Beretn.

om

Kongeriget Norges økonomiske Tilstand

i Aarene 1840—1845 med tilhørende Tabeller.

Efter Foranstaltning af Departementet for det Indre udarbeidet og trykt i Forbindelse med de af Rigets Amtmænd afgivne specielle Beretninger.

Christiania 1847.

Trykt hos Chr. Schibsted.

Indhold.

Side.

Den norske Regjerings underdanigste Foredrag af 2den October 1847 ..... I—XXXI

Beretning fra Amtmanden i Akershus Amt ..... 1— 15
— = — = Smaalehnenes — ..... 16— 29
— = — = Hedemarkens — ..... 30— 53
— = — = Christians — ..... 54— 60
— = Stiftamtmanden i Christiania ..... 61— 65
— = Amtmanden i Buskeruds Amt ..... 66— 70
— = — = Jarlsberg og Laurviks Amt ..... 71— 83
— = — = Bratsberg — ..... 84— 95
— = — = Nedenæs og Robygdelagets — ..... 96—101
— = — = Lister og Mandals — ..... 102—108
— = — = Stavanger — ..... 109—118
— = — = Søndre Bergenhus — ..... 119—125
— = Stiftamtmanden i Bergen ..... 126—137
— = Amtmanden i Nordre Bergenhus Amt ..... 138—145
— = — = Romsdals — ..... 146—163
— = — = Søndre Trondhjems — ..... 164—179
— = — = Nordre Trondhjems — ..... 180—182
— = — = Nordlands — ..... 183—191
— = — = Finmarkens — ..... 192—210

Tabeller henhørende til Beretningen fra Amtmanden i nordre Trondhjems Amt ..... 211—237

Tabeller vedkommende det hele Rige:

Nr. 1 over de i Rigets Landdistricter i hvert af Aarene 1841—1845 thinglæste og aflæste Gjeldsbreve og Skifteudlæg, hvorved Pant er givet i faste Eiendomme ..... 240—243
Nr. 2 over de i Rigets Landdistricter i hvert af Aarene 1841—1845 aflæste Gjeldsbreve og Skifteudlæg ..... 244—247
Nr. 3 over de i Rigets Landdistricter i hvert af Aarene 1841—1845 afhændede faste Eiendomme 248—251
Nr. 4 over de i Rigets Landdistricter i 1841—1845 afholdte Executioner og Udpantninger 252—253
Nr. 5 over de i Rigets Kjøbstæder i hvert af Aarene 1841—1845 thinglæste Gjeldsbreve og Skifteudlæg, hvorved Pant er givet i faste Eiendomme 254
Nr. 6 over de i Rigets Kjøbstæder i 1841—1845 aflæste Gjeldsbreve og Skifteudlæg ... 255
Nr. 7 over de i Rigets Kjøbstæder i 1841—1845 afhændede faste Eiendomme 256
Nr. 8 over de i Rigets Kjøbstæder afholdte Executionsforretninger og Udpantninger. ... 257
Nr. 9 over Landdistricternes Communeudgifter i 1841—1845 ..... 258—260
Nr. 10 Sammendrag af de fra Kjøbstæderne og Ladestederne indkomne Extracter af Communeregnskaberne i 1841—1845 ..... 261—262

Side.

Nr. 11 over Toldintraderne ved Rigets samtlige Toldsteder i Aarene 1841—1845 263
Nr. 12 over Assurancesummerne i den almindelige Brandkasse ved Udgangen af 1840—1845 264
Nr. 13 over de i Kjøbstæderne og Ladestederne værende Haandværkere ved Udgangen af 1845 265—273
Nr. 14 over de i Rigets Kjøbstæder og Ladesteder ved Udgangen af 1845 værende Handlende, Skippere m. m. . . . . 274—275
Nr. 15 over de i Riget værende Fabriker ved Udgangen af 1845 . . . . . 276—279
Nr. 16 over Kobber- og Jernværkernes Production i Aarene 1841—1845 280
Nr. 17 over Antallet af de i Riget værende Jordbrug og deres Matrikulskyld ved Udgangen af Aaret 1845, samt af de i Aarene 1841—1845 udskiftede Brug m. m. . . . . 281—282
Nr. 18 over Antallet af de i Riget værende Bygdemagasiner og deres Status ved Udgangen af Aaret 1845 283
Nr. 19 over Milelængden af de i Riget ved Udgangen af 1845 med Hjulredskab fremkommelige offentlige Veie 284
Nr. 20 over Antallet af de i Riget værende Landhandlere ved 1845 Aars Udgang 284
Nr. 21 over de i Riget værende Sparebanker samt deres Status ved Udgangen af Aaret 1845 285—286

Aftryk

af den norske Regjerings underdanigste Foredrag til Hans Majestæt Kongen, dateret 2den October 1847.

Chefen for Departementet for det Indre, Statsraad Stang, har underdanigst foredraget Følgende:

Da de ved Hans Majestæts naadigste Resolutioner af 11te October 1825, 10de September 1827 samt 23de December 1839 befalede femaarige Beretninger fra Amtmændene angaaende de dem anbetroede Districters økonomiske Tilstand sidste Gang afgaves ved Udgangen af Aaret 1840, saa paalaa det de civile Øversvrigheder at indkomme med lignende Beretninger ved Udgangen af Aaret 1845. Fra samtlige Amtmænd ere disse Beretninger med tilhørende Tabeller nu indkomne, og idet Departementet herved tillader sig at fremlægge disse, skulde man, næst at bemærke, at man for at vinde Tid allerede har i Henhold til Kongelig naadigst Resolution af 23 December 1839 ladet selve Beretningerne trykke in extenso, underdanigst ledsage disse med følgende Oversigt angaaende Rigets vigtigste Næringsveie og økonomiske Tilstand i Almindelighed i Femaaret 1840—1845. Departementet skylder derhos underdanigst at gjøre opmærksom paa, at Grunden til at denne Oversigt saa seent fremkommer er den, at Beretningerne fra flere Amtmænd først indkom til Departementet henimod Slutningen af forrige Aar, og den sidste endog ikke førend i Mai Maaned d. A., og forinden samtlige Beretninger vare indkomne var det ikke gjørligt at lægge den sidste Haand paa nærværende Arbeide.

Af de vigtigste Næringsveie skal Departementet først omtale **Jordbruget**. Uagtet dette paa flere Steder endnu staaer paa et lavt Trin og ingen isinefaldende Fremskridt har gjort, hvortil Grunden er deels Almuens Vedhængen ved det Gamle, deels lokale og climatiske Forholde, der paa mange Steder ikke tillader Jordforbedringer i det Større, deels i manglende Udskiftning, deels i Almuens Forkjærlighed for andre Næringsveie, saasom Fiskeri, overdreven Skovdrift, paa sine Steder Leverance og Kjørsel af Kul og andet Brændematerial for Værkerne, m. v., saa maa det paa den anden Side dog erkjendes, at Jordbruget paa mange Steder har i den heromhandlede Periode gjort betydelige Fremskridt, ligesom Lysten til at bringe denne Hovednæringsvei til større Fuldkommenhed nu næsten overalt spores, saa at Udsigterne for Fremtiden i denne Henseende mærkeligen have forbedret sig. Det forløbne Femaar har ogsaa for Jordbruget været meget fordeelagtigt, idet Korn- og Høhøsten i samtlige Periodens Aar gav et godt Udbytte, der har været Landmanden et kraftigt Opmuntringsmiddel til at anvende Møie og Flid paa Udvidelse og Forbedringer af Jordbruget, ligesom det ogsaa har sat ham istand til ved pekuniære Midler at virke i denne Retning. En stor Deel Jord er derfor i det forløbne Femaar bleven opryddet og opdyrket til Ager- og England. Ifølge den af Professor Schweigaard i hans Statistik opstillede Beregning skulde Agerlandet efter den i 1835 angivne Udsæd udgjøre 397,355 Tønder Land eller $27\frac{3}{5}$ □ Mile, hvortil han for Brakland, Ekre og anden utilsaaet Agerjord, for Have-, Hamp-, Liin- og Humleland samt som Berigtigelse af Udsædens Størrelse tillægger omtrent en Trediedeel, hvorefter udkommer omtrent 37 geogr. □ Mile Agerland. Følger man den af ham benyttede Beregningsmaade, skulde der i 1845 i Landdistricterne være tilsaaet:

2,233	Tønder	Land	med	Hvede
14,111	do.	do.	—	Rug.
102,217	do.	do.	—	Byg.
56,044	do.	do.	—	Blandkorn.
215,542	do.	do.	—	Havre.
8,848	do.	do.	—	Erter.
113,061	do.	do.	—	Potetes.

512,056 Tønder Land eller omtrent $35\frac{1}{2}$ □ Mile. Lægger man nu hertil for den Jord som deels er utilsaaet som Brakjord, eller som tilsaaes

med anden Udsæd end den, som er tagen med i ovenstaaende Beregning, saasom Haveurter, Hamp, Liin og Humle, samt som Berigtigelse af Udsædens Størrelse $\frac{1}{6}$ Deel — og meer kan formeentlig ikke tillægges, naar bemærkes, at Opgaverne over Udsædens Størrelse i 1845, skjønt de vel maa anseés lave, dog maa antages for paalideligere eller at komme det virkelige Forhold nærmere end de lignende Opgaver af 1835 — saa faaer man ud, at Agerlandet i 1845 skulde udgjøre 597,399 Tønder Land eller omtrent $41\frac{1}{2}$ geogr. □ Mile. Det opbrudte Agerland i Tidsrummet 1836—1845 skulde altsaa beløbe til omtrent $4\frac{1}{2}$ □ Mile eller $2\frac{1}{4}$ □ Mile i hvert Femaar, hvilket ogsaa omtrentlig stemmer med de fra Amtmændene modtagne Opgaver over opbrudt Ryland, hvorefter dette i Femaaret skulde udgjøre omtrent 26000 Tønder Land eller henved 2 geogr. □ Mile. Regner man nu for Femaaret 1836—1840 opbrudt omtrent ligesaameget og hertil lægges det Agerland, som optages af forhenværende England, saa bliver Tilvæxten af Agerland omtrent som ovenfor angivet. Størst har Opryddelsen af Agerland i det forløbne Ovinqvennium været i vore Rommerike, hvor der antages at være opbrudt omtrent 3000 Tønder Land, ligesom der ogsaa selv i Districter, hvor Skovdrift eller Fiskeri maa anseés som i Vigtighed sideordnet Agerbruget, er opryddet ikke Ubetydeligt f. E. i Solør og Odalens Fogderi, Jarlsberg og Laurviks samt Romsdals Amter, nemlig respective 950, 1955 og 1200 Tønder Land. Forøvrigt er det især i Akershuus Amt, Solør og Odalens Fogderi af Hedemarkens, samt i Buskeruds og Ringerike og Hallingdalens Fogderi af Buskeruds Amt, at Forbedringernes Spor ere kjendelige, idet det i disse Districter er bleven mere og mere almindeligt at indføre det saakaldte Vexelbrug, at anskaffe sig forbedrede Agerdyrkningsredskaber (der især bestaae i at Plougen har faaet en hensigtsmæssigere Construction, Anvendelse af Hyppeploug til Rensning af Potetesagrene saavelsom Exstirpator, Rulleharv og Tromle) og at anvende en større Omhyggelighed ved Gjødningens Bearbeidelse. I Smaalehnenes Amt er i Omegnen omkring Moss Mergel blevet anvendt til Gjødning, og har en Privatmand ladet en kyndig Udlænding komme dertil for at veilede i Omgangsmaaden hermed.

De paa flere Steder værende Sogneselskaber eller Landhuusholdningsselskaber have i denne Periode kun udviist liden eller ingen Virksomhed i den heromhandlede Retning, med Undtagelse alene af de i Romsdals samt Nedenæs og Robygdelagets Amt værende, hvoraf det Sidstnævnte i Periodens sidste Aar har ladet en Agronom i Sommermaanederne reise omkring i Amtsdistrictet for at veilede Almuen. Derimod har det for privat Regning drevne Agerbrugsseminarium i Jarlsberg Fogderi fremdeles været i Virksomhed, og er der fra samme dimitteret 30 Elever, hvoriblandt 20 af Bondestanden. Overalt gjør man sig store Forhaabninger og det vistnok ikke uden Grund om de Jordbrugsseminarier, som ved Statskassens og Communernes Tilskud deels allerede vare deels ville blive oprettede i de fleste Amter. Ved Udgangen af 1845 vare saadanne Seminarier satte i Gang i Akershuus og Romsdals Amter. Efterat der nemlig ved sidste Storthing var bleven bevilget 4000 Spd. aarlig af Statskassen til Oprettelse af Landbrugsskoler, hvilken Sum efter Omstændighederne skulde fordeles mellem Amterne og i Forening med Amtscommunernes Tilskud danne Grundvolden til disse Institutioners fremtidige Bestaaen og Virksomhed, have de fleste af Rigets Amtsformandskaber besluttet Oprettelsen af saadanne Skoler, og viser den Beredvilligbed, hvormed de fornødne Tilskud fra Amtscommunernes Side ere bleven bevilgede, at disse have indseet og erkjendt Nytten af saadanne agronomiske Læreanstalter. Man tør derfor maaskee antage, at Agerbruget i de i denne Retning vigtigste Dele af Landet befinder sig i en Overgangsperiode, og at den nærmeste Fremtid vil blive af særdeles indgribende Betydning for Jordbruget.

Kornindførselen, der efter Gjennemsnit af Aarene 1830—1835 udgjorde 794,000 Tønder og i 1836—1840 1,261,000 Tønder, har i den heromhandlede Periode udgjort 997,600 Tønder aarlig. Uagtet den saaledes i sidste Femaar har været mindre end i det næstforegaaende, hvilket har sin Grund i at samtlige Aar i Ovinqvenniet 1840—1845 vare gode Kornaar, medens Aarene 1836—1840 saagodt som alle vare Misvæxtaar, saa har den dog sammenlignet med Indførselen i Femaaret 1830—1835 forøget sig med henved 26 pCt., hvilken ikke ubetydelige Forøgelse tildeels maa anseés foranlediget ved den stærke Brændevinsbrænden, som især i Periodens 2 a 3 sidste Aar har fundet Sted, da en Mængde Brænderi-Eiere af Frygt for forøget Skat paa Productionen forcerede Driften saa meget som muligt, saa og ved det Opsving Ølbryggerierne i flere Byer have taget, hvorom mere nedenfor. Thi at Agerbruget er gaaet fremad, viser sig ogsaa, naar sees hen til Udsæd og sandsynlig Avl saaledes som denne ved de to sidstafholdte Folketællinger er bleven

opgiven. Udsæden udgjorde nemlig.

	Hvede.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Erter.	Potetes.
	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.
i 1835	1,323	8,603	82,211	54,681	265,412	6,512	306,474.
i 1845	1,699	10,684	102,576	70,110	324,248	8,860	457,820.

og Avl efter Udsædens Fradrag:

	Hvede.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Erter.	Potetes.
	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.
i 1835	8,547	67,049	407,504	269,015	1,017,175	26,793	2,024,941.
i 1845	12,273	91,708	585,599	373,427	1,357,990	40,801	3,060,681.

Den hele Korn- og Potetesavl i 1845 var saaledes 665,715 Tønder Korn og 1,035,740 Tønder Potetes større end i 1835.

Med Sædearternes indbyrdes Forhold er der ligesaalidt i dette som i forrige Femaar foregaaet nogen væsentlig Forandring.

Havre, Byg og Blandkorn er fremdeles Hovedsæden, medens Rugsæd ikke er saa almindelig udbredt som ønskeligt er, hvortil Grunden angives at være, at denne Sæd deels kræver mere Gjødning, og Ageren, hvori den skal nedlægges, en omhyggeligere Bearbeidelse end Bonden i Almindelighed er istand til at skjænke samme, deels at den simple Jorddyrker ikke synes at have Leilighed til at lade den Jord, hvori Vinterrugen skal nedlægges, ligge brak hele den foregaaende Sommer. Rugens Dyrkning drives især i Akershuus, Smaalehnenes, Hedemarkens og Christians Amter, hvor Udsæden siden 1835 er forøget med respective 23, 31, 32 og 26 pCt., medens den i Jarlsberg og Laurviks Amt endog er gaaet tilbage, idet Udsæden, der i 1835 var 596 Tønder, i 1845 kun var 581 Tønder. Hvedeavlen har i det Hele taget kuns havt en ubetydelig Fremgang, da Udsæden for det hele Rige kun er forøget med 28 pCt. I flere Amter f. Ex. Smaalehnenes, Hedemarkens og Christians, hvor Udsæden i 1835 var respective 248, 45 og 32 Tønder, er den i 1845 kun angivet til 196, 19 og 28 Tønder, medens den i andre, som Buskeruds, Jarlsberg og Laurvik samt Nedenæs og Robygdelagets, er forøget med respective 72, 39 og 409 pCt. De Egne, i hvilke Byg og Blandkorn have Overvægt over Havren, ere de høist beliggende Fjeldbygder og de længst mod Nord liggende kornproducerende Districter, og derhos i enkelte andre Dele af Landet f. Ex. Toten, Ringerike samt Nedenæs og Robygdelagets Saaledes var Udsæden i hele Christians Amt i 1845 39,440 Tønder Byg og Blandkorn, men kuns 2085 Tønder Havre, og i Nedenæs og Robygdelagets Amt 7600 Tønder Byg og Blandkorn, men derimod kun 1311 Tønder Havre. Størst Fremskridt i det forløbne Femaar har Potetesavlen gjort, hvortil Grunden formeentlig er, deels at Høsten deraf i Almindelighed er aarvissere end af Korn, deels at Udbyttet, uagtet det mindre Næringsstof de indeholde, er langt større end af nogensomhelst Kornsort paa et lige stort Stykke Jord, hvorfor de mindre Jordeiere og Huusmænd, der have ubetydelige Jordparter at disponere over, hellere vælge at benytte disse til Potetes end til Korndyrkning, deels endelig deri, at der saavel i Kjøb- og Ladestederne som ved de paa Landet værende Brænderier stedse haves et godt og sikkert Marked for denne Rodfrugt. I 1835 udgjorde den sandsynlige Avl af Potetes som ovenanført 2,024,941 Tønder og i 1845 3,060,681 Tønder eller 1,035,740 Tønder meer end i 1835. Regner man nu at et Menneske aarlig behøver $2\frac{1}{2}$ Tønde Rug, saa skulde, naar 1 Tønde Rug antages at indeholde det samme Næringsstof som 3 Tønder Potetes, Potetesavlen i et godt Aar afgive Næring for 408,090 Mennesker eller for 138,098 Mennesker flere nu, end i 1835. I sidstnævnte Aar overstieg Kornudsæden Potetesudsæden med 112,268 Tønder, men i 1845 kuns med 60,357 Tønder, og forholdt Potetesudsæden i det hele Rige sig i 1835 til Kornudsæden som 3 : 4 medens Forholdet i 1845 var som 9 : 10. I størst Misforhold til Kornudsæden staaer Potetesudsæden i Nedenæs og Robygdelagets Amt, hvor denne forholder sig til hiin som 2 : 1, og i et enkelt Præstegjeld nemlig Dypvaags, udsaaes der endog 1000 Tdr. Potetes, men blot 20 Tdr. Korn aarlig. Det er især i Akershuus, Smaalehnenes og søndre Bergenhuus Amter at Potetesavlen har tiltaget, hvor nemlig Udsæden i 1835 var respective 28,201 Tdr. 24,850 Tdr. og 15,653 Tdr., i 1845 derimod 50,491 Tdr. 44,399 Tdr. 25,281 Tdr., medens Forøgelsen har været mindst i Lister og Mandals og søndre Trondhjems Amter. Det er især i Omegnen af Christiania, Mofs og Drammen, at Potetesavlen er almindelig udbredt, og fra Aker og Follong Fogderi alene antages der aarlig at afsættes omtrent 100,000 Tdr. Det yttres i Beretningerne, at den forøgede Dyrkning af Potetes ikke antages at have nogen skadelig Indflydelse paa Jordbruget, fordi de Egne, hvor den drives

stærkest, i Almindelighed have let for at skaffe sig Gjødning fra Byerne, medens det paa den anden Side formeentlig ikke kan nægtes, at Udbyttets Anvendelse til Brændevinsbrænden maa idetmindste i Egne, der have Vanskelighed for at forskaffe sig Gjødning, virke hemmende for Jordbruget, saasom derved vindes kun ubetydelig Gjødning, og at det vilde være gavnligere om det Qvantum Potetes, der afsættes til Brænderierne, anvendtes til Kreaturføde. Imidlertid antages de ved den senere Lovgivning anordnede Indskrænkninger i Brændevinsbrænden at ville medføre, at Potetesavlen paa sine Steder behørigen indskrænkes.

Hvad Production og Behov i de forskjellige Districter af Landet angaaer, da antages det, at Smaalehnenes Amt brødføder sig hvad Korn angaaer, hvorimod der af Potetes afsættes omtrent 150,000 Tdr. I Akershuus Amt antages Kornavlen at give et Overskud af 8000 Tdr. og Potetesavlen 110000 Tdr. Hedemarkens Amt har Overskud af Potetes, men ei af Korn; thi uagtet Hedemarkens Fogderi, der ansees for det bedste Korndistrict i Landet, antages at afgive et Overskud af 38 à 39000 Tdr. Korn, saa er dette Overskud dog ikke større end at det tiltrænges af Amtets 2de øvrige Fogderier, især Solør og Odalen, der aarlig tiltrænger en Tilførsel af 30000 Tdr. Korn. Ogsaa Christians Amt antages i gode Aar at brødføde sig med Korn, hvorimod der af Potetes afsættes en betydelig Deel til Brænderierne. I mindre gode Aar tiltrænge dog de Egne af Amtet, der behøve Korntilførsel, nemlig Gudbrandsdalen og Valders, et større Qvantum end det Overskud, som de bedre Kornegne Toten og Hadeland kunne afsee, og hente hine det Manglende fra Trondhjem, Veblungsnæsset, Lærdalsøren, Christiania og Drammen. Jarlsberg og Laurviks Amt antages ogsaa i Almindelighed at brødføde sig. Lister, Jæderen og en Deel af Ryfylke har Korn til Salg. I Trondhjems Stift er det især Egnene om Trondhjems Fjorden samt hele Stør- og Værdals Fogderi, der have Korn til Salgs, og Ørkedalen til eget Behov. De øvrige Dele af Landet tiltrænge i mere eller mindre Grad Tilførsel af Kornvarer.

Udskiftning af Fællesskab synes ikke at have gjort videre Fremskridt. Vel angives der i Periodens Løb at være udskiftet i det hele Land omtrent 2,500 Brug, men da Udskiftningerne foretages uden offentlig Control og i Almindelighed blot ved nogle af Vedkommende selv valgte Almuesmænd, kan den anførte Opgave hverken ansees bestemt eller paalidelig. Ved Landskattens Ophævelse er det Tvangsmiddel, som Loven indeholdt til Udskiftningens Fremme, bortfaldet.

Jordeiendommenes Udstykning kan ikke antages at gaa frem med saa raske Skridt som det i Almindelighed troes. Ifølge de med Femaarsberetningen fulgte Opgaver skulde Jordbrugenes Antal i Riget, med Undtagelse af Øst- og Vest-Finmarken, udgjøre omtrent 112000, og disses Matr. Skyld 240900 Skyldaler. I 1835 opgives Antallet til 103,192, Tilvæxten i Tiaaret 1835—1845 skulde saaledes udgjøre 8,808 Stykker eller 8, 5 pCt., medens Landbefolkningens Forøgelse i samme Tidsrum har udgjort 9, 45 pCt.

Ved det fremadskredne Salg af det beneficerede og det saakaldte Proprietærgods er Leilændingernes Antal, der i 1835 udgjorde 30,568, bleven nedsat til omtrent 25000, som det udgjorde ved Udgangen af Aaret 1845.

De saakaldte Bygdemagasiner, der ere bestemte til Udlaan af Sædekorn i korntrange Aar, ere som en Følge af de gode Kornaar, som Perioden har havt, og fornemmelig paa Grund af den mere og mere udbredte Formening om deres Uhensigtsmæssighed, Aar for Aar formindskede, idet Kornbeholdningerne ere realiserede og det herved udbragte Beløb anvendt til andre for vedkommende Commune gavnlige Øiemed. Antallet, der ved Udgangen af 1840 udgjorde 216 med en Beholdning af 87660 Tdr. Korn, hvoraf i Oplag paa Magasinerne 18149½ Tdr., var i 1845 gaaet ned til 137 med en Kornbeholdning af 51,898 Tdr., hvoraf i Oplag paa Magasinerne omtr. 27,000 Tdr. At Oplaget i Magasinerne uagtet disses langt mindre Antal er større nu end det var i 1840, maa ogsaa tilskrives de indtrufne jevne Kornaar, idet nemlig det Meste af det udlaante og udestaaende Korn er bleven indbetalt i de senere Aar. At de endnu tilværende Bygdemagasiner efterhaanden ville aftage og tilsidst ganske sløifes, er at antage, da de i flere Henseender ikke svare til Hensigten, saasom Korn i og for sig er et slet Laanemiddel, deels paa Grund af dets fluctuerende Priser, deels paa Grund af dets forskjellige relative Godhed. Ofte hænder det ogsaa, at Kornet henligger i Magasinerne i længere Tid, hvilket igjen bevirker betydeligt Tab ved Indsvinding og Bedærving samt Omkostning med Kornets Rensning. Hertil kommer, at Laantageren ofte foruden den høie Rente, han maa svare af Magasinkorn (næsten overalt 1 Skp. af Tønden eller over 12 pCt.), ofte taber den laante Capital, da Kornet ofte viser sig utjenligt til Sæd.

Forøvrigt staaer under dette Afsnit kun tilbage at bemærke, at ligesom Liin- og Hampavlen

i Perioden er gaaen tilbage, hvortil Grunden formeentlig maa søges i de udenlandske Liin- og Bomuldstøiers store Billighed, da det ikke, uagtet de hjemmevirkede Tøiers erkjendte bedre Qvalitet, kan lønne sig at concurrere med de udenlandske, saaledes er ogsaa Humleavlen, der for flere Distrikter er af Vigtighed, aftaget. Saaledes er i Vikør Præstegjeld i Hardanger, hvor denne Avl fordum udgjorde en betydelig Næringskilde, denne aldeles ophørt formedelst en Sygdom, som tilintetgjorde Planten. Haugeurters Dyrkning kan heller ikke siges at være gaaet fremad, ligesom Beretningerne heller ikke udvise, at noget Væsentligt er gjort til Frugttræers Forædling eller Haugevæsenets Opkomst i andre Retninger.

Fædriften har, som en Følge af at ethvert af Periodens fem Aar har været gode Foderaar, forsaavidt Antallet af Kreaturerne angaaer, været i en blomstrende Tilstand, hvilket de i denne Henseende under sidste Folketælling meddeelte Opgaver, sammenholdte med de lignende af 1835, udvise, og at Forøgelsen især tilhører Decenniets sidste fem Aar er utvivlsomt, saasom der i de fem første Aar indtraf flere slette Foderaar, hvori Kreaturholdet ikke betydeligt forøgedes. I 1835 var Kreaturholdet opgivet til

	Heste.	Stort Qvæg.	Faar.	Gjeder.	Svin.	Reensdyr.
	113,163.	644,414.	1,028,945.	184,518.	79,874.	82,225.
og i 1845	131,894.	842,568.	1,447,274.	290,950.	88,637.	90,273.
Forøgelsen har saaledes været	18,731.	198,154.	418,329.	106,432.	8,763.	8,048.
eller	17 pCt.	31 pCt.	41 pCt.	58 pCt.	11 pCt.	10 pCt.

At Fædriften i Periodens Løb har gjort gode Fremskridt, viser den ovenfor meddeelte Oversigt over Kreaturholdets Forøgelse i de sidste 10 Aar, samt bekræftes desuden ved følgende Opgave, der viser, at Indførselen af Fedevarer fra Udlandet har været større i de næstsidste end i de sidste 5 Aar, og det uagtet Kjøbstadsbefolkningens Forøgelse. Efter Gjennemsnit af Aarene 1835—1840 blev der nemlig indført

	Smør. ℔	Flesk. ℔	Kjød. ℔	Ost. ℔
	1,267,617.	532,353.	517,557.	536,127.
hvorimod i Tidsrummet 1840—1845	1,133,130.	519,742.	367,909.	516,332.

Uagter de Fremskridt, Fædriften saaledes har gjort i quantitativ Henseende, vides ingen væsentlig Forbedring at være gjort i Productets Tilberedelse ligesaalidt som med Hensyn til Racernes Forædling. Hvad saaledes Hesteracen angaaer, da er vistnok forskjellige Forsøg anstillede ved Anskaffelse saavel af Fuld- og Halvblodsheste som af Heste af den ægte gudbrandsdalske Race til Beskelere, ligesom der ogsaa paa Gaarden Jerkind i det Nordligste af Lombs Præstegjeld paa Dovre er med Understøttelse af det kongelige Selskab for Norges Vel anlagt et Stutteri, hvortil Hingster ere anskaffede af den som bedst anseete indenlandske Race, nemlig den saakaldte Fjordrace fra de indre Bygder af Nordfjord og Sondmøre, men dette Anlæg er imidlertid endnu for nyt, til at det kan afgjøres om hvorvidt det svarer til Hensigten eller ikke. Af norske Heste er efter Middeltal for de sidste 5 Aar søværts aarlig udført 41, medens der over Landværts-Udførselen ingen Optegnelse haves, og kunde denne Udførsel vistnok blive betydeligere, naar meer Vind lagdes paa den havende Races Forbedring.

Til Forædling af Qvægracen ere ogsaa paa enkelte Steder anskaffede danske, hollandske og engelske Kvæg, men om disse kunne ansees hensigtsmæssige for vore locale og climatiske Forholde, synes tvivlsomt. Ogsaa til Faaracens Forbedring har der paa forskjellige Steder været anskaffet Electoralfaar, og uagtet de gjorte Forsøg paa nogle Steder angives at have havt heldige Følger, antages de dog nok i Almindelighed at have ledet til det Resultat, at Electoralfaarene ansees uhensigtsmæssige for vort Land, da de ere af en spedlemmet svagelig Race, der fordrer megen Omhu og Pleie, for ei at blive syge.

Forøvrigt gjælder om Fædriften i det Hele, at den langtfra vises den Omhyggelighed, den fortjener, hvilket især gjælder Kreaturernes Behandling. De forskjellige indenlandske Qvægracer synes nemlig ikke at tiltrænge anden Forbedring end en bedre Røgt og Pleie, og det er at haabe, at de nu oprettede Landbrugsskoler ogsaa i denne Retning ville have en gavnlig Indflydelse.

Endelig fortjener at paapeges den Udvidelse, Fædriften har erholdt derved, at Reensdyr ere forflyttede til Høifjeldene omkring paa forskjellige Steder i Landet, hvor Reensdyrmose, der udgjør

Dyrenes meste Næring, skal findes i Mængde. Forsøg hermed ere gjorte i Gusdals Præstegjeld i Gudbrandsdalen, forskjellige Præstegjeld i Rummedal og Sandsver samt Hallingdalens Fogderi i Buskeruds Amt, i Voss, Gravens, Kinnserviks og Vikør Præstegjelde samt Jondals Sogn i søndre Bergenhuus Amt, samt i Lyster, Urlands og Lærdals Præstegjelde i nordre Bergenhuus Amt. Resultatet skal have været meget tilfredsstillende og synes at have godtgjort, at climatiske Forholde ingen Hindring lægge iveien for Dyrenes Tillæg, og at Reensdyravlen, der kan drives ved Siden af og uden Afgang i den øvrige Qvægavl, giver Eierne god Fordeel.

Uagtet Heste- eller Qvægsyge ikke kan siges i Perioden at have været almindelig, har dog i enkelte Egne af Lister og Mandals samt Stavanger Amt Skab blandt Faarene viist sig, og i Mandals Fogderi endog anrettet betydelig Skade, ligesom i det Østenfjeldske enkelte Tilfælde af Snive blandt Hestene har fundet Sted.

Skovdrift.

De slette Conjuncturer, som i Begyndelsen af Femaaret nedtrykte Priserne paa de udenlandske Markeder, medførte, at Skovdriften i de Egne, hvor denne kan ansees som Hovednæringsvei, var lidet lønnende, idet hverken Producenterne, der paa Grund af det Afhængighedsforhold, hvori de stode til Trælasthandlerne, vare tvungne til at aavirke omtrent det samme Qvantum som sædvanligt, eller Udskiberne havde nogen videre Fordeel, og lede mange Handlende betydelige Tab. Først i 1843 begyndte Priserne i Udlandet at hæve sig, og i 1845 bleve endog Forholdene for Trælasthandelen meget gunstige. Som en Følge heraf forceredes Tømmerdriften, og aldrig har Trælastudførselen her fra Riget været saa stor som i sidstnævnte Aar. Udførselen, der i 1841 beløb til 266,744 Læster, i 1842 263,972, i 1843 til 267,257, i 1844 til 265,714 Læster, udgjorde nemlig i 1845 286,439 Læster.

De forbedrede Forholde i Udlandet drev ogsaa i Periodens sidste Aar Priserne op inden Landets Grændser, saa at de i 1845 stode omtrent 50 pCt. høiere end i 1841. Tømmerets Fremdrift bliver imidlertid Aar for Aar besværligere, da de Skovtracter, der ligge Vasdragene nærmest, i Almindelighed ere saaledes medtagne, at de ikke mere kunne afgive til Hugst skikket Tømmer, hvorfor man maa ty til de mere afsidesliggende Skove, hvorved Driftsomkostningerne forøges. Næsten overalt klages der imidlertid over en forvidt dreven og ufornuftig Hugst, og som en Følge deraf over Skovenes Forringelse, ja paa enkelte Steder endog over deres totale Tilintetgjørelse, saa at forhen skovrige Gaarde nu mangle den fornødne Brænde. Dette sørgelige Resultat har deels sin Rod i den aldeles ubundne Raadighed, Eierne have over Skovene, idet de hugge uden Hensyn til Træernes Størrelse, ligesom de ogsaa sælge Skove til Udhugst paa visse Aar, hvortil Eierne lade sig lokke ved at komme i Besiddelse af en Capital uden videre Uleilighed eller Resiko, deels i Odelslovens Bestemmelser, idet de, som frygte for Odelsprætensioner, aldeles udhugge Skoven, førend Taxt optages. Vel har denne Frihed i at benytte Skovene efter eget Tykke bragt megen Rørelse og sat mange Hænder i Virksomhed i de Dele af Landet, hvor Skovene ere af nogen Betydenhed, og ved den temmelig høie Arbeidsløn bidraget til Forbedring af Almuens Vilkaar, men disse Fordele kunne neppe opveie det Nationaltab, Skovenes Tilintetgjørelse medfører, og det fortjente vistnok en alvorlig og omhyggelig Overveielse, om det ikke skulde være hensigtsmæssigt ved Foranstaltninger fra Statsstyrelsens Side at søge modvirket, saaledes som i Sverige og russisk Finland skal være Tilfældet, den nu stedfindende hensynsløse Nedhuggen af unge Træer, hvorved Skoven saa særdeles medtages.

I Smaalehnenes Amt er Skovdrift kun af Vigtighed for enkelte Præstegjeld, ligesom den i Akershuus Amt heller ikke længer er af nogen Betydenhed; thi her haves vel endnu i enkelte Distrikter f. Ex. Hurdalen, Eidsvold og nedre Romerikes Fogderi betydelige og vel fredede Skove, der eies især af Trælastudskibere i Christiania, men i Almindelighed ere dog Skovene aldeles udhuggede, da den høie Pris paa Brænde bevirker, at Træerne nedhugges førend de have naaet den til Tømmer nødvendige Størrelse. I Hedemarkens Amt er derimod Skovdriften af størst Betydning. Her findes rige Skovtrakter især i Solør og Odalens samt Østerdalens Fogderier. Fra hele Amtsdistrictet antages der i Perioden at være producert til Salg omtrent 298,000 Tylter Tømmer, og anslaaes den Brutto-Indtægt, der er tilflydt Amtet af Tømmerdriften, til omtrent 1,160,000 Spd. Ogsaa her ile efter Amtmandens Erklæring Skovene Dag for Dag deres Undergang imøde, idet Skovene hyppigen nedhugges forfode, i alt Fald indtil Minimum af de givne Dimensioner for Udsalgstømmer. Der gives imidlertid enkelt Undtagelse fra Regelen, og i Særdeleshed udmærke Storelvedalens Skoveiere sig ved en fornuftig og hensigtsmæssig Behandling af deres Skove. Ogsaa i Christians, Buskeruds, Brats-

berg samt Jarlsbergs og Laurviks Amter har der i Perioden været aavirket overdrevent og paa samme ufornuftige Maade, hvorfor Klager over Skovenes Forringelse ogsaa i disse Districter ere almindelige.

Træarterne, der fornemmelig ere Gjenstand for Udførsel, ere i hele det Østenfjeldske Furu og Gran, i det Vestenfjeldske næsten alene Furu, hvorimod i det Nordenfjeldske Granen igjen er det almindelige Udskibningstømmer. Fra Bratsberg Amt vest over til Stavanger Amt findes Egeskove, hvoraf imidlertid Intet uden Barken til Udlandet udføres, da Alt, hvad disse Skove kunne afgive, forbruges ved det i Periodens Løb stærkt drevne indenlandske Skibsbyggeri. Barkfletning drives fremdeles paa en for Egeskovene ødelæggende Maade, ligesom ogsaa i forøget Grad; thi medens Udførselen i Femaaret 1836—1840 udgjorde efter Gjennemsnit 6000 Skl aarlig, har den i det heromhandlede Femaar udgjort 9000 Skl aarlig, ja i 1843 løb den endog op til 15,685 Skl, hvilket imidlertid havde sin Grund i de i Udlandet ualmindelig og pludselig stegne Priser paa Barken i bemeldte Aar.

Det stærkt tiltagende Brændeforbrug og den høie Priis, hvortil dette er bragt op, har gjort Brugen af Steenkul ikke alene ved Værker og Fabrikker, men ogsaa i Husholdningerne paa flere Steder almindelig. Følgende Oversigt udviser hvorledes Indførselen deraf er tiltagen i de seneste Aar; thi medens denne i Aarene 1836—1840 gjennemsnitsviis aarlig udgjorde 126,753 Tdr. beløb den i

1841	til	193,037	Tdr.
1842	;	240,254	—
1843	;	214,690	—
1844	;	224,492	—
og 1845	;	323,480	—,

hvoraf omtrent 40,000 Tdr. falde paa Postvæsenets Dampskibe. Et andet Brændematerial Tørv, der saa almindelig benyttes i de skovløse Egne langs Vesterhavet, anvendes endnu ikke videre i andre Egne af Landet, skjønt der paa flere Steder skal findes Tørvmyrer, der ere Opmærksomhed værd.

Tjærebrænding er gaaet mere tilbage end fremad, og drives, hvor den finder Sted, ikke engang til Bygdernes eget Behov, hvilket ogsaa bekræftes ved den aftagende Udførsel til og den tiltagende Indførsel fra Udlandet af denne Artikel. I Aarene 1840—1845 ere til Udlandet udførte efter Middeltal aarlig 629 Tdr., hvorimod indførte 4,653 Tdr. aarlig. Udførselen i Aarene 1836—1840 var aarlig 1120 Tdr. og Indførselen 4,036 Tdr. De bedste Tjærebrænderier findes i Ringerike og Hallingdalen samt i Indre Holmedals Præstegjeld i Søndfjord.

Tøndestave tilvirkes i stor Mængde i Fiskeridistricterne i det Vestenfjeldske, skjønt en endnu større Deel indføres fra Sverige, hvilket har sin Grund deri, at disse ansees for at være bedre forarbeidede, og fordi Bøgestave, hvoraf Indførselen for en stor Deel bestaaer, antages for bedre end Furrustave. Tøndebaand forarbeides ligeledes i stor Mængde i det Vestenfjeldske, og udgjør Bondens almindelige Arbeide i de lange Vinteraftener.

Fiskeriet,

der især for hele det Vestenfjeldske og Nordenfjeldske er en vigtig Næringsgreen, maa i det Hele taget ansees for at have givet et godt Udbytte i Perioden. Hovedfiskerierne ere Torske- og Sildefiskerierne. Det vigtigste af det førstnævnte Fiskeri, nemlig Vaartorskefiskeriet eller Skreifiskeriet har i Perioden kun givet et middelmaadigt Udbytte, naar undtages Aaret 1843, da det var meget godt. Imidlertid have Fiskerne havt god Fortjeneste, da Priserne paa Raafisk have været meget høie, paa Grund af den Mængde Kjøbere, der have indfundet sig ved Væhrene. Nogen paalidelig Opgave over de Qvanta Fisk, der ere fangede ved ethvert Væhr eller i det Hele for Lofotens Vedkommende, haves ikke; dog formenes Fiskeriet her at have givet et mindre Udbytte end i det nærmest foregaaende Femaar.

Sommerfiskeriet er, forsaavidt Fangsten af Torsk angaaer, nærmest at betragte som en Fortsættelse af det i Vestfinmarken faldende Vaarfiske, som forlænges saa meget ud paa Aaret, at Flere af de Fiskende fra Nordlandene, der have deltaget i Lofotfisket, senere kunne begive sig til Finmarken. Dette Fiskeri har været godt, men nøiagtige Oplysninger om Qvantiteten af den erholdte Fisk savnes; da Fiskepriserne ogsaa her have været høie og Meelpriserne lave, har Velstanden blandt den fiskende Almue ogsaa betydelig forbedret sig.

Hvad Driftsmaaden af disse Fiskerier angaaer, da er der ingen væsentlig Forandring foregaaet, da Redskaberne ere af samme Beskaffenhed som forhen; imidlertid antages Almuen ved disses Anskaffelse og Anvendelse at være gaaet fremad, da dens ved de gode Fiskerier forbedrede Kaar have sat den istand til at forsyne sig med de bedste og hensigtsmæssigste. Derimod har man paa flere Steder lagt sig efter en forbedret Tilvirkningsmaade af Fisken; saaledes have fornemmelig ved de i Tromsø og Hammerfest værende

Handelsforeningers Bestræbelser Fiskerne begyndt med ved Fiskens Spærring at anvende Torskegarns Traad, hvormed den sammenknyttes, istedetfor at man før fæstede Spærren sammen med en Vidiqvist, som droges gjennem et i Fisken gjort Indsnit, fra hvilket Forraadnelse let bevirkedes. I Østfinmarken begyndte man i 1845 at tilvirke Klipfisk af Sei, og havde det Tilvirkede et godt Udseende, uden at man har nogen paalidelig Underretning om Resultatet af Forsøget. I Romsdals Amt antages en af de derværende Landhusholdningsselskaber foranstaltet og ved Understøttelse af det Offentlige i Trykken udgivet Veiledning til Behandlingen og Tilvirkningen af Saltvandsfisk i det Hele at have bidraget til et feilfriere Product, ligesom dersteds Kjøbstaden Christiansund staaer høit i Anseelse for Klipfisktilvirkningen, som dersteds væsentligen foregaaer under de Handlendes eller deres Betjenters umiddelbare Opsyn. Forøvrigt antages de Forsøg, som tildeels under Veiledning af den Mand, der ledsagede Cand. Stuvitz paa hans Reise til Newfoundland, hertillands ere blevne gjorte med at tilvirke Klipfisk paa newfoundlandsk Maade, ikke at have ledet til noget Resultat, da den norske Fisks Forskjellighed fra den newfoundlandske saavelsom climatiske og locale Forholde medføre, at denne Tilvirkningsmaade hertillands vanskelig vil kunne anvendes.

De vigtigste Markeder for Torskefiskeriets Producter have i Femaaret været Italien, Spanien, Holland, Bremen, Hamburg, flere østersøiske Havne, Indlandet samt i 1845 ogsaa Irland. Med Klipfisk-Handelen er forøvrigt foregaaet en betydelig Forandring derved, at Fisken meer er bleven Gjenstand for Udførsel i Udlændingens egne Skibe end forhen. Denne Forandring er bevirket ved den i flere, vore Fiskeproducter konsumerende, Stater fornemmelig i Spanien tilstaaede Nedsættelse i Indførselstolden, naar Fisken indføres i egne, end naar den indføres i norske Skibe, hvilket har bevæget disse Staters Handlende til selv i egne Skibe at lade afhente Klipfisken, og det, da de helst undgaa at seile den lange Lhed op til Trondhjem, i de romsdalske Byer, hvorved disse Stæders Handlende ere satte istand til at udvide deres Drift, og til kraftigere at deeltage i Fisketilvirkningen og Fiskehandelen endog fra de nordligere Egne, og Bønderne foretrække at føre deres Varer til disse deres Hjem saa meget nærmere Steder, hvor Prisen har været temmelig høi. En Følge af denne Forandring i Klipfiskhandelen har det været, saavel at den søndmørske Handel for største Delen er gaaet bort fra Bergen, med hvis Handlende de søndmørske Bønder forhen stode i omtrent samme Slags Handelsforbindelse som Nordlændingerne med Nordlandshandlerne, hvisaarsag Klipfiskhandelen fra Bergen i disse fem Aar saagodtsom udelukkende er foregaaet med nordlandsk Klipfisk, som at Udførselen af Fiskevarer fra Trondhjem i de senere Aar har været i Aftagende, hvorved dette Steds Skibsrhedere, og det især i Begyndelsen af Femaaret, tillige lede Tab, idet deres Skibe, som før fandt Beskjæftigelse i Farten med Fisk til Spanien, ikke alene maatte savne denne Fortjeneste, men endog længe laa ledige, indtil de kunde blive anbragte i anden Fart.

Til Bedømmelse af Torskefiskeriernes Udbytte i det forløbne Qvinqvennium hidsættes følgende Optegnelse over Udførselen af Fiskevarer i bemeldte Tidsrum. Der er nemlig udført

	Tørfisk. Vog.	Klipfisk. Vog.	Tran. Tdr.	Rogn. Tdr.
1841.....	662,224.	588,382.	40,694.	20,968.
1842.....	663,838.	419,930.	42,769.	33,574.
1843.....	637,874.	402,971.	50,788.	18,852.
1844.....	770,793.	485,611.	60,635.	22,834.
1845.....	680,190.	516,380.	50,134.	18,189.
Efter Middeltal aarlig.....	682,984.	482,654.	49,004.	22,883.

Efter Middeltal af Aarene 1835—1840 udgjorde Udførselen af

Tørfisk. Vog.	Klipfisk. Vog.	Tran. Tdr.	Rogn. Tdr.
823,875.	562,847.	38,564.	21,356.

Desuden udføres fra Østfinmarken til Rusland ikke saa ganske Ubetydeligt af Fisk, som paa Fiskestederne nedsaltes i Fartøierne, nemlig efter Middeltal aarlig i de heromhandlede 5 Aar 23,375 Tdr.

Vaarsildefiskeriet har i Perioden, som sædvanligt, især slaaet til i Stavanger Amt, nemlig ved Skudesnæs, og sønden for ved den nordligste Deel af Jæderen, ved Karmøen og omliggende Øer, og nordenfor paa Kysten af Torvestad Præstegield, hvorimod det aldeles har forladt de syd for Stavanger liggende Districter, nemlig Soggendals,

Ekersunds og Flekkefjords Omegne. I søndre Bergenhuus Amt er det især i Findaas Præstegjeld samt Fitje Annexsogn af Stordøens Præstegjeld, og i 1843 tillige Østervold og Mogster Sogne af Sunds Præstegjeld at Fiskeriet har været drevet. Fiskeriet var rigest i Aaret 1844, medens der ogsaa i 1841 og 1842 fiskedes godt; mindst var Udbyttet i 1843, uagtet heller ikke dette Aars Fangst kan ansees under det Middelmaadige. I det Hele taget har, som nedenstaaende Opgave viser, Udbyttet af Vaarsildfiskeriet i Femaaret været betydeligt større end i Aaret 1836—1840, idet der, foruden det større Qvantum der er medgaaet til Forbrug inden Riget, til Udlandet aarlig er udskibet omtrent 80,000 Tdr. mere. Udførselen udgjorde nemlig

		Deraf fra Bergen.	Stavanger.
i 1841....	527,540 Tdr.	205,487.	218,630.
= 1842....	607,922 —	207,294.	260,396.
= 1843....	408,948 —	185,278.	130,980.
= 1844....	772,960 —	329,461.	266,462.
= 1845....	624,142 —	218,959.	252,637.

eller efter Middeltal aarlig 588,302 Tdr., medens den i 1836—1840 var 506,600 Tdr. aarlig. Dette Fiskeri er en rig Kilde til Erhverv ikke alene for de egentlige Fiskere, men ogsaa for dem, der kjøbe den ferske Fisk og bringe den til Salterierne eller Kjøbstæderne, for dem, der bortfragte deres Fartøier til Brug ved Transporten, og for dem, der arbeide med Fiskens Tilvirkning og Udskibning, ligesom det ogsaa befordrer Skibsfarten samt Jægte- og Baadbyggeri, og sætter mange Hænder i Virksomhed ved Forarbeidelsen af de til Fiskeriet fornødne Tøndestaver og Tøndebaand.

Nogen Forbedring i Fiskeredskaberne er ikke indført, hvorimod der spores nogen større Forsigtighed og Omhyggelighed med Sildens Tilvirkning, ved deels ikke at nedsalte bedærvet Fisk, ved at bruge tilstrækkeligt Salt og ved at anvende bedre Tønder til Nedsaltningen og Opbevaringen. Med Hensyn til Tilvirkningen staaer imidlertid endnu meget tilbage at ønske.

Sommer- eller Høstsildfiskeriet har været heldigt. I 1844 indtraf der ligesom ved Vaarsildfiskeriet ogsaa et meget rigt Fiske af Sommersild, idet den overalt, hvor den i tidligere Perioder har slaaet til, nemlig ved Kysterne af de Bergenhusiske Amter, af Romsdals Amt, Fosens, Namdals, Helgelands, Senjen og Tromsø samt Finmarkens Fogderier slog godt til, og var Udbyttet saa rigt, at Prisen gik ned til $\frac{1}{3}$ Deel af hvad den ellers pleier at være. Flere Steder fandt man det endog lønnende at brænde Tran af den, hvortil den paa Grund af sin Fedme skal være fortrinlig. Fra Byerne i Romsdals Amt samt fra Trondhjem udførtes der i 1844 42,054 Tdr. og i 1845 46,156 Tdr. Sild, hvilket Qvantum næsten udelukkende kan henføres til det her omhandlede Product, foruden at nogen Deel deraf ogsaa udføres over Bergen. I Guulosen i Ørke- og Guldals Fogderi var Fiskeriet i 1844 saa rigt, at Priserne i den Grad trykkedes ned, at man ikke erholdt Omkostningerne ved Tilberedningen erstattede, og i Bjognefjord i Ørlandets Thinglag antages der i bemeldte Aar at være fisket 30,000 a 40,000 Tdr. I 1843 var ogsaa Sommersildfiskeriet heldigt, hvorimod det var ringe i de øvrige af Periodens Aar. Productet af dette Fiskeri varierer meget i Qvalitet; af 1844 Aars rige Udbytte var en stor Deel af bedste Sort.

En liden Art Sild, der er meget feed, nedlægges som Anschovis. Denne Sildeart, der fiskes saavel i det Østenfjeldske som Vestenfjeldske, forbruges i tilberedet Tilstand, for største Deel i selve Landet, dog udføres deraf fornemmelig til Danmark ikke saa ganske ubetydeligt; efter Gjennemsnit aarlig i Aarene 1840—1845 19,900 Dunker, hvoraf det Meste fra Christiania.

Seifiskeriet er af en underordnet Vigtighed. Seien, der er en tro Ledsager af Vaarsilden, fiskes efter det egentlige Sildefiskeries Ophør hele Sommeren udover langs hele den vestlige og nordlige Kyst, især i Finmarkens Amt. Den tilberedes i Almindelighed til Tørfisk, som meest forbruges i Landet selv.

Makrelfiskeriet, der foregaaer langs hele den søndenfjeldske Kyst, fra Stavanger Amts Grændse til Smaalehnene, tager sin Begyndelse i den sidste Halvdeel af Mai Maaned og vedvarer hele Sommeren. Det drives baade i rum Sø med Drivgarn og inde i Fjordene med Vad. Makrelen afsættes næsten udelukkende i fersk Tilstand, og afgiver et billigt og nærende Fødemiddel. For Kystegnene af Akershuus Amt langs Christianiafjorden er det aarlige Udbytte angivet til 500 a 600,000 Stkr.

Fiskeriet efter **Qveite, Brosmer og Langer** er hovedsagelig kun af Betydenhed for det indenrigske Forbrug, da høist Ubetydeligt kommer i den udenrigske Handel. Noget Qveite afsættes fra Nordland og Finmarken til Rusland, ligesom ogsaa en Deel saltet Brosmer og Lange gaaer til Østersøen, Hamburg og Bremen.

Brygdefiskeri har i Perioden saa godt som aldeles ikke fundet Sted. Derimod har flere Fartøier været udrustede fra forskjellige Byer, som Bergen, Mandal, Farsund, Arendal og Tønsberg til

Nordishavet paa Havkalvefiskeri. Resultatet kjendes ikke nøiagtigen, men at det ikke har været ganske ulønnende sluttes af de mere og mere hyppigblevne Foretagender i denne Retning.

I Aaret 1843 dannede der sig et Interessentskab til Udrustning af et Fartøi, der skulde gaae paa Hvalfiskefangst i Sydhavet, hvilken Udrustning kostede omtrent 34,000 Spd. Dette Foretagende mislykkedes, formeentlig fordi man manglede erfarne og kyndige Fiskere. Hvalfangsten inden selve Landet er af ingen Betydenhed. Af større Vigtighed er derimod Hvalrosfangsten under Spitsbergen og Beeren Eiland, hvortil der i Periodens Løb fra Tromsø og Hammerfest aarlig har været udexpederet flere Fartøier. Nogen Opgave over det paa disse Expeditioner vundne Udbytte haves ikke.

Hummerfiskeriet har i Femaaret givet et mindre Udbytte til Udførsel end i Tidsrummet 1836—1840; thi medens der i dette i Gjennemsnit aarlig udførtes 640,000 Stkr. Hummer, har i det sidste Femaar den aarlige Udførsel kun beløbet til 617,000 Stkr.

Østersfiskeriet er fremdeles af ringe Vigtighed for den udenlandske Handel.

Ferskvandsfiskeriet er maaskee med Undtagelse af Laxefiskeriet næsten overalt høist ubetydeligt, og indskrænker sig i Almindelighed til Husholdningernes Forbrug. Da der paa flere Steder gives en Mængde fiskerige Indsøer og Elve, er det ikke at omtvivle, at Ferskvandsfiskeriet kunde, naar det blev drevet med større Interesse og Kyndighed, blive en vigtig Næringsgreen for flere Bygder i Riget. **Laxefiskeriet** angives at være i stærkt Aftagende, især høiere op i Elvene, hvilket formenes for en Deel at have sin Grund i, at Laxen hindres fra at komme op i Elvene ved de mange Fiskegarn, som i den senere Tid udsættes ved Elvemundingerne. Saaledes angives i Beretningen fra Jarlsberg og Laurviks Amt, at der paa de Grunde, som omgive Laugen-Elvens Munding ved dens Udløb i Laurviks-Fjorden, hver Nat i Fisketiden udsættes fra 200 til 400 Garn. De vigtigste Laxefiskerier findes fremdeles i Elvene i Mandals Fogderi og Stavanger Amt, i Namsenelv i nordre Trondhjems Amt, i Alten- og Tanaelv i Finmarken.

Bergværksdrift.

I de forløbne 5 Aar har Kongsberg Sølvværk været i jevn Drift og givet et godt Udbytte, da dets Overskud i Gjennemsnit har udgjort 103,000 Spd. aarlig. Udsigterne for Værkets heldige Drift ere fremdeles lovende, skjønt dog ikke saa lovende for Armen- som for Kongens Grube, hvilke 2de Gruber fremdeles have afgivet det Meste, af hvad der ved Værket er produceret. Belægget ved disse Gruber har i Gjennemsnit i disse 5 Aar været 242 Mand.

Sølvværkets gamle Smeltehytte er i dette Tidsrum nedrevet, og en ny med flere forbedrede Indretninger igjen opført. Udgifterne ved Opførelsen af den nye Smeltehytte, hvortil der var bevilget 18,000 Spd., have udgjort 17,837 Spd. 59 ß.

Arbeiderne ved Christian den 7des Stoll ere i Perioden fremdeles fortsatte, og ved Udgangen af Aaret 1845 udgjorde Stollens Længde i det Hele $147\frac{3}{4}$ Lagter. Udgifterne ved samme have i disse Aar i Gjennemsnit udgjort 3,748 Spd. aarlig.

Den i Slutningen af Aaret 1840 paabegyndte Lensning og Optagelse af Gruben Gottes Hülfe in der Noth er fuldført i 1844. Belægget ved denne Grube har i Gjennemsnit udgjort 62 Mand, og Udgifterne ved samme ligesaa 9,865 Spd. aarlig.

I hver af Aarene er ved Sølvværket produceret

	Mk.	Lod.	Gr.		Driftsomkostningerne have udgjort		Overskuddet har været	
1841.....	24,578.	11.	$14\frac{12}{64}$	f. S.	99,460 Spd.	109 ß.	126,317 Spd.	70 ß.
1842.....	21,150.	13.	$16\frac{33}{64}$	" "	88,148 —	103 "	105,780 —	$44\frac{3}{4}$ "
1843.....	20,456.	12.	$4\frac{60}{64}$	" "	89,411 —	104 "	97,458 —	54 "
1844.....	19,465.	13.	$12\frac{841}{1024}$	" "	81,690 —	$116\frac{3}{4}$ "	96,364 —	$49\frac{3}{4}$ "
1845.....	18,041.	10.	$10\frac{41}{64}$	" "	71,321 —	$83\frac{1}{2}$ "	91,703 —	$92\frac{1}{2}$ "
tilsammen	103,693.	14.	$5\frac{105}{1024}$	f. S.	430,034 Spd.	$36\frac{1}{4}$ ß.	517,624 Spd.	71 ß.
I Gjennemsn. aarlig	20,738.	12.	8	f. S.	86,006 Spd.	$103\frac{1}{4}$ ß.	103,524 Spd.	$110\frac{1}{5}$ ß.

Kobberproduktionen har i det forløbne Femaar været noget mindre end i Aarene 1836—1840. Af Kobberværkerne har

1. Altens Kobberværk i Vest-Finmarken undergaaet betydelige Forandringer. Efterat nemlig Værket i flere Aar havde arbeidet med en betydelig Subus — hvortil Grunden angives at være deels de store Omkostninger som Etablissemen-

tet i den øde Egn nødvendigviis maatte medtage, deels at Smeltehytten først seent og da med store og uforholdsmæssige Omkostninger blev anlagt, og at Dividender for tidlig bleve uddeelte, at Driften i det Hele var indrettet paa en stor og ødsel Fod, og at Gruberne bleve drevne paa Rov — sammentraadte Participanterne i Aaret 1844 til en Generalforsamling i London, for at bestemme Værkets fremtidige Skjæbne, og blev Resultatet, at Værket fremdeles skulde drives, men med betydelige Indskrænkninger i enhver Henseende. Værket har 10 Gruber, hvoraf 2 ere optagne i de sidste 5 Aar, foruden forskjellige Gange af mindre Betydenhed, alle i Alten-Talviks Thinglag. Arbeidsstyrken har været 164 Mand foruden 105 Qvinder og 104 Børn. Produktionen har været 85,257 Sk℔ Malm indeholdende 5,398 Sk℔ raffineret Kobber, alt forsmeltet ved Værket, foruden 4,314 Sk℔ Malm indeholdende 378 Sk℔ Kobber forsmeltet fra Qvænangens Grube i Skjærvø Præstegjeld, Senjen og Tromsø Fogderi. Sidstnævnte Værk, der eies af et Interessentskab, og ved hvilket circa 50 Arbeidere have været sysselsatte, er foreslaaet forenet med Altens Kobberværk.

2. Sælbo Værk i Stør- og Værdals Fogderi har havt 2 Gruber i Drift, nemlig Lillefjelds og Thorsbirk, samt to Smeltehytter, nemlig Meraker og Gilsaa med en Arbeidsstyrke af 6 Opsynsmænd eller Regnskabsbetjente og 126 Arbeidere. Produktionen har været 1940 Sk℔ 3 L℔ 12 ℔ Kobber, hvilken er noget mindre end i Femaaret 1836—1840, da den var 2043 Sk℔. Følgende Tabel giver en Oversigt over Driftsresultaterne ved Sælbo Værk for de sidste 5 Aar:

	Værkets samtlige Udgifter.		Hele Udbyttet i Gahrkobber.			Participanternes Andeel.			Statskassens Andeel.			
	Spd.	ß.	Sk℔.	L℔.	℔.	Sk℔.	L℔.	℔.	Sk℔.	L℔.	℔.	
1841.....	15,459.	47.	393.	18.	$15\frac{3}{19}$	374.	5.	;	19.	13.	$15\frac{3}{19}$	
1842.....	15,196.	6.	410.	10.	$8\frac{8}{19}$	390.	;	;	20.	10.	$8\frac{8}{19}$	
1843.....	14,881.	71.	404.	1.	$10\frac{6}{49}$	396.	;	;	8.	1.	$10\frac{6}{49}$	
1844.....	14,209.	51.	229.	4.	$2\frac{46}{49}$	224.	12.	8	4.	11.	$10\frac{46}{49}$	
1845.....	19,065.	48.	502.	8.	$7\frac{25}{49}$	492.	7.	8	10.	;	$15\frac{25}{49}$	
Summa...	78,811.	103.	1940.	3.	11, 9	1877.	5.	;	62.	18.	11, 9	a $60\frac{1}{2}$ Spd.
Udbyttets Værdi.....			117,381 Spd. 59 ß.			113,574 Spd.			3,807 Spd. 106 ß.			pr. Sk℔.

Ved den saakaldte Forbergs Grube i Ytterøen, der har 1 Opsynsmand og 8—24 Arbeidere, er produceret 1000 Tdr. Malmkiis og 500 Tdr. Svovelkiis. Gruben, som tilhørte det i Skogn forhenværende Kobberværk, blev nedlagt 1812 og optoges igjen 1840; nogen Smeltning af Grubens Product er ikke foregaaet.

Endvidere er i Sparboens Præstegjeld optaget en Grube, Gulstad kaldet, med 1 Opsynsmand og 8 Arbeidere, hvilken Grube henhører til det i sin Tid nedlagte Gulstad og Moks Kobberværk, og har Arbeidet ved denne Grube hidtil været indskrænket til at lændse Gruben.

5. I søndre Trondhjems Amt har Røraas med tilhørende Foldals Kobberværk i Periodens Løb været i jevn Drift. Driften sysselsætter fremdeles de 3 gamle Hytter Røraas, Tolgen og Eidet. Foldals Værk har derimod faaet en ny Hytte ved Foldals Grube. Produktionen har været omtrent 10,984 Sk℔ Gahrkobber, altsaa noget større end i Femaaret 1836—1840, da den udgjorde 10,539 Sk℔. Af større Arbeider fortjener at bemærkes Jernbane-Anlæggene i Kongens og Mug-Gruberne. Hosstaaende Tabel giver en Oversigt over Driften i Femaaret:

	Værkernes samtlige Udgifter.		Hele Udbyttet i Gahrkobber.			Participanternes Andeel.			Statskassens Andeel.			
	Spd.	ß.	Sk℔.	L℔.	℔.	Sk℔.	L℔.	℔.	Sk℔.	L℔.	℔.	
1841.....	100,247.	90.	2,295.	16.	$3\frac{12}{19}$	2,185.	9.	8	110.	6.	$11\frac{12}{19}$	
1842.....	104,524.	54.	2,315.	12.	$10\frac{2}{19}$	2,203.	15.	;	111.	17.	$10\frac{2}{19}$	
43.....	96,725.	31.	2,148.	7.	$1\frac{23}{49}$	2,105.	7.	12	42.	19.	$5\frac{23}{49}$	
1844.....	91,366.	45.	2,137.	7.	$11\frac{13}{49}$	2,094.	12.	12	42.	14.	$15\frac{13}{49}$	
1845.....	89,813.	117.	2,086.	18.	$8\frac{16}{49}$	2,045.	3.	12	41.	14.	$12\frac{16}{49}$	
Summa...	482,677.	97.	10,984.	2.	2, 8	10,634.	8.	12	349.	13.	6, 8	Kobberprisen har været $60\frac{1}{2}$ Spd.
Kobberets Værdi.....			664,539 Spd.			643,384 Spd.			21,154 Spd.			pr. Sk℔.

6. Løkkens Værk i Meldals og Ørkedals Thinglag har i Perioden produceret 405 Sk℔ 5 L℔ 6 ℔ Gahrkobber. Da dette Værks Drift ikke svarede Regning, har dets Nedlæggelse allerede for længere Tid tilbage været besluttet, og indstilledes Grubedriften i 7de Bergmaaned 1842, og hele Værksdriften nedlagdes aldeles ved Udgangen af 1845.
7. Tydalens Værk i Sælbo og Tydalens Thinglag, der eies af det saakaldte Klinkenbergs Interessentskab, har produceret 162½ Sk℔ Sortkobber, der er gahret ved Leerens Valtseværk og udbragt til 146⅘ Skpd. hammergahret Kobber. Ogsaa dette Værk har været i ubetydelig Drift og dets hele Virksomhed antages at være standset ved Udgangen af 1845.
8. Det i Romsdals Amt værende saakaldte Aversens Kobberværk, hvis Drift paabegyndtes i 1836 og hvis Smeltehytte kom istand i Aaret 1841, er nu aldeles nedlagt efter i en Tid at være drevet med betydeligt Tab. Derimod er i Periodens Løb Bergværksdrift paa Kobber paabegyndt i det Søndenfjeldske nemlig i Sætersdalen i Valle og Øse Thinglag i Nedenæs Fogderi, idet en Grube paa Strømsheien i Valle Præstegjeld, hvor der langt tilbage i Tiden har været arbeidet, igjen er optagen. Værket er dog hovedsagelig anlagt paa ny Skjærp, deels i Valle og deels i Byglands Præstegjeld. Det ny Værk er anlagt paa at drives i en større Maalestok. Til Værket høre 7 Gruber og har Arbeidsstyrken udgjort 5 Opsynsmænd eller Regnskabsbetjente og 70 Arbeidere. Hidtil har kun Grubedrift fundet Sted, og er derved i det Hele udbragt 5000 Sk℔ Malm; men Smeltehytte er nu anlagt, ligesom der ogsaa er under Arbeide 2 Hoiovne, 1 Krumovn og 1 Gahrhærd.

Det i forrige Femaarsberetning omtalte saakaldte Vinorens Kobberværk i Rummedal og Sandsvær Fogderi, noget nordenfor Kongsberg, hvis Grubedrift først paabegyndtes i 1838 og hvis Smeltehytte først kom istand i 1840, er i Femaaret nedlagt, da Driften ikke befandtes lønnende. I Aaret 1844 blev ved Smeltehytten ved Stengelsrud udbragt 44 Sk℔ 280 ℔ Gahrkobber, hvorimod ingen Drift fandt Sted i 1845.

Foruden de saaledes omhandlede Kobberværker er der endvidere i Perioden opdaget forskjellige Kobbermalmanviisninger. Saaledes er i Hedemarkens Amt i Tønsets Præstegjeld i Tronfjeldets østre Side optaget en Anviisning Tronsgruben kaldet, med 1 Opsynsmand og 10 Arbeidere, og er siden dens Optagelse udvundet 1800 Sk℔ Kobbererts, ligesom der ogsaa er udstedt 5 Muthingsbreve paa Kobberanviisninger i Tønset, hvilke sidste dog endnu ikke have fremkaldt nogen stadig Bergværksdrift. Endvidere er der i Bratsbergs Amt, Hjerdals Thinglag, øvre Thelemarkens Fogderi optagen 5 Kobbergruber, som imidlertid kun have været i Drift i 1840 og endeel af 1841. Arbeidsstyrken har været en Opsynsmand og 10 Arbeidere og Produktet 68 Tdr. Malm. Ligeledes er der i Periodens Løb anmeldt 22 Kobberanviisninger eller Skjærp i Laurdal i øvre Thelemarken. Det gamle Omdals Kobberværk i Mo har i længere Tid været nedlagt. I Aarene 1827 og 1828 sattes Værket i Drift af dets Eier, et engelsk Handelshuus, men Driften standsede igjen, da Udbyttet ikke kunde dække Driftsomkostningerne.

Efter det Anførte maa Kobberværksdriften ansees at være gaaet tilbage i Femaaret, da 4 Kobberværker nemlig Løkken, Tydalen, Aversøen og Vinoren ere nedlagte og kun 1 nyt tilkommet, nemlig det saakaldte Strømsheiens, ligesom ogsaa Kobberproduktionen, der i Femaaret har udgjort i det Hele 19,272 Sk℔ eller aarlig 3854 Sk℔, har været noget mindre end i de nærmest foregaaende 5 Aar da den var 21,124 Sk℔ eller aarlig 4224 Sk℔.

Kobberudførselen har udgjort:

	Gahrkobber. Sk℔.	Valset Kobber. Sk℔.	Kobbermalm. Sk℔.
1841	$3442\frac{284}{320}$	$210\frac{103}{320}$	$93\frac{240}{320}$
1842	$3477\frac{220}{320}$	$308\frac{142}{320}$	$22\frac{262}{320}$
1843	$3424\frac{57}{320}$	$260\frac{285}{320}$	$49\frac{120}{320}$
1844	$2149\frac{139}{320}$	$250\frac{13}{320}$	$28\frac{280}{320}$
1845	$3459\frac{165}{320}$	$304\frac{48}{320}$	;
Tilsam.	15953	1334	394
Efter Middeltal aarl.	3190	267	79

Rigets Jernværker have samtlige saa godt som uafbrudt været i Drift i de sidstforløbne 5 Aar; dog har Kongsberg Værks Marsovn hverken i dette eller forrige Qvinqvennium været benyttet og Bolvig Jernværk, der standsede i 1839, blev først i Aaret 1843 igjen sat i Drift. Det i Thistedalen beliggende Jernværk Cathrineholm har i længere Tid kun været drevet som Spigerværk, og paa Hienfjø Værk i Trysil, der desuden paa Grund af den ringe Arbeidsstyrke kan ansees saa godt som nedlagt, har alene Stangjernshammeren en kort Tid været i Gang.

De fleste Jernværkers Produktion har i Periodens Løb været ikke ubetydeligt større end i forrige Qvinqvennium. Saaledes har ved Landets betydeligste Værk Fritzø i Laurvik Marsovnens Udbytte steget fra 5700 Sk℔, som det var ved sid-

ste Beretning, til 7800 Sk℔, aarlig — en Forøgelse af 37 pCt. Berums Værks Production har ligeledes været i Stigende, da den i Aarene 1836—1840 udgjorde 7400 Sk℔, men i de sidstforløbne 5 Aar i Gjennemsnit 9274 Sk℔, hvilket giver en aarlig Tilvext af 1874 Sk℔ eller 25 pCt. Men det mærkeligste Exempel paa en forøget Production afgiver Holden Værk, idet en Sammenligning mellem Produktionen i dette Femaar og forrige viser at Udbyttet er fordoblet. Det er ved dette Værk fornemmelig Støbegods, som er produceret i en langt høiere Grad end tilforn. De tabellariske Opgaver til forrige Femaarsberetning udvise kun et aarligt Udbringende af henved 1000 Sk℔, medens der i Aarene 1841—1845 aarlig er produceret over 4000 Sk℔, hvilket naar Berums Værk sættes ud af Betragtning er mere end det Dobbelte af hvad, der udbringes ved noget af Rigets øvrige Værker. Grunden til denne betydelige Forøgelse i Produktionen af Støbegods er fornemmelig at Værket i den forløbne Periode har faaet 2de Kupelovne, i hvilke ældre Beholdninger af Rujern er omsmeltet ved Cinders. I 1845 producerede endog disse 2de Ovne 4,688 Sk℔ Støbegods, hvorimod Hammerdriften ved dette Jernværk i samme Aar ganske standsede efterat den Aar for Aar betydelig havde aftaget. Det Betydeligste af de vestlandske Jernværker nemlig Næs har ogsaa været mere produktivt end før, om end ikke i saa høi Grad som de ovenomtalte, idet Tilvæxten ikke har været fuldt 20 pCt. aarlig. Uagtet Stangjernstilvirkningen er bleven forøget med 13 pCt aarlig, indtager dog ikke dette Værk længer den første Plads blandt Landets Jernværker med Hensyn til Qvantiteten af det producerede Stangjern, da det maa staa tilbage for Fritzø Værk, hvis Production af denne Artikel i de sidst forløbne 5 Aar er steget fra 2800 Sk℔ til 5780 Sk℔. Ved de 2de andre vestlandske Jernværker er derimod Stangjernsfabrikationen aftaget temmelig betydeligt. Det eneste Jernværk nordenfjelds Moestadmarken i Nærheden af Trondhjem har i den omhandlede Periode snarere aftaget end tiltaget, hvilket er en Følge af Malmens lange og bekostelige Transport, da den maa hentes 60 Miil over Søen.

Grunden til Jernværkernes større Produktion og det Opsving, denne Green af Bjergværksdriften i det Hele har taget, skriver sig fornemmelig fra de Udsigter til en lønnende Afsætning, som i Nordamerika have aabnet sig, hvilket har fremkaldt forbedrede Indretninger efter Udlandets Mønstere ved de fleste Værker. Disse Forbedringer bestaae deels i den i forrige Beretning omtalte Indbringen af varm Luft i Marsovnen som baade forøger Productionen og afhjælper de Klager over Mangel paa Kul, som i de senere Aar begyndte at blive meer og meer almindelige, og deels i Anvendelsen af den saakaldte Lancasterske Forskningsmethode, som meget bidrager til Stangjernets Forædling, da Rujernet i de smaa Ovne omhyggeligen gjennemvirkes af Ilden. I Nedenæs Amts Indberetning omtales endvidere en Opfindelse, som skyldes de sidste Aar, Gasovne efter svensk Construktion, hvori Jernet sveitses, som har vist sig særdeles hensigtsmæssige. De fortrykte Conjunkturer, i hvilke Jernvirkningen her i Landet befandt sig i Slutningen af forrige og i Begyndelsen af dette Qvinqvennium — hvortil forskjellige Omstændigheder bidroge, saasom denne Tilvirknings Udvidelse i andre Lande, den for endeel Aar siden bestemte Forhøielse i Indførselstolden af Støbegods i Danmark, hvor Norge i Fortiden havde et særdeles fordeelagtigt Marked, den betydelige Indførsel af svensk fornemmelig Stangjern og Spiger, der indføres landværts, samt endelig at Jernværkseierne ikke formaaede at nedtrykke Driftsomkostningerne i samme Forhold som vore Penges Godhed steeg — har krævet extraordinære Anstrængelser fra Værkseiernes Side, og man kan ikke andet end berømme den Virksomhed, de have udviklet. Foruden at ovenomtalte nyere Methode ere indførte ved næsten alle Rigets Jernværker er der desuden ved de større Værker anvendt store Summer paa en Mængde forskjelligartede Indretninger og Maskiner, der efterhaanden ville sætte de norske Jernværkseiere istand til at concurrere med Udlandets Produktioner. Isærdeleshed har Fritzø Værk i denne Periode modtaget betydelige Forbedringer og Udvidelser, hvoriblandt bemærkes, at der ved Barkevik Marsovn 1½ Miil fra selve Værket er anskaffet en cylindrisk Blæsemaskine, hvortil Cylinderne og endeel af Maskineriet kom fra England, men det Øvrige gjordes ved Værket, at der i Stangjernhammerbygningen, som indeholder 7 Smeltehærder efter den engelske Lancastershire Smidning med 2 Hammere samt 2 Rækhærder ligeledes med 2 Hammere er opsat en stor Hammer til Udsmedning af Emningsjern samt Smedning af andet Jern af sværere Dimensioner end som kan smedes under de andre Hammere; et Valtseværk, der blev paabegyndt i 1842 og fuldført i 1843, hvorpaa valtses fladt Stangjern i alle Dimensioner, firkantet, rundt Jern og Jernplader af enhver Dimension fra de tyndeste indtil de største Dampkjedelplader. Hele Maskineriet er kommen fra England; Dreierværkstedet der blev indrettet i 1842 til Forarbeidelse af forskjel-

ligt Maskineri, hvortil benyttes 3 Dreierbænke af forskjellige Størrelser; Kjættingssmedien, der blev anlagt i 1844 og har 6 Hærder med Smedesteder. Kjættinger af alle Dimensioner forfærdiges her. Til Prøvning af Kjættingerne haves en engelsk Prøvemaskine, paa hvilken enhver Dimension prøves med den reglementerede Vægt; Ankersmedien, der blev indrettet i 1845 med 2de Hærder, som levere Ankere af alle Størrelser. Ved Værket haves et Metalstøberi til Støbning af alt Metalarbeide samt et Snedker- og Model-Værksted. Desuden haves ved Værket Saugbrug, Møllebrug, Stampemølle, Maltgjøreri, Riismølle, Bødkerværksted, hvilke samtlige Indretninger, der i Periodens Løb enten ere forbedrede og forsynede med ny Maskinerier eller fra nyt af anlagte, ville blive nærmere omhandlede nedenfor. Til Opheisning af Malm og Vandlensning ved Gruberne blev i 1845 anskaffet fra England en Dampmaskine paa 10 Hestes Kraft med Vindeapparater og Pumper, hvilken er anbragt ved Braastad Grube; ligesom en lignende Dampmaskine med Vinde- og Pumpeværk er besluttet anbragt ved Klodeborg Grube; til Transport af Raajern og Støbegods fra Moholt saavelsom af Proviantvarer og Materialier, blev i 1842 paa Farrisvandet bygget en Dampbaad af 16 Hesters Kraft, hvortil Maskineriet kom fra Frederiksværks mechaniske Værksted. Med Dampbaaden er der Anledning til at reise for Passagerer, der mest bestaa af Bønder, for en ringe Betaling; den gjør daglig 1 a 2 Toure frem og tilbage med 2 Pramme hver Gang.

Disse saavelsom Forbedringer og Anlæg ved de øvrige Jernværker have hævet Jernproduktionen til en saadan Høide, at man tør haabe inden føie Tid at see endeel af de Fabricata, hvormed vi nu forsynes fra Udlandet, tilvirkede inden Landets egne Grændser.

Sammenstiller man nu den hele Totalproduction med hvad i foregaaende Periode er virket, vil man finde, at den har været i Stigende og at Udbyttet aldrig har været større end i det forløbne Femaar. I de 3 sidste Decennier af forrige Aarhundrede og de første Aar af indeværende før Krigens Udbrud, hvilket Tidsrum stedse omtales som Jernværkernes meest glimrende Periode, udgjorde den aarlige Production af Raajern 37000 Sk℔, Stangjern 28,000 og Støbegods 10,000 Sk℔. I Aarene 1836—1840 var Udbyttet omtrent det samme, nemlig af Rujern 34,800 Sk℔ Stangjern 25,230 og Støbegods 10,400 Sk℔ medens de mellemliggende 30 Aar har en langt ringere Production at opvise. Efter medfølgende Tabel har Produktionen i sidstforløbne Femaar efter Gjennemsnit aarlig været af Rujern 48,852 Sk℔, Stangjern 24,753 Sk℔ og Støbegods 15,100 Sk℔. Uagtet Tilvirkningen af Støbegods i denne Periode er bleven forøget med 5000 Sk℔, er dog Indførselen heraf fra Udlandet ogsaa tiltaget omtrent i samme Forhold, nemlig cirka 30 pCt. aarlig. I Aarene 1831—1840 udgjorde den i Gjennemsnit aarlig 1200 Sk℔, men i de sidste 5 Aar over 1600 Sk℔ efter en temmelig jevnt tiltagende Progression; i Periodens første Aar saaledes 1,329 Sk℔ og i det sidste (1845) 1,966 Sk℔. Vel er paa den anden Side Udførselen steget betydelig nemlig fra 570 Sk℔ aarlig som den udgjorde i forrige Femaar til 1418 Sk℔; men desuagtet vidner det store Overskud om en mere udbredt Consumtion, hvilket maaskee for en Deel kan forklares ved den almindelig blevne Brug af de saakaldte circulerende Ovne, som, da de give en jevnere Opvarming og ere meget brændebesparende, næsten overalt have fortrængt de ældre.

Stangjernsproductionen er omtrent bleven staaende ved det samme Qvantum som i forrige Femaar. Da den største Deel af Stangjernet udskibes af Landet, er Jernværkernes Floreren for en stor Deel afhængig af, at dette finder et godt Marked, i hvilken Henseende Slutningen af forrige Femaar ikke var meget gunstigt, hvortil især Jernprisernes stærke Fald i Sverige bidrog. Conjunkturerne have derimod i de sidste Aar forandret sig betydeligt til det Bedre, da det norske Stangjern i Nordamerika har fundet et fordeelagtigt Afsætningssted. Danmark, der før Adskillelsen var Norges bedste og saagodtsom eneste Marked og senere vedblev at være meget søgt, uagtet den høie Indførselstold, har i de senere Aar ophørt at modtage det meste af det udførte Jern. Især er Udførselen af Støbegods derhen aftaget betydeligt og udgjorde i 1845 kun 340 Sk℔. Af Stangjern er der i denne Periode aarlig udført 14,817 Sk℔; i Aarene 1836—1840 var Udførselen 11,400 Sk℔. Til Oplysning om hvorledes Nordamerika har draget det Stangjern til sig, som før gik til Danmark, hidsættes følgende Tabel. Der udførtes

i	til Danmark	til Nordamerika.
1841	10,170 Sk℔.	157 Sk℔.
1842	9,165 —	175 —
1843	9,495 —	4,229 —
1844	6,473 —	9,510 —
1845	5,800 —	8,839 —

I de 2 sidste Aar er der saaledes udført $\frac{1}{3}$ mere Stangjern til Amerika end til Danmark.

Af Raajern er i denne Periode den aarlige

Produktion steget fra 34,000 Skℒ til 49,000 Skℒ. Desuden er der i Aarene 1842—45 i Gjennemsnit indført 2,544 Skℒ, af hvilket imidlertid det Meste falder paa 1843, nemlig 6,823 Skℒ, hvilken betydelige Indførsel var foranlediget ved de lave Priser paa det engelske Raajern i dette Aar. Derimod er Udførselen aftaget, saa at den ikke har udgjort mere end det Halve af hvad der i forrige Femaar blev udført. Den var nemlig i 1836—1840 1,160 Skℒ aarlig, men i de sidstforløbne 5 Aar kun 683 Skℒ.

Om man end ikke af denne betydelige Forøgelse af Marsovnens Udbytte kan slutte sig til en tilsvarende Fordeel for Værkseierne, da den større Produktivitet hovedsagelig har sin Grund i de ved de fleste Værker gjorte Forbedringer, og Jerntilvirkningen desuden foregaaer under saadanne Forhold, at den ikke vil aftage saalænge kun Driftsomkostningerne dækkes — saa godtgjøre dog de anførte Data, at Jernværkerne nu befinde sig i en langt gunstigere Stilling end ved Periodens Begyndelse, da deres fortrykte Forfatning paakaldte Statsstyrelsens Opmærksomhed.

Foruden de Jernstøberier, som findes ved de flere store Værker, haves isolerede Støberier i Trondhjem, Bergen, Christiania, Drammen og paa Borregaard ved Sarpsborg, hvor mestendeels indført Raajern forsmeltes. Af Mangel paa fornødne Oplysninger kan imidlertid Intet meddeles om disse Støberiers Tilstand.

Spigerhammere findes ved næsten alle Jernværker, men desuden gives der 6 Værker i Riget hvor alene Spiger produceres, af hvilke idetmindste tvende ere nedlagte Jernværker. Produktionen, der i forrige Femaar udgjorde noget over 9,000,000 Stykker Spiger og 742 Skℒ, udviser i det heromhandlede Tidsrum omtrent det samme Beløb. Indførselen af Søm og Spiger har heller ikke forsaavidt den er skeet søværts undergaaet nogen synderlig Forandring. I Aaret 1836—1840 udgjorde den 1128 Skℒ aarlig og i de fem sidste Aar 1250 Skℒ. Forøvrigt angives flere Værker blot at producere Spiger til eget Brug, da Afsætningen er standset paa Grund af, at man hertillands ei kan concurrere med de Priser, hvortil de svenske Spiger sælges. De Spiger som indføres komme nemlig næsten udelukkende fra Sverige. Indførselen herfra, der i forrige Periode udgjorde 1044 Skℒ aarlig, har i sidste Femaar været 1200 Skℒ aarlig, hvilket Quantum vistnok kan ansættes til det Dobbelte, da det angivne Beløb kun omfatter hvad der søværts er indført til Rigets Toldsteder. Efter det kongelige Svenske Bergcollegiums Indberetning om Bergværksdriften i Sverige i Aaret 1842 er Udførselen af Spiger til Norge angivet til 3709 Skℒ, medens det indførte Beløb efter vore Tabeller for samme Aar kun skulde være 1794 Skℒ. De ved den svenske Grændse liggende norske Spigerværker benytte desuden for det Meste svensk Jern til Spigerfabrikationen.

Af Koboltværker gives der tvende, som begge ere beliggende i Modums Præstegjeld nemlig det saakaldte Modums Blaafarveværk og Snarums Værk. Det betydeligste af disse, det modumske Værk, staaer omtrent paa samme Standpunkt nu som i forrige Femaar. Det udbragte Product som i Aarene 1836—1840 i Gjennemsnit angaves at være omtrent 4000 Centner forskjellige Koboltprodukter, er for de sidstforløbne 5 Aar opgivet til cirka 3500 Centner aarlig. De til Værket hørende trende Gruber, som ligge paa Gaarden Skutterud Grund, have i Aarene 1844 og 1845 givet et Udbytte af respective 29,806 og 27,600 Tønder Malm. Antallet af de Arbeidere, som have Beskjæftigelse ved Værket med dertil hørende Hytteindretninger, Pukværker etc. har udgjort 46 Betjenter (hvorunder indbefattet 1 Læge og 3 Skolelærere) samt 796 Arbeidere.

Snarums Værk, som skriver sig fra en langt senere Tid, har i dette Femaar hævet sig betydeligt og havde ved Udgangen af 1845 6 Koboltgruber, 3 Pukværker og 3 Smelteovne. De ved Værket ansatte Arbeideres Antal, som i 1841 udgjorde 177 samt 6 Opsynsmænd og Regnskabsbetjente, var i 1845 steget til 278 Arbeidere og 11 Overbetjente, hvoraf 176 udelukkende vare beskjæftigede med Grubedrift. Malmproduktionen, der i 1841 udgjorde 3,970 Tdr. Malm, var i 1845 forøget til 8,109 Tdr. og kan i Gjennemsnit for de sidste 5 Aar ansættes til omtrent 5000 Tdr. I samme Tidsrum er der produceret aarlig 800 Centner Sliger og 151 Centner Zaffer, af hvilket sidste Produkt der paa Periodens første Aar kun falder 50 Centner, medens Aaret 1845 har en firedobbelt Produktion at fremvise.

Næsten hele det udvundne Product af Kobolt gaaer til Udlandet. Den udførte Zaffer er næsten alene gaaen til England, hvorhen ogsaa i det forløbne Femaar over det Halve af Blaafarven er udført, medens Holland i Aarene 1836—1840 var sammes vigtigste Marked. Den hele aarlige Udførsel i denne Periode, udgjorde nemlig 2,456 Centner Blaafarve og 1233 Centner Zaffer, hvoraf 1476 Centner Blaafarve gik til Holland, medens der i de sidste 5 Aar i Gjennemsnit er udført 2,156 Centner Blaafarve, hvoraf England har modtaget 1172 Centner, Holland derimod kun 359 Centner. Efter Udførselen i de 3de sidste Aar at domme, er

det antageligt at Belgien vil blive det fordeelagtigste Udskibningssted; til Oplysning herom hidsættes følgende Tabel. Af Kobolt er udført:

	til England.	Holland.	Belgien.
i 1841	92,050 ℔	66,400 ℔	4,600 ℔
i 1842	121,950 —	34,350 —	72,950 —
i 1843	92,400 —	24,216 —	118,850 —

Af Zaffer er i Perioden udført 1,167 Centner næsten Alt til England. Desuden er der i Aarene 1842—1845 udført, næsten udelukkende til England, 6340 ℔ raffineret Kobolt eller Koboltoxyd.

Et andet vigtigt Mineral **Chrommalmen** findes i Egnen omkring Røraas samt i Dovrefjeld mellem Læssø og Sunddalen. Mindre betydelige Anbrud findes i Lomb i Gudbrandsdalen og i Tønset i Østerdalen, hvor Chromjernsteen først opdagedes. Da samtlige om Røraas værende Gruber ligge i et meget veirhaardt Strøg, have de i Regelen blot været drevne om Sommeren; dog har man i den senere Tid, da Driften efterhaanden tiltager i Dybden, besværliggjøres ved Vandtilløb, maattet beslutte sig til at arbeide om Vinteren, medens Kulden hindre Vandtilløbet. Denne Omstændighed i Forbindelse med den løse Steenart, hvoraf Bjerget bestaaer, lægger Hindringer i Veien for at drive dybe Gruber, ligesom ogsaa de nuværende Malmpriser ikke vil dække den Forøgelse i Omkostningerne, som Grubernes Føren ned i Dybet af det løse og vandsyge Bjerg vilde medføre. Grubernes Antal udgjorde i 1845 92, af hvilke 31 tilhørte Chromfabrikken ved Trondhjem, og udgjorde det udbrudte Malm i 1844 cirka 5000 Skℒ og Driftsomkostningerne i samme Aar 8500 Spd., medens i 1845 kun blev produceret 2037 Skℒ med en Udgift 11,888 Spd eller 5 Spd. 101 ß pr. Tønde. I Sundalen og Lessø vare i 1845 8 Gruber i Drift med et Belæg af 72 Mand og den producerede Malm udgjorde 1,060 Skℒ med en Udgift af 5727 Skℒ.

Omtrent Halvparten af den udvundne Malm udføres i raa Tilstand til Udlandet, Resten tilvirkes til Chromsalt i den ved Trondhjem i 1831 anlagte Chromfarvefabrik. Efter Bergmesternes Indberetning blev i 1844 ved denne forbrugt 1974 Skℒ Malm og Udgifterne iberegnet Renterne af Anlægscapitalen beløb sig til 29,936 Spd.; fradrages herfra Fabrikens Produkt i samme Aar 694 Skℒ Chromsalt, som kan ansættes til en Værdi af 32,416 Spd., viser det sig, at dens Overskud for 1844 udgjorde 2480 Spd. I 1845 produceredes 565 Skℒ, og var Fabrikens Nettoprovenu i dette Aar 3,550 Spd. Udførselen af Chromsalt, som i forrige Femaar udgjorde 148 Skℒ aarlig, er i dette steget til 374 Skℒ, hvoraf de $\frac{4}{5}$ ere udført til Altona og Holland med et omtrent lige Beløb til begge Steder. Af Chrommalm er der efter Middeltal af Aarene 1837—1840 udført 1485 Skℒ; men i denne Periode er Udførselen stegen til mere end det Dobbelte, nemlig i Gjennemsnit 3,666 Skℒ aarlig, som næsten ene er udskibet til England. Sin største Høide naaede Exporten i 1845, da den udgjorde henved 6000 Skℒ.

Angaaende de mange i økonomisk Henseende tjenlige **Steenarter**, som findes paa flere Steder i Riget, men tildeels ikke meget benyttede, meddeles her nogle Bemærkninger om de vigtigste af samme tilligemed de Anlæg, som tjene til disse Bjergprodukters Forædling, uagtet man ikke har aldeles tilfredsstillende Oplysninger i denne Henseende.

De vigtigste **Qværnesteensbrud** findes i Selbo i søndre Trondhjems Amt. Om disse kan i det Hele det samme bemærkes som anført i forrige Femaarsberetning, da der i dette Femaar intet er foretaget til Anlæggets Forbedring og som Følge heraf Produktet fremdeles ofte er mindre godt og paa Grund af den besværlige Tilhugning og Transport temmelig kostbart. En Deel afsættes over Røraas til Christiania Stifts Oplande, men den største Deel bringes til Trondhjem og derfra søværts til andre Dele af Riget. Produktionen udgjorde i sidstforløbne 5 Aar 4030 Par. Mindre betydelige Brud haves i Vaage og Lessø Præstegjelde i Gudbrandsdalen, i Brøns Præstegjeld i Nordland, hvorfra aarlig Adskilligt udføres til Bergen, samt i Saltdalen, hvor dog Produktionen tilforn har været større. Af nogen mere Vigtighed er Brudded i Aafjorden under Askevolds Præstegjeld i Sondfjord i nordre Bergenhuus, som bærer Spor af at være drevet fra umindelige Tider af. Udbyttet af disse Brud er omtrent tilstrækkeligt til Rigets Forsyning; den ubetydelige Indførsel i Femaaret 283 Stykker, fornemmelig til de søndenfjeldske Byer, ækvivalerer med det i samme Tidsrum udførte Qvantum 218 Stykker, som for største Delen ere udskibede fra Bergen til Danmark. Endvidere fortjener at omtales **Brynesteensbruddene** i Laurdal i øvre Thelemarken. Uagtet Bruddet er temmelig rigt og kan anseés for uudtømmeligt, har dog Udbyttet i de sidste 5 Aar været meget ringere end i forrige Qvinqvennium. Der udbragtes nemlig i 1841 120,000 Stykker.

i 1842	60,000	—
i 1844	60,000	—
i 1845	84,000	—
Tilsammen . . .	324,000	Stykker.

medens Aarene 1836—1840 havde en fem Gange saa stor Production at opvise. Udførselen har derimod vedligeholdt sig temmelig uforandret — noget over 100,000 Stkt. aarlig, hvoraf omtrent Halvparten er gaaet til Frankrig. Det betydeligste Brud næst Laurdals findes i Kinnservik i Hardanger, hvis aarlige Produkt er angivet til 500 Vogger, der kan anslaaes til en Værdi af omtrent 100 Spd. Desuden haves trende Brynesteensbrud i Gimnæs i Nordmøer og tvende i Selbo, hvilke imidlertid ere ubetydelige, og afkaste ikke stort meer end til vedkommende Bygders Forsyning. Et lidet Qvantum er i Perioden indført fra Udlandet, i Gjennemsnit 6000 Stkr. om Aaret, som næsten udelukkende ere komne fra Sverige til Byerne paa den østlige Side af Christianiafjorden.

Af stor Vigtighed er **Kalksteen**, der findes næsten overalt i Riget, med Undtagelse af Christiansands Stift, hvor der kun er eet Kalkbrænderi, i Nærheden af Mandal. Især findes denne Steen i rigelig Mængde i Asker Præstegjeld, baade paa Fastlandet langs Kysten, og paa de langs samme beliggende Øer, især paa Langaaren. Præstegjeldets 34 Kalkbrænderier have i denne Periode produceret 8,255 Læster, hvis Tilvirken og Transport skaffer mange af Sognets Indvaanere stadig Sysselsættelse og Underholdning. I de øvrige Egne af Landet, hvor Kalksteen findes i større eller mindre Mængde, haves vel enkelte Brænderier, men Kalkproduktionen er paa de fleste Steder langt mindre, end den kunde og burde være, ligesom tildeels det større Forbrug af Brændematerial, paa Grund af Ovnenes slette Construction, gjør Kalken altfor dyr i Forhold til dens Qvalitet. Især findes i Søndhordland, Salten og Helgelands Fogderier Kalksteen i Overflod, og fortrinlig Anledning til Anlæg af Brænderier, men disse findes kun paa de færreste Steder. I Føiens og Opdals Thinglage i Søndhordland findes 15 Kalksteensbrud, som give et aarligt Udbytte af omtrent 1000 Læster. Fra Kalkbrænderierne i Asker udføres aarlig 3 a 400 Tønder Kalk til Sverige og Danmark.

Anledning til **Marmorbrud** gives paa flere Steder i Riget, fornemmelig i Bergens Stift, og kunde vistnok paa de fleste Steder, hvor den besværlige Communication ikke lægger Hindringer iveien, afkaste et ikke ringe Udbytte. Fra Søndhordland og Nordhordland, hvor den skjønneste sprælede Marmor findes, blev mod Slutningen af forrige Aarhundrede udført ikke ubetydelige Qvanta, som mestendeels gik til Kjøbenhavn. Til den udbrudte Marmors Tilskjæren bleve i den Tid flere Marmorsauge drevne, fornemmelig paa Gaarden Hope i Fanø Præstegjeld. I Saltens Fogderi findes en meget smuk Marmor, som skal være den cararíske meget lig. Ogsaa paa Hadeland haves Marmor, som med Fordeel maatte kunne benyttes, men de rigeste Anviisninger i Christiania Stift ere i Lier Præstegjeld i Nærheden af Drammen, som vare af nogen Vigtighed, da de bleve drevne, men ere i den senere Tid aldeles indstillede.

I de senere Aar er en anden Steenart, nemlig en Sort rødlig Granit, bleven udbrudt i Fjeldene omkring Maridalen i Nærheden af Christiania, som er bleven en meget søgt Artikel, og hvis Tilhugning og Transport skaffer mange Mennesker Underholdning. At Søgningen er i Tiltagende saavel i Udlandet som i Christiania, viser den større Virksomhed som Aar for Aar udvikles i denne Retning. Stenen benyttes til Bygninger, Qvaier, Trapper, Gravstøtter o. s. v., og er der i det sidste Aar tilhugget et ikke ringe Qvantum til de paabegyndte Befæstningsarbeider paa Kaholmen. Den til Udlandet udførte Steen er udelukkende gaaet til Hamburg, og er der i Aarene 1842 - 1845 exporteret

1842	500	Kubikfod,
1843	11,200	—
1844	19,300	—
1845	29,600	—

Foruden ved Christiania har i Periodens Løb Tilhugning af denne Steenart fundet Sted ved Frederikshald, hvorfra der i 1844 blev udført til Hamborg 5500 Kubikfod huggen Steen, og utvivlsomt er det vel, at denne Bedrift paa flere Steder i Riget maatte kunne aabne en for Mange ikke uvigtig Erhvervskilde.

Af simpel Graasteen er fra Stæderne i det sydvestlige Norge i Qvinqvenniets 3 første Aar udført omtrent 1600 Commercelæster, næsten alene til Holland, hvorimod i de sidste Aar Udførselen har aftaget, da den i Aarene 1844 og 1845 kun udgjorde respective 859 og 463 Commercelæster.

Steenheller eller Skifersteen findes i rigelig Mængde paa flere Steder, og benyttes til Tagtækning, idet den efterhaanden fortrænger de hidtil brugelige Tørvetage, saavelsom til Gadetrapper o. s. v. Nogen ordentlig Drift finder imidlertid endnu ikke Sted, og vedkommende Eiere, paa hvis Grund Brudene findes, benytte dem kun til enkelte Tider af Aaret som en Binæring. Paa de færreste Steder bringes Stenene udenfor det District, hvori Brydningen foregaaer, hvortil vel tildeels den vanskelige og bekostelige Transport er Grunden, men ønskeligt vilde det dog være, at Brugen heraf var meer udbredt, da man har fundet dem særdeles hensigtsmæssige formedelst deres Styrke og Varighed. De bedste og meest benyttede Brud findes i Gulbrandsdalen og Søndhord-

land, især i Jondal Sogn. I Børsen Sogn og paa Gaarden Ramum i Strinden, søndre Trondhjems Amt, findes Steenbrud, hvorfra aarlig en Deel tilhugne Steen leveres til Trondhjem. I Leganger Præstegjeld, nordre Bergenhuus Amt, er i Perioden optaget et Helle- eller Skifersteenbrud, som synes at være temmelig rigt, men har endnu ikke faaet nogen Afsætning.

Kleber- eller Vegsteen (Grydesteen), hvoraf især i Gudbrandsdalen findes uudtømmelige Brud, har i den senere Tid været mindre benyttet end forhen. Da Stenens Blødhed tillader at bearbeide den med temmelig Lethed, bliver der af den fabrikeret Ovne, Gryder ɔc., hvis Afsætning dog er i Aftagende, da de fortrænges af Jernfabrikata. Hvor denne Steenart findes i Mængde, er den oftere bleven anvendt til Bygningsarbeider, og er den dertil i flere Henseender godt skikket.

Sandsteen findes paa forskjellige Steder, og benyttes deels til Slibesteen, deels til Bygningsarbeider og deels til Stilstene i Marsovne. Saaledes har man fra den Sandsteen, der findes rundt om en fra Holmestrandsfjorden indgaaende Bugt taget Stilsteen til Hassel Værk.

Et Kiselsteenbrud er i 1844 optaget i Vinger Præstegjeld, hvis Product, der har udgjort 300 Skp, er udført til et i Sverige nær Grændsen anlagt Glasværk.

Sluttelig bemærkes, at paa Tabellen over Bergværksdriften i øvre Tellemarkens Fogderi er angivet at være i Mo Præstegjeld i 1844 anmeldt en Marganerts-Anviisning, uden noget nærmere Tilføiende om sammes Drift.

Industrien har i Femaaret vel gaaet noget, skjønt ikke i mærkelig Grad fremad, væsentlig som Følge af de mange og ikke ubetydelige Vanskeligheder, hvormed den hertillands har at kjæmpe, hvoriblandt fornemmelig kan udhæves Mangel paa Capitaler, en høi Dagløn, Tilbøielighed for andre Næringsveie, Mangel paa technisk Læreanstalter, og som en Følge deraf igjen paa kyndige Bestyrere af større industrielle Foretagender, og Mangel paa duelige Arbeidere, da Folket endnu ikke paa Grund af Industriens Ubetydelighed, og dens Egenskab som ny Næringsvei, har faaet den saa vigtige industrielle Sands. Lægges nu hertil, at det tilvirkede Produkt ikke i nogen betydelig Grad kan vente Afsætning udenfor Riget, og at Indlandet tilbyder et for lidet Marked for at nogen Industri i større Maalestok derved kan bestaa, og at tillige den paa mange Steder vanskelige Communication er til Hinder for Afsætningen — saa vil man endnu vanskelig kunne vente nogen Industri dreven i større Skala eller til stor Fuldkommenhed, skjønt man paa den anden Side med Grund synes at maatte kunne paaregne, at Industrien i langt høiere Grad end nu er Tilfældet vil kunne udvikle sig, da de mange ubenyttede Vandfald, og en temmelig let og billig Adgang til Brændsel, synes at indbyde til Kræfternes Anvendelse i denne Retning. Det kan heller ikke nægtes, at Industrien i adskillige Retninger har gaaet fremad, og at Udsigterne for en videre Udvikling ere taalelige.

Hvad den egentlige Fabrikdrift angaaer, viser det sig, at om denne i enkelte Retninger er aftagen, saa er den dog i andre tiltagen, ligesom overhovedet en fuldkomnere Driftsmaade og forbedrede Redskaber ved de vigtigere Fabrikanlæg mere og mere indføres.

Brændeviinsbrænderierne ere i Antal betydelig aftagne. Medens forrige Femaarsberetning udviste 1387 Brænderier, fandtes ved 1845 Aars Udgang kun 714, og vare 73 desuden udmeldte til 31te December 1845. Især ere en Mængde smaa Brænderier nedlagte. Istedetfor disse ere vistnok flere større Brænderier oprettede; men om det større Antal af store og fuldkomne Brænderier nu producere saa meget, som det forhenværende større Antal mindre, maa anseés tvivlsomt. For Hedemarkens Amt paastaaes det bestemt, at Produktionen af Brændeviin betydeligen er tiltagen ved Oprettelsen af store og Nedlæggelsen af smaa Brænderier; men fra de øvrige Overøvrighedsdistricter berettes, at Brændeviinsbrændingen er aftagen. Det er maaskee antageligt, at Produktionen mere concentreres i de bedste Kornbygder oppe i Landet, da denne Næring før i høiere Grad dreves i Byerne. I Byfoged Vogts dissenterende Votum i Brændeviinssagen (Storthingsforhandl. for 1845 7de Bind Side 423) opgives at Productionen i 1843 udgjorde henved 13 Millioner Potter, hvoraf omtrent $9\frac{1}{2}$ Million i Kjøb- og Ladestederne og circa $3\frac{1}{2}$ Million paa Landet. Om denne Opgave af Productionens Størrelse maaskee maa anseés for liden, saa seer man dog deraf, hvilken Overvægt Produktionen i Byerne havde over den paa Landet, og en Forrykkelse i dette Forhold er det maaskee, som nu er skeet, og som paa Grund af Ophævelsen af Forbudet mod at brænde af kjøbt Korn paa Landet i end større Grad vil foregaa i Fremtiden. Om end Produktionen i et enkelt District som Hedemarkens Amt angives at være tiltagen, kan dette dog ikke, efter hvad Beretningerne indeholde, siges at være Tilfældet i det hele Land, da Brænding i flere Districter aldeles ikke fandt Sted i 1845, saaledes ikke i Nedenæs og Robygdelagets, Stavangers og Finmarkens Amter,

ikke i Valders, Nedre Thelemarken, Bamble, Sønd- og Nordfjords, Romsdalens og Namdals Fogderier.

Ølbryggerierne have derimod i betydelig Grad været i Tiltagende. Medens der nemlig ved forrige Beretning kun opgaves at være 13 Bryggerier, opgives deres Antal nu til 53, der beskjæftigede 134 Betjente og Arbeidere. Om nu Tilvæxten end ikke er saa stor, som dette Forhold synes at vise, da maaske flere Bryggerier nu kunne være medregnede, end forrige Gang, saa er det dog utvivlsomt, at et stort Fremskridt i denne Industrigreen har fundet Sted. 24 Bryggerier angives nemlig at være oprettede, og kun 1 nedlagt. Men ikke alene med Hensyn til Fabrikkernes Antal er denne Industrigreen gaaet fremad, men ogsaa med Hensyn til det tilvirkede Produkts Qvalitet have store Forbedringer fundet Sted. Bryggningen af det saakaldte bayerske Øl er betydelig tiltaget, og det norske Øl, fornemmelig Christiania-Øllet, ansees saa fortrinligt, at ikke Ubetydeligt udføres til Udlandet, og er det maaskee at antage, at Udførselen i Fremtiden endmere vil tiltage. Udførselen udgjorde i 1841 5,750 Potter, og i 1845 4,830 Potter, hvilket Qvantum gik til Kjøbenhavn og Hamburg. Paa dette Sted bør det maaskee anmærkes, at i Sønd- og Nordfjords Fogderi, hvor Brændevinsbrænden angives at være aldeles ophørt, begynder stærkt Øl paa en forurolignde Maade at træde i Brændevinets Sted, idet en Mængde Ølkipper paa mange Steder ere oprettede, hvor Øl i høi Grad berusende udskjænkes og fortæres i Mængde. I flere Præstegjeld i dette Distrikt opgives derfor Brændevinsdrik at være i Aftagende, men Drukkenskab desuagtet at være i Tiltagende.

Porterbryggerier haves derimod ikke. Af Øl, alle Sorter, indførtes i 1845 43,272 Potter, hvoraf det meste var Porter.

Edikkefabrikationen er ikke af nogen Betydenhed. Kun 3 Edikkefabrikker findes, hvoraf 2 i Femaaret ere oprettede. Den aarlige Produktion udgjorde i Bergen ved den ene Fabrik 10 a 100 Oxehoveder, ved den anden 50,000 Potter og ved den tredie i Drammen 20,000 Potter. Indførselen af Edikke, der i 1841 udgjorde 127,765 Potter, udgjorde i 1845 162,974 Potter.

Glasfabrikationen er gaaen tilbage. Kun 3 Glasværker vare i 1845 i Gang, nemlig Hurdalens, Hadelands og Aasnæs i Beitstaden. Biri og Gjøviks Glasværker ere derimod nedlagte paa Grund af de lave Priser paa Glas, der indføres fra Udlandet. Ved 1840 Aars Udgang havde Glasværkerne en Arbeidsstyrke af 147 Arbeidere, og et aarligt Produkt af 14,000 Skiver Kronglas, 120 Kister Tafelglas, 430 Kister Fensterglas, 12,453 Stykker skaarne Kronglasruder, 693,850 Stkr. Buteiller, og desuden for en Værdi af 13 a 16,000 Spd. Ved Udgangen af 1845 leverede Værkerne, der da havde 106 Betjente og Arbeidere, 18,900 Skiver Kronglas, 76,200 Plader Tafelglas, og desuden for en Værdi af 5,900 a 8,900 Spd. Importen af Glasvarer er og i stadigt Tiltagende, da der indførtes af

	1841.	1845.
Buteiller og Flasker af grønt Glas	34,614 Pott.	47,507 Pott.
Vinduesglas	72,038 ℔.	177,179 ℔

medens Udførselen stadigen er aftaget. Den var

	Buteiller af grønt Glas.	Vindues-glas.	Andre Sorter Glas.
1841..	147 Potter.	33,914 ℔.	; ℔.
1842..	; —	16,102 ;	14,080 ;
1843..	; —	14,114 ;	; ;
1844..	; —	20,814 ;	; ;
1845..	; —	17,781 ;	; ;

Da desuden den største Deel af det udførte Glas, nemlig alt Vinduesglasset, gaaer til Danmark, hvor Glasfabrikationen i den senere Tid er gaaen rask fremad, og hvor man gjør sig temmelig sikker Regning paa dens videre Udvikling, saa er det meget at befrygte, at ogsaa den nuværende mindre Udførsel af Glasvarer aldeles vil ophøre.

Papirfabrikationen kan heller ikke siges at være gaaet fremad. Ved Udgangen af 1845 vare i Drift 7 Papirmøller, nemlig 1 i Smaalehnenes Amt, 2 i Akershuus, 1 i Buskeruds Amt, 2 i søndre Bergenhuus og 1 i søndre Trondhjems Amt, hvorimod 1 Papfabrik paa Gaarden Hougen i Spydeberg Præstegjeld er nedlagt. Indførselen af Papir fra Udlandet er i Stigende; den var nemlig af

	1841.	1845.
Skrivpapir	62,054 ℔.	93,066 ℔.
Trykpapir	39,906 ;	57,177 ;

Der klages over Vanskeligheden ved at erholde de til Fabrikationen fornødne Klude, hvilke de udenlandske Papirfabriker have en lettere Adgang til at erholde for godt Kjøb, da de gjerne støtte sig til en meer udviklet Bomulds- og Linnedindustri. Imidlertid er ogsaa i denne Henseende nogen Forandring til det Bedre at vente af den i den senere Tid hertillands opspirende Bomuldsindustri. Udførselen af gamle Klude udgjorde efter Gjennemsnit aarlig 2,578 ℔, og Indførselen ligesaa 10,059 ℔.

Krudtfabrikationen har været fortsat ved de forhenværende 3 Krudtmøller, og at Driften har været udvidet, synes den formindskede Indførsel af Krudt at antyde. Den var nemlig i 1841 83,158 ℔, men i 1845 kun 44,430 ℔. En privat Krudt-

mølle er under Opførelse paa Kongsberg, men var endnu ikke kommen i Gang ved Femaarets Slutning.

At Oliemøllernes Virksomhed ikke er tiltagen, viser den stigende Indførsel af Hamp-, Liin-, Rap- og Ro-Olie, og Udførselen af det raa Material Liinfrø. Udførselen af dette sidste udgjorde i

1841.	1842.	1843.	1844.	1845.
307 Tdr.	1018.	1590.	2509.	1030 Tdr.

og Indførselen i

1841.	1842.	1843.	1844.	1845.
1148 Tdr.	1560.	1729.	979.	673. Tdr.

Sæbesyderiernes Antal er steget fra 5 til 8 med 17 Betjente og Arbeidere. Importen af Sæbe er noget aftaget. Fabrikationen bestaaer blot i Grønsæbe og Stangsæbe, kun ved et i Christiania tilvirkes lidt Sæbe af de finere Sorter. Produktionen udgjorde 2,499 Tdr. Grønsæbe, 288,512 ℔ Stangsæbe, 857 Dusin Toiletsæbe og 3,443 ℔ Lys.

Talglysfabrikationen er i Stigende. 1 Fabrik er i Femaaret oprettet. Denne Industri drives forøvrigt meer som Huusnæring, især i Bergen, end som egentlig Fabrikdrift. Indførselen af Talglys har udgjort i 1841 .... 98,981 ℔.

1842	....	55,209 ″
1843	....	22,866 ″
1844	....	19,901 ″
1845	....	50,440 ″

Smaaspiger- og Staaltraadtrækkeriernes Antal er nu 3; 1 nyt er oprettet i Vardal. Desuden har 1 Naale- og Hægtefabrik været i Gang i Drammen, men Fabriken er ikke opbygget igjen efter dens Opbrændelse. Værkerne have 63 Arbeidere og Betjente, og et aarligt Produkt af 24,115 Mille Spiger, 28 Sk℔ Jerntraad, 1500 Mille Hægter, 60,000 Mille og 450 Dusin Breve Knappenaale, 100 Mille Haarnaale, 2000 Fiskekroge og 250 Par Karder. 1 Lia- og Spigerfabrik er og i god Gang paa Hedemarken, med et aarligt Produkt af 1350 Tylter Liar og 981 Mille Spiger.

Foruden Vaabenfabrikken paa Kongsberg er der i Søndfjord i Gang en mindre Fabrik, hvor der af 3 Svende forfærdiges Rifler, Skydegeværer og andre Jern- og Staalsager.

Teglværkernes Antal er steget fra 214 til 243, og er Produktionen i Tiltagende, saa at den, uagtet de større Bygningsforetagender, og den meer og meer udbredte Benyttelse af Tagsteen istedetfor Tørvtag og Tagtækning med Skifersteen, nu er stegen saa vidt, at Indførselen af Tegl er i Aftagende. Den udgjorde nemlig af

	Muursteen.	Tagsteen glasserede.	Tagsteen uglasserede.
1841	1,533,153.	136,443.	2,395,355.
1842	3,526,096.	113,499.	3,249,693.
1843	1,094,123.	54,653.	2,061,641.
1844	1,236,028.	51,606.	2,943,803.
1845	785,763.	74,631.	2,626,453.

Pottemagerienes Antal er, som ved Udløbet af forrige Femaar, 9. Produktionen bestaaer kun i de grovere Sorter.

Med Hensyn til Saugbrugene er en væsentlig Forbedring indført ved Anvendelsen af de saakaldte Cirkelsauge. Flere af de uprivilegerede Sauge ere nedlagte. De privilegerede Sauges Antal var 780 og de uprivilegerede 2,535.

Ved Fritzø Værk er i Slutningen af Perioden bleven færdig en Riismølle, hvis Maskineri, der bestaaer af Jern, er kommet fra England. Indførselen af Riis i Skaller, der forhen var ubetydelig, har, som Følge heraf, i de senere Aar tiltaget, idet der indførtes

i 1841 .... Intet,
og ″ 1845 .... 3,050 Tønder,

hvoraf 3,046 Tønder bestemt til Formaling ved ovennævnte Riismølle.

Reberbanernes Antal er 28, altsaa 2 mere end i 1840. Det sees ikke, at disses Virksomhed har kunnet formindske noget Indførselen af Reebslagerarbeide, hvoraf der, efter et Middeltal af de sidste 5 Aar, aarlig er indført 328,700 ℔, medens den aarlige Indførsel efter Gjennemsnit af Aarene 1836—1840 var 237,132 ℔.

I Perioden er 1 Hampspinderi til Tilvirkning af Traad til Sildenod og Torskegarn oprettet i Bergen, hvis Maskineri, der skal være meget smukt og hensigtsmæssigt, er anskaffet fra England. Fabriken har hidtil havt god Sogning.

Skibsbyggeriet er forøvrigt en af de meest udbredte Industrigrene. Da denne Næringsvei staaer i nøie Forbindelse med de heldige eller uheldige Conjunkturer for Skibsfarten, har den, især i Slutningen af Femaaret, været i stor Drift. Antallet af de her i Landet hjemmehørende Fartøier, der ved Udgangen af forrige Qvinqvennium udgjorde 3,166 af 106,472 Læsters Drægtighed, er i dette Femaar steget til 3,401 med en Drægtighed af 119,372 Commerce-Læster, og da den største Deel af Tilvæxten er skeet ved i Landet nybyggede Fartøier, saa kan det heraf sees, hvilken Fremgang det indenlandske Skibsbyggeri i Femaaret har havt. Skibsværsternes Antal er angivet til 20, altsaa 2 mere end ved Femaarets Begyndelse, men det maa herved mærkes, at heri er næsten aldeles ikke medregnet al den Bygning, som

foregaaer i Landdistrikterne. Især bygges en Mængde Jægter i Landdistrikterne, som siden gaae i den indenrigske Fart, og for en Deel ogsaa afhændes til Byindbyggere, saa at en Deel af disse af Bønder byggede Jægter kommer i den udenrigske Fart. Bygning af Fartøier for Kjøbmænds Regning skeer fremdeles især i Strækningen fra Holmestrand til Christiansand, og fornemmelig i Nedenæs samt Listers og Mandals Amt, samt i Byerne Stavanger, Bergen, Christiansund og tildeels Trondhjem. I den senere Tid lægger man sig ogsaa mere efter at bygge smukke og hurtigseilende Fartøier.

Jægtebyggeriet drives især i Hardanger, i søndre Bergenhuus Amt og i Inderøen i nordre Trondhjems Amt, samt for en Deel ogsaa i Romsdals, nordre Bergenhuus og Nordlands Amt. Alene i Søndhordland og Hardanger Fogderi er der i Femaaret bygget 329 Fartøier af en Drægtighed af 66,995 Tønder, paa Lysekloster Gods 15 Fartøier drægtige 2,240 Tønder, og paa Rosendals Gods 20 Fartøier, hvis Drægtighed ikke er opgiven. I Hardanger bygges især smukke Jægter, der ofte sælges til Kjøbmænd i Bergen og Stavanger, og anvendes i Fart paa Gothenborg og Østersøen.

Baadbyggeriet er ogsaa en vigtig Næringsvei for mange Districter. I det Østenfjeldske drives Baadbyggeri næsten kun paa Hvaløerne i Smaalehnenes Amt, men i det Sønderfjeldske, især i Nedenæs Amt, hvorfra en Mængde Baade afhændes til Beboerne ved Christianiafjorden. Forøvrigt bygges Baade, omtrent til eget Behov, ved Kysterne af Bratsberg Amt. I Fjorddistrikterne i det Vesten- og Nordenfjeldske ligefra Stavanger-Fjorden bygges paa de fleste Steder i Skovegnene de fornødne Baade. Dog udmærke enkelte Districter sig ogsaa ved Baadbyggeri. Saaledes afhændes aarlig en Mængde Baade fra Hardanger til Stavanger, Jæderen og Kysten sydefter lige til Christiansand. I Sønd- og Nordfjords Fogderi ere i Femaaret byggede 520 Baade. I Sønd-møer er ogsaa meget Baadbyggeri. Baadene ere meget søgte paa Grund af deres Godhed, og sælges til Nordfjord og Romsdalen. Alene i Voldens Thinglag ere i de sidste 5 Aar byggede 1106 Baade. I Aafjorden i Fosen drives Baadbyggeriet med Kraft, og der bygges aarlig omtrent 1000 Baade. I Inderøen og Nordlands Amt drives ogsaa Baadbyggeriet med Kraft; endog i Finmarken drives denne Haandtering i Alten, Varanger og Posanger, dog langtfra tilstrækkeligt for Behovet, da en stor Deel Baade maa kjøbes fra Helgeland og Salten. Ogsaa paa Indsøerne inde i Landet bygges de fornødne Baade. Paa Mjøsen er imidlertid Baadbyggeriet aftaget efterat Dampskibsfart dersteds kom istand. Forøvrigt klages der baade med Hensyn til Baadbyggeriet og Skibsbyggeriet over Mangel paa Egematerialier.

Tobaksfabrikernes Antal er 84, og ere i Periodens Løb 2 nedlagte i Landdistricterne. Forresten er Produktionen, der hovedsagelig bestaaer i Skraatobak, snarere i Til- end Aftagende, da med en større Indførsel af raa Tobak Indførselen af forarbeidet Tobak ikke er tiltaget. Indførselen af Tobaksblade og Tobak har efter Gjennemsnit af Aarene 1840 og 1845 aarlig udgjort af Blade 2,362,747 ℔, og af Røg-Tobak 19,506 ℔.

Af Sukkerraffinaderier findes kun 1 af liden Betydning; ved Udgangen af 1840 fandtes der 3. Disse Fabrikker lide ved at Tolden paa det raffinerede Sukker og Candis egentlig kun gavner Sverige, hvorfra raffineret Sukker kan indføres her til Landet mod halv Told. Indførselslisterne udvise ogsaa at Sukkerindførselen fra Sverig aarlig forøger sig. Der er nemlig indført

		Deraf fra Sverige.
i 1841.....	2,237,246 ℔.	1,768 ℔.
: 1842.....	2,684,758 :	4,317 :
: 1843.....	2,353,730 :	5½ :
: 1844.....	2,830,644 :	2 :
: 1845.....	2,673,941 :	502,967 :

En Industrigreen, der i Slutningen af Femaaret har begyndt at tage Opsving er Fabrikationen af Bomuldsgarn, og tildeels af linnede og uldne Varer. 3 Bomuldsspinderier vare ved Periodens Udløb i Gang, medens kun 1 mindre var i Gang i 1840, og desuden vare idetmindste 3 meget store Spinderier under Opførelse. Spinderierne have udmærkede Indretninger, og bestyres i Regelen ved duelige Mænd, og ved samme har et ikke ubetydeligt Antal saavel Voxne som Børn Sysselsættelse. Indførselen af raa Bomuld er paa Grund heraf stegen betydeligt i 1845, da denne ny Industri egentlig først traadte i Virksomhed. Den udgjorde nemlig i

1841.	1842.	1843.	1844.	1845.
℔	℔	℔	℔	℔
219,670.	248,748.	218,169.	292,659.	516,685.

Desuden beskjæftiger Huusfliden sig med Spinden af en ikke ubetydelig Deel Garn af Bomuld, Liin og Uld, skjønt det visnok er saa, at Spinden er aftagen, da Huusfliden meer sysselsætter sig med Vævning. Tilvirkningen af Bomuldstøier og Lærreder er ogsaa betydelig tiltagen. Tabellerne ved Amtmændenes Beretninger udvise 7 Væverier med 110 Arbeidere, hvoraf 2 ere Strømpevæverier. Det store Bomuldsvæveri paa Vallø, og 1 Væveri i Lister og Mandals Amt, samt et Strømpe-

væveri i Laurvik ere oprettede i Femaaret, hvorhos flere saadanne Indretninger ere paatænkte. Ogsaa Tilvirkningen af uldne Varer er i Tiltagende. Vel er en Klædesfabrik nedlagt i Stavanger, men 1 ny er oprettet ved Drammen, foruden at forskjellige uldne Varer, dog fornemmelig af de grovere Sorter, tilvirkes ved de i Forbindelse med Strafanstalterne og Fattigvæsenet indrettede Fabriker. Men foruden denne fabrikmæssige Tilvirkning tilvirkes en Mængde Bomuldstøier, Lærreder og uldne Varer ved Huusfliden, som ogsaa er tiltaget i Femaaret. De fleste Districter paa Landet tilvirke det Fornødne til eget Brug af disse Varer, der vel i Almindelighed ere af det groveste Slags, Strie og Vadmel, men og undertiden bedre f. Ex. Værkener og finere Lærreder. En Mængde Vadmel og tildeels smukke Værkener tilvirkes desuden til Salg næsten i hele Oplandet i Christiania Stift, ligesom og fra det sydlige Stavanger Amt, en Mængde uldne Varer, Huer, Trøier, Strømper og Vanter afhændes deels til Kjøb- og Ladestederne i Amtet, deels til Lister og Mandals Amt. Fra Hardanger og Voss afhændes ogsaa en Deel Sengeteppener, Værkener og Vadmel, ligesom megen Strie- og Linnedvævning finder Sted i Overhalden og Grogn af nordre Trondhjems Amt.

Tilvirkningen af linnede og Bomuldstøier har især tiltaget betydeligt. I de om Mjøsen liggende Egne Toten og Hedemarken have de tilvirkede Tøier, Lærreder og Værkener vundet betydeligt i Qvalitet, og Almuesclassen har ved Indvirkning af Qvinder af den dannede Klasse faaet Sands for denne Industri. Det samme gjælder og tildeels om Hadeland, Ringeriget, Jæderen og Surendalen.

Ifølge Amtmændenes Beretninger fandtes ved Udgangen af 1845 følgende Fabrikker og Industrianlæg, med Undtagelse af Bergværkerne, i Riget:

1	Beenmølle.
1	Blyhvidtfabrik.
3	Bomuldsspinderier.
1	Brisselfabrik.
714	Brændviinsbrænderier.
2	Cementfabriker.
1	Chocoladefabrik.
1	Chromfabrik.
3	Cicorifabriker.
3	Edikkefabriker.
14	Farverier.
95	Garverier.
3	Glasværker.
1	Hampespinderi.
49	Kalkbrænderier.
1	Klædesfabrik.
1	Kobbervalsværk.
417	Kornmøller.
1	Kortfabrik.
1	Kridtpukvær.
3	Krudtmøller.
1	Lakfabrik.
1	Lia- og Spigerfabrik.
48	Maltgjørerier.
5	Oliemøller.
1	Ostefabrik.
7	Papirmøller.
1	Potaskekogeri.
9	Pottemagerier.
28	Reberbaner.
1	Saltværk.
780	privilegerede Saugbrug.
2,535	uprivilegerede do.
20	Skibsværfter.
3	Staaltraadtrækkerier og Smaaspigerfabrikker.
1	Sukkerraffinaderi.
8	Sæbesyderier.
2	Talglysfabriker.
242	Teglværker.
7	Tranbrænderier.
82	Tobaksfabriker.
2	Vaabenfabrik.
1	Vitriolværk.
2	Vognfabriker.
7	Væverier og
53	Ølbryggerier.

Ifølge sidstafholdte Folketælling vare ved 1845 Aars Udgang beskjæftigede ved Industrien 24,694 Fabrikanter og Haandværkere og 4,536 Værksarbeidere, hvori ikke ere medregnede de der beskjæftigede sig ved Industrien blot som Binæring.

Forøvrigt henvises til de, denne Oversigt ledsagende, Tabeller, hvilke desværre, hvad Fabrikker angaaer, ere for ufuldstændige, til at noget almindeligt Resultat om Fabrikvæsenets Status i det Hele deraf kan uddrages. Kun saa meget kan formeentlig af foranstaaende Oversigt sees at Industrien idet mindste i enkelte Retninger er gaaet fremad, uden at den endnu i nogen Retning kan siges at være udviklet til nogen Fuldkommenhed.

Haandværksdriften har ogsaa i det Hele taget gjort Fremskridt, skjønt ikke i nogen betydelig Grad. I Kjøbstæderne vare ved Udgangen af 1840, 1,389 Mestere i Laug, 2,376 udenfor Laug, 780 Frimestere og 5,085 Svende og Drenge. Ved Udgangen af 1845 fandtes i Byerne, 1317 Mestere i Laug, 3044 Mestere udenfor Laug, 763 Frimestere og 6086 Svende og Drenge. Antallet af Haandværkerne i Byerne ere altsaa i Stigende. Denne Stigen er for endeel bevirket ved den let-

tere Adgang til Borgerskabs Erholdelse, som Loven af 15de Juli 1839 har aabnet, hvorfor ogsaa Haandværkere udenfor Laug i betydelig Grad ere stegen, medens Mestere i Laug er aftaget. Antallet i de respective Haandværk vil sees af medfølgende Tabel. Ifølge den af Finants-Departementet udgivne, efter de Lister, der af Laugene ere indsendte overeensstemmende med Loven angaaende Haandværksdriften af 15 Juli 1839 § 3 affattede Fortegnelse over de norske Laug, fandtes der i hele Riget 46 Laug, hvoraf

Frederikshald havde	2	Laug.
Christiania...	— 6	—
Drammen....	— 4	—
Laurvik.....	— 1	—
Skien.....	— 4	—
Arendal.....	— 4	—
Christiansand	— 5	—
Bergen.....	— 14	—
og Trondhjem	— 6	—

Forholdet mellem dem, som have sin Næring ved de vigtigste Haandværk i 1840 og 1845, var i Kjøb- og Ladestederne:

	Skomager-,	Snedker-,	Skrædder-,	Smedehaandværket.
1840	2,002.	1,106.	1,096.	620.
1845	2,251.	1,303.	1,214.	689.

Der klages imidlertid fra flere Steder over for stor Concurrence blandt Haandværkerne og en deraf flydende mindre heldig Formuesforfatning; men, ligesom dette sidste for en Deel turde være en Følge af mindre sparsommelig Levemaade, saaledes var det heller ikke andet at vente, end at Flere end Behovet fordrede det, strax efter at Haandværksloven var emaneret, nedsatte sig som Mestere, men efterhaanden vil vel en sundere Bedømmelse indtræde af de Betingelser, der udfordres for at nedsætte sig som Mester.

Den Skade, Haandværkerne lede ved at Arbeidsanstalterne i Slaverierne leverede Haandværksarbeide til Salg i Byerne, er ryddet afveien ifølge den Kongelige Resolution af 6 Mai 1844.

Haandværksdriften staaer forøvrigt i Regelen paa et lavt Trin, skjønt nogen Bedring i senere Tid er indtraadt. I de mindre Byer forarbeides vel for det Meste til Behovet, men det der leveres er i Regelen baade dyrt og mindre smukt. I Molde f. Ex. indføres Meubler fra Trondhjem, Klædningsstykker og Skotøi fra Østlandet og tildeels fra Hamburg. Uagtet i Tromsø findes temmelig duelige Haandværkere i de fleste Fag, er Arbeidet dog saa dyrt, at Meubler hentes fra Hamburg og Skotøi fra Rusland. I intellectuel Henseende staa og Haandværkerne i Almindelighed lavt. Fremskridt er imidlertid ogsaa her skeet. Til større Uddannelse have de i mange Byer oprettede Søndagsskoler meget bidraget, ligesom ogsaa de i alle større og enkelte mindre Byer værende private Tegneskoler. Offentlig Tegneskole findes kun i Christiania, da den i Bergen af Mangel paa Resurcer er nedlagt.

For at fremme Haandværksdriften have der i Christiania og Bergen dannet sig Haandværksforeninger. I Stavanger bestaaer der en saakaldet Industriforening, der har til Hensigt at fremme Forbrugen af indenlandske Producter af Haandværksdriften og Hussliden. Større Udsalgssteder for Haandværksproducter findes i Regelen ikke. Kun i Bergen findes et saadant for alle Slags Haandværksarbeide og i Christiania have de fleste Snedkermestere forenet sig om at holde et fælles Møbelmagasin. Enkelte Arter af Haandværkere har naaet en høiere Grad af Uddannelse, hvilket navnlig gjælde Snedkerne i flere Byer; især staa Snedkerne i Christiania paa et forholdsviis høit Standpunkt især paa Grund af derrs større Duelighed i Tegning. Ogsaa findes der flere duelige Muurmestere og Tømmermestere især i Christiania og Trondhjem, hvilket har sin Grund i de store Byggningsforetagender, der i bemeldte Byer have fundet Sted i Perioden. En Profession som meget har udvidet sig, er Garverprofessionen. Medens Beretningen for 1840 kun udviste et Antal af 68 Garverier i Landet og 271 Personer som Byerne vare sysselsatte ved denne Næring, udviser Amtmændenes Indberetninger for 1845, 95 Garverier i Landet og 398 Personer, der i Byerne herved vare sysselsatte. Det samme udviser ogsaa Indførselstabellerne; thi medens Indførselen af barkede Skind og Huder (Saalelæder) forhen var i jevnt Stigende, har den siden 1841 snarere af- end tiltaget, medens paa den anden Side Indførselen af raa Huder er i Stigende. Uagtet Haandværksdriften saaledes i enkelte Retninger har gjort Fremskridt, lider den dog under en høi Arbeidsløn, hvorfor alt indenlandsk Haandværksarbeide gjerne er dyrt, ligesom det ogsaa i Almindelighed i ydre Elegance staar meget tilbage for det udenlandske.

Haandværksdriften paa Landet taaler ingen Sammenligning med den i Byerne. Folketællingen af 1845 udviser 11,704 Fabrikanter og Haandværkere paa Landet. Ogsaa her har Haandværksdriften gjort Fremskridt, skjønt det er at beklage, at den desuagtet staaer paa et lavt Standpunct. I Regelen have Bygderne det fornødne Antal Haandværkere; dog ere der visse Districter, som udmærke sig i et eller andet Haandværk. Saaledes er Vogn- og Hjulmagerprofessionen meget udbredt i det

sydlige Christians Amt, paa Ringeriket og en Deel af Jarlsberg og Laurviks Amt. Duelige Smede findes ogsaa paa mange Steder i det Søndenfjeldske. Fra Voldens Thinglag i Søndmøre forsynes Nabodistricterne med Liar og andet Smedarbeide, ligesom der fra Indre Holmedals og Eids Sogn afsættes til Nabodistricterne endeel Øxer, Liar, Sage, Laase og andet Smedarbeide. Fra Voss udføres en Deel Smede- og Gjørtlerarbeide. I Rummedal og Sandsvær findes duelige Gjørtlere og Klokkestøbere. Gjørtler- og Blikkenslagerarbeidet drives i den sydlige Deel af Christians Amt, navnlig Toten og Vardal, hvorfra en Mængde Karder afhændes endog til temmelig langt bortliggende Districter. I enkelte Thinglag i Nordhordland og af Sønd- og Nordfjord, er det en Næringsvei at opføre Bygninger i de omliggende Districter. Forarbeidelse af Tønder er et meget almindeligt Haandværk i Ryfylke, de indre Fjordbygder i Bergens Stift især Hardanger samt i flere Bygder af Romsdals Amt. Ved Fritzø Værk er i Periodens Løb anlagt et Bødkerværksted til Forarbeidelse af Fade til Opbevaring af Riismøllens Produkt, ved hvilket er ansat 2 Baandskjærere og 4 Bødkere. Derimod er denne Næring aftagen i Omegnen af Flekkefjord ved Sildefiskeriets Ophør der. Imidlertid lider Bødkerhaandværket, der paa Landet alene gaaer ud paa Forarbeidelse af Furutønder, ved at Bøgetønder foretrækkes til Sildens Nedsaltning og ved at forarbeidede Staver i stor Mængde indføres fra Sverige. Ogsaa Tøndebaands Forfærdigelse er en særdeles vigtig Næring i Hardanger, der heraf afsætter en betydelig Deel til Bergen og Stavanger, ligesom Næssets Thinglag i Romsdalen sælger omtrent 20,000 Tøndebaand til Molde og Christiansund; men denne Næring drives mere som Binæring af Alle end som et egentligt Haandværk af enkelte Personer.

Af **Binæringer** kan mærkes Tilvirkningen af Trækar og Træsko i Skovdistricterne især i det Vestenfjeldske, hvilke Produkter indgaa i den indenlandske Handel. I Almindelighed tilvirker Almuen selv de fornødne Gaards- og Fiskeredskaber. Potasketilvirkning drives endnu i Skovbygderne, men er af liden Betydning, hvorfor der indføres ikke saa ubetydeligt fra Udlandet. (Indførselen udgjorde i 1845 143,300 ℔). Tilvirkningen foregaaer især i Gudbrandsdalen og Romsdals Amt. Tangaske tilvirkes i Herø i Søndmøre og i Nordmøre. Indsamling af Hasselnødder, der især finder Sted i det Vestenfjeldske, er nu af liden Vigtighed, hvorimod Indsamling af Mos er af større Betydning. Efter Gjennemsnit udførtes der aarlig i Aarene 1840—1845 af sort Bjergmose 928 ℔ og af Steen- og Farvemose 23,070 ℔. Indsamling af Multebær og Tyttebær er ogsaa af nogen Betydenhed. I Gjennemsnit af de sidste 5 Aar er udført af Multebær og Tyttebær 5,750 Potter. Det er forøvrigt at beklage, at man af forskjellige Sorter vilde Bær, hvoraf der i de forskjellige Districter gives en Mængde, i Almindelighed endnu ikke gjør sig den Nytte, man kunde, og hvortil de fortrinligen ere skikkede. Kun paa ganske faa Steder har man saaledes begyndt med at tilberede Viin af flere Sorter saadanne Bær, der skal have givet et fortræffeligt Produkt. Opelskning af Frugttræer finder især Sted i den nærmeste Omegn om Byerne i det Søndenfjeldske saa og i enkelte Landdistrikter især af Akershuus, Christians, Bratsberg Amter samt i det Vestenfjelske fra Stavangerfjorden til søndre Trondhjems Amt.

Biavlen er fremdeles af liden Vigtighed, uagtet denne Næringsvei med Lethed kunde drives i hele det Søndenfjeldske. Der indføres derfor fremdeles ikke ubetydelige Qvanta Honning og Vox. Efter Middeltal af Aarene 1840—1845 udgjorde Indførselen af Honnning aarlig 41,532 ℔ og af Vox aarlig 2,916 ℔.

Jagt drives for det meste kun som Fornøielse. Alene i Fjelddistricterne er den en Næringsvei, der giver godt Udbytte, da der aarlig fældes en Mængde Vildt som afsættes til Kjøbstæderne. Paa Hitteren i søndre Trondhjems Amt fældes aarlig en Deel Hjorte, hvis Antal, der angives til 6 a 700, efter vedkommende Amtmands Beretning synes at være i Tiltagende. Jagt til Udryddelse af Rovdyr har derimod hidtil ikke været saa almindelig, men saavel i denne Hensende som med Hensyn til Fredning af madnyttigt Vildt, er det at antage, at Loven om Jagten af 4 August 1845 vil have en gavnlig Indflydelse. Udførselen af Fugle- og andet Vildt, har efter Gjennemsnit af Aarene 1840—1845 aarlig udgjort 19,759 ℔. I det Vesten- og Nordenfjelske er Jagten efter Søfugle og Kobber af ikke liden Vigtighed.

Paa Fugleværene især i Finmarken og Nordland indsamles en Mængde Dunn, som deels sælges over Bergen til det Søndenfjeldske deels udføres. Udførselen udgjorde i 1845 203 ℔.

Udskibning af Fis er en Næringskilde som udentvivl kunde drives i langt større Udstrækning; men Mangel paa Kundskab om den rette Behandlingsmaade af Fisen har hidtil været Grunden til den ubetydelige Udskibning, der udgjorde i 1844 25 Com.-Læster og i 1845 10 C.om.-Læster.

Lodseriet afgiver en ikke uvigtig Binæring for samtlige Landets Sødistricter; ved Udgangen af

1845 fandtes der i Riget 917 Lodse. Moss, Holmestrand og Sandefjord have nogen Indtægt som Binæring ved de i disse Byer existerende Badehuse.

Den indenrigske Handel foregaaer i Regelen paa den Maade, at Bonden selv i Byerne afsætter sine Produkter og sammesteds forsyner sig med sine Nødvendighedsvarer. Selv fra de længere bortliggende Bygder reiser Bonden i Almindelighed selv til Byen idetmindste een Gang om Aaret, og for at befrie Almuen for disse lange og besværlige Reiser, er der paa forskjellige Steder oprettet Landhandlerier, hvis Antal ved Udgangen 1845 var 457. Forsaavidt derimod Bonden selv ikke bringer sine Produkter til Byerne, blive disse enten opkjøbte af omreisende Handelskarle, som da afsætte dem igjen enten til Kjøbstæderne eller andre Distrikter, eller ogsaa skeer Omsætningen ved de almindelige Markeder. Nogen større Vareførsel tillands finder kun Sted i Christiania og Trondhjems Stifter. Den væsentligste Kjørsel er for Værkerne og Saugbrugene. Mellem Christiania og Distrikterne norden og østenfor samme existerer en betydelige Transport deels ved Kjørsel fra Saugbrugene ved Glommen og især fra Strømmen, deels ved Vareførsel til og fra Mjøsen, Vinger, Odalen og sydost over til og fra Smaalehnene. Trælast-Kjørselen er for flere Bygder af Rommerike af stor Betydenhed; efter vedkommende Amtmands Indberetning indbringer den i øvre Rommerike 60,000 Spd. og i nedre Rommerike 50,000 Spd. aarlig. Til Mjøsen føres især Colonialvarer, Salt og Sild, og fra Mjøsen noget Trælast, Brændeviin og Fedevarer. De vigtigste norske Varer, der ere Gjenstand for langveis Transport, ere Fedevarer. Fra alle de høiere beliggende Egne af Landet opkjøbes af Handelskarle en stor Mængde Slagtefæ, der føres til Byerne, ligesom en Mængde Smør, Ost og Kjød, hvilket, forsaavidt det kommer fra Egnene omkring eller norden for Mjøsen, føres paa Dampskib over denne Indsø til Christiania. I det nordlige Østerdalen have Tolgen og Tønset Almuer Fordeel deels af Kjørsel for Røraas Værk, deels af Varetransport fra det Trondhjemske til Grundset Marked. Fra Trondhjem er Transporten af Sild og andre Fiskevarer til Røraas, Østerdalen og Sverige af Betydenhed, og fra sidstnævnte Egne transporteres igjen til Trondhjem Fedevarer, Kobber og Chrommalm, ved hvilken Transport Budvikens og Bynæssets Sogne og for en stor Deel Meelhuus og Støren's Præstegjelde have Fordeel. Verdalen har Kjørsel mellem Levanger og Sverige. Læsseværingerne have Fortjeneste ved at føre Fiskevarer fra Romsdalen til Gudbrandsdalen og Grundset Marked, hvilke Varer afsættes deels mod Korn deels mod Penge. I Thelemarken lettes Færselen betydeligt ved de mange seilbare Indsøer, mellem hvilke der falder megen Kjørsel, især fra Fjerestranden ved Nordsøen og Skien. De talrige Indsøer befares i Regelen kun af Baade; dog haves paa Mjøsen 1 Jerndampskib, der benyttes baade til Varetransport og Passagerbefordring, paa Tyrifjorden 2de mindre Dampskibe til at slæbe Tømmer og paa Farrisvandet ved Laurvik 1 Dampskib af 16 Hestes Kraft saavel til Transport af Malme samt Proviantvarer og Materialier til Fritzø Værk, samt til Befordring af Passagerer. Det gode Udbytte, Dampfarten paa Mjøsen har afkastet, har fremkaldt Beslutningen om Anskaffelse af nok et Dampskib sammesteds, ligesom ogsaa Dampskibsfart paa Randsfjorden og Nordsøen er paatænkt.

Transporten og Mellemhandelen tilsøes er af større Betydenhed end Landtransporten. Imidlertid har Landet ikke noget stort Centralpunkt for denne Handel; det vigtigste Sted i saa Henseende er Christiania, hvis Betydenhed som Mellemhandler Aar for Aar bliver større. Fra Smaabyerne i Christianiafjorden og vestover lige til Christiansand gaa stadigen en Mængde smaa Fartøier i Fart med diverse Varer. Fra Christiania hentes Colonial- og Manufakturvarer samt Jern og Muursteen, hvorhos mange Fartøier fra Slæben, Asker, Hudrum, Røken og tildeels længere bortliggende Præstegjelde Aaret om finde Sysselsættelse med at føre Kalk og Brænde til Christiania. En Mængde Malm føres fra Gruberne ved Arendal til Værkerne paa Østlandet. Mange Fartøier, hjemmehørende i Lister, ere i stadig Fart mellem Bergen og Christiania, idet de føre Fiskevarer til Christiania, og Brændeviin, Muur- og Tagsteen tilbage til Bergen. De fleste i Hardanger hjemmehørende Jægter, føre Brænde, Fedevarer, Pilebaand, Baade og Træfrugter til Bergen, Stavanger og videre sydover til Christiansand. Men vigtigst er den store Fart to Gange om Aaret mellem Bergen og Nordlandene med de saakaldte Nordfarjægter, der tilføre Bergen Udbytet af Lofotfiskeriet og de øvrige nordlandske Fiskerier. De hertillands indtræffende betydelige Fiskerier foraarsage ogsaa en livlig Skibsfart. Ved Vaarsildfiskeriet i Stavanger Amt indfinde sig saaledes en Mængde Fartøier, ligefra Arendal og længere østover, der gaa i Fart mellem Fiske- og Saltestederne samt Stavanger, Bergen og Landdistrikterne. Til de store Torskefiskerier i Lofoten komme Fartøier fra Bergen og Trondhjem samt de romsdalske Byer med Fornødenhedsvarer.

Transporten tilsøes lettes betydeligt ved Damp-

skibsfarten i Sommermaanederne, der gaaer lige til Hammerfest. Dertil benyttes 5 Dampskibe paa 490 Hestes Kraft der udelukkende benyttes af Postvæsenet, og hvoraf 4 alene havde Router mellem indenrigske Steder. Desuden have 2 private Dampfartøier stadigen gaaet i indenrigs Fart. Overhoved kan Antallet af de Fartøier, der gaae i indenrigsk Kystfart, ansættes til 4220 med en Drægtighed af omtrent 14,200 Com.-Læster.

Med Næringsveienes Opkomst er forøvrigt den indenrigske Handel og Omsætning i Femaaret bleven livligere, hvortil formeentlig ogsaa den ny Handelslov af 8 August 1842 for en Deel har bidraget. Forøvrigt gjælder om denne Lov ligesom om Haandværksloven, at dens gavnlige Virkninger først efter et længere Tidsrum vil kunne indsees. Med Hensyn til Retningen af den indenlandske Handel vides forøvrigt ingen anden Forandring at være foregaaet end den ovenfor under Fiskerierne omtalte nemlig, at Aalesund meer og meer har tilvendt sig Søndmøres Handel, der før gik til Bergen, samt at Christiansund mere og mere exporterer den Klipfisk, som før gik fra Trondhjem. Hvad Nationens Tilstand i Almindelighed angaar da har denne i Femaaret været god, og frembyder en lysere Side end det næstforegaaende. De i Perioden indtrufne gode Kornaar, rige Fiskerier, bestandig stigende Priser paa Trælasten maa nødvendigviis have medført en god økonomisk Forfatning. Paa Grund af den ved den ny Handelslov bevirkede Concurrence blandt de Handlende ere disse heldige Conjunkturer blevne end fordeelagtigere for Producent og Consument, omendskjønt det paa den anden Side ikke kan nægtes at Velstanden blandt Handelsstanden paa Grund af denne Concurrence er fordeelt paa flere Hænder og saaledes for Enkelte mindre end man under de ældre Forholdes Bestaaen er tilbøielig til at paaregne.

Rigets udenlandske Handel og Skibsfart har ogsaa været meget levende i Aaret 1840—1845 og livligere end i det næstforegaaende Qvinqvennium. Det er allerede ovenfor, under det om de vigtigste Næringsveie Anførte, bemærket hvad Udførselen af Landets vigtigste Exportartikler har udgjort, og har Indførselen fra Udlandet af en Mængde Artikler med den stigende Folkemængde og den i flere Retninger tiltagende Luxus ogsaa betydelig voxet, hvilket de i Trykken udgivne Handels-Tabeller nærmere udvise. I Femaaret ere Ladestederne Flekkefjord ved Lov af 8de August 1842, Drøbak ved Lov af 20de August s. A. samt Sandefjord og Brevik ved Lov af 23de Juni 1845 tillagte Kjøbstadsrettigheder og Svelvik i Jarlsberg og Laurviks Amt og Namsos i nordre Trondhjems Amt, Ladestedsrettigheder den første ved Lov af 19de August — og den sidste ved Lov af 7de Juni 1845. Af følgende Optegnelse vil ogsaa sees at Skibsfarten i dette Femaar har været større end i det foregaaende. Der ankom nemlig til Landet i Gjennemsnit aarlig:

	Af norske Skibe.	Af fremmede Skibe.	Tilsammen.
i Perioden 1836—1840	3,928 dr. 179,906 C.-L.	3,195 dr. 83,851 C.-L.	7,123 dr. 263,757 C.-L.
i — 1840—1845	4,264 : 213,921 —	3,099 : 86,277 —	7,363 : 300,198 —

og afgik fra Norge:

	Af norske Skibe.	Af fremmede Skibe.	Tilsammen.
i Aarene 1836—1840	3,915 dr. 181,390 C.-L.	3,062 dr. 83,750 C.-L.	6,977 dr. 265,140 C.-L.
i — 1840—1845	4,358 : 209,224 —	3,084 : 87,073 —	7,442 : 296,297 —

En betydelig Deel af den norske Handelsflaade har ogsaa i Periodens Løb været fordeelagtig sysselsat ved udenlandsk Fragtfart. Efter Consularberetningerne er nemlig efter Middeltal udgaaet aarlig med Ladning: fra Sverige 348 norske Fartøier drægtige 39,080 Com.-Læster, fra Finland 20 drægtige 2,050 Com.-Læster, fra andre russiske og østersøiske Havne 105 drægtige 8,649 Com.-Læster. Fragtfarten i Middelhavet er ligeledes siden forrige Femaar betydelig forøget; thi, medens der fra europæiske Havne i Middelhavet udgik aarlig, af norske Fartøier med Ladning til fremmede Steder i Perioden 1836—1840 41 drægtige 2,837 Com.-Læster, har Antallet i sidste Femaar efter Middeltal aarlig udgjort 79 drægtige 6701 Com.-Læster, hvoraf fra spanske Havne 14 drægtige 1,062 Com.-Læster, fra franske 17 drægtige 1639 C.-Læster, fra italienske 18 drægtige 1,280 Com.-Læster, fra østerrigske 13 drægtige 998 Com.-Læster, fra tyrkiske 10 drægtige 930 Com.-Læster og fra russiske Havne i Middelhavet 7 drægtige 792 Com.-Læster. Til Havne udenfor Europa have ogsaa endeel norske Fartøier været befragtede; saaledes ankom med Ladning til Algier aarlig 18 Fartøier drægtige 2,050 Com.-Læster samt til Nordamerika directe fra Norge 7 Fartøier drægtige 785 Com.-Læster med Ladning bestaaende af Jern og Passagerer. De for Skibsfarten især i Periodens sidste Aar heldige Conjunkturer har i betydelig Grad befordret saavel det indenlandske Skibsbyggeri som

Skibes Kjøb fra Udlandet, hvorved den norske Handelsflaade stadigen er forøget. Saaledes angives der at være i hele Femaaret byggede 456 Fartøier drægtige 15,536½ Com.-Læster og at være tilkjøbte i Udlandet 66 Fartøier drægtige 4,623 Com.-Læster. Den norske Handelsflaade, hvis Størrelse ved Udgangen af 1840 var 3,166 Fartøier drægtige 106,472 Com.-Læster, udgjorde som før bemærket ved Udgangen af 1845 3401 Fartøier af 119,372 Com.-Læsters Drægtighed med en Besætning af 16,516 Mand, og er det især i Qvinqvenniets 2de sidste Aar at den betydeligste Forøgelse har fundet Sted, saasom disse Aar for Skibsfarten vare særdeles fordeelagtige, medens de mindre heldige Conjunkturer i forrige Femaar endnu i de første Aar af nærværende Periode vedbleve.

Blandt de Fremskridt, som i Femaaret ere gjorte, fortjener ogsaa at udhæves de Foranstaltninger, der til Communicationens Fremme ere trufne, idet betydelige og kostbare Veiarbeider ogsaa i denne Periode ere udførte. Saaledes ere Hovedveiene fra Flekkefjord gjennem Bakke Sogn ind i Stavanger Amt gjennem Jæderen og Dalernes Fogderi omkring Ekersund til Gjermestad i den vestlige Deel af Ekersunds Præstegjeld, hvortil ved Kongelig Resolution af 29de December 1841 blev bevilget 8500 Spd. foruden de ved tidligere Kongelig Resolution af 23de April 1839 bevilgede 70,000 Spd. fuldførte, saaledes at der nu fører en fuldstændig oparbeidet Hovedvei langs Kysten lige til Stavanger. Paa dette Veianlæg er i Bakke Sogn over den her omtrent 170 Fod brede Sire-Elv opført den første Hængebro her i Riget. Til de bergenhusiske Distrikter og Bergens By er Adgangen fra Østlandet særdeles lettet ved nye Veianlæg og flere Omlægninger af ældre Veier. Saaledes er det ved Kongelig Resolution af 11 September 1839 befalede Veianlæg fra Tuf i Hemsedals Annex i Hallingdal over Fjeldene til Borgund i Lærdal nu fuldfærdigt, og ligesom Handelsforbindelsen mellem Hallingdal og Sognefjorden paa Grund heraf betydeligen er tiltaget, saaledes benyttes denne Vei, hvorved Hovedveien mellem Christiania og Bergen er bleven omtrent 4⅜ Mile kortere, een Gang ugentlig af Posten til og fra Bergen, og er det sandsynlig at Færdselen ad denne Vei vil tiltage betydeligt, naar flere forehavende Omlægninger af den nu paa flere Steder særdeles besværlige Hovedvei gjennem Hallingdal blive istandbragte. Til Forbedring af den besværlige Hovedvei fra Valders over Filefjeld til Lærdal i Bergens Stift blev der ved Kongelig Resolution af 3die August 1843 bevilget 15000 Spd. foruden de i dette Øiemed ved Kongelig Resolution af 10de Juni 1837 allerede bevilgede 3000 Spd. Herved samt ved et ubetydeligt yderligere Tilskud er der istedetfor den ældre over steile og høie Bjergaaser førende Vei nu oparbeidet en fortrinlig og saa godt som aldeles jevn Vei. I selve Lærdal ere de ved Kongelig Resolution af 30te Mai 1838 og 15de Juli 1839 befalede Veiarbeider, nemlig Anlæg af en Vei fra Lærdalsøren til Fleskheller og Rødbergsbugten samt Omlægningen af Veien over de saakaldte Galder, hvortil der er bevilget 5500 Spd. fuldførte. Beliggenheden af Veien ved Galderne langs den østre Side af Lærdalselven var imidlertid paa Grund af høppige Snee- og Steenskred samt Opisning om Vinteren m. M. saa farlig, at det blev fundet hensigtsmæssigt at føre Veien over paa den anden Side af Elven, til hvilket Arbeide der ved Kongelig Resolution af 24 Januar 1845 blev bevilget 13000 Spd. Ved dette Veianlæg, der er bleven fuldført i Aaret 1846, er der istedetfor den gamle, høist besværlige og ofte endogsaa farefulde Vei tilveiebragt en bequem Vei. Endvidere ere de ligeledes i Lærdal beliggende over den saakaldte Skidsvolds-hammer samt op igjennem Vindhelle-Slugten førende steile Klever blevne omlagte, hvortil der ved Kongelige Resolutioner af 28de Mai 1841 og 12te October 1843 have været bevilgede 8200 Spd. Endelig er den bergenske Hovedvei fra Grændsen mellem nordre og søndre Bergenhuus Amter i Nærødalen og over Stalheims-Kleven bleven omlagt, hvortil der ved Kongelig Resolution af 10de November 1842 er bevilget 8000 Spd.

Det ved Resolutioner af 17de Juli 1837 og 6te Juni 1840 befalede Veianlæg fra Kongsberg over Meheien til Tinnebro i Hitterdal samt fra Brunkeberg Kirke gjennem Laurdals og Vinje Præstegjelde til Gugaarden i den saakaldte Houkeli-Grænd øverst eller vestligst i sidstmeldte Præstegjeld er i det heromhandlede Tidsrum bleven fuldført, og er der foruden de ved de nævnte Resolutioner til disse Arbeider bevilgede Beløb af 65000 Spd. endvidere ved Kongelig Resolution af 14de Juli 1843 dertil, samt til at anstille Undersøgelser, om denne Vei hensigtsmæssigen kan blive fortsat over Roldals-Fjeldene til et Sted paa Kysten i søndre Bergenhuus eller Stavanger Amter, bevilget 5000 Spd.

Desuden ere flere vigtige Veianlæg endnu under Arbeide. Saaledes blev til Oparbeidelse af en Hovedvei langs Sillejordsvandet ved Kongelig Resolution af 10de Juli 1844 bevilget 20,000 Spd., af hvilke 5000 Spd. skulle refunderes Statskassen af Bratsberg Amts Veikasse. Ved denne Vei vil endeel af øvre Thelemarken erholde en langt

kortere og beqvemmere Landevei til dens Kjøbstad Skien og Communicationen mellem Distriktets forskjellige Dele blive betydeligen lettet. Det ved Kongelig Resolution af 23de April 1839 bestemte Veianlæg fra Christiansand til Valle Kirke i Sætersdalen, Robygdelagets Fogderi, hvortil der foruden de ved bemeldte Resolution bevilgede 59,000 Spd. endvidere ved Kongelig Resolution af 11te November 1844 er tilstaaet et Tilskud af 40,000 Spd., nærmer sig sin Fuldendelse, og Christiansand vil derved blive sat i en nærmere og beqvem Forbindelse med den vigtigste Deel af dets Opland. Overeensstemmende med Kongelig Resolution af 5te Mai 1836, har der saavidt Omstændighederne have tilladt det ogsaa i heromhandlede Femaar været fortsat med Oparbeidelsen af en Vei paa Strækningen fra den trondhjemske Hovedvei ved Reby i Tønset Præstegjeld i Østerdalen gjennem Qvikne og Indset Sogne til Ilbrohougen i Rennebo Sogn, søndre Trondhjems Amt, hvor den kommer ud paa den fra Dovrefjeld til Trondhjem førende Hovedvei. Til denne Vei er der foruden det ved den nævnte Resolution bevilgede Beløb 6000 Spd. endvidere ifølge Kongelig Resolution af 12te Juni 1843 af Statskassen udredet et Tilskud af 1000 Spd. Endelig er der fortsat med Oparbeidelsen af de ved Kongelig Resolution af 17de September 1840 befalede Veianlæg igjennem Fosens Fogderi, søndre Trondhjems Amt, hvortil der foruden det ved bemeldte Resolution bevilgede Beløb af 8000 Spd., endvidere ved Kongelig Resolutioner af 21de Marts 1843 og 6te December 1845 blev bevilget respective 1600 og 5000 Spd.

I det Hele er i Overeensstemmelse med Loven om Veivæsenet af 28de Juli 1824 §§ 2 og 3 indtil Udgangen af Aaret 1845 anviist til forskudsviis Udbetaling af Statskassen mod Refusion ved Ligning paa hele Rigets Matrikulskyld 437,433 Spd. 18 ß., af hvilket Beløb 255,149 Spd. 98 ß. vedkomme Aarene 1841—1845, medens det i forrige Qvinqvennium i lignende Øiemed anviste Beløb udgjorde 156,214 Spd.

Den indenlandske Postgang er udvidet ved flere nye Posters Oprettelse. I Femaaret er saaledes oprettet:

1. en ugentlig Bipost mellem Lærdalsøren og Lysters Præstegjeld gjennem Sogndals og Hafslo Præstegjelde i indre Sogn.
2. En ugentlig Bipost mellem Indviken og Sælø Præstegjelde i Nordfjord gjennem Gloppens, Eids og Davikens Præstegjelde.
3. En ugentlig Bipost i Helgelands Fogderi gjennem Næsne og Ranens Præstegjelde.
4. En ugentlig Bipost i Saltens Fogderi mellem Bodø og Saltdalens Præstegjelde gjennem Bodø og Skjerstads Præstegjelde.
5. En ugentlig Bipost i Lofotens Fogderi mellem Hasfels Postaabneri og Øxnæs Præstegjeld gjennem Bø Præstegjeld.
6. En ugentlig Bipost i Ryfylke Fogderi mellem Jelsø og Kobbervik gjennem Neerstrand Præstegjeld.
7. En ugentlig Bipost mellem Skien og Kongsberg samt gjennem Hjerdals Præstegjeld til og fra Sillejord.
8. En ugentlig Bipost mellem Christiansand og Evje Præstegjeld i Robygdelaget gjennem Øvrebø Præstegjeld, og
9. en ugentlig Bipost til og fra Ladestedet Soggendal i Stavanger Amt ligesom 2de nye Postcontoirer ere oprettede nemlig i Tromsø og Sarpsborg.

De vedlagte Tabeller over til- og afløste Gjeldsbreve og Skifteudlæg, hvorved Pant er givet i faste Eiendomme, udvise, at Pantegjelden er i stadigt Stigende, hvilket imidlertid ikke kan ansees som noget Bevis paa aftagende Formue, da Creditorerne næsten udelukkende ere norske Borgere, samt da Grunden til Forøgelsen er at søge i de høiere Priser paa de faste Eiendomme og den lettere Adgang til Laan af offentlige Midler, som blev aabnet ved Loven af 8de August 1842. Paa Grund af den store Forøgelse af Sparebanker har Gjelden ifølge Vexelobligationer til disse Indretninger steget i Femaaret. Derimod er det antageligt at den private Vexel- og Vexelobligationsgjeld har aftaget, skjønt man ikke kan være i Besiddelse af tilstrækkelige Oplysninger herom. Letsindigheden med at tegne sit Navn som Endossent paa Gjeldsbreve har og aftaget, hvilket bestemt opgives i Beretningen fra Bratsberg Amt og Christiansand. Imidlertid er især blandt de i Reglen mindre formuende Detailhandlere det gjensidige Endossement endnu meget i Brug.

En temmelig paalidelig Maalestok til Bedømmelse af den økonomiske Tilstand give Tabellerne over afholdte Executioner og Udpantninger, i hvilken Henseende dette Femaar fremviser et glædeligt Resultat i Sammenligning med det nærmest foregaaende. Medens nemlig i dette Executionerne vare i Stigende baade med Hensyn til Antal og Beløb, have de i nærværende i Almindelighed været i Aftagende, og det i Smaalehnenes, Hedemarkens og Bratsberg Amt endog i betydelig Grad, hvilket ogsaa gjælder Byerne Frederikshald, Christiania, Drammen og Arendal, og i mindre Grad, Moss og Østerrisør. I Sandefjord, Christiansand, Stavanger og Christiansund er vel baade An-

tallet og Beløbet af Executionerne for alle 5 Aar større end i foregaaende Femaar; men denne Forøgelse hidrører fornemmelig fra Femaarets 2de første Aar, og lader Forøgelsen for de 2de sidstnævnte Byers Vedkommende sig forklare af deres store Tiltagen i Folkemængde og Handel. Executionerne have tiltaget i Nordre Bergenhuus, Romsdals Amter, samt i Kjøbstæderne Sarpsborg, Holmestrand, Tønsberg, Skien, Porsgrund, Bergen, Molde og Trondhjem, hvilket imidlertid ikke er noget afgjørende Beviis paa Tilbagegang i Velstand, saaledes de mindre Omkostninger ved smaa Gjeldsfordringers Inddrivelse mindre afskrække fra at reqvirere Execution. Ligesom Tabellen over Executionernes Antal og Beløb, saaledes viser ogsaa Opgaven af Antallet af de Sager, som ere komne ind for Forligelsescommissionerne, et langt glædeligere Resultat for dette end for det foregaaende Femaar. Medens Beretningerne om Forligelsescommissionernes Virksomhed i Aarene 1836—1840 fremviser en mere og mere mørk Side danner Aaret 1841 et Vendepunkt til det Bedre. Ifølge Departementstidenden Nr. $\frac{6}{1844}$ og $\frac{24}{1847}$ bleve

	i 1840	i 1841	i 1845
foretagne ved Forligelses-Commissionerne	81,527	72,637	47,793
forligte	51,026	43,885	26,119
til Retten henviste	29,597	27,963	21,161
og der incaminerede	4,554	3,481	3,627.

Ifølge de hermed følgende Tabeller over Repartitionsplakaterne sees, at i Almindelighed de Summer, der i Landdistrikterne ere udlignede til Communeudgifters Bestridelse, ere formindskede. Saaledes er i flere Amter i 1845 udlignet betydeligt mindre end i 1841, i Lister og Mandals Amt endog 30 ß. pr. Skylddaler mindre, i Akershuus, Jarlsberg, Bratsberg og Nedenæs Amter over 20 ß. mindre og i Christians, søndre Bergenhuus og Nordlands Amter over 10 ß. mindre, hvorimod der i nordre Bergenhuus er i 1845 udlignet 27 ß. og i Smaalehnenes, Buskeruds og Stavanger Amter over 10 ß. pr. Skylddaler mere end i 1841. Ifølge medfølgende Extrakter af Communeregnskaberne for Byerne er der i Regelen udlignet mere i 1845 end i 1841, hvilken Forøgelse synes at hentyde paa Byernes Tiltagen i Folkemængde og Velstand. I Moss, Holmestrand, Sandefjord, Laurvik, Kragerø, Arendal, Farsund og Ekersund er der i 1845 udlignet mindre Skatter end i 1841.

Ifølge sidstafholdte Folketælling fandtes der i Riget 46,116 Fattige, hvoraf 39,103 i Landdistrikterne og 7013 i Byerne, hvoraf 17,408 der ganske forsørges af Fattigvæsenet og 28,708 der for en Deel nøde Understøttelse. I 1835 fandtes der paa Landet 25,977 og i Byerne 4,720 Fattige tilsammen 30,697. Denne Forøgelse i de Fattiges Antal, der især falder paa det foregaaende Qvinqvennium, er ikke meget større end det er at vente med den stigende Folkemængde. Fattigskatten har vel i nogle af de større Byer som Drammen, Stavanger, Bergen og Trondhjem været i Stigende, hvorimod den i de fleste øvrige som Frederikshald, Frederiksstad, Moss, Holen, Christiania, Lillehammer, Holmestrand, Aasgaardstrand, Sandefjord, Laurvik, Porsgrund, Østerriisøer, Arendal, Christiansand, Flekkefjord, Ekersund, og Christiansund var mindre i 1845 end i 1841.

Den var i	1841.	1845.
Frederikshald...	3831 Spd. 30 ß.	3197 Spd. 36 ß.
Christiania.....	26000 — ;	20000 — ;
Bragernæs...	2639 — 22 ;	3850 — 84 ;
Stromsø.....	2101 — 40 ;	2193 — 108 ;
Tangen.....	772 — ;	999 — 60 ;
Christiansand...	9346 — 102 ;	8003 — 102 ;
Stavanger.....	3628 — 88 ;	3833 — 28 ;
Bergen.....	15,996 — 78 ;	19000 — ;
Trondhjem.....	1394 — 82 ;	4150 — 83 ;

At Fattigskatten og de Fattiges Antal paa flere Steder har aftaget, kommer vel ikke alene af det Fremskridt, Landets Næringsveie have gjort, men og for en betydelig Deel af forøget Moralitet blandt den simplere Klasse, og at Fattigbyrderne endmere vilde formindskes, naar den menige Mand deels viste en større Omtanke med Hensyn til sin Fremtid, deels var mere afholdende fra Nydelsen af spirituøse Drikke, kan ikke omtvivles, da stadigt Arbeide ikke er vanskeligt at erholde og Daglønnen selv i Forhold til Dyrheden af Livets første Fornødenheder ikke ubetydelig. Af særdeles Vigtighed i denne Henseende ere de Fremskridt Afholdenhedsreformen i Femaaret har gjort, idet flere og flere Afholdenhedsforeninger ere stiftede og navnlig i 1845 i Christiania en Forening mod Brændeviinsdrik, der danner en Centralforening for det hele Land. Efter denne Forenings Beretning antoges ved 1845 Aars Udgang omtrent 14,000 Personer at være Medlemmer af Afholdenhedsforeninger i Landet.

Et Blik paa Antallet af Forbrydelserne og de derfor Tiltalte viser vel for dette Femaar in-

gen videre Fremgang i moralsk Henseende, da Antallet fremdeles er i Stigende, thi medens der efter Gjennemsnit af Aarene 1836—1840 aarlig vare

	anlagte Justitssager	derunder Tiltalte	anlagte Politisager	derunder Tiltalte
	1166,	1898,	719,	1332,
udgjorde Antallet f. Aar.				
1841—1845	1338,	2033,	678,	1262.

Herved maa imidlertid bemærkes at en ny Klasse af Forbrydelser, der forhen næsten aldrig var Gjenstand for offentlig Forfølgning, nemlig Legemsfornærmelser mod sagesløs Mand, ved den ny Criminallov er gjort til Gjenstand for offentlig Paatale, hvoraf det er en Følge, at hvis denne hyppigt forekommende Forbrydelse ikke var medregnet, vilde Resultatet i ovenstaaende Oversigt vise sig gunstigere.

Foruden ovennævnte Afholdenhedsselskaber udøve de temmelig talrige Almuebiblioteker, Asyler og Redningsanstalter for den opvoxne Ungdom i de større Byer en meget gavnlig Indflydelse paa Moralitet og Sædelighed.

Den ved Formandskabsloven Almuen indrømmede større Myndighed i egne Anliggender har i det Hele bidraget til at fremme dens Udvikling. Om det end fra enkelte Amter klages over, at denne Institution misbruges i den Hensigt at tilvende sig en større Uafhængighed af den centrale Statsmyndighed, maa det dog erkjendes, at den i det Hele medfører en gavnlig Virkning. Formandskabsdistricternes Antal udgjør nu for hele Riget 407.

Sparebankerne ere i Femaaret stegne baade i Antal og Virksomhed. I Byerne er Antallet steget fra 22 til 31 og i Landdistrikterne fra 4 til 29, saa at der i det hele Rige gaves 60 saadanne. Den store Forøgelse i Landdistrikterne har for en Deel sin Grund i den i den senere Tid meer og meer almindelig blevne Ophævelse af Bygdemagasinerne, hvis Eiendom sædvanligen anvendes enten til Grundlæggelse af Sparebanker eller andre for vedkommende Communer nyttige Indretninger. Medfølgende Tabel over Sparebankernes Status udviser at Indskydernes Eiendom i Perioden har fordoblet sig. Denne Forøgelse i Sparebankernes Antal og Virksomhed leder baade til en større Sparsommelighed for den mindre Bemidlede og skaffer derhos let Adgang til Laan mod billig Rente.

Forøvrigt maa Sparebankernes tiltagende Virksomhed og Loven af 8de September 1842 om fri Rentefod for Gjeldsbreve, udstedte paa ikke længere Tid end 6 Maaneder og uden Pant i fast Eiendom, betragtes som de glædeligste Phænomener i Creditforholdene i Femaaret.

Den samme Omtanke med Hensyn til sin Fremtid som den tiltagende Benyttelse af Sparebankerne vidner om, viser ogsaa den Søgning, flere andre i den senere Tid oprettede Indretninger have havt. Saaledes er i Løbet af Perioden i Arendal oprettet en Livrenteforening, i Bergen og Holmestrand en Skibsassuranceforening og i Bergen et Søassuranceselskab. I Bergen bestaaer fremdeles det saakaldte norske Brandassuranceselskab paa Varer og Effecter og gjør gode Affairer. I det hele fandtes i Rigets Landdistrikter ved Udgangen af 1845 24 private Brandassurandeindretninger, hvoraf i nordre Trondhjems Amt 11 og i søndre Trondhjems Amt 5. Uagtet denne store Forøgelse i de private Brandassuranceindretninger har dog den almindelige Brandforsikringsindretnings Virksomhed været i stadigt Stigende.

Der var i Brandkassen forsikret:

	i Kjøbstæderne og Ladestederne,	Landdistrikterne,	tilsammen.
ved Udgangen af 1840	19,314,235 Spd.	7,118,070 Spd.	26,432,305 Sp.
" " " 1845	21,903,440 —	8,557,390 —	30,460,830 —

Den ordinære Brandcontingent har ligesom forhen været erlagt af Kjøbstædbygninger med 30 ß. og af Landbygninger med 15 ß. af hvert forsikkret 100 Spd. Denne Contingent har imidlertid ikke været tilstrækkelig til Dækkelse af de Indretningen paahvilende Udgifter, hvilke have naaet en usædvanlig Høide ved de i Qvinqvenniet indtrufne store Ildebrande, hvoraf Trondhjems By 3 Gange har været hjemsøgt, nemlig først den 24de April 1841, der tilintetgjorde eller beskadigede 371 Huse, brandforsikkrede for omtrent 571,000 Spd., 22de Januar 1842, hvorved det samme var Tilfældet med 300 Huse og Gaarde, brandforsikkrede for 223,000 Spd., og endelig den 1ste Juli 1844, hvorved 12 Huse og Gaarde, forsikkrede for omtrent 27,000 Spd. tilintetgjordes eller beskadigedes — ligesom Ladestedet Ekersund den 14de September 1843 ogsaa blev hjemsøgt af en stor Ildebrand, der ødelagde 60 Huse og Gaarde, forsikkrede for omtrent 54,000 Spd. Til Bestridelse af de store Udtællinger, som disse Brandskader have forvoldt Indretningen, har det været nødvendigt ved forskjellige Kongelige Resolutioner at paabyde Udredelse af extraordinær Brandcon-

tingent, hvilken Udredelse, for at gjøres saa lidet trykkende for Yderne, som Omstændighederne tillode det, har været fordeelt paa længere Tidsrum, og imidlertid har Indretningen af Statskassen erholdt det fornødne Forskud, hvilke i det Hele har udgjort 629,000 Spd.

Ved Loven af 19de August 1845 er Indtrædelse i Indretningen ogsaa for Kjøbstædernes Vedkommende bleven frivillig.

Sluttelig bør ved Siden af de ovenanførte lyse Sider, som det forløbne Femaar frembyder, ikke lades uomtalt de mørke Sider, som det tillige har at fremvise, nemlig den tiltagende Luxus og overdaadige Levemaade selv iblandt Bønderne og den simplere Haandværker og den store Udvandring til Nord-Amerika. Den forøgede Luxus yttrer sig især i en større Nydelse af Colonialvarer og Benyttelse af kostbare udenlandske Manufakturvarer. Udvandring til Nord-Amerika har i Femaaret især foregaaet fra Hallingdal, Rummedal og tildeels det øvrige Drammens Opland, fra Bratsberg Amt, hvorfra 2363 Personer, søndre Bergenhuus Amt især fra Voss, hvorfra alene 500, og fra nordre Bergenhuus 467 Personer, i hvilket sidste Amt Udvandringerne først begyndte i 1843. Paa enkelte Steder f. Ex. Sogn i Bergens Stift skal Udvandring for en Deel være foraarsaget af Mangel paa Jord. Ogsaa inden Riget har Omflytninger i Femaaret fundet Sted. Saaledes er fra Nordre Bergenhuus Amt udvandret til Romsdalen 135 og til Nordland 162 Personer.

Hvilke Steder der i økonomisk Henseende have gjort meest Fremskridt vil især sees af 1845 Aars Folketælling, og hvad Kjøbstæderne angaaer desuden ved at sammenholde Toldintraderne samt Forsikringssummerne i den almindelige Brandkasse ved 1845 Aars Udgang med de samme Beløb i 1840. De Byer der have gjort størst Fremskridt i Femaaret ere Christiania, Stavanger, Aalesund og tildeels Christiansund, Tromsø og Hammerfest. De Byer der ere gaaede tilbage eller i alt Fald ingen videre Fremskridt have gjort, ere Frederikstad som en Følge af, at en stor Deel af sammes Handel er gaaet over til Sarpsborg, Porsgrund, paa Grund af Vanskeligheden ved at concurrere med Skien og Brevik, Flekkefjord paa Grund af Sildefiskeriets Ophør, Ekersund af samme Grund samt paa Grund af en Byen i 1843 overgaaet Ildebrand, Bergen og Trondhjem paa Grund af den stedfundne Forandring i den romsdalske Fiskehandel, og den sidstnævnte By tillige som Følge af de samme i Femaaret hyppigen overgaaede Ildsvaader.

Forestaaende Beretning tillade vi os herved underdanigst at forelægge Deres Kongelige Majestæt.

Akershuus Amt.

Til Kongen!

Underdanigst Beretning

om Akershuus Amts oeconomiske Tilstand m. m. i de 5 Aar fra Begyndelsen af 1841 til Udgangen af 1845.

A. Angaaende Amtets Landdistrikt.

a. Jordbruget.

Denne Næringsgreen, som for samtlige Fogderier i Amtsdistriktet er den vigtigste, har i det forløbne Quinquennium taget et ikke ubetydeligt Opsving, og de Fremskridt, som fast overalt i de enkelte Thinglage sees til Forbedring af Jordbruget, ere ligesaavel en Følge af en hos Almuen efterhaanden, skjønt langsomt nok, vaagnende Sands for Nytten og Hensigtsmæssigheden af, at der ikke spares Møie og Omkostninger for at bringe Jordbruget fremad, som de ere foranledigede ved de gode og frugtbare Aaringer, der — siden forrige Femaarsberetning aflagdes — ere faldne Amtet tildeel.

Den heldige Beliggenhed, som Amtsdistriktet har imod Christiania, hvor næsten alle Produkter af Landbruget, som haves til Afsætning, til enhver Tid finde et godt Marked, medfører med en vis Nødvendighed, at de Næringsveie i Byens nærmeste Opland, fra hvilke noget overflødigt Product kan afgives til Brug for Byindvaanerne, maa gaae fremad i et Slags Forhold til Kjøbstadens egne Fremskridt. Den her forudsatte Indflydelse af Christiania Kjøbstads Nærhed, forsaavidt den selvfølgelig især skulde komme de Kjøbstaden nærmeste Distrikter tilgode, kunde vistnok synes modsagt ved de Opgaver, som fra vedkommende Fogder ere indkomne over Arealet af det opbrudte Nyland. Ifølge disse Opgaver skal der i de sidstforløbne 5 Aar være opbrudt i Aker og Follougs Fogderi 1771 Tønder Land, i nedre Romerike 1891 og i øvre Romerike endog 2668 eller — som Fogden der snarere troer — omtrent 3000 Tønder Land. Saavel dette tilsyneladende Misforhold som ogsaa den isinefaldende Formindskelse af Oprydningen i Aker og Follouq, imod hvad der angaves opbrudt af Nyland i Tidsrummet fra 1836 til 1840 inclusive, nemlig 4550 Tønder Land, — altsaa omtrent 3 Gange saameget som der er opbrudt i de sidste 5 Aar, — skulde jeg dog være tilbøielig til at troe snarere kan søges forklaret af den Omstændighed, at Aker og Follouq med Hensyn til Jordbruget gjennem længere Tid har staaet forsaavidt over nedre og øvre Romerike, at man i hiint Distrikt forholdsviis ikke har havt et saa betydeligt uopdyrket Feldt at bearbeide som i disse, end af nogen mindre Interesse og Iver for Jorddyrkningen paa hiint Sted end her. Jordbruget er nemlig ogsaa i Aker og Follouq Fogderi Almuens Hovednæringsvei, og da dette Distrikt isvrigt er gaaet meget fremad saavel i Folkemængde som med Hensyn til Udsæd og Creaturhold, vilde det være aldeles uantageligt, at dets Hovednæring skulde være i Forfald.

Ligesom imidlertid Opdyrkningen af Nyland i det Hele taget ikke kan ansees ubetydelig, saaledes er det ogsaa i andre Maader kjendeligt, at Jordbruget, hvor langt det end fremdeles staaer under det Standpunkt, som det udentvivl kan og med Tiden vil naae, dog overalt i Amtsdistriktet har hævet sig mere og mindre over hvad det i Fortiden har været.

Den egentlige Dyrkningsmethode har vistnok ikke endnu paa langt nær naaet nogen Grad af Fuldkommenhed, idet Almuen paa de fleste Steder holder altfor meget fast ved de gamle Sædvaner, at lade Jorden Aar efter andet bære samme Sort Korn, saalænge den formaaer at frembringe Noget, og derefter at lade den ligge brak eller til Havn, indtil den atter kan optages til den gamle Brug; men det er dog ved Siden heraf kjendeligt, at en stor Deel af Almuen er paa Overgangen til en fornuftigere og mere velordnet Benyttelse af Jorden. De mere oplyste og velstaaende Bønder i de Bygdelag, hvor Kornavlen drives med størst Held, have ogsaa i Almindelighed adopteret et regelmæssigt Vexelbrug af deres Marker, og da Antallet af saadanne Mænd i dette Amt forholdsviis er temmelig betydeligt, og deres Exempel er af megen Autoritet, vil der forhaabentlig fremdeles skrides fremad til en almindeligere Indførelse af et systematisk ordnet Jordbrug.

Gjødningsmidlerne søger man Aar for Aar at forøge og forbedre, og den ufornuftige Ødslen med raa Gjødsel, som hos den mindre oplyste og duelige Landmand før var saa almindelig, aftager meget. Nögen særdeles Omhu for at finde det rette Forhold ved Blandingen af Gjødningsstofferne, eller for at benytte de Jordarter, som efter Egnens Beskaffenhed ere de meest tjenlige, aabenbarer sig imidlertid endnu kun ganske sjelden; men der kan vel heller ikke paa lang Tid hos Almuen være at vente noget selvstændigt Studium af denne mindre lette Green af Landhusholdningen, og saaledes maa man være tilfreds med at see, at Myr- og Grøftejord nu samles og blandes i Composter, førend Ageren gjødsles, paa mange Steder, hvor før den uberedte Gjødsel udførtes paa Jorden.

I Asker og Berums Thinglag, hvor man har en Mængde Kalksteensbrud, benyttes for en Deel Kalk som Gjødningsmiddel fornemmelig paa sidlændte og lavere liggende Marker, hvor denne Gjødning skal lade sig anvende med stor Fordeel, uagtet den er temmelig kostbar; men udenfor dette Distrikt seer man fast intetsteds Kalk anvendt som Gjødning, undtagen maaskee til Prøve paa en eller anden Gaard i Aker. I sidstnævnte Thinglag, hvor Adgang til at erholde Gjødning er lettere end paa noget andet Sted, har Jordbruget udentviol ogsaa hævet sig høiest, og man finder der, foruden en mere ordnet og fuldstændig Compostblanding, ogsaa anvendt kunstige Gjødningsstoffe, saasom Beenmeel, Patentgjødning m. m. Med Undtagelse af enkelte Gaarde i Nærheden af Drøbak og Soon, maaskee ogsaa længere op i Landet, hvor man har benyttet Bekjendtskaber i Søstederne for at erholde fra Udlandet Prøver af saadanne kunstige Gjødningsstoffe, kjendes forøvrigt deraf ingen Anvendelse.

Forbedring af Jordbruget ved Optagelsen af Grøfter til skadeligt Vands Afløb er hyppig i Aker og Follouq Fogderi, hvor man dertil for en stor Deel benytter de mange svenske Arbeidsfolk, der om Sommeren søge til Christiania og Omegn; derimod har Fogden i øvre Romerike anført, at man der endnu staaer meget tilbage i denne Henseende.

Agerdyrkningsredskaberne ere vistnok endnu ikke paa langt nær saa gode og fuldkomne, som man kunde ønske, men ogsaa i denne Retning sporer man Fremskridt. Ikke alene i Aker og Follouq men ogsaa i øvre og nedre Romerike begynder Fortrinene ved Rulleharven, Labbeharven og Krogtindharven at vinde mere Anerkjendelse, ligesom man ofte finder den engelske Ploug benyttet, især til Opbrydning af Ryland. Den egentlige Exstirpator sees dog sjeldnere, endog i Aker og Follouq Fogderi, hvor ellers de nyere Agerdyrkningsredskaber efter engelsk og skotsk Mønster ere temmelig almindelige og hvor de forarbeides paa mange Steder.

De almindelige Sædearter i Amtsdistriktet ere som forhen Rug, Byg, Havre, Erter og Potetes samt Blandkorn, — dog kun i mindre Qvantiteter og i de nordligste Præstegjelde paa øvre Romerike. Hvede saaes kun i ringe Mængde undtagen i Aker og Asker Præstegjelde, hvor man tilsammen avler omtrent 800 Tønder af denne Kornart. Uagtet det antages, at Havre er en i Gjennemsnit lidet fordeelagtig Sæd, har den dog stadigt og stort Fortrin i den almindelige Landmands Oeconomi, som det maa formodes, væsentligen fordi han mangler Gjødning til en større Dyrkning af de ædlere Kornsorter, Rug og Byg. Forholdet i denne Henseende viser sig dog bedre i Christianias nærmere Omegn eftersom hiin formeentlige Aarsag til de bedre Sædearters Tilsidesættelse der bortfalder. Udsæden af samtlige Kornsorter antages i de forløbne 5 Aar at være forøget i temmelig betydelig Grad, og viser efterstaaende Tabel, der er uddragen af Folketællingslisterne, Forholdet mellem Aarene 1835 og 1845 forsaavidt angaaer Mængden af de forskjellige Sædearter samt deres Foldrighed i Amtet og dets forskjellige Fogderier.

Fogderi.	Aar.	Hvede Tønder.	Fold.	Rug Tønder.	Fold.	Byg Tønder.	Fold.	Blandkorn Tønder.	Fold.	Havre Tønder.	Fold.	Erter Tønder.	Fold.	Potetes Tønder.	Fold.
Aker og Follouq .	1835	101	7	460	$10\frac{1}{2}$	1297	$6\frac{1}{2}$	270	$6\frac{4}{5}$	11198	$4\frac{1}{3}$	329	$5\frac{1}{3}$	15824	$6\frac{1}{3}$
	1845	118	8	535	$10\frac{1}{2}$	1896	$8\frac{1}{3}$	209	7	13562	5	341	$4\frac{6}{7}$	27458	$7\frac{1}{2}$
Nedre Romerike .	1835	$14\frac{1}{2}$	8	362	10	1300	$7\frac{1}{3}$	122	6	11800	$4\frac{1}{2}$	459	$5\frac{6}{7}$	4453	$6\frac{5}{7}$
	1845	18	9	486	10	1777	7	158	7	16121	5	693	6	9725	7
Øvre Romerike .	1835	$6\frac{1}{2}$	10	237	13	1569	8	1466	7	13185	5	553	6	6944	8
	1845	8	10	287	12	1966	$8\frac{1}{2}$	1724	7	17311	5	900	6	12651	8
Det hele Amt . .	1835	122	$8\frac{1}{3}$	1059	$11\frac{1}{6}$	4166	$7\frac{1}{3}$	1858	$6\frac{1}{2}$	36183	$4\frac{1}{2}$	1341	$4\frac{1}{3}$	27221	7
	1845	144	9	1308	$10\frac{5}{6}$	5639	8	2091	7	46994	5	1934	$5\frac{2}{3}$	49834	$7\frac{1}{2}$

Af denne Tabel viser det sig saaledes, at Potetesudsæden er steget med henved 100 pCt. i Løbet af de sidste 10 Aar, ligesom den for Tiden udgjør ikke ret meget under det Dobbelte af den hele øvrige Udsæd. Af de enkelte Fogderier er det fornemmelig Aker og Follouq, hvor Potetesavlen er stor, og her er det Nærheden af Kjøbstæderne Christiania, Drøbak og Moss, hvor dette Produkt har et fast og særdeles fordeelagtigt Marked, navnligen til Brændeviinsbrænderierne, der foranlediger, at man lægger saa megen Vind paa denne Avl. Udenfor Aker og Follouq Fogderi har derimod Kornavlingen betydelig Overvægt.

Fra samtlige Fogderier har man modtaget Underretning om, at Distrikterne i det Hele taget formenes ikke blot at brødføde sig i almindelig gode Aar, men endog at afgive Noget til Salg. Saaledes antages øvre Romerikes Fogderi aarlig at kunne afsætte omtrent 5000 Tønder Korn og 13 à 14000 Tønder Potetes, og nedre Romerikes Fogderi omtrent 3000 Tønder Potetes samt noget Korn. Fra Aker og Follouq Fogderi har man ikke modtaget nogen bestemt Opgave over, hvor stort Overskud der antages at falde af Korn- og Potesavlen i almindelige Aar, men Overskudet af Potetes maa være meget betydeligt, som det antages omtrent 100,000 Tønder, da Fogden ved de Undersøgelser, som i forrige Aar i Anledning af den i Udlandet almindelige Tørraadenhed hos Poteterne, anstilledes om den da faldne Avling af denne Sæd, opgav Overskudet for dette Aar at beløbe til 40,000 Tønder alene for Follouq Sorenskriveri; men mere end hiint Overskud formenes neppe Aker og Follouq Fogderi at kunne afgive, med mindre man vil undtage fra Distriktets Befolkning de mange Brugsfolk og løse Arbeidere, der boe omkring Christiania i Forstæderne, hvilke Mennesker vistnok tage deres meste Næring fra denne By, til hvis Folketal de ogsaa i statistisk Henseende henregnes. De Præstegjelde, hvor Avlingen af Korn og Potetes ikke ansees tilstrækkelig til at brødføde Befolkningen, ere Hurdalen og Næsodden, hvor Kornavlen vanskeligere formaaer at vinde Fremskridt, baade paa Grund af Jordens Beskaffenhed, idet den for en stor Deel bestaaer af temmelig skarp Sand, og fordi det skovrige Terrain endnu levner en mindre væsentlig Plads for Jordbruget som Næringsvei; — endvidere Fet, hvor en talrig Befolkning af Brugsfolk, der leve af det Arbeide, som falder under Tømmerets Flagning, Flødning og Skuur ved de mange Saugbrug, der ligge i dette Distrikt, ikke kan erholde de fornødne Kornvarer og Potetes af Præstegjeldets egen Avling. Urskoug Præstegjeld antages heller ikke at avle det fornødne Qvantum Korn til at brødføde Befolkningen, skjønt det har endeel Potetes til Salg.

Lin dyrkes i Amtet kuns i ringe Mængde og langtfra til Behovet; meest antages denne Sæd at dyrkes i øvre Romerike og forholdsviis mindre jo nærmere man kommer Christiania. **Hamp og Humle** avles endnu mindre og antages Dyrkningen af disse Planter omtrent at staae paa samme Trin som for 5 Aar siden. **Hvaal** er ligeledes meget sjelden og drives intetsteds i nogen større Maalestok. Dyrkningen af Havevexter og Frugt er langt mindre end den burde være, skjønt den vel svarer til den ringe Brug, som Landmanden i Almindelighed gjør deraf. Kun yderst Faa drive denne Industri som ordentlig Næringsgreen, med Undtagelse af endeel Gaardbrugere i Asker og Akers Præstegjelde, der benytte deres Eiendommes heldige Beliggenhed for at opelske Frugttræer, hvoraf de afsætte ikke saa ringe Produkt til Christiania. Denne By faaer ogsaa fra de mange Haver i dens nærmeste Omegn i Akers Præstegjeld en væsentlig Deel af dens Behov for Kjøkkenurter og Havevexter samt Blomster, og denne Industri er vistnok paa dette Sted i betydelig Opkomst. Feiringens Annex til Hurdalen og nogle

Gaarde i Gjerdrums Præstegjeld have ligeledes noget lidet Frugt til Afsætning. Det bør heller ikke være uomtalt, at en stor Deel af de velstaaende Landmænd i Amtet, fornemmelig i Aker og Follong Fogderi, i de senere Aar producere Viin til eget Brug af forskjellige Bærsorter, saasom Ribs og Stikkelsbær.

Det Standpunkt, hvorpaa Jordbruget for Tiden staaer i Amtet, viser sig saaledes i det Hele taget at være ikke saa lidet høiere end for 5 Aar tilbage, omendskjønt det er indlysende, at endnu overmaade Meget staaer tilbage som i denne Retning kunde opnaaes. Jeg har allerede i Begyndelsen af denne Beretning tilladt mig at gjøre opmærksom paa de Omstændigheder, der efter min Formening væsentligen have foranlediget disse Fremskridt, og jeg vil endnu kun tilføie, at i Amtet findes en ved Bidrag af Staten og Amtscommunen opretholdt Landbrugsskole paa Gaarden Abildsø i Aker og et Landhusholdningsselskab, med Underafdelinger eller Sogneselskaber i 14 af Amtets Præstegjelde. Landbrugsskolen har dog endnu bestaaet for kort Tid, nemlig blot siden Aaret 1844, til at dens Virken hidtil skulde kunne udvise noget mærkeligt Resultat; at imidlertid en saadan Indretning maa kunne være særdeles virksom til at vække almindelig Sands for Landbrugets Vigtighed saavelsom Indsigt i dets rette Drift, er ikke til at betvivle, og man tør vistnok ogsaa haabe, at hiin Skole, forudsat at den fremdeles vedbliver at bestaae, i Tiden vil kunne opvise gode Frugter. Landhusholdningsselskabet har væsentligen arbeidet for at forbedre Hesteavlen, og de specielle Sogneselskabers Virksomhed har for det Meste indskrænket sig til ved Anskaffelsen af Sognebibliotheker at udbrede Læsning og Dannelse blandt Almuen. De ringe oeconomiske Midler, der staae til Sogneselskabernes Disposition, — en Følge af den liden Tilbøielighed, vor Landalmue i dette Anliggende, som overhoved, viser til ved fælles Kræfter at stræbe til det Maal, som den enkelte Mand, hvor ønskeligt han end finder det, ikke seer sig istand til at naae, — hindre dem dog fra heri at virke med nogen Kraft. Ikke destomindre maa det erkjendes, at disse Selskaber hist og her have bidraget ikke saa Lidet til Udbredelsen af en almindeligere Oplysning, der sikkerlig vil være den bedste Vei til at fremme saavel Jordbruget som alle øvrige Næringsveie. At dette Sidste forholder sig rigtigt, er allerede til Overflod stadfæstet af den hidtil vundne Erfaring. Overalt viser det sig nemlig, at den mere oplyste Landmand ogsaa er den, der snarest er villig til at forlade gammel fordærvelig Skik og forsøge de nye Redskaber eller Brugsmethoder, som han hører anbefale, og omvendt er det mere end noget Andet Mangel paa Omtanke og Oplysning, som holder Mængden tilbage paa Reformernes Vei. Fornemmelig er det i en Deel Præstegjelde i øvre og nedre Romerike, at man maa beklage den Fasthed, hvormed Almuen hænger ved gammel Vane. I disse Egne har Bonden nemlig fra lang Tid tilbage drevet paa Kjørsel deels af Trælast til Christiania, deels af Fragtgods fra Christiania til Mjøsen. Denne Drift, som holder ham altfor jevnligt borte fra Hjemmet med Hestene, udøver naturligviis baade derved en skadelig Indflydelse paa Jordbruget, og har ogsaa forøvrigt en uheldig Virkning til at vænne ham til et dovent og uordentligt Liv. De Contanter, som han paa denne Maade indvinder paa Jordbrugets Bekostning, stikke ham imidlertid for meget i Øinene til at han lettelig skulde forlade denne Næring, omendskjønt man seer, at de Distrikter i øvre Romerike, nemlig Næs og Nannestad Præstegjelde, der have forladt Fragtkjørselen og lagt mere Vind paa Jordbruget, ere gaaede fremad i Velstand i større Grad end de øvrige Præstegjelde, hvor man holder ved det Gamle.

Den under Nr. 1 medfølgende Tabel viser, at Forholdet mellem de Jordbrug i Amtet, der ere bortforpagtede eller bortfæstede, og dem, der benyttes af Eierne selv, er som 1 til 10. Ogsaa dette ringe Forhold af bortfæstede Eiendomme henviser til, at Landmanden i Almindelighed erkjender Jordbruget som sin bedste og væsentligste Interesse. Af Jordfællesskab findes der i dette Amt kun meget lidet, og af de 87 Gaarde, som ved Afgivelsen af forrige Femaarsberetning endnu henlaae i saadant Fællesskab i øvre Romerikes tre nordligste Præstegjelde, er omtrent Halvdelen nu udskiftet.

b. Fædriften.

Paa Grund af den Forbindelse, der er mellem Agerbrug og Fædrift som Dele af den hele Landhusholdning, har denne Næringsdrift i Løbet af de sidste 5 Aar nogenlunde fulgt Fremskridt med hiin, forsaavidt Antallet af de forskjellige Kreature betydeligt er tiltaget; derimod antages Landmanden ikke i Almindelighed at anvende den samme Omhu og Omtanke for Qvægavlen, som for det egentlige Jordbrug. Man seer nemlig kun svage Spor til Omsorg for at forædle og forbedre Racerne, og hvor de findes staae de i Regelen temmelig isolerede, da de kun hvad Hesteracens Forædling angaaer, hidrøre fra nogen planmæssig Virksomhed af et større Samfund. Landhushold-

ningsselskabet i dette Amt fandt i Aaret 1842 Anledning til at opkjøbe 2 Stodhingste af ægte gulbrandsdalsk Race; senere blev den ene af disse solgt, da den befandtes mindre skikket som Beskeler, hvorimod atter indkjøbtes en anden i Aaret 1844 og en tredie i 1845. Disse Hingste have været opstaldede — de to paa Gaarden Berger i Eidsvold og den tredie paa Naddem i Høland. Siden de bleve indkjøbte have de ialt bedækket 301 Hopper, fornemmelig fra nedre og øvre Romerikes Fogderier, men tildeels ogsaa fra tilgrændsende Præstegjelde udenfor Amtet. Hvormange Føl der ere faldne efter disse Hingste, har man ikke kunnet faae oplyst, da der sjelden gjøres Anmeldelse derom, men alle Føl, som man kjender, udmærke sig som smukke og stærke Dyr. Forinden dette Forsøg af Landhusholdningsselskabet i Akershuus Amt blev anstillet var Hesteracen overalt i Forfald, saa at man, omendskjønt de fleste Heste til eget Brug opdrættedes i Distrikterne, dog maatte søge fast alle Heste, der skulde anvendes til den militaire Tjeneste, fra Gudbrandsdalen til temmelig høie Priser. Den her omhandlede Foranstaltning fra Landhusholdningsselskabets Side har imidlertid viist sig meget hensigtsmæssig, og da Almuen synes med Iver at ville benytte den derved tilbudne Anledning til at forbedre Hesteracen, tør det haabes, at deraf om nogle Aar vil spores meget heldige Følger, naar de unge Føl ere voxede til og kunne benyttes som Beskelere. Den ene af ovenmeldte Hingste, der før stod paa Gaarden Berger i Eidsvold, er i den senere Tid flyttet til Gaarden Fjeldstad i Gjerdrum Præstegjeld, hvorved Adgangen til dens Benyttelse antages at ville blive lettet. I Aker og Follong Fogderi har i Slutningen af Aaret 1845 dannet sig et Aktieselskab af 40 Deeltagere, der have sammenskudt 200 Spd. til Indkjøb af en Stodhingst af ægte gudbrandsdalsk Race. Medlemmerne af dette Aktieselskab boe alle i Follong Sorenskriveri, hvor forresten ogsaa forhen temmelig megen Interesse har yttret sig for Hesteavlen, og hvorfra man har faaet de smukkeste, største og bedste Heste i Amtet, og det er at vente, at den sammesteds nu anskaffede Stodhingst, som skal være en ualmindelig skjøn og stærk Hest, vil yderligere forbedre Racen. Forresten er der i Enebaks og Akers Præstegjelde enkelte Gaardbrugere, der holde Hingste til Bedækning.

Qvæg- og Faareavlen staaer omtrent paa samme Trin som forhen, forsaavidt kun ringe Forsøg ere gjorte til Racernes Forædling; men Antallet af disse Dyr er vistnok tiltaget betydeligt. Kun i Follong samt paa enkelte Steder i Nannestad Præstegjeld vides Køer og Oxer af udenlandsk (holsteensk og hollandsk) Race at være anskaffede for at ophjælpe Qvægavlen. Faar af engelsk og, tildeels spansk Race sees dog hyppigere at blandes med den norske Faarerace omkring i de forskjellige Præstegjelde.

Efterstaaende Tabel viser Kreaturholdet i Amtet og dets Fogderier i Aarene 1835 og 1845; den Forøgelse, som heraf sees i Decenniet at være indtraadt, antages væsentligen at tilhøre de sidstforløbne 5 Aar, da samtlige de ydre Omstændigheder, der danne Grundvolden for Fædriftens Opkomst, have været tilstede i en ulige heldigere og større Grad i dette Tidsrum, end i de fem nærmest foregaaende Aar.

Distriktet.	Aar.	Heste.	Stort Qvæg.	Faar.	Geder.	Svin.
Aker og Follong	1835.	2923.	9342.	8993.	152.	2340.
	1845.	4093.	13647.	11211.	93.	2718.
Nedre Romerike	1835.	2612.	9494.	8164.	495.	1830.
	1845.	3537.	13491.	12169.	1094.	2087.
Øvre Romerike	1835.	3474.	13272.	12871.	275.	2138.
	1845.	4337.	18252.	17958.	863.	2676.
Det hele Amt	1835.	9009.	32108.	30028.	922.	6308.
	1845.	11967.	45390.	41338.	2050.	7481.

Man seer heraf, at Hesteholdet er forøget med omtrent 32 pCt. Antallet af stort Qvæg med 41 pCt. og af Faar med omtrent 37 pCt., medens Forøgelsen af Svin i samme Tidsrum kun gaaer op til 18 à 19 pCt. Den ringe Omhu, som vises Svineavlen, er at beklage; thi denne Industri anbefales af alle oplyste Landoeconomer som en af Landhusholdningens fordeelagtigste Grene.

Der er i de forløbne 6 Aar gjort Adskilligt til Englandets Forbedring omkring i Amtsdistriktet, fornemmelig som en Følge af de Fordringer, som gjøres til Varernes Qvalitet paa deres største Mar-

ked, nemlig i Christiania. Saaledes tillægges aarlig betydelige Strækninger med Thimotheihø, ligesom Kløver saaes paa mange Steder.

Da saagodtsom al Kreaturføde tages af Englandet, hvis Produkt i Forbindelse med Halmen af de forskjellige Kornsorter overalt er det almindelige Fodringsmiddel, — idet Korn og Potetes kun bruges for at fede enkelte Dyr til Slagt, har Forøgelsen af Englandets Areal maattet gaae omtrent jevnsides med Udvidelsen af det øvrige Jordbrug. Forholdet mellem Ager- og England antages derfor omtrent uforandret siden forrige Femaarsberetning blev afgiven; dog have samtlige Fogder anseet det meget vanskeligt, for ikke at sige ugjørligt, med nogen Paalidelighed at angive dette Forhold med Talstørrelser. Forholdet er ogsaa meget forskjelligt efter Distrikternes Beliggenhed og Naturbeskaffenhed; thi da det i Nærheden af Byerne svarer særdeles god Regning at afsætte Hø til disse, bliver der i Aker og Follouq samt den søndre Deel af nedre Romerike forholdsviis udlagt megen Jord til Høavl, medens det omvendte Forhold viser sig eftersom Distrikterne fjerne sig fra Byerne. I øvre Romerikes Kornbygder antager saaledes Fogden, at man skulde nærme sig det Rette ved at sætte Forholdet mellem Ager- og England som 5 til 3. I Enebaks Præstegjeld har Agerlandet ogsaa en betydelig Overvægt fremfor Engen.

Det er naturligviis det Almindelige, at Landmanden ikke holder større Besætning end han paa sin Gaard kan overføde om Vinteren i almindelig gode Foderaar, ligesom hans Bestræbelser ordentligviis gaae ud paa at kunne afgive noget til Salg af Engens eller Fædriftens Produkt. Adskillige af de mindre Brugseiere i øvre og nedre Romerige, der drive paa Kjørsel, maae dog paa Grund af det større Hestehold, som til denne Drift udfordres, kjøbe adskilligt Foder fra andre Eiendomme.

Beregnet i Gjennemsnit for det hele Amt staaer formeentlig Produktionen af Fedevarer i Forhold til Behovet; derhos har især øvre Romerike heraf ikke ubetydeligt Overskud til Salg. Fogden har anslaaet den hele Værdi af hvad der sælges af Kreature og Fedevarer til omtrent 18000 Spd. aarlig, og er det især Næs og Ullensakers Præstegjelde, som i denne Henseende have Fortrinet. Nedre Romerike antages blandt Amtets Fogderier at give det mindste Overskud saavel af Kreature som af Furage, idet kun enkelte Præstegjelde, saasom Sørum, ere opgivne at kunne afsætte noget større Qvantum Hø, medens Antallet af Qvæg og Faar, der fra dette Distrikt i Periodens Løb ere afhændede, er for ringe til at fortjene Omtale. Aker og Follouq Fogderi afsætter derimod en Mængde Hø til Kjøbstæderne, ligesom og en stor Deel Gaarde i Omegnen af Christiania trække betydelig Fordeel af deres Melkehandel. Værdien af denne Omsætning kan imidlertid ikke opgives. Som Følge af den store Afsætning af Englandets Produkt, som i dette Distrikt finder Sted, er Kreaturholdet overhovedet forholdsviis ringe, og formindskes endmere derved, at en stor Deel af Ungfæet afsættes i fedet Tilstand til Byen, saaledes at Productionen af Slagtegvæg ikke kan svare til Behovet, hvorimod det Manglende suppleres af Slagtedrifterne. Dette gjælder dog fornemmelig Akers Sorenskriveri, da Landmanden i Follouq mere søger af egne Midler at skaffe sig det fornødne Slagtefæ.

c. Skovdriften.

Uagtet det Udbytte, som af Skovdriften i Løbet af de sidste 5 Aar er udvundet, maaskee er større end nogensinde forhen i et lignende Tidsrum, maa det dog anses for sikkert, at denne Næring er i Forfald. De høie Trælastpriser og den overdrevne Betaling, som i den seneste Tid har været at erholde for Brænde, foranlediger, at Skoveierne i Almindelighed drive langt stærkere end Skovene kunne taale. Det er vistnok endnu ikke Tilfældet, at de Bygdelag, hvor Skovdriften har indtaget en væsentlig Plads, have maattet slippe denne Næring og søge andet Erhverv; men det er sandsynligt, at man efterhaanden gaaer dette Resultat imøde, hvis ikke større Forstand og Oeconomi gjør sig gjældende ved Skovenes Behandling. De egentlige Skovtrakter i Amtet findes fremdeles i Hurdalens, Eidsvolds, Urskougs, Hølands, Enebaks, Nittedals, Næsoddens og Akers Præstegjelde, hvor man endnu har store Skove tildels af fortrinlig Beskaffenhed; men det er egentlig kun de større Brug, der ere samlede i enkelt Rigmands Haand, hvor man seer Oeconomi anvendt ved dens Benyttelse. Den mindre Eiendomsmand er kun altfor tilbøielig til at benytte den øieblikkelige store Fordeel, som tilbyder sig for ham ved de høie Trælastpriser, paa Fremtidens Bekostning. Antallet af de Eiendomme, der have Produkter af Skoven til Salg, eller som idetmindste have Skov til eget Behov, er derfor i stærkt Aftagende, og om end Skovbygderne endnu, og fremdeles i lang Tid, kunne erstatte det Manglende inden Amtets egne Grændser, saa ere dog Priserne i Stigende og Transporterne længere. De Distrikter, der mangle fornøden Skov, ere Gjerdrum og Sørum samt tildels Næs og Ullensaker Præstegjelde, samt Nannestad, Fet, Skedsmo, Aas og Kraakstad Hovedsogne. Ved

er i Almindelighed det eneste Brændematerial og erholdes for en ikke ringe Deel ved Affald fra Saugbrugene; kun i den nærmeste Omegn af Christiania seer man tildels Steenkul anvendt. Torv vides Ingen at benytte, omendskjønt der paa flere Steder skal være god Anledning til i Mængde at udvinde dette Brændematerial, der utvivlsomt med stor Fordeel vilde lade sig anvende. Afsætningen af Skovens Produkter gaaer i øvre Romerike fornemmelig til Saugbrugene; kun i Hurdalen sælges endeel Veed, omtrent 6 a 7000 Favne til det der værende Glasværk og til Hedemarken. I nedre Romerike afsættes ligeledes det Meste til Saugbrugene og føres derfra til Christiania; dog flødes ogsaa endeel Tømmer fra de østlige Præstegjelde til Frederikshald og Frederikstad, medens de Christiania nærmeste Bygdelag afsætte adskilligt Brænde til denne By paa Vinterføret. I Aker og Follouq Fogderi udgjør den sidstnævnte Drift maaskee den vigtigste, da fast alle Eiendomme i en Afstand af indtil 2 à 3 Mile omkring Byen, der have noget Skovprodukt til Salg, finde den bedste Regning ved at sælge det som Brændsel om Vinteren. I Aker og Bærum, hvor Skovene ere meget samlede i Enkeltes Eiendom, skjæres dog Adskilligt til Udskibning, medens Skovens Udbytte i Follouq væsentligen i Form af rund Last afsættes til Kjøbmændene i Drøbak og Soon.

Skovdriften er som Næringsvei uden Sammenligning vigtigst for nedre Romerikes Fogderi, hvor en Mængde Mennesker sysselsættes ved Flødning, Landsætning m. v. af den Masse Tømmer, der aarligen samles ved Bingens Lændse, ligesom Driften fra Saugbrugene ved Strømmen til Christiania paakræver et betydeligt Antal Folk og Heste, hvoraf den største Deel kommer paa dette Fogderi. Det er imidlertid paaviist under Afsnittet om Jordbruget, at sidstnævnte Næring ansees at lide utilbørligen ved den Arbeidskraft, som henlægges i denne Trælastdrift.

Skovene bestaae næsten udelukkende af Gran og Furu. Løvskov findes intetsteds af megen Udstrækning; hvorvel Jordsmonnet næsten over det hele Amt er af den Beskaffenhed, at Løvtræer, selv tildels af ædlere Arter, kun behøve at fredes for at trives særdeles vel, og hvorvel samme uden tvivl maatte kunne yde Betydeligt saavel af Brænde og Emneveed som af Løv til Hjælp i trange Foderaar, er det dog saa langt fra at Løvskov opelskes, at den tvertimod fast overalt, hvor den findes, paa en hensynsløs Maade ødelægges.

Kul produceres fornemmelig til Brug for de i Amtet værende Berums, Fossums og Hakedalens Jernværker med underliggende Spiger- og Stangjernhammere. Det sidstnævnte Værk er opgivet at forbruge omtrent 2000 Læster aarlig, og Forbrugen ved de 2de førstnævnte er sandsynligen meget større, som det antages tilsammen 6 a 8000 Læster. Da disse Værker ligge i meget skovrige Egne og selv have betydelige Skove, er det kuns mindre Qvantiteter, der kjøbes andetsteds fra, skjønt til Berums Jernværk skal gaae adskilligt Kul fra Krogskoven og Lier. Forøvrigt produceres i Amtet kun det til eget Brug for Indvaanerne fornødne Qvantum Kul.

Tjæretilvirkningen er ganske ubetydelig; ved nogle af de større Brug i Skedsmo Præstegjeld, samt i Urskoug og Høland og ved Rødsjøbruget i Enebak driver man paa denne Næring, men kun i mindre Maalestok og i Regelen alene til eget Behov; ialfald gaaer Afsætningen deraf neppe udenfor Distrikterne, undtagen fra et enkelt Brug, hvorfra Tjære føres til Christiania.

Af Tabellen over Saugbrugene, som følger denne Sag, sees, at der ved Udgangen af 1845 ialt var i Aker og Follouq Fogderi 33 privilegerede Saugbrug (hvoraf 7 i Ladestedet Høien), ansatte til en Skjærsel af 6448 Tylter Tømmer og 70,900 Stk. Bord; fremdeles at der i nedre Romerike fandtes 104 privilegerede Saugbrug, ansatte til en Skjærsel af 13,336 Tylter Tømmer, og i øvre Romerike 27 saadanne, ansatte til en Skjærsel af 5007 Tylter Tømmer, — altsaa tilsammen i hele Amtet 167 privilegerede Sauge med en Skjærsel af 24,791 Tylter Tømmer og 70,900 Stk. Bord.

De uprivilegerede Sauges Antal var paa samme Tid i Aker og Follouq 46, i nedre Romerike 104 og i øvre Romerike 29, tilsammen i det hele Amt 179.

Under denne Afdeling anføres til Slutning de mere specielle Oplysninger, som fra Fogderne i øvre og nedre Romerike ere meddeelte angaaende Skovenes Tilstand i de forskjellige Præstegjelde:

Gjerdrum. Kun 6 Gaarde have egen Skov til Fornødenhed; forøvrigt maa alle tye til Almindingen, som neppe afgiver Brændeveed og Gjerdefang til Fornødenhed, og hvori tjenligt Huus- og Saugtømmer ikke findes.

Nannestad. Holter Annexsogns Almindinq befrygtes at blive utilstrækkelig. I Nannestads Hovedsogn og Bjerke Annex skulle kun 2 Gaarde have nogen Skov til Afsætning. Forøvrigt have Nogle Skov til Fornødenhed og alle Brugsret i den DHrr. Mathiesen og Thostrup tilhørende Almindinq.

Hurdalen. 93 Gaarde have Skov til Af-

sætning af Tømmer og Brænde, 83 til Fornødenhed, og 32 maa kjøbe Alt eller Noget.

Eidsvold. 46 Gaarde have Skov til Afsætning, 176 det Fornødne til Huusbehov, 124 mangle dette tildeels og 81 ganske, men 75 af næstsidste Klasse og 2 af sidste have Adgang til Statens paa østre Side af Vormen beliggende Alminding, som endnu antages tilstrækkelig til de Brugsberettigedes Behov.

Næs. 59 Gaarde have Skov til Afsætning, 218 til Fornødenhed og 100 mangle samme næsten ganske.

Ullensaker. Kun 22 Matrikulnummere (de fleste indbefattende flere Brug) have nogen, skjønt ubetydelig, Skov til Afsætning, 120 saadanne have Skov til Fornødenhed og 56 ingen.

Enebak. Herfra opgives i Aaret 1845 at være afsat omtrent 3100 Tylter Saugtømmer foruden en ikke ubetydelig Mængde Veed.

Fet. Af Hovedsognets 76 Gaarde have 23 aldeles ingen Skov, 45 mere eller mindre til eget Behov og kun 8 have Skove, hvoraf produceres til Salg. Samtlige 30 Gaarde i Relingens Annex have derimod Skov og de fleste til Salg.

Skedsmo. I Hovedsognet antages kun 14 Gaarde at have Skov til eget Behov. I Lørenskovens Annex findes derimod paa det nærmeste Skov til hver Gaard.

Nittedal. I dette Præstegjeld have fast alle Gaarde Skov saavel til Fornødenhed som til Salg.

Sørum. Her findes kun ringe Skov, saa at mange af Gaardene maa kjøbe til Brændsel og den største Deel til øvrige Fornødenheder.

Urskoug. Enkelte Gaarde her have store Skove, de fleste til Huusbehov og kun 7 mangle.

Høland. Dette Præstegjeld har store Skove, især i Annexet Sitskougen. Gaardene ere i Almindelighed forsynede med Skov, endog til Salg.

d. Fiskeri.

Saltvandsfiskeriet er i Aker og Follong Fogderi ikke uvæsentligt som Næring for den største Deel af Christianiafjordens Kysters og Øers Beboere samt mange af Indvaanerne i Ladestederne Soon og Hvidsteen og i Strandstedet Sandviken i Berum. Uagtet der ikke i Christianiafjorden falder noget egentligt større Fiskeri, drives der dog næsten overalt langsmed Kysterne et temmelig fordeelagtigt Smaafiskeri af Torsk, Flyndre, Aal, Hvitting, Kolje, Sild m. fl. Slags, ligesom der paa forskjellige Steder og fornemmelig ved Drøbak i senere Tid fanges ikke saa Ubetydeligt af Østers. Hiint Fiskeri drives i Almindelighed med Garn, Vad, og Haandsnøre og er visnok i Tiltvext; thi vel hører man alle Fiskere klage over Fiskens aarlige Aftagen inde i Fjordene; men da man seer, at Flere og Flere tage sin meste Næring af Søen, medens Redskaberne forbedres, saa tør man vel antage, at et større Antal Fisk aarligen udvindes nu fremfor tidligere, uagtet maaskee Fangsten er forbunden med mere Besvær, og Fisken maa søges baade længere ude og paa flere Steder, end som forhen var Tilfældet.

Det vigtigste Saltvandsfiskeri i Amtet er dog Makrelfiskeriet i Christianiafjorden, der tager sin Begyndelse i Slutningen af Mai eller Begyndelsen af Juni Maaned og vedvarer udover hele Sommeren. Det drives baade i rum Sø med saakaldet Drivgarn og med Vad inde i Fjordene. Udbyttet er for de senere Aar i Gjennemsnit angivet aarligen at falde omtrent saaledes:

ved Jldjernet (Elgjarnæs) . .	70 à 80,000	Stykker.
— Bunden i Bundefjorden .	70 : 80,000	—
— Koia Do.	30 : 40,000	—
— Næset Do.	60 : 70,000	—
— Strandengen Do.	40 : 50,000	—
— Ulvøen	50 : 60,000	—
— Bækkelaget	50 : 60,000	—
— Alvøen	40 : 50,000	—
— Hallangspollen	20 : 30,000	—
Forøvrigt og ved Garnfiske i aaben Sø omtrent	50,000	—
Tilsammen circa	500 à 600,000	Stykker.

Makrellen afsættes til en Gjennemsnitspriis af 2 Skilling Stykket, og næsten udelukkende i ferskt Tilstand, da Nedsaltning af Makrel ikke finder Sted i nogen større Maalestok paa noget af Fiskestederne.

Ansjosfiskeriet i Efteraaret afgiver fremdeles et ganske betydeligt Udbytte.

Saagodtsom det hele Produkt af Saltvandsfiskeriet gaaer til Christiania, hvorhen det bringes deels af Fiskerne selv i deres smaae og aabne Baade, deels af de mange Opkjøbere fra denne By, der reise om paa Fiskestederne.

Ferskvandsfiskeriet er overalt i Amtet høist ubetydeligt og ikke at nævne som Næringsgreen. Visnok er der en Mængde fiskerige Indsøer og Elve, men Almuen benytter kun lidet denne lette Adgang til fordeelagtig Fiskefangst, og hvad der fiskes, forbruges i Almindelighed alene til Husholdningerne. Kun om Vaaren og Høsten seer man undertiden Gjedde og Ørret paa Torvet i Christiania, ligesom noget Lake om Vinteren kommer fra Øieren.

e. Bergværksdrift.

Grubedrift finder ikke Sted i Amtet. Derimod har Driften ved Berums, Fossums og Hake-

dalens Jernværker saavelsom ved de disse Værker underliggende Stangjernssmedier m. M. i Løbet af de sidste 5 Aar, ifølge Bergmesterens Indberetning, modtaget en ikke uberydelig technisk Udvikling, saa at deres Tilstand i det Hele taget maa anseés for at være god. Maskinværkstedet ved Berums Jernværk er udvidet og af de nyere mechaniske Opfindelser har man søgt at føre sig til Nytte de saakaldte Gasovne. Produktionen ved disse Brug er ogsaa i Stigende, hvilket erfares ved at sammenholde de i Tabel No. 3 indeholdte Opgaver med de lignende Opgaver over hvad der blev produceret i Aarene 1836—1840, hvorefter Forøgelsen er omtrent 10 til 20 pCt.

Foruden disse Metalfabrikker haves intetsteds i Amtet Udbytte af Mineralier, undtagen i Askers Præstegjeld, hvor der er adskillige Kalksteensbrud, samt i Akers Præstegjeld, hvor der er en Mængde Steenbrud, af hvilke udvindes saavel simpel Graasteen, som et Slags rød Granit, der i de senere Aar har trukket Opmærksomheden paa sig, og nu tegner sig til at kunne blive en ganske vigtig Erhvervskilde idetmindste for enkelte Dele af Præstegjeldet. Efterat man havde ført Prøver af denne Steen til Hamburg, hvor man søgte Materialier til Restitution af Quaier, Canaler og Bygninger efter Branden i Aaret 1842, har man senere bragt betydelige Qvantiteter til denne By, ligesom Søgningen derefter ogsaa i Christiania meget er tiltaget. Stenen benyttes deels i raa Tilstand som almindelig Bygningssteen, deels kunstmæssigen tilhuggen til Monumenter, Trapper, Brobygninger, Quaiemure, Bygningssokler m. M. Til Udlandet gaaer saagodtsom udelukkende huggen Steen; men af den Fortjeneste, som er forbunden med at forædle Stenen ved Hugning og Afslibning, falder det Meste i Christiania, hvor indtil 300 Mennesker skulle være sysselsatte med dette Arbeide. I Akers Præstegjeld kan man antage, at der i de sidste Aar i Gjennemsnit har været i Arbeide med at udsprænge og bortføre denne Steen omtrent 150 Mennesker og 50 Heste. Disse Granitsteenbrud strække sig rundt Maridalsvandet i Præstegjeldets nordøstlige Deel, og da alle de høie Fjelde paa denne Kant bestaae af samme Sort Steen, er her aabnet en uudtømmelig Kilde for Erhverv, som sandsynligen Aar for Aar vil blive rigere eftersom Skovveiene blive forbedrede; thi hidtil har man paa Grund af den vanskelige Adkomst i de uveisomme Skove blot kunnet aabne Steenbrud i de Gaardes Udmarker, der ligge nærmest ved Byen, nemlig Aarevold, Tonsen, Rødtvedt, Sogn, Kirkeby, Greffsen, Sandaker og Brænningen. I uforædlet Tilstand betales Stenen i Christiania med 7 til 10 Spd. pr. Kubikfavn, og Gjennemsnitsprisen for Stenen i huggen Tilstand er fra ½ til 2 Spd. pr. Kubikfod.

Udførselen til Hamburg beløb sig ved Udgangen af Aaret 1845 til 60,600 Kubikfod i 56 Skibsladninger, nemlig i

1842 . .	500	Kubikfod.
1843 . .	11,200	—
1844 . .	19,300	—
1845 . .	29,600	—

Paa Langøen i Næsoddens Præstegjeld findes Cementbrud. Udbyttet heraf saavelsom af Kalksteensleierne i Asker er indtaget under vedkommende Fabrikker i Tabel No. 2.

Teglbrænderiernes Antal forøges aarligen, da deres Drift skal være meget lønnende.

f. Fabrik- og Haandværksdrift.

Af medfølgende Tabel No 2 erfares det Væsentligste, som ved denne Post kan være at omhandle. Det maa beklages, at disse tabellariske Oplysninger, paa Grund af Ligegyldighed, tildeels vel ogsaa Vrangvillighed fra mange af vedkommende Fabrikeieres Side, ere mindre fuldstændige. Imidlertid kan man dog skjønne, at Fabrikdriften i Amtet i det Hele taget er i Opkomst. Brændeviinsbrænderierne nedlægges lidt efter lidt, fordi deres Drift ikke svarer Regning under de forhøiede Skatter; men jeg kan ikke tage i Betænkning at anseé dette som et saare væsentligt Gode. Saugbrugsdriften i Akers Præstegjeld er i Aftagende, men alene af den Grund, at Saugeierne, der fornemmelig ere Kjøbmænd i Christiania, som maa tilkjøbe det fornødne Tømmer langveisfra, ikke finde deres Regning ved at føre det raa Material til deres egne Sauge, men heller kjøbe Planker og Bord fra Skovdistrikterne, da Transporten af denne Vare i Forhold til Værdien er billigere end af Tømmer. I hele Akers Præstegjeld var af de privilegerede Saugbrug i Aaret 1845 kun 22 i Drift.

Det er fornemmelig Akerselven, som driver de fleste Fabrikker i Amtet, ligesom Akers Præstegjeld har de største og betydeligste Brug. Deres Antal er forøget i Løbet af de sidste 5 Aar, og Driften er ved mange af dem udvidet til en større Produktion samt indrettet efter en nyere og bedre Methode.

Af nye Foretagender troer man at burde gjøre opmærksom paa 2 Bomuldsspinderier, der ere under Opførelse i Nydalen ved Gaarden Lillo i Aker, hvor 2 Interessentskaber dertil Øiemed have indkjøbt den fornødne Tomt og Vandrettighed.

Haandværksdrift finder i Regelen kun Sted til Distriktets eget Behov; dog boer der i Akers Præstegjeld adskillige Smede og andre Haandvær-

kere, som benytte deres Ret ifølge Lov af 19de August 1845 til at arbeide for Indvaanerne i Christiania. Haandværkerne have i Almindelighed ikke udviklet sig til nogen Kunstfærdighed, hvorimod de fordetmeste indskrænke sig til at udføre de simple Arbeider, som paafordres for Almuen. Deres Antal var ifølge Opgave ved Folketællingen ved Udgangen af 1845 i det hele Amt 1514, hvilket er 18 pCt. mere end i 1835, da samme udgjorde 1282. I Virkeligheden er Stigningen sandsynligviis endnu større, da Antallet af Haandværkere i øvre Romerike i Aaret 1835 er opgivet 46 pCt. større end i 1845, hvilket formenes at maatte hidrøre fra en Feil ved forrige Tælling, da der ikke kan paavises nogen Aarsag, hvorfor Antallet af Haandværkere i dette Distrikt skulde være gaaet ned fra 565 til 301, paa samme Tid, som Forøgelsen i nedre Romerike er omtrent 16 pCt. og i Aker og Follong 80 pCt. Det er tvertimod aldeles rimeligt, at Haandværkernes Antal overalt i Amtet er steget i omtrent samme Forhold som Folkemængden; thi Haandværksfabrikata indføres ikke mere nu end forhen.

g. Binæringer.

Den egentlige Huusflid har i Løbet af de sidste 5 Aar ikke modtaget videre Udvikling. Nærheden af Christiania og den jevnlige Samfærdsel, som Landmanden har med denne By, foranlediger, at mange udenlandske billige Tøier der indkjøbes. Det her Anførte gjælder om det hele Amt, dog naturligviis især om Aker og Follougs Fogderi. I øvre og nedre Romerike er ialfald Huusfliden noget større og Tilvirkningen af Vadmel, Værken og Strie, Strømper o. s. v. mere udbredt, omendskjønt ogsaa her Intet afhændes udenfor Distrikterne. Amtets Landhusholdningsselskab har gjort enkelte Forsøg til at opmuntre Huusfliden ved Præmie for Duelighed i Vævning, men nogen Kunstfærdighed heri spores dog ikke synderligt, da det næsten udelukkende er Tøier af simpleste Slags som tilvirkes. Kun paa de større Gaarde seer man enkelte Forsøg til at indføre mere Kunst i denne Green af den qvindelige Huusflid. Forbrugen af Bomuldsgarn er iøvrigt betydelig tiltaget. I Nærheden af Christiania leve mange Familier af Vask, Vævning og Syning, som de udføre for Indvaanerne i denne By. De egentlige Gaardsredskaber forfærdiges i Almindelighed af egne Haandværkere, men som oftest forstaaer enhver Landmand lidt af de Professioner, som udfordres for at reparere dem, ligesom ved alle ikke altfor smaae Brug forefindes Smedie og det fornødne Værktøi.

Skibs- og Baadbyggeri kan ikke nævnes som nogen Næring i Amtet, da al Virksomhed i denne Retning indskrænker sig til, at en og anden Fisker eller Fragtemand selv optømrer eller reparerer sin Baad. Antallet af de saaledes fra nyt byggede Fartøier i det her omhandlede Tidsrum er ikke opgivet.

Jagten er ligeledes uden mindste Betydenhed, da den kun drives af ganske Enkelte og mest til Fornøielse, medens Udbyttet, hvor dette søges ogsaa for Fordelens Skyld, formodentlig er meget ringe og lidet lønnende i Forhold til den Tid, som i saa Fald maa anvendes paa denne Sysel.

Fragtfarten i Christianiafjorden er ikke heller af videre Betydenhed, skjønt adskillige Kystbeboere i Akers og Næsoddens Præstegjelde ernære sig ved at fragte Brænde, Kalk og Sand til Byen. Nogle af disse Fragtemænd drive ogsaa paa langs Vestlandet forbi Holmestrand og lige ned til Arendal at opkjøbe Veed, som de dernæst for egen Regning bringe til Christiania, og denne Næring maa i de senere Aar antages at være i Tilvext. Paa Mjøsen have nogle af Indvaanerne i Eidsvold endnu lidt Fragtfart, hvilken dog er formindsket til en Fjerdepart, efterat Dampskibsfarten paa Mjøsen kom istand. Hiin Fart drives nu med 10 Baade, og dens Udbytte er anslaaet til henved 700 Spd. aarlig.

Landtransport af Varer udgjør fremdeles en særdeles vigtig Deel af Landmandens Oeconomi i Amtets 2 nordligste Fogderier. De Opgaver, som i denne Henseende ere indkomne, gaaer ud paa, at Bruttobeløbet af Kjørsel skulde udgjøre:

i Enebaks Præstegjeld omtrent			2,500 Spd.
; Skedsmo	—	—	25,000 —
; Nittedal	—	—	12,500 —
; Sørum	—	—	4,500 —
; Urskoug	—	—	2,000 —

For Fet Præstegjeld er ingen Opgave indkommet, men da næsten Halvdelen af Præstegjeldets Folkemængde antages at have sin væsentlige Næring af denne Bedrift, tør man vel for Fet samt for Høland, hvis Drift i denne Retning dog er ubetydelig, calculere omtrent 5000 Spd. som Indtægt af Kjørseler. Tilsammen for hele nedre Romerikes Fogderi kan det saaledes antages, at Landtransport af Varer giver Distriktet en aarlig Fortjeneste af omtrent 50,000 Spd.; thi den Rummelighed, hvormed Opgaverne for Skedsmo og Nittedalen ere ansatte, kan æquivaleres ved de udentvivl for lave Summer, der ere opførte for Sørum og Urskoug.

For øvre Romerike er Udbyttet ansat saaledes:

i Gjerdrums Præstegjeld			omtrent 3000 Spd.
; Nannestad	—	—	7000 —

i Hurdalens Præstegjeld omtrent 4200 Spd.
: Eidsvold — — 32000 —
der dog formenes temmelig høit anslaaet.
: Næs Præstegjeld . . omtrent 2600 —
: Ullensaker — . . — 12000 —
Tilsammen omtrent 60000 Spd.

Uagtet denne betydelige Sum, som Landtransporten i øvre og nedre Romerikes Fogderier formenes at indbringe, ansees det dog meget tvivlsomt, om denne Næring for Distrikterne medfører reel Fordeel. Det er vistnok fornemmelig i den strengeste Vintertid at Kjørselen drives, saa at Jordbruget skulde synes temmelig godt at kunne undvære Landmandens Omhu i denne Aarstid, og det kan ligeledes være vanskeligt at paavise andre Næringer, hvorved den mindre formuende Jordbruger skulde kunne tilveiebringe saa betydelige Summer som dem, der indvindes ved Kjørselen; men ikke destomindre bliver det fra et almindeligere og sundere oeconomisk Standpunkt sandsynligt, at Landalmuen vilde have større Fordeel ved at anvende den Tid og de Kræfter, som nu falde paa Landtransport af Varer, paa Jordbruget og øvrige Dele af Landhusholdningen. Udbyttet kan, beregnet efter 60 ß. for hver Hest og Mand, som benyttes i Kjørsel, hvilket er noget Mere end hvad der paa de fleste Steder betales, — ingenlunde ansees meget rigeligt. Det maa nemlig bemærkes, at der ved denne Drift bruges mere Furage end om Dyrene holdtes ved Gaarden, medens den Fordeel, der flyder af at Jordbrugets Produkter opfødres paa Eiendommen, gaaer tabt. Lægges endvidere vedbørlig Vægt paa den Forsømmelse af at passe Gaardens Drift, som i Almindelighed maa indtræde, naar Heste og Folk gjennem længere Tidsrum ere fraværende fra Hjemmet, paa det uordentlige og dovne Liv, hvortil Almuen lettelig maa henfalde under denne Drift, samt paa den deraf hyppig flydende Immoralitet, skal man finde det ganske rimeligt, at Landtransporten af Varer ikke geraader Distrikterne til nogen sand Fordeel, forsaavidt derved andre og i Længden vigtigere Fordele gaae til Spilde.

Ikkedestomindre maa det udentvivl erkjendes, at den pludselige Standsning af denne Næring, som kan forudseees at ville indtræde, om det i den senere Tid opstaaede Project til Istandbringelse af en Jernbane eller et Canalanlæg mellem Christiania og Mjøsen maatte komme til Fuldbyrdelse, vil medføre betydeligt Tab og tildeels maaskee Ruin for en ikke ringe Deel af de mindre Gaardbrugere i disse Egne, som nu gjennem lange Tidsrum have indrettet deres hele Oeconomi paa en saadan Maade, at de contante Penge, som tilflyde dem ved Kjørseler, blive dem uundværlige til at bestride deres Udgifter; og omendskjønt Velstanden — som allerede ovenfor under Litr. a bemærket — forholdsmæssigen har forbedret sig mest i de Præstegjelde, hvor Almuen har formindsket sin Drift med Kjørseler og derimod mere henvendt Opmærksomhed og Omhu paa Jordbruget, vil det vel ikke kunne paaregnes, at en ret fuldkommen Erkjendelse af det mindre Gavnlige i den her omhandlede Næring vil finde Indgang hos Mængden — forinden i en fjern Fremtid.

Siden forrige Beretning aflagdes har forøvrigt Beskaffenheden af Almuens Landtransport af Varer ikke forandret sig i nogen væsentlig Grad. I øvre Romerike er det fornemmelig Driften med Varer mellem Christiania og Oplandet omkring og nordenfor Mjøsen, som beskjæftiger Landalmuen; dog blive adskillige Heste ogsaa sysselsatte med Plankedrift fra Saugbrugene i Eidsvold og med Kjørsel af Glasvarer fra Hurdalen. I nedre Romerike er det for den allerstørste Deel den stærke Trælastdrift fra Saugbrugene i Strømmen og Enebak til Christiania, der sysselsætte Folk og Heste i Vintertiden, skjønt ogsaa Almuen i Hakedalen har Kjørsel for det her beliggende Jernværk. I Aker og Follouq Fogderi er denne Næring kun ringe, og har i de forløbne 5 Aar indskrænket sig til den Andeel, som nogle af Opsidderne i Akers Sogn tage i Trælastdriften fra Strømmen, samt den almindelige Kjørsel for Berums Jernværk med Kul og Malm og for Saugbrugene omkring i Distriktet, der drives af de omboende Gaardbrugere. Den Fortjneste, som af og til kan falde for Almuen i Follouq, ved at kjøre Kjøbmandsvarer overland fra Drøbak til Christiania i Vintertiden, naar Isen spærrer Adkomsten til den sidstnævnte By fra Søsiden, har i de sidste 5 Aar kun været ubetydelig.

Handel med Landmandens Varer og Produkter finder i Amtet ikke Sted anderledes end gjennem den almindelige Omsætning til Kjøbstæderne, fornemmelig Christiania, hvor fast alle Distriktets Præstegjelde finde deres stadige Marked, idet kun en Deel af Follouq Sorenskriveri bringer Varer til Drøbak og Moss. Samhandelen mellem Distrikterne indbyrdes er kuns ubetydelig og Omsætningen ved de 3 Landkræmmerier i Hurdalen, Eidsvold og Næs Præstegjelde heller ikke af megen Udstrækning. Udenfor øvre Romerike findes ikke i Amtet Landkræmmerier. Derimod er Antallet af Gjæstgiverier opgivet saaledes:

I øvre Romerike	22,	hvoraf paa Skydsskifter		10.
: nedre Romerike	24,	—	—	17.
: Aker og Follouq	28,	—	—	11.
Tilsammen	74,	—	—	38.

Af de i Aker og Follouq værende 28 Gjæstgiverier vare ved Udgangen af Aaret 1845 kun 21 berettigede til Brændeviinsudskjænken. Men herved er at bemærke, at Opgaven kun gjælder det egentlige Landdistrikt, idet Christianias Forstæder paa Landets Grund — som ere underlagte Christiania Politijurisdiktion — have adskillige Skjænkesteder ifølge Bevilling af Byens Magistrat, og hvis Antal ved Udgangen af forrige Aar var 39. Markedspladse forefindes ikke i Amtet.

h. **Om Amtets Tilstand i Almindelighed.**

Til Oplysning herom følge Tabellerne Nr. 4 over thinglæste og aflæste Panteheftelser m. M., Nr. 5 om Bygdemagasinernes Status og Nr. 9 over Længden af Distriktets offentlige Veie. Af sidstnævnte Tabel viser det sig, at Længden af Amtets oparbeidede Veie — der nu udgjør omtrent 31¾ Mile Hovedvei og 97½ Mile Bygdevei — kun er lidet forøget siden Afgivelsen af sidste Femaarsberetning, nemlig med omtrent 23,000 Alen Bygdevei. Hvad Veienes Forfatning angaaer, da staaer vistnok endnu saare Meget tilbage at udrette, i Særdeleshed forsaavidt angaaer nogle Dele af Amtets største og vigtigste Hovedveie, nemlig trondhjemske, kongsvingerske, strømske, frederikshaldske og drammenske Hovedveie, hvor deels en overhaands stærk Færdsel, deels en slet Veibund og Mangel paa tjenligt Material til Veienes Forbedring lægge særdeles store Vanskeligheder iveien for nogenledes hurtigt at raade Bod paa Følgerne af mangeaarig Forsømmelse fra Fortiden. Men paa den anden Side er det vist, at der hvad Mangelen ved Amtets Bygdeveie og mindre Hovedveie angaaer, gjennem Veibestyrelsens Bestræbelser og gjennem den hos Amtscommunen og de fleste af Thinglagscommunerne i de senere Aar vakte større Interesse for Veienes Forbedring er udrettet endog saare Meget, og at saaledes en ikke ringe Deel af disse Veie ved Quinquenniets Slutning var i fuld god Stand, at ikke faa Bygdeveie, der før vare næsten ufremkommelige, med stor Møie og Bekostning ere bragte i antagelig Tilstand, og at overhoved de fleste af dem, der endnu have Mangler, dog lidt efter lidt ere noget forbedrede. Det af Amtscommunen i Løbet af de omhandlede 5 Aar til Veivæsenet efter gjældende Bestemmelser og Amtsformandskabets Bevilgninger udredede Beløb udgjør 25,701 Spd. 33 ß. Endvidere tillader jeg mig at oplyse Størrelsen af Lønnen for Tjenestefolk og Daglønnere i Distriktet, der er opgivet saaledes:

I Aker og Follouq Fogderi:
For en Tjenestekarl 20 à 30 Spd. aarlig,
For en Tjenestepige 10 à 15 Spd. aarlig, iberegnet de Klædningsstykker, som i Almindelighed betinges.
For en Daglønner 24 à 36 ß. daglig om Sommeren samt 20 à 28 ß. om Vinteren.

I nedre Romerike:
For en Tjenestekarl 15 à 25 Spd. aarlig,
— : Tjenestepige 9 à 14 — —
— : Daglønner 24 ß. daglig om Sommeren og 16 à 20 ß. om Vinteren.

I øvre Romerike:
For en Tjenestekarl 15 à 25 Spd. aarlig,
— : Tjenestepige 8 à 12 — —
— : Daglønner 24 à 30 ß. daglig om Sommeren og 20 à 24 ß. om Vinteren.

I Amtet har der i Løbet af den omhandlede Periode existeret 4 Sparebanker, nemlig for Akers Sogn, for Follouq Sorenskriveri, for Fenstad Annexsogn til Næs Præstegjeld og for Hurdals Præstegjeld; men da Oplysninger om disse Indretningers Status ved Udgangen af Aaret 1845 i sin Tid gjennem Amtet ere indsendte til vedkommende Departement, vil det forhaabentlig anses ufornødent her at indtage Noget derom.

Der forefindes i Amtet ligeledes 2 private Brandassuranceindretninger, nemlig:

A. Akershuus Amts Brandassuranceforening, som ifølge Regnskabet for Aaret 1845 havde forsikret 263 Gaarde, hvis Bygninger vare taxerede for 220,800 Spd. med en Brandcontingent — beregnet efter 12 ß. pr. 100 Spd. — af 220 Spd. 4 ß. Indretningen havde efter Regnskabet for 1845 en Beholdning af 356 Spd. 67 ß. Planen for denne Indretning er approberet ved høieste Resolution af 19de April 1844; men uagtet dens Øiemed er at yde Brandforsikring for Bygninger i hele Amtets Landdistrikt, er den dog hidtil saagodtsom udelukkende bleven benyttet i Aker og Follouq Fogderi.

B. En Brandforsikringsindretning i Næs Præstegjeld paa øvre Romerike, der har 118 Deeltagere, som have forsikret Huse til en Værdi af 111,470 Spd. Indretningen, hvis Plan er approberet ved høieste Resolution af 5te Juni 1844, havde i Kasse, da Beretningen for 1845 aflagdes, 83 Spd. 87 ß.

I Forbindelse hermed hidsættes ogsaa en Tabel over Amtets Folkemængde, for at man kan see Forholdet mellem denne ved Udgangen af Aaret 1845 og for 10 Aar tilbage.

I Aker og Folloug Fogderi, indbefattet Forstæderne til Christiania, der ligge paa Landets Grund, men undtaget Ladestederne	1835.	1845.
	21,420 Mkr.	31,773 Mkr.
: nedre Romerike	21,602 —	23,053 —
: øvre Romerike	24,832 —	26,884 —

Af hvad der i de foreſtaaende Oplysninger om de forſkjellige Næringsveie indeholdes om disſes Fremſkridt i Løbet af de ſidſte 5 Aar vil det fremgaae, at Amtsdiſtriktet i det Hele taget er gaaet temmelig betydeligt fremad i Velſtand. Folkemængden — den bedſte Maaleſtok til Bedømmelſen af Diſtrikternes oeconomiſke Velvære, hvor ikke ſæregne Omſtændigheder have virket til dens Forøgelſe eller Formindſkelſe — er i det ſidſte Decennium ſteget med ikke mindre end 24 pCt., og da de første 5 Aar af denne Periode ikke vare ſynderligt gunſtige for Amtets materielle Udvikling, maa det antages, at Forøgelſen i Folketallet tilligemed den heldigere oeconomiſke Stilling, hvori Diſtrikterne nu formenes at befinde ſig, fornemmelig er at tilregne den Periode, ſom her omhandles. En ligeſaa paalidelig Maaleſtok, hvorefter man kommer til ſamme Reſultat, kan man ſøge i den under Nr. 4 denne Sag medfølgende Tabel over afholdte Executioner og Udpantningsforretninger, idet disſe i Periodens Løb ſtadigen ere aftagne, ſaa at deres Antal, der i Aaret 1841 i hele Amtet udgjorde 4,999, i Aaret 1845 kun var 3,862, altſaa en Formindſkelſe i Løbet af disſe Aar af 23 pCt., hvilket er ſærdeles betydeligt, naar man lægger Mærke til at Folkemængden og Rørelſen mellem Indvaanerne i ſamme Tidsrum er tiltaget. At Antallet af Sager ved Forligelſescommisſionerne og de civile Retter ligeledes er aftaget i væſentligt Mon, formenes at afgive et endnyderligere Datum for den Troe, at en virkelig Fremgang har fundet Sted i Amtets oeconomiſke Stilling.

Hvad der ſkulde ſynes at tale imod denne Mening er den betydelige Forøgelſe i Hæftelſerne paa de faſte Eiendomme. Ved Sammenligning af Tidsrummet fra 1836 til 1840, i hvilket Thinglæsningerne ifølge forrige Femaarsberetning udgjorde et Antal af 2,716 til et Beløb af 1,572,209 Spd. 102 ß., med Perioden 1841—1845, da de ifølge Tabel Nr. 4 udgjorde 3,829 til et Beløb af 2,474,642 Spd. 52 ß., viſer der ſig nemlig en Forøgelſe af 1,113 Thinglæsninger med en Sum af 902,432 Spd. 70 ß.

Imidlertid maa man her bemærke, at ogſaa Aflæsningerne af Panteheftelſer paa faſte Eiendomme i ſamme Tid er ſteget med et Antal af 1,079 til et Beløb af 570,359 Spd. 58 ß., 16,771 £ og 57,032 Rbdlr., ligeſom Omſætningen ved Kjøb og Salg af faſte Eiendomme er forøget med et Beløb af 477,455 Spd. 116 ß. Det viſer ſig ſaaledes, at Forøgelſen af de paa faſte Eiendomme thinglæſte Hæftelſer i Virkeligheden ikke udgjør mere end omtrent 200,000 Spd., og man ſkal ikke med nogen Ret deraf kunne dømme om Tilbagegang i Diſtriktets Oeconomi, iſær fordi Adgangen til at erholde Pengelaan af offentlige Fonds i Perioden har været meget let, og fordi det med overveiende Sandſynlighed tør paaregnes, at denne Forhøielſe af Panteheftelſerne for en ſtor Deel er kommen Jordbruget tilgode gjennem Forbedringer, hvortil de laante Summer ere anvendte, ligeſom den betydelige Udſtykning af Jordeiendommene foranlediger megen Omſætning af laante Penge, hvormed fattige Kjøbere kunne forhverve ſig Selveiergods. Da det endvidere er en afgjort Sag at Jordeiendommene for Tiden ſtaae i en ganſke betydelig høiere Priis end for 5 Aar tilbage, vil det ſaameget mere viſe ſig upaalideligt at ſlutte Noget fra hiin Forhøielſe af Panteheftelſerne.

Ligeſom den forløbne Periode har været ret heldbringende til at udvikle Næringsdriften og forbedre Diſtriktets oeconomiſke Kaar, ſaaledes er det efter min Mening unægteligt, at Almuen og Indvaanerne i det Hele taget paa ſamme Tid ere gaaede fremad i Oplysning og Sædelighed. I de fleſte Præſtegjelde har man Almuebibliotheker — fornemmelig ſom en Følge af Sogneſelſkabernes Virkſomhed, og paa enkelte Steder har man desuden Leiebibliotheker med et ſtørre Udvalg af Bøger; men det er iſær Formandſkabsinſtitutionen og den ſtørre ſamt mere directe Andeel, Almuen nu maa tage i mange af Communens Anliggender, ſom medfører en jevn Fremgang i dens aandelige Udvikling. Drukkenſkabslaſten er i betydeligt Aftagende og Erkjendelſen om Brændevinets Unyttighed og Skadelighed ſom daglig Drik vinder mere og mere Indgang.

I Amtet findes 3 Afholdsforeninger, nemlig:
1 i Eidsvold med 345 Medlemmer,
1 i Veſtby — 68 — og
1 i Aſker — 124 —

Man vil maaſkee her indvende, at Forbrydelſernes Antal er forøget, hvilket ikke ſkulde tyde hen paa nogen Fremgang i Almuens Moralitet. Men jeg maa derved tillade mig at anføre, at man under Folkemængdens Stigen og en mere udviklet Næringsdrift og de deraf udſpringende mangfoldige Berøringspunkter mellem Indvaanerne ikke kan vente andet, end at Forbrydelſerne maae

tiltage; og naar man tillige bemærker, at der siden Aaret 1842 er tilkommen en heel Klasse af Forbrydelser, der forhen saagodtsom aldrig var Gjenstand for offentlig Forfølgning — nemlig Legemsfornærmelser mod sagesløs Mand — som nu afgiver en særdeles stor Deel af det hele Antal, ligesom og, at Forøgelsen fornemmelig falder i Akers Sorenskriveri, hvor særegne Omstændigheder virke til at forøge Forbrydelsernes Antal, da den største Deel af Hovedstadsbefolkningens Udskud har Bopæl i de under Landets Jurisdiktion liggende Forstæder, saa vil det være let forklarligt, at Indvaanernes Moralitet og Sædelighed overhovedet kan være gaaet fremad, omendskjønt Antallet af Justitsforbrydelser er steget.

Kulturens Skyggesider fremtræde imidlertid ogsaa her som andetsteds. Luxus og en mere overdaadig Levemaade udbreder sig hos Almuen samtidig med en større Velstand, og om det skulde befindes, at Distriktet ikke, uagtet de forløbne heldige Aar, var i Besiddelse af fornøden oeconomisk Kraft til at modstaae Trykket af kommende uheldige, da vilde dette maaskee væsentligen være at tilregne denne Luxus, som har forledet en stor Deel af Indvaanerne til at forandre deres tarvelige Levemaade, og anvende Mere end tilbørligt paa unødvendige Ting.

B. Angaaende Kjøbstaden Drøbak samt Ladestederne Soon, Holen og Hvidsteen.

1. Drøbak.

a. Handel.

Siden forrige Beretning aflagdes har Drøbak ved Lov af 20de August 1842 erholdt Kjøbstadsrettigheder og er traadt ud af Forholdet til Christiania, til hvilken By Stedet forhen betalte Næringsskat, ligesom det sorterede under sammes Magistrat. Handelen har ogsaa efter denne Forandring i Stedets Stilling udviklet sig med større Frihed og taget noget Opsving. De Handlendes Antal er forholdsviis forøget og deres Næring udvidet saavel gjennem større Omsætninger som ved en større Mangfoldighed af Varernes Art. Byens Handel baseres fornemmelig paa Trælastudskibningen, der har tiltaget, omendskjønt Skovene i Byens Nærhed i temmelig Grad ere medtagne, og Kjøbmændene saaledes maa søge Lasten fra længere bortliggende Bygder. Det Opland, som Byen paa dette Viis erholder, faaer ogsaa for nogen Deel sine Fornødenhedsartikler af Colonial- og Manufakturvarer, Jern og Fabrikvarer fra Drøbaks Kjøbmænd, omendskjønt disse Bygder forresten, udenfor den Omsætning de paa Grund af Trælasthandelen føre med Drøbak, have deres almindelige Marked og Handelsplads i Christiania eller andre Byer. Det er fornemmelig Follong Sorenskriveri og de nordlige Præstegjelde i Smaalehnenes Amt, samt Røken og Hurum i Budskeruds Amt, der føre nogen Samhandel med Drøbak, og den Trælast, som de afsætte, bestaaer af Bjælker, Spirer og anden rund Last samt den saakaldte Smaalast.

b. Skibsfarten.

Denne Næring antages, som staaende i nær Forbindelse med Byens Handel, at have holdt Skridt med denne, og saaledes at være gaaet fremad. Skibsrederiet maa formodes at give godt Udbytte, da man seer Speculationer til dets Udvidelse, og Fragterne i de senere Aar have været stigende. Udskibningen gaaer fornemmelig til England og Holland, og effektueres for det Meste i Byens egne Skibe.

c. Haandværksdrift.

Af de i Byen bosatte Haandværkere er der neppe Nogen, der fører noget større Værksted eller leverer Varer af finere Form og Beskaffenhed, hvorimod den hele Classe kun er simple Arbeidere, hvis Næring indskrænker sig til at fyldestgjøre Byens eget Behov for Haandværksarbeider, og da Folkemængden ikkun ubetydeligt er bleven forøget siden forrige Beretning aflagdes, vil det skjønnes, at denne Næring heller ikke kan være gaaet noget fremad.

d. Om Byens Tilstand i Almindelighed.

Den Sagen medfølgende Tabel Nr. 6 viser Antallet af næringsdrivende og skatteydende Borgere m. M. ved Udgangen af forrige Aar, og ved Sammenhold med samme Tabel ved forrige Beretning erfarer man, at der ikke kan siges at være forhaanden nogen egentlig rask eller betydelig Udvikling i Drøbaks oeconomiske Tilstand gjennem den forløbne Periode. Dens Beliggenhed er herfor heller ikke synderlig heldig, da det nærliggende Christiania trækker al Rørelse til sig, der ikke netop staaer i Forbindelse med Trælastudskibningen. Af Fabrikker er der i Byen et halv pistorisk Brændevinsbrænderi, som har været i Drift til enkelte Tider af Aaret og blev forseglet den 31te Decbr. f. A. Denne Fabriks Produktion har Eieren ikke villet opgive. Skibsbyggeri, Bergværksdrift og Jordbrug finder ikke Sted inden Kjøbstadens Territorium. Mængden af Befolkningen lever af Fiskeri, hvis Udbytte afsættes til Christiania, forsaavidt det ikke fortæres i Byen selv, samt af Bjæl-

kehugst m. M. paa de i Byen værende Lastetomter; men da begge disse Næringer ere temmelig precaire, vil det indsees, at Velstanden hos Indvaanerne i Gjennemsnit ikke kan være meget stor, hvorimod endog ikke saa ganske sjelden virkelig Nød findes mellem den simple Mand, naar Tomtearbeidet i længere Tid har hvilet eller Fiskeriet ikke slaaer til. Søfarten sysselsætter ogsaa adskillige Hænder den største Deel af Aaret.

I det sidste Decennium er Folkemængden steget fra 1,314 til 1,350, altsaa blot $2\frac{3}{4}$ pCt.

Oplysning om Antallet af Executioner og Udpantninger er ikke meddeelt særskilt for Drøbak, der i denne Henseende endnu — saalænge den nuværende Foged i Aker og Follong forbliver i Embedet — ikke er fuldstændigen adskilt fra Landdistriktet.

2. Soon, Høien og Hvidsteen.

Disse 3 Ladesteder staae omtrent i samme Stilling som ved Afgivelsen af forrige Beretning. Næringsdriften, der væsentligen bestaaer i Handel, holder sig i Ligevægt, uden at deri spores nogen egentlig Fremgang; i Hvidsteen ansees endog Rørelsen at være i Aftagende. Soon driver fornemmelig Udskibning af rund Last — Bjælker og Tømmer — til Holland, men i fremmede Skibe, saa at Skibsfarten ikke er af nogen Betydenhed. Høien — der efter dets Beliggenhed og dets Forholde idethele nærmere er at betragte som et Landhandelssted end som et Ladested — har derimod en mere udstrakt Handel med det omliggende Landdistrikt, hvis Indvaanere der tildeels søge deres Fornødenheder af Kjøbmandsvarer. Overhovedet staae Høien og Soon, som tilsammen udgjøre et særligt Formandskabsdistrikt, ogsaa med Hensyn til Næringsdriften i et Slags Forbindelse med hinanden, forsaavidt Trælasten, efter at være fra Høien flødet ned ad Høiens Elv til det ved sammes Udløb i Christianiafjorden liggende Soon, udskibes fra sidstnævnte Sted, medens omvendt Udlandets Varer, der af Almuen indkjøbes for Udbyttet af deres Trælast, for største Delen afsættes i Høien af dette Steds Handlende. Haandværksdrift og Fabrikdrift er af ingen Betydenhed. Dog er der i Høien Saugbrug, som efter Aarets Beskaffenhed opskjære et større eller mindre Qvantum Tømmer til Udskibning; men da Vasdraget, som driver disse Brug, ikke er aargangs, er heller ikke Skuren af megen Betydenhed. Et Brændevinsbrænderi i Høien er sløifet i Aaret 1843. I Soon findes en Tobaksfabrik, der forsyner Byen og Omegnen med simpel Tobak. Den menige Mand i Ladestederne søger for en væsentlig Deel sin Næring ved Dagarbeide paa Lastetomterne, hvorhos dog Skibsfart og Fiskeri underholder den største Deel af Befolkningen i Hvidsteen og en Deel af Soons Indvaanere. Folkemængden i disse Ladesteder har kun i ringe Grad forøget sig i Løbet af det sidste Decennium; thi der var

	1835.	1845.		
i Soon	392 Mskr.	396 Mskr.	Forøgelsen altsaa kun	1,02 pCt.
; Høien	178 —	199 —	— — —	11,79 —
; Hvidsteen	89 —	100 —	— — —	12,35 —
Tilsammen	659 Mskr.	695 Mskr.	Forøgelsen altsaa kun	5,52 pCt.

Oplysninger om Antallet af afhændede Eiendomme, Thinglæsninger m. V. er ikke særskilt meddeelt for disse Ladesteders Vedkommende, men indeholdes i Tabellen for hele Follong Sorenskriveri.

Akershuus Amt den 31te December 1846.

Underdanigst
E. Moinichen.

Smaalehnenes Amt.

Underdanigst Indberetning

om den oeconomiske Tilstand m. m. i Smaalehnenes Amt ved Udgangen af Aaret 1845, afgiven ifølge de kongelige naadigste Resolutioner af 11te October 1825, 10de September 1827, 23de December 1839 og 6te Mai 1840.

A. For Landdistricternes Vedkommende.

a. Jordbruget.

Uagtet denne Amtets væsentligste, og saa at sige eneste Næringskilde tildeels endnu laborerer af betydelige Mangler, troer man dog med Bestemthed at kunne anføre, at den i de sidst forløbne 5 Aar har gjort større Fremskridt end i noget af de foregaaende Qvinqvennier. Jo mere Skovdriften har, saaledes som senere skal vises, aftaget, og hovedsagelig eftersom Cultur og Oplysning har tiltaget hos Bondestanden, og flere af de større Eiendomme ere komne i mere dannede Mænds Besiddelse, hvis Virksomhed i Landbruget antages at virke i bedre Retning paa den mindre Oplyste, har Jordbyrkningen tiltaget og gjort heldige Fremskridt. De væsentlige Kilder til Bedømmelse af Jordbrugets som Amtets Tilstand i det Hele, som nødvendigviis maatte indeholdes i Beretningerne om de i afvigte Aar afholdte Folketællinger, have vel ikke gjennem Amtet været indsendte; men de Oplysninger, man deraf underhaanden har forskaffet sig, som Beretningerne fra de underordnede Embeds- og Bestillingsmænd, i Forbindelse med Amtets Kjendskab til Distrikterne i Almindelighed, have dog levnet dette Adgang til den glædelige Erfaring om Agerbrugets Opkomst. I Smaalehnenes Amt er formeentlig i større Mængde end i noget af Landets øvrige Amter beliggende de saakaldte Sædegaarde, hvis underliggende Bøndergods, i Særdeleshed eftersom dette i de senere Aar ikke af Eierne bortbygsledes, men paa Aaremaal bortforpagtedes, kun yderst misligt har været brugt; men ligesom disse Sædegaarde som de større Bøndergaarde i Almindelighed i senere Aar have været udparcellerede, og det underliggende Bøndergods ved Salg overgaaet til Selveiergods, antages ogsaa i denne Retning Jordbruget at have nydt og fremdeles at ville nyde stor Fremme. Uagtet man saaledes antager, at de større Eiendommes Udparcellering virker heldigt for Jordbruget, kan Amtet dog ikke tilbageholde en Bemærkning, som Frygten for en altfor stor Udparcelleren af Eiendommene i Almindelighed fremkalder. Lovgivningen giver i denne Henseende Eierne frie Hænder, og den seneste Lov om Skyldsætningsforretninger, hvorved de af disse flydende Omkostninger ikke længere er noget Værn mod Eiendommenes altfor store Udstykning, efterlader utvivlsomt Frygten for at Agerbrugets Fremme vil lide under Fremtidens i berørte Retning ulovbundne Eiere. Skal en Gaard nemlig med Held kunne drives, bør den utvivlsomt idetmindste være saa stor, at dens Drift kan beskjæftige en Mand, og dens Afkastning ernære ham og hans Familie; ere Jordbrugene mindre, forrykkes nødvendigviis Sædeskiftet, forrykkes Forholdet mellem Ager og Eng ligesom mellem Heste- og Kreaturhold. Uagtet Eiendommes Udparcellering under en bestemt Størrelse efter Amtets Formening virker skadeligt paa Jordbruget, er Hensyn til dette maaskee ikke den væsentligste Grund, hvorfor den ved Lov burde søges hemmet. Naar en Gaard udstykkes i Skyldskillinger, kunne de enkelte Dele umulig beskjæftige eller føde dens Eiere; Leddiggang og Fattigdom

bliver deraf en nødvendig Følge, ligesom Jordbrugets og Landets indre Kræfter derved svækkes. Uagtet denne Jordeiendommenes Udstykning maaskee ikke i Smaalehnenes Amt endnu har naaet den Høide som i mange andre Amter, troer man dog at have gjort den Erfaring, at den i enkelte Præstegjelde, t. Ex. i Onsø, Thune, Rakkestad og Skibtvedt er overdreven, ligesom man deri har troet at kunne søge Grunden til at Fattigdommen i disse forholdsviis er større end i de øvrige Præstegjelde. En væsentlig Hindring for Jordbrugets hurtigere Fremme i Amtet har formeentlig tildeels ogsaa kunnet søges i Mangel paa Arbeidere, og som Følge deraf i en overdreven høi Dagløn. Tusinder af svenske Arbeidere have derfor her i Amtet fundet og ville fremdeles om Sommeren her finde Beskjæftigelse. Uagtet Amtet for endeel maa tilskrive denne Forsynen af Arbeidere fra Noboriget det betydelig forøgede Nyland, der i det sidste Qvinqvennium er opdyrket, og Adgangen til disse svenske Arbeidere, hvis Antal i de senere Aar snarere har tiltaget end aftaget, er gavnlig for Amtets Jordbrug, har Distriktet dog i andre Henseender lidt ved disse fremmede Arbeideres Indtrængen, idet mange af disse her have begaaet Forbrydelser, hvorfor de paa Landets og Distriktets Bekostning have maattet tiltales og straffes. Endskjønt det i de sidste 5 Aar, som Beretningen om Folketællingen i 1845 oplyser, betydelig opdyrkede Nyland, henved 14,000 Maal, saaledes for en stor Deel maa tilskrives svenske Arbeidsfolk, giver dog Landdistrikternes forøgede Folkemængde, den bemeldte Beretning angiver omtrent til 5000 Mennesker, Haab om at Agerbruget i Fremtiden forsaavidt kan fremmes uden Arbeidere fra Sverige. Efterat Storthinget i Aaret 1841 havde bevilget Bidrag til Oprettelse af Landbrugsskoler, og da Amtsformandskabet i Aaret 1844 bevilgede 300 Spd. til en saadan Landbrugsskole i Amtet under Betingelse af at et lignende Bidrag af Statskassen af de i saadant Øiemed bevilgede Midler blev tilskudt, indgik Amtet med Forestilling i saa Henseende, hvorpaa naadigst resolveredes, at noget saadant Tilskud for nærværende Amt ikke kunde ventes; hvorimod det daværende Finants-, Handels- og Told-Departement henstillede til Amtet, at man burde søge Landbrugsskole oprettet i Forening med et andet Amt. En saadan Combination maa man imidlertid ansee mindre hensigtsmæssig, ligesom ogsaa de specielle Communer paa Foranledning samtlige erklærede sig derimod. Amtet har derfor hidtil maattet savne en for Distriktet saa høist ønskelig Landbrugsskole, ligesom Undertegnede heller ikke har kunnet hidtil foranstalte noget Videre til Oprettelse af en Saadan; men efterat 1845 Aars Storthing paany har bevilget yderligere Bidrag til bemeldte Skoler, og Amtet har Grund til at antage, at man kan vente saadant Bidrag ogsaa udstrakt til dette Distrikt, nærer man Haab om, efterat Amtsformandskabet i 1846 er afholdt, at kunne see denne Sag endelig ordnet og Skolen istandbragt paa en for Jordbruget heldbringende Maade. Amtet har et Landhusholdningsselskab, hvis Direction i de senere Aar, saavidt vides, har været aldeles uvirksom, af hvilken Grund man ikke har kunnet erholde nogen Beretning fra den om hvorledes Selskabet maatte have virket til Jordbrugets Fremme. Fra umindelige Tider har den største Mislighed i denne Henseende været begaaet derved, at en stor Deel af hver Gaards Jordmark — (det kan maaskee med Sikkerhed antages at en Trediepart af Eiendommenes Ager- og England paa denne Maade har været drevet) — har været benyttet alene til Havresæd og Havnegang. Efterat den nemlig i 2 Aar har været benyttet til Havre, er den atter i 2 Aar udlagt uden Gjødning til Eng eller Havnegang. Den paa saadan Jord avlede Havre overstiger sjelden 3 à 4 Fold, den efterfølgende Havnegang er daarlig og Engen endnu slettere. Kun derved at saadan Jord tages ind under ordentligt Brug med Sædeskifte, kan Englandet og Hsavlingen, denne Basis for ethvert ordentligt Jordbrug, forbedres, og større Besætninger til Eiendommenes stadige Forbedring holdes. Det er fornemmelig i denne Retning Amtet, saavel efter de Oplysninger, de vedkommende Embeds- og Bestillingsmænd have meddeelt, som efter directe Erfaring, har kunnet fælde den Dom over Jordbrugets Opkomst i de sidst forløbne 5 Aar, at det har gaaet stadigere fremad, end i noget af de foregaaende Qvinqvennier. Almuesmandens Hængen ved det Gamle og fra Fædrene nedarvede Skik, at Ager skal blive hvor Ager var, og Eng hvor den er og i Fortiden har været, er vel saa dybt rodfæstet, at kun Exemplet om en bedre Driftsmaade og dennes bedre Resultater kan virke; men disse Exempler har man i de fleste Præstegjelde nu faaet, og Virkningerne ere, som anført, sporede. Med dette forbedrede Sædeskifte er ogsaa Opmærksomheden alt mere og mere henvendt paa Fordelen af at tilsaae den med Hævd til England udlagte Jord med Græsfrø, og paa de kunstige Enges Fordeel fremfor de naturlige, og de forbedrede Græsarters fortrinlige Nytte som Foder. Af saadanne Græsarter vides endnu i Amtet ikke at være dyrket andre end Themotei og Kløver, og det er i denne Retning, som Hensyn

til Indførelsen af forbedrede Agerdyrkningsredskaber, Landhusholdningsselskabets Virksomhed meest er savnet. Disse Agerdyrkningsredskaber have formeentlig ikke modtaget synderlig Forbedring. Plougens og Harvens Bygning er omtrentlig den samme som den i umindelige Tider har været; Ruleharverne og Extirpatoren ere maaskee de eneste forbedrede Agerdyrkningsredskaber, som endnu kunne siges at være komne i Brug. Jordarternes Sammenblanden og Tilsætning til Gjødningen for at erstatte Mangelen af denne, er i senere Aar bleven mere og mere almindelig, og antages den oprettendes Landbrugsskole og den deraf flydende større theoretiske Dannelse hos vore Landmænd i denne Henseende at ville virke særdeles fordeelagtigt. Med Hensyn til Surrogater for Gjødselen troer Amtet ikke at burde lade ubemærket, at en af Distriktets største og driftigste Eiendomsmænd har begyndt at anstille Undersøgelser efter Mergel, og til den Ende anskaffet en kyndig Mand fra Danmark, som han har givet enhver Gaardeier Anledning til uden Bekostning at kunne benytte. Hvorvidt Resultaterne af de anstillede Forsøg have viist sig lovende, er Amtet endnu ubekjendt. — Med Hensyn til de i Amtet meest brugelige Sædearter, udviser Beretningen om Folketællingen, at Vaarsæden staaer i et unaturligt Forhold til Vintersæden; thi, medens i ethvert ordentligt Jordbrug, Vintersæden formeentlig bør forholde sig til Vaarsæden mindst som 1 til 15, viser bemeldte Beretninger, at medens der i Amtet aarligen antages at udsaaes omtrent 2000 Tønder Rug og Hvede, udsaaes henved 52,500 Tønder Havre og Byg, hvorved Forholdet bliver som 1 til 26. Den forøvrigt saa almindelig førte Klage over Misforhold mellem Potetes og Kornsæd, antager Amtet muligens at være mindre grundet; thi naar Potetessæden benyttes som Sædeskifte, og Avlingen for endeel til Føde for Kreaturene, kan der vel neppe paastaaes, at, saalænge Størrelsen af Potetessæden og den øvrige Vaarsæd omtrentlig er lige, et Misforhold er opstaaet. Medens bemeldte Beretninger saaledes udvise, at Vaarsæden beløber sig til circa 52,500 Tønder, beløber Potetessæden kun til circa 43,100 Tønder; naar derhos lægges Mærke til, at det er i de nærmeste om Moss beliggende Præstegjelde, hvis Jordbrugere have Anledning til derfra at forskaffe sine Eiendomme Tilsætning af Gjødsel, der sætter uforholdsmæssig mange Poteter, der endog, tillagt de øvrige Præstegjeldes Udsæd, endda ikke udviser noget Misforhold, kan Potetessæden i og for sig neppe ansees at have virket skadeligt paa Jordbruget. En anden Sag er det, at Anvendelsen af Potetesavlingen til Brænderierne, er unaturlig, skadelig for Jordbruget og uheldbringende for Distriktet i Almindelighed; thi medens Amtsdistriktet kan antages aarligen at producere henved 350,000 Tønder Potetes kan med Sikkerhed antages, at de 150,000 tildeels afhændes og anvendes til Brændeviinsproduktionen; naar altsaa disse Poteter havde været anvendte til Føde for Kreature, vilde Landeiendommenes Besætninger mindst kunne været forøgede med 10,000 Stykker Qvæg. Skaden for Jordbruget af denne Potetesavlingens Anvendelse er derfor øiensynlig. Imidlertid troer Amtet ogsaa i denne Henseende at kunne nære gode Forhaabninger for Fremtidens Jordbrug; thi Brændeviinsproduktionen har i de sidste 5 Aar i Landdistrikterne, hvor i de seneste Aar, som senere skal oplyses, kun 7 Brænderier af mindre Betydenhed have været drevne, betydeligt aftaget, og eftersom denne aftager, vil Potetesavlingen paa en naturligere Maade anvendes, og Jordbruget derved alt mere og mere udvikle sig. At Potetesavlingen i de nærmest om Moss beliggende Præstegjelde har, som i Amtets seneste Femaarsberetning anført, været overdreven høi kan ikke nægtes; men om den i det Hele kan siges at have virket skadeligt paa Jordbruget i disse Distrikter kan ikke med Bestemthed paastaaes; thi viist er det, at disse Distrikters Velstand betydeligen har tiltaget, ligesom det ogsaa er afgjort, at Potetesavlingen her har foraarsaget de betydelige Jordstrækningers Oparbeidelse til Agerland og bidraget til at Eiendommene i det sidste Decennium have steget mindst 25 pCt. i Værdi. Det kan imidlertid vistnok ikke nægtes, at Potetesavlen i de Distrikter, hvor den, som anført, er dreven for vidt, har forrykket det rigtige Forhold mellem Ager og Engeland, idet Sidstnævnte neppe i Almindelighed kan antages at udgjøre mere end $\frac{1}{3}$ Part af Gaardenes opdyrkede Mark, og den skadelige Virkning heraf vilde vistnok i indtræffende mislige Høaar blive følelig; men det er dog Amtet bekjendt, at disse Distrikter bøde paa denne Mangel af Hø, deels derved at Huusmænd og de mindre Eiendomsbesiddere, saavidt muligt, opbevare Potetesriis til Foder, hvortil det er særdeles tjenligt, og at de større Eiendomsbesiddere, endog i længere Afstand fra Brændeviinsbrænderierne, derfra dagligen afhente Drank. Hvad Sædearterne forøvrigt angaaer, maa det erkjendes, at Amtsdistriktet staaer meget tilbage i Dyrkningen af Rug og Hvede. Beretningerne om Folketællingerne udvise, som anført, at kun omtrent 2000 Tønder Rug aarlig udsaaes, og, naar denne i Gjennemsnit i almindelig gode Aar afgiver 10 Fold, vil Avlingen 20,000 Tønder langtfra ikke være tilstrækkelig til

Behovet, der saaledes maa erstattes med Potetes, Byg og Havre, der indeholder en mindre kraftig og god Føde. Hvedesæden er saa ubetydelig, at den ikke kan være Gjenstand for Omtale; saavel denne som Vinterrugen antages imidlertid med Held at kunne drives, og, at det ikke skeer, maa fornemmelig tilskrives den slette Beregning hos Landmanden i Almindelighed, at han ikke har Raad til at lade den Jord, som maatte benyttes til Vintersæden, henligge uden Frugt hele den Sommer, hvori Sæden skal udsaaes deri; at dette er Hovedgrunden fremlyser saa meget klarere derved, at naar Rug af Landmanden i Almindelighed saaes, skeer det sildig om Høsten i Potetesjord, efterat denne er afhøstet, og hvorved Avlingen naturligviis bliver meget usikker, og naar derhos hensees til, at det bliver alt meer og meer almindeligt, at tillægge Jorden med Vaarrug og Vaarhvede, hvis Brug vistnok ikke er at fordømme, naar Jordens Tillægning og Gjødsling om Høsten ikke maatte ansees mere anbefalelig for Høavlingen. Den almindeligste Sædeart i Amtet er Havre; den drives ikke med Held, i Særdeleshed naar den, som almindeligt, og som forhen anført, bestandig saaes i uhævdet Jord, hvorved den endog i gode Aar ikke kan antages at give mere end 4 Fold; men man troer dog at kunne berette, at den alt meer og meer begynder at drives i ordentligt Sædeskifte, ligesom det med Sikkerhed tør antages, at Bygsæden i de sidste Aar betydeligen har tiltaget, hvortil Potetesavlen, der maa ansees som det fortrinligste Forberedelsesmiddel til Bygget, meget har bidraget. Angaaende Forholdet mellem Amtsdistriktets Korn- og Potetesavl og dets Behov, troer Amtet, om end Beretningerne om Udsæd og Avling for endeel maa ansees for mindre paalidelige, med Bestemthed at kunne antage, at Landdistrikterne, end og i mindre gode Aar, brødføde sig. Disse Distrikters Folkemængde udgjør nemlig circa 60,000 Mennesker; naar der til hvert Menneskes Behov regnes 1 Tønde Rug, 1 Tønde Byg, 2 Tønder Havre og 3 Tønder Potetes, og, der efter Beretningerne ved Folketællingen, udsaaes 2000 Tdr. Rug, 52,666 Tdr. Vaarsæd, hvoraf $\frac{1}{6}$ Part kan antages at være Byg, og omtrent 43,000 Tdr. Potetes, med et Udbytte af respektive 10, 6 og 7 Fold, udviser den aarlige Avling 20,000 Tdr. Rug, 52,666 Tdr. Byg, 263,330 Tdr. Havre og 300,447 Tdr. Potetes. Bliver Behovet nu efter anførte Beregning 60,000 Tdr. Rug, 60,000 Tdr. Byg, 120,000 Tdr. Havre og 180,000 Tdr. Potetes, vil Rug- og Byg-Behovet være forlidet med respektive 40,000 og 7,334; denne Mangel maa Overskudet af Havren, der udgjør 143,330 Tdr., erstatte med 3 Tdr. for hver Tønde Rug og 2 Tønder for hver Tønde Byg, som udgjør 134,666, der, fradraget Differencen mellem Avlingen og Forbruget af Havre, endda viser et Overskud af denne Sæd stor 8,662 Tdr., som maa antages at blive solgt til Byerne. Paa Potetesavlingen 300,447 Tdr. vil Forbruget give et Overskud af 190,447 Tdr., der afhændes til Byerne og hovedsagelig til Moss. Hvor ufuldstændigt dette Overslag over Landdistrikternes Avling og Behov end kan være, og om end Foldigheden kan synes for høit ansat, troer man dog, at Overslaget nogenlunde kan tjene til at give en Oversigt over Jordbrugets Forhold til Behovet, ligesom det, hvad Foldigheden angaaer, er Amtet bekjendt, at den i de bedre Kornbygder og de bedre drevne Eiendomme endog er ansat efter maadelige Aar. Det maa endeligen, med Hensyn til hvorvidt Avlingen tilstrækker til Behovet, bemærkes, at de nærmeste Kilder til Bedømmelsen heraf, nemlig Lensmændenes Beretninger, alle, med Undtagelse af Hvalerne, gaae ud paa, at Distrikterne brødføde sig og afhænde Havre og Potetes. Med Hensyn til Sædearterne maa endnu anføres, at Erter og Bønner vel tildeels i enkelte Præstegjelde saaes, men i Almindelighed kun give ringe Udbytte, og derfor er af saa liden Betydenhed, at denne Avling ikke er medtagen i Beregningen over Avling og Behov.

Dyrkningen af **Lin og Hamp** er høist ubetydelig, fornemmelig paa Grund af at **Huusfliden** staaer paa et lavt Trin, og Behovet heraf derfor bliver ringe; det maa desuden maaskee ansees tvivlsomt, om ikke disse Artikler kjøbes billigere i Byerne end de hos Landmanden i Almindelighed kunne avles. Med Hensyn til Humle og Haveexter antages ikke heller at være gjort noget Fremskridt, og Landmanden viser tillige denne Slags Dyrkning vistnok langt mindre Opmærksomhed, end dens forventende Resultater, som vigtigt Bidrag til hans Huusholdnings Behov, kunde fortjene. Sjeldnere end Urtehauger ere dog Frugthaugerne, hvilke desuden ikke kunne ansees af saadan Vigtighed, som hine. Frugttræer trives som oftest bedst ved Søkysterne, og udfordre desuden en Omhyggelighed, den man maaskee ikke i Almindelighed kan tilregne vore Landmænd. I Distrikterne omkring Frederikshald og Moss gives imidlertid, i Særdeleshed paa de større og Bymændenes Eiendomme, skjønne Frugthauger, der tildeels og fornemmelig fra Gjeløen ved Moss afgive Frugt til Salg. I Forening med foreslaaende Beretning angaaende Jordbruget henvises til vedlagte Tabeller Nr. 1.

b. Fædriften.

Eftersom det Tidsrum, nærværende underda-

nigste Beretning omfatter, har været heldigt for Høavlingen, antages den Afgang i Heste, Qvæg og Faar, som foregaaende Aars mislige Høavl gjorde til Følge, for størstedelen igjen at være erstattet. Paa Grund af det, som under Litr. a anført, mindre rigtige Forhold mellem Eiendommenes Ager- og Engeland, kan i Almindelighed paa disse ikke holdes det Antal Kreature, som det allerede fremadskridende bedre Forhold i saa Henseende de i Fremtiden forhaabentlig vil medføre. Følgen af denne Engenes mindre omhyggelige Dyrkning er desuden, at Kreaturene om Vinteren tildeels alene fødes med Halm, hvoraf igjen nødvendigviis maa følge, at Kreaturenes Afkastning bliver mindre end den burde og kunde være. Som anført har imidlertid de kunstige Enges Dyrkning tiltaget, og Fædriften vil ogsaa dermed forøges. Mangel paa gode Havnegange, der tildeels, som ligeledes under Litr. a anført, hovedsagelig bestaae i den saakaldte Havrejord, der for 2de Aar udlægges til Hvile, virker ogsaa skadeligt paa Fædriften. Forholdet mellem Eiendommenes Størrelse og de derpaa fødendes Kreature antages ogsaa at være nogenlunde passende, men det er disse Kreatures mindre gode Fodring, som Amtet overalt i Landdistrikterne troer at have bemærket. Ligesom man derfor ifølge de indkomne Beretninger ikke kan antage, at Landdistrikterne kunne afsætte synderlig af hvad Kreaturene afkaste, saaledes antages heller ikke, at disses Eiendomsmænd i Almindelighed i deres Huusholdninger have den Nytte af dem, som de kunde have, idet Brugen af Potetes og Havre maa erstatte Savnet af Fedevarer. Efter Beretningerne ved sidste Aars Folketælling fødes i Landdistrikterne omtrent 9,100 Heste og 38,000 Stykker stort Qvæg; Forholdet bliver herved omtrent som 1 til 4, og dette Forhold maa formeentlig anses nogenlunde passende. Til Dyreracernes Forædling vides i de sidstforløbne 5 Aar Intet at være foretaget. Hvad der forud var gjort for Hesteracerne derved, at i Amtsdistriktet holdtes adskillige Stodhingste af engelsk eller arabisk Race, har viist sig ikke at være hensigtsmæssigt, idet de herved avlede Heste ikke befindes tjenlige til vort Jordbrug, og heller ikke længere ere søgte i Handelen; de ere derhos mere udsatte for Sygdomme end vore egne Hesteracer og i det Hele vanskeligere at behandle, samt tiltrænge en bedre Røgt og Pasning, end man i Almindelighed er vant til at yde disse. Denne Foranstaltning til Hesteracernes Forædling maa derfor anses som mislykket, og de heraf opfødte Heste vil formodentlig efterhaanden igjen udryddes, og Sammenblandingen af Landets egne Hesteracer, som bedst tjenlige for dets Climat og øvrige Beskaffenhed, igjen forsøges. I saadan Hensigt vides kun en gudbrandsdalsk Hingst i Amtsdistriktet at være anskaffet. — Hvad Kreaturracens Forædling angaaer, er denne snarere af- end tiltaget; de i forrige Qvinqvennium indtrufne uhelbige Høaar bevirkede nemlig en betydelig Formindskelse i Kreaturholdet; eftersom dette i paafølgende bedre Aar igjen erstattedes, skeede dette for en stor Deel ved Indkjøb af Kreaturdrifter fra Sverige; de derfra hertil indførte Kreature ere nemlig ofte mindre gode, saa at Kjøberne tidt blive bedragne ved disse Handler. Den store Tilførsel, der aarlig skeer til Amtet fra Sverige af Kreature, anses ogsaa i det Hele at virke skadeligt paa Fædriften, da de almindeligviis sælges langt billigere end de her kunne opfødes, og for en stor Deel opfodres ved Brænderierne til Slagt, hvorved Opmuntringen for Landmanden i denne Henseende gaaer tabt. — I Amtet har fra ældre Tider, i Særdeleshed paa de deri beliggende mange Sædegaarde, været indført Kreature af hollandsk Race, og denne Race har for en stor Deel udbredt sig i det hele Amt; men da Havnegangene i Almindelighed ere daarlige, og Staldfodringer om Sommeren næsten aldeles ikke ere komne i Brug, maatte det vel være at ønske, at disse Racer igjen maatte fortrænges af bedre Kreature fra Fjeldbygderne. Ligesom Landhuusholdningsselskabet i denne Retning antages at kunne have virket, saaledes antages en Landbrugsskole at kunne foregaae med Exempel. Den i forrige Femaarsberetning omtalte Tyr af engelsk Race, der efter Landhuusholdningsselskabets Foranstaltning blev anskaffet, antages ikke heller at have svaret til Hensigten, thi denne var kun beregnet paa Forædling i Racerne, forsaavidt angaaer Kreaturenes Størrelse, ikke paa hvad de kunne malke, og saalænge det, som anført paa Grund af Tilførselen fra Sverige, ikke kan svare Regning for Landmanden at opføde Kreature til Slagt, vil deres Størrelse være af mindre væsentlig Betydning. — Faareracerne antages vel ikke i de forløbne 5 Aar at have undergaaet nogen Forbedring; men disse maa i Særdeleshed i Rakkestads Fogderi, efter allerede for længere Tid siden trufne Foranstaltninger, anses at være forholdsviis bedre end Heste- og Qvægracerne. Faarenes Antal, omtrent 33,000, antages imidlertid at være forlidet, hvilket maaskee for endeel maa tilskrives Mangel paa Hø og Havnegang; men tildeels ogsaa, at Huusfliden ikke er saa stor, som den burde være. Uld til Salg vides Landdistrikterne i Almindelighed ikke at have. — Af Svin fødes i Landdistrikterne ikke alene, hvad der udfordres til disses Behov, men ogsaa endeel til Salg. Flesket udgjør for en

stor Deel Bondens Føde og i en langt større Grad end Kjød. Svineracerne her ansees i Almindelighed for gode. — Rensdyr findes ikke i Amtet og Gjeder kun yderst sjelden. Uagtet Heste- eller Qvægsyge i de sidste 5 Aar heldigviis ikke har været almindelig, — da nemlig kun enkelte Tilfælde af Skab og nogle ganske faa af Snive blandt Hestene have fundet Sted, — i noget af dets Distrikter, kan man dog ikke tilbageholde den almindelige Bemærkning, at det, for det Tilfælde saadan Syge vilde hyppigere grassere, er yderst beklageligt, at Amtet næsten er aldeles blottet for kyndige Veterinairer, hvoraf i det hele Amt kun ere 2de, nemlig Een i Frederiksstad og Een i Rakkestad. Det er Amtet bekjendt, at i flere Præstegjelde vilde Foreninger opstaae til Anskaffelsen af saadanne, naar man kun vidste, hvorfra de skulde faaes; thi ved at forskrive dem fra Sverige eller Danmark, der formeentlig selv ikke have Overflod paa dygtige Veterinairer, har man kun liden Garanti for deres Duelighed; en Veterinairskole i Landets Midte vilde derfor vistnok være saare ønskelig.

c. Skovdrift

er kun for ganske enkelte Præstegjelde i Amtet endnu at ansee som Næringsdrift. Disse Præstegjelde ere Aremark, Rødenæs og Hobel samt Svendal Annex til Waaler. Driften har i disse Præstegjelde været i stærk Tiltagende, paa Grund af Produkternes større Værdi i Handel, og det er at befrygte, at ogsaa disse Præstegjeldes Skove om ganske faa Aar ere udhugne. Hvad ikke Odelsloven forhen har virket og endnu kan virke til Skovenes Ødelæggelse, virker den senere Lovgivning, der har givet Skoveierne aldeles frie Hænder til at handle med deres Skov paa hvad Maade de finde forgodt; Odelsloven giver enhver ny Eier, der har en Odelsprætension at frygte for, Opfordring til at sikkre sig Tab, naar han igjen efter Taxt skal afstræde sin Eiendom, derved at han udbringer Skoven, inden Prætendenter gjøre sin Ret anhængig, til saa meget som muligt, og Amtet har erfaret, hvor mangen Eiendom der paa denne Maade er bleven aldeles blottet for Skov, uden at denne i Grunden har afkastet synderlig Fordeel. De senere Aars høiere Tømmerpriser i Forening med den løsgivne Ret til at sælge Tømmeret paa Roden truer med aldeles at tilintetgjøre den Rest af Skove, som findes i Amtsdistriktet. Skovene sælges nu almindeligviis paa visse Aar til Udhugst, hvorved det bliver Kjøberen, uden at han egentlig beregner, hvor liden eller aldeles ingen Fordeel han har ved at hugge de mindste Træer, om at gjøre inden disse Aars Udløb at have Skoven udhugget. Mange Handler skee derimod saaledes, at Kjøberen tilforhandler sig Skovens Træer til en vis Dimension, og paatager sig derved Hugsten. Denne Slags Handel er naturligviis langt mindre ødelæggende for Skovene. Naar hertil kommer at vort Land er, og efter Tingenes Natur maa være aldeles blottet for almindeligt Forstvæsen, og at Landmanden i Almindelighed har meget Brug for Brænde, og sjeldent viser sine Skove den tilbørlige Omhyggelighed, end mindre lægger sig efter ved Plantning af Træer at opelske de til Materialbrug tjenligste Sorter, er det at befrygte, at den Tid ikke er meget fjern, da de fleste af dets Distrikter endog ville mangle Skov til Brænde, saa at der ikke vil blive Tale om at have Noget til Salg. De almindelige Træsorter ere Gran og Furu, af Birk gives vel ogsaa tildeels noget, hvoraf Brænde bringes til Byerne. Egeskove findes ikke i Distriktet, men vel enkeltviis staaende Egetræer. Opmuntring til at plante deslige Træer vilde vistnok være særdeles gavnlig. Eftersom i Amtet kun gives et Jernværk er Kultilvirkningen liden, ligesom Tjære heller ikke antages at tilvirkes til Amtets Behov, endskjønt Saadan tilvirkes ved alle de store Saugbrug f. Ex. Soli, Brække og Hafslund; til denne Tilvirkning benyttes, saavidt vides, den af Tømmerstokkene afskaarne Knub. Det er Amtet bekjendt, at man, saavel i Byerne, som i de om disse nærmest liggende Distrikter, paa Grund af at Brændepriserne have været i stadigt Tiltagende, har begyndt med at bruge Steenkul til Kakkelovnene. Med Hensyn til Saugbrugene og disses Udbytte henvises til de tabellariske Opgaver.

d. Fiskeriet

kan ikke her i Amtet ansees som nogen Næringsdrift, uden for ganske enkelte Præstegjelde, saasom den største Deel af Onsø og hovedsagelig Hvaløerne, hvor Fiskefangsten endog maa ansees for den væsentligste Levevei; nogen Opgave over det omtrentlige Qvantum af Fisk, der her fanges, savnes imidlertid, og kan heller ikke af Amtet fremskaffes. At Fiskeriet kunde drives til en langt større Høide end hidtil, ansees som afgjort, men Mangel saavel paa Fiskeredskaber, som især paa Skjønsomhed og Sands for Fiskens Tilberedning som Kjøbmandsvare er maaskee for en stor Deel Grunden hertil, hvilken dog ogsaa fornemmelig maa søges i den Omstændighed, at den Sort Fisk, Lax og Makrel, med hvis Fangst og Beredning større Omhyggelighed burde anvendes, indtræffer til Amtets Kyster just paa den Tid af Aaret, da Vaararbeidet beskjæftiger alle Kysternes Beboere. Saavel ved Hvaløerne som ved Kysten af Onsø og Rygge fin-

des endeel Østersbanker, men disse anvendes kun lidet, ligesom de derpaa fangede Østers ogsaa ere af en mindre god Qvalitet. Hummerfiskeriet paa Hvalørne og ved Onsø antages at afgive større pecuniær Fordeel end ethvert andet Slags Fiskeri i Amtet. Sildefisket i Ide-Fjorden, der indtræffer paa en Tid, da Kystens Beboere ikke kunne ansees beskjæftigede med andet presserende Arbeide, vil forhaabentlig med Tiden udvikle sig, da det, uden nu egentlig at være det, sikkerligen maa kunne blive en indbringende Bedrift. Laxefisket drives, som i forrige Femaarsberetning anført, i Omegnen af Moss og ved Berby i Id Præstegjeld; den fangede Fisk fortæres i Almindelighed ferst, ihvorvel den kunde og vistnok ogsaa burde røges og saltes, hvorpaa formeentlig de lave Priser indtil 60 ß. pr. Bpd., hvorfor den om Sommeren paa disse Steder har været afhændet, maa tjene til Beviis. Laxen findes ogsaa tildeels i større Mængde i Glommen, og kunde fornemmelig fanges ved Sarpfossen, naar ikke de derværende Brug derfor vare til Hinder, hvorfor den, saavidt vides, kun fanges om Helligdagene, naar Brugene ikke ere i Gang; de nærværende Eiere af Borregaard antages dog at have henvendt større Opmærksomhed paa dette Fiskeri end forhen har været Tilfældet. Den almindelige Maade, hvorpaa Lax og Makrel forhen har været fisket ved Kysterne, har været med de saakaldte Bundgarn, hvorved Fisken blev ved et nær Landet anbragt Stængsel tvungen til at gaae ind i en stor i Cirkel udsat Garn-Sæk; men dette Slags Garn er, efter hvad Amtet har bragt i Erfaring, for en stor Deel fortrængt af det saakaldte Drivgarn, der lægges længere fra Landet og hvorpaa Makrel og Sild i Farten gjennem Vandet fæster sig. Hvorvidt denne Maade at fange Fisken paa kan ansees gavnlig for Fiskerierne i Almindelighed, tør Amtet ikke afgjøre; men, efter hvad der i Almindelighed antages, adsprede disse Drivgarn Fiskestimene, og kunne efter deres Indretning ikke heller optage Fisken i en saadan Mængde, som Bundgarnene, hvis Brug saaledes, paa Grund af denne Fiskestimenes Forurolighed længere ude i Fjorden, i de senere Aar betydelig har aftaget. Med Hensyn til disse Drivgarns Hensigtsmæssighed bør derhos ogsaa anmærkes, at de ofte aldeles sønderrives eller medbringes af overseilende Skibe, hvorved flere Retstvister reises om den efter vor Lovgivning ofte saa særdeles tvivlsomme Ret til Stranden og det ved denne faldende Fiske. At Fangsten af den saakaldte Stiimfisk paa Amtets Kyster i de senere Aar er aftaget, ansees som afgjort; men om dette kan tilskrives bemeldte Drivgarn, tør man som anført ikke paastaae, ligesaalidt som det tør paastaaes, hvad man ogsaa har villet antage, at Lyden af de nu hyppigere blevne Dampskibe adspreder Fiskestimene i den Deel af Fjorden, hvor den som her ved Amtet har en betydelig Bredde. Forøvrigt afgiver saavel det Anførte som Krogfiskeriet i Ide og Marker samt Mosse Fogderi en betydelig Hjælp til Beboernes Føde saavel Vinter som Sommer.

Med Hensyn til Ferskvandsfiskeriet staaer man omtrent paa samme Trin som ved forrige Beretning, ligesom specielt kan bemærkes, at det i flere af Landets Egne i de senere Aar hyppigt anvendte Fluefiskeri, saagodtsom endnu er aldeles ukjendt i dette Amtsdistrikt, hvis mange Indsøer og Elve formeentlig ogsaa i Henseende til Ferskvandsfiskeriet i det Hele maatte kunne give Adgang til større Fordeel, end man heraf hidtil vides at have høstet.

e. Bjergværksdriften.

I Amtsdistriktet er i de sidst forløbne 5 Aar ingen ny Malmanviisning optaget, eller noget nyt Bjergværk sat i Gang. Bjergværksdriften indskrænker sig saaledes fremdeles til Moss Jernværk, hvis Tilvirkninger omtrent ere de samme, som ved forrige Femaarsberetning anført; da Værkets Malm maa hentes fra Vestlandet, antages dets Drift derved at vanskeliggjøres, ligesom man maaskee ogsaa paa Grund af Skovenes Aftagen i de omliggende Distrikter, og da Værket selv ikke eier den fornødne Skov, tør antage Mangel paa Kul som en Hindring for Værkets Drift. Forøvrigt henvises til vedlagte tabellariske Opgave No. 3. Det i forrige Femaarsberetning herunder berørte Værk i Tistedalen ved Frederikshald antages ikke at være undergaaet nogen Forandring, ligesaalidt som Driften vides at være betydeligere i de senere Aar.

f. Fabrik- og Haandværksdrift.

Fabrikdriften staaer omtrent paa samme Trin som ved Afgivelsen af forrige Femaarsberetning. Naar undtages nogle faa uprivilegerede Saugbrug, og ligeledes enkelte Teglværk, ere ingen nye Fabrikker i Landdistriktet anlagte. Af de tabellariske Opgaver, hvortil forøvrigt henvises, vil naadigst erfares, at i Amtets Landdistrikt nu kun drives 7 Brænderier, hvoraf blot de 2de i Moss Landsogn beliggende, der aarligen antages at producere omtrent 60,000 Potter, ere af nogen Betydenhed. Af de øvrige 5 ere de 3 beliggende i Skjeberg, 1 i Spydeberg og 1 i Trøgstad Præstegjeld, hvorimod 2de Brænderier i Bergs Præstegjeld ere nedlagte. Om end Brænderidriften paa Landet maa ansees for endeel at ophjælpe Agerbruget, forsaavidt nemlig større Besætning paa de Gaarde, hvor

Brænderierne ere, kunne holdes, er den skadelige Virkning Brændeviinsproduktionen har paa Moraliteten saa afgjort, at Amtet maa anse det særdeles glædeligt og heldigt, at denne Slags Fabrikdrift aftager. At der imidlertid i Landdistrikterne ere saa faa Brænderier, tør man ikke saameget tilskrive Pieters-Følelsen, som den Omstændighed, at Landdistrikterne og især Moss Fogderies Beboere med større Fordeel afhænde deres Produkter til Brænderierne i Moss, end de sandsynligviis vilde have ved selv at forvandle dem til Brændeviin. Ligesom Fogden i Moss Fogderi paa den tabellariske Opgave over Saugbrugene har anført, at han ikke har kunnet oplyse, hvad der paa disse tilvirkes, maa Opgaverne herover i Almindelighed ansees høist ufuldstændige, paa Grund deels af Vanskeligheden i at controllere denne Produktion, deels maaskee ogsaa af Eiernes Frygt for, at det sande Opgivende skulde foranledige en høiere Skat. At der ved de større Saugbrug f. Ex. ved Hafslund i Skjeberg, Brække i Rakkestad, Borregaard og Soli i Thune, ved hvilke 2de sidstnævnte den aarlige Skuur er opgivet til respektive 8000 og 16000 Tylter, opskjæres langt mere, synes ialfald høist rimeligt. Af Amtets 42 Teglværker, ere de 2 nedlagte, og 3 anlagte i det Tidsrum Beretningen omfatter; denne Bedrift antages især deles-hed at afgive en god Fordeel, naar Eierne ved disse kunne beskjæftige deres Arbeidsfolk paa de Tider af Aaret, da andet Arbeide savnes. Landdistrikterne ere, som Tabellerne udvise, overalt forsynede med Kornmøller, og Adgangen til Formaling er som oftest for Indvaanerne meget let. Af de øvrige Fabrikker i Amtets Landdistrikter er en Papiirfabrik paa Gaarden Hougen i Spydeberg i de sidste Aar nedlagt, hvorimod den i forrige Qvinqvennium anlagte Oliemølle i Skjeberg antages at drives med Held. Hvad Haandværksdriften angaaer, antages denne fremdeles at indskrænke sig til Oparbeidelse af hvad der fornødiges til de respective Distrikters eget Behov, hvortil duelige Arbeidere for endeel maaskee endnu savnes.

g. Hinæringer.

Hvad angaaer Huusfliden da indskrænker denne sig hovedsageligen til Forfærdigelse af Linned og uldne Tøier til Distrikternes eget Forbrug, og Virksomheden i denne Retning afgiver formeentligen kun lidet Overskud til Salg. Saalænge Mandkjønnet om Vinteren ikke anvender sin ledige Tid til deslige Arbeider, hvilket endnu kun med en ganske liden Deel er Tilfældet her i Amtet, vil den egentlige Huusflid ikke gjøre synderlige Fremskridt. Nærværende Tids billige Priser paa udenlandske Tøier bidrage til at forøge Lysten til Luxus og modvirke alle Opmuntringer til egen Virksomhed. Huusfliden antager Amtet saaledes ikke i sidste 5 Aar er gaaet fremad.

Skibsbyggeriet drives endnu kun i et enkelt Præstegjeld, nemlig Hvalserne, som egentlig Næring for Beboerne, og indskrænker sig ogsaa der kun til Forfærdigelsen af Baade og mindre Fartøier. Paa Grund af Amtsdistriktets Mangel paa Egeskove vil formeentlig heller ikke i Fremtiden denne Slags Drift kunne ventes at tiltage.

Som Følge af Skovenes Udhugst er saavel Fugle, som andet Vildt i de sidste Aar betydeligen aftaget, og Jagten drives paa intet Sted i Amtet som nogen Næring; man har dog det Haab, at de Indskrænkninger i Jagtretten, som Loven af 4de August 1845 har gjort, vil virke meget gavnligt paa Vildtets Formerelse. For Overtrædelse af bemeldte Lov ere endnu kun 2de Mulkter dikterede, uagtet vistnok ikke sjeldent Elusioner og Overtrædelser af Loven i enkelte Distrikter have fundet Sted. Alene til Frederikshald indbringes Fuglevildt til Salgs i nogen større Mængde, men dette fanges maaskee for en stor Deel i Sverige.

Fragtfart og Landtransport er fremdeles saagodtsom ingen, hvorimod Trælastkjørsler i de Distrikter, der have Skov til Afsætning, eller i de ved de større Brug liggende Præstegjelde, i de senere Aar, hvori ogsaa denne Slags Virksomhed har været større end i de foregaaende, har afgivet god Fortjeneste for Landmanden om Vinteren.

Da Amtet har 4 Kjøbstæder, er Afsætningen af Landmandens Produkter temmelig let; de vestre Bygder af Rakkestads Fogderi, ligesom Hobels Præstegjeld i Moss Fogderi have dog formeentlig sin største Handel med Christiania; noget Marked afholdes fortiden ikke i Amtet, hvorimod Landdistrikternes største Omsætninger fornemmelig skee ved Christiania Marked.

Af Landkræmmerier findes i Mosse og Rakkestads Fogderier Ingen; i Ide og Marker 1 med Marketenterrettighed i Aremark, 2 med Høkernæring i Berg og 1 Landhandleri paa Hvalserne.

Af Gjæstgiverier ere:

i Moss Fogderi . . .	15.
i Rakkestads Do. . . .	16.
og i Ide og Marker Do. .	12.
Tilsammen	43.

hvilke ikkun holdes for Reisende, og have som oftest kun liden Søgning, saa at de ingen synderlig Fordeel bringe Besidderne, af hvilke i den senere Tid Flere specielt have fraſagt sig Rettighed til at sælge og udskjænke Brændeviin.

h. **Landdistrikternes oeconomiske og moralske Tilstand.**

Af de fra vedkommende Sorenskrivere under Tabel No. 4 fremlagte Fortegnelser over thinglyste og aflyste Gjeldsbreve og Skifteudlæg, troer Amtet ikke at kunne drage nogen paalidelig Slutning om Distriktets Tilstand i oeconomisk Henseende. Det er nemlig aldeles afhængigt af tilfældige Omstændigheder, hvor stort Antal Panteheftelser der aarlig thinglyses, ligesom den Omstændighed, at disse Tabeller udvise, at Panteheftelsernes Thinglysning og Aflysning staaer i ulige Forhold formeentlig ikke er afgjørende for den Mening, at Formuesforfatningen har aftaget i samme Grad, som Thinglysningernes Totalbeløb er større end Aflysningernes. Den ved forrige Femaarsberetnings Afgivelse saa almindelig førte Klage over Mangel paa Adgang til Laan paa Eiendommene, er nemlig i sidstforløbne 5 Aar betydelig lettet, og denne lettere Adgang maa hovedsagelig antages at have bevirket det berørte Misforhold, uden at det egentlig kan siges, at Velstanden dermed er aftaget. Skjønt Amtet tror at have gjort den Erfaring, at en lettet Adgang til Laan ofte foranlediger Gjeldsforpligtelsers Stiftelse uden absolut Nytte og Nødvendighed, vil denne Adgang dog forhaabentlig i de fleste Tilfælde opmuntre den Eiendomsmand, der er en fornuftig Oeconom, til at samle de mindre og løse Gjeldsforpligtelser under en paa bestemte Betalingsvilkaar baseret Hovedforpligtelse. Ved saadanne Foranstaltninger antager Amtet, at Misforholdet mellem Thinglysninger og Aflysninger er opkommet, uden at Formuesforfatningen derved kan ansees svækket, saameget mindre som dette Misforhold ogsaa for en stor Deel maa ansees opkommet derved, at da Erhvervskilderne ikke have skredet fremad i samme Forhold som Befolkningen, maa denne Befolkningens Forøgelse nødvendigviis have foranlediget Fordeling af Formue og Eiendomme, og derved tillige foranlediget Pantobligationernes Thinglæsning. De Opgaver fra Sorenskriverne, hvoraf man maaskee sikkrest skulde kunne bedømme Distrikternes Velstand, nemlig Antallet af Auctioner i Almindelighed og tvungne Auctioner i Særdeleshed, savner man vel; men Amtet troer dog at have erfaret, at saavel disse for Velstanden og Moraliteten som oftest meget skadelige Auctioner i Almindelighed, som de tvungne Auctioner i Særdeleshed, i sidste Qvinqvennium have været langt sjeldnere end i de nærmest foregaaende Tidsrum. Af de ved Forligelsescommissionerne behandlede Sagers Antal troer man ikke heller med afgjørende Sikkerhed at kunne slutte sig til Velstanden, saameget mindre som Lov af 8de September 1842 betydeligen har indskrænket Nødvendigheden af at ty til Forligelsescommissionerne med enhver Sag. Af Fogdernes Fortegnelser over Executions- og Udpantningsforretninger, der ligeledes under Tabel Nr. 4 fremlægges, antager man derimod med Sikkerhed at kunne gjøre den glædelige Slutning, at Distrikternes Velstand i de seneste 5 Aar i mærkelig Grad har tiltaget.

Af Executioner og Udpantninger blev nemlig i Aaret 1841 afholdte:

a)	i Moss	Fogderi	780	til	Beløb	19,479	Spd.	59 ß.
b)	: Rakkestads	Do.	1,012	:	Do.	13,228	—	65 :
c)	: Ide og Marker	Do.	319	:	Do.	5,771	—	9 :
			2,111	til	Beløb	38,479	Spd.	13 ß.

medens i Aaret 1845 ere afholdte:

a)	i Moss	Fogderi	499	til	Beløb	3,775	Spd.	$9\frac{1}{2}$ ß.
b)	: Rakkestads	Do.	476	:	Do.	3,022	—	20 :
c)	: Ide og Marker	Do.	196	:	Do.	956	—	63 :
			1,171	til	Beløb	7,753	Spd.	$92\frac{1}{2}$ ß.

Disse Forretningers Antal og de ved samme omhandlede Beløb, som med hvert Aar stadigen er formindsket, udvise altsaa den mærkelige Forskjel i 1841 og 1845, at Antallet er nedsat omtrent til det Halve, medens de Summer, hvorfor Forretningerne ere afholdte, kun have udgjort omtrent $\frac{1}{5}$ Part. Seer man hen til de ved forrige Aars Folketælling tilveiebragte Oplysninger om Antallet af de i Landdistrikterne værende Fattiglemmer, der ere opgivne til 2,211 paa en Folkemængde af 60,159, hvorved Forholdet bliver som 1 til 27, og at af disse Fattige den største Deel kun partielt forsørges af vedkommende Fattigvæsen, tør man maaske ogsaa deraf begrunde en paalidelig Dom om, at en høiere Velstand herskер i Amtets Landdistrikter; skjønt Amtet ikke kan have Anledning til at sammenligne det angivne Forhold med foregaaende Aar, maa dog dette Forhold i og for sig formeentlig ansees lidet. De sidste Aars heldige Avlinger have naturligviis hovedsagelig bidraget til denne Landdistrikternes Fremadskriden i oeconomisk Henseende.

Hvad Landdistrikternes Moralitet og Sædelighed angaaer, har denne som en Følge af Bræn-

deviinsdrikkens betydelige Aftagen, i ikke ganske ubetydelig Grad forbedret sig. Afholdenhedsselskaber have dannet sig i flere Præstegjeld, og disse Selskaber have virket og virke stadigen til Brændeviinsdrikkens Afskaffelse. Med Oplysning og Dannelse stiger naturligviis Moralitet og Sædelighed; da Skolevæsenet i Præstegjeldene virkeligen har forbedret sig, og faste Skoler i mange Præstegjelde ere oprettede, bør denne Green af Geistlighedens og Formandskabernes Virksomhed fornemmelig udhæves. Med Hensyn til Moraliteten bør det derhos ikke lades uanmærket, at de offentlige Sager have formindsket sig; Forholdet mellem 1841 og 1845 Aars Sager viser en Formindskelse af 87 Tiltalte; og Forholdet mellem dicterede Mulcter for Brændeviinshandel og Drik ligedan af 17. Som et væsentligt Bidrag til denne Moralitetens Forbedring maa især anføres de i flere Præstegjelde trufne Foranstaltninger til Almuebibliothekers Oprettelse, hvortil de ved Nedlæggelsen af Bygdemagasinerne samlede Capitaler for endeel ere anvendte. Saavel i oeconomisk som moralsk Henseende antages Sparebanker i Præstegjeldene ogsaa at virke fordeelagtigt; og af Saadanne ere i sidste 5 Aar oprettede 2de, nemlig i Onsø og Rakkestad, og flere vides at være paatænkte.

Lønnen for Tjenestefolk og Dagarbeidere varierer temmelig i de forskjellige Distrikter; saaledes er den i Moss Fogderi angivet til omtrent 24 à 26 Spd. for Dreng og 12 à 14 Spd. for Pige, og for Dagarbeidere 24 til 28 ß. uden Kosthold; i Rakkestads Do. 16 à 20 Spd. for Dreng og 8 à 10 Spd. for Pige, samt 20 à 24 ß. for Dagarbeidere; i Jde og Marker Do. 18 til 30 Spd. for Dreng og 9 til 16 Spd. for Pige, Daglønnen 24 ß. uden Kost. I samtlige Distrikter er det derhos sædvanligt, at Tjenerne faae Klæder af Huusbonden, hvorved Lønnen bliver formindsket for Dreng med 10 og Pige med 7 Spd., og om Dagarbeidere, hvis Løn er beregnet efter Sommerarbeide, da de om Vinteren kun sjeldent benyttes, accorderes med Kost, erholde de sædvanligviis 12 ß. mindre i Betaling for hver Dag.

At Tjenestefolkenes Løn maa ansees alt for høi, antager Amtet at maatte tilskrive den almindelige Mangel paa saadanne, samt en tiltagende Ulyst til at tage fast Tjeneste og en stigende Luxus i Klæder. Saavel denne Tjenestefolkenes Løn som Godtgjørelsen for Dagarbeidere har altsaa ikke aftaget i samme Forhold som vore Penges Værd har tiltaget. Da Landdistrikternes Næringsgrene næsten alene bestaa i Jordbrug, og dette forstørstedelen kun kan beskjæftige Arbeiderne om Sommeren, maa disses Løn paa de Tider, som Behovet for dem er størst, naturligviis stige; med de gode Aar forøges derhos altid Arbeidslønnen, idet der da kun behøves at arbeides i 3 à 4 Dage for at kunne leve disse og den øvrige Deel af Ugen; thi at samle i den virksomme Tid til Behovet for de Tider paa Aaret, hvori Arbeide savnes, er destoværre meget sjeldent vore Daglønneres Skik.

Amtet er inddeelt i 3de Veidistrikter, nemlig:

a) østre Distrikt, indbefattende Rakkestad Fogderi, med Undtagelse af Spydeberg og Skibtvedt samt Jde og Marker Fogderi, med Undtagelse af Borge.
b) mellemste Distrikt, der indbefatter Borge, Thune, Onsø, Glemminge og Raade.
c) vestre Distrikt, indbefattende Resten af Moss Fogderi, samt Skibtvedt og Spydeberg.

I førstnævnte Distrikt er som Hovedvei i de sidste 5 Aar fuldført Oparbeidelsen af et Veistykke $\frac{5}{8}$ Miil ved Grislingaas Bro i Aremark, ligesom 400 Alen er omlagt ved Skotsberg Sund samme steds; ligeledes er i samme Distrikt oparbeidet $\frac{3}{8}$ Mile Bygdevei til Sponviken.

I Distriktet Nr. 2 er ingen ny Vei oparbeidet eller gammel udgaaet.

I Distriktet Nr. 3 er ingen ny oparbeidet, hvorimod i Spydeberg er udgaaet som rodelagt Vei 22,910 Alen.

Saa liden Byrde, som Veienes Vedligeholdelse maa ansees at medføre, ere dog Klager herover meget jevnlige, ligesom Formandskabernes Virksomhed for en stor Deel har været rettet paa Bedømmelse i Henseende til Nytten af at oparbeide og vedligeholde Veie, og mange Projecter og Andragender ere i saa Henseende indkomne; det er at befrygte, at, hvis den forventendes Veilov skulde give Communerne meget friere Hænder i Veianliggender end efter den nu bestaaende Lovgivning, vil vistnok nyttige Veiarbeider ofte møde mange Vanskeligheder og Indsigelser, ligesom det vel vil kunne befrygtes, at alle rodelagte Bygdeveie vil udgaae af det Offentliges Control og den indre Communication i Fremtiden blive saagodtsom spærret.

Med Hensyn til Bygdemagasinerne da haves — saavidt vides — saadanne i Berg, Jd, Raade, Edsberg, Rakkestad, Onsø, Trøgstad, Skjeberg og Skibtvedt Præstegjelde. Deres Nytte bliver alt mere og mere tvivlsom, og deres Forvandling til Fundatser af andre nyttige Indretninger i Præstegjeldene, f. Ex. Sparebanker, Almuebibliotheker og deslige, er allerede temmelig hyppig og vil sandsynligviis efterhaanden alt meer og meer paatænkes.

Private Brand- og Assurance-Foreninger findes ikke i Amtets Landdistrikter.

Forinden Amtet slutter nærværende Beretning, forsaavidt Landdistrikterne betræffer, troer man med Hensyn til Formandskabernes Virksomhed ikke at burde lade være uberørt den almindelige Bemærkning, at ligesaavist som Formandskabsloven og med den Communernes Emancipation var en nødvendig Følge af vor Statsforfatning, og i høi Grad har bidraget til at vække Sands for det offentlige Livs Virksomhed og Uddannelsen heraf, ligesaa vis er den Erfaring, at Overøvrighedernes Opmærksomhed stadigen maa være henvendt paa, at denne for vort Lands Udvikling saa heldige Lov ikke misbruges, forsaavidt Communerne i Misforstaaelse af Formandskabernes egentlige Kald søge at udstrække deres Raadighed udover det dem anviste Gebet. Uagtet intet af Amtsdistriktets Præstegjelde savner duelige Mænd, der kunne sættes i Spidsen for Formandskabets Virksomhed, maa dog Amtet beklage, at Valget hertil ofte falder paa Mænd, der endog ere aldeles blottede for Dygtighed til at udfylde en saadan Plads; Formandskabs-Institutionen taber derved sin Værdighed, og Amtets Virksomhed til Fremme af gavnlige Foranstaltninger lammes.

B. Kjøbstæderne vedkommende.

Frederikshald.

Byfogden har ved at fremsende de befalede Beretninger og Tabeller om Sparebankens Virksomhed, om næringsdrivende Borgere og skatteydende Indvaanere, om Fabrikker og Industrianlæg, om thinglæste og aflæste Gjeldsbreve, samt om det i Tistedalen beliggende Spigerværks Virksomhed, meddeelt Følgende:

"De omliggende Landdistrikters Samhandel med Frederikshald antages i de her omhandlede 5 Aar omtrent at have været den samme, som i det nærmest foregaaende Lustrum, men Loven af 8de September 1842 har yttret en særdeles gavnlig Indflydelse paa Samhandelen med de svenske Provindser, der støde til Ide-Fjorden eller ligge i Nærheden af disse. Om Sommeren er dog Forbindelsen i saa Henseende ubetydelig, men livlig om Vinteren, naar Fjorden, som altid er Tilfældet, er tillagt. Handelsrørelsen forøvrigt synes at have tiltaget i de sidste 5 Aar og de Handlendes Antal er forøget, dog er det ikke ualmindeligt at høre Klage af dem, der leve af Detailhandelen, over at Concurrencen er bleven for stor. En særdeles Lettelse har Stedet og alle Omsætninger imidlertid erholdt ved den Laane- og Discontoindretning med Statskassens Midler, hvilken her er bleven oprettet, ikke alene formedelst de Resurcer, som derved directe imod en rimelig Rente komme Omsætnin gerne tilgode, men fornemmelig fordi den straxt be virkede betydelig Nedsættelse i den Disconto, hvor imod Private i den nærmest foregaaende Tid ud laante deres Penge. Det er ikke antageligt, a Skibsfarten i det omhandlede Tidsrum har give noget stort Udbytte. At Man imidlertid ventei Forandring i Conjuncturerne forsaavidt maa sluttes deraf, at der i de seneste Aar herfra er anvend en ikke ganske ubetydelig Capital til Indkjøb a Skibe, saavel her i Landet som paa udenrigsk Steder. Haandværksdriften har ikke erholdt no get Opsving her og da Concurrencen i visse Del er temmelig stor, antages ikke Haandværkerne Stilling at være bleven bedre, den Lettelse uagtet de have erholdt derved, at Frederiksteens Fæstnings Arbeidsanstalt i disse 5 Aar ganske er ophørt Den almindelige aarlige Løn for en Tjenestekarl e 24 Spd. og for en Tjenestepige 12 Spd., og Dag lønnen for en Sommerdag 24 ß. Det Byen til hørende Ous Gods er nu efter Bestemmelserne næsten i det Hele realiseret og Byen har efter mi Formening i de sidste 5 Aar været i Fremgang."

Amtet maa med Byfogden være enigt i, a Frederikshalds By i de sidst forløbne 5 Aar ha gaaet fremad. Byens Næring bestaaer hovedsa gelig i Trælasthandel og Handel med de omlig gendes Bygder og Sverige; uagtet Trælasthande len i de sidste Aar har givet Vedkommende bety delige Overskud, formenes dog de Skovtrakter fornemmelig i Sverige, hvorfra Saugbrugene Tistedalen hidtil have været forsynede, at vær meget udtomte, saa at Trælastudskibningen fra Fre derikshald vist med Grund kan befrygtes at maatt aftage. Det er derhos ogsaa at befrygte, at Man gel paa hensigtsmæssige Foranstaltninger til at for hindre Saugspaans Opdyngen i Tistedals-Elver og Havnen ved Frederikshald i Fremtiden vil virk lammende paa Tistedals-Brugenes Drift og til intetgjøre den ved Byen forhenværende fordeelag tige Havne- og Ankerplads. Samhandelen mei Sverige er meget betydelig og indbringende fo Byens Detailhandlere, og det er næsten utroligt at saa langt fraliggende og i Nærheden af de sven ske Byer Arvika, Carlstad, Åmål og Uddevalla be liggende Distrikter, for en stor Deel søge deres Handel ved Frederikshald; Jern og Korn ombyt tes hos Byens Handlende af svenske Bønder mod Sild og Manufakturvarer. Moraliteten og Sæ deligheden i Byen staaer i det Hele paa en rei god Fod og Antallet af de offentlige Sager er ialfald ikke tiltaget. Forholdet mellem Byens Ind vaanere og de, der tiltrænge Understøttelse af Fat tigvæsenet, er som 1 til 20.

Frederikstad.

Byfogden herstedes har ligeledes ved at fremsende de befalede Tabeller anført: "Saaledes som anført i Meddelelse til Amtet under 29de Marts 1841 har Kjøbstaden Sarpsborgs Gjenoprettelse virket skadeligt paa denne Byes Næring, hvorfor Stedets Handel heller ikke i de senere forløbne Aar har været betydelig, men væsentlig indskrænket sig til Salg af Fornødenhedsvarer til Byens Indvaanere og de nærmeste tilgrændsende Sogne. Oprettelsen af Toldbod i Sarpsborg har heller ikke været uden skadelig Følge for dette Sted, da Skibene som Følge deraf nu for Størstedelen blive forsynede med Proviant dersteds istedetfor at dette tidligere skeede her.

De omliggende Saugbruge drives af Udenbyesboende og kun en af dette Steds Handlende driver Trælastudskibning væsentlig med saakaldet hollandsk eller Bjelkelast. Trælastudskiberne fra Saugbrugene have hidtil deeltaget i Udredelsen af Byens Udgifter, hvilken Forpligtelse imidlertid nu er sat under Paakjendelse ved Domstolene, paa Grund af at Toldexpedition foregaaer i Sarpsborg. Tilførselen fra Landet af Fedevarer, Korn, Meel, Potetes, er ikke betydelig, og avle de fleste af Byens Indvaanere det fornødne Korn til deres Huse paa de herværende Bymarker, der ere meget betydelige. I medfølgende Tabel Nr. 6 er opgivet Antallet af de Handelsberettigede og deres Betjente.

Som anført har Byen ikke betydelig directe Skibsfart, da Udskibningen af Trælast paa en enkelt Undtagelse nær foregaaer igjennem Sarpsborgs Toldsted fra Udskibningsstederne Sannesund og Næsven, og benyttes de paa Stedet hjemmehørende Skibe for det meste til Fragtfart ved bemeldte Udskibning. Antallet af Skipperborgere, som have Borgerskab her til Byen, er optaget i Tabel Nr. 6.

Haandværksdriften kan ikke antages at være af Betydenhed og har kun Snedkerarbeide fundet Afsætning udenfor Stedet. At desuagtet Haandværkernes Antal i enkelte Næringer er noget forøget, kan derfor alene tilskrives Vanskeligheden for Professionister i at finde Udkomme samt at Skatterne her paa Stedet ere mindre og de borgerlige Onera ikke saa byrdefulde, som i de fleste andre Byer.

Det Indgreb, som Arbeidsanstalten i Slaveriet tidligere gjorde i Haandværkernes Næring, har i den senere Tid været mindre følelig, paa Grund af den Forandring, som dermed ifølge Kongelig Resolution er skeet. Tabel Nr. 6 indeholder Opgave over Mestere, Frimestere, Svende og Drenge i hver Profession.

Tabel Nr. 2 indeholder Oplysninger om Fabrikdriften, hvormed ingen væsentlig Forandring antages at være foregaaet i de sidste 5 Aar. Af Bergværker gives her ingen og ved de herværende 2de Skibsværfter foretages kun Reparationer og intet nyt Skibsbyggeri.

Byen har betydelige til Ager og Eng opdyrkede Jordmarker, der opretholder Stedet og yder betydelige Bidrag til Bestridelse af Communens Udgivter. Markerne, der ere inddeelte i 60 større og mindre Lodder, vare forhen bortforpagtede paa Fæsternes og Hustruers Levetid, men blive efterhaanden som de vorde bygselledige, bortsolgte til Eiendom paa Arvefæste. Foruden de Lodder, som ere tillagte Commandanten, Magistraten, Sognepræsten og Apotheket uden Afgivt, udgjør Markerne $838\frac{1}{8}$ Td. Land, hvoraf $252\frac{5}{8}$ Td. endnu ved 1845 Aars Udgang vare bortfæstede mod aarlig Afgift 688 Spd. 61 ß. og $585\frac{1}{2}$ Td. Land bortsolgt for Kjøbesumma 20,630 Spd. og Jordafgift 780 Spd. 80 ß. Sølv aarlig.

Med Fattigvæsenet er forenet en Arbeidsanstalt, der til et Forsøg blev oprettet i Aaret 1845, hvortil benyttes Stedets Fattighuus. Arbeidsanstalten traadte i Virksomhed den 21de October 1845 og var der ved Aarets Udgang indlagt af Mandkjøn 12 og af Qvindekjøn 11 Lemmer. Forøvrigt maa bemærkes, at Fattigvæsenets Byrder lettes ved Stedets Hospital, der er funderet ved betydeligt Jordegods og hvormed er forenet en ved afdøde Kong Carl Johans Gave oprettet Understøttelsesanstalt for trængende Enker.

Over thinglæste og aflæste Gjeldsbreve m. m. giver jeg mig den Ære at vedlægge den befalede Tabel Nr. 4."

Amtet veed til denne Byfogdens Beretning Intet af Vigtighed at kunne tilføie. Byens Hovednæring maa nu Jordbrug ansees at være, og dettes Drift har været betydelig lettet ved Adgangen til at erholde Arbeidere fra Straffeanstalten for yderst billig Betaling; ved Straffeanstaltens Indskrænkning og mulige Ophør vil vistnok Agerbrugets Drift blive vanskeliggjort, hvorimod Haandværksdriften sandsynligviis vil tiltage. Paa Grund af Garnisonens nære Forbindelse med Byen, antages Moraliteten ikke at staae paa et saa godt Trin som ellers formenes at vilde være Tilfældet, skjønt Antallet af offentlige Sager er endog meget ubetydeligt. Den oprettede Arbeidsanstalt vil herpaa forhaabentlig virke fordeelagtigt. Forholdet mellem Folkemængden og Fattige er som 1—16; men Byrderne heraf ligesom ogsaa de communale Byrder i Almindelig-

hed lettes betydeligt ved Byens faste aarlige Indtægter af de samme tilliggende Bymarker.

Sarpsborg.

Med Hensyn til denne Kjøbstad har Byfogden, ved at fremsende de befalede Tabeller, meddeelt følgende Beretning:

"Opgave over Næringsveiene", forsaavidt denne By angaaer.

a) **Handel.** Hvad angaaer Landdistricternes Samhandel med denne By, da har det været mig umuligt derom at erholde nogen detailleret Underretning, men saameget er vist at denne Handel er af liden Betydenhed og er indskrænket til de nærmeste om Byen liggende Bygder. Forsvrigt henvises til Tabellen Nr. 6.

b) **Skibsfart.** Henvises ligeledes til Tabellen Nr. 6.

c) **Haandværksdrift,** ligeledes, med Tilføiende, at denne Næringsgreen her er ganske almindelig og at her produceret Haandværksarbeide ikke afsættes udenfor Byen.

d) **Fabrikdrift.** Henvises til Tabel 2 og flere end de der anførte Fabrikker er ikke i Byen.

e) og f) **Bergverksdrift** og **Skibsbyggeri** haves ikke her.

g) **Jordbruget,** forsaavidt det henhører til Byen, bestaaer alene af endnu ubebyggede Jordstykker paa dens Grund, som Indvaanerne have forpagtet af Borregaards Eiere, og benyttes fornemmelig til Hø og Potetesavl, samt noget ubetydeligt Korn, i Særdeleshed Havre og til Høsthavn for Kreature."

De Forhaabninger man ved Anlægget af denne Kjøbstad har knyttet til sammes Fremadskriden, har det forløbne Qvinqvenniums Erfaring ikke begunstiget; Handelen er kun ringe og Kjøbmandsklassen bestaaer hovedsagelig endnu af fra andre Steder tilflyttede forulykkede Kjøbmænd, hvoraf endnu Ingen vides i pecuniær Henseende at have gjort synderlige Fremskridt. Dersom den saameget eftertragtede og høist ønskelige Bro over Glommen bliver iværksat, til hvis snarlige Opførelse Amtet efter Evne vil stræbe, vil Communicationen med Byen og de tilgrændsende Landdistrikter betydeligen lettes, og Byens Opkomst vil for en stor Deel være afhængig deraf. Amtscommunen kan imidlertid ikke paaregnes at ville bidrage noget Betydeligt dertil, da Omkostningerne ere altfor store og Foretagendet formeentlig nærmest kan ansees at være et Statsanliggende. Byens Indvaanere bestaaer for en stor Deel af de under Borregaards Brug hørende Arbeidere, hvis Moralitet er mindre end god, ligesom Arbeidsklassen i Almindelighed i høi Grad er forfalden til Drukkenskab, der har en i Sarpsborgs By betydelig større Mængde af Forbrydelser og offentlige Sager end andetsteds til Følge. Forholdet imellem Folkemængden og Fattige er som 1—80, og det ubetydelige Antal af Fattige maa hovedsagelig tilskrives, at Borregaard har sit eget, fra Byen adskilte, Fattigvæsen.

Moss.

Byfogden har fremsendt medfølgende 3de Tabeller og med Hensyn til Byens Tilstand forøvrigt kun anført:

"Saavel af Tabellerne over Thinglæsningerne som af, at der ikke i de sidstforløbne 5 Aar har indtruffet mere end 2 Fallitboer af nogen Betydenhed, antages at Byen i dette Tidsrum er gaaet fremad."

Da Amtet har havt bedre Anledning til specielt at blive bekjendt med denne Byes Tilstand end de Øvriges, kan man supplere denne Byfogdens mindre fuldstændige Beretning med Følgende: Tabellen over thinglæste og aflæste Pantsættelser udviser vistnok, at de aflæste Documenter omtrent beløbe sig til 11,000 Spd. mere end de thinglæste; men Amtet troer, som forhen anført, i denne Omstændighed, der altid er underkastet Tilfældighed, ikke at kunne fælde nogen ganske paalidelig Dom om en Byes eller et Distrikts Opkomst. Samme Tabel udviser derimod, at Executions- og Udpantningsforretninger med hvert Aar have aftaget, at i Aaret 1841 bleve afholdte 59 saadanne Forretninger for et Beløb af 10,340 Spd. 97 ß., medens i 1845 kun er afholdt 23 Forretninger for Beløb 3,127 Spd. 116 ß.; heraf troer Amtet nærmere at kunne slutte sig til en bedre oeconomisk Tilstand. Omtrent for et Decennium siden udgjorde Brændeviinsproduktionen Moss Byes Hovednæring, nu ere kun 5 Brænderier i Drift, og, skjønt Afgangen i Produktionen ikke staar i Forhold til Afgangen i Antallet, anseer Amtet det dog heldigere for Byen i det Hele, at denne Næring indskrænker sig til mere fabrikmæssig Drift. Byens Beliggenhed er heldig saavel for Fabrikdrift som Handel. Christiania-Fjorden er her kun yderst sjelden om Vinteren tillagt med Is, og Tilførsel haves saaledes hele Aaret igjennem. Det er saaledes Amtet bekjendt, at oftere Korn om Vinteren har været opkjøbt og med aabent Vand igjen afskibet til Christiania og andre Steder. Trælasthandelen har i de senere Aar ogsaa betydelig tiltaget; men da de Skovtrakter, hvorfra Byen henter sit Tømmer, tildeels ere udhuggede, og Adgangen til at bringe oplandsk Tømmer frem

hertil er vanskelig, lover formeentlig denne Slags Handel for Fremtiden ikke synderligt Udbytte. Byens Fabrikdrift er forsøget med et Farveri, hvis Virksomhed endnu er for kortvarigt til derom at kunne fælde nogen Dom. Til væsentlig Nytte er derimod den i de sidste Aar oprettede Sparebank, om hvis, saavelsom de øvrige Amtets Sparebankers Fond og Virksomhed, Amtet ved hvert Aars Udgang har tilstillet vedkommende Departement Indberetninger. Sparebanken har lettet de mindre Handlende Adgangen til Pengelaan, og aabner den arbeidende Klasse Adgangen til at sammenspare, hvad deres Arbeide kan give i Overskud. Som en naturlig Følge af den store Brændeviinsproduktion og Produktets lave Priser har maaske i ingen af Landets Byer Brændeviinsdrikken naaet en saadan Høide som her; men Amtet troer ogsaa i denne Henseende med Sikkerhed at kunne anføre, at denne Last betydeligen har aftaget, og at den oprettede Afholdsforening, i Forbindelse med de Handlendes Overeenskomster om en forhøiet Priis paa Brændeviin i mindre Partier, meget har virket hertil. Uagtet Moralitets- og Sædelighedstilstanden i de sidst forløbne 5 Aar er forbedret, staaer den dog maaske endnu paa et lavere Trin end i Frederikstad og Frederikshald. Forbrydelser ere hyppigere og Selvmord har hyppigen fundet Sted. Da Brænderierne beskjæftige en stor Deel Arbeidere, og disse kun i 8 Maaneder af Aaret ere i Gang, blive disse Arbeidere for den øvrige Deel af Aaret blottede for stadig Beskjæftigelse, hvilket har foranlediget Lediggang og deraf flydende Laster. Oprettelsen af Arbeidsanstalt vilde for denne By være særdeles ønskelig.

Smaalehnenes Amt, Moss den 4de Juni 1846.

G. Wulfsberg.

Hedemarkens Amt.

Underdanigst Beretning!

Til Opfyldelse af Deres Kongelige Majestæts naadigste Resolutioner af 23de December 1839 og 6te Mai 1840 pligter jeg nu atter i Underdanighed at afgive Beretning om den oeconomisk-statistiske Tilstand i Hedemarkens Amtsdistrikt.

Ved Udarbeidelsen af denne Beretning, der omfatter Qvinqvenniet fra 1841 til 1845 inclusive, har jeg bestræbt mig for, saa nøiagtigt som muligt, at iagttage den i Instruxen naadigst foreskrevne Orden for Fremstillingen, ligesom jeg, efter de tilhændekomne Materialier, for hvis ubetingede Paalidelighed jeg vel ikke tør indestaae, men om hvis relative Værd jeg dog ikke nærer Tvivl, har forfattet de befalede Tabeller, der underdanigst vedlægges og nærmere skulle paavises i den bestemte Følgeorden. Endvidere har jeg, efter den Anledning Instruxens sidste Afdeling giver, troet at burde tilføie nogle tabellariske Opgaver, navnligen over Folkemængdens Standpunkt, Kreaturholdet, Fattigforsørgelsen, Restancer af offentlige Udredsler, Gjeldsforholdene og Forligelsesvæsenet, ved hvilke Opgavers Sammenligning med de i min underdanigste Beretning af 17de December 1841 oplyste lignende Forholde formeentlig vil vindes et for Øiemedet tjenligt Udbytte. Da de til Beretningens Affattelse benyttede Materialier ikke kunde søges tilveiebragte førend efter Udløbet af den Tidsperiode, til hvis Opklaring i oeconomisk Henseende de attraaedes, saa har dette havt til Følge, at jeg, efter Materialiernes successive Modtagelse, først ud paa Efteraaret har kunnet paabegynde dette Arbeide, som er udført ved Siden af de Amtsembedet paahvilende mangeartede Forretninger, og jeg vover derfor underdanigst i disse Omstændigheder at søge en Undskyldningsgrund for Beretningens sildige Afgivelse.

Efter denne Indledning gaaer jeg over til, i Overeensstemmelse med den naadigst udfærdigede Instruxion at behandle de deri forelagte Gjenstande i den foreskrevne Orden.

I. Afdeling
om Jordbruget.

§ 1.

I de sidstforløbne 5 Aar er ingen Forandring foregaaet med Brugen af Jorddyrkningsredskaber. Disse bestaae, saaledes som min underdanigste Beretning af 17de December 1841 oplyser, fremdeles i Ahl, Ploug, Lænkeharv, Nulleharv, Tromle eller Vals og Exstirpator, hvilke Redskaber benyttes i de forskjellige Egne, efter Jordbundens Beskaffenhed og Driftsmaaden. Haandredskaberne, saasom Brækstænger, Haandspiger, Hakker, Spade, Tverøxe, Myrbile, ere ligeledes uforandrede.

§ 2.

Nogen væsentlig Forbedring i Dyrkningsmaaden vides ikke at være indført i den sidstforløbne Femaarsperiode, undtagen forsaavidt, som Sædeskifte er bleven noget almindeligere i Solør og Oudalen. Vexeldriften befinder sig derimod omtrent paa samme Standpunkt, som ved Udløbet af det næst forrige Qvinqvennium, det vil sige: i sin Barndom. Til Udbredelse og Gjennemførelse af denne utvivlsomt hensigtsmæssige Driftsmaade udkræves en ydre Impuls, der forhaabentlig ogsaa vil fremkaldes ved Oprettelsen af en Landbrugsskole for Amtet, hvortil Forberedelser nu ere trufne, saaledes at denne Indretning sandsynlig vil kunne komme i Virksomhed fra 14de April 1847. Vel forholder det sig saaledes som i Beretningen af 17de December 1841 omforklares, at denne Driftsmaade vanskeligen i sin Helhed vil kunne indføres i Hedemarkens Fogderi, formedelst Jordbundens særegne Beskaffenhed; men ligesom der ogsaa i dette Distrikt almindeligvis gives Myr-

strækninger, der ved at opbrydes og derefter holdes i bestandig Vexeldrift, vilde give et mangedobbelt Udbytte forholdsvis til den yderst ringe Havl, der nu falder paa disse Strækninger, saaledes kan det neppe være Tvivl underkastet, at Indførelsen af Vexeldriften paa det dertil skikkede Jordsmon, ved Siden af den ældre Driftsmaade for den med Steen opfyldte Agerjord, maatte betragtes som et betydeligt Fremskridt i Agriculturen. Ikke heller ere nye Gjødningsmidler opfundne eller indførte i Periodens Løb, ligesom de gjorte Forsøg med Patentgjødning ikke svare synderlig Regning formedelst Transportens Kostbarhed. Kun naar dette Gjødningsmiddel med Lethed og i tilstrækkelig Mængde kunde præpareres i Egnen, vilde det i høi Grad tilvende sig almeen Opmærksomhed og berede Overgangen til en høiere Agricultur, formedelst dets ringe Volumen, forholdsvis til dets intensive Styrke og Evne til Plantelivets Næring, hvorved den betydelige Arbeidskraft, som nu maa anvendes til Gjødningens Forøgelse ved Compost og dennes Henbringelse paa Agerjorden, væsentligen vilde bespares og indskrænkes.

§ 3.

Opdyrkning af ny Jord til Ager og Engeland ere i de sidst forløbne 5 Aar gaaet noget fremad, og uden Tvivl i høiere Grad end i den næst foregaaende Femaarsperiode. I Hedemarkens Fogderi antages saaledes at være opbrudt omtrent 650 Tønder Land, i Solør og Odalen 950, og i Østerdalens Fogderi 200, følgelig er i det hele Amtsdistrikt vundet for Jorddyrkningen omtrent 1800 Tønder Land. Disse Angivelser ere dog langt fra ikke nøiagtige eller paalidelige, og kunne, efter Omstændighederne, heller ikke være det, fordi de alene støtte sig til et almindeligt Skjøn af disse Localforholde, der i mere og mindre Grad turde være feilagtigt. Imidlertid fremgaaer dog af denne Oversigt, at Sandsen for Agerdyrkningens Fremme er i Stigende og at Opædlingen af ny Jord er skreden fremad, i Særdeleshed i Solør og Odalen, hvor Tilvexten af Ager- og Engeland ogsaa i dette Qvinqvennium er størst, uagtet Indvaanernes Hu og Virksomhed fornemmelig er henvendt paa Skovdriften, der under de nuværende heldige Tidsconjunkturer yder en momentan Gevinst, som ikke ved Arbeidskraftens Anvendelse paa Jordbruget kan opnaaes. Denne Gjenstand for Virksomhedens Bortvendelse fra Agerbruget finder vistnok ikke Sted i Hedemarkens Fogderi; men Aarsagen til Opdyrkningens tilsyneladende ringere Fremskridt i dette Distrikt maa fornemmelig søges i Beskaffenheden af Jordbunden, der i Regelen er saa overfyldt med fast Steen, at den kun kan opbrydes med Haandkraft, hvilket gaaer langsomt fra Haanden og falder i den Grad kostbart, at en Tønde Land af steenfyldt Jord neppe kan bringes i Drift for ringere Pris end 16 à 20 Spd. Jeg troer imidlertid at burde underdanigst tilføie den Bemærkning, at de fra Fogden i Hedemarken indkomne Materialier til Bedømmelse af Agerdyrkningens Fremskridt i dette Distrikt ere i høi Grad ufuldstændige og mangelagtige, og jeg er ved at sammenholde Opgivendet af det til Ager opdyrkede Areal med de ved Folketællingen indhentede Oplysninger om Udsædens Størrelse i 1845 og dens Forøgelse i det sidst forløbne Decennium kommen til det Resultat, at det af ny Jord opdyrkede Areal maa i hint Opgivende være anset alt for lavt.

§ 4.

Nogen Forandring i Sædearterne er ikke foregaaet i den senere Tid. Disse bestaae fremdeles i Erter, Rug, Byg, Blandkorn, Havre og Potetes, samt for en ringe Deel af Hvede i Hedemarken og Grue Præstegjeld.

Om Forholdet af Udsæden mellem disse Kornsorter i de forskjellige Egne af Amtsdistriktet er meddeelt Oplysning i min underdanige Beretning af 17de December 1841, hvortil jeg maa henholde mig.

§ 5.

Med Dyrkningen af Liin og Hamp forholder det sig endnu som forhen, nemlig saaledes at der kun i Hedemarkens Fogderi avles hvad der fornødiges til Indvaanernes eget Forbrug, medens Avlen af disse Sædearter i de øvrige Fogderier ikke er tilstrækkelig til Husbehov. Humle dyrkes vel overalt i Amtsdistriktet, men ikke i Forhold til Forbruget, naar undtages i Grue Præstegjeld, hvor endog produceres noget til Salg af denne Artikel. Dyrkningen af Vikker, Kløver og Timothei har havt nogen, skjønt ubetydelig, Fremgang i den senere Tid, fornemmelig i Hedemarken, Aamodt og Elverum; men der er al Grund til at forhaabe at denne nyttige Jordbrugsmethode i Fremtiden vil vinde mere Indgang hos Almuen, alt eftersom Vexeldriften, hvormed den staaer i nøie Forbindelse, maatte blive mere almindelig udbredt.

§ 6.

Frugtavlen befinder sig omtrent paa samme Standpunkt, som ved Slutningen af næst forrige Qvinqvennium. I de til Mjøsen grændsende Præstegjelde, Ringsaker, Næs, Stange og Vang begunstiges Frugtavlen i høi Grad, saavel ved et heldigt Clima som ved Jordbundens fortrinlige

Godhed, og der avles derfor i disse Egne en Mængde Æbler og Kirsebær af ringere Sort, medens dog kun Enkelte, især i Næs Præstegjeld, lægge Vind paa Dyrkningen af de finere Frugtsorter, saasom Caviller, Glasæbler, Gravensteiner, og Moreller m. fl. Slags, hvortil Aarsagen, under Jordbundens Beqvemhed for Frugtavl, alene maa søges i Mangel paa Afsætning af dette Produkt. I den senere Tid har man dog lagt sig efter Tilberedning af Æblemost, Ribs- og Kirsebærviin, hvoraf endog Enkelte producere noget til Salg. I Rommedal og Løiten Præstegjelde haves vel ogsaa i Almindelighed Frugttræer, men noget synderligt Udbytte deraf vindes ikke, fordi disse Egne have en høiere Beliggenhed og ere desformedelst udsatte for skarpere Luftstrøg end de øvrige foran nævnte Præstegjelde. Endnu mindre trives Frugttræer i Amtets øvrige Fogderier, hvor flere frugtesløse Forsøg i denne Retning ere anstillede. Haugevexter dyrkes og trives overalt i Hedemarkens Fogderi, og vilde rimeligviis betydeligen kunne udvides, naar det forøvrigt lønnede sig at drive denne Sysel i en større Skala end til Huusbehov; men dette er ikke Tilfældet, fordi Mangel paa Afsætning ogsaa her er til Hinder for Productionens Udvidelse. I Solør, Oudalen og den sydlige Deel af Østerdalen dyrkes ligeledes almindelige Kjøkkenurter til Huusbehov med Held, hvorimod Østerdalens nordlige Egne kun undtagelsesviis ere skikkede for Haugevexters Dyrkning, paa Grund af Climatets Strænghed.

§ 7.

Det Forhold, hvori Kornavlen staaer til Behovet eller Forbruget af dette Næringsmiddel er og maa nødvendig være høist forskjelligt i et Amtsdistrikt, hvis geographiske Beliggenhed og Udstrækning gjennem næsten 3 Breddegrader, fra 59 Gr. 50 Min. til 62 Gr. 45 Min. foranlediger betydelige Afvigelser i physisk og climatisk Henseende mellem dets enkelte Dele. Kornproductionen i Hedemarkens Fogderi er saaledes ikke alene tilstrækkelig til Distriktets Behov, men afgiver tillige et ikke ringe Parti til Salg. Om Størrelsen af denne Kornexport i det sidstforløbne Qvinqvennium savner jeg al Oplysning, der vel ogsaa vanskeligen kunde ventes directe meddeelt, medens den dog paa indirecte Maade og tilnærmelsesviis lader sig udfinde ved at benytte de indkomne Tabeller over Kornudsæden og Folkemængden i Distriktet til derpaa at bygge følgende Beregning:

Udsæden i 1845 udgjorde circa 21,500 Tønder, hvoraf Høsten efter Sædearternes qvantitative Forhold med temmelig Sandsynlighed kan ansættes til $7\frac{1}{4}$ Fold i Gjennemsnit, hvilket i det Hele udgjør en Production af 155,875 Tdr. Korn.

Naar man nu anslaaer Forbruget i Huusholdningerne til 3 Tønder for hvert Individ, hvilket synes passende, i Betragtning af at Potetes tillige benyttes som Surrogat for Korn, saa vil fra ovennævnte Production blive at afdrage:

a) hvad der efter denne Forudsætning antages at medgaae til Føde for en Folkemængde, hvis Størrelse, efter den sidst afholdte Tælling, udgjør circa 32,000, nemlig . . . 96,000 Tdr.

og b) Udsæden 21,500 — 117,500 — —

hvorefter altsaa vindes et Overskud af . . . . . 38,375, eller med en rund Sum 38,400 Tønder Korn til Afsætning udenfor Distriktet.

I Solør og Oudalens Fogderi gives ifølge nysnævnte Tælling en Folkemængde af circa 34,000 Mennesker, hvis aarlige Kornforbrug ligeledes ansættes til 3 Tønder pro persona, følgelig i det Hele til . . . . 102,000 Tdr.

hvortil lægges Udsæden, efter den sidste Opgave . . . . . 18,500 — 120,500 Tdr.

Productionen antages derimod, efter Jordbundens Beskaffenhed og Forholdet mellem de forskjellige Sædearter i dette Distrikt, at kunne ansættes til 6 Fold af ovennævnte Udsæd, følgelig til . . . 111,000 —

følgelig udkræves for Behovet i dette Distrikt et Tilskud af 9,500 Tdr. Korn, eller omtrent $8\frac{1}{2}$ pCt. af den hele Production. Kornforsyningen skeer formeentlig fra Christiania. Ved den paaberaabte Tælling er Folketallet i Østerdalens Fogderi opgivet til circa 21,000, hvis aarlige Forbrug af Korn er forholdsviis mindre end i de øvrige Fogderier, fordi en stor Deel af Østerdalens Indvaanere drive Qvægavl som Hovednæring og anvende derfor, til Besparelse af Korn, en større Qvantitet Melk, Smør og Ost i Huusholdningerne end som dertil almindelig forbruges i Kornegnene. Naar Hensyn hertil tages formenes Distriktets Behov af Korn passende at kunne

ansættes til $2\frac{5}{8}$ Tønde pro persona, som i det Hele andrager . . . 55,125 Tdr.
hvortil maa lægges Udsæden, som for 1845 er angivet til circa . 5,000 — 60,125 Tdr.

Til dette Forbrug produceres i Distriktet efter ovennævnte Udsæd, der antages at give 6 Fold i Gjennemsnit . . . . . 30,000 —

følgelig mangler i Behovet . . . 30,125 Tdr.

efter gode Indhøstninger, saaledes som disse have viist sig i det sidste Qvinqvennium, medens Mangelen naturligviis bliver langt større i Misvext-aar, der af climatiske Aarsager ikke sjelden rammer Østerdalen. Det manglende Korn kjøbes deels i Christiania og Trondhjem og indføres deels fra Hedemarken. Skjønt dette Overslag, der støtter sig til temmelig paalidelige Opgivender, og de deraf uddragne Slutninger turde ansees skikket til at give et almindeligt Begreb om Agerdyrkningens nu værende Standpunkt i hvert enkelt Fogderi, pligter jeg dog underdanigst at tilføie, at Forholdene i berørte Henseende ikke ere eensartede overalt inden Grændserne af ethvert af disse Hoveddistrikter. Saaledes er Kornavlen i Rommedal og Løiten Præstegjelde i Hedemarkens Fogderi vel mere end tilstrækkelig til Behovet, men Overskudet deraf er dog forholdsviis ringere i disse Distrikter, i Særdeleshed i det Sidste, paa Grund af Jordbundens mindre Godhed end i Fogderiets øvrige Præstegjelde, ligesom Afvigelserne fra Jordbrugets opgivne normale Standpunkt i Østerdalen ere langt betydeligere, i det nogle Præstegjelde i dette Fogderi, saasom Tolgen, Qvikne og Tønset have deels ingen og deels høist ubetydelig Kornudsæd. Hvad dernæst angaaer Potetesavlen, da veier denne vistnok meget i Husholdnings-Vægtskaalen, og Poteteshøstens bedre eller slettere Udfald influerer derfor indirecte paa Kornforsyningen; men Avlen af den omhandlede Rodfrugt staaer alligevel ikke, i og for sig, i noget bestemt eller directe Forhold til Forbruget deraf i Husholdningerne, fordi den ordentligviis ikke er Gjenstand for Kjøb og Salg udenfor Præstegjelds- eller Sognekredsene, naar undtages de temmelig betydelige Partier af denne Vare, som afhændes til de nærmeste Brændeviinsbrænderier, og derfra i forædlet Tilstand exporteres til andre Egne af Landet. Formedelst Mangel af en fast Markedsplads for Kornhandelen i Amtsdistriktet maa saavel Producenterne i Hedemarken, som Consumenterne i søndre Østerdalen og Solør søge fjernt liggende Markeder udenfor Distriktet for deels at afsætte og deels at indkjøbe Korn, hvilket der, ifølge de foranførte statistiske Opgaver, er Grund til at antage, at Amtsdistriktet i Regelen eller efter almindelige Indhøstninger maatte kunne brødføde sig af egen Avl, naar de kornproductive Egnes Overflod af Korn kunde ved en let og bequem Transport directe afhjælpe Mangelen af denne Vare i de Egne, hvor Korn ikke produceres til Husbehov. De Hindringer, som under de forhaanden værende Omstændigheder stille sig i Veien for Opnaaelsen af dette Gode, ligge som meldt i Besværligheden ved Kornets landværts Transport paa lange Veie. Denne foregaaer fremdeles, saaledes som i Beretningen af 17de December 1841 underdanigst omforklares, for Producenternes Vedkommende hovedsageligen til den 25 Miil fjernt liggende Bergstad Røraas, hvorfra nordre Østerdalens Fjeldbygder forsynes med det fornødne Korn, medens Consumenterne i søndre Østerdalen og Solør vel indkjøbe en Deel af det Korn de tiltrænge i Hedemarken, men hente Resten, der uden Tvivl udgjør det største Parti, fra Christiania, der er beliggende omtrent 14 Miil fra Distriktets Middelpunkt. Til at bevirke en Forandring i disse for den indre Handelsrørelse ugunstige Forholde vilde Oprettelsen af en Kjøbstad ved Mjøsens Bredder, i Forbindelse med det paatænkte Jernbaneanlæg og Indretning af Dampflodfart, for at aabne en lettere land- og vandværts Communication mellem Christiania og Oplandets Middelpunkt, uden Tvivl være de hensigtsmæssigste Midler.

§ 8.

Ved at sammenholde den med Beretningen af 17de Marts 1836 fulgte Tabel over Udsæden af Korn og Potetes i Aaret 1835 med vedlagte Tabel Nr. I over samme Gjenstand i 1845 kommer man til det Resultat, at Kornudsæden i det sidst forløbne Decennium er i det hele Amtsdistrikt forøget med 9,000 Tønder og Potetesudsæden ligesaa med 10,723 Tønder, hvilken Forøgelse er kommen Fogderidistrikterne tilgode i følgende Forhold:

i Hedemarken med 3819 Tdr. Korn og 3789 Tdr. Pts.
i Solør og Odalen 4130 — — ; 5923 — —
i Østerdalen . . . 1051 — — ; 1011 — —

Ligesom det heraf fremlyser at Udsæden, saavel af Korn som Potetes har erholdt den største Tilvext i Solør og Odalens Fogderi, hvor begge Slags Udsæd nu er mere end $\frac{1}{5}$ Deel høiere end i Aaret 1835, saaledes godtgjøres det ogsaa ved de foran udviklede Forholde, at Agerdyrkningen i det Hele har havt større Fremgang i dette Fogderi end i Amtets øvrige Egne. Blandt alle Præstegjelde i Amtet staaer Hof høiest i Henseende til

Kornsædens Forøgelse i Decenniet 1835—1845 i det denne udgjør 1,856 Tønder, altsaa omtrent 37 Procent af den hele Kornudsæd i sidstnævnte Aar. Som Modsætning hertil maa nævnes Næs Præstegjeld i Hedemarkens Fogderi, som i berørte Henseende staaer lavest blandt alle kornproducerende Distrikter i Amtet, og hvis Udsæd i det ovenmeldte Tidsrum ikkun er forøget med 56 Tønder, der ikke engang udgjør 3 pCt. af den hele Udsæd ved Decenniets Slutning. Dette Phænomen, som staaer i en skarp Modsætning til dette Præstegjelds heldige Beliggenhed og for al Vegetation udmærket gode Jordbund, forekommer mig saameget mere mærkeligt og uforklarligt, som Nabodistriktet, Ringsaker Præstegjeld, hvis Clima og Jordbund ingenlunde i det Hele kan udholde en Sammenligning med, eller i Godhed sættes ved Siden af disse Forholde i Næs, har i Decenniet faaet en Tilvext i Udsæden af 1,213 Tønder Korn, hvilket udgjør henved 23 pCt. af Udsæden i 1845.

§ 9.

Det sidstforløbne Qvinqvennium maa uden Tvivl henregnes blandt de for Jordbruget mest velsignelsesrige og af Forsynet rundeligst udstyrede Tidsrum; thi af 5 Høster have 2 været middels og 3 ualmindelig gode, ja endog rige. Ved et Tilbageblik paa de foran udviklede Forholde vil man derfor ogsaa komme til det Resultat, at Agerdyrkningen i ikke ringe Grad er gaaen fremad, ligesom ogsaa Lysten til at bringe denne Hovednæringsvei til større Fuldkommenhed nu overalt spores, hvilket har havt den Følge, at Priserne paa Jordegods ere i Stigende, ligesom det maa erkjendes, at Udsigterne til Agerdyrkningens Fremskridt og Udvidelse i den nærmeste Fremtid ere lovende.

Af underdanigst vedlagte Tabel Nr. II vil naadigst erfares, at Udskiftning af Jordeiendommenes Fælledsskab ikke i den senere Tid har havt synderlig Fremgang, hvilket upaatvivlelig maa tilskrives den uheldige Omstændighed, at Loven af 14de Juli 1827, skjønt fremdeles gjældende, dog er bleven uvirksom, formedelst Ophævelse af Landskatten, hvis Forhøielse skulde, ifølge bemeldte Lov tjene som Tvangsmiddel til Udskiftningens Fremme. At Menigmand imidlertid tiltrænger en Impuls af denne Art, for at hæve den Hindring mod Agerdyrkningens Fremskridt, som ligger i Fælledsskabet, har Erfaring nokſom godtgjort, i det Udskiftningen nu er nær ved at ophøre, medens den forhen under Lovens Herredømme gik rask fra Haanden. Nye Forsøg til Agriculturens Udvidelse ere vel forsøgte, dog kun i det Smaa; men ogsaa hertil ere Auspicierne gunstige, naar den tilsigtede Landbrugsskole kommer i Virksomhed.

II. Afdeling
om Fædrift.

§ 1.

I den sidste Femaarsperiode er Antallet af Heste, Hornqvæg og Svin i det hele Amtsdistrikt betydeligen forøget. Ved Sammenhold af hosfølgende Tabel Nr. III over det forefundne Antal af Heste og andre Huusdyr ved den for 1845 afholdte Tælling med en Tabel over samme Gjenstand, efter den i Aaret 1835 foretagne Tælling, udkommer det Resultat, at Antallet af Heste og Qvæg har i det sidstforløbne Decennium faaet følgende Tilvext:

a) i Hedemarkens Fogderi .	880 Heste,	5689 stort Qvæg,	8468 Faar,	1287 Geder,	737 Svin.
b) i Solør og Odalen . . .	413 —	3654 —	5696 —	5192 —	1212 —
c) i Østerdalen	585 —	8032 —	8667 —	2836 —	123 —
altsaa for det hele Amt. . .	1878 Heste,	17375 stort Qvæg,	22831 Faar,	9315 Geder,	2072 Svin.

Vel viser det sig, som foran bemærket, at denne Forøgelse i Kreaturholdet gjælder for hele Decenniet; men da Antallet af den første Halvdeel af dette Tidsrum snarere var forminsket end forøget, efter hvad der i min underdanige Beretning af 17de December 1841 omforklares, saa skulde den hele betydelige Tilvext falde paa det sidstforløbne Qvinqvennium. Skjønt nu dette neppe er antageligt, medens det snarere er troligt, at et feilagtigt Skjøn af det virkelige Forhold i berørte Henseende har gjort sig gjældende i 1841, maa det dog ansees hævet over enhver Tvivl, at Forøgelsen af Qvægholdet væsentligen er opstaaet i de sidste 5 Aar, hvortil Aarsagen utvivlsomt ligger i de indtrufne gode Korn- og Høhøster og de derved vundne Midler til Opdræt af, og Næring for en større Besætning af de omhandlede Huusdyr.

§ 2.

Til Heste-, Qvæg- og Faareavlens Forædling er i den senere Tid Intet foretaget, i alt Fald er der i denne Retning ikke anstillet noget Forsøg eller anvendt nogen Virksomhed af den Art, at deraf vil kunne ventes nogen udbredt Indflydelse paa denne Gjenstand. Med Hoavlens Forbedring og Anvendelse af kunstigt Engeland er det derimod skredet noget fremad i alle 3 Fogderier, i det nogle af de mere formuende Landmænd have begyndt med Udsæd af Kløver, Vikker og Timotheifrø, ligesom ogsaa enkelte Forsøg med Staldfodring ere anstillede i Hedemarkens Fogderi, hvor Trangen

dertil er størst, formedelst Mangel af Græsgange til Qvægets Fodring om Sommeren. Hvad der især lægger Hindringer i Veien for Udvidelsen af Engedyrkningen er Mangel paa tilstrækkelige Gjødningsmidler, hvoraf en betydelig Deel spildes til Unytte i Sæterne. Det er derfor indlysende, at Staldfodring vil være det virksomste Middel til at bringe Engedyrkningen i Opkomst, og udvide denne vigtige Sysel til det Maal, den bør indtage i Landbonæringen.

§ 3.

Da ethvert Material savnes til med Talstørrelser at kunne angive Forholdet mellem Eng og Agerland, saa maa jeg i det Væsentlige henholde mig til Beretningen af 17de December 1841 II. Afdeling § 3, hvor dette Forhold er antydet i et almindeligt Omrids, idet jeg dog troer at burde tilføie: at Kornsædens ikke ubetydelige Forøgelse i det sidste Qvinqvennium vel synes at vække Formodning om, at Agerlandet er udvidet paa Engdyrkningens Bekostning, og at Høavlen nu forholdsviis er formindsket, men dette forholder sig dog neppe saaledes, thi Menigmand er nu alt mere og mere bleven overtydet om Rigtigheden af den anerkjendte agronomiske Grundsætning "at Engen er Agerens Moder", og det er derfor sandsynligt, at Forbedringen af Engelandet nogenlunde har holdt Skridt med Agerdyrkningen, derved at Vexeldrift og Engelandets Tilsaaning med Vikker og andre for Høavlen tjenlige Frøsorter, nu mere end forhen er i Tiltagende, hvorved det tidligere bestaaende Forhold mellem Ager- og Engeland, eller rettere mellem Korn- og Høavl, er bleven uforandret. Hvad Forholdet mellem Besætning saint Korn- og Potetesavlen angaaer, da har jeg vel ei heller herom modtaget nogen detailleret Oplysning fra de underordnede Embedsmænd og Betjente, men dette Forhold vil dog, ved Hjælp af de statistiske Tabeller over Udsæden og Kreaturholdet med en høi Grad af Sandsynlighed kunde udfindes, ved enten ligefrem at lægge den præsumtive Avl efter den angivne Udsæd af Korn og Potetes til Grund for Sammenligningen med Qvægholdet eller at benytte det til den givne Udsæd efter praktisk-agronomiske Grundsætninger svarende Areal Agerland, som Maalestok for Korn- og Potetesavlingen, og at angive Forholdet mellem dette og Antallet af stort Qvæg eller Klavebundne. Da denne sidste Fremstilling muligens ikke vil savne Interesse, i det den turde give den bedste Oversigt til Bedømmelse af Fædriftens Status ligeover for Kornproductionen, saa skal jeg søge at løse Opgaven paa sidstnævnte Maade, i det jeg forelsbigen maa bemærke: at da Udsæden staaer i et bestemt visst Forhold til Arealet af Agerjorden, saa vil dette med temmelig Nøiagtighed kunne udfindes ved at gaae ud fra den i Praxis grundede Forudsætning, at Udsæden, relativ til dens forskjellige Arter, medtager følgende Jordsmon, nemlig:

1 Tønde Hvede, Rug og Erter . .	8	Maal,
1 — Byg	4	—
1 — Blandkorn.	$3\frac{1}{2}$	—
1 — Havre	3	—
1 — Potetes	$\frac{1}{2}$	—

Ifølge denne Beregningsmaade udgjør det til Udsæd benyttede Areal Agerland:

i Hedemarkens Fogderi	97,124 Maal		
med Tillæg af omtrent $\frac{1}{10}$ Deel for Brakland	8,076 —	105,200	Maal,
i Solør og Odalens Fogderi	71,610 Maal		
hvortil kommer for Brakland $\frac{1}{40}$ Deel af Arealet	1,790 —	73,400	—
i Østerdalens Fogderi og for Brakland omtrentlig $\frac{1}{40}$ Deel .	20,274 Maal 526 —	20,800	—
altsaa i det hele Amt .		199,400 □	Maal,

eller 49,850 Tønder Land. Ved Sammenhold af dette Overslag med det opgivne Antal af stort Qvæg fremkommer følgende Forhold mellem Besætning og opdyrket Agerland i de respektive Distrikter, nemlig:

i Hedemarken falder paa hver Ko . .	4,5	Maal,
: Solør og Oudalen.	3,99	—
: Østerdalen.	85	—
og som Medium i det hele Amt . .	2,89	—

§ 4.

Forholdet mellem Frembringelse og Behov af Slagteqvæg og Fedevarer er ikke undergaaet nogen mærkelig Forandring i de sidste 5 Aar. I Hedemarkens Fogderi staaer saaledes begge Dele fremdeles i nogenlunde Ligevægt, skjønt det dog maa antages, at Behovet af Slagteqvæg snarere er større end mindre end Avlen deraf, medens omvendt Productionen af Fedevarer giver noget, dog ikke betydeligt, Overskud til Salg. I Solør og Oudalen indkjøbes baade Heste og Slagteqvæg, hvorimod det Fornødne af Fedevarer haves til Husbehov. Paa samme Maade forholder det sig omtrentlig ogsaa i Aamodts Sogn og Elverums Præstegjeld i søndre Østerdalen, hvorimod den nordre Deel af dette Fogderi, saavelsom Trysfild og Storelvedalens Sogne afsætte aarligen en betydelig Deel Slagteqvæg, Smør, Ost og Talg, der ind-

bringer en sikker og stedse paaregnelig Indtægt, hvis omtrentlige Størrelse imidlertid ikke af Fogden er opgivet.

§ 5.

At Fædriften som Næringsvei betragtet er gaaen fremad i det sidstforløbne Qvinqvennium er unægteligt, forsaavidt som derved forstaaes en Udvidelse af Kreaturholdet og en derved forøget Frembringelse af Fedevarer og Slagtequæg; men det viser sig tillige af de foran berørte Forholde, at disse Fremskridt ere fremkaldte ved de i Periodens Løb indtrufne ualmindelig heldige Hø- og Kornhøster, hvormed Naturen saa rundeligen har udstyret dette Amtsdistrikt, hvorimod Indvaanernes Tænksomhed, Vindskibelighed og Foretagelsesaand kun har havt ringe Deel i den fordeelagtige Stilling, hvori Fædriften er kommen ved Periodens Slutning. Men da Sandsen for Fremadskriden i denne Retning dog nu er vakt, ligesom ogsaa enkelte heldige Forsøg ere anstillede med Dyrkning af kunstig Eng og Indførelse af Vexeldrift, saa maa Udsigterne, hvad denne Næringsvei angaaer, altid betragtes som lovende i Fremtiden.

III. Afdeling
om Skovdriften.

§ 1.

Skovenes Tilstand i Hedemarkens Fogderi er, efter Fogdens Opgivende mislig, dog afgive Almindingsskovene endnu det Fornødne til Huustømmer, Gjerdesfang og Brændeveed, samt endog noget til Salg. Disse Skove eies af Almuerne med Undtagelse af Skoven i Rommedals Alminding, der nu tilhører et privat Interessentskab i Oudalen; men ligesom ethvert Fælledsskab i Jordbrug ordentligviis er til Hinder for en hensigtsmæssig og lønnende Driftsmaade, saaledes vinder denne Sætning endog i Styrke ved at anvendes paa Sameie i Skovbrug, især naar Sameiet har en saa betydelig Udstrækning og vid Forgrening, som det her omhandlede i enhver af Hedemarkens Bygder, fordi Almeeninteressen under dette Forhold altid ligger under i Kamp med Privatinteressen, og Følgen bliver, at der i bogstavelig Forstand opstaaer en Kappen om paa den meest hensynsløse Maade at ødelægge Skovene. Af Hjemskove tilhørende private Mænd, gives der iøvrigt kun faa af nogen Betydenhed i dette Distrikt, hvor Skovdrift ikke hører hjemme som Hovednæring. I Amtets østlige Distrikter Solør, Odalen og Østerdalen indtager Skovdriften derimod en høi Rang blandt Erhvervskilderne.

Saaledes ere Skovene i de 2de førstnævnte Distrikter af stor Udstrækning og af god vexterlig Beskaffenhed, men meget medtagne af den i den senere Tid stedfundne overdrevne Tømmerhugst. Om Skovenes Tilstand i sidstnævnte Distrikt ytrer Fogden sig saaledes:

"I Almindelighed maa man antage, at Skovene i Østerdalen ere i betydeligt Aftagende, og staae nu langt under den Værdi, de havde for 5 Aar siden, hvortil Aarsagen fornemmelig maa søges i alt for megen Tømmerdrift. En enkelt Undtagelse har man i Storelvedalens Thinglag, hvor Tilstanden, efter Lensmandens Indberetning, antages at være den samme som i Aaret 1841. Jeg er ogsaa tilbøielig til at antage dette, og søger Aarsagen hertil i den jevne Velstand, som der findes, hvilken det igjen maa tilskrives, at Eiendommene holdes samlede og for det meste udeelte gaae over fra Fader til Søn. Fremdeles er man ogsaa mere maadeholden i Skovenes Afbenyttelse og tænker mere paa Fremtiden og Familiernes Conservation, end paa den øieblikkelige Fordeel. Det er ogsaa temmelig almindeligt, at man i Storelvedalen har sluttet sig til den saakaldte Tømmerforening, hvis Hensigt er at indskrænke Tømmerdriften og hæve Priserne paa Trælasten, og man finder derfor nu fortiden i dette Distrikt de største og bedst fredede Skoveiendomme i Østerdalen."

§ 2.

Ifølge de af vedkommende Tømmermærkere meddelte Oplysninger ere i Periodens Løb følgende Qvanta Tømmer producerede til Salg af Løiten og Rommedals Almindingsskove i Hedemarkens Fogderi, nemlig:

i Aaret	1841	755	Tylter	til en Værdi af	3019	Spd.
" —	1842	566	—	" " —	" 2267	—
" —	1843	2246	—	" " —	" 7116	—
" —	1844	3058	—	" " —	"14302	—
" —	1845	3904	—	" " —	"19150	—
tilsammen		10,529	Tylter.		45,854	Spd.

Den netto Indtægt af denne Tømmerdrift er ikke opgiven, men, efter hvad der er oplyst om dette Forhold i de egentlige Skovdistrikter, kan det med Sandsynlighed antages, at der ved denne Næring er vundet en netto provenue for Hedemarkens Fogderi af omtrent 2 Spd. pr. Tylt, altsaa i hele Qvinqvenniet circa 21,100 Spd.

Skovprodukterne i Solør og Odalens Fogderi bestaae, ligesom overalt i Amtet, af Gran og Furu, og afhændes for det Meste i raa Tilstand til Lastehandlerne i Christiania og for en mindre Deel til Lastehandlerne i Moss, Frederiksstad og Frederikshald. Endeel Tømmer afhændes ogsaa til Sverige. I Fogderiet haves et Antal af 81 Saugbrug, hvoraf kun 2de i Vingers Præstegjeld

ere privilegerede. Af de Qvanta Planker og Bord, som aarligen opskjæres paa disse Saugbrug, afhændes kun en ringe Deel til Udskibning, hvorimod det Øvrige forbruges i Distriktet. Efter de fra Tømmermærkerne og andre ved Trælasthandelen ansatte Betjente indkomne og af Fogden oversendte Fortegnelser ere følgende Qvanta Tømmer producerede i Solør og Odalens Skove, og i Periodens Løb bragte til Udskibningsstederne, nemlig:

1841	. . . 22,455	Tylter.
1842	. . . 27,485	—
1843	. . . 40,410	—
1844	. . . 24,065	—
1845	. . . 31,334	—
tilsammen.	. 145,749	Tylter.

Brutto Indtægten af denne Trælastproduction antages efter de af Fogden meddelte Oplysninger at udgjøre i Gjennemsnit 3½ Spd. pr. Tylt, foruden de til Sælgerne givne saakaldte Gratialer, om hvis Størrelse dog Intet er oplyst. Den netto Indtægt, der, efter Fradrag af Driftsomkostningerne, er kommen Producenterne tilgode, antages at udgjøre 2 à 2½ Spd. pr. Tylt.

Angaaende Skovprodukternes Art og Afsætning m. m. i Østerdalens Fogderi har vedkommende Foged ytret sig saaledes:

"De almindelige Skovprodukter ere Gran og Furutømmer, som afsættes til Lastehandlerne i Christiania, Moss og flere Steder, samt for Trysfilds Vedkommende for den største Deel til Sverige. Ihvorvel Opgaverne vise, at der i de sidste 5 Aar skal være leveret et mindre Qvantum Udsalgstømmer end i de næstforegaaende 5 Aar, antager jeg dog, at Tømmerdriften nu forceres i høiere Grad end nogensinde tilforn. Herom vil man overbevises ved at see hen til de 3 sidste Aars Produkt.

Følgende Uddrag af de fra Tømmermærkerne modtagne Opgaver, som vedlægges, viser Omfanget af denne Virksomhed i det Hele:

I Aaret 1841	er leveret	16,426 Tylter	9 Stk.
; — 1842	; —	19,390 —	5 —
; — 1843	; —	36,870 —	11 —
; — 1844	; —	32,958 —	5 —
; — 1845	; —	36,856 —	; —
	Tilsammen . .	142,502 Tylter	6 Stk.
til en brutto Indtægt af		453,762 Spd.	108 ß.
Naar fradrages Drifts-omkostningerne med den for disse ansatte Sum		. 201,415 —	61 ;
bliver netto Indtægten		. 252,347 Spd.	47 ß.

men herforuden er Producenterne tilflydt betydelige Summer ved de saakaldte Gratialer, som i de sidste 2 à 3 Aar især ere forøgede, da man har Exempler paa, at der ad denne Vei har været givet indtil 3 à 3 Spd. 60 i Tillæg pr. Tylt for Fuldtmaals-Tømmer (12toms) og derover. Med Sikkerhed troer jeg, man ved Hjælp af Tillæggene kan forhøie Netto-Beløbet til 300,000 Spd.

Af privilegerede Sauge findes ingen, men af uprivilegerede eller saakaldte Bygdesauge, hvor man alene til Huusbehov forædler Lasten, en stor Mængde. Antallet seer jeg mig ikke istand til at opgive, af Mangel paa fornødne Meddelelser herom."

Efter det saaledes Anførte udgjør Værdien af det fremdrevne og solgte Tømmer i Qvinqvenniet circa 1,009,737 Spd. for det hele Amtsdistrikt, hvortil endvidere maa lægges de udbetalte Gratialer, der efter hvad Fogden i Østerdalen derom har ytret kunne med temmelig Sikkerhed anslaaes i det Hele til 150,000 Spd., og man feiler derfor neppe ved at antage, at der i det omhandlede Tidsrum er tilflydt Amtsdistrictet et brutto Udbytte af Tømmerdriften af circa 1,160,000 Spd.

§ 3.

Af Kul tilvirkes i Hedemarkens Fogderi alene saa meget, som ordentligvis tiltrænges i Distriktet, hvorimod Tilvirkning af Tjære ikke engang er tilstrækkelig for Behovet, medens det Manglende heri erholdes dels fra Østerdalens og dels fra Gulbrandsdalen. I Solør og Odalen produceres ei heller Kul og Tjære til Salg udenfor Distriktet; men til de derværende Spigerfabrikker leveres aarlig af Skovene 2000 à 2500 Læster Kul, der betales med 84 à 96 ß. pr. Læst, hvoraf de ⅔ Dele medgaae til Dækning af Drifts- og Transport-Omkostninger.

I Østerdalens Fogderi produceres Tjære til Distriktets eget Behov og for en ringe Deel ogsaa til Salg i Hedemarken. Af Kul tilvirkes i søndre Østerdalen kun det Fornødne til eget Forbrug, hvorimod der fra Rendalen, Tønset og Tolgen Præstegjelde i nordre Østerdalen leveres ikke ubetydelige Qvantiteter Kul og Brændeveed til Røraas Værk og de derunder hørende i dette Distrikt værende Filialafdelinger.

Denne Leverance har, efter en fra Skovinspecteuren ved Røraas Værk, gjennem Fogden indkommen Opgave, i Periodens Løb bestaaet i følgende Skovmaterialier, sc:

a. af Kul	. . . . .	56,090 Læster.
b. ; Tømmer	. . . . .	945 Tylter.
c. ; Bergsved	. . . . .	475 Favne.
d. ; Rostved	. . . . .	1870 —

Den Indtægt, som heraf er tilflydt vedkommende Almuer, er ikke opgiven, men efter de paa deslige

Materialier i Almindelighed gjældende Priser antages samme at have opløbet til omtrent 70,000 Sp.

§ 4.

Med Hensyn til Spørgsmaalene om hvorvidt andet Material end Træ anvendes til Husebygninger og Brænde; om Skovene i Almindelighed ere tilstrækkelige til Huusbrug og i hvilken Grad Transporten af Træmaterial falder besværlig i de forskjellige Egne, ere Forholdene fremdeles de samme, som i min underdanige Beretning af 17de December 1841 Afdeling **III** § 4 omforklares, og hvortil jeg maa henholde mig.

§ 5.

Som Næringsvei betragtet har Skovdriften unegteligen været mere indbringende i de sidstforløbne 5 Aar end i det næst foregaaende Qvinqvennium; thi det af denne Erhvervsgren erholdte brutto Udbytte kan nu anslaaes i det Mindste til 200,000 Spd. høiere end ved Udgangen af 1840; men denne momentane Fordeel er uheldigvis vunden paa Nationalformuens Bekostning, i det Skovene Dag for Dag ile sin Undergang imøde. Det er nemlig saa langt fra, at der i Almindelighed ved Drifter tages fornuftigt Hensyn til Skovenes Reproductionsevne eller at Tanken er henvendt paa disse Eiendommes Conservation ved forstmæssig Behandling, at det tvertimod nu tildags ikke er sjeldent, at Skovene gaae i Handel og kjøbes til overdrevne Priser, ikke som Grundeiendomme, hvis Værdi beregnes, efter hvad de aarligen kunne forvente af en deri nedlagt Driftscapital, men som en Vare, ved hvis Omsætning Kapital og Renter paa een Gang skal indvindes. Følgerne af denne Mani, der har grebet vidt om sig, og som kun finder alt for megen Opmuntring i Tidsconjuncturerne, ere høist beklagelige, i det Skovene meget hyppigen nedhugges forfode i alt Fald indtil Minimum af de givne Dimensioner for Udsalgstømmer. Af denne Fremstilling vil naadigst erfares, at den Skildring af de her omhandlede Forholde, som indeholdes i min foregaaende underdanige Beretning, finder i forstærket Grad Anvendelse i nærværende Tidspunkt, fordi der i den nu stedfindende større Søgning efter Trælast, og deraf flydende Forhøielse i Priserne paa samme, ligger en uimodstaaelig Fristelse for den mindre formuende og mindre eftertænksomme Skoveier til at gribe en øieblikkelig Gevinst og fastholde Lykken i dens ilende Fart, ubekymret om, hvorvidt saadant Foretagende kan bestaae med en velberegnet Oeconomi i Fremtiden. Men ihvorvel denne Skildring af Forholdene i berørte Henseende er i sin Almindelighed overeensstemmende med alle derom indkomne Beretninger, bør jeg dog ikke lade uanmærket, at der gives enkelte heldige Undtagelser fra Regelen, og at i Særdeleshed Storelvedalens Skoveiere have, saaledes som under denne Afdelings § 1 er oplyst, givet et følgeværdigt Exempel paa en hensigtsmæssig og fornuftig Behandling af deres Skove.

IV Afdeling

om Bergværksdriften.

§ 1.

I Hedemarkens Fogderi gives ingen Bergværksdrift, ligesom heller ikke nogen saadan Drift i den sidstforløbne Femaarsperiode har fundet Sted i Solør og Odalens Fogderi; thi det eneste Værk, som i sin Tid var i Gang i dette Distrikt, nemlig Odalens Jernværk, og som nedlagdes i 1840, er ikke senere optaget. Derimod viser nordre Østerdalens Fjeldegne sig som Sædet for en temmelig betydelig Virksomhed i denne Næringssyssel, i hvilken Henseende bemærkes: at foruden følgende ældre Anlæg, henhørende under Røraas Kobberværk, nemlig:

1. Tolgens Smeltehytte i Tolgens Præstegjeld med to Høiovne og 1 Garovn,
2. Lovise Smeltehytte i Tønsets Præstegjeld med 1 Høiovn og 1 Garovn,
3. Foldalens Grube i samme Præstegjeld, og
4. Drivsjø Smeltehytte i Reendalens Ditto med 2½ Høiovne,

er endvidere i Slutningen af Aaret 1841 opdaget i Tronfjeldets østre Side en Kobbermalmanvisning, Thronsgruben kaldet, af hvilken er indvundet 1800 Skpd. Kobbererts siden dens Opdagelse. Slutteligen maa hertil føies det i Trysfild Præstegjeld beliggende Dienssjø Jernværk med 1 Smelteovn og 1 Stangjernshammer.

§ 2.

Ved under Nr. **IV** at fremlægge Tabel over Bergværksdriften, maa jeg beklage, at den ikke er affattet med fornøden Fuldstændighed, navnligen forsaavidt som deri Intet indeholdes om det ved Lovise Smeltehytte og Foldalens Grube forædlede og indvundne Produkt, hvorom jeg savner enhver Meddelelse. Af samme Aarsag er jeg ogsaa sat ud af Stand til at oplyse hvorvidt Forbedringer maatte være indførte ved fornævnte Værksanlæg. Imidlertid troer jeg dog at kunne antage, at Bergværksdriften nu er større, end ved Udgangen af 1840, og at den forøvrigt har vundet mere Opmærksomhed, hvorom ikke alene Throngrubens Opdagelse og Anlæg i den her omhandlede Periode vidner, men hvorpaa ogsaa den Omstændighed synes at henpege, at der i samme Tidsrum ikke er udstedt mindre end 10 Muthingsbreve, nemlig 5

paa Chromanviisninger i Tønset og Tolgen og 5 paa Kobberanviisninger i Tønset, hvilke Sidste dog ikke have fremkaldt nogen stadig Bergværksdrift. Herimod stiller sig vistnok den Afmagt, hvori Øyensjø Jernværk eller Blæsterbrug er kommen i Periodens Løb, i det sammes Produktion i hele dette Tidsrum kun har bestaaet i 6 Skpd. Stangjern, saavelsom den Omstændighed, at der ved Drivsjø Smeltehytte ikke er viist nogen Virksomhed i Qvinqvenniet; men herved maa dog bemærkes, at der aldrig har knyttet sig særdeles lovende Udsigter til det nu saa godt som aldeles indstillede Øiensjø Jernværk og at Uvirksomheden ved Drivsjø Hytte kun er en Fortsættelse af dens Stillestaaen i den næst foregaaende Femaarsperiode. I øvrigt maa jeg tilføie, at ligesom Thron-Grubens Drift endnu er for ny og indskrænket til at kunne ytre nogen synbar Indflydelse paa, og Ophjælpning af Næringsveiene, saaledes ere ogsaa Udsigterne til Anlæggets heldige Fremgang og Udvidelse for Eftertiden temmelig uklare, eftersom Distriktets Bergmester har ytret at denne Kobberanviisning maa betragtes som et "meget tvivlsomt Forsøgsarbeide."

Paa Gaarden Pramhuus i Vingers Præstegjeld er i Aaret 1844 optaget et Kiselsteensbrud, hvis Production er opgivet at være omtrent 300 Skpd., der er exporteret til Sverige. Indtægten heraf, som, saavidt vides, er den eneste Fordeel, der er tilflydt Distriktet ved Brydning eller Transport af Mineralier, som ikke kunne henregnes til Metaller, har været høist ubetydelig og kan paa langt nær ikke opveie de Fordele, som Driften af det nedlagte Odalens Jernværk i sin Tid afgav. De Indtægter, som tilflyde Indvaanerne i Tønset, Tolgen og Reendalen ved Leverance af Kul og Træmaterialier, og disses Transport, fornemmelig til Røraas Kobberværk og de derunder hørende Etablissementer i nordre Østerdalen ere derimod af ikke ringe Betydenhed og maa fremdeles betragtes som de af Bergværksdriften i dette Amt flydende væsentligste Fordele; thi efter hvad der under Afdeling III § 3 findes anført er af denne Drift i Periodens Løb formentlig tilflydt nysmeldte Præstegjelde i Østerdalen en Indtægt af circa 70,000 Spd., der dog er noget mindre end den ved samme Erhvervskilde i Aarene 1835—1840 indvundne Sum.

V Afdeling

om Fabrikker og Haandværksdrift.

§ 1.

Over de i Amtet værende Fabrik- og Industrianlægs Antal, Art og Produktion m. v. vedlægges underdanigst en tabellarisk Oversigt sub. No. V, hvoraf naadigst vil erfares, at nogen Af- og Tilgang i disse Anlæg vel har fundet Sted i de sidstforløbne 5 Aar, men at disse Frem- og Tilbageskridt ikke ere af saadan Betydenhed, at de egne sig til videre Opmærksomhed. De væsentligste Forandringer reducere sig nemlig til en Forøgelse af 4 ikke ganske ubetydelige Teglværker og Nedlæggelse af 213 smaa Brændevinsbrænderier, samt at der nu haves endeel færre Saugbrug end ved Udløbet af næst forrige Periode. I øvrigt tillader jeg mig at bemærke, at den Omstændighed, at nysnævnte Tabel ikke angiver nogen Kornmølle i Ringsaker Præstegjeld, og at den tillige indeholder et mindre Antal af disse Indretninger for Vang og Rommedals Præstegjelde, end det, der angives i min Tabel over Fabrikvæsenet i næst forrige Qvinqvennium, ikke maa tillægges den Betydning, at flere af disse Indretninger nu ere nedlagte eller at deres Antal er formindsket i et hertil svarende Forhold, hvorimod Differencen i nysmeldte Henseende alene hidrører derfra, at Man under Udarbeidelsen af nærværende Tabel har været opmærksom paa — hvad der i hiin ældre Opgave er overseet — at kun de Møllebrug skulle indtages i Tabellen, hvorpaa formales mere end 500 Tønder Korn aarlig.

§ 2.

Af ovennævnte tabellariske Opgave og af hvad jeg forøvrigt har bemærket i foregaaende §, vil naadigst erfares, at der i industriel Henseende intet almindeligt Frem- eller Tilbageskridt er gjort i det sidste Qvinqvennium, og at Fabrik- og Industrivæsenet saaledes fremdeles indtager et lavt Standpunkt i dette Amtsdistrikt, naar undtages Brændeviinsproduktionen, hvilken Haandtering bliver alt mere og mere Gjenstand for fabrikmæssig Drift. Det maa nemlig i denne Henseende bemærkes, at alle de i § 1 som nedlagte ommeldte Brænderier vare ubetydelige, og henhørte for den største Deel til de saakaldte Huusholdningskjedler, samt at de ere remplacerede — vel af faa, men saa betydelige og kunstmæssige Apparater, at jeg holder mig overtydet om, at Brændeviinsproduktionen i ikke ringe Grad er stegen i den sidste Femaarsperiode, hvorom jeg, paa Grund af manglende Materialier, vel ingen bestemt Oplysning kan give, men Rigtigheden af denne Anskuelse turde dog fremlyse af den Kjendsgjerning, at der i Grue og Vingers Præstegjelde (de eneste Distrikter, hvor det indvundne Produkt er angivet for begge Qvinqvennier) ikkun produceredes 22,200 Potter Brændeviin i Aaret 1840, medens Produktionen deraf i de samme Præstegjelde for Aaret 1845 er angivet til 87,500 Potter, ligesom her-

ved endvidere maa bemærkes, at der alene i Ringsaker, Næs og Vangs Præstegjelde er i det sidstforløbne Aar tilvirket 951,726 Potter Brændeviin, og at dette uhyre Qvantum overstiger hvad der af denne Artikel er tilvirket i ethvert af de foregaaende 5 Aar, er jeg saa meget mere tilbøielig til at antage, som det netop er i de sidste Aar, at de mere storartede og mere produktive Brænderier ere oprettede, men at dette Fremskridt, der har sin Grund i Beskatningsprinciperne, ifølge hvilke Productionen nødvendigvis maa foregaa i en stor Skala, hvis den ikke skal være forbunden med pecuniairt Tab, kun saare lidet er skikket til at fremme Almeenvellet, synes ikke at tiltrænge nogen nærmere Udvikling. Men bortseet fra Brændeviinsproductionens Forøgelse og den dertil angivne naturlige Aarsag, hvilken man — mærkeligt nok — just havde paaregnet som virkende til det modsatte Endemaal, er det vanskeligt at forklare Grunden til den øvrige Stillestaaen i Fabrik- og Industrivæsenet; thi paa samme Tid som de locale Forholde gjennem rige Skovtrakter, farbare Indsøer og betydelige Elvedrag synes at begunstige Anlæg af Fabrikker og Manufakturer, har Distriktet i Periodens Løb været velsignet med mere end almindelig gode Aaringer, der maatte have afgivet et ikke ringe Bidrag til de for deslige Anlæg nødvendige Driftskapitaler, hvis Savn i Perioden 1835—1840, der som bekjendt rammedes af flere Misvextaar, netop er bleven anført som en Grund til at der ikke i hint Tidsrum var gjort noget Fremskridt paa Industriens Bane, men hvilken Forklaringsgrund følgelig nu viser sig temmelig tvivlsom. Aarsagerne til denne Stagnation være nu hvilkesomhelst, saa synes det dog i alle Fald vist, at Tidspunktet for en større industriel Virksomhed i Oplandene ikke kunde være fjernt, naar man først turde gjøre sig Haab om, at der ikke vil negtes dette Distrikt — mere end andre Egne af Riget — Adgang til Byanlæg, og naar det tillige turde forudsættes, at de projecterede Planer til at lette Oplandene Communikationen med Søkysterne gjennem Christianiafjorden, snart maatte komme til Udførelse. Det er nemlig en i Forholdene grundet Selvfølge, at ligesom den Foretagelsesaand og Fremadskriden i alle Retninger og den Sammentrængen af større Arbeidskraft, som nødvendigvis udvikler sig af en Mængde Individers mercantile og sociale Samvirken inden en snæver og indskrænket Kreds, eller med andre Ord, som fremgaaer af Byliv og Bynæringer, ville ytre en mægtig Indflydelse paa Industriens Opsving i et Distrikt som Hedemarken, saaledes synes det ikke mindre klart, at Alt hvad der kan formindske Udgifterne ved de raa Materialiers Transport vil virke gavnligt til Industriens Fremme.

§ 3.

Overalt i Amtsdistriktet haves et tilstrækkeligt Antal af duelige Haandværkere, og kun i Hofs Præstegjeld angives Mangel paa en enkelt Classe af disse, nemlig Sadelmagere. Der gives imidlertid ingen Haandværker, som har etableret Værksted, hvorfra Udsalg i en større Maalestok skeer til fremmede Distrikter; thi at der hist og her gives nogle f. Ex. Snedkere, som ved Siden af bestilte Arbeider tillige forfærdige enkelte Produkter til Udsalg, er Noget, som intet Beviis indeholder for en i større Skala gaaende Haandværksdrift; tvertimod viser denne Næringssyssel sig endnu temmelig ambulatorisk, forsaavidt som den jevnligst foregaaer — ikke i Arbeiderens Bolig men i de Folks Huse, hvorfor der arbeides. Det Anførte viser ikke destomindre, at den vistnok ikke betydelige Mangel paa duelige Haandværkere, hvoraf saavel Østerdalen som Solør og Odalen for en Deel lede ved forrige Qvinqvenniums Udløb, nu er hævet, og naar hertil kommer, at de Haandværksdrivende paa de fleste Steder nogenlunde holde Skridt med Tidens Fordringer, maa det erkjendes, at der ingen skjellig Grund haves til Anke over Haandværksdriftens nu værende Standpunkt.

VI. Afdeling

om Bynæringer.

§ 1.

Huusfliden bestaaer fornemmelig i Forfærdigelse af linnede og uldne Tøier samt almindeligt Boskab og Agerdyrkningsredskaber, hvormed begge Kjøn sysselsætte sig, idet Qvindekjønnet beskjæftiger sig med den første og Mandkjønnet med den anden Green af Huusfliden. Det Sidstes Virksomhed i nysmeldte Retning er af mindre Betydenhed og staaer paa samme Standpunkt som forhen. Mængden af de tilvirkede Uld- og Linnedstoffer fyldestgjør derimod Behovet overalt, maaske med Undtagelse af Søndre Østerdalen, fornemmelig Aamodts Sogn og Elverums Præstegjeld, hvor Smagen for Luxus synes at sætte Huusfliden tilbage og forlede begge Kjøn til unødvendigt Brug af udenlandske Klædningsstoffer. I Hedemarkens Fogderi afhændes endog en ikke ringe Deel af det Tilvirkede udenfor Distriktet. Det er imidlertid ikke alene med Hensyn til Mængden af disse Huusflidens Frembringelser, hvori Bomuldsgarnet nu spiller en temmelig betydelig Rulle, at Indvaanere i Hedemarkens Fogderi udmærke sig, men ogsaa fordi det Tilvirkede, saavel Vadmel som de finere Tøier

(Verkener af Uld og Bomuld) efterhaanden tiltager i Godhed, Smukhed og Elegants. Disse Fremskridt grunde sig vistnok i den Omstændighed, at Priserne paa Bomuldsgarn alt mere og mere ere faldne, formedelst de i den senere Tid hertillands oprettede Bomuldsspinderier, men de maa formentlig ogsaa tilskrives den mere dannede Classe af Qvindekjønnet, der ved sine i de sidste Aar udviste Bestræbelser for en Fremadskriden i den her omhandlede Retning synes at have forplantet denne voxende Industrisands til de lavere Samfundsclasser.

§ 2.

Fiskeri er næsten overalt i Amtsdistriktet ubetydeligt, og har ikke i de sidste 5 Aar været nogen Forandring underkastet. Grunden til at denne Binæring er saa ringe ligger dels i mindre fuldkomne Fiskeredskaber, der fornemmelig bestaae i Næt og Ruser, medens Brugen af de til Fiskefangst i Elvedragene saa hensigtsmæssige Fluekroge endnu næsten er ubekjendt, og dels deri, at Amtets Indsøer og Elve ikke i Almindelighed ere meget fiskerige, hvilket navnligen er Tilfældet med Mjøsen, saavelsom den Deel af Glommen og dens Bielve, der har sit Løb gjennem søndre Østerdalen, Solør og Odalen, hvorfor ogsaa kun enkelte søge Beskjæftigelse ved Fiskeri, og selv de, der paa Grund af deres Eiendommes Beliggenhed ved Indsøer og Elve sysselsætte sig paa denne Maade, fange neppe saa megen Fisk, som fornødiges til Huusbehov. I nordre Østerdalen haves derimod bedre Adgang til Fiskeri af forskjellige Arter, saasom Sik, Rør, Ørret m. Fl., hvoraf endog en Deel fiskes til Salg.

Jagten er ligeledes af ringe Betydenhed, fornemmelig i Hedemarken, Solør og Odalen, hvor der hovedsageligen alene af Lyst eller til Fornøielse drives en ubetydelig Hare- og Fuglejagt. I Østerdalen er derimod Jagten af mere Betydenhed; thi her findes ikke alene Elsdyr og Reen, de Første i søndre Østerdalen og Reendalen og de Sidste i nordre Østerdalen, og af begge Dele skydes nu og da enkelte Dyr, men ogsaa en betydelig Deel Fuglevildt, nemlig Rype, Aarfugl, Tiur og Hjerpe, der i Almindelighed fanges i Snarer og til sine Tider i saadan Mængde, at store Partier deraf udføres og sælges paa Grundset Marked, i Trondhjem, Roraas, Christiania og andensteds. I de to sidste Aar har Fangsten imidlertid været ringe, hvortil Aarsagen er at Vildtet enkelte Aar søger hen til andre Egne. Jagten efter Rovdyr er overalt ubetydelig; den synes imidlertid at være størst i Solør og Odalen, hvor man fornemmelig for Skindets Skyld jager efter Ulv; men det er at haabe, at de ved Lov af 4de August f. A. bestemte høiere Præmier for Rovdyrs Fældelse ville virke hensigtsmæssigere til Udvidelse af Jagten efter disse Dyr, ligesom Man forøvrigt lover sig gode Frugter af den i nysnævnte Lov foreskrevne Fredning af nyttigt Vildt.

§ 3.

Den eneste Fragtfart af nogen Betydenhed er Dampskibsfarten i Mjøsens Farvand, der nu har overtaget næsten al den Varetransport, som forhen besørgedes af Baadførere mellem Minde i Eidsvold og forskjellige Steder langs Mjøsens Bredder, ligesom den stadigen virker til Udbredelse af en heldbringende og livlig Rørelse i den indre Trafik og Færdsel. Denne Fragtfart er derfor ogsaa særdeles lønnende for Interessenterne, hvorom følgende Opgave over dens Status i de sidste 5 Aar afgiver nærmere Forklaring.

	Brutto Indtægt.				Drifts-Omkostninger m. v.		Netto Udbytte.	
	For Befordring af Passagerer.		Af Varefragten.					
	Spd.	ß.	Spd.	ß.	Spd.	ß.	Spd.	ß.
1841	4,227	66	957	62	3,515	21	1,669	107
1842	4,421	38	1,367	17	4,078	22	1,710	33
1843	4,228	″	1,500	″	3,378	110	2,349	10
1844	3,985	56	1,734	56	3,483	88	2,236	24
1845	4,122	3	1,546	25	2,737	90	2,930	58
=	20,984	43	7,105	40	17,193	91	10,895	112

Heraf fremgaaer, at saavel Befordringen af Passagerer som Varefragten er temmelig betydelig, og at Driftens Netto-Udbytte har i Gjennemsnit beløbet sig til 2,197 Spd. 46⅔ ß. aarlig, der forrenter den i Dampskibs-Entreprisen indskudte Sum 17,000 Spd. med circa 12 pCt. aarlig.

Hvad Landtransporterne angaaer, da ere disse af ringe Betydenhed saavel i Hedemarken som i Solør og Odalen, hvor de fornemmelig bestaae i Frembringelse af de Varer, hvormed Landhandlerne forsyne sig fra Christiania, hvilken Befordringsmaade dog kun benyttes i forsinævnte Di-

strikt paa den Tid af Aaret, nemlig om Vinteren, da Dampskibsfarten ophører.

I Østerdalen have derimod Landtransporterne en større Udstrækning, i det de, foruden at benyttes af Landhandlerne, tillige omfatte saavel betydelige Kjørsler fra Røraas Kobberværk som Færdsel med en Mængde Sild og andre Fiskevarer fra Trondhjem til Tønset og Grundset Marked. Indtægterne ved disse Kjørsler, hvis Størrelse jeg ikke seer mig istand til at kunne opgive, tilfalde fornemmelig Tønset og Tolgen Præstegjelde og for en Deel ogsaa Øvikne, hvor Færdselen er tiltaget i samme Forhold som Oparbeidelsen af den gjennem dette Præstegjeld anlagte nye Hovedvei er skreden fremad. Den almindelige Mening gaaer i øvrigt ud paa, at disse Landtransporter, der optage megen Tid, Hestekraft og Furage, kun afgive ringe sand Fordeel.

§ 4.

Handel drives gjennem Landkræmmerier, hvoraf fortiden haves følgende Antal:

i Hedemarkens Fogderi	6
: Solør og Odalen	12
og deriblandt 9 paa Kongsvinger, hvor følgelig Antallet nu er forøget med 4 siden Udløbet af den foregaaende Femaarsperiode.	
og i Østerdalen.	5
tilsammen . . .	23

hvortil endvidere kommer 2 Høkere og Marketentere i Kongsvinger Leir. Disse Landkræmmerier angives at være i god Drift, dog antager Fogden i Solør og Odalen at Landhandlerierne i Grue, Hof og Odalen ere mere indbringende end de Kongsvingerske. Angaaende Forholdet med Landkræmmerierne i Østerdalen og den Indflydelse de fortiden ytre paa Distriktets oeconomiske Velvære, har Fogden bemærket følgende:

"Næsten overalt er det Tilfældet, at disse Landhandlere hjembringe og falbyde forskjellige Slags forhen ubekjendte Fabrik- og Manufakturvarer, fine Vine, samt al Slags Flitter, som først kjøbes af den mere Formuende, siden af den Ringere og endelig af den arbeidende Classe; for Samtlige bliver det Ene en Fornødenhed efter det Andet, indtil Erhvervskilderne blive utilstrækkelige og Armod og Fattigdom samt Familiers og Individers Undergang paafølge. Man maa i Sandhed blues, naar man med Alvor betragter Bondestandens Levemaade paa flere Steder i Østerdalen nu og i Fortiden. Den forrige Simpelhed synes reent at forsvinde og en ganske paafaldende Luxus synes alt mere og mere at udbredes. Følgerne ere vel endnu ikke indtraadte og blive maaskee borte saalænge som Distriktets Rigdomskilde, Skovene, florerer; men desværre de udeblive ikke, og blive maaskee dobbelt følelige, naar de komme. Mest paafaldende er Levemaaden i søndre Østerdalen, hvor Handelen med det Overdaadige især synes at florere. Ja! selv i det afsides liggende Trysfild, hvis Beboere stedse have udmærket sig ved Simpelhed, synes Sæder og Skikke ligeledes ganske at være forandrede. Til Exempel anføres, at man ogsaa der sløser bort sine Penge paa fine kostbare Vine, saasom Champagne, Portviin og Madera, hvormed deres Landhandler forsyner Bygden. Paa min Thingreise didhen for faa Dage siden erfarede jeg at der af første Slags blev fortæret i Dusinviis. Denne Gang var det vel nogle af de mere formuende Bønder fra Elverum, som trakterede, men paa Forespørgsel blev det mig sagt, at Bygdens Egne heller ikke tage i Betænkning paa lignende upassende Maade at anvende deres Penge. Et andet Exempel blev mig opgivet paa, at endog en Arbeidsmand havde anvendt 1 Uges Fortjeneste paa en Flaske Champagne. Hvortil saadan Yderlighed vil lede, er ikke vanskeligt at indsee. Jeg siger derfor, gid vi i dette Distrikt vare af med alle Landhandlere. En enkelt af Elverums Landhandlere skal aarlig omsætte Varer for 30 til 50,000 Spd. Antager man nu at $\frac{1}{5}$ Part deraf anvendes til Overdaad, saa faaer man alligevel det forbausende Resultat, at nemlig 6 à 10,000 Spd. aarligen bortkastes, eller ilde anvendes. Saa galt er det ikke overalt i Distriktet, men Ondet griber om sig og kan snart blive incurabelt. Lensmanden i Tønset omtaler Nødvendigheden af der paa Stedet at faae nok en Landhandler, for at aabne Concurrencen; jeg beder Gud bevare os herfra. Hvad Nødvendighedsvarer betræffer, saa har Loven af 8de August 1842 aabnet Concurrence god nok; Luxusvarerne trænge ikke Concurrence, men maa gjerne vedblive at være dyre. Den nu værende Landhandler paa Tønset handler nu godt, saa at sige alene med Nødvendighedsvarer; men oprettes nok et Landhandleri, maa Handelen udvides til mindre nødvendige Varer. Alle Distriktets øvrige Landhandlere sidde i god Rørelse og en af Elverums driver en Handel, ligesaa betydelig som flere af Christiania større Kjøbmænd."

Denne Skildring er vistnok intet mindre end glædelig, i det den synes at aabne Udsigter til en maaske ikke aldeles ugrundet Frygt for, at det simple Brændeviins Bandlysning fra By og Bygd vil forlede Menigmand til i Fremtiden at søge Erstatning herfor i finere og kostbarere Beruselses-

midler, saasom Druebrændevin og Vine; men ihvorvel jeg med Fogden antager, at Landhandlerierne for en Deel bidrage til at udbrede Smagen for Luxus og et forfinet Livs Nydelser, hvorved Menigmand ofte forledes til, uden fornuftigt Overlæg, at anvende sine Penge til Indkjøb af unødvendige Varer og Overdaadigheds Flitter, formener jeg dog, at de paaankede Udskeielser i denne Retning, der efter Skildringen alene foregaa i de sydligste Egne af Østerdalen, maa betragtes som temporaire i det de hovedsageligen ere udsprungne af de nuværende for Tømmerdriften særdeles gunstige Tidsconjuncturer, hvorved betydelige Pengesummer ere komne i Omløb blandt Almuerne, som deri have fundet en Fristelse til Vellevnet og Overdaadighed over alle fornuftige Grændser; men naar denne Kilde standses eller formindskes, hvilket vel kan hende, skjønt det af andre Grunde ingenlunde vilde være ønskeligt, vil Fristelsen og Adgangen til at fortsætte det begyndte luxuriøse Levnet uden Tvivl bortfalde, og Menigmand vende tilbage til sin forrige Tarvelighed i Sæder og Skikke. Ifølge denne Anskuelse, og i Betragtning af, at Handelsinstitutionen, ikke mindre end enhver anden nyttig Samfundsindretning, vil kunne give Anledning til Misbrug, kan jeg vel ikke tiltræde den af Fogden udtalte almindelige Fordømmelsesdom over Landhandlerierne, men jeg nærer paa den anden Side heller ikke i Almindelighed nogen Sympathi for en Forøgelse af deres Antal, fordi de kun lidet ere skikkede til at lette Afsætningen af Landmandens egne Produkter og at fremme en gavnlig Tuskhandel, hvilket Gode formeentlig alene vil kunne opnaaes ved Anlæggelse af Handelspladse eller Kjøbstæder i Amtsdistriktet. Denne Mening har jeg allerede ved foregaaende Leiligheder udtalt og in specie i Foreстillinger til Finants-, Handels- og Told-Departementet af 3die December 1838, 30te Juli 1841 og 26de Januar 1842 om Oprettelse af 2de Kjøbstæder i Amtet, uden at jeg ved den senere udkomne Lov om Handelen af 8de August 1842 er bleven motiveret til at forandre mine Anskuelser i dette Punkt, thi den Frigivelse af Handelen med Nødvendighedsvarer i Landdistrikterne, som hjemles ved bemeldte Lovs §§ 14, 15 og 16 har ikke afhjulpet og vil efter Forholdenes Natur formeentlig heller ikke kunne afhjælpe Savnet af almindelige Markedspladse, fordi saadan sporadisk og ambulatorisk Handelsvirksomhed ikke i sig selv besidder noget Element til at fasthholde sin Opgave, for saavidt som denne skulde bestaa i at surrogere Kjøbstæder, og fordi en indskrænket Handelsrørelse ikke kan forenes med Landbonæring, der under disse Omstændigheder maa blive Hovedsagen, medens hin Virksomhed kun bliver en Bisag. De fra Fogderne indkomne Beretninger samstemme derfor ogsaa i det Punkt, at den her omhandlede Art af Landhandel ikke i den senere Tid er forandret eller skreden fremad, men at Loven af 8de August 1842 kun har bevirket, at den forhen forbudne, men ikke destomindre de facto stedfundne Handel nu foregaaer i en legaliseret Form, hvilket er et Gode, som skyldes Loven, og det eneste som fornuftigvis kunde attraaes. Forøvrigt tillader jeg mig, hvad den Handel angaaer, som Amtets Indvaanere drive med egne Produkter, underdanigst at henvise til Afdeling I § 7, Afdeling II § 4 og Afdeling III § 2, hvor denne Handels Beskaffenhed, Frem- og Tilbageskridt, naadigst vil findes oplyst. Den Handelsrørelse og Vareomsætning, som foregaaer paa Grundset Marked i Elverums Præstegjeld, er betydelig og af stor Udstrækning, men til hvilken Capitalværdi denne Omsætning aarligen kan have beløbet sig, seer jeg mig paa Grund af manglende Oplysninger, ikke istand til at opgive, ligesom jeg heller ikke tør ytre nogen bestemt Mening om hvad enten Handelen derstedes har været i Af- eller Tiltagende eller om den ingen Forandring er undergaaet i Qvinqvenniet, hvilket Sidste jeg imidlertid antager at være sandsynligst.

Endelig tilføies, at Antallet af Gjæstgiverier udgjør:

i Hedemarkens Fogderi	15.
i Solør og Odalens Fogderi . . .	18.
og i Østerdalen	20.
tilsammen . .	53.

hvoraf de Fleste alene holdes for Reisende, hvis Antal ikke er saa stort at denne Næring kan i Almindelighed afgive synderlig Fordeel for Besidderne.

VII Afdeling

om Tilstanden i Almindelighed.

§ 1.

Til nærmere Bedømmelse af Oeconomiens almindelige Standpunkt i Amtsdistrictet, skal jeg nu, i Overensstemmelse med den naadigst udfærdigede Instruxion, underdanigst meddele følgende Oplysninger:

A. Efter de fra Fogderne modtagne Indberetninger aflønnes Tjenestefolk og Dagarbeidere saaledes:
   a. i Hedemarkens Fogderi:
      for en Tjenestekarl, aarlig Løn 13 à 16 Spd.
      " en Tjenestepige ligesaa . . 10 à 12 —
      " en simpel Dagarbeider foruden Kost, daglig fra . 8 til 12 ß.

b. i Solør og Odalens Fogderi:
for en Tjenestekarl, aarlig Løn 16 à 18 Spd.
" en Tjenestepige ligeledes . . 12 à 13 —
en simpel Dagarbeider efter de forskjellige Aarstider foruden Kost daglig fra . . . 8 til 16 ß.

c. i Østerdalens Fogderi:
for en Tjenestekarl, aarlig Løn 20 à 25 Spd.
" en Tjenestepige " " 8 à 10 —
" en Dagarbeider, efter Aarstiden, og paa Leierens Kost, daglig . . . . . 8 til 24 ß.

I forestaaende Opgave er Tjenestelønnens fulde Beløb anført; men Aflønningen skeer ordentligvis i det hele Amt dels med Penge og dels med Klæder, hvilke Sidste kunne i Gjennemsnit ansættes til 8 Spd. aarlig for hver Person.

B. Efter Instruxens Indhold vedlægges følgende særskilte Tabeller:
No. VI over thinglyste og aflyste Panteheftelser m. m. for hvert Aar i Qvinqvenniet.
" VII over Bygdemagasinernes Tilstand ved Udgangen af Aaret 1845.
" VIII over Længderne af de offentlige Veie i Amtet.

Med Hensyn til de 2 sidstnævnte Tabeller bemærkes:

1. at følgende Bygdemagasiner ere i Periodens Løb hævede, nemlig:
a. Magasinet for Hofs Hovedsogn } alle ved kgl.
b. — " Aasnæs Annexsogn } Resol. af 4
c. — " Vaaler — } Sep. 1843.
d. — " Aamodts Hovedsogn ved kongelig Resolution af 21de October 1844.
e. Magasinet ved ytre Reendalens Hovedsogn ved kongelig Resolution af 24de December 1844.
f. Magasinet ved øvre Reendalens Annexsogn ved samme Resolution.
g. Magasinet ved Lilleelvedalens Hovedsogn } ifølge kongl.
h. — " Tyldalens } Resol. af 23
i. — " Tønsets Hovedsogn } Juni 1845.
ifølge Finants-Departementets Meddelelse i Skrivelse af 29de December 1845.

2. at Oparbeidelsen af den anlagte nye Hovedvei gjennem Tønset og Qvikne Thinglage vel er skreden fremad i de sidste 5 Aar, men ikke endnu aldeles fuldført, hvortil Aarsagen fornemmelig ligger i den almindelige Mangel af fast ansatte Civilingeniører og dernæst i de specielle Omstændigheder, der periodisk har foranlediget Arbeidets bratte Standsning formedelst Umuligheden af til enhver Tid, naar saadant paakrævedes at kunne ved privat Engagement erholde nogen duelig for Faget theoretisk og praktisk uddannet Mand til technisk Bestyrer af Veianlægget, hvorom Amtmandskabets Correspondence med det kongelige Justits- og Politi-Departement indeholder nærmere Oplysning.

I Periodens Løb ere iøvrigt ingen ny Vei anlagt eller oparbeidet, skjønt flere saadanne Anlæg ere paatænkte og befundne hensigtsmæssige; men denne Stagnation er væsentligen fremkaldt ved Bestemmelserne i Lov af 28de Juli 1824 §§ 11, 12 og 13 om Veirodeinddelinger, hvorefter ethvert Jordbrug skal tildeles et bestemt Veistykke til Vedligeholdelse, hvilket Lovbud stiller sig hemmende i Veien for ethvert Fremskridt i den ommeldte Retning, saaledes som i min underdanige Beretning af 17de December 1841 nærmere oplyses og hvortil jeg maa henholde mig.

C. Ifølge indløben Beretning fra Directionen for den ifølge kongelig naadigst Resolution af 5te Mai 1835 oprettede Sparebank for søndre Hedemarkens Distrikt befandtes Bankens Status ved Udgangen af Aaret 1845 saaledes:
Bankens hele Fond bestod i
a. Udlaan mod 349 Vexelobligationer og reste-rende Renter . . . . . 12,305 Sp. $4\frac{1}{2}$ ß.
b. Casfebeholdning . . . . 514 — $60\frac{1}{2}$ "
tilsammen . . 12,819 Sp. 65 ß.

Af dette Fond var opført paa Folio som Indskyderne tilhørende 11,545 Spd. $98\frac{1}{2}$ ß., hvorimod Bankens ved Overskud vundne egen Eiendom udgjorde til samme Tid de øvrige 1273 Spd. $86\frac{1}{2}$ ß.

Endvidere er, ifølge høieste Resolution af 22de November 1845 oprettet en Sparebank i Hofs Præstegjeld, men denne Indretning var ved Periodens Slutning ikke kommen i Virksomhed.

I Amtsdistrictet haves 2de private Brandforsikrings-Indretninger, nemlig en i Næs og en i Ringsaker Præstegjeld. Fra Regnskabsføreren for førstnævnte Brandforsikring er indløben en Oversigt af sammes Status den 24de Juni 1845, hvorefter Indretningen paa den Tid havde en Casfebeholdning af 1474 Spd. samt Brandredskaber til en Værdi af 600 —
tilsammen . . 2074 Spd.
I Periodens Løb har Indtægten i det Hele beløbet sig til . 1114 Spd.
hvorimod Udgifterne til

Transport . .	1114 Spd.
Brandhjælp og Lønninger m. m. andrage . .	826 —
følgelig er i dette Tidsrum kommen Indretningen tilgode	288 Spd.

Med Hensyn til sidstnævnte Brandforsikring har Fogden i Hedemarken indberettet, at Assurancesummen udgjør 360,700 Spd., og at Indretningen havde ved Udgangen af Aaret 1845 et Fond af 2186 Spd., der var gjort rentebærende, dels efter Panteobligationer og dels efter andre Gjeldsforskrivelser.

D. Som ydermere Bidrag til Bedømmelse af de statsoeconomiske Forholde i Amtsdistriktet ved Udgangen af den sidstforløbne Femaarsperiode har jeg endvidere indhentet Oplysninger om efternævnte Gjenstande, der indeholdes i hosfølgende Tabeller:

No. **IX** over Folkemængdens Stilling den 31te December 1845.
" **X** " behandlede Gjeldssager ved Forligelsescommissionerne.
" **XI** " afholdte Auctioner over udexeqveret Gods.
" **XII** " Restancer af Skatter og offentlige Udredsler.
" **XIII** " Antallet af Fattige og Udgifter til Fattigforsørgelsen.

Disse af Distriktets Sognepræster, Forligelsescommissioner, Sorenskrivere og Fogder i tabellarisk Form meddelte Oplysninger ere, saavidt skjønnes kan, i Almindelighed paalidelige og affattede med ønskelig Nøiagtighed.

§ 2.

Ved at see hen til Næringsveienes Statistik i det sidst forløbne Qvinqvennium og ved at sammenligne disses Standpunkt i Slutningen af Aaret 1845 med den Stilling de indtoge ved Udgangen af Aaret 1840, kommer man til det glædelige Resultat, at Tilstanden betydelig har forbedret sig. De 3de Hovednæringer, Jordbrug, Fædrift og Skovdrift have nemlig givet et langt større Udbytte i dette Tidsrum end i den næst foregaaende Femaarsperiode, hvilken lykkelige Omskiftning næsten udelukkende har sin Grund i de indtrufne gode Korn- og Høhøste, samt i de forhøiede Priser paa Trælast, hvoraf Følgerne have viist sig i en jevnt tiltagende Velstand og større Rørelse i Næringslivet. I commerciel og industriel Henseende spores derimod liden eller ingen Fremgang i Periodens Løb, naar undtages at store kunstmæssigen indrettede Brændeviinsbrænderier efterhaanden ere anlagte, i Særdeleshed i Hedemarkens Fogderi, og at Productionen af Brændeviin ikke ubetydeligen er forøget, men i hvilken Grad dette er skeet, og hvilke Indtægter derved ere tilfaldne Producenterne, har jeg ikke seet mig istand til at kunne opklyse, af Mangel paa andre statistiske Oplysninger om denne Industrigren, end de ufuldstændige og mindre tilfredsstillende, der findes i Tabel No. **V.**

Et ubedrageligt Vidnesbyrd om den Indflydelse, som Næringsveienes Fremgang og Tiltagende har ytret paa Samfundets oeconomiske Tilstand og Velfærds Anliggender ligger forøvrigt i den Statistik af Gjeldsforholdene, som indeholdes i de foran nævnte Tabeller No. **X, XI** og **XII.** Ved Sammenhold af disse med de i 1841 underdanigst afgivne lignende Tabeller vil saaledes naadigst erfares, at den stiftede Gjeld og de under Inddrivelse komne Fordringer havde i Aaret 1840 opnaaet følgende Standpunkt i det hele Amt, sc.:

7646 Gjeldsforlig for et samlet Beløb af	272,082 Sp.	41 ß.
5484 Executioner	100,554 —	36 "
618 tvungne Auctioner for et samlet Beløb af	42,689 —	28 "
Skatterestancer	27,343 —	89 "

medens Status i berørte Henseende befandtes i Aaret 1845 saaledes:

afsluttede Gjeldsforlig 4311 for en samlet Sum af	143,380 —	65 "
afholdte Executioner 3194 . .	32,935 —	111½ "
— Auctioner 200 . . .	20,248 —	97½ "
Skatterestancer	13,407 —	23 "

I de sidste 5 Aar er altsaa Gjelden formindsket og Formuen forøget i følgende Forhold

efter Forligene med	128,701 Spd.	96 ß.
" Executionerne	67,618 —	44½ "
" Auctionerne	22,440 —	50½ "
" Restancerne	13,936 —	65½ "

hvilken Stigen i oeconomisk Velvære maa, som foran bemærket, ansees som en Følge af Næringsveienes Udvidelse og heldige Fremskridt i det omhandlede Tidsrum.

Efter Tabel No. **X** befandtes Amtets Folkemængde den 31 December 1845 at være 87,245 Individer, medens Status den 29de November 1835 var 79,616, hvoraf altsaa følger, at Folkemængden er i Decenniet forøget med 7629 eller 9½ pCt. Ligesom Forøgelsen har været størst i det sidste Qvinqvennium nemlig 4234, saaledes tyder ogsaa denne Omstændighed hen paa heldige Tidsconjuncturer, hvilket Resultat ligeledes viser sig ved Sammenligning mellem Opgaven i 1841 af Fattigforsørgelsen og de Oplysninger om denne Gjenstand, som indehol-

des i Tabel No. XIII, hvorefter de Fattiges Antal ved Qvinqvenniets Slutning var formindsket med 1398 Personer. Udsigterne til en lysere Fremtid, hvorom jeg i min underdanige Beretning af 17de December 1841 vovede at udtale mig, ere saaledes i Virkeligheden nu stadfæstede, og jeg tilføier slutteligen det Ønske, at Distriktets Indvaanere ville, med fornuftig Oeconomi, benytte de Rigdomskilder, som Nutiden tilbyder dem, og at de, saavidt det ligger inden deres Omraade, ville skride frem paa Vindskibelighedens og Industriens Bane for derved at danne sig et Værn mod de Ulemper, som en Omskiftning af Tidsforholdene maatte medføre.

Kjonerud den 14de December 1846.

Underdanigst

F. H. J. Heidmann.

Tabel

over Længderne af offentlige Veie i Hedemarkens Amt.

Thinglagene.	Hovedveie.		Bygde-Kjøreveie.		Rideveie.		Summa.		Anmærkning.
	Mile.	Alen.	Mile.	Alen.	Mile.	Alen.	Mile.	Alen.	
Hedemarkens Fogderi.									
Næs	=	=	4	16,380	=	=	4	16,380	Af de i denne Tabel opførte Veie, vedligeholdes følgende Strækninger af Amtsveikassen, overensstemmende med Lov af 28de Juli 1824 § 3:
Ringsaker	3	7,417	15	6,221	=	=	18	13,638	
Vang	2	30	11	519	=	=	13	549	
Stange	3	6 185	4	11,864	=	=	8	49	
Rommedal	1	12,268	4	12,107	=	=	6	6,375	
Løiten	1	15,627	5	3,191	=	=	7	818	
Solør og Odalens Fogderi.									a. i Stange Thingl. 1 Miil 3,612 Al. b. = Aamodt = — 13,000 = c. = Storelvedalen. = — 16,513 = d. = Rendalen = — 15,992 =
Hof	5	14,989	14	70	=	=	19	15,059	
Grue	6	1,362	17	4,450	=	=	23	5,812	
Vinger	4	9,277	6	12,534	=	=	11	3,811	
Odalen	2	10,404	10	8,470	=	=	13	874	
Østerdalens Fogderi.									
Elverum	6	3,618	6	6,717	1	13700	14	6,035	
Aamodt	3	6,629	1	15,790	6	6569	11	10,988	
Storelvedalen	3	11,103	=	=	5	=	8	11,103	
Rendalen	4	14,673	=	=	13	10938	18	7,611	
Tonset	5	15,493	6	525	2	9300	14	7,318	
Tolgen	3	6,697	2	6,900	12	7300	18	2,897	
Ovikne	4	3,214	=	8,636	=	=	4	11,850	
Trysfild	=	=	=	=	5	6510	5	6,510	
	62	12,986	111	6,374	47	317	220	1,677	

Tabel

over de ved Forligelsescommissionerne i Hedemarkens Amt i hvert af Aarene 1841 til 1845 inclusive behandlede Gjeldssager.

	1841.			1842.			1843.			1844.			1845.			Tilsammen i alle 5 Aar.		
	Antal.	Til Beløb. Spd.	ß.	Antal.	Til Beløb. Spd.	ß.	Antal.	Til Beløb. Spd.	ß.	Antal.	Til Beløb. Spd.	ß.	Antal.	Til Beløb. Spd.	ß.	Antal.	Til Beløb. Spd.	ß.
Hedemarkens Fogderi.																		
Ved Næs Forligelsescommission	240	10,826.	117	208	10,421.	107	142	7,375.	62	124	6,513.	2	116	5,417.	31	830	40,554.	79
= Ringsakers Do.	479	25,019.	5	372	27,138.	104	238	14,950.	46	280	14,272.	45	277	15,560.	22	1646	96,940.	102
= Vangs Do.	339	13,687.	33	305	17,606.	5	222	10,690	16	311	13,414.	30	271	10,240.	32	1448	65,637.	116
= Stange Do.	385	14,057.	82½	342	14,494.	22	388	17,160.	74	374	16,255.	81	383	14,144.	84	1872	76,112.	103½
= Rommedals Do.	364	12,042.	117	253	9,877.	10	254	9,879.	64	292	9,843.	81	229	6,209.	82	1392	47,852.	114
= Løitens Do.	343	13,790.	52	181	7,618.	93	172	8,232.	37	176	8,826.	77	93	3,859.	31	965	42,327.	50
Solør og Odalens Fogderi																		
Ved Hofs Forligelsescommission	939	28,817.	72	605	17,935.	96	391	13,912.	36	407	13,259.	42	745	16,426.	48	3087	90,351.	54
= Grue Do.	630	29,691.	33	629	19,929.	102	456	16,103	9	377	11,797.	22	480	15,008.	1	2572	92,529.	47
= Vingers Do.	484	25,628.	54½	322	12,922.	64½	268	20,170.	108	323	10,057.	29½	428	10,465.	113½	1825	79,245.	10
= Stroms Do.	468	8,455.	100	188	6,949.	89	110	4,074.	93	160	6,999.	114	169	4,398.	104	1095	30,879.	20
= Nordre Odalens Do.	109	3,246,	119	46	2,183.	103	50	2,111.	47	67	1,446.	73	41	1,402.	114	313	10,391.	96
Østerdalens Fogderi.																		
Ved ElverumsForligelsescommission	447	16,048.	113	218	9,294.	5	205	9,662.	114	272	10,107.	28	269	17,585.	81	1411	62,698.	101
= Aamodts Do.	216	10,969.	22	124	4,615.	111	115	4,770.	25	162	4,817.	100	122	5,030.	118	739	30,204.	16
= Storelvedalens Do.	72	1,971.	117	38	2,790.	71	21	924.	9	20	973.	34	29	886.	22	180	7,546.	13
= Rendalens Do.	220	6,563.	=	163	4,750.	77	132	2,958.	86	147	3,062.	=	117	3,343.	31	779	20,677.	74
= Tonsets Do.	361	7,352.	95	135	4,150.	107	120	1,918.	111	114	1,745.	75	170	4,010.	43	900	19,178.	71
= Tolgens Do.	200	4,968.	68	141	1,888.	75	115	3,419.	22	152	4,090.	30½	235	6,127.	25½	843	20,493.	101
= Øvikne Do.	67	899.	83	44	669.	25	82	1,650.	23	40	1,303.	45	65	1,456.	2	298	5,969.	58
= Trysfild Do.	77	1,678.	27	98	2,861.	99	50	1,090.	40	62	1,330.	114	72	1,807.	40	359	8,768.	80
	6,440	235,716.	110	4,412	178,091.	45½	3,531	151,055.	62	3,860	140,116.	63	4,311	143,380.	65	22554	848,360.	105½

Anmærkning: Ved Grue Forligelsescommission er endvidere behandlet følgende Sager angaaende svenske Gjeldsfordringer, nemlig:

i Aaret **1841** 2de om **140** Rigsdaler **17** Skilling **10** Rundstk. Banco.
= — **1842** 1 = **95** — Banco.
= — **1843** 4 = **410** — Rigsgjeld.
= — **1844** 6 = **1,860** — **5** Skilling **11** Rundstk. Banco.

Tabel

over de i Hedemarkens Amt i hvert af de sidstforløbne 5 Aar fra 1841 til 1845 inclusive afholdte Auctioner over udexeqveret Gods.

	1841.		1842.		1843.		1844.		1845.		Tilsammen for alle 5 Aar.	
	Antal.	Til Beløb.	Antal.	Til Beløb.	Antal.	Til Beløb.	Antal.	Til Beløb.	Antal.	Til Beløb.	Antal.	Til Beløb.
		Spd. ß.		Spd. ß.		Spd. ß.		Spd. ß.		Spd. ß.		Spd. ß.
Søndre Hedemarkens Sorenskriveri	99	4,583. 7	58	2,783. 94	35	1,911. 22	35	1,706. 94	38	984. 105	265	11,969. 82
Nordre Hedemarkens Do.	60	4,492. 70	35	6,414. 65	37	6,009. 103	37	7,462. 49	35	3,942. 111	204	28,322. 38
Solør og Odalens Do.	265	23,218. ″	187	18,326. ″	80	6,331. ″	96	14,070. ″	108	14,427. ″	736	76,372. ″
Søndre Østerdalens Do.	74	7,722 39	23	1,517. 106	19	2,481. 9½	16	1,479. 4	9	634. 41½	141	13,834. 83
Nordre Østerdalens Do.	36	2,336. 28	23	1,669. 92	6	437. 65	6	512. 11	10	259. 77	81	5,215. 33

Tabel

over Restancer af Skatter og offentlige Udgifter i Hedemarkens Amt ved Udgangen af hvert af Aarene fra 1841 til 1845 inclusive.

Fogderierne.	1841.	1842.	1843.	1844.	1845.
Hedemarkens Fogderi	. . . . .	. . . . .	. . . . .	1,677 Spd. 5½ ß.	5,715 Spd. 106¼ ß.
Solør og Odalens Do.	11,482 Spd. 83½ ß.	8,698 Spd. 14 ß.	5,837 Spd. 87½ ß.	5,691 — 51 ″	5,751 — 69 ″
Østerdalens Do.	2,909 — 41 ″	2,395 — 60½ ″	2,098 — 10½ ″	2,102 — 108½ ″	1,939 — 88 ″
Summa	14,392 Spd. 4½ ß.	11,093 Spd. 74½ ß.	7,935 Spd. 98 ß.	9,471 Spd. 45 ß.	13,407 Spd. 23¼ ß.

Ta

over Antallet af Fattige og de til deres Understøttelse medgaaede

Præstegjeldene.	Antallet af de Personer, der forsørges								
	1841.			1842.			1843.		
	Ved Legd i Huset.	Ved Understøttelse uden for Huset.	Ved partiel Understøttelse.	Ved Legd i Huset.	Ved Understøttelse uden for Huset.	Ved partiel Understøttelse.	Ved Legd i Huset.	Ved Understøttelse uden for Huset.	Ved partiel Understøttelse.
Hedemarkens Fogderi.									
Næs	67	50	35	64	50	35	70	48	41
Ringsaker	353	199	110	342	170	114	335	172	65
Vang	125	235	78	129	211	67	137	204	64
Stange	161	54	127	159	47	112	167	50	78
Rommedal	100	54	22	91	59	23	88	69	23
Løiten	60	55	12	46	60	8	53	63	6
Solør og Odalens Fogderi.									
Hof	61	196	62	47	176	57	32	183	40
Grue	124	159	28	113	130	34	98	125	50
Vinger	61	89	228	62	91	230	65	86	221
Nordre Odalen	9	60	28	7	59	29	6	60	27
Strøm	19	17	135	20	32	103	18	34	130
Østerdalens Fogderi.									
Elverum	57	118	62	47	112	71	55	113	47
Aamodt Sogn	24	5	58	23	8	89	24	10	81
Storelvedalens do.	23	3	9	27	2	13	26	1	19
Rendalen	14	12	34	14	12	37	16	12	35
Tønset	29	7	58	29	8	37	29	9	51
Tolgen	17	1	24	17	1	23	16	2	36
Ovikne	2	2	15	3	2	14	3	2	13
Trysfild	24	7	9	23	8	11	20	10	8
	1330	1323	1134	1263	1238	1107	1258	1253	1035

bel

Udgifter i Hedemarkens Amt for Aarene fra 1841 til 1845 inclusive.

eller understøttes af Fattigvæsenet.						Tilsammen Antal af forsørgede eller understøttede Fattige.				
1844.			1845.							
Ved Lægd i Huset.	Ved Understøttelse udenfor Huset.	Ved partiel Understøttelse.	Ved Lægd i Huset.	Ved Understøttelse udenfor Huset.	Ved partiel Understøttelse.	1841.	1842.	1843.	1844.	1845.
70	49	39	73	46	35	152	149	159	158	154
332	188	76	297	129	58	662	626	572	596	484
128	184	50	125	193	38	438	407	405	362	356
166	56	207	151	64	106	342	318	295	429	321
87	74	20	73	73	28	176	173	180	181	174
53	68	7	53	66	4	127	114	122	128	123
17	206	38	7	187	35	319	280	255	261	229
98	123	56	86	121	47	311	277	273	277	254
68	84	219	60	81	203	378	383	372	371	344
7	58	35	8	52	21	97	95	93	100	81
22	30	120	22	26	132	171	155	182	172	180
37	122	78	36	111	77	237	230	215	237	224
24	7	78	24	9	64	87	120	115	109	97
24	2	19	18	3	16	35	42	46	45	37
16	10	32	16	10	28	60	63	63	58	54
31	9	47	30	8	51	94	74	89	87	89
16	1	31	16	4	27	42	41	54	48	47
3	2	15	3	1	16	19	19	18	20	20
21	8	12	20	6	10	40	42	38	41	36
1220	1281	1179	1118	1190	996	3787	3608	3546	3680	3304

(Fortsættes paa følgende Side).

Præstegjeldene.	Beløbet af Udgifterne ved													
	I Penge.										Ved Huuslægd og Natural=			
	1841.		1842.		1843.		1844.		1845.		1841.		1842.	
	Spd.	Sk.	Spd.	Sk.	Spd.	Sk.	Spd.	Sk.	Spd.	Sk.	Spd.	Sk.	Spd.	Sk.
Hedemarkens Fogderi.														
Næs	178	14	165	5½	163	40	140	9½	153	26	2572	=	2464	=
Ringsaker	558	60½	318	37	412	32	470	118	256	23	5655	=	5490	=
Vang	372	27	372	9	405	57½	377	117	381	27	1877	=	1640	=
Stange	510	22	342	40	597	12	497	65	446	26	2992	35	2895	44
Rommedal	162	44	150	12	151	25	150	10	171	30	910	96	859	48
Løiten	217	76	59	60	37	60	90	4	91	66	815	62	815	106
Solør og Odalens Fogderi.														
Hof	352	35	398	86	343	89	365	26	363	16	792	=	778	=
Grue	34	112	164	29	194	5	254	93	265	85	1172	60	1081	=
Vinger	864	55	759	92	666	108	646	64	631	=	1422	=	1580	=
Nordre Odalen . . .	94	25	83	84	118	21	98	96	89	81	374	=	316	30
Strøm	216	68	352	57	161	79	179	80	200	27	724	=	645	90
Østerdalens Fogderi.														
Elverum	225	39	298	90	349	42	374	94	428	15	1719	72	1553	1
Aamodt Sogn . . .	108	115	113	4	143	58	148	29	100	=	755	24	750	69
Storelvedalens do. . .	86	54	42	81	39	69	50	91	68	10	640	38	621	42
Rendalen	97	=	102	=	104	=	120	=	131	=	340	=	328	=
Tønset	185	62	205	38	207	48	131	28	164	24	870	=	870	=
Tolgen	47	32	64	10	66	44½	60	61	123	60	680	=	680	=
Qvikne	53	38	59	66½	69	40	56	86	44	9	60	100	91	30
Trysfild	53	91	76	70	52	8	65	100	111	10	348	104	349	108
	4419	9½	4128	31	4282	118	4279	91½	4219	55	24721	111	23809	88

Fattigforsørgelsen. præstationer, anslaaede i Pengeværdi.						Tilsammen.									
1843.		1844.		1845.		1841.		1842.		1843.		1844.		1845.	
Spd.	Sk.	Spd.	Sk.	Spd.	Sk.	Spd.	Sk.	Spd.	Sk.	Spd.	Sk.	Spd.	Sk.	Spd.	Sk.
2715	"	2707	60	2817	"	2750	14	2629	5½	2878	40	2847	69½	2970	26
5385	"	5340	"	4815	"	6213	60½	5808	37	5797	32	5810	118	5071	23
1655	"	1425	36	1435	"	2249	27	2012	9	2060	57½	1803	33	1816	27
2945	48	2740	109	2748	50	3502	57	3237	84	3542	60	3238	54	3194	76
866	108	920	56	826	36	1073	20	1009	60	1018	13	1070	66	997	66
769	80	793	26	788	84	1033	18	875	46	807	20	883	30	880	30
726	"	816	"	730	"	1144	35	1176	86	1069	89	1181	26	1093	16
1021	"	1004	"	990	60	1207	52	1245	29	1215	5	1258	93	1256	25
1580	"	1580	"	1580	"	2286	55	2339	92	2246	108	2226	64	2211	"
311	60	339	"	361	"	468	25	399	114	429	81	437	96	450	81
633	"	670	"	678	"	940	68	998	27	794	79	849	80	878	27
1621	1	1169	78	1155	32	1944	111	1851	91	1970	43	1544	52	1583	47
758	78	723	19	713	117	864	19	863	73	902	16	871	48	813	117
731	49	680	18	510	80	726	92	664	3	770	118	730	109	578	90
371	"	374	"	353	"	437	"	430	"	475	"	494	"	484	"
870	"	930	"	900	"	1055	62	1075	38	1077	48	1061	28	1064	24
640	"	640	"	640	"	727	32	744	10	706	44½	700	61	763	60
91	30	91	60	91	30	114	18	150	96½	160	70	148	26	135	39
337	104	310	4	304	16	402	75	426	58	389	112	375	104	415	26
24029	78	23254	106	22438	25	29141	½	27937	119	28312	76	27534	77½	26657	80

Christians Amt.

Underdanigst Beretning.

Efter de bestaaende naadigste Bestemmelser skulde ogsaa dette Amt, ved Udgangen af det tilbagelagte Aar, underdanigst indberette Amtsdistriktets oeconomiske Tilstand i de sundne 5 sidste Aar.

Da en saadan Beretning ikke alene efter de Oplysninger, som Amtsarchivet tilbyder, lader sig med ønskelig Nøiagtighed affatte, saa har Amtet i betimelig Tid affordret Fogderne og Sorenskriverne oplysende schematiske Tabeller og specielle Efterretninger, hvilke tildeels silde og tildeels i ufuldstændig Stand ere indkomne, og herved ville blive fremlagte som de Beviser, der have været at tilveiebringe og paa hvilke, i Forening med Amtmandens egen Erfaring, Indholdet af det Efterfølgende er bygget. Forøvrigt har Amtet i Skrivelse til det kongelige Departement for det Indre af 8de Mai sidstleden oplyst de Vanskeligheder, der modsætte sig Beretningens Indsendelse til bestemt Tid; det maa imidlertid beklage, at selv den forundte Frist ikke har havt den Følge for Beretningens Fuldstændighed, som attraaedes, og, da Arbeidet formeentlig nu ikke længere kan udsættes i Paaventе af flere eller bedre Oplysninger, saa afgives herved underdanigst Beretning om Christians Amts oeconomiske Tilstand under de foreskrevne Titler, nemlig:

1. Jordbrug.

Naar det bemærkes, at der i de 5 Aar, som denne Beretning omfatter, er opstaaet den Forbedring ved Jordbrugsdriften, at Gaardbrugerne, især i de vestlige Thinglage, nemlig i Valders Fogderies Distrikt, for største Delen have anskaffet sig Jernplouge istedetfor de forhen brugte, for Kraft og Jordbrug mindre hensigtsmæssige Træplouge, og at nogle Jordbrugere have gjort Forsøg med Indførsel i Bruget af den saakaldte Exstirpator og Rulleharv, samt overhovedet lagt mere Vind paa Jordbrugsredskabernes hensigtsmæssigere Construction og endelig, at i Forening med Eiendommenes tiltagende Udparcellering og Udskiftning af Fælledsskab en stor Deel nyt Land er bleven opbrudt til Ager, saa er Forholdet hovedsagelig det samme, som opgivet i Amtets underdanigste Beretning af 18de Marts 1841, der, blandt Mere, er saalydende:

"Jordbrug, som er fælleds for alle Christians Amtsdistrikts Egne, antages ogsaa at være Indbyggernes stadige og paalideligste Hovednæring. Ager- og Jordbrugsredskaberne, som i denne Drift anvendes, ere, foruden de mindre, der haves ved enhver Huusholdning og Gaardbrug, den sædvanlige norske Ploug, uden Forkjerre eller Hjul, indrettet efter Jordbundens Beskaffenhed og Brugernes Evne, til Pløining med Forspand af 1, 2 og 3 Heste; Ahlen eller Krogen, som sædvanlig kjøres med 1, undertiden med 2 Hestes Forspand; Harven, med Jern- eller Trætinder, større og mindre efter Brugenes Beskaffenhed, med stive Remmer eller bøielige, sammensat i flere Smaadele; Tromlen eller Rullen af Jern eller haardt Træ; Gjødselvogne eller Kjærrer, Høslæder og Høkjærrer paa Hjul, Høslæder uden undersatte Hjul. Ligesom Plougen er det almindelige Agerbrugsredskab i den største Deel af Distriktet, og intetsteds mangler, saaledes er Krogen eller Ahlen det sædvanligst brugelige Redskab til Agrenes Bearbeidning i de sydlige Egne af Totens Fogderi, men anvendes sjeldnere i de Øvrige, og aldeles ikke i Fjeldegnene. Omendskjønt at de nyere og saakaldte forbedrede Agerbrugsredskaber ikke her i Distriktet ere aldeles ubekjendte, da der paa enkelte Gaarde findes Plouge af andre end den almindelige norske Construktion, Rulleharve og Sædemaskiner, saa have disse nyere Redskaber dog endnu ikke vundet synderlig Tiltro, og de fleste ere maaskee mindre anvendelige paa dette Distrikts Jordbund, hvis bakkede Beliggenhed og steenfulde Bestanddele lægge Brugen af saadanne Redskaber betydelige Hindringer iveien."

Opdyrkningen af Nyland skal have gaaet noget fremad i den afvigte Femaarsperiode, og det er sandsynligt, at Fremgangen i saa Maade har fundet Sted i Forhold til det stegne Familieantal i Almuesclassen, og derved bevirkede Jordparcellering, men forsaavidt den i sig selv høist upaalidelige Opgave af det i det omhandlede Tidsrum opdyrkede Areal deels maatte bestaa i opkjørte Myrstrækninger til Ombytte med allerede udmavrede, eller i nedhugne Skove til Dyrkning i den korte Tid, Sæd kan udbringes af ny Jord, enten ved ingen eller kunstig Gjødnings Frembringelse, eller ved Ildens Paavirkning, er det temmelig vist, at denne Opdyrkning snarlig falder tilbage som Bidrag til Jordens Udsuelse, hvilket er at befrygte; thi Landmænd kunne ikke antage nogensomhelst Dyrkning at give varig Fordeel, der ikke er forenet med Adgang til den i vort Climat ubetinget nødvendige Forsgelse af de naturlige Gjødningsmidler. Sædearterne her i Distriktet ere: Vinterhvede, som alene saaes i en meget ubetydelig Mængde; Sommerhvede, af hvilken Sædeart noget mere udsaaes og avles; Vinterrug, der er en almindelig Sædeart i de sydligere Distrikter, og lige indtil de egentlige Høilande eller Fjeldtrakter begynde, og hvoraf avles i det totenske Distrikt ei alene til eget Forbrug, men ogsaa til Anvendelse i den indenrigske Handel; Sommerrug, der saaes i Fjelddistrikterne, men ikke i Mængde, naar undtages i Lombs Thinglag i Gudbrandsdalen, hvor denne Sæd udgjør en betydelig Deel af Kornavlingen; Sommerbyg, der avles og følgelig saaes i hele Amtsdistriktet, men forholdsviis meest i Fjelddistrikterne Valders og Gudbrandsdalen; Blandingskorn — Byg og Havre sammenblandet i forskjellige Forholde — der muligens med Hensyn paa den større Kornavling, som finder Sted i Distrikterne Toten og Hadeland, kan antages at være Hovedproduktet af Kornavlingen i dette Amtsdistrikt; Havre, af hvilken Sæd der udsaaes i Fjelddistrikterne høist ubetydeligt, hvorimod den dyrkes mere almindelig i de af Jordbund slettere Strækninger og Aasbygder af Toten og Hadeland; Erter, hvis Dyrkning som en almindelig Sædeart indskrænker sig til Totens og Hadelands Distrikter; og Potetes, der nu er en almindelig Sæd, hvis Dyrkning i hele Distriktet synes mere og mere at udbrede sig. I meget store Qvantiteter har dette Produkt, medens Samme med Lethed kunde anvendes til Brændeviinsbrænden, været fremskaffet i Distriktets sydlige Egne, hvilken Dyrkning under senere Forholde synes idetmindste ikke at have gaaet frem med samme Raskhed som forhen.

Potetesavlingens Størrelse i Forhold til Kornavlingen, lader sig, med Undtagelse af deres almindelig bekjendte Værd, efter Indhold af Meelstof i Forhold til de forskjellige Kornsorter, ikke føre under nogen almindelig Regel, da Dyrkningsmaaden er heel forskjellig i de forskjellige Egne, og er i de mere cultiverede Egne afhængig af, hvormange Aar et givet Agermaal kan, efterat være bleven gjødslet, ifølge sin Jords Beskaffenhed, bære Sæd uden gjentagen Gjødsling, i hvilken Omgangsperiode Potetesavlingen indtager det ene Aar af de flere, hvori Ageren med afvexlende Sæd besaaes. Produktet af Potetesavlingen kan antages at være i alle Aaringer tilstrækkelig uden Tilskud fra fremmede Egne, for det Behov som deraf paakaldes, efter den almindelig brugelige Bespiisningsmaade til Menneskeføde, og afgiver i de fleste Aaringer et ikke ubetydeligt Overskud for Brændeviinsbrændingen og Kreaturernes Underhold; derimod er Forholdet ikke saaledes med Kornproductionen, som ikkun i meget fordeelagtige Aar for denne Avl kan fyldestgjøre Distriktets Behov, thi om end Distrikterne Hadeland, Toten og Lomb i alle Aaringer, og Vardal, Biri, Froen og Slidre i de fleste kunne afhænde endeel Kornvarer, saa er dette Overskud dog ikke tilstrækkeligt til at fyldestgjøre Gudbrandsdalens og Valders sædvanlige aarlige Behov af fremmed Korn, som i store Qvantiteter indkjøbes i Byerne Christiania, Drammen og Trondhjem og paa Handelsstedet Veblungsnæs i Romsdalen, Leirdalsøren i Bergens Stift samt i Nabodistriktet Hedemarken."

Hamp, Lin og Humle dyrkes i de hadelandske og totenske Distrikter, den første Artikel ogsaa for en mindre Deel i de valderske Thinglage, til eget Forbrug; Lin- og Humlevarerne tillige til Afsætning i den indenlandske Handel. Den totenske Linavl var for længere Tid tilbage en vigtig Indkomstkilde for Distriktet, som dog næsten ophørte ved den Lethed, hvormed udenlandske Tøier af sammenblandet Bomuld og Lin erholdtes. Bekjendtskab om disse fremmede Varers ringe Holdighed i Forhold til de hjemmevirkede af selvavlet Lin, har atter tiltagende fremmet Linavlen. Almindeligviis haves ved Gaardene særskilt bedre afhegnede Steder, som afbenyttes til Kaal- og Urtehauge for Huusholdningsbehov, derimod tillade ikke de climatiske Forholde Frugttræers Dyrkning med Fordeel udenfor de lavere beliggende Egne i Hadeland, Toten, endeel af Vardal, Biri og Faabergs Thinglage.

Ihvorvel at man ikke kan nægte, at Almuen eller den egentlige Jorddyrker med Drift og Arbeidsomhed efter Evne udfører sit Hverv, saa er

det dog sandsynligt at Gaardbrugene i disse Egne kunne modtage betydelige Forbedringer, og derved tilveiebringe et større Produkt; men sees hen til Himmelegnen, hvorunder Brugene ere beliggende, der ei tillader Gaardarbeide i aaben Mark længere end omtrent 5 Maaneder aarlig, og at den største Deel af denne Tid hengaaer med Sædetiden og Indhøstningen, samt Tilberedelsen af nødvendigt Brændefang for Vinteren, saa er Vanskeligheden ved yderligere Opdyrkning iøinefaldende, hvorfor den hovedsagelig foregaaer i den korte Tid, som levnes efter Indhøstningen, til den snart derpaa følgende Barfrost og Sneefald. Skulde yderligere Opdyrkning i stor Maalestok være mulig, saa maatte den formeentlig foregaae ved uafbrudt Arbeide i samtlige Sommermaaneder og med Opofrelse desformedelst af den liden Afgrøde, som i Arbeidsaaret ellers kunde høstes, af større eller mindre Terrain af den halv opdyrkede eller foreløbig slet ryddede Indmark. Saadanne Jordarbeider kunne ikkun de Faa iværkstille, der ere i Besiddelse af en større Driftscapital eller større physiske Hjælpemidler, hvilke mangle de Fleste. Foruden de anførte Omstændigheder kan endvidere føies som Hindringer for Jordbrugenes Forbedring, Skovenes Udhugst paa nogle Steder, som sætter disse Steders Beboere i Forlegenhed for Gjærdefang eller Indhegningsvirke, Beskjæftigelse for Folk og Heste i andre Egne ved en langvarig Skov- og Plankedrift, og deraf flydende Menneskekrafts og Gjødselens Tab for Jordbruget, og endelig de idelige Møder og Forretninger i det Offentliges Tjeneste, hvortil den kraftigere Deel af Gaardbrugernes Børn og Tjenere i den største Deel af Sommermaanederne tilsiges.

Amtet formaaer ikke at opgive, hvormeget Udsæd og Avling paa Gaardbrugene er tiltaget i de sidst forløbne 5 Aar, sandsynligviis staaer samme i nogenlunde Forhold til det ved den forøgede Folkemængde fremdrevne Rydningsværk.

Hoslagte Tabel Nr. 1 med 2 Bilage indeholder de nærmere Oplysninger, Jordbrugene vedkommende.

2. Fædrift.

Oplysninger angaaende denne Næringsgreen antages at være meddeelt ved den iaar afholdte Folketælling.

Fædriften har især sit Hjem i Fjelddistrikterne Gudbrandsdalen og Valders, dog afsættes ogsaa Heste for en Deel fra Kornbygderne, saavelsom et ubetydeligt Quantum af Smør og Ost, produceret ved Melken af deres Kreature under Opholdet paa Sæterfjeldene i endeel af Sommeren, især i Valders.

Forsøg er anstillet i Froens Præstegjeld med at holde Reensdyr som tamt Qvæg; Udfaldet af dette Forsøg er endnu ikke bekjendt.

Paa Fjeldstuen Jerkind paa Dovrefjeld er et Heste-Stutteri anlagt, tildeels ved Understøttelse af det kongelige Selskab for Norges Vel; ogsaa dette Anlæg er endnu for nyt til at man kan fatte nogen bestemt Formening om dets fremtidige Gavnlighed.

I Slidre Præstegjeld i Valders skal heldige Forsøg have været gjorte til Faareracens Forbedring ved spanske Faar.

Engedyrkningens Nødvendighed saavel for Agerbrugets som Qvægavlens Forbedring begynder, især i Korndistrikterne, at erkjendes, saa at man der nu temmelig almindelig finder de bedre Græsarter under Dyrkning; imidlertid er Forholdet mellem Eng og Ager meget forskjelligt i de forskjellige Bygder, efter de fleste Opgaver $\frac{5}{6}$ Dele Engeland mod $\frac{1}{6}$ Part Ager; end forskjelligere er Forholdet mellem Gaardenes Kreaturbesætning, i Forhold til Korn- og Potetesavlingen.

3. Skovdrift.

De Distrikter, som endnu producere Handelstømmer i betydelig Mængde, ere søndre Ourdals og Lands Thinglage i Valders Fogderi; derimod producere Thinglagene Gran, Jevnaker og nordre Ourdal i Valders Fogderi samt Vardal, Biri og Faaberg af Totens Fogderi, endelig Øier og Ringebo af Gudbrandsdalens Fogderi, nu kun en mindre betydelig Deel Handelstømmer, da det er at befrygte, at disse sidste Thinglage snart selv ville komme til at mangle de fornødne Skovprodukter. Thinglagene Vang, Slidre, Lesjø, Lomb, Vaage, Froen, Gusdal og Toten befatte sig ikke længere med Drift af Tømmer til Salg udenfor Distriktet, da de allerede selv føle Mangel paa Tømmer og nogle endog paa Brændeveed, som f. Ex. Thinglaget Vang, der paa 4 Gaarde nær aldeles mangler Skov, og saaledes maa til Brændsel betjene sig af Birkegviist fra Fjeldene og Tørv.

Skovegnene Land og søndre Ourdal udføre og sælge sin Tømmerlast til Kjøbstæderne Drammen og Christiania, til det første Sted Bjelker og noget Saugtømmerlast, og til det Sidste Saugtømmer. Den Tømmerlast, som fra enkelte Gaarde i de øvrige Thinglage i det hadelandske og valderske Distrikt afsættes, udflodes til de samme Kjøbstæder, men fra Totens og Gudbrandsdalens Fogderier, som alene leverer Saugtømmer, skeer Transporten over Mjøsen til Christiania.

Skovene og Tømmerdriften er altsaa i Afta-

gende i dette Amtsdistrikt, deels formedelst høie Trælastpriser, deels formedelst det stigende Behov som Huusholdningernes forøgede Antal med sig fører, og endelig ved den forøgede Jordbrugs- og Fædrift, hvoraf den første formindsker Skovenes Areal, og den sidste foranlediger at en større Deel af opspirende Træplanter nu fortæres, end i Fortiden.

I Henseende til Saugbrugene kan Amtet alene referere sig til den Underretning, som indeholdes i den herved fremlagte Tabel Nr. 2 og dertil lagte Fogdernes Beretninger.

Som til Skovdrift henhørende bør ogsaa henregnes endeel Lagterveed, der uddrives fra Thinglagene søndre Land og Jevnaker til det hadelandske Glasværk, samt Kul- og Tjærebrænding, som drives af de fattigere Indbyggere i Skovegnene og afhændes hos de omliggende Egnes Gaardbrugere; Udbyttet deraf kan ikke opgives, da Næringen ikke drives fabrikmæssig.

Med Undtagelse af Vangs Thinglag, hvorom ovenfor er handlet, forbruges intet andet Brændematerial end Løv- og Naaletræet, og anden Brændsel er her endnu ei bekjendt.

4. Fiskeri

er i Christians Amtsdistrikt ikke Hovednæring, men drives alene af Enkelte i Indsøerne, Elvene og Fjeldvandene, til eget og omliggende Bygders Forbrug; til at opgive Størrelsen af disse Fiskeriers Produkt haves ingen Adgang.

Ved Gaarden Hunder i Øier og i Laugen Elv ved Lillehammer falder det største Ferskvandsfiskeri her i Distriktet.

5. Bergværksdrift.

Bergværker findes nu ikke mere i Christians Amtsdistrikt; derimod har Foldalens Annex til Lessø Præstegjeld en Kobbermalm-Grube, tilhørende Røraas Kobberværk, hvilken Grube formenes at være i stadig Drift; 16 Stkr. Krommalmanviisninger ere i de sidste Aaringer anmeldte til Muthung i Lessø Præstegjeld, hvoraf Skamsdalens Grube og de dermed forenede Anviisninger, som eies af en Kjøbmand i Trondhjem, antages at have været i stadig Drift i de 2de sidste Aar. Udbyttet og Arbeidernes Antal kjendes ikke, men Kjørsel af Malmen til Udskibningsstedet Veblungsnæs har indbragt Lessø Præstegjeld endeel Fordeel.

I afvigte Aar er der ligeledes bleven anmeldt en Anviisning i Lessø Fjeldstrækning, der skal indeholde Berggrønt, men Driften deraf skal ikkun beskjæftige Anmelderen selv, hvem den antages at være til nogen Fordeel.

I Vaage Præstegjelds Fjeldstrækning er funden en Metalanviisning, som efter en Bergkyndigs Formening skal indeholde Bly og lidt Sølverts; dette Fund henstaaer under nærmere Undersøgning.

At den gudbrandsdalske Fjeldstrækning, foruden Klæber- og Skifersteensbrud, som der kjendes i flere Egne, indeholder flere Slags ædle Metaller, er høist sandsynligt, saaledes kjendes der i Gusdals Præstegjeld Anviisning paa Nikkel-Malm og i Lombs Præstegjeld Anviisninger paa Krommalm med flere. Det antages derfor, at især nordre Gudbrandsdalens Distrikt fortjener nærmere Undersøgning af en Bergkyndig, som i en længere Tid der kunde opholde sig.

6. Fabrik- og Haandværksdrift.

De Oplysninger, som herom har været at erholde, vil Deres Kongelige Majestæt naadigst erfare af vedlagte Tabel Nr. 2 med Bilage.

7. Næringer.

Den Qvindekjønnet egentlig vedkommende Huusflid, er i de sidste 5 Aar betydelig tiltaget, især blandt de mindre Jordbrugere og jordløse Familier, blandt hvilke den især er rettet paa at forarbeide uldne og linnede Varer samt fra Udlandet indført Bomuld og Bomuldsgarn, til Indbyggernes egen Beklædning og Forbrug, og til Afhændelse i omliggende Bygder og Kjøbstæder. Ligeledes forfærdiges af Mandkjønnet til Salg forskjellige Slags Vognmager-, Hjulmager-, Gjørtler- og Blikkenslagerarbeide. Af Huusflidens Producter indføres i den indenrigske Handel næsten fra alle Distriktets Præstegjelde, Vadmel eller grove Klædesvarer, og af de totenske og hadelandske Præstegjelde især de saakaldte Værkener, Strie og Lærredsvarer af hjemmeavlet Lin og tildeels tilberedet af indført Bomuldsgarn i Forening med det hjemmeavlede Lingarn. Blikkenslagerarbeider, som indgaaer i den indenrigske Handel, udføres især fra Totens og Vardals Præstegjelde, fra hvilke sidste ogsaa hjemmearbeidede Karder indkomme i Handelen.

Det efter forrige Femaarsberetning fra England anskaffede Jerndampskib har i det tilbagelagte Femaarstidsrum stadigen befaret Mjøsen mellem Eidsvold eller Minde i Akershuus Amt og Kjøbstaden Lillehammer, samt forskjellige disse Punkter mellemliggende Steder, og i dette Tidsrum været saavel Interessenterne som en stor Deel af Oplandets Indbyggere til betydelig Fordeel ved hurtig Varetransport og Reisendes Befordring. Denne Entreprises store Afkastning i Forening med en attraaet hurtigere Befordring for de Reisende, end

den, Skibet for Tiden kan præstere formedelst Opholdet underveis med Varers Af- og Indladning, har foranlediget, at der nu paatænkes Anskaffelse af nok et Dampskib til Mjøssøens Befaring.

Som Følge af Dampskibsfarten er derimod Færdselen med de større Baade til Varetransport i betydelig Grad tilintetgjort, hvorfor Baadbyggeriet nu indskrænker sig til de smaa Fartøier, af det Slags, som Indbyggerne ved Mjøsbredden tiltrænge til Afbenyttelse ved sit Fiskeri og kortere Færdsler, samt de faa større Baade, der bruges som Slæbebaade ved Dampskibsfarten.

I Fjelddistrikterne er Jagt efter Rovdyr og Vildt en temmelig almindelig Beskjæftigelse, der indbringer, maaskee uden nogen sær Fordeel for Jægerne, en ei ubetydelig Pengesumma ved Salg til Kjøbstæderne af Rovdyrskind, Rensdyr- og en stor Mængde Fugle-Vildt.

Foruden Bord- og Plankekjørselen, som for en Deel udføres af det Hadelandske Distrikts Gaardbrugere fra Saugbrugene i Akershuus Amt til Christiania, indskrænker Fragtfarten sig nu hovedsagelig til den, der som ovenmeldt, skeer med Dampskibet paa Mjøsen, samt nogle store Baade i Randsfjorden i det Hadeland-Landske Distrikt, og den Transport paa Vinterføret, som Lesjø Thinglags Indbyggere, til Gavn for dette — henseende Kornproductionen mislige Distrikt, udfører, ved at opkjøbe paa Weblungsnæs i Romsdals Amt allehaande Fiskevarer, som de transportere til de sydligere Bygder og disses Markeder, og der omsætte, deels mod Korn, deels mod Penge. Vel føregaaer ogsaa Landtransport mellem Leirdalsøren og Valders med endeel Korn- og Fiskevarer, men denne Transport ansees kun at have nogen Indflydelse paa de 2 øverste Præstegjelde, Vang og Slidres Behov. Fragtfarten ansees at have gavnlig Indflydelse paa Distriktet.

Handelen med Landmandens Produkter drives forøvrigt inden Distriktet ved 16 Landkræmmere, Kjøbstaden Lillehammer, samt, saavidt Slagtefæ og Fedevarer angaaer, af et ubestemt Antal Handelskarle. Varerne afsættes paa Romsdals Marked, i Trondhjem, Røraas, Grundset Marked, Lillehammer Kjøbstad med sit Marked, Christiania, Drammen, Kongsberg og Handelsstedet Leirdalsøren, hvorhos i Distriktet produceret Glas- og Blikkenslager-Arbeide samt Karder jevnlig ved reisende Handelskarle omsættes endog i Christiansands og Trondhjems Stifter. De i Amtet værende 65 Gjestgiverier drive ingen anden Handel end den, som er nødvendig for de Reisendes Forsyning.

8. Amtsdistriktets Tilstand i Almindelighed.

a) Panteheftelserne m. V. vil erfares af herved, under Nr. 3, lagte tabellariske Opgaver fra Sorenskriverne, og under Nr. 4 de Forklaringer, som fra Fogderne ere indkomne.

b) Efter de Beretninger, Amtet har kunnet erholde, er saavel Tjeneste-Lønningerne som Daglønnen hvist forskjellig i de forskjellige Præstegjelde. Aarslønningerne ere, foruden Penge, fuld Beklædning og Kosthold hos Bonden, hvilket Sidste ogsaa tilstaaes Daglønnerne. De høiere Lønninger gives sædvanligviis i Kornegnene, de lavere i Fjelddistrikterne, hvorimod Kosthold her er kraftigere og bedre end i Kornegnene. Den aarlige Lønning i Penge varierer saaledes mellem 8 à 30 Spd. for en Tjenestekarl og 3 à 14 Spd. for en Tjenestepige, samt Dagløn til en Mandsperson fra 6 til 20 ß. daglig og for et Fruentimmer 4 à 8 ß. daglig.

c) Veilængderne have i det omhandlede Tidsrum ikke undergaaet nogen Forandring, og følgelig har Amtsdistriktet, som i sidste Beretning opgivet, $59\frac{1}{4}$ Mile Hovedvei, som ere fremkommelige med Hjulredskaber, og $65\frac{3}{4}$ Mile Bygdeveie, der kunne bereises med Hjulredskaber.

d) De Underretninger, Amtet har kunnet erholde angaaende Bygdemagasinernes Tilstand, meddeles i herved følgende 3 Stkr. tabellariske Opgaver, under Nr. 5.

e) Landdistriktet i Christians Amt har kun en Sparebank, nemlig i Lands Præstegjeld, hvilken Bank er grundlagt ved Afhændelse af Præstegjeldets Bygdemagasin. Beretning fra Sparebankens Bestyrelse angaaende dens Virksomhed og Tilstand er under 4de i d. M. tilstillet det Kongelige Kirke-Departement, hvilken Beretning oplyser, at Sparebankens Activa bestaaer i:

Lands Præstegjelds Kornfond med Renter	4,189 Spd.	℔ 15 ß.	
og de øvrige Folioha-veres Fond med Renter	6,264 —	1 - 13	
Eller tilsammen	10,453 Spd.	2 ℔	4 ß.

f) Distrikterne Toten, Vardal og Faaberg have private Brandassurance-Foreninger, men som sandsynligviis nu efterhaanden ville ophøre formedelst den Foranstaltning, som er truffen ved Lov af 19de August 1845, der adskiller Kjøbstads og Landdistrikter i Henseende til Husebygningers Assurance, da Vedkommende formeentlig maa finde sig bedre betryggede

ved at indgaa i Rigets almindelige Brandassuranceindretning.

g) Christians Amtsdistrikts eneste Kjøbstad er Lillehammer, der forhen opgaves, tilfølge Lov af 7de August 1827 som Kjøbstadanlæg, men ved Lov af 8de September 1842 blev i Forening med Kjøbstadanlægget Vignæs erklæret for at være Kjøbstad, og har tilfølge deraf nu erholdt egen Jurisdiction under Bestyrelse af Sorenskriveren i Søndre Gulbrandsdalen som Stedets midlertidige Byfoged, Byskriver og ene Magistrat. I Henseende til hvad som kan være at bemærke ved denne lille Kjøbstad, skal Amtet underdanigst henholde sig til Byfogedembedets under Nr. 6, vedføiet 3 Tabeller og en senere indkommen Beretning om Stedets Sparebank, fremlæggende Beretning af 15de Januar d. A.

Christians Amtscontoir den 24de August 1846.

L. Weidemann.

Bilag til foranstaaende Beretning, forsaavidt Lillehammer By angaaer.

Det høie Amt har i Skrivelse af 22de September forrige Aar begjert sig fra Byfogedembedet tilstillet de Efterretninger, hvorom der kan blive Spørgsmaal for Lillehammer Byes Vedkommende ved Afgivelsen af den paabudne 5 Aars Beretning om Amtsdistrictets Tilstand ved Udgangen af Aaret 1845, og i denne Henseende henviist til Bestemmelserne i de kongelige Resolutioner af 23de December 1839 og 6te Mai 1840.

Til Opfyldelse heraf giver jeg mig herved den Frihed tjenstærbødigst at fremsende:

1. Tabel over Lillehammer Byes nærværende næringsdrivende Borgere og skatteydende Indvaanere ved Udgangen af Aaret 1845.
2. Tabel over de i bemeldte By værende Fabrikker, Manufacturer og andre Industrianlæg — Kornmøller og Stamper undtagne — forsaavidt der ikke ved de første formales over 500 Tønder Korn aarligen, ved Udgangen af formeldte Aar.
3. Tabel over de i samme By i hvert af de sidstforløbne 5 Aar thinglæste og aflæste Gjeldsbreve og Skifteudlæg, hvorved Pant er givet i faste Eiendomme, over afhændede faste Eiendomme og afholdte Executionsforretninger og Udpantningsforretningers Antal og Beløb.

Dernæst skal jeg med Hensyn til Lillehammer Byes Næringsveie tillade mig i Korthed at yttre Følgende:

Som ny Kjøbstad og paa Grund af de Vanskeligheder, den som saadan har at overvinde i mange Retninger, er den endnu kun i ringe Opkomst, og da de Handlendes Antal (41) i Sammenligning med Stedets øvrige Beboere (652 i Alt med Børn og Tjenestefolk) og disses Behov er uforholdsmæssig stort, er Byhandelen af megen liden Betydenhed, hvorimod den saakaldte Bondehandel udgjør Stedets Hovednæring, skjønt denne vistnok ogsaa kaster lidet af sig, i Betragtning af at de Handlende paa En nær tage deres Varer paa Credit i Christiania mod høie Priser og 6 pCt. Renter, hvorved Fordelen maa blive ubetydelig i det Hele taget for Lillehammers Handelsmænd.

Af Samhandel gives der vel nogen med de omkringliggende Landdistrikter, især med en Deel af Faabergs og Gusdals Præstegjelde samt Øier, Ringeboe, Froen, Vaage og Lom, men denne er dog heller ikke endnu af nogen synderlig Betydenhed.

De Produkter, som disse Egne fornemmeligen udføre, bestaae som bekjendt i Skind og Fødevarer, især Kjød, Smør, Ost og Talg, hvilke Varer hovedsagelig afhændes til de saakaldte Handelskarle eller Opkjøbere, som igjen afsætte Varerne i Christiania; paa Grund heraf betale disse Distrikters Beboere de Varer, de her paa Stedet tilhandle sig og som med Undtagelse af Manufactur- og Colonialvarer bestaae i Salt, Læder og Korn, i Almindelighed med Contanter, saa at Tuskhandel sjelden finder Sted. Fra det nordligste Præstegjeld, nemlig Lesjø, indfinder Bonden sig for det meste om Vinteren og da næsten udelukkende med Fiskevarer, der tildeels borttuskes mod Manufactur- og Colonialvarer og Andet.

De syd for Kjøbstaden beliggende Distrikter, nemlig Hedemarken og Toten, staae i endnu mindre og ganske ubetydelig Handelsforbindelse med den, hvortil Grunden deels maa søges i den Anledning, disse Egnes Beboere have til at faa deres Fornødenheder hos de privilegerede Landhandlere, og deels i den større Lethed, hvormed de nu, efterat en Dampskibsfart er kommen istand paa Mjøsen, kunne transportere deres Varer til Christiania, hvor Afsætningen, formedelst det større Behov,

er lettere og langt fordeelagtigere end i Amtsdistrictet.

I Henseende til Kjøbstadens Haandværksdrift, da har den i den seneste Tid været i noget Tiltagende, idet Professionister næsten af alle Slags have nedsat sig her, dog er deres Næring endnu af ringe Beskaffenhed.

De under Kjøbstaden beliggende Marker og Jorder anvendes deels til Potetesavling, hvortil Jorden her som for største Delen Sandjord fortrinlig er skikket, deels til Udsæd af Byg og Blandkorn, fordi disse Kornsorter i Oplandet ere temmelig almindelige og aarvisse, som og fordi de tildeels tiltrænge mindre Gjødning; imidlertid er Udbyttet heraf i sig selv ubetydeligt, da kun enkelte Familier eie Landbrug.

Lillehammer Byfogedcontor den 15de Januar 1846.

C. Lunde.

Christiania By.

Til Kongen!

Underdanigst Beretning.

Den ved Deres Kongelige Majestæts naadigste Resolution af 23de December 1839 befalede Beretning om Tilstanden i Undertegnedes Embedsdistrikt for Aarene 1841—1845 inclusive afgives herved underdanigst.

a. Med Hensyn til Handelen.

De uheldige Conjuncturer, hvorunder Udskibningshandelen in specie af Trælast led i Slutningen af forrige Qvinqvennium, ytrede tildeels ogsaa i Begyndelsen af det, nærværende Indberetning omfatter, en skadelig Indflydelse. Denne formenes dog i høiere Grad at være gaaet ud over Leverandeurerne end Udskiberne; thi, idet man paa den ene Side har seet jevnlige Klager over, at Priserne paa Førstnævntes Producter i høi Grad ere blevne nedtrykte, har paa den anden Side — dog maaskee med en enkelt Undtagelse — Ingen af Sidstnævnte i den Grad følt Virkningerne deraf, at han har standset sin Virksomhed, hvorimod denne neppe i nogen betydelig Grad er formindsket. I de sidste 3 à 4 Aar maa Trælastudskibningen antages at have været endog meget fordeelagtig, ligesom den i denne Tid ogsaa efterhaanden betydelig har tiltaget. Hvorvidt Handelen med Udlandet i det Hele har været fordeelagtig i nærværende Qvinqvennium, kan derimod af Mangel paa tilstrækkelige Data ikke afgjøres.

Detailhandelen maa antages at have været fordeelagtigere i nærværende end foregaaende Qvinqvennium, idet Fallitter have været sjeldnere, og de, som have fundet Sted, have hovedsagelig rammet Folk, der deels have været aldeles blottede for de nødvendige Midler, deels have manglet de for en Handelsmand fornødne Kundskaber. Derimod har man seet Flere hæve sig til velstaaende Mænd, uagtet det er bekjendt, at de mere skyldte deres Credit end deres Formue Midlerne til, at de kunde paabegynde og fortsætte deres Virksomhed. Som af vedlagte Tabel Nr. 1 vil erfares, ere de med Handelen beskjæftigede Personers Antal, der ved Udgangen af Aaret 1840 udgjorde 1,126, forøgede med 74, saa at deres Antal ved Udgangen af Aaret 1845 udgjorde 1,200.

Forsaavidt Samhandelen med Landdistrikterne betræffer, da har man gjennem vedkommende Stadsveier erfaret, at de ved Stadsvægten veiede Vareartikler have udgjort:

Aar.	Høe.		Halm.		Kjød.		Flesk.		Meel.		Smør.		Talg.	
	Skp	Lp	Skp	Lp	Skp	Lp	Skp	Lp	Skp	Lp	Skp	Lp	Skp	Lp
1841, Octbr., Novbr. og Decbr.	2,415	9	374	7	199	16	117	5	108	1	63	7	9	8
1842	14,494	5	594	:	597	13	149	17	365	5	237	10	33	3
1843	12,943	10	1,084	3	686	3	426	:	473	14	246	8	41	9
1844	12,469	15	1,453	11	804	2	361	1	494	:	320	:	63	8
1845	11,981	16	1,258	3	801	5	383	5	537	11	316	:	88	17
Tilsammen . . .	54,304	15	4,764	4	3,088	19	1,437	8	1,978	11	1,183	5	236	5

For de 9 første Maaneder af Aaret 1841 har ingen Opgave været at erholde.

Ligeledes udviser vedkommende Overfavnesætters Protokol, at der af Brænde søværts er indført:

i 1841 . . . . 32,349½ Favne,
i 1842 . . . . 33,362½ —
i 1843 . . . . 32,180½ —
i 1844 . . . . 30,158 —
i 1845 . . . . 29,892 —

Ovenstaaende Opgaver indeholde imidlertid ikke paa langt nær Vægten og Maalet af Alt, hvad der i ovennævnte Tidsrum af bemeldte Varesorter er indført, ligesom de heller ikke kunne afgive nogen Maalestok for hvad der er Gjenstand for Landdistrikternes Handel med Byen. Saaledes sælges t. Ex. en stor Deel Høe, Halm og Kjød, det Sidste især af smaat Qvæg, uden at veies, ligesom ogsaa en stor Deel af de øvrige Varesorter veies hos vedkommende Kjøbere. Naar man forøger Vægten af de anførte Varesorter med $\frac{1}{4}$ Deel, turde man maaske komme det virkelige Forhold nærmere. Paa Grund af det Anførte kan man heller ikke med nogen Grad af Paalidelighed afgjøre, hvorvidt Indførselen af de forskjellige Varesorter har af- eller tiltaget gjennem de forskjellige Tidsrum, idet i et Aar Mere kan være kjøbt paa Slump — som det kaldes — end i et andet.

Med Hensyn til Brænde, da indføres en stor Deel landværts, uden under offentlig Control at opsættes i Favnemaal. Saaledes kan man heller ikke med fuldkommen Bestemthed afgjøre, hvormeget Brænde der aarlig indføres, samt hvorvidt Maalet af det Indførte varierer igjennem de forskjellige Aar. Da imidlertid det landværts indførte Brænde, der neppe noget Aar overstiger 1 à 2000 Favne, saaledes ikke staaer i noget Forhold til, hvad der søværts indføres, og neppe varierer betydeligt fra det ene Aar til det andet, kan den anførte Opgave formeentlig med en temmelig Grad af Paalidelighed tjene til Maalestok for, hvorvidt Brændeforbruget er aftaget eller tiltaget. Grunden til at det — som Opgaven udviser — gradeviis har aftaget fra Aaret 1842 til 1845 maa formeentlig for en stor Deel søges i, at man i de senere Aar — formedelst de høie Priser paa Brænde — har benyttet Steenkul, fornemmelig ved Brændeviinsbrænderierne, hvis Virksomhed forøvrigt, naar undtages 2 à 3 Stkr., snarere er tiltaget end aftaget.

Foruden de anførte Varesorter indføres desuden aarlig en ikke ubetydelig Deel Kornvarer, især af Havre og Byg, Potetes, Kreaturer, Vildt, Skind og Huder, samt endvidere en Deel Tømmer, Bord og Planker, allehaande Huusholdningskar, Kjøreredskaber af forskjelligt Slags m. v.

b. Med Hensyn til Skibsfarten.

I Aarene 1841 og 1842 vare Fragterne ikkuns maadelige; i de senere Aar have de derimod hævet sig, saa at Skibsfarten i det Hele maa antages at have givet et nogenlunde godt Udbytte, om dette end ikke har været saa betydeligt som i de nærmest foregaaende Aar.

Som Beviis for, at Skibsfarten har været fordeelagtig, kan anføres, at i den senere Tid er indkjøbt fra fremmede Steder flere tildeels større Fartøier, der dog hovedsagelig have været benyttede i udenlandsk Fragtfart, især fra Østersøiske Havne, hvor Fragterne i de senere Aar have været ualmindelig høie. Den fornemste Grund til Fragternes Stigen fra Christiania maa formeentlig søges i den stigende Export af Trælast, især til franske Havne. Man kunde formeentlig af den Omstændighed, at Skippernes Antal — som vedlagte Tabel Nr. 1, sammenholdt med den i forrige Indberetning anførte Opgave, viser — fra Aaret 1840 til 1845 er formindsket med 16 Stkr. drage den Slutning, at Skibsrehderiet i denne Periode er aftaget; men herved maa bemærkes, at flere Skibsrehdere benytte Skippere, der have Borgerskab til andre Byer. Det Feilagtige i en saadan Slutning modsiges ogsaa af, at Christiania Skibsrehdere, uagtet Skibsfarten fra Christiania ikke er aftaget, i den senere Tid mere end tilforn have benyttet deres Skibe til udenlandsk Fragtfart, hvilket synes at tyde hen paa udvidede Speculationer i denne Næringsgreen.

c. Med Hensyn til Haandværksdriften.

Denne har i det Hele taget i de sidste 5 Aar gjort Fremskridt. Snedkerne især levere fortrinligt Arbeide, saa at de nu let kunne concurrere med Udlandet, hvorfor Indførselen af nye Meubler er i betydeligt Aftagende. Guldsmedene, Hattemagerne, Bogbinderne og Flere levere Arbeide, der i Godhed og Zirlighed kan sættes ved Siden af Hvilketsomhelst fra Udlandet. Tømmer- og Murerprofessionerne have fremdeles flere duelige Mestere og Svende at opvise.

Den hovedsagelige Afsætning af Haandværksarbeider skeer til selve Byen, omendskjønt ogsaa meget afsættes til de mindre Byer og Landdistricterne.

Af nye Arter af Haandværkere have i de sidste 5 Aar nedsat sig i Staden:

En chirurgisk Instrumentmager,
en Tøismed og en Stolemager.

Af vedlagte Tabel Nr. 1 vil sees, at der ved Udgangen af Aaret 1845 var:

1. Laugsmestere	229	med	860 Svende og Drenge.
2. Andre med Borgerskab forsynede Mestere.....	430	—	756 — - —
i Alt Mestere	659	med	1,616 Svende og Drenge

eller i det Hele 2,275 Individer, som udelukkende beskjæftige sig med Haandværksarbeide.

Samme Tabel viser ogsaa et Antal af 257 Individer, som ved 1845 Aars Udgang beskjæftigede sig med Haandværksarbeide; men da disse Personer deels ere Militaire, deels Vægtere, have de kun en meget indskrænket Arbeidsfrihed, og have heller ikke bragt det synderligt vidt i deres Professioner, med hvilke de kun for en ringe Deel beskjæftige sig. Egentlige Frimestere haves for Tiden ei i Christiania, ligesom ei heller noget af de herværende 6 Laug er indgaaet.

Af Bogtrykkerier fandtes ved Udgangen af 1845 16 Stkr., hvorved vare beskjæftigede 16 Factorer og Bogtrykkere samt 95 Betjente.

De næringsdrivende Borgeres Antal udgjorde saaledes ved Udgangen af Aaret 1845 i det Hele:

Handlende	771	Individer.
Skippere	74	—
Haandværkere. . .	659	—
Bogtrykkere . . .	16	—
i Alt	1,520	Individer.

Sammenligner man denne Opgave med den i forrige Indberetning anførte, vil det sees, at de næringsdrivende Borgeres Antal er formindsket med 6 Stkr, medens Antallet af de ved Handelen ansatte Betjente og de af Haandværkere og Bogtrykkere benyttede Svende og Drenge er forøget fra 1,801 til 2,140 Stkr.

d. Med Hensyn til Fabrikdriften.

Herom gjælder det Samme som i foregaaende Indberetning er anført, i det flere Fabrikeiere aldeles have nægtet at ville meddele de attraaede Oplysninger. De meddeelte Opgaver kunne derhos ikke antages at være nøiagtige, efterdi Vedkommendes feilagtige Anskuelser angaaende Anvendelsen af de Oplysninger, som affordres dem, gjør dette i høi Grad tvivlsomt.

Vedlagte Tabel Nr. 2 er imidlertid forfattet efter de saaledes modtagne Oplysninger.

Af denne vil det sees, at der ved Udgangen af Aaret 1845 fandtes:

17 Brændeviinsbrænderier, hvoraf imidlertid ikkuns de 16 have været i Drift, og af disse Eet alene til 9de Januar 1843;

3 Saugbrug, hvoraf ikkuns Eet har været i Drift;

1 Chichoriefabrik;

1 Reberbane;

2 Vognfabrikker;

6 Ølbryggerier, hvoraf 1 er nedlagt i 1843;

9 Maltgjørerier;

1 Teglværk, og

1 Sæbefabrik.

Af bemeldte Fabrikker ere i de sidste 5 Aar oprettede de 2de Vognfabrikker samt 1 Tobaksfabrik.

Sammenholder man denne Opgave med den ved forrige Beretning fremlagte, vil det befindes, at Fabrikdriften i enkelte Retninger har været fremadskridende, medens den i andre Retninger har været i Tilbagegang. Saaledes vil det sees, at der af de ved 1840 Aars Udgang værende Fabrikker ere nedlagte: 1 Saugbrug, 2 Ølbryggerier, 2 Tobaksfabrikker, 1 Teglværk, 1 Læderfabrik og 1 Sukkerraffinaderi samt 8 Brændeviinsbrænderier, hvorimod der foruden de ovenfor anførte Fabrikker er tilkommet et Maltgjøreri. At afgive nogen Formening om, hvorvidt de enkelte Fabrikker hver for sig have skredet fremad, er paa Grund af det ovenfor Anførte ikke muligt. Forøvrigt bemærkes, at — efter hvad der er oplyst — ere 385 à 388 Personer sysselsatte ved de anførte Fabrikker.

e. Med Hensyn til Skibsbyggeriet.

Dette er ikke af nogen særdeles Betydenhed, da her ikkuns findes eet Skibsværft, der i Gjennemsnit beskjæftiger 12 à 14 Personer daglig. Mindre Reparationsarbeider ere i Regelen Gjenstand for Værftets Virksomhed, dog har dets nuværende Eier i 1843 bygget et større Fartøi af 136 Commercelæsters Drægtighed, ligesom et lignende i længere Tid har været under Arbeide. Indenfor Christiania Tolddistrikt er imidlertid desforuden bygget følgende Skibe og Fartøier:

I	1841	Skib	Ygdrasil	156 Læster,
"	—	Brig	Mathilde	75 —
"	1842	Jagt	Bruden	12½ —
"	—	—	Anne Georgine. .	9 —
"	—	—	Anne Nandine . .	8 —
"	1843	—	Elgen	6 —
"	—	—	Snarensvend. . .	7½ —
"	—	—	Prøven	11 —
"	—	—	Haabet	8 —
"	—	Baad	Snarensvend . .	4 —
"	—	—	Nordstjernen . .	3½ —
"	1844	Jagt	Christiane. . . .	11 —
"	—	—	Kirstine	4½ —
"	1845	—	Nøkken	14 —

Med Hensyn til Skibet Ygdrasil bemærkes, at det optages her, skjønt det allerede var anført i forrige Indberetning, efterdi det er blevet maalt, efterat Indberetningen var afgiven. Forøvrigt er fremdeles i de sidste 5 Aar bygget endeel mindre Fartøier, men da disse fornemmelig fare med Hø og Brænde samt andre norske Produkter, ere de ei

maalte. De forskjellige Fartøiers Besætninger variere efter Fartøiernes Størrelse, saaledes at til de saakaldte Baade, Jægter og Sluppe benyttes fra 2 til 6 Mand, til de større fra 8 til 16.

f. **Med Hensyn til Jordbruget.**

Bymarkerne, der eies af Byen, udgjøre en ikke ubetydelig Strækning, som inddeles i forskjellige saakaldte Løkker, hvilke nu for største Delen ere solgte og forøvrigt bortforpagtede, i Almindelighed paa 27 Aar, mod aarlig Afgift i Penge og Løkkeskat. Saavel disse Løkker som de private Eiendomme paa Byens Grund dyrkes almindeligt til England og Potetesavling. Kornavlingen er derimod ringe og indskrænker sig til mindre Qvantiteter af Rug og Byg. Den Frugtbarhed, som overalt viser sig paa Løkkerne eller Landstederne omkring Byen, maa formeentlig søges i den lette Adgang, Eierne have til at forskaffe sig Gjødsel i Overflødighed.

Haugevæsenet og Træers Plantning have i de senere Aar havt nogen, dog ikke betydelig Fremgang.

g. **Med Hensyn til Næringer.**

Huusfliden i Christiania indskrænker sig til Syning og Strikning samt tildeels nogen Vævning, men er ikke af nogen Betydenhed. Den synes i de senere Aar at have aftaget meer og meer.

h. **Med Hensyn til Tilstanden i Almindelighed.**

Stadens oeconomiske Tilstand i Almindelighed maa antages at være gaaet fremad, idet Byen Aar for Aar er betydelig udvidet og forskjønnet ved mange store og smukke Bygninger. De i forrige Indberetning omhandlede Slagterboder ere nu fuldførte og tagne i Brug; men afgive, uagtet deres betydelige Antal — dog ikke Locale for samtlige Slagtere, hvorfor en Udvidelse af samme er bestemt.

Hoslagte Tabel Nr. 3 indeholder Oplysning om de i Christiania i de sidste 5 Aar thinglæste og aflæste Gjeldsbreve, afhændede faste Eiendomme og afholdte Executions- og Udpantningsforretninger. Ved denne maa imidlertid bemærkes, at Grunden til det enorme Beløb, hvorfor Udpantninger skulle være afholdte i 1842, skriver sig fra, at derunder er indbefattet 4,587,485 Spd. som Beregningssummen under 10 Udpantninger, der ifølge Stiftsresolution ere, i Medhold Canc. Prom. af 27de Februar 1813, afholdte hos Umyndiges Værger for Udeblivelse med Værgemaalsregnskaber, hvorfor aldeles intet Hensyn i statistisk Hensseende hertil kan tages. Med Hensyn til Beløbet og Antallet af de i 1843 afholdte Executions- og Udpantningsforretninger maa derhos bemærkes, at disse ere angivne med omtrent $\frac{1}{4}$ Deel forlidet, idet man ikke har modtaget Oplysning om de af den daværende Kæmner afholdte Udpantningsforretninger. Sammenholder man forøvrigt denne Tabel med den forrige Beretning vedlagte, da vil det sees, at Beløbet af de Summer, hvorfor Executioner og Udpantninger have været afholdte, og hvilket i 1841 omtrent udgjorde det samme som i Aaret 1840, nemlig 103,000 Spd., gradeviis er faldet indtil 1845, da det udgjorde 29,333 Spd. 44$\frac{1}{2}$ ß. Ogsaa heraf har man Grund til at antage, at Byens Velstand, der i Slutningen af forrige Qvinqvennium syntes at have aftaget, ialfald i nærværende gradeviis er forbedret; at der i de sidste 5 Aar er stiftet betydelig hypotheceret Gjeld, kan ikke anføres som Beviis herimod, naar man seer hen til, at Beløbet af aflyste Panteheftelser og af Kjøbesummer for afhændede faste Eiendomme har overstiget Beløbet af Pantegjelden med omtrent een Million Specie-daler. Man maa nemlig have for Øie, at Sælgerne af faste Eiendomme, for at opnaa høiere Priser, oftere foretrække at lade en betydelig Deel af Kjøbesummen henstaa mod Pant i Samme, medens Kjøberne paa den anden Side foretrække, at benytte deres contante Penge i andre Retninger fremfor at udbetale de stipulerede Kjøbesummer, efterdi de i Regelen derved ville erholde et større Udbytte. Som Følge heraf pantsætte Mange ogsaa sine Eiendomme, ikke for ved de saaledes modtagne Penge at dække Gjeld, som for ved disse at kunne udvide deres Virksomhed i deres respektive Erhvervsgrene.

Den aarlige Løn for en Tjenestedreng varierer fra 25 Spd. til 50 Spd. og for en Tjenestepige fra 10 til 20 Spd., undtagelsesviis ogsaa Noget herover, samt Kost og frit Huus. Dagarbeidslønnen er ligeledes forskjellig og er deels afhængig af Aarstiderne, deels af Arbeidets Beskaffenhed og Arbeidernes Duelighed. Saaledes kan som en Middelspriis antages:

for en Arbeidsmand	om Vinteren .	20 à 30 Skill.
	om Sommeren	24 - 40 —
for en voxen Qvinde	om Vinteren .	16 - 20 —
	om Sommeren	20 - 24 —
for et Barn paa 12 à 14 Aar	om Vinteren . .	8 - 10 —
	om Sommeren	8 - 12 —

Veilængden af de under Christiania Byes Veivæsen henhørende og med Hjulredskab fremkommelige Veie udgjør:

1) Hovedveie . . . . . 4,170 Alen,
hvoraf er oparbeidet fra Nyt 575 Alen.
2) Bygdeveie . . . . . 20,980 —
hvoraf er forandret fra tildeels ufremkommelig til god og for Hjulredskab farbar Vei 2,435 Alen.

Tilsammen . . 25,150 Alen.

Sparebankens Virksomhed har efter nedenstaaende Opgave gradeviis tiltaget. Dens Status var:

Aar.	Sparebankens eget Fond.	Den hele under Directionens Bestyrelse staaende Capital.
1841, 31 December .	53,187 Spd. 15 ß.	660,376 Spd. 115 ß.
1842, : — .	58,775 — 68 :	723,934 — 107 :
1843, : — .	64,814 — 91 :	844,539 — 111 :
1844, : — .	68,875 — 20 :	940,100 — 15 :
1845, : — .	73,604 — 39 :	1,022,365 — 110 :

Christiania Stift den 21de November 1846.

N. A. Sem.

Buskeruds Amt.

Underdanigst Indberetning!

Til Kongen!

Den ved Deres Majestæts naadigste Resolution af 23de December 1839 befalede Indberetning angaaende de oeconomiske Forholde i det mig naadigst anbetroede Buskeruds Amt for Tidsrummet 1840—1845 giver jeg mig herved den Ære at afgive.

1. Jordbruget.

Idet jeg med Hensyn til Jordbrugets Tilstand i det Hele tillader mig at henholde mig til hvad jeg ved min sidst afgivne underdanigste Indberetning tillod mig at anføre, kan jeg med Sikkerhed tilføie, at det Haab jeg dengang nærede om en stadig, skjønt langsom Fremskriden i denne Næringsgreen, saavel med Hensyn til Agerbrugets extensive som intensive Forsøgelse, ikke er skuffet. Det er kjendeligt, at Sandsen for en bedre Dyrkningsmaade i flere Egne af Amtet er vakt, og at den Erkjendelse alt meer og meer befæster sig, at Agerbruget og hvad dermed staaer i Forbindelse er Landmandens sikreste og naturligste Støtte. Med Hensyn til Oprydning af hidtil udyrket Land, da maa det af de medfølgende Tabeller udkomne Resultat, at i de sidste 5 Aar er opdyrket et Areal af 1,941½ Tønde Land, være at anseе som særdeles tilfredsstillende. Som Bevis paa den større Interesse, der ytrer sig for en forbedret Agerdyrkningsmaade, kan anføres tvende Fakta, der vel ei egentlig tilhøre den heromhandlede Periode, men der tale lovende for den kommende Tid. Den i April 1846 aabnede Landbrugsskole for Amtet har havt en saadan Søgning, at man paa Grund af det limiterede Antal af Elever, der kunne optages, har et større Antal Ansøgere om at optages end Skolen kan modtage. Landbrugsskolens duelige Lærer har ogsaa en Deel private Pensionærer af den bedre Classe, der under ham studere Agronomien. I Drammen blev i forrige Aar stiftet en Landboforening til Udbredelse af nyttige Kundskaber om Agerbrug, Fædrift og Skovvæsen, og denne har vundet saa meget Bifald at den allerede tæller over 200 Medlemmer blandt Landboerne foruden Byindvaanere.

Engdyrkningen udbreder sig meer og meer, men den lider dog endnu under den almindelige Uskik blandt Bønderne i de fleste Egne, at de græsse deres Kreature om Foraaret paa Engen, hvorved en stor Deel Hø tabes og Høslætten forsinkes ofte til Skade for Bjergningen. Det er ikke sjeldent, at Misvext har en gavnlig Virkning paa Landbruget, ved at aabne Øine for Fordele som under heldigere Aar overseеs. Et saadant Tilfælde syntes temmelig almindelig at vise sig i Aaret 1846. Det var nemlig hidtil en Sjeldenhed at see Bonden benytte Efterslетten som Foder, da den slaaede Eng blev henlagt til Bede for Kreaturene. Den indtrufne Tørke i Juni og Juli Maaned gjorde, at Engen paa mange Steder mislykkedes, og første Slæt kun gav lidet Hø. Dette synes at have vakt Opmærksomheden paa Efterslætten, og denne blev derfor almindeligen benyttet, hvorved en stor Deel Hø indvantes.

Med Hensyn til Agerdyrknings-Redskaber og Sædearter da gjælder i det Væsentlige det samme som derom i min sidste underdanigste Beretning blev anført; kun kan man bemærke, at det særdeles fortrinlige Redskab "Rulleharven" alt meer og meer udbredes og vinder Bifald. Dette Redskabs Fortrinlighed erkjendes nu ogsaa i Tyskland og England, hvor den i den senere Tid er bleven temmelig almindelig under Navnet "den norske Harv." At man i Fremtiden vil faa udbredt hensigtsmæssige Redskaber i Amtet, er at haabe af den Omstændighed, at de fortrinligste bekjendte Agerdyrkningsredskaber forfærdiges ved

Landbrugsskolen, hvis Elever saaledes baade blive bekjendte med deres Forfærdigelse og Brug.

Hvad Sædearterne angaae, da ere disse i det Væsentlige de samme som i forrige Termin. At de bedre Sædearter forsøges i Forhold til en mere rationel Dyrkningsmaade er naturligt. At Liinsæden alt meer og meer fortrænges ved det tiltagende Brug af Bomuldsgarn, kan ikke ansees for nogen Skade for Jordbruget, da denne Sæd fordrer kraftig Jord, tærer stærkt paa Jorden, og intet Gjødningsstof afgiver til Erstatning derfor.

Fædriften er ikke undergaaet nogen væsentlig Forandring siden Tidsrummet 1836—1840.

Hesteavlen er i det Hele taget kun ringe, da de fleste Heste kjøbes, — hvad de mindre, der almindelig bruges i Fjeldegnene, angaaer, — fra Bergens Stift, især fra Sogn og Sønd- og Nordfjord, de større Heste kjøbes for det meste paa Markederne.

Faareracernes Forbedring skrider vel noget fremad i de nærmere Byerne liggende Egne, men i Fjeldegnene, hvor især holdes mange Faar, seer man endnu de smaa stridulede Faar. En væsentlig Hindring mod de bedre Racers Anvendelse i disse Egne ligger deri, at der udfordres en bedre Fodring og omhyggeligere Pleie, hvilket der ikke kan gives dem formedelst Mangel paa Foder, da for en stor Deel saavel Kjør, som Smaakreature maa fodres med Løv, Mos og Birkeriis.

Tamme Rensdyr har man i de sidste 5 Aar begyndt at dyrke, og som det synes med temmelig Held. De første bleve anskaffede i Rummedal, hvor Grændsefjeldene mod Hardanger tilbyde rigeligt Mos. Senere ere endeel anskaffede i Aal i Hallingdal, der trives godt paa Grændsefjeldene mod Sogn.

2. Skovvæsenet.

Den længe nærede Frygt for Skovenes Aftagen synes i den senere Tid at finde Næring, ikke formedelst forandrede Naturforholde, men ved den ukloge Behandling, der alt meer og meer griber om sig, og bebuder en temporair Standsning i Trælastudskibningen. De fordeelagtige Priser, som i de senere Aar have været tilbudne i Udlandet, have bevirket en Kappen efter at komme i Besiddelse af Last til Udskibning, der har opmuntret de høist skadelige Opkjøb af Skove til Udhugst paa visse Aar, hvortil Eierne lade sig lokke ved at komme i Besiddelse af en Capital uden Møie og Resiko. Saalænge denne Udhugst er limiteret til en Størrelse af 10 høist 9 Tommer Top, bevirker den mindre Skade, da Skoven om nogle Aar atter kan afgive Udskibningslast, men ofte gaaer den lige ned til 7 Tommers Top, og det i Egne hvorfra, som t. Ex. Hallingdal, den ringe Last ikke kan bære de store Transportomkostninger. Opkjøberne hugge ubesindigen, for snart at nyde Fordelen, og kunne ofte ikke skaffe Heste og Folk til Fremdriften, hvorved megen Last bliver overliggende i Skovene og Elvene og bedærves.

En anden Skade bevirkes ved denne Udhugst, den nemlig, at Skovforpagterne hugge hensynsløst, og derved beskadige en Mængde Skov, der staaer i den bedste Vext, og desuden udsætte Skoven, ved paa eengang at hugge saa stærkt, at den aabnes for Vinden, for at tørres, hvorfor især Granskoven er udsat.

Beklageligt er det at Affaldet af Skovdriften ikke behørigen benyttes, men henligger og raadner i Skovene. Vel forbyder Driften paa mange Steder, med Fordeel at udbringe Affaldet som Brænde, men hvis en meer forstandig Omgang med Tjærebrænden og Potaskefabrikation blev indført, vilde megen Fordeel af det nu unyttige Material kunne udbringes.

3. Fiskerier.

Om Fiskeriet i Amtet gjælder fremdeles, hvad der er anført i min forrige underdanigste Indberetning og mig bekjendt er ingen anden Forandring dermed foregaaet, end at Fiskeriet i Fjordene med Bakker er bleven meer almindeligt. Den samme Uskik med at forstyrre Laxen om Høsten i sin Ynglingsproces og opfiske den spæde Yngel er endnu i Gang, og paakalder en alvorlig Forføining mod dette Onde.

4. Bergværksdrift.

Med Hensyn til Bergværksdriften i Amtet, er siden min sidste underdanigste Indberetning følgende Forandringer foregaaede. Det af Stadshauptmand Thorne optagne Kobberværk i Flesberg, hvortil var meddeelt naadigst Bevilling, og hvor de fornødne Bygninger og Smelteovne vare byggede, er nedlagt, da Driften ikke befandtes lønnende. Angaaende de tvende Koboltværker Modums og Snarums Værker kaldede, vedlægges Bestyrernes Opgaver over Arbeider og Produkt. Det bemærkes, at Snarums Værk har, senere end sidste Indberetning, erholdt Kongelig naadigst Bevilling til at opføre Smeltehytte ved Kongssaugene paa Modum, hvor en Deel dertil fornødne Bygninger er opførte, men Værkets samtlige Indretninger ere endnu ikke i complet Stand.

5. Fabrik- og Haandværksdrift.

Med Hensyn til Fabrikanlæggenes Art og

Mængde tillader jeg mig at henvise til Fogdernes hermed følgende Opgaver.

6. Finæringer.

Med Hensyn til dette Punkt er ingen væsentlig Forandring foregaaet siden min sidste underdanigste Indberetning. Drammens Marked, som efter underdanigst Ansøgning, ved Kongelig Resolution af 12te October 1843, blev ophævet, er nu ligeledes ved Kongelig Resolution af 30te November 1846 atter oprettet, — om til Gavn vil Tiden lære.

Oeconomiske Forholde.

Ifølge de fra Sorenskriverne indkomne Indberetninger over de i Tidsrummet 1840—1845 stiftede Gjeldsforpligtelser forsaavidt de ved Thinglæsning ere komne til offentlig Kundskab, viser det sig, at der i Tidsrummet ere stiftede saadanne til et Beløb af 1,363,648 Spd. og igjen aflyste til et Beløb af 899,674; den stiftede Gjeld overstiger saaledes den aflyste med et Beløb af 463,974 Spd. I samme Tidsrum er efter Fogdernes Fortegnelser afholdt Executioner til et Beløb af 159,992 Spd. og Udpantninger til et Beløb af 28,298 Spd. Herved maa bemærkes, at Fogden i Ringerige og Hallingdalen atter har slaaet Executioner og Udpantninger sammen under een Sum, men paa Grund af den Uskik, som finder Sted i dette Distrikt, hyppig at lade sig pante for Skatter, især i Hallingdal, kan det antages, at Udpantningerne udgjør mindst $\frac{1}{3}$ Deel af Summen.

Ifølge samme Beretninger sees, at Executionernes Antal, og det exeqverede Beløb har i Tidsrummet været i stadigt Aftagende idet de udgjorde

i 1841	1927	for Beløb	57,572 Spd.
„ 1842	1409	„ —	34,940 —
„ 1843	1289	„ —	27,623 —
„ 1844	1060	„ —	23,315 —
„ 1845	909	„ —	16,532 —

Executionernes Aftagen er en umiddelbar Følge af Indvaanernes bedre Kaar, hvortil de sidste frugtbare Aaringer og høie Lastepriser vistnok ere en væsentlig Aarsag. Det større Beløb, hvortil de thinglæste Heftelser i dette Tidsrum stige, fremfor i det nærstforhen forløbne, reiser sig fornemmelig af de stigende Jordegodspriser, der nu have naaet en hidtil ukjendt Høide, men denne Stigen vidner om tiltagende Velstand.

En Skylddaler Skyld betales nu i de bedre Egne med 1200 til 2000 Spd. Beløbet af de i Tidsrummet solgte faste Eiendomme beløber sig til 2,000,000 med en rund Summa og forholder sig til Totalbeløbet af de thinglæste Heftelser som 1—0,68 og til Overskuddet af de thinglæste Heftelser mod de Aflystes Beløb som 1—0,23. — Disse Forholde have vel i dette Tidsrum steget mod i de sidst forløbne, men denne Stigen lader sig let forklare af de høie Jordegodspriser, hvorved en større Andeel af Kjøbesummen maa blive heftende paa Eiendommen.

Der er al Grund til at antage, at Formuestilstanden collectiv betragtet er i Tiltagende, skjønt Grunden dertil for endeel kan udledes af heldige Aaringer og høie Priser paa Skovprodukterne, Grunde der vel ere tilstrækkelige og temporaire, men der vistnok have bidraget til at forhøie Jordegodspriserne, og at forskaffe Sælgerne en betydelig Kapital Forøgelse.

Brændevinsdrikken er fremdeles i betydeligt Aftagende, og de oprettede Sparebanker gaae godt fremad.

Arbeids- og Tjenestelon staar paa samme Punkt som i min forrige underdanigste Indberetning er ommeldt.

Med Hensyn til Amtets offentlige Veie, da ere disse de samme som i det næst foregaaende Tidsrum.

Kjøbstæderne.

Drammen.

Det her omhandlede Tidsrum maa i det Hele taget ansees for at have været gunstigt for Drammens betydelige Udskibning og Skibsfart. Træslasten har havt en villig og fordeelagtig Afsætning, der ogsaa har bevirket en aarlig Stigen i Indkjøbspriserne til Producenternes Fordeel, Fragterne have, især i den sidste Tid af Perioden, været gode, saavel hjemme som i de østersøiske Havne, hvorfra aarlig en stor Deel norske Skibe beskjæftiges. Nogle her hjemmehørende Skibe have ogsaa været beskjæftiget i Fragtfart paa længere Farvande.

Med Hensyn til Drammens Samhandel med de tilgrændsende Landdistrikter, da er ingen Forandring indtraadt. Forsaavidt den bestaar i Salg af Kornvarer, da varierer den efter Høstens Udfald, og har som en Følge af de gode Aar i den sidste Deel af Perioden været mindre. Detailhandlernes Antal er betydelig tiltaget siden den nye Handelslov gav lettere Adgang til Handelsret. Det synes vistnok at denne Tiltagen ikke kunde være gavnlig da Handelsmændenes Antal ikke kan forøge Handelsomsætningens Størrelse, og kun giver Anledning til en stadig Concurrence. Nogle uheldige Erfaringer vil vistnok derved høstes; men det naturlige Forhold vil efterhaanden indtræde, og overdrevne Forventninger, der altid er en Følge af udvidet Frihed, maa altid blive skuffede. Af den foreslaaede Vei langs Holsfjorden fra Sundvolden til Egge i Lier, hvorved Oplandet kommer i stadig Forbindelse med Dram-

men, venter man med Føie Forsgelse i Handelsforelsen.

Med Hensyn til Fabrikfliden, da henvises underdanigst til Byfogdens Opgave, hvorhos bemærkes, at den i forrige Indberetning nævnte Dampmølle, efter kort Tids Virksomhed, atter blev nedlagt og er senere solgt til Bortflyttelse. Ligeledes blev i Tidsrummet en Naale-, Hægte- og Fyrstikkefabrik oprettet, men da denne senere afbrændte, er den ikke atter opbygget.

Af Byfogdens Opgave over til- og afslyste Gjeldsbreve kunde det synes som Forudsætningen af Byens Forbedring i Velstand kunde være mindre rigtig, idet de tillyste Gjeldsbreve beløbe sig til en Sum af 413,534 Spd. medens de afslyste kuns beløbe sig til 272,240 Spd. og hine saaledes give en Forøgelse i Pantegjelden af 141,294 Spd., eller nær 50 pCt. — Men ved nærmere Betragtning af Forholdene vil det befindes, at denne Forøgelse i Pantegjelden ikke kan afgive noget Beviis paa aftagende Velstand. Den største Deel af Huuseierne ere nemlig Handelsmænd, der behøve Capitaler til deres Virksomhed og disse kunne de ikke faa billigere end ved Pantelaan mod 4 pCt. Selv uden denne Trang søger Enhver saameget som muligt at behefte sine Eiendomme i Byerne med faste Penge, da dette i Tilfælde af Salg er af stor Fordeel. Dertil kommer den Omstændighed at Bankafdelingens forøgede Laanefond i denne Periode har givet Anledning til at faa laant paa sine Eiendomme, der af ovennævnte Grunde er benyttet. Executionernes Beløb 56,180 Spd. modsiger heller ikke hiin Forudsætning, da den langt større Deel af denne Summa er Udpantninger for Skatter, der meer foraarsages af Uefterrettelighed end af Trang.

Kongsberg.

Hvad denne Byes Stilling angaar, da kan jeg i det Hele underdanigst henholde mig til Byfogdens Indberetning. Denne Indberetning er saalydende:

"Naar man skal behandle den oeconomiske Tilstand her paa Stedet, falder vel Tanken uvilkaarligen paa de herværende Værker og Fabrikker, da de udgjøre den vigtigste Støttepunkt for Indvaanernes Næring; men da jeg antager, at Regjeringen paa anden og paalideligere Vei end den jeg i saa Henseende kunde følge, erholder Oplysning angaaende disse, nemlig Sølvværket, Vaabenfabrikken og Kongsberg Jernværk, finder jeg det unødvendigt i nærværende Indberetning at optage disse Gjenstande, hvis Behandling mere henhører under vedkommende Bestyrelsers Resort; det bliver saaledes alene andre private Industrianlæg saavelsom Handelens og andre Næringsveies Tilstand, der kan blive Gjenstand for de Underretninger, jeg herved meddeler. Af den herhos fremlæggende Fortegnelse over de Industrianlæg, som i Tidsrummet fra 1841 til Udgangen af 1845 have været i Drift her, vil det erfares, at de Brændevinsbrænderier, som omhandles i den forrige Byfogeds Indberetning af 6te Februar 1836, ere standsede og have ikke i min Embedstid, nemlig fra Begyndelsen af Aaret 1838, været i Gang, ligesom de nu ere aldeles nedlagte og ville rimeligviis heller ikke igjen blive anlagte, eftersom de ikke vil kunne holde Stand med de nyere udvidede Indretninger af dette Slags. Aarsagen til at jeg ikke har kunnet faae nogen Opgave over Produktet af det Stadshauptmand Thorne tilhørende og under No. 4—6 anførte Saugbrug og Møllebrug er den, at Eieren for tiden er i Udlandet, og hans Bestyrer herstedes har ikke fundet sig beføiet til at meddele nogen Oplysning. Ligesom den egentlige Kjøbmands- eller som maaskee rettere her kan kaldes Bondehandel, har i de senere Aar faaet et nyt Opsving, for en stor Deel foranlediget ved den over Meheien for nogle Aar siden istandbragte Vei til Tellemarken, hvis øverste Bygder nu i større Grad end forhen hente deres Fornødenheder her fra Stedet, og her afsætte deres Varer, saaledes har og Trælastproduktionen i de senere Aar meget udvidet sig, fornemmelig i Planker fra Stadshauptmand Thornes fornævnte Saugbrug, men om dette fremdeles i en saadan Grad som hidtil vil kunne holdes i Drift er noget, jeg ikke kan indlade mig paa at bedømme, da jeg dertil ikke har den fornødne Kjendskab til Skovtrakten i Laugens Vanddrag, og forsaavidt at Handelsborger Ole Eie i nogle Aar drev ulovlig Saugdrift med Saugen No. 7 paa Fortegnelsen, da er saadan nu standset formedelst at Saugbrugets Drift er ved Dom frakjendt i 3 Aar. At Handelens Fremadskriden imidlertid ikke bør bedømmes efter det, formedelst den seneste emanerede Handelslov, tiltagne Antal af Handlende kan formeentlig ansees afgjort, men naar man betragter enkelte ældre Handelsmænds Forretninger, der have sat sig i directe Forbindelse med Udlandet, har man Grund til at antage, at den hos den solidere Deel af Handelsstanden er hidtil i jevn Fremadskriden. Af den i Begyndelsen af forrige Aar optagne Folketælling erfares det, at ved Udgangen af Aaret 1845 var her paa Stedet 31 Kjøbmænd, 38 Handelsborgere, 9 Marketentere og 2 Restauratører eller Herbergerere, hvorhos Fabrikanternes og Haandværkernes Antal udgjorde 93 i de forskjellige Fag. Derimod udgjorde ved 1835 Aars Udgang de Handlendes Antal tilsammen 42 og Haandværkernes 71.

Jordbruget, som her paa Stedet er et væsentligt Bidrag til Manges Næring, maa antages i Tidsrummet fra 1841 til 1845 at have været lønnende, hvilket fremgaaer af at der i dette Tidsrum har været opbrudt og omdannet til Ager og Græsland omtrent 268 Maal Jord, medens der fra 1829 til 1835 var opbrudt 220 Maal, og viser Folketællingen af 1845 at da befandtes paa Byens Grund 150 Heste, 618 Stykker stort Qvæg, 174 Faar, 88 Gjeder og 97 Stykker Svin, medens der efter Folketællingen i 1835, fødtes 103 Heste, 585 Kjør, 146 Faar. Bemærkes maa det dog, at bemeldte Kreaturhold ikke kan antages at skee alene af det Foder, som de paa Byens Grund beliggende Jordeiendomme afgive, eftersom en ikke ubetydelig Deel Foder aarlig indkjøbes fra Eker, Sandsvær og Laurdals Præstegjelde, især naar, som her ikke sjelden er Tilfældet, den stærke Sommervarme ved indfaldende Regnmangel beskadiger Græsvexten, hvilket let skeer paa den sandige Jordbund hvoraf Jordsmonnet heromkring bestaaer. — At Indvaanernes oeconomiske Forfatning har forbedret sig synes og at fremgaae deraf, at man i de senere Aar seer at deres Boliger forbedres og at enkelte nye Huse ere opbyggede, hvilket Sidste vel og har sin Grund i Folkemængdens Forøgelse her fra Aaret 1835, da den udgjorde 3540 Individer, hvorimod den ved Udgangen af Aaret 1845 beløb sig til 4136 Individer. Huusfliden her paa Stedet kan ikke antages at være af nogen Betydenhed, og Bestemmelsen af sidste Storthing om Nedlæggelsen af Arbeidsanstalten ved det offentlige Fattigvæsen har i væsentlig Grad indskrænket den, da mange fattige Familier derved ere berøvede en passende og nyttig Næringssyssel, som ikke kan erstattes ved Arbeide hos Private, der især paa Vintertiden er meget vanskeligt at erholde og derfor har en stor Indflydelse paa Fattigforsørgelsen. – Endeligen vil jeg ikke lade ubemærket, at en af Byens driftigere Handelsmænd har anlagt en Krudtfabrik paa Byens Grund, som i afvigte Aar begyndte sin Virksomhed, men om denne har jeg ikke af bemeldte Grund indhentet nogen Oplysning, saasom den vil henhøre under Indberetningen for en følgende Periode, hvilket og bliver Tilfældet med et oprettet og nylig i Gang sat Ølbryggeri efter baiersk Mønster, der tilsyneladende maa antages at komme til at vinde heldig Fremgang.

Kongsberg Byfogedcontoir 24de Marts 1847.

J. C. Blom."

De i denne Indberetning berørte Opgaver fra vedkommende Embedsmænd, ligesom en Opgave fra Bergmester Lammers vedlægges.

Buskeruds Amt 20de April 1847.

Underdanigst

G. P. Blom.

Jarlsberg og Laurviks Amt.

Til Kongen!

I Henhold til de kongelige naadigſte Reſolutioner af 11te October 1825, 10de September 1827, 23de December 1839 og 6te Mai 1840 tillader Amtmandſkabet ſig underdanigſt at afgive følgende

Beretning

om Jarlsberg og Laurviks Amtsdiſtricts med derværende Byers og Ladeſteders oeconomiſke Tilſtand m. V. i Tidsrummet fra 1ſte Januar 1841 til 31te December 1845.

A. Landdiſtrictet.

Jordbruget.

Vedlagte Tabeller Nr. 1 Litr. **A** og **B** viſe, at der ved Periodens Udgang i Jarlsbergs Fogderi gaves 3,543 Jordbrug til en Matrikulſkyld af 8,213 Spd. 1 ℔ 16 ß., der benyttedes af Eierne ſelv, og ikkun 311 Brug til en Skyld af 557 Spd. 19 ß., ſom benyttedes af Leilændinger og Forpagtere, ſamt at der i Laurviks Fogderi gaves 1,284 Brug med en Skyld af 2,562 Spd 4 ℔ 3 ß., der benyttedes af Eierne, og 447 Brug med Skyld 1,391 Spd. 4 ℔ 13 ß., der benyttedes af Leilændinge og Forpagtere. Amtsdiſtrictets Matrikulſkyld, der forhen udgjorde 12,990 Spd. 3 ℔, beløber nu til 13,012 Spd. 2 ℔ 21 ß., da ved kongelig naadigſt Reſolution af 6te Marts 1843 nogle Gaarde ere henlagte fra Buſkeruds til Jarlsberg og Laurviks Amt. Ifølge fornævnte Tabeller er der i Periodens Løb opdyrket af Nyland i Jarlsbergs Fogderi 1,395 Tønder Land, foruden hvad der er optaget i Botne og Borre Thinglage, hvorover Opgave ifølge vedkommende Fogeds Anmærkning ſkal være meddeelt i Folketællingslisterne, ſamt i Laurviks Fogderi 225 Tønder Land. Det viſer ſig ſaaledes, at Opdyrkningen i diſſe 5 Aar har været noget ſtørre end i den foregaaende Periode, men forreſten omtrent i ſamme Forhold mellem Fogderierne. Den i ſidſte Indberetning, dateret 31te December 1841, berørte formeentlige Aarſag til, at der forholdsviis er optaget ſaameget mindre Nyland i Laurviks Fogderi, nemlig den derværende ſaa meget ſtørre Deel Leilændingsgods, exiſterer vel endnu; dog maa med Henſyn hertil bemærkes, at Leilændingsgodſet i ſidſtnævnte Fogderi i de ſenere Aar i ikke ſaa ganſke ringe Grad er aftaget, i det Salg ſaavel af det ſkovløſe Gods, der har tilhørt det forrige Laurviks Grevſkab, ſom af beneficeret Gods, temmelig jevnt aarligen har fundet Sted. Iøvrigt maa det antages, at Jordbruget i dette Amtsdiſtrikt, hvor det udgjør en Hovednæringsvei, i det angjældende Tidsrum er, iſær i de nordligſte Dele, gaaet noget fremad, ved Forbedring af Dyrkningsmaade og Redſkaber, hvilke Sidſte tildeels af Beboerne ſelv blive forfærdigede, ligeſom i Periodens Løb Rulleharve — men ei andre Agerdyrkningsredſkaber — fremdeles ere blevne leverede fra Fritzø Jernværk. Som en af Aarſagerne til Agerdyrkningens Opkomſt, maa nævnes Skovdriftens Aftagen ved Skovenes aarlige Formindſkelſe. Paa den anden Side bidrager det væſentligen til at hemme Productionen, at der aarligen ſælges fra alle de til Søen grændſende Præſtegjelde og tildeels ogſaa fra de øvrige, ſtore Qvanta Hø, ſom endog tilſøs bortføres til længere fraliggende Steder, iſær paa Veſtlandet, hvilket foraarſager Formindſkelſe i Gjødningen. I de ſenere Aar har i Kyſtdiſtricterne, idetmindſte i de ſydlige Dele, Tang med ſtor Fordeel været benyttet ſom Gjødningsmiddel iſær paa ſandige Jorder til Potetes.

Beſtyreren af den private Landbrugsſkole i Sems Præſtegjeld, Jarlsbergs Fogderi, Sverdrup, har i ſin ſom Stedets Lensmand afgivne Indberetning anmærket, at en uforholdsmæssig Mængde Gjødning anvendes til Potetesavlen, der til ſtor Skade for den øvrige Deel af Eiendommene almindeligſt dyrkes paa enkelte dertil ſærdeles ſkikkede Stykker, ſom oftest indhegnede af Udmarken, hvorved den ubetydelige Deel Gjødning bliver tilbage til de ædlere Kornarter, Rug og Byg, der

saalænge Jorden ei er i bedre Culturstand nødvendigviis kræve Gjødning, for at give et lønnende Udbytte.

Hovedsædarterne her i Distriktet ere Havre og Potetes, hvorhos tillige dyrkes Byg og noget Rug og Hvede, ligesom og, men i endnu mindre Grad, Boghvede og Erter. Vintersæden synes i de senere Aar noget mere at have udbredt sig, men er dog endnu ei i ønskelig Grad gaaet fremad. Da der i denne Periode er indtruffet idetmindste et Par gode Kornaar, er der maaskee Grund til at antage, at Landdistrictet idethele omtrentlig har brødfødet sig selv; thi vel gives der enkelte Præstegjelde, nemlig Laurdal, Annebo, Hoff, Hedrum, Borre og Nøtterø med Tjøms, samt Strømmens Annex, hvorom dette ikke kan siges at være Tilfældet, hvad de 4 første angaaer formeentlig især paa Grund af, at der endnu i disse Præstegjelde existerer en Deel Skovdrift, som sysselsætter et ikke saa lidet Antal Mennesker, hvis Hovednæring dette udgjør, og hvad de øvrige betræffer paa Grund af deres Overbefolkning i Forhold til Jordbruget, da de Fleste ernære sig ved Søfart og Fiskeri; men paa den anden Side have ogsaa andre Præstegjelde, saasom Ramnæs, Sem, Vaale, Skoger, Brunlaugnæs og Tjølling, naar Hensyn tages til hvad derfra er afsat fornemmelig af Potetes og Havre til de omliggende Byer, Ladesteder og Strandsteder, afgivet Overskud. Lin, Hamp og Humle dyrkes i mere eller mindre Grad i Distriktet, dog, især hvad de to førstnævnte angaaer, langt fra ikke i den Grad, at Behovet derved kan tilfredsstilles. Havevexters Dyrkning og Frugttræers Opelskning maa antages at være noget i Tiltagende, saaledes at der i gode Aar nu fremkomme en Deel Havevexter og Frugt fra enkelte Præstegjelde idetmindste i Jarlsbergs Fogderi, til Salg i de omliggende Byer, dog neppe af nogensomhelst Betydenhed.

Ogsaa i denne Periode har den ovennævnte private Landbrugsskole været igang paa Gaarden Rise i Sems Præstegjeld, der har været bestyret, ligesom forhen, af ovenmeldte Lensmand Sverdrup. Ifølge denne Opgave er der i Periodens Løb fra bemeldte Skole dimitteret 30 Elever, hvoraf 20 af Bondestanden.

Forholdet mellem Udsæd af Korn og Potetesavlen er af Lensmændene i Hoff, Laurdal og Annebo opgivet at være omtrent saaledes:

1 Tønde Potetes mod 2 Tønder Havre, $\frac{1}{8}$ Tønde Byg og $\frac{1}{16}$ Tønde Rug.

Opgave over Udsæd og Avl er meddeelt ved den i forrige Aar foretagne Folketælling.

Fædrift.

Opgaver over Antallet af de i Distriktet værende Heste, stort Qvæg m. m. ere meddeelte ved den i f. A. afholdte Folketælling. I enkelte Dele af Jarlsbergs Fogderi ere gudbrandsdalske Hingster blevne benyttede til Hesteracens Forbedring, men iøvrigt vides Intet, efter de modtagne Underretninger, i Periodens Løb til lignende Øiemed med Hensyn til Huusdyrene at være foretaget. Det under forrige Rubrik Anførte betræffende Furagens Bortførelse er, i Forbindelse med det for Engmarkerne saa fordærvelige saakaldte Vaarbete, der i Distriktet er temmelig almindeligt og som oftest vedvarer til ud i Juni Maaned, i her omhandlede Henseende en væsentligen hemmende Omstændighed. Engmarkernes Forbedring er hos de fleste Landmænd her i kun liden Grad Gjenstand for deres Omhu eller Opmærksomhed. Imidlertid antages det dog, at der idetmindste paa nogle Steder i Distriktet tildeels lægges Vind paa at føde Kreaturerne bedre end forhen. Forholdet mellem Eng- og Agerland, samt mellem Besætning og Korn samt Potetesavlingen antages fremdeles at være nogenlunde passende forsaavidt ikke det Modsatte med Nødvendighed flyder af den tildeels altfor store Potetesavl samt Afhændelse af Furage, som oven er omhandlet. Fædriften antages iøvrigt at afgive de for Landdistriktet fornødne Fedevarer, og derhos noget til Salg i de nærmeste Kjøb- og Ladesteder. I nogle Præstegjelde indkjøbes endeel Heste ved Kongsberg og Christiania Markeder.

Skovdrift.

Denne bliver Aar for Aar mindre, da Skovene overalt, især i de sydlige Dele af Distriktet, fremdeles ere i stærkt Aftagende. Kuns i Laurdal, Hoff, Annebo og Hedrums Præstegjelde findes Skove af nogen Betydenhed. Fra disse Præstegjelde erholdes fornemmelig Bjælker, som sendes til Holland, samt Bygningstømmer, Planker og Bord, ligesom derfra saavelsom fra Brunlaugnæs (Tjose Annex), Tjølling og Ramnæs Præstegjelde bringes Kul til Fritzø og Eidsfos Jernværker. Fra Sem, Annebo og Hoff leveres endeel Egetræ til Skibsmaterialier. Det forrige Laurviks Grevskabs Bestyrer erholder i egne Skove her samt ved Kragerø og Arendal alle Ege- og Furu-Materialier til de Fartøier, han lader bygge. Fra flere af de øvrige Præstegjelde gaa endnu nogle Bjelker eller Smaalast til Danmark samt endeel smaa Birke- og Orekubber til Skotland. Ligesaa erholdes Bord til Huusbrug og endeel Brænde — fra de sydlige Dele af Distrik-

tet Bøg —, ligesom de fleste af Præstegjeldene endnu have det Fornødne af dette Slags til eget Behov, men om enkelte af dem kan dette dog ikke længere siges at være Tilfældet, da saavel Nøtterø med Tjømø som en stor Deel af Sandeherred, Tjølling og Brunlaugnæs allerede nu i væsentlig Grad maa forskaffe sig sit Brænde fra andre Præstegjelde, hvorhos Steenkul i disse Egne, fornemmelig som Følge af Brændeprisernes Stigen, tildeels begynder at komme i Brug, — og i Sandeherred endog Torv. Til Brænderierne saavelsom til Vallø Saltværk anvendes for en stor Deel Steenkul.

Af Tjære tilvirkes kun høist Ubetydeligt i Distriktet.

Ifølge vedlagte Tabeller Nr. 2 Litr. **A** og **B** gaves der i Periodens Løb i Jarlsbergs Fogderi 7 privilegerede og 174 uprivilegerede Saugbrug, hvorpaa i Gjennemsnit aarligen tilvirkedes omtrent 8,650 Tylter Planker og Bord, og i Laurviks Fogderi 49 uprivilegerede Saugbrug, hvorpaa i Gjennemsnit aarlig er skaaret henimod 1400 Tylter Planker og Bord.

Det synes at fortjene alvorlig og omhyggelig Overveielse, om det ikke skulde være hensigtsmæssigt ved forhøiet Udførselstold paa rund og huggen Last især af mindre Dimensioner at søge, saaledes som i Sverige og russisk Finland skal være Tilfældet, modvirket den nu stedfindende hensynsløse Nedhuggen af unge Træer, hvorved Skovene saa overordentlig medtages.

Fiskeri.

Det er paa flere Steder i Amtsdistriktet en ikke uvigtig Binæring. Der har fornemmelig været fisket Lax, Makrel, Torsk, Helleflyndre, Sild og Hummer. Heraf har alene Hummerfiskeriet afgivet en Exportartikel, da denne Fisk kjøbes af et Interessentskab, der igjen sælger den til et engelsk Compagni, som i egne dertil byggede Fartøier afhenter Fisken. Dette Fiskeri har i de sidste Par Aar betydeligen aftaget, idet det fangede Qvantum efter Opgave fra Vedkommende har udgjort i 1841: 12,113 Stykker, i 1842: 18,619, i 1843: 20,160, men i 1844 kun 6,859 og i 1845: 7,165. Derhos er dog fra Tjømø ogsaa bleven udført en ubetydelig Deel Østers.

Et andet Fiskeri har i Periodens Løb udviklet sig, saa at det idetmindste for et Præstegjelds Vedkommende ikke længere kan ansees saa ganske ubetydeligt. Dette er Makrelfiskeriet med Drivgarn, som hovedsagelig har været drevet fra Tjølings Præstegjeld og i mindre Grad fra Brunlaugnæs, Sandeherreds og Nøtterø Præstegjelde. Det foregaaer i Juni og Juli Maaneder i det aabne Hav 4 a 6 Mile fra Land, hvor Fiskerne om Aftenen sætte deres Garn og lade disse tilligemed sig selv i Baadene drive med den sædvanlig i vestlig Retning langs Kysten gaaende Strøm indtil det af Garnenes Bevægelse mærkes, at der er kommet Fisk paa dem, da de strax inddrages i Baadene. Hertil har været udrustet fra Tjølling i 1841 og 42: 20 Baade, i 1843 og 44: 28 og i 1845: 33 Baade; fra Brunlaugnæs 8 a 9 Baade aarlig; fra Sandeherred 3 a 4 Baade og fra Nøtterø 11 Baade aarlig; dog have Baadene fra de sidste to Præstegjelde været betydelig mindre. Anskaffelsen af en saadan Baad, som de, der have været udrustede i Tjølling og Brunlaugnæs, med tilhørende Garn, angives at have kostet, naar Alt er anskaffet nyt, mellem 100 til 200 Spd., og har der sædvanligviis været fisket pr. Baad for 50 til 80 Spd. aarlig, foruden hvad vedkommende Fiskere selv have benyttet til deres Husholdninger saavel i ferst som saltet Tilstand, og som vistnok har afgivet et ikke uvigtigt Bidrag til disse.

Ferskvandsfiskeriet i Distriktet er vel ikke særdeles betydeligt, dog har Laxefiskeriet i Laugens Elv indtil for faa Aar siden altid været betragtet som en stor Herlighed til de Gaarde, hvis Beliggenhed især har gjort dem skikkede til derfra at drive saadant Fiskeri. Dette viste sig ogsaa ved den nye Matrikulering, idet flere Gaarde i Hedrums Præstegjeld og især det engang saa betydelige Kjærø Fiskeri i Laurdal bleve derfor skyldlagte. Men i de senere Aar klages der almindelig over, at dette Fiskeri stærkt har aftaget. Saaledes opgive Interessenterne i fornævnte Kjærø Fiskeri, at de i 1841 fiskede 699 Bt 12 Mk Lax og at det senere Aar efter Aar er bleven mindre, saa at de i 1845 kun erholdt 308 Bt 12 Mk, altsaa under det Halve. Paa samme Maade omtrent klages der ogsaa fra de øvrige Fiskesteder, og det uagtet at Flommen i 1845 vedvarede temmelig længe, saa at dette Aar i den Henseende skulde været at anse for et heldigt Fiskeaar. Aarsagen til denne Aftagen antages i Almindelighed, idetmindste for en væsentlig Deel at ligge deri, at flere Matroser og andre Fiskere, som bo nede ved Elvens Udløb, i de senere Aar have begyndt mere og mere at sætte Garn paa de Grunde, som i en temmelig vid Halvzirkel omgive Elvens Munding ved dens Udløb i Laurviks-Fjorden. Vandet paa disse Grunde er nemlig ikke dybere end fra 2 til 4 Fod, saa at Garn, som sættes herpaa, naa fra Bunden til Overfladen og derved hindre Fisken fra at komme op i Elven. Disse Garns Mængde skal i de senere

Aar have tiltaget saa betydeligt, at der i forrige Sommer siges at have været udsat hver Nat i Fisketiden, saasnart Strømmen tillod det, fra 2 til 400 Garn, og sandsynligen har da en stor Deel Fisk maattet fanges og en maaskee endnu større Deel skræmmes tilbage i Søen. Det er med Hensyn til disse Grunde saa meget slemmere, som der er Underretsdom, hvorved er acqviesceret, for, at de ikke kunne ansees at henhøre til de tilgrændsende Landeiendomme, hvoraf igjen følger, at Enhver nu anseer sig berettiget til at benytte dem efter Forgodtbefindende. Idet den omhandlede Stængen ikke skeer ved nogen Enkelt, men kun fremkommer ved den tilfældige forenede Virksomhed af mangfoldige Mennesker, der uafhængig af hverandre indbyrdes drive deres Dont, saa vil vel nu vanskeligen kunne raades Bod herpaa uden ved didhensigtende Lovforskrifter.

I Ramnæs og Hoffs Præstegjelde fiskes, dog ganske ubetydeligt, i Elve og Indsøer.

Bjergværksdrift.

Over Bjergværksdriften i Jarlsbergs Fogderi følger vedlagt en Tabel under Nr. 3 **A**, der viser, at Produktet af det i Hoffs Præstegjeld beliggende Eidsfos Jernværk, hvorved findes 1 Marsovn, 1 Kuppelovn, 3 Stangjernhammere, 3 Spigerhammere og 1 Knibhammer, — har i Aarene 1841—1845 i Gjennemsnit været 3,400 Sk℔ Raajern aarlig, men i de 3 sidste Aar i noget aftagende Progression (1845: 2,400 Sk℔) og 1,900 Sk℔ Støbegods aarlig i Gjennemsnit, men i de sidste Aar i tiltagende Progression (1845: 2,500 Sk℔) —, samt at Værkets Stangjernshammere, Spigerhammere og Knibhammer i Efteraaret 1845 ere anlagte fra Nyt, hvorfor saagodtsom intet Produkt fra dem endnu er leveret. Værket sees nu at beskjeftige 2de Opsyns- eller Regnskabsbetjente samt 90 Arbeidere.

Ved Jarlsberg eller Konerud Værk i Skouger Præstegjeld sees kun 1 Spigerhammer i Perioden at have været i Drift, og det alene naar der har været Overflødighed af Vand. Ved 2de Arbeidere er da leveret omtrent 8,500 Stkr. Spiger aarlig.

I Skouger Præstegjeld findes en Jerngrube, der har havt en Opsynsmand og 4 til 17 Arbeidere, og har leveret i Gjennemsnit 360 Sk℔ Malm aarlig. I Laurviks Fogderi er der nu kun Bjergværksdrift ved Barkevik i Brunlaugnæs Præstegjeld, hvor Fritzø Jernværk har en Marsovn m. m.; men da dette Værks Hovedsæde er i Laurvik, hvor dets Bestyrelse og vigtigste Indretninger findes, er det formeentlig rigtigst at omhandle det hele Værk undereet i Forbindelse med bemeldte Kjøbstad.

Af Mineralier, som ikke kunne henregnes til Metaller, har Amtsdistriktet ingen Indtægt, der fortjener at komme i Betragtning.

Fabrik- og Haandværksdrift.

Herover følge Tabellerne Nr. 2 Litr. **A** og **B**. Af disse viser det sig, at der i Periodens Løb i Jarlsbergs Fogderi var i Drift 9 Brændeviinsbrænderier, der producerede omtrent 350,000 Potter aarlig i Gjennemsnit (1845: 450,000 Potter). Herved maa dog bemærkes, at Produktet for 1 Aar ved det ene af Brænderierne ikke er opgivet, ligesom 6 af de mindste i de sidste Aar ere nedlagte, hvorhos nogle af dem i enkelte Aar ei have været i Drift. I Laurviks Fogderi er kun 1 Brænderi, der alene er benyttet til Destillation.

Af Teglværker gives der i Jarlsbergs Fogderi 28, der producerede omtrent 1,234,000 Muur- og Tagsteen aarlig og i Laurviks Fogderi 3, hvor der aarlig tilvirkedes omtrent 100,000 Muur- og Tagsteen. Af disse Teglværker ere 2de opførte i Periodens Løb, nemlig 1 i Annebo og 1 i Hedrums Præstegjeld.

Af større Kornmøller gaves der i Jarlsbergs Fogderi 30, hvorved i Gjennemsnit aarlig formaledes omtrent 60,000 Tønder, — og i Laurviks Fogderi i de 4 første Aar 3 saadanne Møller, hvorved aarlig formaledes 4000 Tønder Korn, hvortil i 1845 kom 1 ny Vindmølle i Hedrums Præstegjeld, tæt ved Laurvik, hvor der i bemeldte Aar opgives at være malet 2000 Tønder.

Den i forrige Indberetning omtalte Blyhvidtfabrik i Skouger Præstegjeld har i Periodens Løb ikke været i Drift.

Vallø Saltværk har derimod været drevet med 6 Mestere og omtrent 60 faste Arbeidere foruden 15 til 20 Dagleiere, samt antages at have leveret 20 til 25,000 Tønder Salt aarlig. Den sammesteds værende Ostefabrik har ligeledes været i Gang med 1 Mester og 1 Arbeider samt antages at have leveret 8 til 10,000 ℔ Ost aarlig, for hvilken havdes en god Afsætning. Paa samme Sted er i 1844 oprettet en Bomuldstøifabrik, hvor der ved 40 Væverstole har været beskjeftiget 1 Mester og 1 Væverske samt 50 til 60 Arbeidere, fordetmeste Børn fra 14 til 18 Aar gamle. Eierne af Saltværket, Osteriet og Bomuldstøisfabrikken forklares at have nægtet at meddele Oplysninger, betræffende Produkternes Størrelse, og er Intet opgivet angaaende hvad Bomuldstøisfabrikken har præsteret.

Reberbanen i Nøtterø Præstegjeld har fremdeles været i Drift med 1 Mester og 10 faste Ar-

beidere samt leveret omtrent 200 Skt Tougværk aarlig. I 1845 blev ligeledes i Nøtterø tæt ved Tønsberg færdigt et nyt Ølbryggeri, der opgives at have været drevet med 1 Mester samt 1 a 2 Arbeidere og i bemeldte Aar leveret omtrent 200 Tønder Øl.

Distriktet er i Almindelighed vel forsynet med de for sammes Behov fornødne Haandværkere, i Særdeleshed gives der paa flere Steder duelige Smede og Hjulmagere, dog afhændes der af Produkter af Haandværksdriften, med Undtagelse af nogle simplere Kjøreredskaber, ikke stort udenfor selve Landdistriktet.

Næringer.

Huusfliden staaer ikke paa noget høit Trin i Distriktet, og antages ikke synderlig i Periodens Løb at være tiltaget. Næsten overalt i Nærheden af Byerne synes Landalmuen mere og mere at faae Smag paa, i Klædedragt at efterligne Byindvaanerne, og saaledes til sin Beklædning hovedsagelig at benytte de Tøier, som findes i Krambodene. Den synes alt for let at glemme den langt mindre Styrke ved disse end ved hvad den selv tilvirker. Dog forfærdiges endnu i Landdistrikterne for det Meste hvad Indbyggerne selv behøve til deres Under- og Arbeidsklæder, hvortil anvendes alt det Lin og den Uld, som falder i Distrikterne, og desuden ikke saa lidet Lin og i de senere Aar fornemmelig Bomuldsgarn, som kjøbes i Byerne. Den mandlige Deel af Befolkningen deeltager nok i Almindelighed slet ikke i den egentlige Huusflid. Hvad der af Fruentimmerne stundom tilvirkes til lidt mere end til deres eget og nærmeste Families Behov, bestaaer i Vadmel, Verken, Lærred og Strie, som sædvanligviis afsættes i de nærmeste Byer.

De under Nr. 7 Litr. **A** og **B** følgende Tabeller vise, at der i Periodens Løb ere blevne byggede 13 nye Fartøier i Distriktet, hvilke ere fra 20 indtil 175, eller tilsammen 947 Commercelæster drægtige. Af disse er 1 bygget i Stokke Præstegjeld (48 Commerce-Læster); 1 paa Nøtterø (106½ Commerce-Læster); 8 i Sandeherred (674½ Commerce-Læster) og 3 i Brunlaugnæs (118 Commerce-Læster). Derimod drives her Baadbyggeri kun lidet, men de fornødne Skibs- og Lodsbaade anskaffes i Almindelighed fra Vestlandet eller Hvalerne.

Jagten er i dette Amtsdistrikt af saare liden Betydenhed, og fortjener i ingen Henseende at benævnes Næringsvei. Hvad her fældes, bestaaer i nogle Land- og Søfugle, Harer og enkelte Rovdyr.

Den indenlandske Fragtfart er i Distriktet ringe, derimod afgiver Fragtfarten paa og imellem Udlandene en vigtig Erhvervskilde for en Deel af Præstegjeldene, saasom i Særdeleshed Sem, Nøtterø, Stokke og Sandeherred, hvor en ikke ubetydelig Deel større og mindre Skibe høre hjemme. Ved disse have en heel Deel af bemeldte Præstegjeldes Indvaanere deres Levebrød og deres Fart antages, i Særdeleshed i det sidste af Periodens Aar, da Conjuncturerne for Skibsfarten forbedrede sig, at have været temmelig lønnende.

Da den største Deel af Distriktet er omgivet af Søen, finder der ikke saa stor Landtransport af Varer Sted. De Kjørsler, som forefalde, bestaae fornemmelig i at drive Kul til Fritzø og Eidsfos Jernværker, en Deel Tømmer, Planker og Bord til de nærmeste Kjøbstæder samt om Vinteren en Deel Produkter imellem Drammen og Svelvik paa Isen.

Nogen Handel med Landmandens Produkter foregaaer ikke anderledes, end at vedkommende Producenter i Almindelighed selv sælge dem i nærmeste Kjøb-, Lade- og Strandsteder.

I 1845 have 3 Personer faaet Bevillinger til at drive Landhandel paa Horten.

I Staværn gives der efter Opgave fra vedkommende Foged (Nr. 6) 10 Handlende foruden 2 Høkere og 1 Marketenter. Af Gjæstgiverier til Beqvemmelighed for de Reisende er der i Jarlsbergs Fogderi 34 og i Laurviks Fogderi 12.

Markeder gives ikke i Distriktet, hvorimod adskillige af Indvaanerne søge til Markederne i Drammen, Kongsberg og Skien.

Landdistriktets Tilstand i Almindelighed.

Under Nr. 4 Litr. **A**, **B**, **C**, **D** og **E** følge Tabeller, der vise de i hvert af Aarene 1841—45 thinglæste og aflæste Gjeldsbreve og Skifteudlæg, hvorved Pant er givet i faste Eiendomme, de i samme Tid afhændede faste Eiendommes Antal og Kjøbesumme, samt de afholdte Executions- og Udpantningsforretningers Antal og Beløb.

Et Aars Løn for en Tjenestekarl varierer fra 20 indtil 35, sjelden 40 Spd., og for en Tjenestepige fra 8 til 15 Spd., dog antages den i Almindelighed for Tjenere hos Landalmuen, naar der sættes rimelige Taxter paa de Klædningsstykker, som sædvanlig leveres, at kunne ansættes for en Dreng til 25 Spd. og for en Pige til 8 a 10 Spd. Den almindelige Dagløn for en simpel Arbeidsmand antages at kunne ansættes til 30 a 32 ß. om Sommeren og 20 a 24 ß. om Vinteren.

Milelængden af offentlige, med Hjulredskab farbare Veie i Jarlsbergs Fogderi udgjør, som i forrige Periode, af Hovedveie 13¾ Mile og af

Bygdeveie $36\frac{1}{4}$ Miil, samt i Laurviks Fogderi af Hovedveie $7\frac{1}{8}$ Miil og af Bygdeveie $11\frac{3}{4}$ Miil.

Ifølge vedlagte Tabeller Nr. 5 Litr. A og B gaves der ved Udgangen af 1845 i Jarlsbergs Fogderi 4 Bygdemagasiner med en Beholdning af 262 Tønder 3 Skjepper $14\frac{1}{4}$ Pot Byg, 1,097 Tønder 6 Skjepper $13\frac{3}{4}$ Potter Havre, og 211 Spd. 96 ß. i Penge, samt i Laurviks Fogderi 4 Bygdemagasiner med en Beholdning af 2 Tønder 2 Skjepper Rug, 30 Tønder 4 Skjepper Byg, 1,784 Tønder $7\frac{1}{4}$ Skjeppe Havre og 273 Spd. 15 ß. i Penge.

I 1841 blev en Sparebank oprettet i Frederiksværn, som ved Udgangen af 1845 havde under sin Bestyrelse en Capital af 24,689 Spd. 8 ß., hvoraf Banken selv eiede 1,214 Spd. 46 ß., og ved Kongelig Resolution af 22de November 1845 er Plan for en Sparebank i Borre Præstegjeld approberet, hvilken Indretning antages at ville faae god Fremgang og blive Præstegjeldet med de paa Horten værende Mandskaber til megen Nytte.

Her i Distriktet ere ingen private Brand- eller andre Assurance-Indretninger; hvorimod flere af de her hjemmehørende Skibe ere forsikrede i Drammens og Holmestrands Skibsassurance-Forening.

Med Hensyn til, hvorvidt Amtets Landdistrikt idetheleraget kan siges at være gaaet frem eller tilbage i Perioden, maa erindres, hvad herom af vedkommende Sorenskriver er bemærket, paa de ovennævnte Tabeller Nr. 4 Litr. A og B. Saaledes anfører Sorenskriveren i nordre Jarlsberg, at naar Aflysningssummen for Aaret 1841 med 400,000 Spd. overstiger Summene af Aflysningerne i hvert af de øvrige Aar, maa herved bemærkes, at i det nævnte Aar blev aflyst en Obligation paahvilende Fritzø Værk, der har endeel Jordegods i Laurdal, stor 367,000 Spd., ligesom ogsaa 70,000 Spd. af et Hovedgaarden Jarlsberg paaheftet Laan. Med Undtagelse af disse 2de Documenter i Forbindelse med, at i Aaret 1844 er aflyst en Panteobligation paahvilende Eidsfos Jernværk stor 20,000 Spd., vides af Sorenskriveren Intet at bemærke, der kan regnes som Tilfældighed ved det ene Aar frem for det Andet; dog paapeges endvidere, at den formeentlige Aarsag til, at 1843 Aars Til- og Aflysninger saa meget overstige de øvrige Aars, er, at der i dette Aar paa Grund af Bankloven i Aaret 1842 blev istandbragt et ualmindelig stort Antal Banklaan. Foruden den Pantegjeld, der hviler paa Jurisdictionen, antages dens Indvaanere at have ikke ubetydelig, og som Sorenskriveren har Anledning til at tro, meer end almindelig stor Vexel- og Vexelobligationsgjeld. Saaledes er det ham bekjendt at Holmestrands Sparebank udlaante til Landboerne (næsten alle under Jurisdictionen) i Aaret 1845 omtrent 24,000 Spd., og i Aaret 1844 omtrent 22,500 Spd. Om imidlertid end Gjelden er forøget, saa anseer han det dog ikke derved givet, at Distriktet i oeconomisk Henseende er gaaet tilbage; thi i de sidste 5 Aar, men især i de sidste 2 Aar, ere Jordeiendommene i meget betydelig Grad stegne i Salgsværdi. Sorenskriveren i søndre Jarlsberg anseer det som vist, at uagtet de ved Jurisdictionen i Periodens Løb thinglæste Panteheftelser udgjøre et Beløb af omtrent 70,000 Spd. mere end de Aflæste, er Distriktets Formues-Forfatning ikke deklineret, saasom der i de sidste 5 Aar har været lettere for Almuesmænd end før at erholde fast Laan, og saaledes megen løs Gjeld nu er bleven forsikret ved Panteobligationer; in specie har Distriktet i 1843 erholdt betydeligt Laan af Norges Bank, hvorved Debitorerne see sig i sikrere Stilling end før og slippe at erlægge høie Disconto-Renter, som tilforn har fundet Sted i meget høiere Grad end nu, og Sorenskriveren antager, at naar undtages Ramnæs Præstegjeld, hvor saavidt han har kunnet erfare, enkelte Almuesmænd ikke endnu ganske ere befriede fra saadant Laan have de øvrige Thinglages Indvaanere formeentlig paa ubetydeligt nær ved Laan af offentlige Casser og for endeel ved Laan af Umyndiges Penge, befriet sig derfor. Naar nu endvidere af Tabellen Nr. 4 Litr. C erfares, at der i Laurviks Sorenskriveri i Periodens Løb er tillyst lidt over 100,000 Spd. mere end aflyst, saa gjælder det Sidstanførte i væsentlig Grad ogsaa for denne Deel af Distriktet, — hvortil endvidere især for dennes, men dog ogsaa for hine Deles Vedkommende, maa føies, at meget af det i Periodens Løb solgte Jordegods — hvis Kjøbesummer for nordre Jarlsbergs udgjøre 479,000 Spd., søndre Jarlsbergs 429,000 Spd. og for Laurviks Sorenskriveri 220,600 Spd. — forhen var Leilændingsgods, der for størstedelen er kjøbt af Brugerne selv eller deres Børn, som det ikke var at vente kunde blive Eiendomsmænd uden ved at laane paa de nykjøbte Eiendomme og faae Credit paa den største Deel af Kjøbesummerne. Hvad i Særdeleshed det laurvikske Distrikt samt Laurdal angaaer, da har det for samme fremdeles været en meget heldbringende Omstændighed, at det forrige Laurviks Grevskab er kommet under en saa virksom og dygtig, med de fornødne Pengeresourcer udrustet Bestyrelse. Af det fra bemeldte Bestyrelse erholdte Bidrag til nærværende Beretning — hvilket vil blive nærmere omhandlet under Laurviks By — sees, at af det skovløse Gods var til Udgangen af Aaret 1845 solgt 183 Skt Tunge, hvorhos Bestyrelsen

ytrer, at Velstanden saavel blandt Leilændinge som Selveiere, der staae i Forbindelse med Fritzø Værk, er i Tiltagende, da Restancerne hos dem formindskes og alle Præstationer baade i Penge og Produkter skee ordentligen. Til stort Held for den her omhandlede Deel af Distriktet vilde det upaatvivleligen være, om Eieren af det forrige Laurviks Grevskab kunde, om end først senere hen, ved Siden af sin ellers i det Hele saa gavnrige Virksomhed finde Tid og Leilighed til ogsaa at hendvende sin Opmærksomhed paa Jordbruget, hvorved dette, da saa meget Jordegods her staaer til hans Raadighed, ufeilbarlig kunde ventes at ville faae et Opsving, som det baade kan modtage og høiligen tiltrænger.

Af Summerne af de i Perioden afholdte Executions- og Udpantnings-Forretninger, hvilke i Jarlsbergs Fogderi udgjorde 61,348 Spd. 60 ß. og i Laurviks Fogderi 25,192 Spd. 81 ß., kan formeentlig ikke med Føie sluttes til en mindre god Forfatning inden Amtsdistriktet. At den oeconomiske Tilstand i dette i Periodens Løb idetmindste noget er bleven forbedret, er, saavidt man har kunnet erfare, ogsaa en temmelig almindelig Mening og synes at maatte være en naturlig Følge af de for Aarsvexten indtrufne gode Aaringer, i Forbindelse med Agerbrugets Fremme saavelsom Træproducternes Stigen i Priis og Jordeiendommenes forhøiede Salgsværdi, saa og de heldigere Conjuncturer for Skibsfarten.

B. Kjøb- og Ladestederne.

Laurvik.

Handel.

Handelen har i Løbet af denne Periode været væsentligen af samme Beskaffenhed som i den foregaaende. Indførselen fra Udlandet har imidlertid især i de sidste Par Aar været ikke ubetydelig større, hvilken Forøgelse i Handelen dog nok ikke har været naturlig, men en Følge af overdrevne Speculationer af endeel Handlende i Laurvik, hvor i indeværende Sommer Flere af dem have maattet opgive deres Boer. Den udskibede Trælast er, ligesom før, fornemmelig kommet fra Rummedals og Sandsværds Fogderier, samt Laurdals, Hedrums og Eidangers Præstegjelde, fornemmelig igjennem Laugens Vasdrag men tildeels dog ogsaa igjennem Farris-Vandet og de i samme udløbende Smaaelve. Indkjøbspriserne antages omtrentlig at have været de samme som i sidste Indberetning opgivet.

Den største Deel af denne Last er affendt i uforædlet Stand, nemlig som Bjælker, — næsten udelukkende af Gran — til Holland, i det Hollænderne selv her have kjøbt og indtaget den i sine egne Fartøier, dog er der i de sidste Aar ved Haandsauge opskaaret et ikke ubetydeligt Qvantum Tømmer og tildeels mindre gode Bjælker, som hos en enkelt Kjøbmand endog i Periodens Løb er gaaet op til 4 à 5000 Tylter Planker, Battens og Bord, hvilket Alt, foruden hvad Fritzø Saugbrug har produceret, i egne Skibe er affendt hovedsagelig til Frankrig, men tildeels ogsaa til Danmark. Nogle faa Ladninger Splitved ere ogsaa i Periodens Løb affendte til London, samt nogle smaa Ladninger Ore- og Birkekubber til Skotland, hvor de bruges til deraf at skjære Staver til Sildetønder, Alt i egne Fartøier. I Begyndelsen af Perioden affendtes en Deel Baandstager til andre Steder. Imidlertid er af Ore- og Birkekubber nu næsten ingen flere heromkring at faae, og af Baandstager kan ikke engang erholdes saa mange som behøves til Forfærdigelse af de Fade, der tiltrænges ved Fritzø Værks nye Riismølle.

Fra Fritzø Jernværk er der afskibet i 1841: 3,500, i 1842: 5000, i 1843: 6,400, i 1844: 4000 og i 1845 4,600 Skp Stangjern, som fornemmelig er gaaet til Nordamerika, hvor dette Værks Jern betales høiere end andet Jern. Noget er dog ogsaa affendt til Geværfabrikkerne i Lüttick, til England, og til Danmark, Alt i egne Fartøier.

Ifølge vedlagte Tabel Nr. 6 var der ved Udgangen af 1845 i Laurvik 4 Groshandlere, 55 Detailhandlere, 27 Høkere, 9 Mæglere, 2 Værtshusholdere og 2 Herbergerere med ialt 32 Betjente.

Skibsfart.

I Forhold til Byens Størrelse og øvrige Bedrift eie Indvaanerne et ikke ubetydeligt Antal Skibe, som saaledes udgjøre en af de vigtigste Indtægtskilder. Med Undtagelse imidlertid af 5 Jernværkets Eier tilhørende Fartøier, som stadigen holdes i Fart for Værket, eet med at bringe Jern til Amerika og fornemmelig saakaldet Paddy eller Riis i Skaller, tilbage hertil, eet med at bringe Trælast til Frankrig, og Steenkul fra England tilbage, og eet med at bringe Jern, Riis m. m. til Danmark og andre Steder, samt Korn tilbage, og tvende med at bringe Malm og andre Sager til Værket, beskjæftiges de øvrige næsten slet ikke fra Byen, men anvendes hovedsagelig i Fragtfart med Trælast fra Christiania, Drammen, Sarpsborg, Gothenborg og Østersøen til England, Frankrig, Holland og andre Steder.

Ifølge Anførsel i fornævnte Tabel No. 6 havde ved Udgangen af 1845 62 Skippere Borgerskab til Laurvik, hvoraf 37 boede i og 25 udenfor Byen.

Haandværksdrift.

Denne antages omtrent at staae paa samme Trin som i de fleste mindre Byer og indskrænker sig til at forsyne Stedets egne Indvaanere og enkelte Andre i Landdistriktet med de fornødne Haandværksarbeider. Noget mærkeligt Fremskridt har i Periodens Løb ikke fundet Sted, og ei heller gives her nogen Mester, som leverer mere end ganske almindeligt Arbeide. Andet Laug end Skomagerlauget gives her ikke, og forøvrigt viser Tabellen No. 6, at der i Byen ved Udgangen af 1845 gaves 15 Skomagere i Laug med 18 Svende og Drenge, samt 65 andre forskjellige Haandværkere med 66 Svende og Drenge, foruden 1 Feiermester, 1 Bogtrykker og 6 Vognmænd.

Fabrikdrift.

Med Hensyn hertil henvises til vedlagte Tabel No. 2, hvoraf sees, at der i Periodens Løb har været i Drift

2de Tobaksfabrikker (en tredie er i 1844 nedlagt) hvoraf den ene, som beskjæftiger 6 Mestere og 80 Arbeidere, har leveret omtrent 100,000 Pd. aarlig bestaaende af Snus, Røgetobak, Skraatobak og Cigarer, hvoraf afsættes i de fleste af Landets Byer; 2de Brændeviinsbrænderier, hvoraf hvert har produceret omtrent 50,000 Potter aarlig; 1 Ølbryggeri, anlagt 1838 med Maltgjøreri, som have leveret 70,000 Potter Øl og 700 Tønder Malt aarlig; 1 Strømpevæveri, der kom i Gang Høsten 1843, drives med 12 Arbeidere, samtlige Tydskere, og som har leveret, til 14de Juni 1845, 1000 Pd. til en Værdi af 800 Spd. Desuden var i Gang Fritzø Saugbrug og Møllebrug, over hvis Drift Oplysninger findes i den under No. 1 følgende Opgave fra Bestyreren. Ifølge denne har det Første, med 6 privilegerede og 2 Cirkelsaugblade, samt en Kirathe, som drives af et Vandhjul, til Tømmerets Optrækning paa Saugbrugs-Velten, i Gjennemsnit aarlig leveret 7440 Tylter Planker, 7720 Tylter Bord og 1200 Tylter Lister, Lægter m. v., foruden fra 55 til 90 Kubikfavne Splitved. Det Sidste, der, da et ældre var brændt, fra nyt af er bleven opbygget i 1844, saa det først i Foraaret 1845 er kommet i Drift, bestaaer af 5 Par Sammalsqværner, 5 Do. Sigteqværner og 2 Do. Grynqværner, hvilket Alt drives ved Jernmaskineri, som ved Vand sættes i Gang af 3 større Træhjul. Tillige haves ved Fritzø en Riismølle og et Bødkerværksted. Bygningen til Riismøllen blev opført af Grundmuur med Tagbedækning af Jernplader i 1845, men blot det Udvendige blev færdigt. I samme Aar paabegyndtes Opførelsen af et større Pakhuus, der støder til Riismøllen og er bestemt til Opbevaring af Paddy saavelsom af den ved Møllen producerede Riis. I Slutningen af Aaret kom Maskineriet, der hovedsagelig bestaaer af Jern, fra England. Det drives af et større Vandhjul af Jern, der er forarbeidet ved Fritzø Værk. Møllen er kort før 1845 Aars Slutning kommen i Drift.

Bødkerværkstedet, oprettet 1845, er lidet, og bestemt til Forfærdigelse af Fade til Opbevaring af Riismøllens Produkter.

Det er forøvrigt allerede under det Anførte angaaende Landdistriktet bemærket, at af Agerdyrkningsredskaber er i Periodens Løb fra Fritzø alene bleven leveret Rulleharve.

Bjergværksdriften.

Da Fritzø Jernværks saavel Bestyrelse som betydeligste Indretninger forefindes i Laurvik, er det formeentlig, som forhen bemærket, rigtigt her at omhandle det hele Værk under Eet. Dette vil her skee væsentligen i Henhold til den oven under No. 1 ommeldte Opgave, der indeholder en temmelig fuldstændig Beskrivelse over dette Værk med underliggende Gruber m. v., og viser, hvilke betydelige Forbedringer og Udvidelser samme i Periodens Løb har modtaget.

I 1845 er til Opheisning af Malm og Vandledning af Braastad-Gruben ved Arendal anskaffet fra England en Dampmaskine paa 10 Hestes Kraft med Vindeapparater og Pumper; i 1841 til Marsovnen ved Moholt en cylindrisk Blæsemaskine fra Sverige, hvorved fremdrives kold Luft; i 1842 et Dampskib paa 16 Hestes Kraft paa Farris, hvorved nu bugseres 2 Pramme med Malm op, og med Raajern ꝛc. ud; i 1843 i Barkevik opført en større Vindovn og en Kuppelovn til Støbning med dertil hørende Formerhuus af Grundmuur; i 1845 anskaffet en cylindrisk Blæsemaskine til Marsovnen sammesteds, hvilken Maskine drives ved et Vandhjul af Jern; og i samme Aar opført 2de nye Kulleovne efter amerikansk Tegning og Anviisning, i hvilke brændes Kulleved og Hoen til Kul.

I Laurvik er: 1 Stangjernhammer, der indeholder 7 Smeltehærder efter den engelske Lancastershire-Smedning med 2 Hammere; 2 Rækhærder med 2 Hammere; hvilket Alt modtager næsten aarlig nye Forbedringer eftersom de anvendes i England. I 1842 blev ved Fritzø opsat en stor Hammer, hvis Skaft, Kamhjul med alt Tilhø-

rende er af massivt Jern, hvilken Hammer især benyttes til Udsmidning af Emningsjern, der skal udvaltses til Jernplader, samt til Smedning af andet Jern af sværere Dimensioner end der kan smedes under de øvrige Hammere og hvortil Jernet ophedes i en Reverbeerovn. Ved Værket haves 2 Spigerhammere. I 1842 paabegyndtes og i Foraaret 1843 fuldførtes et Valtseværk. Alt dets Maskineri er kommet fra England. Det har siden bemeldte Aar været i stadig Drift. Ved samme udvaltses fladt Stangjern i alle Dimensioner fra det smaleste og tyndeste Baandjern indtil en Bredde af 6 Tommer og en Tykkelse af 1 à 2 Tommer, foruden firkantet og rundt fra $\frac{1}{4}$ til 3 Tommer samt Jernplader i alle Dimensioner fra de tyndeste indtil de sværeste Plader til Dampkjedler. Jernet ophedes i 4 Ovne og Pladerne glødes i een Ovn, til hvilket Alt bruges Steenkul. I 1842 blev indrettet et Jern-Dreiersværksted til Forfærdigelse af forskjelligt Maskineri, hvortil benyttes 3de Dreierbænke af forskjellige Størrelser, som drives ved Vand, og en liden Jernhøvelmaskine som drives ved Haandkraft. I 1844 blev anlagt en Kjettingfabrik med 6 Hærder og Smedesteder, hvorved der forfærdiges Kjettinger af alle Dimensioner, som prøves paa en fra England indført Prøvemaskine med den bestemte Vægt. I 1845 er indrettet en Ankersmedie med 2de Hærder, hvor Ankere af alle Dimensioner smedes. Til Grov-, Klein- og Material-Smedning haves 7 Hærder med Smediesteder; ligesaa et Metalstøberi til Støbning af alt Metalarbeide, der benyttes til de forskjellige Maskinerier. Endvidere et Snedker- og Model-Værksted.

Ved Udgangen af 1845 var ved Gruberne ved Arendal: 1 Fuldmægtig, 1 Stiger og 100 Arbeidere; ved Kolstad Grube i Nærheden af Kragerø 8 à 10 Mand; ved Moholt: 1 Forvalter, 22 faste Arbeidere og sædvanligvis 20 Dagarbeidere; ved Barkevik en Forvalter og 16 faste Arbeidere og adskillige Dagleiere; i Laurvik: 5 Contorbetjente, 1 Mekanicus, som har Overopsynet med alt Maskinvæsenet, 2 Bygmestere, 2 Murmestere, 110 faste Arbeidere, samt 100 à 120 Dagarbeidere af forskjelligt Slags. — Produktionen sees at have udgjort af Malm fra de arendalske Gruber fra 7000 til 8000 Tønder, og fra Læresvedt-Gruben i Øiestad Sogn i Nedenæs og Raabygdelagets Amt fra 210 til 800 Tønder aarlig, og af de øvrige Produkter følgende:

i 1841:	Raajern	3,275	Skl.
	Støbegods	450	—
	Stangjern	4,400	—
	Spiger	60	— og 300,000 Stykker.
i 1842:	Raajern	6,731	Skl.
	Støbegods	958	—
	Stangjern	5,300	—
	Spiger	36	— og 650,000 Stykker.
i 1843:	Raajern	5,588	—
	Støbegods	390	—
	Stangjern	7,300	—
	Jernplader	140	—
	Spiger	24	— og 850,000 Stykker.
i 1844:	Raajern	5,936	—
	Støbegods	120	—
	Stangjern	5,400	—
	Jernplader	600	—
	Spiger	46	— og 70,000 Stykker.
i 1845:	Raajern	8,977	—
	Støbegods	326	—
	Stangjern	6,500	—
	Jernplader	550	—
	Kjættinger	180	—
	Ankere	50	—
	Spiger	8	— og 70,000 Stykker.

Skibsbyggeri.

Paa Byens Grund er intet Fartøi bygget i Periodens Løb, hvorimod Indberetningen om Landdistriktet viser, at der i Fordfalden under Brunlaugnæs Thinglag i Nærheden af Byen er bygget 3de Fartøier for Regning af, og til Brug for forrige Laurviks Grevskab.

Jordbrug.

Byen har ingen dyrket Mark, da den saakaldte Bymark alene er en Udmark, hvori Byens Indvaanere have Ret til Sommerhavn for deres Kreaturer, men hvor Grunden og Skoven tilhører det forrige Grevskabs Eier.

Om Byens Tilstand i Almindelighed.

Huusfliden synes ikke at staae paa noget høit Trin i Laurvik.

Baadbyggeri gives her ikke.

Størrelsen af et Aars Løn har i Periodens Løb været for en Tjenestekarl fra 20 til 30 Spd. og for en Tjenestepige fra 8 til 14 Spd.; den almindelige Dagløn for en simpel Arbeidsmand fra 24 til 30 Skill. om Vinteren og fra 32 til 40 Skill. om Sommeren.

Sparebanken havde ved Udgangen af 1845 under sin Disposition en Capital af 28,941 Spd. 26 ß., hvoraf Indskydernes Tilgodehavende udgjorde . . . . . 26,789 Spd. 72 ß.
og Sparebankens eget Fond . 2,151 — 74 ;

Det i 1839 paabegyndte nye Fattighuus blev færdigt i Slutningen af 1841 og toges i Brug

den 31te Januar 1842, fra hvilken Tid omtrent 60 Fattiglemmer der have havt Huusly, og tildeels Beskjæftigelse.

Middelskolen og den dermed forenede Forberedelsesskole, som i Aarene 1841 til 1845 begge inclusive har af Bykassen erholdt et Tilskud af 1,938 Spd., havde ved Udgangen af sidstnævnte Aar 52 Disciple, hvoraf 25 i Forberedelsesskolen. Den i 1840 oprettede Søndagsskole er senere vedbleven, og udredes der af Bykassen aarligen til en Lærer ved denne Skole 25 Spd.

Hvad Byens Tilstand i Almindelighed angaaer, da har denne neppe i Periodens Løb forbedret sig, thi endskjønt den under No. 4 følgende Fortegnelse over thinglæste og aflæste Gjeldsbreve samt Skifteudlæg, hvorefter Summerne af de første overstige de sidste med lidt over 12,000 Spd., medens der er afhændet faste Eiendomme for over 57,000 Spd., og kun afholdt Executioner og Udpantninger for imellem 15 og 16,000 Spd., — skulde synes at vise et ret fordeelagtigt Resultat; foruden at det er vist, at der i Periodens Løb for den ordentlige Arbeidsmand har været stadigt Arbeide ved Fritzø Værk ved de mange der udførte Bygnings- og andre Arbeider af forskjelligt Slags, saa har der dog hos flere af Byens Handlende vist sig temmelig tydelige Tegn paa Mangel af Fonds og Resourcer, hvilke man ved urimelige Anstrængelser har søgt at opdrive ved i offentlige Laaneindretninger og hos Private at optage Laan imod Vexler og Vexelobligationer, undertiden vistnok til en temmelig høi Disconto.

Brændepriserne ere i Periodens Løb, og især i den sidste Deel af samme, betydeligen stegne, hvorfor Steenkul mere og mere kommer i Brug som Brændematerial.

Sandefjord.

Handel.

Denne har i Periodens Løb ligesom i den foregaaende indskrænket sig til en ubetydelig Udskibning af Trælast, fornemmelig til Danmark, nogle Bjælker til Holland, Birke- og Orekubber til Skotland og lidt skaaren Last af Planker og Battens til Frankrig, samt forøvrigt bestaaet i nogen Detailhandel med Stedets og Omegnens Beboere. Da der til Stedet ikke fører noget Vasdrag og Skovene i Omegnen mere og mere forsvinde, er det temmelig sandsynligt, at Trælastudskibningen herfra efterhaanden noget nær vil ophøre.

Den under No. 6 følgende Tabel viser, at der ved Udgangen af 1845 i Sandefjord var 14 Kjøbmænd, 5 Høkere og 8 Marketentere, Værtshusholdere og Herbergerere.

Skibsfart.

I Forhold til sin Størrelse eier Stedet et ikke ubetydeligt Antal større Skibe, som vistnok udgjør dets vigtigste Indtægtskilde. Disse Fartøier beskjæftiges næsten udelukkende i Fragtfart, da kun de mindre af og til udføre Ladninger fra selve Hjemstedet. — I Følge Tabellen No. 6 havde ved Udgangen af 1845 47 Skippere Borgerskab til Sandefjord, hvoraf de 13 boede i og de 34 udenfor Byen.

Haandværksdrift.

Denne indskrænker sig blot til at forsyne Stedets egne Beboere og Nogle i den nærmeste Omegn med det Fornødne, og har i Periodens Løb ikke gjort noget mærkeligt Fremskridt. Tabel No. 6 viser, at der ved Udgangen af 1845 gaves 15 Haandværksmestere med 14 Svende og Drenge, foruden 10 saakaldte Frimestere eller Haandværkere uden Borgerskab.

Fabrikdrift.

Af Fabrikker har Sandefjord ifølge vedlagte Tabel No. 2 i Periodens Løb kun havt 2 Tobaksfabrikker, hvis Produkt opgives til 6000 Pd., formeentlig Skraatobak, aarlig. — Tvende Brændeviinsbrænderier ere i Periodens Løb nedlagte.

Bjergværksdrift.

gives her ikke.

Skibsbyggeri.

er ikke foregaaet paa selve Stedets Grund i Periodens Løb, men enkelte af Indvaanerne have Eiendomme længer ude ved Fjorden, hvor de i bemeldte Tidsrum have ladet 4 Fartøier bygge, som imidlertid ere omhandlede under Landdistriktet.

Jordbrug.

Ved Opgangsforretning af 24de October 1845 bleve Stedets Grændser imod Landdistriktet bestemte og derved kom der inden for disse Grændser nogle smaae Lokker, som dog hovedsageligen benyttes til Haver og Lastetomter. De enkelte, som benyttes til Græslokker, ere alt for ubetydelige til at der med Hensyn til dem kan være Tale om Jordbrug.

Stedets Tilstand i Almindelighed.

Husfliden og Tjeneste- samt Daglønnen antages omtrent at være den samme som i Laurvik.

I Periodens Løb har den paa Stedet oprettede Badeanstalt havt mere Søgning, saa at Badegjæsternes Antal i 1845 udgjorde indtil 100, iste-

detfor at der i intet af de foregaaende Aar havde været flere end 60. — Sandefjord har en Skole med een Lærer, der hver Formiddag underviser Borgernes Børn og om Eftermiddagene Børn af Almueklassen.

Med Hensyn til Stedets Tilstand i det Hele taget, da viser den under No. 4 følgende Tabel over thinglæste og aflæste Gjældsbreve m. m. hvorefter Summerne af de sidste endog noget overstige de første, imedens der er afhændet faste Eiendomme for et Beløb af lidt over 10,000 Spd., et godt Resultat, og heraf samt af de bedre Conjuncturer for Skibsfarten, i Forbindelse med, at ikke saa faa Penge i de senere Aar der ere blevne nedlagte af Badegjæsterne, synes der at være Grund til at slutte at Stedet i oeconomisk Henseende maa være fremmet noget frem i Periodens Løb, under hvilken det ogsaa ved Lov af 23de Juni 1845 er gaaet over fra Ladested til Kjøbstad.

Tønsberg.

Handelen

har i Periodens Løb ligesom i den foregaaende indskrænket sig til nogen Trælastudskibning, samt Detailhandel med Stedets og Omegnens Beboere. Da Stedet ikke har noget Vasdrag, bestaaer Trælastudskibningen kun i Bord, Planker og Lægter, som landveerts bringes til Byen og fornemmelig afsendes til Danmark. — Ifølge vedlagte Tabel No. 6 var der i Tønsberg ved Udgangen af 1845: 5 Grosserere, 58 Detailhandlere, 4 Høkere, 1 Marketenter og 11 Værtshusholdere, som tillige ere Høkere. Detailhandlerne benytte i alt 25 Betjente.

Skibsfart.

Byen eier et betydeligt Antal Skibe, som næsten alle beskjæftiges alene i Fragtfart fra andre Steder. — Tabellen No. 6 viser, at der ved Udgangen af 1845 gaves 294 Skippere, som havde Borgerskab til Byen, hvoraf de 34 boede i og de 260 udenfor samme, men hvoraf den største Deel føre Fartøier, som ikke høre hjemme i Tønsberg selv, men i de til samme stødende Præstegjelde.

Haandværksdrift

staaer nok i Tønsberg paa samme Fod som i de fleste mindre Byer, og antages ikke i Periodens Løb at have gjort noget væsentligt Fremskridt.

Efter Tabellen No. 6 havde Stedet ved Udgangen af 1845: 95 Haandværkere med 66 Svende og Drenge, foruden 10 Frimestere eller Haandværkere uden Borgerskab. — Der gives nu i Tønsberg kun et Bogtrykkeri.

Fabrikdrift.

Af vedlagte Tabel No. 2 sees, at der i Periodens Løb har været i Drift: 1 Brændeviinsbrænderi, som dog ikke har været i Gang i 1845, men som i de foregaaende Aar har produceret fra 8,000 til 23,000 Potter aarlig; et Maltgjøreri, hvor der er tilvirket fra 100 til 350 Tønder Malt aarlig; 1 Teglværk, hvorfra er leveret 24,000 Tagsteen og 50,000 Muursteen aarligen med Undtagelse af 1845, da kun det Halve af dette Quantum er præsteret; fra 3 til 6 Tobaksfabrikker, hvoraf 1 fra ny er oprettet, og som tilsammen i Gjennemsnit have produceret omtrent 50,000 Pd. Skraatobak og 1000 Pd. Snus aarlig, og endelig 2 Vindmøller, hvoraf den ene dog ikke har været i stadig Gang, og paa, hvilke tilsammen er formalet omtrent 1200 Tønder Korn aarlig.

Bjergværksdrift

gives her ikke.

Skibsbyggeri

har ikke fundet Sted i Periodens Løb paa Byens Grund, hvorimod der om de i dens Nærhed byggede Fartøier vil findes Underretning under Landdistriktet.

Jordbrug.

Tønsberg har ikke uberydelige Bymarker, hvoraf en stor Del, inddelte i Løkker, bruges af Byens Indvaanere, og da disse Løkker i Almindelighed dyrkes med megen Flid, er Jordbruget ikke saa ganske uvigtigt for Byen. Ogsaa i Periodens Løb er en Deel af Udmarken bortbygslet og saaledes taget under Dyrkning.

Byens Tilstand i Almindelighed.

Den antages ikke at være gaaet tilbage i Periodens Løb, hvortil fornuftig Oeconomi i Indvaanernes Huusvæsen, i Forbindelse med de billige Priser paa næsten alle Slags Levnetsmidler, som her sædvanligviis existere, samt endelig de i det sidste Aar indtrufne forbedrede Conjuncturer for Skibsfarten, væsentligt har bidraget. Den under No. 4 følgende Tabel over thinglæste og aflæste Gjeldsbreve og Skifteudlæg m. v., hvoraf sees, at Beløbet af de første kun overstiger de sidste med henved 14,000 Spd. paa samme Tid som der er afhændet faste Eiendomme for en Sum af nær 52,000 Spd., synes ogsaa at vise et for Byen i denne Henseende gunstigt Resultat. Huusfliden formenes at staae paa en bedre Fod i Tønsberg end i flere andre Byer. — Den almindelige Løn

for Tjenere og simple Dagarbeidere formenes, skjønt ikke opgivet af Byfogden, at være omtrent som i Laurvik. — Baadbyggeri drives ikke paa Stedet.

Til Forbedring af Byens Sprøiteveesen og Brolægning er i 1842 optaget et Laan af Oplysningsvæsenets Fond, stort 3000 Spd., som dertil ere anvendte; ligesom der i Periodens Løb er opført et nyt Arbeids-, Syge- og Fattighuus, som i Brandkassen er forsikret for 3350 Spd. og hvis Kostende samt Udgifterne ved Anskaffelsen af fornødent Inventarium, ere bestridte af et Legat, som tilhørte Byen og af den for Brændeviinssalg under 40 Potter i de senere Aar indkomne Afgift. Denne Indretning var imidlertid endnu ikke i Periodens Slutning kommet i Virksomhed.

Holmestrand.

Handel.

Handelen i Holmestrand bestaaer, ligesom i de øvrige Byer i Amtet, fornemmelig i Detailhandel med Stedets Indvaanere og det omliggende Landdistrikt, samt i nogen Trælastudskibning.

Da der ikke er noget Vasdrag i Nærheden af Byen, er den sidste ikke betydelig, i det Træproduktionen har paa Grund af Landtransporten, som bliver længere og længere formedelst Skovens Udhugning, falder dyrere end paa andre Udskibningssteder. Bemeldte Udskibning indskrænker sig hovedsagelig til Bjælker, som enkelte Kjøbmænd indkjøbe især for derved at kunne skaffe sine Skibe Last til den første Reise om Foraaret, hvorved adskillige Udgifter for disse bespares. Butik- og Detailhandelen skal ellers i Periodens Løb have udvidet sig noget, skjønt de Handlendes Antal ikke er forøget. Ifølge vedlagte Tabel No. 6 var der ved Udgangen af 1845 i Holmestrand 1 Grosserer, 20 Detailhandlere med 19 Betjente og 16 Høkere.

Skibsfart.

Byen eier i Forhold til sin Størrelse ikke faa Skibe, der ogsaa hovedsagelig beskjæftiges i Fragtfarten, meest paa Holland. Efter Tabellen No. 6 havde ved Udgangen af 1845 i alt 27 Skippere Borgerskab til Holmestrand, hvoraf de 10 boede i, og de 17 udenfor Byen.

Haandværksdriften

antages i Periodens Løb saavel at have udvidet sig ikke ubetydelig, som tillige i flere Grene at have temmelig forbedret sig, idet mere Eftertanke og Skjønsomhed paa egen Fordeel synes hos Haandværkerne at have udviklet sig. Den drives tildeels endog fabrikmæssigt, hvad Forfærdigelse af Voiturer angaaer. Farvere, Garvere og en Bundtmager have ikke ubetydelig Affætning til Omegnen. Tabel No. 6, sammenholdt med hvad herom i forrige Beretning anførtes, viser, at Antallet af Haandværkere i Periodens Løb ikke ubetydelig har tiltaget, idet der ved Udgangen af 1845 gaves 54 forskjellige Haandværkere med 50 Svende og Drenge foruden 6 Frimestere uden Borgerskab. I 1843 kom ogsaa et Bogtrykkeri i Gang her paa Stedet.

Fabrikdrift.

Af egentlige Fabrikker (jfr. det under forrige Rubrik Anførte) sees af vedlagte Tabel No. 2, at der i Periodens Løb kun have været 2de i Gang, nemlig 2 Tobaksfabrikker eller Spinderier, hvoraf det ene opgives at have leveret 6000 og det andet 3000 Pd. Skraatobak aarlig.

Bjergværksdrift

gives ikke i Holmestrand.

Skibsbyggeri

er ikke foregaaet i Perioden.

Jordbrug

gives ikke, da Stedet ikke har Bymarker.

Stedets Tilstand i Almindelighed.

Huusfliden antages ikke at være synderlig udbredt i Holmestrand, hvor den modvirkes derved, at den største Deel af Indvaanerne ere Handlende eller Søfolk, som dels ere fraværende, dels have god Anledning til at forskaffe sig hvad de behøve fra Udlandenes billige Markeder.

Baadbyggeri drives ikke, men derimod udgjør Fiskeri i Fjorden en ikke uvigtig Næringskilde for flere af den simple Klasse, især saadanne, som formedelst Alderdom eller andre Skrøbeligheder ikke længere kunne ernære sig ved Søfart. En stor Deel Fisk sælges i ferst Tilstand til Folk af Omegnen. — Den Tordenskjoldske Borgerskole har i 1844 faaet en 3die eller Forberedelsesklasse, og Undervisningsgjenstandene ere udvidede til Mathematik og Gymnastik. Skolen søges stærkt. Almueskolen, med 2 Lærere, virker ogsaa med Held. Tjenestelønnen er for en Dreng fra 25 til 30 Spd. og for en Pige 12 Spd., — samt den almindelige Dagløn for en simpel Arbeidsmand om Vinteren fra 24 til 28 ß. og om Sommeren 32 ß.

Sparebankens Virksomhed har i Periodens Løb jevnt udvidet sig, saa at den ved Slutningen af 1845 havde under sin Bestyrelse en Kapital af 42,603 Sp. 42 ß., hvoraf Banken selv eiede 2,935 Spd. 60½ ß.

Den i 1840 oprettede Badeindretning har

siden hvert Aar været i Virksomhed, og endskjønt den endnu ikke har afgivet noget Udbytte for Actieeierne, paa Grund af, at aarlige Forandringer og Udbedringer have fundet Sted, antages det dog, at den i det Hele har stiftet Gavn, og at den ogsaa i Fremtiden vil bestaae. Den er bleven benyttet ei alene af Byens Indvaanere, men ogsaa af Fremmede.

Den i 1839 oprettede Haandgjerningsskole er siden 1843, da den erholdt et aarligt Bidrag af 80 Spd. af Sparebankens Fond, betydelig udvidet, saa at den ved Udgangen af 1845 talte 40 Elever. I Forbindelse med denne Skole er i Periodens Løb oprettet en Opdragelsesanstalt for Tjenestepiger, i hvilken et Antal af indtil 6 af Eleverne have frit Ophold, med Føde og Klæder, eet Aar efter at de ere confirmerede, for at oplæres i almindelige huuslige Færdigheder, saasom Brygning, Bagning o. s. v. Tillige er i 1844 en Søndagsskole oprettet for Haandværkere og Tjenestefolk, som har havt 20 til 30 Disciple, der have været underviste af 2de lønnede Lærere, hvilken Skoles samtlige Udgifter tilveiebringes ved frivillige Sammenskud.

I Periodens Løb er ligeledes i Holmestrand i Forbindelse med Drammen oprettet en Skibsassurance-Forening, men da denne Indretnings Hovedsæde er Drammen, hvor Directionen og Regnskabsvæsenet foresindes, antages de nærmere Forklaringer og Oplysninger derom at ville erholdes fra bemeldte By. — Med Hensyn til Holmestrands Havnevæsen bemærkes, at en derværende Morings-indretning benyttes for udgaaende Skibe, og at Havnen fornemmelig ved Kranen i de Par sidste Aar er udbedret ved Opmuddring.

Med Hensyn til, om Byen i det Hele taget i Periodens Løb kan siges at været gaaet frem eller tilbage, da skulde vistnok den under No. 4 følgende Tabel, hvorefter der i det anførte Tidsrum ere thinglæste Gjeldsbreve for en Sum af næsten 50,000 Spd. mere end aflæste, imedens der kun ere afhændede faste Eiendomme for ubetydeligt Mere, synes at hentyde paa Tilbagegang. Imidlertid antages det dog, efter de forhaandenværende Omstændigheder i det Hele, at Stedet befinder sig paa omtrent samme Punkt som for 5 Aar siden, — idet Formuen fra foregaaende Tider formenes ret vel at have conserveret sig.

Aasgaardstrand.

Dette Ladesteds Indvaanere ernære sig hovedsagelig ved Søfart og lidt Fiskeri i Fjorden, da Stedets Handel, der indskrænker sig til Udsalg af Fornødenhedsvarer til Indvaanerne og den nærmeste Omegn, samt af og til lidt Trælastudskibning, er høist ubetydelig. — Ifølge vedlagte Tabel No. 6 var der ved Udgangen af 1845 2 Detailhandlere, 3 Høkere, 1 Værtshusholder, samt 6 Haandværkere, Alle uden Borgerskab, samt 9 Skippere med Borgerskab til Holmestrand.

Haandværksdriften paa Stedet indskrænker sig alene til Indvaanernes eget Behov.

Fabrik- og Bjergværksdrift finder ikke Sted i Aasgaardstrand, ligesaalidt som Jordbrug, da Stedet ingen Marker har. — Heller ikke er noget Skib der bygget i Periodens Løb.

Huusfliden er ubetydelig, Tjeneste- og Daglønnen omtrent som i det tilstødende Landdistrikt. Hvad thinglæste og aflæste Gjeldsbreve angaaer, da maa derom henvises til den fra søndre Jarlsbergs Sorenskriveri ovenfor fremlagte Tabel, hvorunder Stedet er indbefattet. Det antages imidlertid, at Aasgaardstrand i Periodens Løb er gaaet tilbage, og Skovenes mere og mere Udhuggen deromkring lader formode, at neppe heller noget bedre Resultat er at vente af Fremtiden.

Svelvik.

Dette forhenværende Strandsted erholdt først Losse- og Ladesteds-Ret ved Lov af 19de August 1845, og dets Grændser bleve derefter bestemte ved en Opgangsforretning, som approberedes ved naadigst Resolution af 10de Januar 1846. — Der var ved Udgangen af 1845: 5 Høkere, 2 Bryggere, og Bagere, 2 Marketentere og 3 Gjæstgivere, 43 Haandværkere og Skibstømmermænd, Alle uden Borgerskab, samt 24 Skippere med Borgerskab til Drammen. Da iøvrigt dette Ladested saa nylig som Saadant er tilblevet, kan derom for Tiden intet Videre siges.

Efter saaledes underdanigst at have fremført Foranstaaende, maa jeg lige underdanigst bemærke, at jeg, som Constitueret, tiltraadte Bestyrelsen af Jarlsberg og Laurviks Amtmandsembede først den 6te April d. A., og at desaarsag kun Lidet af det Anførte er udgaaet af egen umiddelbar Erfaring fra min Side; men jeg har dog i Almindelighed ingen Grund til at betvivle Rigtigheden eller Troværdigheden af de mig af Andre, tildeels efter Opfordring fra mig, meddelte Data, hvorpaa nærværende underdanigste Beretning er bygget.

Jarlsberg og Laurviks Amt den 23de November 1846.

Underdanigst

F. H. Thaulow.

Bratsberg Amt.

Underdanigst Beretning.

Idet jeg indsender den befalede Beretning med Hensyn til Bratsberg Amts Tilstand for Aarene 1841—1845, tillader jeg mig underdanigst at anføre, at det ikke har været mig muligt tidligere at afgive Beretningen, da jeg først ganske nylig, tildeels endog i Begyndelsen af indeværende Maaned, er kommet i Besiddelse af de nødvendige Materialier, i hvilken Henseende jeg underdanigst vover at henvise til de nærmere Forklaringer, som jeg til Regjeringens Departement for det Indre har afgivet. Derhos maa jeg beklage, at da jeg kuns i faa Maaneder har bestyret det mig naadigst betroede Amtmandsembede, har jeg ikke kunnet affatte Beretningen med den Fuldstændighed og den fra personlig Erfaring hentede Sagkundskab, som alene under en længere Embedsvirksomhed kan erhverves.

Landdistrikterne.

Jordbruget har i dette Amt Vanskeligheder at overvinde, som vel for en Deel have deres Grund i Jordbundens og Climatets Beskaffenhed, men som dog ogsaa tildeels maa udledes af andre Forhold. Den største Deel af Amtets vidtstrakte Skov- og Fjeldegne har fra gammel Tid været lidet tilgjængelig for Paavirkninger udenfra, fordi Samfærdselen var besværlig, og fordi Folket, som Følge af dets isolerede Tilstand, stod fast paa Forfædrenes Skikke, og ikke tænkte sig, at noget Fuldkomnere kunde udfindes. Enhver Forandring har derfor, navnlig i Fjelddistrikterne, havt en stærk Fordom imod sig, og naar dertil kommer, at lige til de sidste Tider har det kuns været gjort faa og enkeltstaaende Forsøg paa at indføre et forbedret Jordbrug i disse Egne, saa er det naturligt, at Lidet har været udrettet. Ogsaa har Skovbruget i de Distrikter, i hvilke det kan trives, en stor Tillokkelse for Folket, fordi det giver et hurtigere og letttere disponibelt Udbytte, hvorfor den gjennem langt og møisommeligt Arbeide erhvervede Fordeel af et forbedret Jordbrug her ofte bliver mindre vurderet. Med Alt dette kan det ansees for sikkert, at Jordbruget i de sidste 5 Aar har gjort Fremskridt, og om disse Fremskridt end ikke i sig selv ere meget store, saa bør de dog tillægges en større Betydning, end deres umiddelbare Resultat maaskee fortjener, fordi det er at haabe, at de betegne Overgangen til en ny og bedre Periode for Jorddyrkningen. Forbedringen viser sig ikke blot i de Distrikter, som ligge Byerne nærmest, og i hvilke der længe har været i det Mindste enkelte flittige og forstandige Jordbrugere, hvis Exempel har kunnet virke paa Mængden, men ogsaa i Thelemarken er der Tegn til, at Bonden begynder at indsee, at han har meget at arbeide og lære, for at bruge sin Jord paa den rette Maade. Et Beviis herpaa kan findes i den Beredvilligbed, hvormed Amtsformandskabet har bevilget de fornødne Midler til en Landbrugsskole, hvilken forøvrigt først i Aaret 1846 traadte i Virksomhed.

Af Agerdyrkningsredskaberne har især Plougen paa mange Steder faaet en hensigtsmæssigere Construction, ligesom ogsaa Jernet i dens Sammensætning efterhaanden begynder at træde i Stedet for Træet. I mange Fjelddistrikter bruges dog endnu Ahlen, og sandsynligviis vil, paa Grund af Jordsmonnets stenede og bakkede Beskaffenhed, dette Redskab aldrig ganske kunne fortrænges af Plougen. Hyppeploug til at rense Potetesagerne er i de ydre Bygder almindelig i Brug. Harvens Construction vides ikke at have undergaaet nogen Forandring, undtagen at Jerntinder ogsaa i Fjelddistrikterne maaskee mere ere komne i Brug, skjønt Trætinder dog endnu paa mange Steder benyttes. Exstirpator saavelsom Rulleharv og Tromle ere mestendeels kuns anskaffede ved de mere udviklede

Jordbrug i Byernes Omegn; men dog gives der enkelte Exempler paa, at ogsaa Bonden har begyndt at bruge disse Redskaber, og der er saaledes Udsigt til, at de efterhaanden ville vinde mere almindelig Indgang.

Den almindeligste Kornsæd er Havre, Byg og tildeels Blandkorn, saaledes at Havre især dyrkes i de ydre Bygder, medens i Fjelddistrikterne næsten alene Byg er i Brug. Ved Siden heraf findes vel ogsaa noget Vinterrug og Hvede; men stor Betydning kan Dyrkningen af disse Kornsorter endnu ikke tillægges. At opgive i Tal Forholdet mellem de forskjellige Kornarter, lader sig neppe gjøre anderledes end ved et Uddrag af de ved sidste Folketælling samlede Materialier, da hvert Præstegjeld ved en saadan Sammenstilling maatte behandles særskilt. Potetes dyrkes overalt i stor Mængde, og udgjøre i den Grad Indvaanernes Næring, at de maaskee kunne anseés for ligesaa vigtige som Kornet, og at en mislykket Potetesavl er en ikke mindre Ulykke end en mislykket Kornhøst. Deres Vigtighed viser sig især ved de mindre Jordlodder, som bruges af Huusmænd, da Kornavlen paa et lidet Areal langtfra ikke kan give et Næringsmiddel, der staaer i Forhold til Poteterne. En Misvext paa Potetes rammer derfor de mindre Jordbrugere især Huusmændene haardest. Dyrkningen af andre Markfrugter, navnligen Næper (Turnips) er først ganske nylig begyndt paa enkelte større og mere udviklede Jordbrug, og Kaalrabi findes hos Bonden kuns i Haverne.

I de ydre Bygder finder vel en Ombytning af Ager og Eng Sted; men noget systematisk Vexelbrug kan kuns paa enkelte Eiendomme siges at være indført, idet almindeligviis Jorden først opbrydes med Havre, der oftest bruges i to Aar, og derpaa, efterat være gjødet, holdes under Dyrkning med fortvarende Kornsæd, saalænge Gjødningen giver den Kraft til at bære Korn. Poteterne blive hyppigst dyrkede i en Række af Aar paa det samme Jordstykke, og det er endnu det sjeldnere Tilfælde, at de indtage det Sted i Frugtfølgen, som de burde. I Thelemarken har fra gammel Tid neppe nogetsomhelst Vexelbrug været bekjendt, og den Jord, som engang har været opbrudt til Ager, har gjennem Menneskealdre været benyttet paa denne Maade. Tildeels er heri foregaaet nogen Forandring, og i de Bygder, i hvilke det dyrkbare Areal har en større Udstrækning, navnligen i Bø, Saude, Hitterdal og Soulands Annex under Hjerdal, er Opbrydning af ny Jord til Ager og som Følge deraf Afvexling mellem Ager og Eng blevet noget mere almindelig. I de mange Fjelddistrikter vil dog nogen Forandring i den gamle Dyrkningsmaade feent eller aldrig foregaae, da Jordbundens Beskaffenhed lægger store Hindringer i Veien for at opbryde anden Ager, end hvad der fra gammel Tid dertil har været brugt. Gjødningens Behandling er paa de fleste Steder endnu meget ufuldkommen, da baade Gjødningsdyngen som oftest ikke er hensigtsmæssig lagt, og der heller ikke ved Jordblanding eller paa anden Maade sørges for dens Forbedring. I begge Dele ere dog Fremskridt at spore, ligesom Brugen af Beengjødning i det Mindste i Gjerpen og Solum Sogn er begyndt.

At bestemme, i hvilken Grad Korn- og Potetesavlen er tilstrækkelig for Distriktets Behov, er af den Grund vanskeligt, at det væsentlig afhænger af Aarvexten. Den vestlige Deel af Amtet, især Sannikedal og Sokysten, saavelsom Byernes stærkt befolkede Omegn, og de høiest liggende Fjeldbygder, i hvilke Kornet kuns enkelte Aar bliver modent, kunne vel aldrig undvære Tilførsel fra andre Steder, og dette er heller ikke Tilfældet med de mindre frugtbare Egne af Thelemarken; men derimod kunne de bedre Bygder i gode Aar nogenlunde hjælpe sig selv, og enkelte, saasom Næs Annex og en Deel af Bø, have endog et lidet Overskud til Salg.

Dyrkningen af Lin og Humle er i de fleste Distrikter ikke tilstrækkelig til Forbruget, og endnu mindre er dette Tilfældet med Dyrkuingen af Hamp. Dyrkningen af Frugttræer er i flere Præstegjeld, saasom i Bamble, Eidanger, Gjerpen, Solum, Holden, Hvideső, Bø, Saude og Hitterdal, temmelig udbredt, og ligesaa findes smaa Kjøkkenhaver hyppig ved Siden af Bondens Huse.

Da Folketællingen har fundet Sted ved Udgangen af 1845, tør jeg anseé det overflødigt her at optage nogen Forklaring om Udsæd og Avl, og ligesaa er Beretning om Høstens Udfald i de afvigte 5 Aar allerede paa anden Maade afgivet.

Fædriften har i dette Amt ikke alene den Betydning, som overalt følger denne Bedrift i Forbindelse med Jordbruget; men de rige Fjeldbeiter, hvormed en stor Deel af Amtet er forsynet, giver den endnu en forøget Vigtighed. Dette er ikke blot Tilfældet i de høiest liggende Fjeldbygder, i hvilke Kornavlen kuns sjelden lykkes, saasom ved Bredderne af Mjøsvandet i øvre Thelemarken, men i alle de Dalfører, der nærme sig den brede og græsrige Fjeldryg, ved hvilken Bergens Stift adskilles fra det østlige Norge, navnlig Vinje, Mo, Laurdal, Sillejord, Hjerdal og Tind. Selv de udenfor liggende Bygder, hvis skovbevoxede Aaser ikke give Kreaturerne saa rig Næring, søge om Sommeren op til Høifjeldet og leie eller kjøbe sig der

Sætere. Saaledes blive Kreaturerne fra Hvideſø, Bø, Saude og Hitterdal om Sommeren drevne mange Mile, for at naae op til de egentlige Fjeldgræsgange. Den Klage, som i Anledning af disse Sommervandringer ſtundom høres af Fjeldbonden, nemlig at Græsgangen bliver utilſtrækkelig, har neppe ſynderlig Grund, da Afſtanden mellem de beboede Bygder i Thelemarken og Hardanger er saa ſtor, at her maa være Rum nok.

Til Heſte-, Qvæg- eller Faareracens Forbedring vides i de ſidſte 5 Aar Intet at være ſkeet, som fortjener ſærſkilt at udhæves; men da de fleſte af disſe Aar have været gode Foderaar, har dette rimeligviis bidraget til, at Racerne have vundet i Styrke og Godhed. Heſtene rekrutteres for en ſtor Deel fra Bergens Stift, hvorfra de ſom Foler bringes over Fjeldet. Denne Race er liden, men haardfør, nøiſom og vant til at bære ſin Byrde paa uveiſomme Fjeldſtier, hvorfor det vel er tvivlſomt, om nogen bedre vilde kunne findes for den ſtørſte Deel af dette Amt. Qvægracen er ogſaa i Almindelighed liden, og det er kuns i Nærheden af Byerne, at Forſøg ere gjorte med at indføre Køer af hollandſk og engelſk Race. Det er ikke at formode, at disſe Forſøg kunne trænge frem til Fjeld- og Skovegnene, i hvilke den norſke Ko ſandſynligviis trives bedſt, og heller ikke ſynes Qvægracen her i Amtet at tiltrænge anden Forbedring, end at den blev pleiet med ſtørre Omhu og iſær at den maatte erholde et bedre og tilſtrækkeligere Vinterfoder. Det er imidlertid bekjendt nok, at Bonden, og iſær Fjeldbonden, er altfor tilbøielig til at forøge ſin Beſætning over hvad han forſvarligen kan fremføde, ſaa at han nødes til at give Kreaturerne et utilſtrækkeligt Vinterfoder. Kunde denne Skik forandres, vilde Qvægracen rimeligviis ſnart forbedre ſig; men forøvrigt kan det ikke nægtes, at Bondens Tilbøielighed til at holde en ſtørre Beſætning, end Gaarden kan taale, i Fjelddiſtrikterne har en naturlig Grund i den ſtore Lethed til at ſkaffe Kreaturerne en rigelig og kraftig Sommerhavn, naar kuns Vinteren kan overſtaaes. Ogſaa er Fjeldbondens hele Bedrift indrettet paa at drage al mulig Nytte af Koen om Sommeren.

Det er allerede ovenfor under Agerbruget bemærket, at i nogle Bygder bliver den dyrkbare Jord afvexlende benyttet til Ager og Eng, medens ſaadan Ombytning i andre Bygder ſjelden eller aldrig finder Sted. I de førſte er dog den Feil almindelig, at Jorden benyttes ſaa ſtærkt til Kornſæd, at den i en udmattet Tilſtand bliver tillagt til Eng, og naar dertil kommer, at der ſjelden bliver ſaaet Græsfrø i Agrene, er det let at begribe, at Engen ſom oftеſt ikke befinder ſig i nogen frodig Tilſtand. Kløver, Timothei eller andre kunſtige Græsarter ſaaes endnu ikke almindelig af Bonden, ſkjønt deres Dyrkning ingenlunde er ubekjendt og rimeligviis efterhaanden vil udbrede ſig mere. I de Fjeldiſtrikter, i hvilke den ſamme Jord idelig benyttes til Ager, er vel Engen endnu mere forſømt; men her har Bonden en ſtor Hjælp af de rige Fjeldſlaatter. Næſten overalt i Amtet findes den Uſkik at vaarbete, hvilket har ſin Grund deels i gammel Vane, deels i den ovenfor berørte Omſtændighed, at Beſætningen er ſtørre end tilbørligt. Engvanding anvendes endnu kuns i meget ringe Grad, ſkjønt der rimeligviis paa mange Steder er god Anledning dertil.

Forholdet mellem Eng- og Agerland lader ſig neppe opgive med Tal, da Engen for en ſtor Deel beſtaaer i Udſlaatter, der ikke ere tagne under egentlig Dyrkning.

Med Hensyn til Forholdet mellem Beſætning og Korn- og Potetesavl kan jeg kuns anføre de enkelte Data, ſom af Lensmændene ere opgivne. Saaledes er det opgivet for Vinje, at en Gaard, der kan vinterføde 1 Heſt, 9 à 10 Stykker ſtort Qvæg, 30 Faar, nogle Geder og et Sviin, i gode Aar avler omtrent 30 Tønder Byg og 50 Tønder Potetes; for Hvideſø, at en Gaard paa 6 a 8 Skyldaler almindelig føder 2 Heſte, 12 a 14 Stykker ſtort Qvæg, 25 a 30 Faar, nogle Geder og 2 Sviin, ſamt at den avler 40 a 50 Tønder Byg, 100 a 150 Tønder Potetes, lidt Blandkorn, Havre, Rug og Hvede; og for Solum, at en Gaard, der kan føde 6 a 7 Køer, 2 Heſte og 10 Faar, almindelig har en Udſæd af 6 Tønder Havre eller Blandkorn, $\frac{1}{2}$ Tønde Byg og 6 eller 7 Tønder Potetes ſamt lidt Hvede eller Rug. Paa de ſtore Fjeldſtrækninger, der ſtøde til Mjøsvandet i øvre Thelemarken, er der i Slutningen af Perioden gjort et Forſøg med tamme Rensdyr, hvilket ſyntes at love gunſtige Reſultater.

Fjeldbygderne have ikke alene Fedevarer til eget Forbrug, men afgive ikke Ubetydeligt til Salg, hvilket navnligen er Tilfældet med Vinje, Mo, Laurdal, Sillejord, Hjerdal og Tind, medens Byernes Omegn, Søkyſten og enkelte Skovegne maa kjøbe. I den omhyggelige Tilvirkning af Smør og Oſt ſtaaer endnu Meget tilbage at ønſke.

Med Hensyn til **Skovenes** Tilſtand hedder det i Beretningerne fra Lensmændene i Gjerpen, Solum, Bø, Saude, Hjerdal, Tind, Sillejord, Risſedal, Moland og Vinje, at de ere huggede mere end tilbørligt og derfor i Aftagende, medens derimod Lensmændene i Hvideſø, Hitterdal, Eidanger, Bamble, Sannikedal og Drangedal, — den Sidſte dog med en Undtagelſe for Tørdals Annex,

hvis Skove antages at være forringede — formene, at om end Hugsten har været temmelig stærk, saa har den dog ikke været stærkere end Skovene kunne taale. Skovprodukterne bestaae hovedsagelig af Furu og Gran, og især i de vestlige Distrikter af noget Eeg og Birk. Egen er dog ikke Gjenstand for Udførsel, men benyttes alene til Skibsbyggerierne; hvorimod Birkelasten for største Deel udføres til Skotland. I hvilket Forhold Furu og Gran udskibes enten som skaaren eller uskaaren Last, er det af Mangel paa tilstrækkelige Oplysninger ikke muligt at opgive. Sandsynligviis er Massen af den uskaarne Last betydelig større, medens den skaarne med Hensyn til Værdi, maa staae i et fordeelagtigere Forhold.

Priserne paa Tømmer i de betydeligste Skovbygder ved den østlige og sydlige Deel af det skienske Vasdrag, Hitterdal, Saude og Bø, kunne antages at være nogenlunde lige, da Transportomkostningerne fra Hitterdal vel ere noget større, men dette igjen udjevnes ved Tømmerets bedre Qvalitet. Priserne i Tind saavelsom i de øvre Bygder af det vestlige Thelemarken, navnligen i Vinje, antages at være mindst 25 Procent lavere, hvorved det dog ikke er at formode, at Kjøbmanden har en større, men snarere en mindre Fordeel, da ikke alene Driftsomkostningerne ere større, men det kjøbte Tømmer ogsaa er meget længere underveis. Slettest er Forholdet i Nisſedal og Moland, hvor Tømmeret gaaer ned gjennem det arendalske Vasdrag, da Priserne her neppe udgjøre en Halvdeel og maaskee snarere en Trediepart, sammenlignede med de bedre Bygder af det skienske Vasdrag. Fra Nisſedal og Vraadal kjøres Tømmeret derfor tildeels over til Hvideſø, for at bringes ned til Skien, skjønt Udgifterne herved udgjøre mere end 2 Spd. pr. Tylt. I alle disse Vasdrag have Tømmerpriserne i de sidste Aar steget betydeligt, saaledes at Stigningen, naar Aaret 1841 sammenlignes med 1845, i de Dele af Vasdraget, i hvilke Driften er letteſt, kan ansættes til omtrent 50 Procent, men i de afsides liggende Bygder maaskee noget mindre, da Kjøbmanden her frygter for den lange Tid, som gaaer med, inden Tømmeret kommer frem. I Skovbygderne i den sydlige og vestlige Deel af Amtet er Driften til Udskibningsstedet i Almindelighed temmelig let, med Undtagelse af Drangedal og endnu mere Tørdals Annex, hvor Omkostningerne ikke ere ubetydelige og Priserne som Følge heraf lavere. I Gjennemsnit staae Priserne i det til Kragerø førende Vasdrag maaskee noget under Priserne i det skienske Vasdrag.

Af Foranstaltninger til Tømmerdriftens Lettelse kan især mærkes, at der er anbragt Damme i Tinnefos, gjennem hvilken Tømmeret fra Tind og Lillehereds Annex maa passere, for at komme ned i Hitterdalsvandet, og at Driften nu er saaledes ordnet, at Tømmeret kuns slippes med en passende Vanstand.

De høiere Priser for Trælasten synes i nogle Bygder at have fremkaldt en betydelig forøget Drift. Saaledes har Lensmanden i Bø opgivet, at medens der i 1841 afhændedes 1,055 Tylter, var Qvantummet i 1845 steget til 3,044 Tylter, og ligesaa fra Saude, at det aarlig afhændede Tømmer i samme Tidsrum var steget fra 1,400 til 2,800 Tylter.

I Amtet bruges intet andet Brændematerial end Veed; men Adgangen til denne bliver i flere Bygder, især i Byernes Nærhed, vanskelig, ligesom Priserne tildeels ere stegne.

Fiskeri udgjør i dette Amt ingen Hovednæring, skjønt det for Søkystens Beboere er et vigtigt Hjælpemiddel, ligesom der paa enkelte Steder, især i Fjeldbygderne, er ikke ubetydeligt Ferskvandsfiskeri.

Af **Jernværker** findes i Amtet 3, nemlig Vold eller Bolvig, Fossum og Holden. Det første stiftedes i Aarene 1839—1842 paa Grund af den forrige Eiers Opbud, og det har heller ikke siden kunnet holdes i fuld Drift, men Marsovnen har af Mangel paa Kul neppe været i Gang det halve Aar. Grunden hertil er deels at søge i den Omstændighed, at Bønderne under Stiftsningen bleve afvante med Kulledriften, og siden under de for Trælast gunstige Conjuncturer have fundet sig bedre tjente med Tømmerdriften, deels i Værkets Mangel paa egne Skove. Med Malm forsynes Værket fra Gruber paa Vestlandet og leverer et godt Stangjern, der tildeels har været afsat i Nordamerica. Fossum har i den hele Periode været i stadig Drift og især leveret betydelige Partier Stangjern til det americanske Marked. Til Værket høre store Skoveiendomme, hvorved det med Hensyn til Kulforbrug befinder sig i en nogenlunde uafhængig Stilling. Holdens Production af Stangjern har fra 1841 bestandig været indskrænket, indtil Hammerdriften i 1845 aldeles standsede, især fordi Malmen fra de nærliggende Fehnsgruber befandtes at give et maadeligt Stangjern. Derimod er Productionen af Støbegods betydelig udvidet, idet Beholdningen af Rujern er omsmeltet med Cinders i 2 Kupolovne. Saavel fordi denne Driftsmaade foranlediger et meget mindre Forbrug af Kul, som fordi betydelige Partier Kul kunne leveres af Eierens egne Skove, antages det, at Værket ikke har manglet det Nødvendige heraf.

De flere Kobberanviisninger, som i øvre The-

lemarken have været fundne, have hidtil ikke ledet til nogen alvorlig Drift, og Omdals Kobberværk har i Perioden ikke været drevet. Af Mineralier, som ikke kunne henregnes til Metaller, fortjener kuns at nævnes den Brynesteen, som leveres fra Laurdal.

Om **Fabrikker og Industrianlæg** vides Intet af Betydenhed at anføre, uden hvad Tabellerne oplyse. Brændeviinsbrænden formenes at være i betydeligt Aftagende, og i mange Bygder, hvor denne ulykkelige Næring forhen blev drevet, kan den nu ansees for at være forsvunden. Derimod er det at beklage, at Tjærebrænderiet baade drives altfor lidet — neppe til Districtets eget Forbrug — og paa en meget ufuldkommen Maade, da der i et District, hvori en saa stor Mængde Fururødder henraadne ubenyttede, ikke kunde savnes Material for denne Bedrift. For en hensigtsmæssig Tilvirkning af Potaske vides heller Intet at være gjort.

Med Hensyn til **Binæringer** bemærkes, at **Hussliden** maaskee kan antages at være noget fremadgaaende, især ved Tilvirkningen af Bomuldslærreder, hvoraf Noget stundom afhændes. Forøvrigt viser Hussliden sig især ved Tilvirkningen af de Stoffe, som Almuen til sin Beklædning bruger, saasom Vadmel, Værken og Strie, hvormed især Fjeldbygderne nogenlunde forsyne sig selv.

Skibsbyggeriet, over hvilke en Tabel medfølger, har paa Grund af de for Skibsfarten ugunstige Conjuncturer i den største Deel af Perioden været drevet med mindre Iver, hvorimod det i 1845 uden Tvivl har været i Tiltagende, da Fragterne forbedrede sig, skjønt det Meste heraf ikke kan vise sig paa Tabellen, fordi de paabegyndte Skibsbygninger ikke i samme Aar bleve fuldendte. Denne Næringsvei er især af Vigtighed i Sannikedal og tildeels i Bamble, og antages at skaffe Almuen fordeelagtig Beskjæftigelse; men Egeskovens forringede Tilstand gjør det vanskeligere end forhen at tilveiebringe gode Materialier til større Skibe. Baadbyggeriet drives overalt saavel ved Søkysten som ved Amtets mange og store Indsøer til Bygdernes Fornødenhed.

Jagten kan ikke betragtes som nogen betydelig Næringsvei. Den vigtigste er vel Fangsten af Ryper, ligesom Rovdyrenes Udryddelse fra andre Sider er af Vigtighed, men neppe tilbørlig har været paadrevet.

Den **Fragtfart**, hvorom der for Landdistricterne meest kan være Spørgsmaal, bestaaer i Kystfarten, der paa den ene Side strækker sig til Christiania og paa den anden til Bergen. Den sidste føres dog for en stor Deel med vestlandske Fartøier, medens nogle Smaafartøier fra Amtet stadigen ere beskjæftigede med Farten paa Christiania.

Den vigtigste **Landtransport** af Varer finder Sted mellem Skien og Fjærestrand, hvoraf de Bygder, som levere Heste hertil, nemlig Solum og Gjerpen, sandsynligviis have en Indtægt af 2 à 3000 Spd. aarlig. Endvidere finder en betydelig Varetransport Sted mellem Nordsø og Flaavandet, og dernæst kan nævnes Transporten mellem Nordsø og Sillejordsvandet, mellem Hitterdalsvandet og Tindsø og mellem Kiil i Sannikedal og Drangedal, hvilke Transporter samtlige for største Deel maa udføres med leiede Heste, da Oplandets Beboere ikke selv kunne føre deres Heste med sig over Indsøerne. Det er imidlertid, efter de forhaandenværende Materialier, ikke muligt at angive, hvad de kaste af sig.

Af **Landkræmmerier** haves kuns 3, nemlig i Hjerdal, Hvideså og Laurdal, der samtlige ere oprettede i Løbet af de sidste 5 Aar, og som antages, efterat Brændeviinssalget i Laurdal nu er standset, at være til Fordeel for Districtet. Af Gjæstgiverier findes i øvre Thelemarken 47, i nedre Thelemarken 26 og i Bamble Fogderi 28, som dog for største Deel ere af liden Betydenhed, saa at det ofte er vanskeligt at faae Nogen til godvillig at overtage Gjæstgiveriet. Den udvidede Handelsret efter Lov om Handelen af 8de August 1842 formenes kuns i ringe Grad at være benyttet, og ikke at have havt synderlig Indflydelse paa Forholdene i Landdistrictet. De vigtigste Omsætningsvarer for Handelskarle ere Fedevarer, Heste og Slagtekreaturer, hvilke sidste tildeels opkjøbes paa Speculation om Foraaret og derpaa fedes Sommeren igjennem paa Fjeldgræsgangene, for at sælges om Høsten. Afsætningen foregaaer deels i Amtets Kjøbstæder deels paa Kongsberg.

Af Tabellerne efter Schemaet Nr. 4 vil det erfares, i hvilken overordentlig Grad Antallet af Executioner er formindsket, saaledes at det i Bamble og nedre Thelemarkens Fogderi i 1845 ikke har udgjort mere end omtrent $\frac{1}{3}$ og i øvre Thelemarken ikke engang $\frac{1}{4}$, sammenlignet med 1841. Antallet af Udpantninger er ogsaa formindsket, skjønt ikke i samme Grad. Allerede heraf synes det at fremgaae, at Districtet ved Periodens Slutning befandt sig i en bedre Tilstand end ved dens Begyndelse, og dette stemmer ogsaa med den Mening, som fra alle Sider udtales. Grunden til dette lykkelige Resultat maa væsentlig søges deels i de frugtbare Aar, hvormed Districtet har været velsignet, deels i den Stigning af Trælastpriserne, som er indtraadt i Aarene 1844 og 1845. Ved Siden heraf maa det dog bemærkes, at en sørge-

lig Erfaring havde lært Folket at frygte for de Ulemper og Omkostninger, som følge med Tvangsinddrivelser, saa at der kan antages at være indtraadt ikke alene en bedre Evne, men vel ogsaa en bedre Villie til at betale frivillig. Kort efterat Bankafdelingen, Disconteringscommissionen og Sparebanken i Skien var begyndt at discontere med større Summer, fandt ogsaa megen Letsindighed Sted i at optage Discontolaan og tegne sit Navn som Endossent; men Almuen er siden kommen til bedre Kundskab om disse Laans farlige Betydning. Brændevinsdrikken formenes overalt at være i Aftagende, hvilket vel for en Deel kan tilskrives de paa flere Steder oprettede Foreninger mod Brændevinsdrik, men tildeels den bedre Erkjendelse, som ogsaa udenfor disse Foreninger er bleven almindelig, saa at det nu langt mere end forhen ansees for en Skam offentlig at vise sig beruset. Foreninger mod Brændevinsdrik ere oprettede i Drangedal, Eidanger, Gjerpen, Solum, 2 i Holden, Bø, Hitterdal, Hjerdal, Nissedal, Moland, Laurdal og Vinje.

Udvandrede til de nordamericanske Fristater angives fra Bamble Fogderi omtrent 200 Personer, der have medbragt en Formue af 9 à 10,000 Spd. — hvori dog neppe er medregnet en Capital af 5 à 6000 Spd., som en enkelt Mand medbragte — i nedre Thelemarken henimod 1000 Personer, af hvilke hver Familiefader i Gjennemsnit antages at have medbragt fra 200 til 400 Spd., og i øvre Thelemarken 1,163 Personer, af hvilke 511 Personer fra Vinje, Mo, Laurdal og Tind medbragte 15 à 16,000 Spd., medens for de øvrige Thinglag ingen saadan Opgave haves. Aarsagen til Udvandringerne er vel især at søge i de fordeelagtige Beretninger — disse være nu grundede eller ugrundede — som ere komne fra de Udvandrede til deres tilbageblevne Slægtninge og Venner, hvorved den Tro er bleven almindelig blandt Folket, at i America var at vente et meget rigeligere Erhverv end i Norge, og især en lettere Adgang til at erhverve Jordeiendom, ikke alene for Familiefaderen, men ogsaa for Børnene. Forøvrigt synes Udvandringerne ikke at have udøvet nogen skadelig Indflydelse paa Tilstanden i Amtet, og især kan det bemærkes, at uagtet de mange Eiendomssalg, som de have foranlediget, da en stor Deel af Udvandrerne have været Gaardmandsfolk, have Eiendomspriserne i de sidste Aar dog gaaet ikke ubetydelig opad. Det er endog antageligt, at Udvandringerne have gjort nogen Nytte ved at modarbeide den altfor vidt drevne Udflytning af Jordeiendomme.

Lønnen for en Tjenestekarl er opgivet fra 15 til 30 Spd., og for en Tjenestepige fra 6 til 12 Spd. Daglønnen paa Husbondens Kost er fra 8 til 20 ß. og paa egen Kost fra 16 til 32 ß.

Længden af Hovedveiene er $44\frac{3}{8}$ Miil, hvoraf den øverste Deel af Veien i Vinje i en Længde af omtrent $2\frac{1}{4}$ Miil er overbeidet i de sidste 5 Aar. Længden af de med Hjulredskab fremkommelige Bygdevei er $36\frac{1}{8}$ Miil. Der er deels udført deels under Arbeide flere betydelige Veiomlægninger.

Sparebanker og private Assuranceindretninger findes ikke i Landdistrictet.

Kjøbstæderne.

Skien.

Skiens Handel beroer for en saa væsentlig Deel paa Forbindelsen med Thelemarken, at den nødvendig maa føle Virkningerne af de Forandringer, som dette District undergaaer. Medens derfor Byens Handel i Begyndelsen af Perioden befandt sig i en nedtrykt Tilstand, har den i de sidste Aar kjendelig forbedret sig, ligesom Thelemarken er gaaet fremad til større Velstand. Af de to Hovedaarsager, der ovenfor ere paapegede som de virksomste til Fordeel for Landdistrictet, nemlig frugtbare Aaringer og stigende Trælastpriser, maatte ogsaa den sidste medføre en directe Vinding for Skien, hvis væsentligste Export bestaaer i Trælast. Alligevel er det ikke usandsynligt, at Fordelen af Trælasthandelen for Skiens Kjøbmænd har været mindre, end det efter de forbedrede Conjuncturer kunde ventes, da Concurrencen mellem Kjøbmændene har været saa stor, at Indkjøbsprisen i Landdistricterne er drevet til den yderste Grændse, og at Fordelen af de høiere Priser i Udlandet langt mere er kommet Skoveieren end Kjøbmanden tilgode. Forøvrigt vilde det være vanskeligt med nogen Noiagtighed at opgive de Priser, til hvilke Trælast i Udlandet realiseres, da Conjuncturerne i denne Henseende i høi Grad variere, ikke alene efter Varens Qvalitet og i forskjellige Aar, men ogsaa eftersom Priserne falde paa de forskjellige Salgsteder, og eftersom Trælasten skibes til Marked eller efter Ordre.

At opgive med bestemte Talstørrelser Omfanget af Omsætningen med Landdistricterne, vilde neppe være muligt, og jeg antager, at en Oversigt herover kuns kan erholdes af Toldlisterne. Af disse vil det formodentlig vise sig, at Indførselen af Kolonial- og Manufacturvarer i de sidste Aar af Perioden er betydelig tiltaget, hvortil Hovedgrunden vel er at søge i Landdistricternes større Evne til at kjøbe. Det er dog muligt, at Speculationen endnu er gaaet videre, end denne Grund naturligen medførte, og at der tildeels er indført

større Partier, end Afsætningen kan optage. Det har været paastaaet, at en Deel af Skiens Handel har flyttet sig til Kongsberg, da denne By ved den nye Vei over Meheien er sat istand til at forsyne nogle Districter af Thelemarken, især Hitterdal, Hjerdal og Tind, med de Varer, som forhen bleve hentede fra Skien; men skjønt det vistnok ikke kan nægtes, at en ikke uvigtig Færsel og Samhandel er aabnet ved Veien over Meheien, er det dog at formode, at de nævnte Districter altid ville have deres Hovedhandel i Skien. Deels maa Trælasten fra hele det østlige Thelemarken følge Vasdraget, der fører til Skien, og allerede herved bestemmes en stor Deel af Importhandelen, som gjerne søger Afsætningsstedet for Udførselsvarerne, deels er Transporten, især af tunge Varer, lettere fra Skien, da den kan føres over de store Indsøer, som kuns ved en $\frac{3}{8}$ Miil bred Landtunge adskilles fra denne By, medens Kongsberg, foruden Landtransporten fra Drammen endnu har omtrent 3 Miil Landvei til Hitterdal.

Varehandelen i Skien, saavelsom i Amtets øvrige Byer foregaaer for største Deel paa den Maade, at den samme Mand indfører Varen fra Udlandet og udsælger den i Detail. Groshandelen med Indførselsvarer har vistnok i mindre Byer naturlige Vanskeligheder at overvinde paa Grund af Omsætningens mindre Omfang; men disse Vanskeligheder blive endnu forøgede ved den store Mængde, især udenlandske, Handelsreisende, som frembyde næsten enhver Vare i saadanne Qvantiteter, at endog den, hvis Omsætning er den mindste, kan blive directe forsynet med de ubetydelige Partier, som han formaaer at afsætte. Kuns enkelte Varer, især Korn og Salt, ere nogenlunde undtagne fra denne Udhøkring af Udlændinger, og i Salget af disse optræder ogsaa en norsk Speculant oftere som Mellemhandler for Detaillisten.

Som en Særegenhed ved Varehandelen i Skien kan det anføres, at der indtil 1842 bestod en Forening mellem de Handlende om visse temmelig høie Udsalgspriser i smaa Partier; men i det nævnte Aar blev denne Forening ophævet.

De Handlendes Antal, der ved Udgangen af 1840 ifølge de trykte Lister udgjorde 52, foruden 7 Grosserere og 28 Høkere, ere ved Udgangen af 1845 angivet til 54, medens Antallet af Høkere er uforandret. Det er derhos anført, at 14 Handlende og 8 Høkere ikke benyttede deres Ret, og at det Samme var Tilfældet med nogle Personer, der endnu havde Borgerskab som Grosserere. Det viser sig saaledes, at Loven om Handelen af 8de August 1842 ikke har havt nogen Forøgelse af de Handlendes Antal i Skien til Følge, hvilket maaskee deels kan tilskrives den Omstændighed, at Tallet allerede forud var saa stort, som Næringen paa nogen Maade kunde bære, deels at de for Handelen bequemt beliggende Eiendomme i Skien ikke ere mange. Derimod har der, som af Listerne vil erfares, fundet en stærk Forøgelse Sted af Herbergerere og Marketentere, hvortil Grunden dog neppe er at søge i nogen større Consumtion af Brændeviin, da det meget mere antages, at Aedrueligheden i denne Periode har gjort Fremskridt.

Skiens Marked antages ikke at fremkalde synderlig større Omsætning, end der ogsaa uden et saadant Marked til andre Tider vilde finde Sted. Derimod har Markedet maaskee større Vigtighed baade som Betalingstermin og som et Stevnemøde, til hvilket Folket fra forskjellige Bygdelag samles. Markedsbodernes Antal i Gjennemsnit af de sidste 5 Aar har udgjort 36.

Af Opbud og Falitter have ingen af Betydenhed fundet Sted. Adgangen til at erholde Pengelaan paa gode Papirer antages, især i Slutningen af Perioden, ikke at have været vanskelig, og Discontoen i Bankafdelingen og Disconteringsindretningen er i Aaret 1844 gaaet ned til 5 pCt., medens den tidligere var 6 pCt., hvorimod den i Sparebanken fremdeles er 6 pCt.

Skibsfarten har i de 4 første Aar af Perioden lidt under ugunstige Conjuncturer, da Fragterne vare nedtrykkede til et Standpunkt, der i bedste Fald levnede lidet eller intet Overskud, og i mange Tilfælde medførte positivt Tab. I 1845 have Forholdene dog forandret sig til det Bedre, og om dette Aar end ikke kan stilles ved Siden af de for Skibsfarten gunstigste Perioder, saa have Skibsrederne dog neppe havt Grund til Klage. Fragterne fra Skien til London ere for Sommermaanederne opgivne

1841 til 24 sh. St. pr. 100 Christiania beregnede Bord.			
1842 : 23 : : : :	—	—	—
1843 : 22. 6 : : :	—	—	—
1844 : 23 : : : :	—	—	—
1845 : 25 : : : :	—	—	—

At opgive Fragterne til andre Steder, vilde lede til en Vidtløftighed, der antages at være mindre nødvendig, da her især maa være Spørgsmaal om Forholdet mellem Fragterne i de forskjellige Aar, hvilket nogenlunde udtrykkes ved de anførte Tal. Skiens Skibe have meest fundet Sysselsættelse ved Fragtfarten fra Stedet selv, og navnligen ved Trælastudførselen. Et enkelt kobberhudet Fartøi har dog stadigen været benyttet til den transatlantiske Fragtfart, og enkelte andre Fartøier have ogsaa leilighedsviis i fremmede Farvande søgt en Fortjeneste, som dog neppe har været dem rigelig til-

maalt. Fra 1841—1845 er der forliist 8 i Skien hjemmehørende Skibe, tilsammen af 858 Læsters Drægtighed. Af disse vare de 4 af 164 Læsters Drægtighed ikke assurerede, et paa 96½ Læster var assureret i Udlandet for 4,200 Spd., 2 af 222 Læsters Drægtighed vare forsikrede i den 1ste norske Assuranceforening for 11,600 Spd., og et paa 370½ Læster var assureret i Assuranceforeningen for 3000 Spd., i en lignende Forening paa Frederikshald for 2000 Spd. og i Udlandet for 11,000 Spd.

Matroshyren saavel fra Skien som fra de øvrige Byer i Amtsdistrictet var under Skibsfartens ugunstigste Periode gaaet ned til 5 à 6 Spd., men steg i 1845 igjen til 7 Spd. maanedlig.

Om Assuranceforeningens Virksomhed vil det formeentlig være hensigtsmæssigst at handle under Et for samtlige Amtets Kjøbstæder, da den er fælleds for dem alle.

Haandværkernes Antal har, som det af den medfølgende Tabel viser sig, tiltaget ikke ubetydeligt, og det antages, at de i det Hele ogsaa have gjort Fremskridt med Hensyn til Duelighed, hvortil den i Skien bestaaende Tegneskole formenes at have givet et ikke uvigtigt Bidrag. Denne Skole, der i 1832 stiftedes ved private Bidrag, erholdt i lang Tid intet andet Tilskud af det Offentlige end i 1833 100 Spd. af Oplysningsvæsenets Fond, og bestod saaledes deels ved Subskription deels ved at Lærerne gave Undervisning uden Betaling, indtil den i 1845 fik frit Locale af Communen og senere en Understøttelse af Sparebanken. Middeltallet af den daglige Frequents er anslaaet til 25; men dette Tal vilde rimeligviis tiltage betydeligt, dersom Skolen blev erklæret for offentlig, saa at Haandværkslovens § 34 blev anvendelig paa den. Snedkerne i Skien ansees som særdeles duelige, saa at Snedkerarbeide endog er udført til andre Steder, hvilket ogsaa tildeels har været Tilfældet med Hatte; hvorimod andet Haandværksarbeide kuns har fundet Afsætning i Byen og dens Omegn. Formuestilstanden blandt Haandværkerne formenes at være gaaet noget fremad, skjønt den endnu neppe kan siges at være god.

Bergværksdrift finder ikke Sted hverken i Skien eller i nogen af Amtets andre Kjøbstæder.

Af Fabrikker og Industrianlæg ere Saugene utvivlsomt de vigtigste, og de udgjøre en stor Herlighed for Byen, da ved Hjælp af dem en stor Deel af det Tømmer, som kommer ned gjennem det thelemarkske Vasdrag, kan opskjæres til Planker og derpaa uden videre Transport indtages i de Skibe, der føre Lasten til Udlandet. Skjønt den Elv, der driver Saugene, til alle Aarstider fører en større Vandmasse, end Skuren behøver, have dog de paa Byens Grund liggende Sauge ikke Aargangsvand, hvilket har sin Grund deri, at Elvens sydligste Løb har et dybere Leie end de nordlige, og under en lav Vandstand drager hele Vandmassen til sig. Dette har givet Anledning til, at man med det paatænkte Kanalanlæg, der skulde forbinde Skien med Nordsø, har foreslaaet at forene en Opdæmning af Elven, for at skaffe Saugene en stadig Vandtilgang. Forøvrigt er der i det ovenomhandlede sydlige Løb paa Landets Grund opført et Mølle- og Saugbrug, der med faa Undtagelser kan holdes i Virksomhed det hele Aar.

Af Skibe er paa Skiens Grund kuns bygget et paa 204 Læster i Aaret 1842.

Med Hensyn til Dyrkningen af de til Byens Grund hørende Marker vides ligesaalidt ved Skien som ved Amtets øvrige Kjøbstæder Noget at bemærke.

Af Binæringer bemærkes, at Byen har noget Laxefiskeri, skjønt det betydeligste Fiskeri af dette Slags foregaaer i Elvens ovennævnte sydlige Løb paa Landets Grund. Huusfliden er hverken i Skien eller i nogen af de andre Kjøbstæder i Amtet betydelig.

Med Hensyn til Byens Tilstand i det Hele maa jeg henvise til hvad der ovenfor med Hensyn til de vigtigste Næringsveie er anført samt til den til Schemaet No. 4 hørende Tabel. Den simple Dagløn har i Gjennemsnit neppe udgjort mere end 24 à 28 ß. om Vinteren og 28 à 32 ß. om Sommeren; men en stor Deel Arbeide, saasom ved Saugene og ved Skibsladninger, udføres efter Accord og giver i Regelen en bedre Fortjeneste. Tjenestefolks Løn er angivet for en Karl fra 25 til 30 Spd. og for en Pige fra 8 til 12 Spd. Sparebanken havde ved Udgangen af Aaret 1845 under sin Bestyrelse en Capital af 75,941 Spd. 32 ß., hvoraf 7,500 Spd. 95 ß. vare Bankens egen Eiendom.

I 1844 oprettedes en Afholdenhedsforening, som antages at have virket gavnligt paa Ædruelighedeu, skjønt der paa denne Vei endnu kan være Meget at ønske. Dens Medlemmer ved Udgangen af 1845 udgjorde omtrent 100.

I Aaret 1841 indkjøbte Communen, i Stedet for det gamle og uhensigtsmæssige Raadhuus, en større Eiendom, i hvilken der ogsaa er Locale for Tegne- og Søndagsskolerne samt for et Par af Almueskolerne. I den samme Gaard ere indrettede særdeles hensigtsmæssige Arrester.

Porsgrund.

Udførselen fra Porsgrund bestaaer hovedsage-

lig af Bjelker og Spirer, da den største Deel af den skaarne Last, som Vasdraget leverer, indlades i Skien. Grunden hertil er deels at søge i den Bequemmelighed, som Skiens Saugbrug frembyde for Skuren, deels i de større Bekostninger, som ere forbundne med at transportere skaaren Last. Derimod ere Omkostningerne ved at lade det uskaarne Tømmer gaae ned ad Elven fra Skien til Porsgrund ikke betydelige, og de blive maaske fuldkommen opveiede ved den Lettelse for Udskibningen, som er forbunden med at Skibene undgaae dette vanskelige Farvand. Forøvrigt have Conjuncturerne for Trælasthandelen i Porsgrund omtrent været de samme som ovenfor er anført med Hensyn til Skien.

Da Thelemarkens Forsyning for største Deel foregaaer i Skien, som herfor har en bequemmere Beliggenhed, er Porsgrunds Indførselshandel hovedsagelig indskrænket til de nærmest omliggende Bygder. Da disse Bygder, især i Slutningen af Perioden, utvivlsomt ere gaaet fremad i Velstand, er det rimeligt, at ogsaa Handelen i Porsgrund har følt Virkningen heraf, skjønt denne Virkning maatte vise sig efter en mindre Maalestok end i Skien.

Ved at sammenholde Antallet af de Handlende efter den medfølgende Tabel med de trykte Tabeller ved Udgangen af 1840, maa Tallet for Osebakken og Porsgrund i de sidstnævnte Tabeller sammenlægges, og det vil da befindes, at ingen synderlig Forøgelse har fundet Sted. Forøvrigt har den ved Loven af 20de August 1842 bevirkede Incorporation af Osebakken i Porsgrund ikke havt nogen væsentlig Indflydelse paa Handelens Stilling, da de Handlende ogsaa førend Loven udkom ansaae sig berettigede til at drive deres Næring paa Osebakken; men just af denne Grund var det vistnok naturligt, at Osebakken blev inddraget under Porsgrund.

Skibsfarten maa betragtes som Porsgrunds vigtigste Næringsvei, ikke alene ved Skibsrederiet, men ogsaa fordi en stor Deel af Byens Befolkning bestaaer af Søfolk. Da Stedet eier flere Skibe, end dets egen Handel kan beskjæftige, maae disse for en stor Deel søge Fragter andensteds, fornemmelig i Skien eller ved den østlandske og svenske Trælastfart. Tre kobberhudede Fartøier have meest været beskjæftigede i den transatlantiske Fragtfart, og ogsaa Skibe, som ikke ere forsynede med Kobberhud, have oftere antaget Fragter med Jern og Emigranter til Nordamerika. Paa ingen af disse Farvande har der i de 4 første Aar af Perioden været synderlig anden Fortjeneste, end hvad der ved et enkeltstaaende Lykketræf kunde erhverves; men det er at haabe, at den Bedring, som er indtraadt i 1845, maa betegne Begyndelsen til en af de gunstige Perioder, som under Skibsfragternes bestandige Svingninger pleie at afløse de ugunstige.

I Aarene 1841—1845 ere forliste 4 paa Stedet hjemmehørende Skibe, tilsammen 171 Læster drægtige. Af disse vare 2de Fartøier, af Drægtighed tilsammen 98½ Læster, forsikkrede i den 1ste norske Assuranceforening for 4600 Spd., hvorimod de to andre formenes ikke at have været forsikkrede.

Haandværkernes Antal vil, om der endog tages Hensyn til Foreningen med Osebakken, erfares at være steget ikke ubetydeligt, skjønt Næringen neppe er gaaet fremad i samme Forhold. Haandværksdriften indskrænker sig til Porsgrunds og Omegnens Forsyning, og Udførsel af Haandværksarbeide til andre Steder foregaaer ikke. Imidlertid gives der flere Haandværkere, som besidde større Duelighed, end paa et saa lidet Sted kunde ventes. Hverken i Porsgrund eller i Brevik og Kragerø haves noget Haandværkslaug.

Af Fabrikanlæg haves kuns et Tobaksspinderi, da et i Byen værende Brændeviinsbrænderi ikke har været i Drift.

Af Skibe ere byggede 2, nemlig en Galeas paa 44 Læster og en kobberhudet Brig paa 90½ Læster, begge i 1841. Forøvrigt rekrutteres Skibsflaaden mere ved Kjøb fra andre Steder end ved Bygning, da gode Materialier til større Fartøier kuns med Vanskelighed kunne erholdes. Arbeidslønnen er almindelig noget lavere end i Skien og kan i Gjennemsnit ansættes til 24 ß. om Vinteren og 28 ß. om Sommeren for simpelt Dagarbeide. Lønnen for Tjenestefolk er omtrent som i Skien.

Porsgrund blev ved den ovenfor nævnte Lov af 20de August 1842 forenet med Osebakken, og paa samme Tid blev den tidligere Forening med Skien ophævet, og Byen fik en egen Byfoged, der tillige er Postmester.

Det er ikke at betvivle, at denne Forandring vil vise sig gavnlig for Stedet.

I Aaret 1844 blev der i Porsgrund oprettet en Sparebank, hvis Plan den 17de Juli samme Aar naadigst blev approberet, og som derpaa traadte i Virksomhed den 1ste October næstefter. Den 31te December 1845 var en Capital af 5944 Spd. 51 ß. under Bankens Bestyrelse.

I Porsgrund findes en Pensionsindretning, som dog egentlig er fælles for hele Langesundsfjorden, og som er stiftet i 1844 af det forrige Skipperselskab, der hertil skjænkede sit Fond af 2000 Spd. Fondet var ved Udgangen af 1845 2313 Spd. 95 ß., og da ingen Pension i de første 3 Aar uddeles, var der kuns 11 Pensionsberettigede fra dette ældre Selskab.

Endelig har Porsgrund en Afholdenhedsforening, der er stiftet den 15de December 1844, og som den 31te December 1845 bestod af 20 Medlemmer.

Med Hensyn til Byens Tilstand i det Hele er det vistnok vanskeligt at fælde nogen Dom; men det antages dog, at den især i Slutningen af Perioden er gaaet fremad, om end ikke med stærke Skridt.

Brevik.

Skjønt Brevik her maa anføres som Kjøbstad, har Stedet dog gjennem den største Deel af den Periode, hvorom her er Spørgsmaal, været Ladested, og dets Overgang til Kjøbstad foregik saa nær ved Periodens Slutning, at den ganske kan sættes ud af Betragtning.

Breviks Handel bestaaer for en væsentlig Deel i Udførsel af Trælast til Holland og Friisland. Denne Handel er passiv, idet hollandske og hannoveranske Skibe afhente Lasten i Brevik. Skjønt den i Forhold til Massen af den udførte Trælast indbringer betydelig mindre Valuta i Landet end Udførselen til Frankrig og England, og neppe heller levner de Handlende nogen betydelig Fordeel, maa den dog antages at være en Velgjerning baade for Brevik og Omegnen, da den paa Stedet selv fremkalder en stadig Virksomhed, og giver Skoveierne Anledning til at afsætte de ringere Produkter, som vanskelig vilde finde et Marked andensteds. Handelen med Holland har i Aarene 1841—1845 været i jevnt Tiltagende; men dette har dog i endnu høiere Grad været Tilfældet med Trælastudførselen til Storbrittanien, Frankrig og Danmark, der især i Slutningen af Perioden betydelig har forøget sig, hvorved dog er at mærke, at den betydeligste Exportør er bosat i det ligeoverfor Brevik beliggende Ladested Stathelle. Forøvrigt er Trælasthandelen i Brevik kuns fordeelt paa faa Hænder, hvortil Grunden tildeels er at søge i den Omstændighed, at der kuns gives ganske faa for denne Handel bequemt beliggende Tomter.

Importhandelen indskrænker sig meest til den nærmere Omegns Forsyning, da det fjernere Opland søger de Steder, som ligge høiere oppe i Fjorden.

Det vil af Tabellen vise sig, at de Handlendes Antal er steget ikke ubetydeligt, hvortil Grunden vistnok væsentlig er at søge i den tiltagende Omsætning og Rørelse.

Skibsfarten i Brevik har omtrent været underkastet de samme Conjuncturer, som i Skien og Porsgrund; men forøvrigt er Skibsrederiet i Brevik af meget mindre Omfang, hvilket maaske tildeels har sin Grund deri, at en stor Deel af Udførselshandelen i Brevik er passiv. Imidlertid hører et meget større Antal Skibe under Breviks Toldsted, end der eies af Byens egne Indvaanere, da der i Stathelle boer en af Fjordens betydeligste Skibsredere. Der er i Aarene 1841—45 ingen Skibe byggede i Brevik selv, og heller ikke vides nogen af Stedets egne Skibe at være forliste.

Haandværksdriften i Brevik har, medens Stedet var Ladested, været udøvet uden Borgerskab, og i Almindelighed uden Hjælp af Svende og Drenge. Den antages i det Hele at staae paa et lavt Trin.

Det eneste Fabrikanlæg, som findes paa Stedet, nemlig Trosvigs Kalkovn, begyndte først sin Virksomhed Sommeren 1845, og der kan saaledes vanskelig fældes nogen Dom om Anlæggets Fremgang.

Tjenestelon og Dagløn kan antages omtrent at være lige med Skien, og Adgang til Arbeidsfortjeneste er i Almindelighed god. Fiskeriet, hvortil her er rig Anledning, letter ogsaa paa flere Maader Arbeidsmandens Kaar, da det baade skaffer ham Fortjeneste og tillige et billigt Fødemiddel.

Breviks Tilstand, som ved Periodens Begyndelse kuns var maadelig, maa især i Slutningen af Perioden antages at være gaaet mærkelig fremad til det Bedre, og der synes at være Tegn til, at dette fremdeles vil vedblive.

Kragerø.

Medens de Byer i Amtsdistriktet, som hidtil ere gjennemgaaede, alle ligge ved Udløbet af det samme Vasdrag og derfor tildeels concurrere om det samme Opland, har Kragerø sit eget særskilte Opland, der bestaaer af det vestlige Bamble, Sannikedal og Drangedal. Da disse Bygder alle ere skovrige, har Kragerø en i Forhold til Stedets Størrelse ikke ubetydelig Udførsel af Trælast, der foregaaer deels til Holland, deels til England, Frankrig og Danmark. Med Hensyn til Handelen med Holland gjælder, hvad der ovenfor ved Brevik er anført, og for Trælastpriserne i det Hele kan den ved Skien gjorte Bemærkning gjentages, nemlig at de mod Slutningen af Perioden have været i Stigende. Forøvrigt er Trælasthandelen i Kragerø ikke fordeelt paa mange Hænder, og Concurrencen er maaskee ikke saa stor som i det skienske Vasdrag.

Kragerøs Indførselshandel bestaaer i Forsyningen af Byen selv og dens Opland, og denne Forsyning har, i Forhold til Folkemængden, et ikke ubetydeligt Omfang, da ikke alene Byen, men

ogsaa for en stor Deel dens Omegn maa hente baade Korn og Fedevarer fra Udlandet.

Af Skibslisterne vil det erfares, at Kragerø har et betydeligt Skibsrederi, hvortil Grunden deels er at søge i Stedets bequemme Beliggenhed, deels i den Omstændighed, at Omegnen leverer bequemt Material til Skibsbygning. Da Skibenes Antal er meget større, end Kragerøs egen Handel kan beskjæftige, have de for en stor Deel søgt Fragter andensteds, og 4 à 5 kobberhudede Skibe have deeltaget i den transatlantiske Fragtfart. Om Fragternes Størrelse gjælder hvad ovenfor er anført. Af de paa Stedet hjemmehørende Fartøier er i Aarene 1841—45 forliist en Skonnert, forsikkret i den 1ste norske Assuranceforening for 600 Spd., samt en Brig paa 130½ Læster og en Jægt paa 4 Læster, der begge antages ikke at have været forsikkrede.

Haandværksdriften leverer Intet til Udførsel til andre Steder, og det antages, at Haandværkerne i Almindelighed ikke besidde synderlig Dueelighed.

I Byen selv er kuns bygget eet Skib paa 105½ Læster. Derimod er der i Landdistriktet bygget et ikke ubetydeligt Antal Skibe, der er angivet under Beretningen for Landdistriktet.

Tjenesteløn og Dagløn kan antages at være omtrent som for Skien angivet.

Den i 1840 oprettede Sparebank opgives ved Udgangen af 1845 at have havt under sin Administration en Capital af omtrent 12,000 Spd.

I Byen er oprettet en Afholdenhedsforening, der ved den nævnte Termin talte omtrent 40 Medlemmer.

Desuden formenes en af de Handlende i 1844 indgaaet Forening om at holde høiere Detailpriser paa Brændeviin at have virket gavnligt til Ædrueligheds Fremme.

Velstanden i Kragerø har maaskee til de fleste Tider været forholdsmæssig større end i Nabobyerne, og det er at formode, at Byen i Slutningen af denne Periode har gjenvundet, hvad der i Periodens Begyndelse, især paa Grund af de for Skibsfarten ugunstige Conjuncturer, blev tabt.

Langesund.

Ladestedet Langesund har kuns en ubetydelig Udskibning af Trælast til Danmark, foruden at i 1845 et Par hannoveranske Skibe have indtaget Ladning paa Stedet. Forøvrigt har Stedet en liden Handel med den nærmeste Omegn og maaskee tildeels med forbiseilende Skibe.

Skibsrederiet er ikke betydeligt, og der er i Langesund i de sidste 5 Aar kuns bygget et Fartøi paa 4½ Læster. En stor Deel af Langesunds Indbyggere have deres Hovednæring af Fiskeri; men der klages over, at dette i Aarene 1844—45 har været misligt.

Et Forsøg paa at drive Torskefiskeri paa Bankerne i Nordsøen med et dertil udrustet Fartøi havde intet heldigt Resultat.

Lønnen for en Tjenestekarl er opgivet til 18—25 Spd. og for en Pige til 6—10 Spd. Daglønnen formenes at være omtrent 24 ß. om Vinteren og 28 à 30 ß. om Sommeren.

Stathelle

udgjør næsten en Deel af Brevik og befinder sig i samme Handelsforhold som denne By. Den største og næsten eneste Virksomhed paa Stedet drives af en enkelt Mand, som har betydeligt Skibrederi og Udførsel af Trælast. I Aarene 1841—45 formenes i Stathelle at være gaaet af Stabelen en Brig paa 85½ Læster.

Den 1ste norske Assuranceforening for Skibe kan betragtes ikke alene som fælleds for dens egentlige Distrikt, nemlig Stæderne ved Langesundsfjorden og Kragerø, men den antager ogsaa under visse Betingelser Assurance paa Skibe fra andre Steder. Den 31te Mai 1845 var i samme forsikkret Skibe for 328,800 Spd., der var fordeelt paa følgende Maade:

Skien	66,300	Spd.
Porsgrund	89,400	—
Brevik	15,900	—
Kragerø	109,900	—
Frederikshald	7,300	—
Frederikstad	11,500	—
Drammen	4,500	—
Laurvik	15,000	—
Østerriisøer	2,200	—
Arendal	2,300	—
Christiansand	4,500	—
	328,800	Spd.

Den 31te December 1845 var Assurancesummen steget til 351,100 Spd., hvoraf dog var reassureret i andre Foreninger for 37,000 Spd.

Naar et Skib det hele Aar rundt er i Farten, udgjør Præmien for Klasfen A 1. $6\frac{1}{8}$ pCt.
— A 2. $7\frac{1}{24}$ —
— B 1. $8\frac{1}{6}$ —
— B 2. $9\frac{7}{24}$ —
— C 1. $10\frac{13}{24}$ —
— C 2. $12\frac{1}{4}$ —

Herved er at mærke, at Skibe kunne udmeldes for Terminer af 14 Dage, og derved spare en Andeel i Præmien, som staaer i Forhold til Aarstidens Farlighed, saaat kuns faa Fartøier betale

en Præmie, der nærmer sig den anførte Størrelse, ligesom det ogsaa maa komme i Betragtning, at næsten ingen Skibe af Klassen C ere optagne i Foreningen. Præmiebeløbet har udgjort:

i Aaret	1841	. . 11,927	Spd.
: —	1842	. . 10,472	—
: —	1843	. . 11,197	—
: —	1844	. . 13,442	—
: —	1845	. . 14,637	—

I 1842 maatte der paa de assurerede Skibe reparteres en Extrapræmie af $1\frac{1}{2}$ pCt., for at dække indtruffen Skade; hvorimod der erholdtes et Overskud i 1841 af 2 pCt.

1843	: $2\frac{1}{2}$	—
1844	: 1	—
1845	: 1	—

der godskreves Interessenternes Conto eller uddeeltes mellem dem i Forhold til de forsikkrede Summer. Administrationsomkostningerne udgjøre omtrent 500 Spd. Foreningens Love have undergaaet flere Forandringer, hvorved blandt Andet er tilsigtet at bevirke en lettere Adgang til at sætte sig i Forbindelse med Nabodistrikternes Assuranceforeninger, og derved erholde Reassurance, naar der forlanges tegnet paa et Skib en Sum, der er altfor stor for den enkelte Forenings Kræfter.

De befalede Tabeller saavel for Landdistriktet som for Kjøbstæderne vedlægges som Bilag No. 1—34.

Bratsberg Amtscontoir, Porsgrund, 10de December 1846.

J. C. Aall.

Nedenæs og Robygdelagets Amt.

Til Kongen!

Ifølge de kongelige naadigſte Reſolutioner af 11te October 1825, 10de September 1827, 23de December 1839 og 6te Mai 1840 afgives herved følgende underdanigſte Beretning om Tilſtanden i det mig naadigſt anbetroede Amt for Qvinqvenniet $18\frac{4}{45}$:

1. Landdiſtrictet vedkommende.

a. **Jordbruget** maa antages at være gaaet fremad i dette Tidsrum, hvilket ikke ſaameget ſluttes af det opryddede Areal 836 til 851 Tønder Land, der fordeelt paa Amtets 5137 Brug bliver omtrent $\frac{1}{6}$ Tønde Land paa hvert Brug, ſom af den ſtørre Sands, der ſpores til at anvende Tid og Flid paa Agerbruget, og ved Benyttelſe af bedre Redſkaber; ſaaledes ere jarlsbergſke Plouge og Rulleharve anſkaffede i endeel af Nedenæs og det Øſtlige af Robygdelaget, hvorhos Sædſkifte ved Afvexling med Byg og Potetes tildeels er indført, hvorefter Jorden igjen lægges til Eng; noget egentlig Vexelbrug finder dog ikke Sted. I Forholdet mellem Korn- og Potetesſæden er ingen Forandring foregaaet, ſiden forrige Femaarsberetning, hvilken førſtnævnte Udſæd fremdeles er den forherſkende, ſom afgiver det væſentligſte Bidrag til Huusholdningerne; i Dybvaags Præſtegjelde er Forholdet paafaldende, da der ikkun udſaaes ca. 20 Tønder Korn mod ca. 1000 Tønder Potetes. I dette Tidsrum har Diſtrictet været velſignet med ret gode Aaringer, men endog i de lykkeligſte Aar er Landdiſtrictet langtfra iſtand til at kunne brødføde ſig og iſær er det Tilfældet med Nedenæs formedelſt dets mange ikke jordbrugende Beboere ſamt øſtre Robygdelaget, hvorimod af Sætersdalen Valle Præſtegjeld i gode Aar paa det Nærmeſte avler det fornødne Korn. Sædearterne ere uforandrede de ſamme, almindeligviis ſaaes Byg, Blandkorn og Potetes, ſjelden Vinterrug, ſom antages ikke at ville lykkes, i hvis Sted Sommerrug eller Væring paa enkelte Steder benyttes. Tørraadenhed hos Potetesfrugten, der i forrige Qvinqvennium ſyntes at ville tage en betænkelig Retning, er i de ſenere Aaringer aftaget. Frugttræers og Haveväxters Dyrkning er heller ikke tiltaget, dog forſyner Arendals Omegn Byen med de fornødne Haugeſager. Af Hør, Hamp og Lin avles ubetydeligt.

Forſkjellige Aarſager virke til at Jordbruget i dette Amt ikke i høiere Grad gaaer fremad, og ſom ſaadanne tillader jeg mig at fremhæve:

Gaardenes ſtore Udparcellering, — da de fleſte Brug ere imellem 1 à 2 Skyldaler, — ſom bevirker, at Eieren ikke har Evne til ved Forſøg paa en bedre Dyrkningsmaade at ſtaae i noget ſtørre Forſkud, hvortil kommer, at Agerlandet er meget indſkrænket og at den herværende Jords Beſkaffenhed, der tildeels beſtaaer af Sandbakker og Myrer, kræver en meget omhyggelig og indſigtsfuld Behandling.

Overdreven Skovdrift i Forening med Kultilvirkning til Værkerne, iſær i Nedenæs, hvor den lette Fremdrift tillader en fordeelagtig Afſætning endog af den ringeſte Laſt, ved hvilke Binæringer Arbeidskraften formeget fordeles til Skade for det egentlige Gaardsbrug og Bonden ved ikke ſjelden at optage for ſtore Forſkud paa diſſe Leverancer, indvikler ſig i Gjeldsforholde, hvorfra det ſenere er ham vanſkeligt at befrie ſig, hvilket igjen lammer Kraften til at anvende Noget til Jordforbedringer.

Især virker skadeligt for Agerbruget det meget hyppigt stedfindende Fælledskab om Hjemmark (Teiebytte kaldet) idet de forskjellige Opsidere have sine Smaaagre saaledes liggende indblandede med hinanden, at det næsten er umuligt for Enhver især at indhegne sin Jord, og antages den Fremgang, Udskiftningen i dette Tidsrum har gjort ikke betydelig. Den ethvert Agerbrug saa skadelige Vaarbeten af Kreaturerne finder Sted næsten overalt i Districtet og maa ogsaa ansees som en vigtig Hindring for sammes Fremgang.

Det vilde visselig være meget gavnligt, at den paatænkte Agerdyrkningsskole kunde komme i Gang i dette District, beregnet paa de herværende locale Forhold, — og er hertil bevilget af Communen 200 Spd. aarlig og af Statscassen et lignende Bidrag, men her som formeentlig i flere andre Amter bestaaer den største Vanskelighed i at finde en duelig Lærer og Bestyrer til en saadan Skole samt i at erholde et hertil passende Gaardsbrug overladt. Amtets Landhusholdningsselskab har i Aaret 1845 engageret en Agronom med en Udgift af 100 Spd. til at omreise i Districtet i 4 Sommermaaneder for at veilede Almuen i Jordbruget; i indeværende Aar er samme Forføining truffen, ligesom dette Selskab har ladet uddele smaa Præmier for viist Flid i Agerbruget, og er det at formode, at herved noget vil vækkes Lysten til at indføre Forbedringer i Landbruget.

b. **Fædriften** antages at være omtrent paa samme Standpunct som ved forrige Beretning, den er hverken gaaet frem eller tilbage og vedbliver fremdeles at være en vigtig Næring for Sætersdalen, som fordeelagtigen afsætter sine Producter i Christiansand. Kunstige Enge haves ikke, ikke heller spores nogen Lyst til at benytte dem. En forbedret Faarerace haves i Gjerrestad og Sønnelov Sogne. Hesteavlen lægges liden Vind paa, da de fornødne Heste kjøbes fra Thelemarken, Bergens Stift og Ryfylke.

c. **Skovdriften** var i Begyndelsen af dette Qvinqvennium ikke heldig i Henseende til Afsætningen, men Priserne paa Last have Aar for Aar forbedret sig og afgiver nu et godt Udbytte for Producenten. Skovene antages overalt i Amtet at være i Aftagende; fra Nedenæs finder fremdeles megen Udskibning af Smaalast til Danmark og Holland Sted. Egeskovene have især lidt ved det stærkt drevne Skibsbyggeri og kun med Vanskelighed kan de større Dimensioner hertil tilveiebringes og til forhøiede Priser. Bondens Handel med Egebark har aftaget formeentlig især formedelst sammes Falden i Priis. De bedst conserverede Skove i Districtet har østre Robygdelaget, ogsaa Sætersdalen har gode Skove, hvis Producter fordeelagtigen afsættes i Christiansand. I Aaseralds Sogn, hvis Vanddrag fører til Christiansand, er Lastedriften saagodtsom ophørt formedelst Skovenes Ubetydelighed. I de til Østerrisør og Christiansand førende Vanddrag ere Trælastpriserne mere gunstige for Producenten end i Nidelvens, hvilket jeg troer maa tilskrives særdeles Omstændigheder, især den lange Tid, der medgaaer formedelst de vanskelige og bekostelige Tverelve, inden den kjøbte Last kan komme til Afskibningsstedet. Jeg har søgt at skaffe mig Kundskab om Lastepriserne i dette Tidsrum, men ikke erholdt dem opgivne med nogen Nøiagtighed, kun saameget er derved erfaret, at i Frolands Sogn, der ligger nær Arendal, betales Lasten 2 à 3 Gange høiere end i Vanddragets fjernere Egne. Omkostningerne, som medgaae med Tømmerdriften i Hovedvanddraget fra Tvedt-Sund ved Udløbet af Nissevandet og fra Drangtvedt ved Udløbet af Fyrrisvandet, ere opgivne til i Gjennemsnit at udgjøre ved Mesfel Bom 42 ß. og ved Asdal Bom 14 ß. Flødningen over disse Vande, ligesom ogsaa den i de mange Tverelve, som hertil udløbe, vedkommer ikke den almindelige Elveflødning, men bestyres af de enkelte Trælasthandlere, som mærke i disse Tragter. Omkostningerne ved Fremdriften i Hovedvanddraget reparteres efter Antallet af de ved Bommene udtagne Tylter Tømmer uden Hensyn til Flødningens Længde, hvilket bidrager til at forhøie noget den Pris, Oplandets Bønder erholde for sin Last. I Gjennemsnit er udtaget i Tidsrummet fra Mesfel Bom 8,625 Tylter Tømmer og ved Asdals Bom 7,430 Tylter aarlig, dog bemærkes, at den Last, der paa sidstnævnte Sted er udtaget, tillige har passeret den ovenfor i samme Vanddrag beliggende Mesfel Bom.

De i Amtet liggende 3 Jernværker forsynes med Kul fra Gjerrestad, Søndelov, Vegaardsheien, Ombli, Froland, Heirefos og tildeels fra Møklands og Vegusdals Sogne og det i Sætersdalen under Optagelse værende Kobberværk vil erholde Kul fra Sandnæs, Oustad og Byglands Sogne. For Vegaardsheiens Sogn er Udbyttet heraf opgivet til 10,000 Spd. for et Aar. I Møklands og Ivelands Sogn tilvirkes noget Tjære tilsalgs, forøvrigt kun til eget Forbrug.

Naar undtages Aaseralds Sogn, hvor nogle Steder Tørv benyttes, er Districtet vel forsynet med Veed til Brændsel, og har Udskibning af Favneveed til Christiania bevirket høiere Priser herpaa langs Kysten.

d. **Fiskeriet** afgiver uden at kunne henregnes til Hovednæring et ikke uvigtigt Bidrag til

de mange Strandsidderes og Søfolks Huusholdninger og deraf afsættes endeel til Byerne. Makrelfiskeriet har i de senere Aar ikke slaaet ind. Af Hummer fiskes ikke ubetydeligt og afsættes især til engelske Opkjøbere. Lax fanges langs Kysten og i Elvene, dog ikke i nogen Mængde; Fiskeriet af Torsk paa det jydske Rev drives fremdeles og den bedre Maade, som i den senere Tid er anvendt ved Klipfiskens Behandling, har bevirket fordeelagtigere Afsætning. Ferskvandsfiskeriet er ubetydeligt, omendskjønt Elvene og endeel Vande i Robygdelaget ere temmelig fiskerige, men derpaa anvendes hverken Omhu eller Flid. Ikke heller ere forbedrede Fiskeredskaber blevne indførte.

e. Bergværksdriften vedkommende.

Ved Grubedriften vides ingen væsentlig Forandring at være foregaaet. Den Frolands Jernværk tilhørende halve Aslak Grube i Næskilen er solgt til Bolvig Jernværk. Næs Værk har optaget flere ældre Skjerp uden at Resultatet har svaret til Forventning, men Forsøgene fortsættes dog. I Sætersdalen er Grubedrift paabegyndt i Qvinqvenniet, idet Generalconsul Reinhardt i Christiansand har ladet optage endeel for lang Tid tilbage drevne Kobbermalmgruber, tildeels ogsaa nye, hvorved for denne Egn er aabnet en ny Erhvervskilde; hidtil har kun Grubedrift fundet Sted, men Smelteovn haves under Arbeide, der vil blive fuldført i Begyndelsen af 1847. Ved Næs Værk anvendes den varme Luft fremdeles ved Smeltningen og ansees som overordentlig kulbesparende. Den ellers saa ofte gjorte Erfaring, at Raajern produceret ved varm Luft bliver mindre godt end smeltet af samme Malm ved kold Luft, har her ikke fundet Stadfæstelse, ligesaa spores ingen skadelig Indvirkning heraf ved Fabrikationen af Stangjernet, der fremdeles hævder sit erhvervede Renomee. Den lancasterske Ferskningsmethode anvendes fremdeles ved Stangjerntilvirkningen og ansees som den fordeelagtigste for det havende Raajern; flere Forsøg have været gjorte med Anvendelse af varm Luft ogsaa herved, men uden Held. Derimod er Jernets Sveitsning eller Opvarmen til Udrækning i de senere 2 Aar aldeles forandret, idet hertil er benyttet en efter en fra Sverige erholdt Tegning construeret Gasovn, i hvis ene Deel Gas udvikles og i hvis anden Deel denne Gas forbrænder — hvorved udvikles en overordentlig Hedegrad, og har denne Sveitsovn vist sig særdeles fordeelagtig og kulbesparende. I 1842 anlagdes ved dette Værk et mechanisk Værksted, hvis Maskineri erholdtes fra England og hvortil en engelsk Maskinmester engageredes. Værket er herved sat istand til at levere ethvert ikke altfor stort Maskinarbeide og Dampmaskiner indtil 100 og 120 Hestes Kraft. Hidindtil er ved samme hovedsagelig kun arbeidet paa at forbedre Værkets eget Maskineri.

Ved Frolands og Egelands Jernværker vides ingen væsentlig Forandring i Driften at være foregaaet. Frolands Værk har i 1845 faaet fælleds Eier med Fritzø Værk, hvorved det har erholdt Adgang til gode Malme og er kommen i en Mands Eie, som baade vil og har Evne til at udføre de Forbedringer, som Tiden medfører. Af sammes Gruber drives nu kun Lyngroth Grube, i den forrige Besidders Tid tillige Aslak og Nikkelsberg Gruber, og har herfra i Tidsrummet været udført endeel Ammunitionsbestillinger for det Offentlige. Egelands Jernværk drives saagodtsom ene paa Tilvirkning af Stangjern, der fremdeles er meget søgt.

For Jernværkerne vare Udsigterne ved forrige Indberetning mindre gode, men Conjuncturerne have forandret sig meget til det Bedre i de senere Aar, især ved Afsætning af Stangjern til Nordamerica, hvortil Udskibningen har været i stadig Tiltagende og til forhøiede Priser, — og ere fremdeles lovende; Støbegods afsættes kun i Landet, især siden Danmark ved sin høie Told har spærret Markedet der for denne Artikel. For Værkerne bliver det stedse vanskeligere til nogenlunde antagelige Priser at erholde den fornødne Kul, bevirket især ved den nu fordeelagtigere Anvendelse af Skovene til deraf at aavirke til Udskibning, og hvor ønskelige end de gunstige Conjuncturer ere for Trælasten, vil derved vist i Tidens Løb Jernproductionen formindskes og fordyres, ligesom ogsaa Concurrencen med Udlandets Jernpriser vil vanskeliggjøres Jernværkerne.

f. Fabrikker og Binæringer.

Af Fabrikker findes i Amtet foruden de anførte 3 Jernværker — 14 Kornmøller, 4 Garverier, 1 Beenmølle, 2 Reberbaner, 4 Tobaksfabrikker og 73 privilegerede Saugbrug. I Landdistrictet er Haandværksdriften indskrænket til de simpleste Sorter, paa hvilke Loven af 15de Juli 1839 ikke har havt den mindste Indflydelse. Huusfliden er fremdeles meget ringe, skjønt større i Robygdelaget end i Nedenæs — paa hvilket første Sted den tilfredsstiller Behovet. Søfarten er en vigtig Binæring og som med Lyst benyttes i Nedenæs, hvor allerede i en tidlig Alder Sølivet begynder og vedvarer indtil Alder, Svaghed eller andre Omstændigheder nøde til at forlade det; der gives ogsaa i denne Egn flinke, uforfærdede Sø-

folk, som anbefale sig ved Troskab og Paalidelighed. Ved Udgangen af 1845 eiede Landdistrictet 4,244 Commercelæster i Skibe, og har de senere Aars gode Fragtfart opmuntret til at anvende Capitaler herpaa. Kystfarten er ikke betydelig og foregaaer især fra Byerne, dog er for Høvaag Sogn opgivet, at samme har afgivet 600 Spd. Nettoudbytte i et Aar. Af Landkræmmerier findes et i Nedenæs paa Gaarden Helle, der er i god Drift og af Gjæstgiverier gives i Robygdelaget 4, i Nedenæs 23. Den ved Lov af 8de August 1842 Landmanden givne Tilladelse under visse Betingelser at handle med enkelte Artikler benyttes ikke her. Skibsbyggeriet har været betydeligt, i Sønnelovs Sogn sysselsættes hermed stadig 50 Personer, hvorimod Opgivende fra de andre Sogne ikke har været at erholde. Baadbyggeri finder Sted langs med Kysten og afsættes et ikke ringe Antal Baade til Østlandet og til de i Havnene indkomne Skibe. Kysten er tilstrækkelig forsynet med dygtige Lodse, hvis Indtægter siges at være tiltagne siden Fyrene anbragtes paa Torungen og i Sandviken, som er den vigtigste Forandring der paa denne Kyst i bemeldte Tidsrum er foregaaet. Jagten benyttes lidet, dog mest i Robygdelaget; i Aaseralds Sogn fanges endeel Ryper og andet Fuglevildt til Afsætning i Kjøbstæderne, Rovdyr fældes ikke ofte, i hvilken Henseende der er Formodning om at den høiere Præmie der nu er bestemt vil bevirke god Forandring. Kjørseler for Værkerne af Malm er en Indtægt for de omkringliggende Bygder, men Varetransporter finder ikke Sted, da Almuen som oftest selv frembringer dem fra Kjøbstæderne. I Sætersdalen bemærkes mere Livlighed siden den ny anlagte Hovedvei er paabegyndt, og hvis Oparbeidelse har forskaffet Beboerne en ikke ubetydelig Arbeidsfortjeneste. Afsætningsstederne for Districtets Producter ere i Perioden ikke forandrede.

g. Oeconomisk Forfatning.

Denne maa ogsaa ansees at være gaaet fremad som Følge af det mere Liv i alle Næringsveie og de bedre Handelsconjuncturer og Skibsfart. Vel udviser Tabellen med den samme paategnede Forklaring, at der er paalæst 306,484 Spd. 86 ß. mere end aflæst af Pantegjeld; denne Forøgelse maa tilskrives deels Eiendommenes forøgede Værdi og hyppigere Afsætning ved Kjøb og Salg, men især Salgene af Næs's og Frolands Jernværker, som i Perioden ere foregaaede. Af Executioner for Gjeld er afholdte 1,036 til et Beløb af 38,137 Spd. $27\frac{1}{2}$ ß., i hvilken Henseende Forskjellen i Robygdelaget er mærkelig ved at sammenholdes med forrige Indberetning, hvilket tyder paa en bedre Formuesforfatning, hvorom Udpantningerne ikke kunne afgive nogen Maalestok, som fremkaldt af andre Grunde end Mangel paa Evne. Vedrueligheden synes ogsaa i Districtet at være tiltaget, og den overdrevne Brændevinsdrik finder ikke mere Sted saaledes som forhen.

I de senere Aar er Udvandring til Amerika begyndt og finder endnu Sted tildeels fra Ombli Præstegjeld og den vestre Deel af Nedenæs; fra Sætersdalen ere nogle Familier udvandrede; det er at formode, at denne Reiselyst vil aftage eller maaskee ophøre, naar Almuen faaer paalideligere Kundskab om det rette Forhold i Amerika. Hvad der hertil angives at bidrage er Skatters og Afgifters Størrelse her i Landet, og især Haabet om paa en lettere og mere indbringende Maade at kunne ernære sig og Familie.

Bidraget til Fattigforsørgelsen er betydeligt i Nedenæs, især i Øiestads, Frolands og Tromø Sogne, da der hertil i de 2de førstnævnte Sogne udlignes circa 3000 Spd. aarlig og i sidstnævnte circa 1500 Spd., og var det til Formindskelse i det directe Fattigbidrag ligesom ogsaa til Udryddelse af Løsgjængeri meget at ønske at de ved Lov af 20de September 1845 om Fattigvæsenet tilladte Arbeidshuse kunde blive oprettede i Districtet, hvortil der dog endnu ingen Forberedelse er gjort.

I Henseende til Veivæsenet bemærkes, at en ny Hovedvei er i Qvinqvenniet oparbeidet fra Christiansand gjennem vestre Robygdelaget indtil Valle Præstegaard, og, omendskjønt den først i 1847 vil blive aldeles fuldført, kan den allerede nu befares i sin hele Længde med Hjulredskab. Paa Amtscommunens Bekostning er adskillige betydelige Omlægninger paa Hovedveien i Nedenæs foregaaet, hvoraf den ved Valnestrand og Tøsekilen mellem Skydsstationerne Landvik og Møglestu har medtaget 5000 Spd. og haves under Arbeide et Anlæg i Sønnelov Sogn mellem Angelstad og Rød, der først om et Par Aar vil blive fuldendt og vil koste over 2000 Spd. I heromhandlede Tidsrum er af Hovedvei oparbeidet 9 Miil og af Bygdevei $5\frac{3}{8}$ Miil, saaledes at den med Hjulredskab fremkommelige Hovedvei udgjør $23\frac{1}{4}$ Miil og ligeledes Bygdevei 13 Miil, hvorhos dog bemærkes at endeel af den i Robygdelaget oparbeidede Bygdevei ei endnu haves i samlede Strækninger. Der spores i det Hele mere Sands hos Almuen for Lettelse i Communicationen, saaledes at den sætter sig paa egen Haand i Forbindelse med de oparbeidede Veie. Underretningen om Deres Majestæts naadigste Resolution af 26de Juni 1846 om en

Hovedveis Oparbeidelse fra Solberg i Holt Sogn til øvre Thelemarken er modtaget med Erkjendelse af det Meget, der i denne Retning er virket og vil visselig bidrage meget til denne Egns Opkomst.

Det i Aaret 1839 oprettede Amtssygehuus har i Tidsrummet virket med Held og tiltagende Søgning.

Af Bygdemagasiner haves kuns 2 for Tiden sc. i Bykle og Vegaardsheiens Sogne.

2. Kjøbstæderne.

Handelsvirksomheden har især i de sidste trende Aar været fordeelagtig paa Grund af mere Søgning efter Fragtfartøier, Trælastens Stigen i Udlandet og Udførselstoldens Nedsættelse.

Uagtet **Arendal**, som er Amtets vigtigste Handelsstad, har et stort Antal Handlende, finde de dog almindeligen godt Udkomme, da de mere Velhavende af dem tillige eie Skibe eller Skibsparti, der i de senere Aar har importeret betydeligt og ansees denne Erhvervskilde for Tiden for den fordeelagtigste. Nogle af Stedets Handelsskibe anvendes i Fragtfart fra Østlandet, Gøtheborg og Østersøen og nogle gaae i Fragt paa transatlantiske Farvande. I 1843 udrustedes et Fartøi for et Interessentskabs Regning til Hvalfiskeri i Sydhavet, hvis Udfald dog ikke har svaret til Forventning. Skibsantallet og Drægtigheden er ogsaa større end ved forrige Beretning og ere flere Skibe kjøbte fra Udlandet. Man befliter sig nu mere end før paa at tillægge sig smukke og hurtigseilende Fartøier. I Arendals Omegn holdes 5 Skibsværfter, Byens Indvaanere tilhørende, i Drift, af hvilke et især meget benyttes. Den vestsøndenfjeldske Skibsassuranceindretning er oprettet her paa Stedet i Perioden og har været til megen Vinding for Rehderne, da den egentlige Præmie kun har udgjort i Gjennemsnit henved 2 pCt. aarlig.

Om Sparebankens Status er særskilt aarlig Indberetning afgivet til vedkommende Kongelige Departement, kun bemærkes, at den her paa Stedet virker med en Capital af over 100,000 Spd., til hvilke man i den senere Tid har Vanskelighed at finde Laantagere; af sammes Overskud er en Capital anvendt til Indkjøb af Enkefru Kallevigs Vaaningshuus til Raadstubygning, som Byen hidtil har savnet.

En Pensionsindretning er ogsaa oprettet for ugifte Fruentimmer m. fl., og hvis Love ere approberede af det Kongelige Kirke-Departement 25de April 1843; den begyndte sin Virksomhed med 40 Medlemmer, der er steget til 428 med et Capitalfond af 5,487 Spd. 101 ß., og blev en Enke i 1845 tildeelt i Pension 30 Spd. og i Aar 2de Enker hver ligeledes 30 Spd. I Arendal findes et Musæum til Opbevaring af Oldsager og Mynter, der bestaaer ved frivillige Bidrag; i den korte Tid det har bestaaet er indsamlet ikke Ubetydeligt og deriblandt interessante oplysende Oldsager, der uden samme upaatvivlelig vilde være tabte, ligeledes ere flere sjeldne norske Mynter erhvervede. Et Par af Byens Mænd, der velvilligen have overtaget Bestyrelsen, virke med Iver for den, og uanseet de faa Resurcer, der staae til dens Raadighed, gaaer den aarlig fremad. Haandværksdriften er paa samme Fod som ved forrige Indberetning. Af Byens 4 Laug er intet udgaaet eller ophævet; nye Arter af Haandværksdrift er ikke indført: Formuestilstanden i det Hele antages at være gaaet fremad; Lastehandelen, der forhen næsten udelukkende har været i tvende Handelshuses Besiddelse, tæller nu flere Deeltagere og den deraf flydende Concurrence vil formeentlig bevirke høiere Lastepriser i Nidelvens Vanddrag.

Østerriisørs oeconomiske Forfatning er ogsaa i Fremgaaende som Følge af de heldigere Handelsconjuncturer og bedre Fragter. Fragtfart og Trælastudskibning, især til Hollænderne, der her selv hente Lasten, udgjøre Hovednæringerne. Flere Skibe ere byggede for Indvaanernes Regning deels i Byen selv deels i Omegnen. Den oprettede Haandgjerningsskole har bidraget til Huusflidens Opmuntring og Haandværksdriften, der er fri for Laugvæsen, er tilstrækkelig til Byens Forsyning.

Grimstad har samme Næringskilder, som de 2de andre Byer i Amtet, ogsaa her antages Formuestilstanden bedre end ved forrige Beretning uagtet de Handlendes Antal har tiltaget i større Grad her end i de andre Amtets Steder, tildeels som Følge af den lettere Adgang til Handelsvirksomhed, Loven om Handelen af 8de August 1842 tilsteder. Skibsbyggeriet er af Vigtighed for Stedet, men foregaaer paa Landets Grund, hvor de havende Skibsverfter holdes i stadig Drift. Byen i Forening med Fjære Sogn udgjør efter Kongelig Resolution af 28de Juni 1842 et eget Præstegjeld og har Oplysningsvæsenets Fond indvilget det fornødne Laan til Opførelse af en egen Kirke for Stedet.

3. Ladestederne.

Af de i Amtet værende tvende, sc. Lillesand og Tvedestrand — er førstnævnte Sted ved de i den første Deel af Qvinqvenniet indtrufne mislige Handelsconjuncturer sat noget tilbage, men dette

antages at have udjevnet sig meget ved de senere indtrufne heldigere Handelsforhold. Fragtfart og Lastehandel, hvilken sidste især drives fordeelagtig med de Danske, der selv afhente Trælasten — ere Stedets Næringer. Haandværksdriften er ubetydelig. Af de 2de herværende Garverier drives det ene med megen Kraft — og forsendes de tilberedte Huder og Skind til de fleste indenrigske Steder. I Aaret 1844 er oprettet en fast Skole, hvortil 100 Børn have Adgang og i forrige Aar erholdt Stedet sit eget Fattigvæsen adskilt fra Landets. Commune- og Fattigskatterne ere ikke ubetydelige.

Ladestedet Tvedestrand maa ansees i Tidsrummet mere at være gaaet frem i oeconomisk Henseende end førstnævnte Sted. Hovednæringerne ere de samme som der anført i Forening med Skibsbyggeri. 5 Skibe ere i Perioden byggede her af Drægtighed 516 Commercelæster og flere haves under Arbeide; af Stedets 23 Fartøier benyttes 8 af Drægtighed 642 Læster i Fragtfart. Af Haandværkere findes duelige Smede, Snedkere og Tømmermænd. Communeskatten er ubetydelig og Fattigskatten dækkes paa det Nærmeste af Brændeviinsafgiften. Stedet har erholdt et eget Postaabneri og det er til megen Lettelse i Correspondencen for sammes Handlende og Skibsrehdere, at Statens Dampfartøier ere beordrede at anløbe Havnen Haven i Oxefjorden.

Jeg antager nu at have meddeelt det Vigtigste af hvad der kan være Gjenstand for denne underdanigste Beretning, som jeg herved i dybeste Underdanighed nedlægger for Deres Kongelige Majestæt.

Arendal den 8de September 1846.

Underdanigst

Harboe.

Liſter og Mandals Amt.

Den naadigſt befalede

Beretning

om Liſter og Mandals Amts oeconomiſke Tilſtand for Aarene 1841 til 1845 inclusive giver man ſig den Ære herved underdanigſt at afgive ſaaledes.

Siden underdanigſt Beretning afgaves for næſtforegaaende Qvinqvennium, nemlig under 31te Juli 1841, ere i det Hele taget ingen betydelige eller mærkelige Forandringer foregaaede. Man ſkal derfor næſt at henviſe til vedlagte Tabeller, der ere forfattede overeensſtemmende med de foreſkrevne Schemata, underdanigſt henholde ſig til nysnævnte Beretning og kun tilføie, hvad den nu forløbne Periode giver Anledning til nærmere at oplyſe og omhandle.

A. For Landdiſtricternes Vedkommende.

a. **Jordbruget** er ogſaa i denne Periode gaaet fremad fornemmelig i Amtets øſtre Deel, hvor de Fremſkridt, ſom ere gjorte i Omegnen af Chriſtianſand og Mandal have fundet nogen Efterligning ogſaa blandt den mere fjernt boende Almue i disſe Steders nærmere Opland. Amtets Landhuusholdningsſelſkab har i de ſenere Aar af Mangel paa Midler ikke kunnet vise nogen ſynderlig Virkſomhed, hvilket blandt andet har havt til Følge, at den praktiſke Underviisning, ſom gaves endeel i Oddernæs Sogn ſamlede Elever, og ſom lededes af Selſkabet og vedligeholdtes ved dets Underſtøttelſe, har maattet ophøre. En medvirkende Aarſag hertil er uden Tvivl Forventningen om at en Landbrugsſkole vilde blive oprettet inden Amtet, hvorom ogſaa Amtsformandſkabet i forrige Aar fattede Beſlutning, der dog ikke ved Aarets Udgang naadigſt var approberet. Trangen til en ſaadan Skole tør forøvrigt antages at være vakt inden Amtet, hvorom Amtsformandſkabets Beſlutning i Aaret 1846, der i ſin Tid vil blive undergiven naadigſt Approbation, afgiver Beviis, og det tør haabes, at naar en ſaadan Skole i nogen Tid har virket, og Almuen derigjennem erholdt Oplysning om flere Landbruget vedkommende Gjenſtande, hvorom den nu mangler Kundſkab, ſaaſom Myrers og Nylands Opdyrkning, hvortil Anledningen paa mange Steder er overordentlig rig, forbedrede Redſkaber, Jordblanding m. m., vil denne Næringsgreen gjøre betydelige Fremſkridt.

Hvad angaaer Udſkiftningen af Fælledsſkab, da bemærkes underdanigſt, at den lettere Adgang til Udſkiftning, ſom er aabnet ved Lov af 28de Mai forrige Aar, vel for en Deel maa bevirke, at Udſkiftning i Fremtiden vil blive hyppigere end hidtil; men det maa paa den anden Side bemærkes, at der med de private Udſkiftninger følger temmelig væſentlige Mangler, ſom meget ville lamme den tilſigtede Virkning, idet deslige Forretninger hyppigt ere deels materielt urigtige, deels i Formen ſaa ufuldkomne, at de ere ſaare vanſkelige at befølge, og i Tidens Løb, naar locale Navne og Mærker forglemmes, end mindre ville kunne afgive Veiledning for tviſtende Naboer.

b. **Fædriften** er rimeligviis mere ſtationær end Jordbruget, uden forſaavidt, at maaſkee noget mere Slagteqvæg er produceret i denne end foregaaende Periode. Trangen til ordentlig oplærte Dyrlæger er viſtnok forhaanden, da til Exempel Skab blandt Faarene ſees at have anrettet betydelig Skade iſær i Mandals Fogderi; men denne Trang er neppe endnu følt blandt Almuen, der vanſkelig vilde bequemme ſig til i ſtort Antal at ſøge Hjælp hos en ſaadan, om han exiſterede. Heller ikke ſpores nogen Sands hos Almuen for

Hesteracens Forbedring ved at skaane og tilstrækkelig fodre Føllene, som i disse Egne allerede bruges til Arbeide, naar de ere aarsgamle, og det uagtet Udførselen af Heste til England, som af Mangel paa dertil tjenlige Dyr i nogen Tid var i Aftagende, nu igjen synes at ville tage Opsving, maaskee som Følge af Englands forandrede Toldsystem, og uagtet Amtet nu i det Hele maa ansees vel forsynet med Kjøreveie, der gjøre Krav paa større og stærkere Heste end de hidtil brugelige smaa vestlandske.

c. Skovdrift.

Skjønt Trælasthandel og Skibsbyggeri ere Næringsgrene, som i dette Amt have sat betydelige Capitaler i Circulation, og især den første er den vigtigste Handelsgren her i Amtet, er Skovdriften dog ikke stor, da det Tømmer, der udføres, for det meste kommer fra Robygdelaget; det er derfor ogsaa kun de Trakter, der grændse til dette, som have Furuskov til Udførsel. Saavel denne Skov, som Ege- og Birkeskoven, skal imidlertid være betydelig medtagen. Om Mangel paa Brændeved vil indtræde, kan endnu ei afgjøres, da Prisen paa denne Artikel vel i det sidste Aar er stegen noget, men hvilket antages nærmest at være en Følge af den milde Vinter i 1845 til 1846. Barkefletningen drives fremdeles paa en for Egeskoven ødelæggende Maade, og det antages at denne Bedrift, der paa Grund af mislykket Poteteshøst i nogle Districter har været Bondens Tilflugt i Sommerens Løb, vil vedblive, indtil en gunstigere Vending i andre Næringsgrene og maaskee stigende Oplysning deri vil bevirke Forandring. Kul- og Tjære-Tilvirkning antages fremdeles at staae paa samme lave Trin som i foregaaende Periode.

d. Fiskeri.

Det rige Sildefiskeri, der for et halvt Decennium siden foregik i Amtets vestlige Deel, har som bekjendt ikke i denne Periode kunnet drives. Derimod deeltager aarlig et ikke ubetydeligt Antal af Almuen især fra Stederne og Søkysterne i det store Vinterfiskeri i Stavangers og søndre Bergenhuus Amter, deels som Fiskere og deels ved at gaae i Fragtfart mellem Fiskestederne og Salterierne, men den Fordeel, som herved vindes, er usikker, saa at Mange især Vinteren 1844—45 vendte hjem med Tab. Denne Næringsgren er derhos, skjønt stemmende med Almuens Lyst, der mere er rettet paa det Erhverv, som erholdes tilfældigen og ved Hazard, end paa det, der vindes ved stadig Flid og vedholdende Arbeide, mindre fordeelagtig, forsaavidt den virker skadelig paa Moraliteten og er nedbrydende for Helbreden. Hvorvidt Hummerfiskeriet, der fremdeles drives paa samme Maade som i sidste Beretning anført, er i Af- eller Tiltagende ville Opgaverne fra Toldstederne oplyse. Til Brug i Husholdningerne sælges saavidt vides nu kun de smaa Hummere, der ei ere tjenlige til Udførsel.

Laxefiskeriet er neppe gaaet fremad hvad Udbyttet angaaer, ligesom det vel heller ikke er synderlig Tvivl om, at det i alt Fald oppe i Elvene fremdeles er gaaet tilbage. Om denne Tilbagegang staaer i Forbindelse med Tømmerflødningen og Saugbrugene eller om den ikke ogsaa i samme Grad spores i de Elve, hvor disse Næringsgrene lidet eller intet drives, fortjener maaskee nærmere Undersøgelse; heller ikke har man nogen Erfaring om, hvorvidt den i Indberetningen fra Fogden i Mandals Fogderi opstillede Formodning, at dette Fiskeri maaskee er tiltaget ude ved Havet, er begrundet.

Makrelfiskeriet antages derimod at være noget i Tiltagende som Følge af at større og hensigtsmæssigere Garn ere indførte, men heller ikke dette Fiskeri antages at afgive nogen stadig Erhvervskilde af Betydenhed, da Mængden af Fisk, der hver Sommer søger under Kysten, er høist forskjellig. Et Forsøg, som i Begyndelsen af Perioden gjordes fra Frankrig med Fartøier, der kjøbte raa Makrel som nedsaltedes i selve Fartøiet, har saavidt vides ei været fornyet.

e. Bergværksdriften

indskrænker sig fremdeles til de i forrige Beretning nævnte ubetydelige Kalkbrænderier. Et Forsøg har været gjort af et Handelshuus i Christiansand med at lade bryde og tilhugge Granit for at afsættes i Hamburg, men er neppe kronet med Held, da denne Virksomhed efter kort Tids Forløb ophørte, hvortil Grunden mindre turde være Mangel paa Materiale, end paa duelige Arbeidere, der maatte hentes fra andre Steder.

f. Fabrik- og Haandværksdrift.

Den første af disse Næringsgrene har især i Slutningen af Periodens Løb unægtelig vist en Tendents til Fremgang, fornemlig i Nærheden af Christiansand og Flekkefjord, i hvilken Henseende de nøiagtigst mulige Oplysninger ere meddeelte i den herhen hørende, vedhæftede Tabel. Den Omstændighed, at Handelen saavel med Udførselsproducter, der desuden ere faa især i Amtets vestlige Deel, som med indførte Varer, efterhaanden fordeles mellem et større Antal Individer, maa upaatvivlelig have til Følge, at de allerede tilværende

Capitaler søges anbragte paa anden Maade, og fra denne Side betragtet er der Grund til at formode, at Fabrikdriften vil tiltage ogsaa i dette Amt. Vel ere Levnetsmidler og som Følge heraf Arbeidslønnen kostbar, og det er allerede antydet, at Almuen ikke er meget tilbøielig til Flid og Stadighed ved det Arbeide, der ikke afkaster rigelig Fortjeneste, eller til at afgive sig med Sysler, hvortil den ikke fra Fortiden har været vant. Men det maa paa den anden Side bemærkes, at af de 2de Næringsgrene, der undertiden i en kort Tid skaffe de Arbeidsklassen i Stederne rigelig Fortjeneste, nemlig de store Fiskerier og Havarierne, er den første for det meste allerede ophørt for dette Amts Vedkommende, og den sidste aftager efterhaanden navnligen forsaavidt, at det dertil fornødne Arbeide i den senere Tid mere udføres efter Accorder, der sjelden afkaste saa rigelig Fordeel, som naar Arbeidet udførtes efter Regning, saa at det i de sidste Aar af og til har været vanskeligt for den Deel af Almuen, der ei har villet sysselsætte sig med andet end Skibsbyggeri og de herhen hørende Arbeider, at finde Beskjæftigelse, hvortil endelig kommer, at Fabrikkerne for en væsentlig Deel sysselsætte Fruentimmer og unge Mennesker, der have vanskeligt for paa anden Maade at faa stadigt Arbeide, især om Vinteren. Haandværksdriften paa Landet drives ikke nu mere end før, videre end til Almuens eget Behov.

g. Næringer.

Huusfliden staaer fremdeles paa et lavt Trin og maaskee lavere end paa de fleste andre Steder i Landet, da det er en Kjendsgjerning, at Producter, der ellers i temmelig betydelig Qvantitet haves som Udbytte af denne Næringsgren, er ukjendt blandt dette Amts Landalmue. Saaledes tilberedes Ost næsten aldeles ikke, skjønt der holdes en stor Mængde Gjeder, ligesom det overhovedet maa antages, at Almuen staaer langt tilbage i den Kunst at behandle og tilberede Melken. En medvirkende Aarsag hertil turde forresten ogsaa være at søge deri, at Jordbrugene i det Hele ere smaa og Foderet mindre kraftigt end paa fleste andre Steder i Lander. Af grove uldne Varer er det bekjendt, at en stor Deel kjøbes fra Stavanger Amt især fra Ryfylke. Skjønt det eneste Vildt der haves, nemlig Fuglevildt, i den senere Tid kjendeligen har været i Aftagende, tør dette dog neppe ansees som Beviis paa at ogsaa Jagten aftager, da blandt andet en ikke ubetydelig Deel af dens Udbytte skal være udført til Udlandet, hvor det betales bedre. Da dette Amt er blandt de med Havne bedst forsynede i Landet, er det en Selvfølge, at Lodseriet er en vigtig Indtægtskilde, der dog neppe er tilstrækkelig til i Forening med den Bifortjeneste som Lodserne kunne forskaffe sig, at give dem tilstrækkelig Underholdning. Den ifølge en i Aaret 1844 afsagt Høiesteretsdom (i Retstidenden for 1845 S. 1 f. f.) vedtagne Fortolkning af Lodsloven 6te August 1824 § 5, skjønt den uden Tvivl er den i Lovstedet bedst begrundede, antages at have medvirket ikke ubetydeligt til, at Lodsernes allerede forhen ringe Kaar nu ere saa betydelig forværrede, at deres Indtægter ere for smaa, hvorfor denne Klasse i oeconomisk og moralsk Henseende befrygtes at gaae tilbage. Mange af dem have ogsaa i den senere Tid været under offentlig Tiltale for Overtrædelser af deres Pligter, især Toldvæsenet vedkommende, hvortil Fristelsen vilde være mindre, naar Lodserne vare passende lønnede for deres besværlige og farefulde Arbeide. Da Lodsbetalingen nu fornemlig udredes af fremmede Fartøier, burde det maaskee undersøges, om den her i Landet bestemte staaer i et passende Forhold til den, der udenlands erlægges, og det rimeligvis stedfindende Misforhold gjennem Lovgivningen rettes.

Af Landkræmmerier haves kun et, nemlig i Lyngdals Præstegjeld, der skal drives med Fordeel. Af Gjæstgiverier ere i Lister Fogderi 20, og i Mandals 19.

Amtets Hovedveie udgjøre fortiden fra dets Grændse ved Aabel i Tveds Præstegjeld i Øst til paa Tronaasen i Bakke i Vest $13\frac{5}{8}$ Mile, og fra Grøndokken i Lyngdal til Spindsodden ved Farsund 2 Mile, samt af den fra Christiansand til Sætersdalen førende Hovedvei 6 Mile; heraf er i Periodens Løb oparbeidet Veistrækningen fra Sirnæsmoen til Lænde, $\frac{1}{4}$ Miil, hvorved Hovedveianlægget mellem Flekkefjord og Stavanger er bleven fuldført for dette Amts Vedkommende; ligeledes er Hovedveien mellem Lyngdal og Farsund (den saakaldte Spindsvei) bleven fuldført ved en i denne Periode foretagen Oparbeidelse af Veistrækningen mellem Qvavig og Grøndokken, af Længde $\frac{1}{4}$ Miil. Af den Deel af Hovedveianlægget mellem Christiansand og Sætersdalen, som ligger i dette Amt, er i Periodens Løb oparbeidet og omlagt forskjellige Strækninger, der antages tilsammen at udgjøre en Veilængde af 22 Mile, hvorved dette Veianlæg er saavidt fremskreden, at det i Aaret 1846 kan ventes fuldført. Foruden disse større Arbeider er der i Periodens Løb foretaget en Mængde mindre Veiomlægninger og Veiforbedringer, der have gjort Veiene lettere at befare. En Kjedebro ved Bakke, hvis Opførelse har medtaget betydelig Summer, der ere tilveiebragte ved Ligning paa Riigets Matriculskyld, er fuldført i Aaret 1844, lige

ſom der i Aaret 1845 er opført en hvælvet Steenbro ved Jægersbjerg i Nærheden af Chriſtianſand, hvilken Bro har koſtet henimod 1000 Spd. En ſtor Deel mindre Broer, af hvilke nogle have været ikke ganſke ubetydelige, ere desuden deels reparerede, deels af ny opførte. Af Bygdeveie har Amtet en Strækning af over 60 Mile, der ere rodeinddeelte og underlagte Communerne til Vedligeholdelſe. Heraf ere endeel ikkun oparbeidede ſom Rideveie, hvilket imidlertid neppe er Tilfældet med $\frac{1}{3}$ Deel af den anførte Veilængde. De øvrige Veie ere oparbeidede ſom Kjøreveie og vedligeholdes ſom ſaadanne. At udtrykke med nogen Talſtørrelſe hvor ſtor Deel af diſſe Veie, der i Periodens Løb er fra nyt af oparbeidet eller forandret fra ufremkommelig til farbar Vei, vil være vanſkeligt, efterſom de Arbeider, der paa diſſe ere foretagne, i Almindelighed ikke udgjøre lange ſammenhængende Strækninger, men derimod beſtaa i mindre Omlægninger, hvorved de ſteileſte Bakker og beſværligſte Steder ere omgaaede eller gjorte lettere at befare, hvilket igjen har havt til Følge, at der kan benyttes Kjøreredſkab længere opefter Dalſtrøgene, langs hvilke Veiene løbe, end hidtil har været Tilfældet. Af ſaadanne Omlægninger ere ikke faa i Periodens Løb udførte. Saaledes er en Deel af Bygdeveien fra Mosby i Oddernæs Sogn til Iveland Sogn forflyttet til et beleiligere Sted og en ny ikke ubetydelig Bro paa ſamme opført. Bygdeveien gjennem Grebſtad Sogn, der ved høit Vand i Sogne-Elven i lange Strækninger ſtod under Vand, er bleven betydelig forhøiet, hvorved denne Ulempe for endeel er hævet. Dette Arbeide, der er bekoſtet af Hollens Thinglag, har medtaget over 600 Spd. En ny Bygdevei af $\frac{1}{4}$ Miils Længde er bleven oparbeidet fra Heddeland til Øſlebø Kirke. I Bjellands Sogn er en ny Bro opført over Mandals-Elven ved Bjellands Præſtegaard og endeel ikke ubetydelige Veiarbeider foretagne. I Vads Thinglag ere de beſværlige Klever Egenæsbakken og Pramſtøbakken omlagte med betydelig Bekoſtning, og den ſaakaldte Birkelandsbro af nyt opført. I Qvinnesdalen er den over Qvinneſelven førende Bro, Hæsvatbroen, af nyt opført og Veiene forbedrede. I Sirdalen er Veien i den beſværlige Finlandsklev omlagt og forbedret med betydelig Bekoſtning. Desuden er en heel Deel andre Veiomlægninger foretagne, Broer og Brygger opførte o. ſ. v.

De 2de Bygdemagaſiner, der ved Indgivelſen af forrige Femaarsberetning fandtes heri Amtet, ere i Periodens Løb nedlagte.

Ifølge Fogdernes Indberetning maa det antages, at Landdiſtrictet i det Hele er gaaet noget, ſkjønt ikke betydelig, fremad i oeconomiſk Henſeende.

B. For Kjøb- og Ladeſtedernes Vedkommende.

1. Chriſtianſand.

a. Handel.

Dette Steds Handelsforholde antages i det Hele taget ei at have undergaaet nogen mærkelig Forandring i denne Periode. Landdiſtricterne, der udgjøre dens Opland, ere endnu for fattige paa Producter og for tyndt befolkede til at nogen levende og fordeelagtig Samhandel kan finde Sted, men det antages, ſom meldt for Landdiſtrictets Vedkommende under Artiklen Fædrift, at Affætningen af Slagtequæg og andre Fedevarer noget er i Tiltagende. I Periodens ſidſte Aaringer antages Trælaſthandelen at have været fordeelagtig, hvilket i Periodens hele Løb antages at have været Tilfældet med Barkehandelen og Affætningen af Birke- og anden Laſt af Løvtræ, der nemlig tilſkaaren i den Længde, ſom behøves til de Træer, hvori Sild nedlægges i Skotland, afſkibes derhen. Da dette Marked ſaavidt vides er det eneſte for denne Art Laſt, følger deraf, at Handelen dermed ei omfatter betydelige Qvantiteter, ligeſom denne Laſt i Almindelighed ſkibes i ſmaa Fartøier og ſjelden med Fordeel uden efter Ordre. Handelen med Rigets øvrige Egne antages ogſaa at være i nogen ſkjønt ringe Fremgang, da mange indenlandſke Fabricata endnu ikke uden med Bekoſtning og Uleilighed ere at erholde her paa Stedet. Grunden til denne Mangel, der i viſſe Henſeender ſtaaer ſom en Hindring for Civiliſationens Fremgang, turde deels være at ſøge i Vanen til at hente næſten alle Livets Fornødenheder, der overhovedet ere Gjenſtand for Handel, i dette Ords videſte Betydning, fra Udlandet, ſamt i de endnu ſtedfindende Creditforholde, i hvis Følge de fleſte Detailhandlere beſtaa ved den Credit, de erholde iſær hos hamburgſke Kjøbmænd, hvorfor de ſjelden ſøge at indlede Forbindelſe med Landets egne Fabrikanter. Imidlertid antages diſſe heller ikke at være uden Skyld heri, forſaavidt ſom de ikke i fornøden Grad ſørge for at deres Frembringelſer blive bekjendte og for at være forſynede med Commiſſionærer, der til alle Tider have Oplag heraf. Det i forrige Beretning omhandlede Creditſyſtem grundet paa gjenſidige Endoſſements og Cautioner beſtaaer fremdeles, dog neppe i ſamme Grad ſom dengang, væſentlig fordi man nu er bleven forſigtigere, men tildeels ogſaa fordi Laantrangen antages at være noget aftagen, ligeſom endelig ogſaa Pengenes Cir-

culation i de offentlige Laanekaſſer er ſtørre end forhen. I ingen af de herværende offentlige Laanekaſſer tages mere end 5 pCt. aarlig, men af diſſe Laan er det nu kun de til 4 pCt., der fremdeles ſøges med ſamme Begjærlighed ſom hidtil, hvilket kan ſluttes deraf, at det nu oftere hænder, at Capitaler, der ere beſtemte til Udlaan mod 5 pCt., for en Deel henſtaa udiſponerede, ligeſom det tør anſees ſom afgjort, at den private Disconto til høiere Procenter ſaa betydeligen er aftagen, at den nu ikke drives ſom nogen ſtadig Virkſomhedsgren.

b. **Skibsfarten**

antages at være i Stigen og iſær i Periodens ſidſte Aar at have været fordeelagtig; med det i forrige Beretning omhandlede Forhold betræffende Trælaſteksporten antages ingen Forandring at være foregaaet, hvorimod den i vedlagte Tabel over Stadens næringsdrivende Borgere indeholdte Opgave over Skippere viſer, at diſſes Antal er ſtegt. Den ſamlede Laſtedrægtighed af Byens Skibe paa over 3 Commercelæſter, der i Slutningen af 1840 udgjorde 2,692½ Commercelæſt, var ved 1845 Aars Udgang ſtegen til 3,764 Læſter; Antallet af Fartøierne over 3 Læſter drægtige udgjorde 115.

c. **Haandværksdriften**

har i Periodens Løb neppe gjort nogen mærkelig Fremgang. Som en af Hindringerne for denne Næringsgrens høiere Udvikling, bør, foruden den i forrige Beretning omhandlede Mangel paa Adgang til Undervisning og Dannelſe, hvormed igjen følger Mangel paa Sands og Smag for godt og ſmukt Haandværksarbeide, nævnes Mangel paa Affætning, der er en Følge af at dette Sted ſom bekjendt har en Folkemængde, der for en overveiende Deel udgjør Daglønnere og Folk af den ſimple Almue, ſamt Haandværkernes Antal, der i viſſe Grene, til Exempel Bagernes, er ſaa ſtort, at kun faa af dem have nødtørftigt Udkomme. Viſſe Haandværk ſtaa ſaaledes paa Grund af locale Omſtændigheder betydelig tilbage, ſaaſom Murernes, en Følge af at der bygges lidet, og det næſten udelukkende for Folk af Almuesklaſſen, ligeſom Bundtmagere, Sadelmagere og Hjulmagere kun have ringe Fortjeneſte. Haandværkernes Antal er derfor kun ubetydelig tiltaget.

d. **Fabrikdriften**

antages at gaa noget fremad. Vel er Anlæggenes Antal ikke forøget, hvilket navnligen gjælder Tobaksfabricationen og Garverierne; men Grunden hertil antages at være den, at diſſe Næringsgrene før mere end nu dreves ſom Binæring, hvilket iſær med Henſyn til den ſidſte antages at være lidet ønſkeligt, da et godt Fabrikat vanſkeligt kan vindes med tilſvarende Fordeel, hvor Fabrikationen drives i det ſmaa. Derimod antages Productet af Fabrikdriften i det Hele at være i Stigende.

Da det i forrige Aar i Oddernæs anlagte Bomuldsſpinderi er omhandlet under Landdiſtrictet, bemærkes alene her, at ligeſom det er anlagt af og tilhører en Kjøbmand i Chriſtianſand, ſaaledes drives det fornemlig ved Arbeidsfolk herfra. At ogſaa det under Oprettelſe værende Kobberværk i Robygdelaget er paabegyndt for et herværende Handelshuus's Regning har man troet at burde bemærke.

e. Om **Skibsbyggeriet** gaaer fremad, turde være vanſkeligt at afgjøre. Som det vil ſees er Antallet af nybyggede Fartøier ifølge Toldkammerets Opgave ſtørre i denne end i forrige Periode, men deres ſamlede Laſtedrægtighed mindre, uden at man dog deraf kan udlede nogen tilforladelig Slutning om Tilbagegang, ſaalænge man hverken har eller kan have Kundſkab om de paa Stadens Skibsværfter i Periodens Løb udførte Reparationer, der tildeels ere meget betydelige. En Mangel ved denne Næringsgreen er, at den ſtørſte Deel af de derved Syſſelſatte ere Dagleiere og Arbeidere uden faſt Anſættelſe, hvis Fortjeneſte undertiden er rigelig, medens den til andre Tider aldeles ophører, ſaa at den bidrager til at vedligeholde en talrig, men for det meſte uformuende Arbeidsklaſſe.

Om Byens oeconomiſke Forfatning i det Hele er gaaet frem eller tilbage, er vanſkeligt at afgjøre. Et Sted, der ſom bekjendt har et fattigt Opland og yderſt faa velhavende Indvaanere, men derimod en ſom Følge ei alene af Skibsbyggeriet, men ogſaa af den her foregaaende Forædling af Træaſten, deels til mere og mindre tilhugne Bjælker, deels til Planker og Bord, ſkaarne paa Haandſaug ved Daglønnere, talrig Arbeidsklaſſe, vil neppe nogenſinde hæve ſig til Velſtand, medmindre andre betydelige Hjælpekilder ſkulde aabne ſig.

Af efterfølgende Tabel over Commune-Skatterne i Chriſtianſand i Aarene 1841 til 1845:

Skatterne.	1841.	1842.	1843.	1844.	1845.	Tilſammen.
	Spd.	Spd.	Spd.	Spd.	Spd.	Spd.
Grund- og Bygningsſkat.	4900	4500	4600	4600	6700	25300
Næringsſkat	1400	1500	1600	1150	1675	7325
Veiſkat	322$\frac{1}{5}$	322$\frac{1}{5}$	322$\frac{1}{5}$	322$\frac{1}{5}$	321$\frac{1}{5}$	1610
Fattigſkat	10000	9000	10000	8600	8000	45600
Brændeviinsafgift . . .	1160	929	663	727	677	4156

vil det ſees, at de 2de ſidſte af disſe i Periodens Slutning ere ſtegne, hvorimod Fattigſkatten, ſom i Periodens 3de ſidſte Aar vare ſtørre end i Slutningen af forrige Periode, i de 2de ſidſte Aar igjen have kunnet nedſættes til ſamme Beløb ſom i 1840. Naar imidlertid bemærkes, at det Bidrag ſom Byen forhen havde af Stiftets øvrige Kjøb- og Ladeſteder, circa 2000 Spd. aarlig, i 1845 allerede var nedſat om tre Femtedele, medens Folkemængden er gaaet fremad, kan man neppe antage at Byens Evner til at bære ſine Byrder er formindſket. Den 31te December 1845 nøde 497 Perſoner Underſtøttelſe af Fattigvæſenet, i hvilket Tal dog, ligeſom i forrige Beretning, Familier beſtaaende af flere Lemmer kun er regnet for een Perſon. Underſtøttelſen med rede Penge udgjorde for hele Aaret 4,087 Spd. 37 ß. og med Brød 35,625 ℔. Paa Grund af Arbeidsanſtaltens Koſtbarhed for Fattigvæſenet var Forſlag fremſat om dens Ophævelſe, hvilket var undergivet en af Communalbeſtyrelſen nedſat Committees Betænkning, der ſaavidt vides endnu ikke er fremkommen. Med Henſyn til Spørgsmaalet om Byens Tilſtand i oeconomiſk Henſeende bemærkes endelig, at Brandtaxationen for dens Bygninger ved Slutningen af forrige Periode udgjorde 580,220 Spd. og ved Slutningen af denne 614,280 Spd., altſaa en Forøgelſe af 34,060 Spd. Nye Gaarde og Bygninger vare i Periodens Løb taxerede for 11,570 Spd., medens nedrevne Bygninger ere udgaaede af Brandtaxten tilſammen med 2,260 Spd., hvilket viſer en Tilvext for nye Bygninger af 9,310 Spd. Byens eneſte i forrige Beretning omhandlede Aſyl beſtaaer fremdeles og frequenteres daglig af omtrent 50 Børn.

Da Byens Brønde, hvoraf findes een næſten i hver Gaard, ikke i Ildebrandstilfælde anſaaes tilſtrækkelige, er i Periodens Løb med en Udgift af 8 à 900 Spd., deels af Communecaſſen, deels af et privat Selſkab, en Vandledning anlagt fra et i Nærheden værende Tjørn, hvorved een ſtørre og nogle mindre Kumme ſtadigen forſynes med Springvand.

Chriſtianſands Sparebank havde ved Periodens Udgang under ſin Forvaltning 93,013 Spd. 114 ß., hvoraf 5,609 Spd. 77 ß. var Sparebankens Fond og Reſten Foliehavernes Eiendom.

2. Ladeſtedet Mandal.

Om Stedets Handel gjælder i det Væſentlige hvad der er bemærket om Chriſtianſands, med hvilket Sted Mandal i flere Henſeender maa dele Skjæbne, da Næringskilderne paa begge Steder omtrentlig ere de ſamme. Som i forrige Beretning anført rammedes Mandal mindre haardt af de uheldige Conjuncturer i Periodens Slutning, hvorfor det rimeligviis forholder ſig ſom i Fogdens Indberetning anført, at Stedet i denne Periode er gaaet noget fremad; det ſamme antages om Haandværksdriften. Skibsfarten i ſelve Mandal opgives at lide ved Opgrunding af dens Havn, Mandalselven, i hvis Munding er en Sandbanke, ſom det vil overſtige Stedets Evner at borttage, men ſom nu er ſaa høi, at intet Skib, der ſtikker over 10 Fod dybt, kan paſſere ſamme, hvorfor ſtore Fartøier maa anløbe Kleven. Fremdeles antages Stedets commercielle Rørelſe i det Hele ifølge Fogdens Indberetning at lide under den langſomme Poſtgang, i det Poſten fra Chriſtiania og Udlandet opholdes længe paa Chriſtianſands Poſtcontoir og befordres ſærdeles langſomt derfra til Mandal, ſkjønt Veiene mellem begge Steder nu ere gode, og friſke Heſte at erholde paa hver Miil. Endelig mangler al Poſtforbindelſe mellem Mandal og dets Opland ſamt Robygdelaget uden gjennem Chriſtianſand.

Af nye Foretagender bør nævnes, at endeel mindre Fartøier paa circa 20 Læſters Drægtighed i Periodens 3de ſidſte Aar have været udruſtede til Nordiishavet paa Havkalvefangſt, hvilket hidtil antages at være lykkes.

Mandals i Aaret 1840 oprettede Sparebank havde ved Periodens Udløb under ſin Forvaltning 15,386 Spd. 77 ß., hvoraf 1,076 Spd. 48 ß. udgjorde bemeldte Banks Fond og Reſten Foliehavernes Eiendom.

3. Ladeſtedet Farſund.

Dette Steds Skibsfart, Handel og Haandværksdrift antages ikke i Periodens Løb at være

undergaaet nogen mærkelig Forandring. Som Følge af at Stedets Opland har forholdsviis høist ubetydelige Exportartikler at afsætte, hvorved Dækkelse af Bondens Gjeld for Kjøbmandsvarer vanskeliggjøres, have flere af Stedets Handlende betydelige Fordringer for en stor Deel mod Pant staaende hos Omegnens Indvaanere, og dersom Omstændighederne skulde gjøre det fornødent pludseligt at inddrive mange af disse Fordringer, vil Tab og Forviklinger lettelig opstaa. I Slutningen af Perioden er herfra ligesom fra Mandal udsendt et Par mindre Fartøier til Nordishavet paa Havkalve- og Sælhundefangst, uden at Udbytter af disse Speculationer endnu ere bekjendte.

I Aaret 1842 er i Farsund oprettet en Sparebank, der ved Udgangen af 1845 havde under sin Bestyrelse 10,665 Spd. 105 ß.

4. Kjøbstaden Flekkefjord.

Handelen. Stadens Udførselshandel har i Periodens Løb indskrænket sig i Gjennemsnit til 17,062 Tønder Sild aarlig, for det meste fisket i Stavanger Amt, samt i nogle Ladninger Bark og Birkelast. Stadens Opland har kun ubetydelige Producter at afsætte, nemlig foruden de 2de sidstnævnte Udførselsartikler, Tøndestave. Skjønt Stedet nu, som Følge af Lov 8de August 1842 om Handelen, har flere Kjøbmænd, end paa den Tid, det havde betydelig Handel, og skjønt Toldindtræderne i Periodens 2de sidste Aar have været noget større end i de nærmest foregaaende, antages de Handlende dog at være gaaede tilbage i Velstand. Skibsfarten har paa Grund af de om Handelen anførte Omstændigheder heller ikke været gunstig, ligesom Stedets Skibsrehdere heller ikke have kunnet tage nogen betydelig Deel i Fragtfarten, fordi flere af dem som Følge af Tilbagegang i oeconomisk Henseende have maattet sælge deres Fartøier. I Begyndelsen af 1840 havde Stedet 43 Fartøier drægtige 1334 Læster, men ved Udgangen af 1843 kun 33 Fartøier drægtige 701 Læster. Med Haandværksdriften er i Periodens Løb ingen mærkelig Forandring foregaaet, hvorimod Fabrikdriften har gjort en i Forhold til Stedets Størrelse betydelig Fremgang, især maa bemærkes, at Stedet eier ikke alene de ifølge Tabellerne derværende Fabrikanlæg, men ogsaa 3 vel indrettede Kornmøller, 1 Saug, 2 Oliemøller og et temmelig stort Garveri, alle beliggende i Byens Nærhed ved 2de forskjellige Vandfald i Næs Sogn. Med Hensyn til Skibsbyggeriet vides ingen anden Oplysning at meddele end den, som indeholdes i vedlagte Tabeller. Skjønt Folkemængden, der i den ældre Deel af Flekkefjord i 1835 udgjorde 1,272, ved Udgangen af 1845 var 1,469, foruden 141, der bo paa en Deel af Sunde Gaard, som blev lagt til Staden, da den blev Kjøbstad, saaledes er tiltagen, har Byfogden i sin Indberetning dog ytret den Formening, at Stedets oeconomiske Forfatning i Periodens Løb er gaaet tilbage. Aarslønnen har for en Tjenestekarl været fra 16 til 20 Spd., for en Tjenestepige fra 8 til 12 Spd., og Daglønnen for Mandfolk fra 28 til 32 ß. og for Fruentimmer fra 20 til 24 ß. paa egen Kost. Stedets Sparebank havde ved Periodens Udgang under sin Bestyrelse 23,798 Spd. 109 ß., hvoraf 1,673 Spd. 43 ß. var Fond og Resten Foliehavernes Eiendom.

Da nærværende underdanigste Beretnings Udarbeidelse af Undertegnede var paabegyndt, forinden Stiftamtmand Falsen henimod Midten af forrige Maaned tiltraadte Bestyrelsen af sit Embede og Stiftamtmanden endnu kun havde ringe Localbekjendtskab, er den efter fælles Overeenskomst ogsaa fuldført af mig.

Christiansand den 21de September 1846.

Underdanigst
W. Manthey.

Stavanger Amt.

Til Kongen!

Ifølge de Kongelige naadigſte Reſolutioner af 11te October 1825, 10de September 1827 og 23de December 1839 afgives herved underdanigſt Beretning om Stavanger Amts oeconomiſke Tilſtand for de 5 Aar fra 1841 til 1845 Aars Udgang, ſaavel i Almindelighed, ſom om dets forſkjellige Næringsveie i Særdeleshed.

A. For Landdiſtricternes Vedkommende.

1. Jordbruget.

Med dette er vel ikke i de ſidſte 5 Aar ſkeet nogen betydelig Fremgang, men det har dog været i jevn Tiltagende, ſkjønt mere eller mindre i de forſkjellige Egne. Efter vedlagte tabellariſke Forklaring Nr. 1 er af Nyland opdyrket til Ager i Jedderens og Dalernes Fogderi 281½ Tønder Land eller 1126 Maal Jord (hvori dog ikke er indbefattet hvad der af ny Jord er optaget til Ager i Lunde, Hellelands, Egerſunds og Haae Præſtegjelde, hvilket vedkommende Lensmænd ikke have kunnet opgive, ſkjønt noget ny Jord ogſaa der er forvandlet til Agerland) og i Ryfylke Fogderi (undtagen Søvde Sogn, hvorfra Opgave mangler) 260 Tønder Land eller 1040 Maal Jord. Herved har dog Fogden bemærket, at Opgaven for Skjolds, Aardals og Hølle Thinglage maaſkee maa forſtaaes om Tønders Udſæd efterdi Lensmændene have udtrykt ſig ſaaledes, at det er opryddet "til" det angivne Antal Tønder Land. Ved 1 Tøndes Udſæd forſtaaes 2 Maal Jord eller ½ Tønde Land. Sammenligner man disſe Opgaver med de for Aarene 1836—1840, ſaa udkommer det Reſultat, at der i disſe Aar ſkulde være opryddet 200 à 300 Tønder Land mere end i Aarene 1841—1845, men det er dog ſandſynligt at Forſkjellen ikke kan være ſaa ſtor. Det blev og bemærket i forrige Femaarsberetning, "at det ikke er aldeles paalideligt om Lensmændene i Ryfylke Fogderi overalt ved Benævnelſen af "Tønder" have forſtaaet Tønder Land til 4 Maal eller Tønders Udſæd." Man kan vel med nogenlunde Rimelighed antage, at der i hele Amtsdiſtrictet er i de ſidſte 5 Aar optaget af ny Jord til Ager mindſt 600 Tønder Land. Udſæden er dog ikke i Forhold dertil forøget, da endeel gammel Ager igjen er udlagt til Eng.

Med Hensyn til Dyrkningsmaaden og Agerdyrkningsredſkaberne kan man ikke ſige, at nogen mærkelig Forandring til det Bedre er foregaaet; men det Factum, at Amtsformandſkabet har beſluttet Oprettelſen af en Landbrugsſkole og dertil bevilget et aarligt Bidrag af 400 Spd., viſer, at Sandſen for Forbedring i Landbruget er tiltaget, og at man derfor har Grund til at vente Fremſkridt deri naar Landbrugsſkolen (der vil begynde ſin Virkſomhed i Begyndelſen af 1846) har virket i nogen Tid. Plougens Brug er i mange Egne, iſær paa Jedderen og paa endeel Steder i Ryfylke Fogderi, blevet mere almindelig end før, men dog bruges endnu paa mange Steder, i Særdeleshed i Dalerne og Fjelddiſtricterne, at ſpade Agrene, hvilket tildeels er nødvendigt formedelſt den Mængde ſtore Stene, ſom forefindes i Agrene. Høſtpløining benyttes næſten ikke, og det er kun paa nogle Steder paa Jedderen og i Nærheden af Stavanger at man i de ſenere Aar har brugt ſamme. Man gjør ſig ellers megen Flid for at forberede Ageren godt inden Sæden nedlægges i den; men Agerens Brakning og Vexelbrug er ſaagodtſom ukjendt her. Gjødſelblanding er almindelig, ſkjønt den ſkeer paa forſkjellige meer eller mindre henſigtsmæsſige Maader, og ved Søkyſten benyttes tillige Tang og Affald af Sild (Gan) til Gjødſel.

De almindeligſte Sædearter ere Havre, Blandkorn, Byg og Potetes, ſaavog tildeels noget Rug. Hvede ſaaes kun af Enkelte og meeſt ſom Forſøg. Havre og Potetes er overalt Hovedſæden og dernæſt Blandkorn og Byg. Potetesavlen har i de ſenere Aar lidt af Tørraadenhed, dog ikke i de foregaaende Aar ſaa betydeligt ſom i ſidſtafvigte

Aar, da saavel Tørraadenhed, som saakaldet Vaadraad angreb Poteterne i en forunroligende Grad saavel paa Marken, som i Kjelderne, og i mange Egne ikke vil levne det Fornødne til Udsæd. De Egne, som meest have lidt af denne Sygdom, ere Lunds, Soggendals, Hellelands og Egersunds Præstegjelde i Dalerne og de nærmest Stavanger liggende Sogne, mindre, men dog forskjellig i de øvrige Præstegjelde paa Jedderen og i Ryfylke Fogderi, i hvilket Sidste endog enkelte Sogne bleve næsten aldeles skaanede for den.

Nogen egentlig Misvæxt henseende Kornavlen har der i de sidste 5 Aar ikke været; ringest var den i 1845, der gav meget let Korn formedelst den vaade Sommer og Høst; i 1841 og 1843 var vel Qvantiteten noget mindre end sædvanlig, men Qvaliteten meget god; 1842 og 1844 kan i det Hele henregnes til gode Kornaar.

Forholdet mellem Kornsæden og Potetes er forskjellig, men kan i Almindelighed antages at være saaledes, at af Agerlandet benyttes til Potetes: i Dalerne $\frac{3}{7}$ eller $\frac{3}{8}$, paa Jedderen $\frac{1}{8}$ og i Ryfylke $\frac{1}{6}$; det Øvrige til Kornsæd. De almindeligste Sædearter Havre og Blandkorn give 6 til 8 ja endog 10 Fold efter Agerens Beskaffenhed; Potetes 8 til 15 Fold; men meest almindelig 10 Fold. Af Bælgfrugter og Roer dyrkes kun noget Ubetydeligt hos Enkelte i Haugerne. Flere Præstegjelde, hvoriblandt det Meste af Jedderen, Rennesø og Findø Præstegjelde samt Stjernerø Sogn kunne ikke alene brødføde sig selv, men og sælge noget Korn, særdeles i gode Aaringer. Enkelte andre Sogne som Hellelands, Augvaldsnæs og Torvestad kunne i gode Aar paa det Nærmeste brødføde sig selv, men de Øvrige trænge til Kornkjøb i større eller mindre Grad. Lin og Hamp dyrkes ikke og af Humle kun noget Ubetydeligt paa enkelte Steder i Dalerne og inde i Fjordene i Ryfylke Fogderi. Dyrkningen af Haugevexter er ogsaa ubetydelig og kun til Huusbrug i smaa Hauger ved Husene. Kun enkelte Steder i Dalerne og det Indre af Ryfylke haves paa nogle Gaarde Frugttræer, nemlig Kirsebær-, Æble-, Pære- og Blommetræer, som bære tildeels ret god Frugt og hvoraf noget sælges. Buskvexter, nemlig Stikkelsbær, Ribs og Soelbær er noget meer almindelig, især nærmest Stavanger. Paa Jedderen og iøvrigt ved Søkysterne lykkes ikke Frugttræer formedelst Soluften og de skarpe Vinde.

De vigtigste Aarsager, der virke hemmende paa Jordbrugets Fremgang, ere deels at en stor Deel af Almuen gjerne vil hænge ved det Gamle og nære Frygt for Tab i Kornavlingen ved at udlægge deres gamle Ager til Eng imod nye Agre, deels den Besværlighed der i disse Egne, hvor Jorden i Almindelighed er opfyldt med store Stene, er forbundet med Optagelse af Ryland, deels at megen Arbeidskraft tabes fra Jordbruget ved Fiskerierne og Søfarten, deels Mangel paa Evne til at anvende noget Betydeligt paa Optagelse af Ryland, bedre Agerdyrkningsredskabers Anskaffelse m. v. Fælledskabet har ogsaa været til Hinder i Agerbruget, men dets Ophævelse har i de senere Aar gjort god Fremgang, da man nu almindelig indseer Nytten deraf, og dette, i Forening med at der ved den oprettede Landbrugsskole vil blive oplært Subjecter med Kyndighed i Agerbruget, vil utvivlsomt i Fremtiden bringe dette i bedre Flor. Den hidtil for en stor Deel allerede fremmede Udskiftning, den vundne Erfaring om de Fordele som Jordens Opdyrkning bringer Eierne, Forvandlingen af en stor Deel Bygselgods til Eiendomsgods og at Landhuusholdningsselskabet har overladt Krudt til nedsat Priis til Bortminering af store Stene i Agrene, har virket til Jorddyrkningens Fremgang. Gaardenes Udstykning i mindre Dele, skjønt i andre Henseender skadeligt, har ogsaa bidraget til Rylands Opdyrkning. Vedlagte Tabel Nr. 1 indeholder Oplysning om Jordbrugenes Antal, hvormange deraf der benyttes af Eierne eller ere bortfæstede eller bortleiede, Matriculskylden og hvorvidt Udskiftningen er fremmet. Opgave over Udsæd og Avl er ikke indhentet fordi almindelig Folketælling fandt Sted ved 1845 Aars Udgang og ved denne er Udsæd og Avl blevet opgivet.

2. Fædrift.

Da der ved Folketællingen ved 1845 Aars Udgang er indhentet Oplysning om Antallet af Heste, stort Qvæg, Faar, Gjeder, Svin og Reensdyr, saa har Amtet ikke indhentet Opgave derover. Skabsygen har ogsaa i de senere Aar skadet Faarene, dog i mindre Grad end før fordi Almuen — ved at slagte de smittede Faar og anskaffe friske — har søgt at udrydde den. Til dette Øiemed har Almuen i flere Sogne paa Jedderen indgaaet frivillige Foreninger om at skille sig ved de smittede Faar og afholde de friske, som de anskaffe, fra at komme sammen med smittede, og dette har betydelig bidraget til Sygdommens Udryddelse, dog existerer den endnu paa mange Steder. Disse Bestræbelser i Forening med at Landhuusholdningsselskabet for nogle Aar siden anskaffede 3 Par Electoralfaar, der bleve udsatte paa forskjellige Steder og have deels givet Afkom, deels parret sig med den før havte Race, har bidraget til Faareracens Forædling i nogle Sogne paa Jedderen og i Findø Præstegjeld. Til Qvægavlens Forbedring have

nkelte Mænd i Egnen af Stavanger anskaffet Kjør fra Jylland og overladt Kalve af dem til Andre til Opdræt, men isvrigt er intet Væsentligt gjort til Qvægavlens Forbedring. De Fleste holde flere Kreature end de forsvarlig kunne føde, hvoraf følger, at de i mindre gode Høeaar maa benytte Surrogater saasom Tang, bedærvet Fisk og deslige, hvorved Qvæget vel til Nød kan friste Livet, men afgiver ikke den Melk eller Gjødsel, som det kunde, naar det erholdt bedre Føde. Paa Jedderen lader man ogsaa Ungfæet søge sin Føde paa Marken om Vinteren, da dersteds kun sjelden falder Snee, men den daarlige Føde de derved faae, hindre deres Vext og Udvikling. Med en bedre Fødning vilde Qvægavlen sikkerlig kunne forbedres. Ogsaa i denne Retning haaber man at Landbrugsskolen vil virke gavnligt. Hesteracen har man søgt at forædle, deels ved at Landhusholdningsselskabet anskaffede en Stodhingst fra Gulbrandsdalen, deels ved at ogsaa enkelte Private have anskaffet gode Stodhingste. Hestene fødes ogsaa nu noget bedre end før har været Tilfældet.

I de Egne, hor Agerdyrkningen og Udskiftningen har gjort meest Fremskridt, sporer man ogsaa, at Englandet er blevet forbedret, deels ved gamle Agres Igjenlægning til Eng og deels ved skadeligt Vands Afledning. Nogle udsaa ogsaa Græsfrøe, hvoraf Timothei er det som her findes meest anvendeligt og hensigtsmæssigt.

Forholdet mellem Eng- og Agerland og mellem Besætning samt Korn- og Potetesavling er saa forskjelligt at ingen bestemt Angivelse kan gjøres. Som Medium har man antaget, at Englandet optager omtrent $\frac{9}{10}$ og Agerlandet $\frac{1}{10}$ af Hjemmarken, samt at der paa en Eiendom, der føder 1 à 2 Heste, 10 Køer og 30 Faar, i Almindelighed avles 30 Tønder Korn og 30 Tønder Potetes. Paa Jedderen er Forholdet noget anderledes, da Hesteantallet der er større i Forhold til Kreaturtallet og Kornavlen større saavel i Forhold til Kreaturantallet som til Potetesavlen.

Af Fedevarer frembringer Distrietet ikke alene det Fornødne til eget Behov, men ogsaa endeel til Salg til Kjøb- og Ladestederne. Almuen i Fjelddistricterne afhænde endeel Slagtequæg — der om Foraaret opkjøbes af Qvæghandlere og havnes om Sommeren i Fjeldbeiterne — og om Høsten sælges deels til Stavanger og Ladestederne i Amtet, deels til Steder udenfor Amtet. Hvormeget der de sidste 5 Aar aarlig er produceret af Fedevaer har man ei kunnet erholde opgivet, men af Smør, Ost og Talg afhændes ikke saa lidet til Stavanger og Ladestederne, ligesom og Talg udføres til Stederne østenfor. Productionen af Smør og Ost er dog ikke tilstrækkelig til at forsyne Amtets Kjøb- og Ladesteder, der erholde meget af disse Artikler deels fra Hardanger og deels fra Danmark.

3. Skovdrift.

Denne er ubetydelig i Jedderen og Dalernes Fogderi, hvor der kun paa et Par Gaarde i Birkrims Sogn og paa nogle Gaarde i Lunde Sogn er noget Furruskov. Foruden hvad disse Gaardes Beboere benytte deraf til eget Huusbrug, sælge de noget til Bygningsmaterialier til Naboerne. Fogderiets øvrige Indbyggere maa derfor have sine Bygningsmaterialier fra andre Egne og faae dem deels fra Ryfylke, deels fra Lister og Mandals Amt. Af Løvskov findes endeel i Dalerne og noget i Thime, Høilands og Gjesdals Sogne, men ikke tilstrækkeligt til Brændsel, hvortil isvrigt bruges Torv, der paa Jedderen er saagodtsom det eneste Brændematerial, som der haves. Den findes ogsaa der i tilstrækkelig Mængde, thi mangler den end paa enkelte Gaarde, saa have de andre Mere end de selv behøve og derfor ikke alene kunne forsyne Naboerne, men ogsaa sælge endeel til Stavanger. I Soledals, Hjelmelands, Jelsøe og Strands Præstegjeld i Ryfylke Fogderi gives temmelig gode Furuskove, hvorfra saavel den øvrige Deel af Fogderiet, som tildeels Stavanger og Jedderen forsynes med Bygningsmaterialier. I de senere Aar er kun Ubetydeligt udført til Udlandet. Neerstrands Præstegjeld har den til eget Behov fornødne Skov, hvilket ogsaa tildeels er Tilfældet i Skjolds og Vigedals Præstegjelde. Samtlige nævnte Præstegjelde have ogsaa meer eller mindre Løvskov, fornemmelig Birk, hvoraf en ikke ubetydelig Deel Brændeveed afsættes til Stavanger. Ellers klages over at Skovene ere i Aftagende, hvortil Hovedaarsagen er for megen Hugst i Forhold til deres Omfang. Paa Karmøen og de øvrige Dele af Fogderiet, som ligger ved Søekysten, er ingen Skov og man bruger der Torv til Brændsel. Af denne er der paa nogle Steder mindre end Behovet kræver saaat Vedkommende tildeels maa kjøbe Brænde fra Fjordene. Skove af Gran findes ikke i Amtsdistrictet.

Efter vedlagte Tabel Nr. 2 **A** og **B** er Saugbrugenes Antal: i Jedderens og Dalernes Fogderi 2 privilegerede og 4 uprivilegerede; i Ryfylke Fogderi 44 privilegerede og 15 uprivilegerede.

I Jedderens og Dalernes Fogderi tilvirkes ikke Kul eller Tjære; i Ryfylke Fogderi tilvirkes heller ikke Tjære, men noget Kul til Vedkommendes eget Behov.

4. Fiskeriet.

Vaarsildfiskeriet er en rig Indtægtskilde for en stor Deel af Amtets Almue og næst Agerbruget Almuens vigtigste Næring. De Egne, hvor dette Fiskeri i de sidste 5 Aar fornemmelig har været drevet, er nordre Deel af Jedderen, Karmøen og omliggende Øer, og især ved Skudesnæs og nordenfor Torvestad Præstegjeld, hvor det har slaaet godt til, skjønt ikke alle Aar paa de samme Steder. Ved Soggendal har ingen Sild været fisket i disse Aar og ved Egersund enten saagodtsom Intet eller kun Ubetydeligt; saaledes i Aarene 1842 og 1845 kun 200 til 400 Tønder hvert Aar, i 1843 1000 à 1200 Tønder, i 1841 cirka 2000 og i 1844 omtrent 3000 à 4000 Tønder. Om Qvantiteten af Sildefiskeriet ved den nordre Deel af Jedderen og i Ryfylke Fogderi kan man vel ikke meddele nogen bestemt Opgave efterdi Udførselen skeer fra forskjellige Steder, men det har været betydeligst i Aarene 1841, 1842 og 1844, for hvert af hvilke Aar man anslog Fangsten til henimod 300,000 Tønder, noget mindre i 1845, da den anslaaes til omtrent 200,000 à 250,000 Tønder og mindst 1843. Endeel Sommersild og Brisling er ogsaa fisket i Fjordene i Ryfylke Fogderi og i Gandsfjorden i Nærheden af Sannæs. Ligeledes er fisket Makrel i Fjordene i Ryfylke Fogderi, hvoraf endeel er udført.

Efter Opgave af Vrageren i Stavanger er i formeldte 5 Aar vraget til Udførsel deels til Udlandet, deels til indenrigske Steder:

	Vaarsild.	Smaasild og Brisling.	Makrel.	Torsk.
I 1841	219,435½ Td.	1565 Td.	1195¾ Td.	64¾ Td.
; 1842	260,661½ —	3241¼ —	1572½ —	30 —
; 1843	129,744 —	4902¼ —	1689¼ —	350 —
; 1844	265,896½ —	7654¼ —	858 —	2 —
; 1845	253,210½ —	7255¾ —	446¼ —	44¼ —

Vaarsilden føres for det Meste til Sverige og Østersøen, Sommersilden, Brisling og Makrel mest til indenrigske Steder. Hummerfiskeriet er ogsaa en vigtig Binæring, men er i de senere Aar formindsket og det er at befrygte at det end yderligere vil aftage, da man i sidste Aar har, især i den nordre Deel af Amtet, drevet det, til Skade for Yngelen, endog i Juli og August Maaneder.

Noget Lax fiskes saavel flere Steder langs Kysten og i Fjordene, som i Elvene, men dette Fiskeri ansees ogsaa paa nogle Steder aftaget. Foruden den Lax, som vedkommende Bygder selv forbruge, afhændes endeel til Kjøb- og Ladestederne, deels ferst, deels saltet og røget. Østersfiskeriet, som meest har fundet Sted i Nærheden af Stavanger og i Ryfylke Fogderi, er ogsaa aftaget. Strax efter Vaarsildfiskeriet fiskes almindelig endeel stor Torsk, der meest forbruges i Husholdningerne eller sælges ferst eller saltet i Stavanger, dog saltes eller tørres ogsaa noget deraf til Udførsel. Iøvrigt fiskes en ikke ringe Deel smaa Torsk, Sei, Flyndre, Mort, Aal og anden Smaafisk deels til Huusbrug og deels til Salg til Stavanger og Ladestederne.

Naar undtages Lax i Elvene er Ferskvandsfiskeriet af liden Vigtighed og drives heller ikke med Flid eller Omhyggelighed. Det er betydeligst i Fjelddistricterne, men ogsaa der kun til Vedkommendes eget Forbrug.

Nogen Forbedring i Fiskeredskaberne er neppe i de sidste 5 Aar indført. Fiskerne, især i de nordligste Egne, have begyndt at bruge Sildegarn med mindre Masker end forhen, hvilket ansees skadeligt, da man derved gaaer tabt af den største Sild, som gjælder meest i Handelen. Derimod iagttager man nu en større Forsigtighed og Omhyggelighed med Sildens Tilvirkning ved deels ikke at nedsalte bedærvet Fisk, ved at bruge tilstrækkelig Salt og med større Omhue for at anvende gode Tønder til Fiskens Nedsaltning og Opbevaring. Meget staar dog nok endnu med Hensyn til Tilvirkningen tilbage at ønske for at Silden kunde blive en saa god Vare, som den ved sin oprindelige Godhed sikkert er skikket til. Mange erkjende dette og det er at haabe at man fremdeles vil stræbe til Forbedring i denne Retning.

5. Bergværksdrift

finder ikke Sted i dette Amtsdistrict; ei heller drives noget Skjærp paa Mineralier, som kunne henregnes til Metaller. Marmor eller andre udmærkede Steenarter vides heller ikke at være opdagede.

6. Fabrik- og Industrianlæg.

Ifølge de før berørte Tabeller No. 2 **A** og **B**, findes i Jedderens og Dalernes Fogderi: 2 Teglværker, 1 Pottemageri, 5 Kornmøller af de større Slags og 2 Reebslagerier; i Ryfylke Fogderi er ingen saadanne Fabrikanlæg. De Brændevins-brænderier, som før var i begge Fogderier, ere i Periodens Løb nedlagte. De specielle Oplysninger

om formeldte Indretninger indeholdes i Tabellerne, dog anmærkes, at der til det ene Teglbrænderi, nemlig i Kleps Thinglaug, bruges alene Torv til Brændsel. Smaa Kornmøller, paa hvilke kun males til eget Husbrug eller for de nærmeste Naboer og i kortere Tidsrum med Hjælp af Flomvand, gives ved de fleste Gaarde, ligesom der og findes nogle Stampemøller.

7. Binæringer.

Husfliden staaer vel endnu ikke paa noget høit Trin, men har dog, i Særdeleshed med Hensyn til den qvindelige Husflid, gaaet fremad i de sidste 5 Aar, hvortil den billige Priis paa ufarvet Bomuldsgarn ikke lidet har bidraget. Den bestaaer i Almindelighed af Vævning saavel af uldne Tøier, saasom Stof og Vadmel, som af Linned, nemlig Dreiel og Lærred. Ogsaa strikkes endeel uldne Huer, Trøier, Strømper og Vanter. Vel er det meest til eget Forbrug, dog afsættes ogsaa endeel uldne og strikkede Tøier til Stederne østenfor, ligesom og en ikke ubetydelig Deel deraf samt af Stof og Lærreder sælges i Stavanger og Ladestederne i Amtet. Meest Fremgang har Husflid den gjort paa Jedderen og af sammes Frembringelser sælges ogsaa endeel til Sødistricterne. Værdien af hvad der af disse Husflidsproducter sælges kan ikke angives, men man kan nok ansætte samme til omtrent 3000 à 5000 Spd. aarlig.

Af Haandværkere haves de behøvende i Landdistricterne. Iøvrigt indskrænker Mandfolkenes Husflid sig til Forfærdigelse af de nødvendige Arbeids- og Gaardsredskaber og Fiskeredskaber, samt i nogle Egne af Ryfylke Fogderi af Sildetønder. Denne Næringsvei — som ogsaa før dreves i Lunde Sogn, men der saagodtsom aldeles er ophørt siden Sildefiskeriet ved Flekkefjord og Sogndal ophørte — er nu meget aftaget fordi Bøgetønder, hvortil Materialet hjemføres fra Udlandet, nu meest benyttes til Sildsaltningen, da de ere bedre og fordeelagtigere for Varens Afsætning i Udlandet. I Jedderen og Dalerne er ingen Skibs- eller Baadbyggerier, men i Ryfylke Fogderi er i f. A. bygget 2 Skøitefartøier i Torvestad Thinglag og 1 Ditto i Rennesø Thinglag, foruden at Adskillige befatte sig med Baadbygning i Neerstrands og Strands Thinglage. Saavel større Fartøier som Baade faaes meest fra Hardanger.

Om Fiskerierne er forhen handlet. Jagten indskrænker sig meest til Fangst af Fuglevildt om Vinteren og Foraaret i Fjelddistricterne, hvoraf der er afsat en god Deel til Kjøb- og Ladestederne, uden at man dog seer sig istand til at opgive Værdien deraf. Fragtfarten er en vigtig Binæring for Beboerne af Søkysterne og i Fjordene i Ryfylke Fogderi. Den skeer meest med Egnens Producter, deels med Træmaterialier til Stavanger, deels til Østlandet, Gothenborg og Østersøen med Fiskevarer. Den bringer Districtet betydelig Fordeel, men hvormeget den kaster af sig kan ikke opgives. Landtransport med Varer indskrænker sig til, at Bønderne føre sine egne Producter til nærmeste Kjøb- eller Ladested.

Den Handel, som finder Sted med Landmandens Varer og Producter, bestaaer deels i Afsætning til nærmeste Kjøb- eller Ladesteder, deels i Salg eller Omtuskning af samme til Landkræmmerne og mellem Bygderne indbyrdes. Fra Fjordene i Ryfylke Fogderi føres saaledes Tømmer, Bord og andre Træmaterialier til Jedderens Beboere, hvorimod disse igjen forsyne Hine med Kornvarer og Potetes. Hovedstedet for denne Omsætning er Strandstedet Sannæs i Høilands Præstegjeld. Den Tilladelse til Handel i Landdistricterne, som Loven af 8de August 1842 § 16 b giver, benyttes fornemmelig i Ryfylke Fogderi, men kun lidet i Jedderens og Dalernes Fogderi.

Omreisende Handelskarle opkjøbe, især i Fjelddistricterne, deels levende Creaturer, deels Talg, Huder og Skind samt uldne Varer, som de føre til Byerne og Meget deraf til Østlandet.

Af Landkræmmerier er ingen i Jedderens og Dalernes Fogderi, men i Ryfylke Fogderi ere følgende Landkræmmerier: 11 i Augvaldsnæs Præstegjeld, hvoraf 10 i Kobbervik, 3 i Hougesund i Torvestad Præstegjeld, 1 i Neerstrands Præstegjeld, 2 paa Strandstedet Sandslandet og 1 paa Strandstedet Jelsø i Jelsø Præstegjeld og 1 i Hjelmelands Præstegjeld. Af Høkere ere 2 paa Strandstedet Sannæs i Jedderens og Dalernes Fogderi, 2 i Skudesnæshavn, 2 i Kobbervik og 2 paa Sandslandet i Ryfylke Fogderi. Handelsrørelsen har i de senere Aar været i Tiltagende og saavidt man har kunnet erfare have Landhandlerne temmelig god Afsætning. Gjæstgivernes Antal ere nu: i Jedderens og Dalernes Fogderi 6 og i Ryfylke Fogderi 25, hvoraf 4 tillige have Landhandlerbevillinger. Gjæstgiverierne have kun lidet Søgning, da de fleste af dem alene ere oprettede paa Skydsstationer for Reisende.

Districtets Producter — foruden Fiskevarer, som afskibes til Udlandet — føres meest til Stavanger og Ladestederne, og iøvrigt til Stederne østenfor og Noget til Bergen. Fra disse Steder forsyner Almuen sig og med hvad den behøver. I Landdistrictet er intet Marked, men et Marked aarlig sidst i October i Stavanger, hvor Omsætningen er temmelig betydelig. Ogsaa etslags Marked, skjønt ikke autoriseret, finder Sted i Stavan-

ger ved St. Hanstid, da Almuen saavel fra Ryfylke som fra Jedderen i stor Mængde indfinde sig med sine Producter, deels til Salg til Byens Indvaanere og deels til hinanden indbyrdes. Denne Sammenkomst grunder sig alene paa en stiltiende Overeenskomst, der i de senere Aar kan siges at være blevet en Vedtægt, og Handelen indskrænker sig kun til hvad der til enhver Tid er lovmedholdigt.

Fremdeles kan henføres til Binæringer: Ind- og Udladning af Skibe og Arbeidsfortjeneste ved den i de senere Aar stedfundne Oparbeidelse af betydelige Strækninger af Hovedveien i Dalerne.

8. Om Districtets Tilstand i Almindelighed.

Til Oplysning i denne Henseende vedlægges underdanigst en Tabel Nr. 4, A, der indeholder Oplysning for ethvert af de sidste 5 Aar om: a) Beløbet af thinglæste Gjeldsbreve og Skifteudlæg hvorved Pant er givet i faste Eiendomme; b) Beløbet af aflæste Panteheftelser af bemeldte Slags; c) Beløbet af afhændede faste Eiendomme, og d) Beløbet af Gjeld, hvorfor er holdt Executions- og Udpantningsforretninger. Det sees deraf, at de faste Eiendomme ere i de sidste 5 Aar blevne beheftede med en Gjeld af 500,576 Spd. medens de i samme Tidsrum aflyste Panteheftelser kun udgjøre 181,145 Spd. 83 ß., og at altsaa Pantegjelden er blevet forøget med 319,430 Spd. 37 ß., samt at der er afhændet faste Eiendomme for 767,887 Spd. 113 ß., og at der er afholdt Executions- og Udpantningsforretninger (naar en Sum af £ 278—4s reduceres til Species) for omtrent 65,530 Spd. I de næst foregaaende 5 Aar fra 1836 til 1840 vare de faste Eiendomme blevne beheftede med en Gjæld af 466,334 Spd. 57 ß., de aflyste Heftelser 182,713 Spd, 104 ß. og saaledes Pantegjelden forøget med 283,620 Spd. 73 ß. I samme Tidsrum var der afhændet faste Eiendomme for 466,334 Spd. 57 ß., og afholdt Executions- og Udpantningsforretninger for et Beløb af 83,763 Spd. 26 ß.

Af Pantegjeldens Forøgelse skulde det synes temmelig afgjort, at Districtet er gaaet noget tilbage i Velstand. Dette er vistnok ogsaa Tilfældet hvad Jedderens og Dalernes Fogderi angaaer, i Særdeleshed Dalerne, hvortil fornemmelig det i flere Aar der mislykkede Vaarsildfiskeri ved Soggendals og Egersunds Kyster og afvigte Aars mislige Poteteshøst har bidraget, ligesom og Ildebranden i Egersund i Aaret 1843 havde Indflydelse paa de nærmest omliggende Sogne. Tiltaget Luxus i Levemaade og Klædedragt, hvorved Forbruget af udenlandske Colonial- og Manufacturvarer har tiltaget, har og bidraget til Formindskelse af Velstanden. Sammenligner man derimod de Summer, hvorfor der er afholdt Executioner og Udpantninger, med samme i de foregaaende 5 Aar, saa sees det, at de i de sidste 5 Aar have været 34,825 Spd. mindre i Jedderens og Dalernes Fogderi end de var i hiin Periode, (Udpantninger særskilt 4221 Spd. 84 ß. mindre) hvilket i alt Fald hentyder paa større Bestræbelser og Anstrængelser hos Almuen for at opfylde sine Gjeldsforpligtelser, og hertil har Ophøret med Brændevinsbrænden og betydelig Aftagelse i Nydelsen af Spiritus vist ikke Lidet virket. I Jedderens District, særskilt betragtet, er det vanskeligt at sige om Velstanden er tiltaget eller aftaget, dog maa det Sidste vel ogsaa der antages, især paa Grund af sidste Aars mislige Poteteshøst.

I Ryfylke Fogderi er derimod Velstanden i det Hele taget unægtelig tiltaget og det kan heller ikke være andet naar man henseer til det i Perioden faldne rige Vaarsildfiskeri, at den ferske Sild er blevet høiere betalt end forhen og at Aaringerne med Hensyn til Korn- og Potetesavl i Almindelighed have været gode. Enkelte Sogne, som enten aldeles ikke eller kun for en liden Deel have kunnet deeltage i Sildfiskeriet, gjøre vel ogsaa der Undtagelse, men nogen egentlig Tilbagegang i Velstand er der dog neppe heller i disse. At Pantegjelden ogsaa der er forøget viser Tabellen Nr. 4 A. men at dertil er andre Aarsager er oplyst i Amtets underdanigste Beretning for Aarene 1836—1840. Luxus er ogsaa tiltaget i Ryfylke Fogderi, men derimod Brændevinsbrænding aldeles ophørt og Nydelsen af Brændevin aftaget, hvortil saavel her, som i Jedderen og Dalerne, de stiftede Afholdenhedsforeninger betydelig have bidraget. Derimod ere i hele Amtsdistrictet, i de forskjellige Districter mere eller mindre, de Fattiges Antal og Fattigbyrderne tiltagne. Grundene dertil ere væsentlige de samme, som ere anførte i Amtets forrige Femaarsberetning.

Størrelsen af Tjenerløn og Dagløn er forskjellig i de forskjellige Egne. Den bestaaer i Almindelighed deels i Penge og deels i Klæder in natura. I Jedderen og Dalerne er den aarlige Løn, Klæderne indbefattede, i Almindelighed for en voxen Tjenestekarl fra 15 til 20 Spd., i Nærheden af Stavanger endog indtil 25 Spd., og for en Tjenestepige 10 à 12 Spd. Daglønnere erholde fra 12 til 20 Skil. daglig og fri Kost, i Egersund og ved Stavanger fra 32 til 48 Skil. daglig paa egen Kost. Opgaverne paa Tjenerløn og Dagløn i Ryfylke Fogderi ere meget forskjellige. Saaledes er en Tjenestedrengs Løn opgivet, Klæder indbefattet, fra 12 til 30 Spd. og fra 4 til 10 Spd.

foruden fulde Klæder, Tjenestepigers Løn i første Tilfælde fra 8 til 12 ja endog 20 Spd., i sidste Tilfælde 2 til 4 Spd. Daglønnen er efter Aarstiderne for en Mand fra 12 til 30 ß. og for et Fruentimmer fra 4 til 16 ß. og desuden fri Kost. Værdien af fulde Klæder kunne anslaaes for en Mandsperson til 10 og for et Fruentimmer til 8 Spd. aarlig.

Af Veie, som kunne befares med Hjulredskaber, ere i Jedderen og Dalerne: Hovedveien fra Tronaasen i Lunde Sogn til Stavanger, $12\frac{7}{24}$ Mile, hvoraf dog endnu omtrent $\frac{3}{4}$ Miil mangler lovbefalet Bredde. Af bemeldte Vei er en Strækning mellem Moi og Hellelands Postaabneri, eller fra Osen til Eiemoen gjennem Drangsdalen, i Længde omtrent $\frac{3}{4}$ Miil, blevet anlagt og oparbeidet i Aarene 1843 og 1844, og hvortil ifølge Kongelig Resolution af 29de December 1841 erholdtes et Bidrag af 8500 Spd. af Statscassen, mod Udligning paa Rigets Matriculskyld; ligeledes er en Strækning af omtrent $1\frac{1}{4}$ Miil i Hellelands og Hæskestads Sogne i forrige Aar omlagt og oparbeidet for Veicassens Regning, dog er den endnu ikke ganske færdig. Den i forrige Femaarsberetning omhandlede Oparbeidelse af Hovedveien fra Gjermestad om Egersund til Helleland og fra Moi over Tronaasen til Sire Elv er i Periodens Løb blevet fuldført. Af Bygdeveie, som kunne befares med Hjulredskaber, er i det Hele i Dalerne omtrent $2\frac{1}{2}$ Mile og paa Jedderen omtrent 18 Mile. Deraf er omtrent den halve Deel deels udvidet, deels ny oparbeidet i de sidste 5 Aar.

I Ryfylke Fogderi er ikke anden Hovedvei end fra Sandeidsøen til Bergens Stifts Grændse $\frac{3}{8}$ Miil, der er oparbeidet, men kun omtrent af 6 Alens Bredde. Over Røseidet, omtrent $\frac{3}{4}$ Miil, skulde der og efter Bestemmelsen være Hovedveie, men da Posten ikke i de senere Aar har faret den, og den heller ikke isvrigt er af Vigtighed, saa er den ikke hidtil bleven oparbeidet. Af Bygdeveiene i Ryfylke Fogderi er kun omtrent 1 Miil paa Karmsøen farbar med Hjulredskaber.

De af Amtets Veicasse udbetalte Summer til Hovedveie og Broer have udgjort:

i 1841	2935	Spd.	33 ß.
i 1842	4210	—	65 :
i 1843	3436	—	52 :
i 1844	4762	—	56 :
i 1845	6042	—	46 :
Tilsammen i 5 Aar	21,387	Spd.	12 ß.

Af Bygdemagasiner ere ikke flere i dette Amt end et i Skudesnæs Præstegjeld i Ryfylke Fogderi, hvis Status ved 1845 Aars Udgang vil naadigst erfares af vedlagte Tabel Nr. 5.

I Landdistrictet er ingen Sparebank oprettet, heller ikke private Brand- eller Assuranceindretninger.

I den almindelige Brandforsikkringsindretning var ved 1845 Aars Udgang forsikret Bygninger i Landdistrictet: i Jedderen og Dalerne for 123,430 Spd. og i Forstæderne ved Stavanger paa Landets Grund for 117,040 Spd., i Ryfylke Fogderi for 102,700 Spd. Ved Udgangen af Aaret 1840 derimod kun for respective 101,750 Spd., 36,450 Spd. og 46,700 Spd.

B. Angaaende Kjøb- og Ladestederne:

1. Stavanger,

der er Amtets eneste Kjøbstad, har ogsaa i de sidste 5 Aar havt betydelig Handel og Skibsfart fornemmelig som Følge af det i Omegnen i dette Tidsrum indtrufne heldige Vaarsildfiskeri. Af samme Grunde har ogsaa Samhandelen med Landdistricterne, deels ved at Kjøbstadboerne have tilhandlet sig sammes Producter af Fiskevarer, Fedevarer, Bygningsmaterialier og Brænde m. M., samt fra Jedderen Korn og Poteres, deels ved at forsyne Landboerne med de for dem nødvendige Artikler, saasom: Kornvarer, Salt, Hamp, Seildug og Tougværk, Manufactur- og Colonialvarer m. M., været betydelig. Værdien af denne Omsætning kan ikke angives. De Landdistricter, som have Samhandel med Stavanger, ere fornemmelig den største Deel af Ryfylke Fogderi — de nordligste Dele af samme søge tildeels til Bergen — og det Meste af Jedderen. Fra Hardanger i Bergens Stift afsættes i Stavanger en betydelig Deel Fedevarer, Baade og Brændeveed. Af vedlagte Tabel Nr. 6 **A** vil naadigst erfares Antallet af de Handelsberettigede af ethvert Slags og de ved Handelen ansatte Betjente, samt Antallet af de Skippere, der have Borgerskab til Stedet. Af denne Tabel sees, at de Handlendes Antal af de forskjellige Slags, som ved 1840 Aars Udgang udgjorde ialt 184, er forøget til 253, hvilket for en stor Deel er en Følge af Loven om Handelen af 8de August 1842, der har aabnet en lettere Adgang til at erhverve Handelsborgerskab end før var Tilfældet. Der klages derfor ogsaa almindelig over, som og synes at være grundet, at de Handlendes Antal er for stort, saa at de ikke i Tiden kunne soutinere sig. Stavangers Handel er, som bekjendt, hovedsagelig baseret paa Vaarsildfiskeriet, og derfor vil staae eller falde med dette.

Skibsfarten bestaaer hovedsagelig i Udførsel af Egnens Producter og Hjembringelse af de for

Stedet og Omegnen fornødne Varer, hvoriblandt desværre Luxusvarer udgjør mere end ønskeligt. De Fartøier, som føre Vaarsild til Udlandet, fornemmelig til Østersøen, indkjøbe der ogsaa en Mængde Kornvarer, som de igjen afsætte i Stederne østenfor Lindesnæs. Kun enkelte større Fartøier gaae i udenrigsk Fragtfart.

Haandværksdriften har vel ikke gjort væsentlig Fremskridt, men har dog i den senere Tid viist nogen Fremgang til større Fuldkommenhed, især er dette Tilfælde med Snedkerarbeide og Meublers Forfærdigelse. Snedkerne have ogsaa nylig dannet en Forening, hvorefter flere ville arbeide i Fælledsskab og indrette et Meubelmagasin m. M., hvortil den fornødne Bygning er under Opførelse. Af nye Arter Haandværkere have Ingen i de sidste 5 Aar nedsat sig her. Haandværkernes Arbeider afsættes ikke udenfor Kjøbstaden uden maaskee nogle Meubler til Conditionerede i Landdistricterne. Haandværkernes Antal og Slags er anført i Tabellen Nr. 6 **A**.

Bergværksdrift finder ikke her Sted. Af Fabrikanlæg er kun en Tøifabrik, eller egentlig Væveri, hvor der forfærdiges Stoffer, Dreieler og forskjellige Slags linnede og Bomuldsvarer. Denne Fabrik har i de senere Aar beskjæftiget 1 Mester og for det Meste 20 à 30 Arbeidere. Det tilvirkede Qvantum var i sidste Aar 19,369 Alen af forskjellige Slags Tøier. Dette Industrianlæg, der leverer udmærkede gode Varer og har god Afsætning, har og betydelig bidraget til større Huusflid i denne Green, da Mange, som ved samme ere oplærte, have senere drevet Væveriet i det Mindre. Forklaring om dette Industrianlæg indeholdes i vedlagte Tabel Nr. 2 **C**, og angaaende Skibsbyggeri i hosfølgende Fortegnelse Nr. 7. Det i forrige Femaarsberetning ommeldte Brændeviinsbrænderi og Klædefabrik ere i Periodens Løb nedlagte. En saakaldet Industriforening er for et Par Aar siden oprettet, hvis Tendents er, deels at virke til den indenlandske Industries Fremme, fornemmelig ved Vævning af Tøier, deels at opmuntre og ved eget Exempel bidrage til Brugen af indenlandske Tøier. Foreningen har endnu ikke bestaaet saalænge, at den kan have viist mærkelige Virkninger, men det tør haabes at den vil have gavnlig Indflydelse paa Industrien, især Huusflidens Frembringelser.

Kjøbstadens Jorder bestaaer af den saakaldte Egenæs Mark, der er inddeelt i 83 Parceller eller Jordbrug, hvoraf 71 ere overdragne til Arvefæste-eiendom og 12 bortfæstede paa 30 Aar, regnet fra 1822. I de sidste 5 Aar er af udyrket Jord opbrudt til Ager omtrent 20 Tønder Land.

De heldige Fiskerier og den tiltagne Handel og Søfart har unægtelig bevirket, at Kjøbstadens Velstand, især hvad Handelsclassen angaaer, er tiltaget, skjønt Handelsfortjenesten formedelst det større Antal Concurentere, nu er blevet mere fordeelt end før var Tilfældet. Det forøgede Liv og Virksomhed i Handel og Søfart har naturligviis ogsaa havt Indflydelse paa de øvrige Næringsgrene og Byen er aarlig udvidet med nye Huses Opførelse. Man skulde derfor tro, at Arbeidsclassen maatte staa sig godt, men dette er desværre ikke i Almindelighed Tilfældet, hvortil Aarsagen antages at være, deels formeget Hang til Nydelse af Brændeviin, deels en mindre god Huusholdning og deels en alt for stor Tilstrømmen af Arbeidsfolk fra andre Egne, der gjør at Stedets Arbeidsclasse ikke stadig kan beskjæftiges. De Fattiges Antal, som have nydt Understøttelse af Fattigvæsenet, er derfor ogsaa tiltaget idet der i 1839 var 243 Personer, der erholdt stadig Understøttelse og 138, som for enkelte Gange bleve understøttede, hvorimod der i 1845 var 297 af de Første og 61 af de Sidste. Udgifterne 5,466 Spd. 44½ ß.

Det bør iøvrigt her bemærkes, at Afholdenhedsforeningerne mod Brændeviinsdrik ogsaa her have virket velgjørende til dette Øiemed, dog mere paa den bedre Deel af Folket end paa den fattige Arbeidsclasse.

Ifølge den før citerede Tabel Nr. 6 **A** er i Aaret 1845 udlignet Fattigskat paa 1,496 Personer med 3,833 Spd. 28 ß. og Byskat paa 1,019 Personer med 4,426 Spd. 43 ß. I 1840 var Fattigskatten 3,628 Spd. og Byskatten 2,596 Spd. 76 ß.

Vedlagte Tabel Nr. 4 **B** viser Beløbet af stiftet og aflyst Pantegjeld, afhændede faste Eiendomme og for hvormeget der er afholdt Executions- og Udpantningsforretninger i de sidste 5 Aar. Efter samme udgjør i hele Perioden: den stiftede Pantegjeld 159,093 Spd. 86½ ß., den aflyste Do. 85,810 Spd. 115¾ ß., de afhændede faste Eiendomme 117,040 Spd. 114½ ß. og Beløbet af Executionsforretninger for Gjeld og Udpantninger 20,550 Spd. 40 ß. I den foregaaende Periode fra 1836 til 1840 vare de samme Slags Beløb respective 137,190 Spd. 19 ß., 57,559 Spd. 46 ß., 111,594 Spd. 20 ß. og 15,858 Spd. 15 ß.

Størrelsen af eet Aars Tjenestefløn er almindelig for en Tjenestekarl fra 24 til 30 Spd. og for en Tjenestepige fra 10 til 14 Spd. Daglønnen for en simpel Arbeider paa egen Kost fra 32 til 48 ß. med Hensyn til Aarstiden, Tømmermænd fra 36 til 72 ß. i Forhold til deres Dygtighed.

Foruden Gaderne har Kjøbstaden ikke andre Veie end de, som føre til Byens Jordløkker, hvilke

vedligeholdes af Jordløkkernes Eiere eller Brugere og alle ere farbare med Hjulredskaber.

Byen har en lærd Skole, hvormed er forenet Borgerskole; en Almueskole, hvortil en stor og smuk Bygning i Periodens Løb er opført. Ligeledes er under Opførelse Bygninger, hvori skal indrettes Hospital, Sygehuus, Arbeidsanstalt og Dolhuus. Dens Brandvæsen har gode og tilstrækkelige Brandredskaber. Fremdeles har Byen en Sparebank, oprettet i Aaret 1834, som ved 1845 Aars Udgang havde en Beholdning af 104,678 Spd. 31 ß., hvoraf 94,400 Spd. 41 ß. tilhørte Indskyderne og 10,277 Spd. 110 ß. var Sparebankens Eiendom.

I Aaret 1839 blev oprettet en Skibsassuranceforening, i hvilken der i 1845 var forsikret 102 Skibe til en Capitalværdi af 141.155 Spd., hvoraf 3 Skibe forsikrede tilsammen for 5,400 Spd., forulykkedes. Tabet oversteg den indkomne Præmie med 231 Spd., som ifølge Lovene maatte tilskydes af Interessenterne og blive fordeelte paa de assurerede Summer. Byen har ikke andre private Assuranceindretninger.

2. I Ladestedet Egersund

er Handel og Skibsfart saavelsom den øvrige Bynæring betydelig aftaget, deels formedelst at Vaarsildfiskeriet i de senere Aar har slaaet feil i den Egn, deels og hovedsagelig den Stedet i 1843 overgaaede betydelige Ildebrand, hvorved omtrent $\frac{2}{3}$ Dele af Ladestedets Huse afbrændte. Da denne Ulykke haardest ramte de Mænd, hvis Handels- virksomhed meest havde bidraget til at opretholde Stedet, hvorved deres Virksomhed i længere Tid standsede, saa havde den en saameget sørgeligere Indflydelse paa den fattigere Deel af Stedets Indvaanere.

Assuranceſummerne for de afbrændte 59 Huse og 3, som lede partiel Skade, udgjorde 54,470 Spd., men derforuden afbrændte 33 mindre Huse, meest tilhørende Folk af Haandværks- og Arbeidsclassen, som ikke vare brandforsikrede. Skaden paa Huse, Varer, Indbo m. M., foruden hvad der var forsikret i Brandcassen, blev ved de kort efter Ildebranden modtagne specielle Opgaver anslaaet til omtrent 64,000 Spd. Vel indkom der ved milde Gaver fra Landets forskjellige Egne omtrent 6000 Spd., hvorved Nøden for den kommende Vinter blev nogenledes afhjulpet, men det kunde naturligviis ikke forslaa til at oprette hiint store Tab.

Nye Bygninger ere nu opførte i de Afbrændtes Sted, undtagen forsaavidt nogle Hunstomter bleve udlagte til Gader og offentlige Pladse ved den foretagne Omregulering af Gaderne.

Endskjønt Stedet vistnok ikke paa mange Aar vil opnaa den Velstand og Handelsvirksomhed, som det før havde, saa er der dog Haab om at det med Tiden vil komme sig, da det i de senere Aar har faaet god Communication med de nærmeste Landdistricter ved den anlagte nye Hovedvei fra Helleland til Gjermestad, der letter Transporten af Almuens Producter til Egersund og derfra for de Varer, Almuen behøver at kjøbe. Vedlagte Tabel Nr. 6 B viser Antallet af de Handlende, Skippere og Haandværkere. Efter samme har Ladestedet 45 Handlende, 35 Haandværkere og 15 Skippere. Ved 1840 Aars Udgang var Antallet respective 28, 25 og 14. De Handlendes Antal er altfor stort i Forhold til Stedet og dets Virksomhed, men er en Følge af den nye Handelslovgivning.

Haandværksdriften kan ikke siges at have gjort noget mærkeligt Fremskridt til det Bedre og Haandværkerne afsætte ikke af sine Arbeider til andre Steder. Bergværksdrift existerer ikke i Egersund, men af Fabrikanlæg er der en Kornmølle, 1 Tobaksfabrik, 2 Garverier og 3 Farverier anførte paa Tabellen Nr. 2. Af Brændeviinsbrænderier har Stedet ingen, ei heller Skibsbyggerier, men en Kran og Bradbænk til Skibes Reparation. Hvad der vedkommer Jordbruget, Tjener- og Dagløn er anført under Landdistrictet, ligesom og de paa faste Eiendomme hvilende Panteheftelser, solgte faste Eiendomme, Executions- og Udpantningsforretninger er indbefattet under Opgaven for Jedderens og Dalernes Fogderi i Tabellen under Nr. 4 A. At Velstanden er betydelig gaaet tilbage i de sidste 5 Aar er allerede bemærket. Det Antal Individer, paa hvilke de offentlige Afgifter bleve udlignede i 1845, var 270, hvoraf 8 Embeds- og Ombudsmænd.

Stedet har en Sparebank, hvis Plan naadigst er approberet den 2den December 1839. Ved 1845 Aars Udgang havde den en Beholdning af 9,831 Spd. 10 ß., hvoraf 9,318 Spd. 42 ß. tilhørte Indskyderne og 512 Spd. 88 ß. var Sparebankens Eiendom. Private Brand- eller andre Assuranceforeninger har Stedet ikke.

Af Ladestedets Bygninger var ved Udgangen af Aaret 1845 forsikret i den almindelige Brandforsikringsindretning 153 Nummer for 100,160 Spd.; ved 1840 Aars Udgang 110 Nummer for 85,160 Spd.

3. Ladestedet Soggendals

Handel og Skibsfart er neppe tiltaget i de sidste 5 Aar, hvortil den vigtigste Aarsag er, at der i

den Tid ikke har faldet Vaarsildfiskeri ved denne Egns Kyster.

Samhandelen med Landdistrictet indskrænker sig for det Meste til Soggendals Præstegjeld og tildeels Hæskestad Sogn, da Mangelen paa kjørbare Veie hindrer Samhandel med de øvrige tilgrændsende Sogne. Ifølge den før citerede Tabel Nr. 6 B har Stedet 8 Detailhandlere, 6 Haandværkere og 23 Skippere, hvoraf 11 bo i Ladestedet og 12 udenfor samme. Der er ingen Bergværksdrift, Fabrikanlæg eller Skibsbyggeri. De Skatteydendes Antal var i 1845 — 64 Personer, hvoraf 2 Embedsmænd. Velstanden i Almindelighed er i Periodens Løb snarere aftaget end tiltaget.

Her er ingen Sparebank, ei heller private Brand- eller andre Assuranceindretninger. I den almindelige Brandcasse vare Bygninger forsikrede ved 1845 Aars Udgang for 11,570 Spd., som er 240 Spd. mere end ultimo 1840.

Stavanger Amt, Stavanger den 21de Juli 1846.

Underdanigst
Aas.

Søndre Bergenhuus Amt.

Beretning

angaaende søndre Bergenhuus Amts oeconomiske Tilstand ved Udgangen af Aaret 1845.

Den Pligt, som ifølge forskjellige kongelige Resolutioner paaligger Amtet, at afgive Beretning angaaende det Undertegnede naadigst anfortroede søndre Bergenhuus Amts oeconomiske Tilstand ved Udgangen af Aaret 1845, søger Amtet at efterkomme ved følgende paa de erholdte Oplysninger grundede Fremstilling.

1. Med Hensyn til **Jordbruget** gaa de modtagne Beretninger ud paa, at dette vel noget men dog ikke betydeligt er gaaet fremad i de sidste 5 Aar. Nogen synderlig Forbedring var neppe heller at vente, saalænge de samme Aarsager, som hidtil have holdt Jordbruget paa et lavt Trin i Almindelighed i Amtsdistrictet, ikke ere hævede. Vedhængenheden ved det Gamle klages almindeligen over og den bidrager til, at de enkelte kyndige Jorddyrkeres Exempler kun virke langsomt. Haabet staaer nu til de gavnlige Følger, en Landbrugsskole i Districtet sandsynligviis vil have; men det Bidrag af Statskassen, uden hvilket en saadan Skole ikke kan komme istand, blev først tilstaaet Amtscommunen efter Udløbet af de Aar, nærværende Beretning omhandler. Der klages ogsaa over Mangel paa Arbeidskraft og navnlig høres, efterat Loven af 8de August 1842 om Handelen er traadt i Kraft, jevnlig Klage over Mangel paa Tjenestefolk.

En stor og vedvarende Hindring ligger i Fælledsskabet. Den Impuls til dettes Ophævelse, som Loven af 17de August 1821 angaaende Jords og Skovs Udskiftning § 6 havde til Hensigt at give, tabte sin Virkning ved Landskattens Ophør og det paa Storthinget gjorte Forsøg paa at faae et andet Tvangsmiddel substitueret, lykkedes ikke. Saaledes forekommer fremdeles de med Udskiftningen og den deraf flydende Indhegning forbundne Omkostninger ofte Beſidderne at være forholdsmæssig for store. Den henskydes derfor i det Fjerne og mange Strækninger af Udmarken, der vilde kunne omdannes til skjønne Gaarde, naar de bleve opryddede og det Vand, der nu gjør dem til ufrugtbare Myre, blev udtappet, forblive henliggende øde, og vække hos dem, der komme i deres Nærhed, kun smertelige Følelser. Ofte kan Udskiftningen ikke udføres saaledes, at den tilfulde kommer til at svare til sin Hensigt, med mindre den bliver forbunden med Udflytning. Dette kan ikke skee uden Udgifter, som atter forøge de afskrækkende Omkostninger ved Udskiftningen. Uagtet alt dette viser dog den medfølgende Tabel Nr. 1, at den udyrkede Jord, der er i de sidste 5 Aar opbrudt til Ager, ikke saa lidet, nemlig med noget over 21 Procent, overstiger, hvad der i Beretningen for de foregaaende 5 Aar var opgivet, men deels grunde disse Opgaver sig rimeligviis ogsaa denne Gang paa et omtrentligt Skjøn, hvorpaa ikke kan stoles, deels maa det bemærkes, at Overskudet for den største Deel flyder af Oprydningen paa Rosendals Gods, hvoraf igjen $\frac{1}{3}$ udgjør, hvad der er opbrudt paa Gaarden Omb, som bruges af Stamhuusbesidderen selv, der har paa bemeldte Gaard i de senere Aar indført et mere rationelt Jordbrug. Ogsaa den betydeligste Jorddrot i Amtsdistrictet, Eieren af Lysekloſters Gods, har foretaget Skridt, der maa anſees særdeles skikkede til Jordbrugets Fremme, nemlig ved at hæve en saa væsentlig Hindring som Fælledsskabet, i det han nemlig i de senere Aar gjør det til Pligt for enhver ny Bygselmand at faae saavidt muligt reelle Skifter og at udflytte Husene. Efter Forvalterens Opgivende er det derfor med Udflytningen gaaet betydeligt fremad i de sidste 5 Aar. Han finder ogsaa, at

Husene paa Godsets Gaarde tildeels opføres med noget mere Smag og tillige med mere Soliditet, idet man istedenfor Torvtag jevnligen nu anvender Helletag og istedenfor Røgstuer i den senere Tid meget bruger Stuer med Kogeovne, hvilke dog neppe kunne tjene til Sundhedens Befordring. Efter hvad Forvalteren har berettet ere $\frac{2}{3}$ Parter af Godsets Gaarde udskiftede fra andre, men hvert enkelt Brug i dem er ikke endnu hensigtsmæssigen ordnet, i det at der for en stor Deel bruges Teig om Teig. Efter Opgaverne skulde i Nordhordlehns og Vosse Fogderi omtrent $\frac{1}{50}$ af samtlige Jordebrugs Antal være blevne udskiftede i de sidste 5 Aar og paa Rosendals Gods omtrent $\frac{1}{22}$ af Brugenes Antal, men det er som før bemærket uvist, hvorvidt disse Udskiftningsforretninger i mere eller mindre Grad svare til, hvad de skulde, saa at det kun er til liden Nytte at vide deres Antal.

En anden vedvarende Grund til Jordbrugets Forsømmelse ligger i Fiskerierne. Denne Næringsvei stemmer mere med Havbøndernes Tilbøielighed, og er hos dem Hovedsagen, hvorpaa Kræfterne i Særdeleshed anvendes. Jordbruget, for hvilket de ogsaa ved deres idelige Beskjæftigelser paa Søen blive i Almindelighed kun lidet skikkede, er for dem kun en Bisag. Deres Brug ere kun smaa og utilstrækkelige for en Familie. Søen skaffer dem deres Næring og did begive de sig ogsaa, saasnart Veiret blot nogenlunde tillader det.

Uagtet de anførte ugunstige Omstændigheder tjene dog Anførslerne i den ovennævnte Tabel Nr. 1 til at bestyrke det forhen nævnte Resultat af Beretningerne, at det i de sidste 5 Aar dog er gaaet noget fremad med Jordbruget. Saaledes viser det sig, foruden hvad der forhen er paapeget, at udenfor Lysekloisters Gods er Antallet af de Jordbrug, der benyttes af Eierne, steget noget over 5 Procent og at Skylden af de Gaarde, der ere Selveiergods, er tiltaget noget over $2\frac{1}{2}$ Procent, hvilket ikke kan Andet end have havt en gavnlig Indflydelse. Forvalteren paa Lysekloisters Gods forklarer ogsaa, at ikke ubetydelige Strækninger ere overladte til Rydningsmænd og at Strækninger af Udmarken ere af Flere blevne indhegnede til Eng, hvilken indhegnede Jord han formoder at kunne omtrent anslaaes til mindst 100 Tønder Land.

I Henseende til Dyrkningsmaaden og Agerdyrkningsredskaberne maa henvises til Beretningen for det foregaaende Qvinqvennium, da deri ikke kan antages at være foregaaet nogen mærkelig Forbedring. Dog bemærker Forvalteren paa Lysekloisters Gods, at man er begyndt mere at benytte Ploug, til hvilken Ende flere Plouge ere blevne anskaffede, og at ligeledes Hyppeplouge tildeels begynde at bruges. Ligeledes beretter Fogden paa Rosendals Gods, at en skotsk Ploug bruges paa Gaarden Omb. Sædearterne ere de samme som tilforn

Med Hensyn til Forholdet imellem Distriktets Korn- og Potetesavl og dets Behov bemærkes, at den sidste Avl i de senere Aar har være mislig, da Tørraadenhed, der forhen havde være ukjendt i Districtet, havde i Søndhordlehns o Hardangers Fogderi ytret sig i temmelig høi Grad og der altsaa af dette Product var bleven affa betydelig mindre end før. Ligesaa har Tilfælde været i Lindaas i Nordhordlehns Fogderi. Deri mod fandtes Sygdommen paa Rosendals Gods at være i kjendeligt Aftagende. Iøvrigt maa For holdene antages at have været som forhen. Paa Rosendals Gods formenes Kornavlens Forhold ti Forbruget at kunne ansættes som 3 til 4, hvori mod der af Potetes var deels solgt deels nepp til Behov. Paa Lysekloisters Gods antages at av les det Halve af Kornbehovet, men af Potetes a haves Noget til Udsalg.

I Henseende til Dyrkningen af Lin, Hamp Humle og Havevæxter forholder det sig som for hen. Fogden paa Rosendals Gods beretter, a Dyrkningen af Humle forhen var i Vigør en e ubetydelig Næringsgreen, men at den nu er op hørt formedelst en Sygdom paa Planterne, hvil ken aldeles ødelagde dem.

Frugtavl har, efter hvad Fogden i Søndhord lehn og Hardanger har berettet, i de sidste Aa været mindre udsat for Beskadigelse af Træorm Aaret 1843 udførtes fra Hardanger udmærket skjø Frugt. Overhovedet indbringer denne Avl Har danger ikke saa liden Indtægt. I Søndhordlehn skal det, efter hvad Fogden paa Rosendals Gods beretter, gaae lidet, men dog kun næsten umærke ligt fremad med Opelskning af Frugttræer paa en kelte Steder, som dertil formedelst Beliggenhed o Jordbund ansees skikkede.

Som en Omstændighed, der virker skadelig for Jordbruget, nævner Fogden paa Rosendals Gods, at der holdes for stor Besætning af Kreaturer, hvorved disse ei faae Næring nok, og ødelægge Hjemmemarken.

2. Med Hensyn til **Fædriften** ville de Oplysninger, der angaae Kreaturholdet, være tilveie bragte undereet med Folketællingen og derom bø hover altsaa Intet her at anføres, hvortil Amte desuden af Mangel paa Kundskab om Resultate ikke er istand. Kun troer det ikke at burde lade ubemærket, at i Qvinqvenniet er Antallet af d tamme Rensdyr, som i Beretningen for det fore gaaende Tidsrum ommeldes at være anskaffede Gravens Præstegjeld, betydelig forøget, samt at ikk

alene Indvaanerne i Kingservigs og Vigørs Præstegjelde saavelsom Jondals Sogn ogsaa have tillagt sig bemeldte Slags Dyr, som ligeledes der lod til at trives særdeles godt og at give Eierne god Fordeel, men at der ogsaa paa Vos har dannet sig Interessentskaber, som have ladet tamme Rensdyr hente fra Finmarken og hensætte paa Fjeldene omkring Præstegjeldet, hvor i det Hele omtrent 600 Rensdyr antages at blive vogtede. Ved Periodens Udløb var denne Sag saaledes overalt i de nævnte Egne i god Fremgang og et af Interessentskaberne paa Vos hørte endog til det til Nordhordlehn grændsende Væstværns Thinglag og sagdes at eie omtrent 100 Rensdyr.

Til Heste-, Qvæg- og Faareracens Forædling vides intet Mærkeligt at være foretaget. Dog menes Faareracen at være noget forbedret paa Lysekloſters Gods, ligesom det ogsaa forklares, at Enkelte skulle paa Rosendals Gods have skaffet sig bedre Faar. Under foregaaende Rubrik er det bemærket, at Kreaturholdet ikke overalt er indskrænket til det Antal, der kan faae tilstrækkelig Næring, og om Hestene har man ikke sjelden Anledning til at bemærke, at de, som af Forvalteren paa Lysekloſters Gods anført, fodres og røgtes slet.

Fogden over Nordhordlehn og Vos beretter, at der til Engenes Forbedring er gjort ikke uvigtige Skridt samt at der i Mjelde Skibrede skal være opdyrket over 80 Maal og i Hosanger Skibrede 70 Maal til Eng, ifølge hvad Lensmændene i disse Skibreder have opgivet.

Forholdet imellem Ager og Eng maa det ansees for saare vanskeligt om ikke umuligt nogenlunde efterretteligt at opgive. Rosendals Foged erklærer det umuligt. Paa Vos er Forholdet opgivet som 1 til 9, i Nordhordlehn som 1 til 7, paa Lysekloſters Gods som 1 til 10. I Søndhordlehns og Hardangers Fogderi maa det antages at være som sidst.

Om Forholdet imellem Besætningen og Kornsamt Poteresavl maa i sidstnævnte Distrikt det Samme antages at gjælde. Fogden over Nordhordlehn og Vos har opgivet Forholdet at være saaledes, at der paa Vos avles 3 Tønder Korn for hver Ko, som holdes, og 3 Tønder Poteres for hver Tønde Korn, men i Nordhordlehn 2 Tønder Korn for hver Ko og 2 à 3 Tønder Potetes for hver Tønde Korn. Fogden paa Rosendals Gods anfører, at Forholdet imellem Kornavlen og Besætningen er saa forskjelligt, at det ikke med nogen Paalidelighed lader sig opgive, men han antager dog, at man maaskee kommer det Rigtige nærmest, naar man siger, at der i Gjennemsnit avles 2 Tønder Korn for hvert Stykke stort Qvæg, som holdes. I Henseende til Forholdet imellem Korn- og Potetesavlen er det ham opgivet af Lensmændene, at i Ous og Strandviks Skibrede forholder den første sig til den sidste omtrent som 2 til 3, hvorimod iøvrigt der er avlet endog et noget ringere Antal Tønder Potetes end Korn, ja i Hardanger saameget mindre, at Forholdet nærmer sig til at være kun 7 Tønder Potetes imod 9 Tønder Korn. Dette tilskriver han fornemmelig den Sygdom der i de senere Aar havde herskt hos Poteterne (Tørraadenhed). Forvalteren paa Lysekloſters Gods ansætter Forholdet imellem Korn- og Potetesavl som 1 til $1\frac{1}{2}$. Om Forholdet imellem Besætning og Kornavling udtaler han sig saaledes, at den er som 1 til $1\frac{1}{2}$ eller 2. Han opgiver, at der holdes 3 Gange saa mange Faar som Køer, og at de Første ogsaa den hele Vinter, naar Sneen er borte, selv maa om Dagen søge sig Føde af Lyng, Qvistе og tilbagestaaende Græs. Paa visse Steder for Exempel paa Fjeldberg haves vilde Geder, som skydes, naar man vil gjøre sig dem nyttige.

Om Forholdet imellem Districtets Frembringelse af og Behov for Fedevarer anførte Fogden over Søndhordlehn og Hardanger i den nærmest foregaaende Femaarsberetning, at han ansaae det for umuligt at opgive det, om man endog vilde indskrænke sig til et løst Overslag. Hertil har han ogsaa denne Gang henholdt sig. Heller ikke de andre Fogder have seet sig istand til at opgive noget Forhold, undtagen forsaavidt Forvalteren paa Lysekloſters Gods har anført, at godt Halvdelen af, hvad der produceres af Fedevarer, antages at forbruges i Distrikтet. Da imidlertid Fædrift er i dette Amt Landmandens vigtigste Næringsgreen og ikke blot den i Amtet beliggende Kjøbstad for en væsentlig Deel forsynes fra samme med Fedevarer, men der af disse ogsaa udføres til andre Kjøbstæder, kan den Fordeel, Distrikтet høster af denne Production, neppe anslaaes ringe.

3. **Skovdrift** har i lange Aarrækker aldrig været af Betydenhed i søndre Bergenhuus Amts Distrikt. Blandt Egne, der endnu levere Bygningstømmer til Afhændelse udenfor de nærmest tilgrændsende Districter, maa fortrinlig nævnes Vossе Præstegjeld. Der klages over, at Fremdriften er forbunden med Vanskeligheder; men det berettes dog, at efterat Veien i Bjerget Skjerret øverst i Gravens Sogn paa Grændsen af Vos i Begyndelsen af denne Periode var bleven omlagt, ere Priserne paa Skovproducter i de tilstødende Dele af Vos formedelst den lettede Passage stegne betydeligt, man siger endog 50 pCt. Gran findes paa denne Kant af Vos og tildeels i den tilgrændsende Deel af Hardanger, men ellers, maaskee med en

enkelt Undtagelse til, ikke i Amtsdistrictet. Der klages meget over Skovenes Aftagen. Rosendals Foged melder, at de ere saa forhuggede, at Tømmer og Bord begynder at tilføres fra Østlandet, hvorimod Brændeskovene endnu skulle være tilstrækkelige der i Egnen, men dog svinde stærkt paa mange Steder. Forvalteren paa Lysekloſters Gods melder, at Træerne der ere smaa og i Almindelighed fra 5 à 6 til 8 à 9 Alen høie.

Fornemmelig i Hosanger, Ekanger og Alenfits Skibrede af Nordhordlehns Fogderi opholde de saa kaldte Bygningsstriler sig, Bønder, der ere kyndige i Huustømmermandsarbeide og derved have især om Sommeren en ikke ringe Indtægtskilde ved at paatage sig saadanne Arbeider saavel i Bergen som andensteds. Disse Mænd pleie at contrahere med Skoveierne især paa Vos om Leverance af Materialier, hvilke de da slaade til bequemme Opbevaringssteder, hvor Tømmeret forbliver, indtil Eierne finde Anvendelse for det. I Eknæsvaagen under Gaarden Eknæs i Ekanger Skibrede forvares saaledes jevnlig en stor Mængde Tømmer. Naar da en Bygning skal opføres, paatage Bygningsmændene sig almindeligviis, af Materialier af bestemte Dimensioner, som de levere, at opføre Bygningen, Huset under Spær, efter Tegning for en omaccorderet rund Sum.

Iøvrigt bestaae de Skovproducter, som afsættes, fornemmelig i Brænde. Fogden over Nordhordlehn og Vos antager, at 800 à 1000 Favne meest Birkebrænde aarlig afsættes til Bergen. Paa flere Steder afkjøbe saa kaldte løse Karle Skoveiere Ret til Hugst i en afmaalt Strækning, hvilken de da for Fode borthugge til Brænde. Salget af Lysekloſters Gods's Skove opgiver Forvalteren til omtrent 100 Tylter Furutømmer og 200 Favne Veed af Birk, Older og Furu, samt en ubetydelig Deel Tømmer tjenligt til Jægte- og Baademateriælier. Af det øvrige Tømmer forarbeides en god Deel Tøndestave.

I Henseende til Saugbrug indeholdes Oplysning i vedlagte Tabel Nr. 2.

Tilvirkningen af Kul og Tjære er, ifølge hvad Fogden over Søndhordlehn og Hardanger har berettet, neppe tilstrækkelig til Districtets eget Behov og i Nordhordlehns og Vosse Fogderi opgives den at være høist ubetydelig. Paa Rosendals Gods ligesaa og ikke at ansee som nogen Næringskilde. Paa Lysekloſters Gods anslaaes Mængden af Kul, som der brændes, til omtrent 20 Læster aarlig, hvorimod der af Tjære tilvirkes saa godt som Intet.

Folk fra Søndfjord i nordre Bergenhuus Amt pleie at indfinde sig i dette Amts District for at brænde Tjære.

4. *Fiskeri* indtager iblandt Amtsdistrictets Næringskilder som bekjendt en meget høi Plads og har paa dets oeconomiske Velværen en særdeles indgribende Indflydelse. Dets lange Kyststrækning giver naturlig Anledning til, at Mange hele Aaret igjennem saa godt som daglig færdes paa Søen og der ved Fiskeri søge sin fornemste Næring, i Almindelighed som forhen viist, endog med Forsømmelse af deres Landbrug. Men en langt større, mere udbredt og vigtigere Kilde til Næring ligger i de store Fiskerier, og navnlig Vaarsildefiskeriet, som i en Række af Aar have fundet Sted for en stor Deel ved Kyststrækning i Amtsdistrictet selv, men fornemmelig og stadig i det tilgrændsende Stavanger Amt. Dette Fiskeri aabner under gunstige Conjuncturer Adgang til Erhverv for de egentlige Fiskere, for dem, som kjøbe den ferske Fisk og bringe den til Kjøbstæderne eller Salterierne, for dem, som bortfragte deres Fartøier til Brug ved den fangede Fisks eller tilvirkede Vares Transport, og for dem, der leies til at arbeide ved Varens Tilvirkning, ikke at tale om det lidet bekostelige Næringsmiddel, hvormed der bliver Anledning til at forsyne Huusholdningerne i Districterne. De, der selv salte og udskibe, kunne mindre nævnes paa denne Fortegnelse, da de indtræde iblandt Speculanternes Klasse og saameget af dem Uafhængigt har Indflydelse paa, om deraf flyder Fordeel eller Tab, hvorimod de Øvrige med større Sikkerhed kunne stole paa et heldigt Udfald og tildeels være fuldkommen visse paa deres Erhverv. Derfor tiltager ogsaa mere og mere Antallet af dem, som ved hvert Aars Slutning reise til Sildefisket. I de senere Aar have endog ikke Faae begivet sig derhen fra Landdistrictet Vos. I flere om ikke de fleste Egne i Søndhordlehn er det Tilfældet, at om Vinteren i Almindelighed alle Mandfolk undtagen Oldinge og Børn, ere fraværende paa Sildefiskeri. Tjenestefolk betinge sig, naar de lade sig fæste, Tilladelse til at reise paa Fiskeri om Vinteren, og da i afvigte Aar Planen for en vordende Landbrugsskole var under Overveielse, fandtes det betænkeligt for Indretningens Fremme, naar der ikke blev levnet Eleverne Adgang til at kunne deeltage i Sildefiskeriet og i den Anledning være fraværende fra Skolen.

Fordeel af Fiskeriet tilflyder ogsaa Amtsdistrictets Indvaanere, om Fiskeriet ikke slaaer til ved Amtets egne Kyster, da saamange deeltage i det udenfor disse, navnlig ved Skudesnæs og de øvrige Fiskepladse i den nordlige Deel af Stavanger Amt.

Paa indirecte af Fiskeriet flydende Fordele er i det Foregaaende anført Exempler, som letteli

kunde forøges med flere, men da de formeentlig ikke egentlig henhøre under nærværende Rubrik, vil det være tilstrækkeligt at nævne den Indtægtskilde, som derved aabnes for Tiendeeiere, Skoveiere, Jægte- og Baadebyggere, Forarbeidere af Tondestave, Tønder og Fiskeredskaber, Søfarende og Flere, for ikke at omtale de Mange, de igjen derved sysselsætte eller skaffe Afsætning, hvorved et uendeligt Kredsløb af Indtægt og Livsophold formedelst en enkelt saadan Rigdomskilde opstaaer, og igjen vilde standse, om den skulde ophøre at flyde.

Om Fiskeriet og dets Gang har Amtet i det Qvinqvennium som nærværende Indberetning angaaer, efterhaanden tilstillet vedkommende Regjerings-Departement de Meddelelser, det har modtaget, og det maa saaledes tillade sig dertil at henvise. Ifølge de nu forhaandenværende Oplysninger har Vaarsildefiskeriet i hvert af Aarene været temmelig rigt i Findaas Præstegjeld og i en Deel af Fittje Sogn af Storøens Præstegjeld, men kun i eet af Aarene, nemlig i 1843, i Østervolds og Mogsters Sogne af Sunds Præstegjeld, og ligeledes er der kun i Aaret 1841 i Nordhordlehn fanget Vaarsild af nogen Betydenhed. Sommersild blev kun fisket i Aaret 1844. Hvor vanskeligt det er at erholde nogenlunde paalideligt Skjøn om Qvantiteten af den fangede Fisk, vise allerede de ovennævnte, under eller strax efter Fiskeriet, afgivne Beretninger, og Fogderne have heller ikke nu seet sig istand til derom at opgive Noget, der kunde ansees tilforladeligt. Dog have nogle Lensmænd i Nordhordlehns Fogderi troet at kunne anslaae, hvad der i de omhandlede 5 Aar er i Distrikter fanget og virket til Kjøbmandsvarer, til 32,574 Tønder Vaarsild, 22,039 Tønder Sommersild, 21,248 Voger Klipfisk og 28,315 Voger Sei, hvoraf, som ovenfor bemærket, næsten den hele Qvantitet Vaarsild i Aaret 1841 og Sommersild i 1844. I sidstnævnte Aar blev derhos som forhen indberettet, alene i Ous Sogn fanget for 6000 Spd. i Sommersild. At Sommersilden kom uventet i 1844, bidrog uden Tvivl til, at dette Fiskeri ikke afstedes den Fordeel, der ellers havde været at opnaa derved.

Desuden er der som sædvanligt fanget af de her almindelige Fiskearter, Torsk, Flyndre, Qveite eller Helleflyndre, Lyr, Hyse, Brosmer, Lange, Makrel, Mort, Hvilling og Lax m. m.

Af Hummer er fanget og udskibet til England som sædvanligt en ikke ubetydelig Qvantitet, der formeentlig erfares af Toldlisterne, hvilken her nævnes af Mangel paa nogen mere passende Plads.

Om at nogen Forbedring har fundet Sted i Fiskeproducternes Tilvirkningsmaade og i Fiskeredskaberne, indeholde de modtagne Indberetninger ingen Oplysning, undtagen forsaavidt Forvalteren paa Lysekloisters Gods melder, at Enkelte have forsøgt en bedre Tilvirkningsmaade, og at man nok kan sige, at der med Hensyn til Fiskeredskaberne gaaer fremad.

5. Egentlig **Bjergværksdrift** gives ikke i Amtsdistrictet. Marmorbruddet paa Hoop i Nordhordlehn har fremdeles ikke været i Drift. Den vedlagte Tabel Nr. 3 angaaer de Brud af Steenheller, Brynesteen og Kalksteen, der fremdeles ere blevne drevne i Søndhordlehns og Hardangers Fogderi og, naar Brynesteensbruddet undtages, med større Fordeel eller Product, end i det foregaaende Qvinqvennium. Ogsaa paa Lysekloisters Gods er der efter Forvalterens Opgivende begyndt med at bryde Tagheller, men hidtil kun til Huusbehov.

6. Om **Fabrik- og Industrianlæg** indeholdes de modtagne Oplysninger i den foran nævnte Tabel Nr. 2.

7. Med Hensyn til **Binæringer** gjælder hovedsagelig, hvad der er anført i Beretningerne for det foregaaende Qvinqvennium.

Huusfliden har saaledes til væsentlig Gjenstand Forarbeidelsen af egne Klæder og Redskaber; men fornemmelig i Hardanger og paa Vos forfærdiges ogsaa til Salg endeel Sengedækkener, Værken, Vadmel og Lærreder. Fogden paa Rosendals Gods beretter, at Huusfliden i Hardanger skal være noget i Tiltagende, især hvad Forfærdigelse af uldne Tøier angaaer, samt at man tillige har begyndt at væve af Bomuld endog til Afsætning. I Herlø og Rads Skibreder har man ogsaa i dette Tidsrum havt ikke ubetydelig Fortjeneste ved Forfærdigelse af Fiskeredskaber, hvorved Lensmanden i sidstnævnte Skibrede endog anslaaer Fortjenesten for dettes Vedkommende at have udgjort 4 à 5000 Spd. aarlig.

I Almindelighed forarbeides i Skovdistricterne alle Slags Kjørler og Redskaber af Træ og desuden deels Tondestave deels ogsaa Tønder. Forvalteren paa Lysekloisters Gods antager, at Bødkerarbeidet er i Tiltagende. Paa Godset befatte Nogle sig med Hjulmagerarbeide især Forfærdigelse af Arbeidskjærrer, men Een skal have bragt det vidt i at forfærdige og beslaae Kaner, Karioler og deslige.

Opgave over de i Tidsrummet byggede Skibe og Fartøier over 3 Commercelæsters Drægtighed findes i vedliggende Tabel Nr. 4, forsaavidt Amtet derom har erholdt Oplysning; men Antallet af de derved sysselsatte Arbeidere kan ikke opgives. Fogden paa Rosendals Gods melder, at der desuden er

Bergens By.

Til Kongen!

Den ved Deres Kongelige Majeſtæts naadigſte Reſolutioner af 23 December 1839 ſamt 11 October 1825 og 10 September 1827 befalede Beretning om Tilſtanden i det Undertegnede naadigſt anbetroede Embedsdiſtrict afgives herved underdanigſt for Aarene 1841—1845.

a. Med Hensyn til Handelen.

Bergens Exportartikler indſkrænke ſig fremdeles ſaagodtſom alene til Sild, Torfiſk, Klipfiſk, Rogn og Tran. Hvad Vaarſilden angaaer, da har det udſkibede Qvantum i ſamtlige 5 Aar været betydeligt, dog mindſt i 1843 og ſtørſt i 1844, men nogen ſærdeles Fordeel af Handelen med denne Vare antages, idetmindſte ikke directe, at være tilflydt Bergens Handlende. Vel har Conſumtionen af Vaarſild i de Lande, hvor denne Artikkel forbruges, tiltaget betydelig, men da Antallet af dem ſom ſøge hen til Fiſkeſtederne for at fange den tillige er tiltaget i ſærdeles Grad, og da dette Product, ſom alene tjener den ſimple og ubemidlede Klaſſe til Føde, og desuden, førend det kommer til ſine Beſtemmelsesſteder ſom fordetmeſte langt inde i Landene, maa bære betydelige Omkoſtninger, er det rimeligt, at Vaarſilden, om den ſkal kunne ventes at afgive nogen Fordeel for Afſkiberne, ikke fra første Haand taaler at betales dyrt. Men dette har udentvivl, idetmindſte i de første 4 Aar af Tidsrummet, ikke været tilbørlig iagttaget. I ſamtlige 5 Aar har Vaarſildfiſkeriet ſaagodtſom udelukkende gaaet til paa en ikke meget ſtor Strækning af Kyſten i den ſydligſte Deel af Bergens Stift, og i den nordligſte Deel af Stavanger Amt og derhen har derfor Mængden af Kjøbere indfunden ſig. Denne ſtore Concurrence paa et Sted har derfor bevirket, at Vaarſilden til Fiſkeren har været betalt altfor dyrt. Stavangers nærmere Beliggenhed ved Fiſkeſtederne, ſaavelſom den Omſtændighed, at en ſtor Deel Handlende nu have etableret Salterier paa Lehden, have derhos bevirket, at det Qvantum Vaarſild ſom i ferſk Tilſtand er indkommen til Bergen, ei har været ſærdeles betydeligt, og dette har igjen i Almindelighed medført, at den Vaarſild ſom er kommen her til Staden, hvor Concurrencen derhos ogſaa har været meget ſtor, atter her er bleven høit betalt. Men paa denne Maade er Productet i Afſkibningstilſtand bleven ſaa koſtbart, at det er ſaa langt fra at det i Almindelighed har kunnet afgive nogen Fordeel for Afſkiberne, at disſe meget mere ſædvanligviis have priiſt ſig lykkelige ved, at kunne undgaa Tab. Hvad der dog fortjener at bemærkes, er, at den fordærvelige Skik, ſom tilforn exiſterede, nemlig at der foregik betydelige Handeler om Vaarſild førend Fiſkeriet endnu var begyndt, en Skik, ſom udentvivl væſentlig har bidraget til de ikke faa Fallisſementer, ſom i den ſenere Tid have fundet Sted, nu, netop paa Grund heraf er bleven ſaagodtſom afſkaffet. Dette ſkal og idetmindſte i det ſidſt forløbne Aar have været Tilfældet med det under ſelve Fiſkerierne tilforn ſaa hyppige Kjøb og Salg af ſaltet Sild, ved de mindſte Forandringer med Hensyn til Efterretningerne eller Veirliget, en Handel, ſom ligeledes nok har bidraget til Manges Undergang. Handelen med ſaltet Vaarſild her paa Stedet, maa derfor viſtnok nu antages at have faaet en mindre uregelmæssig Gang, men da Grunden til at denne Vare i færſk Tilſtand betales altfor dyrt udentvivl ſom bemærket for ſtørſte Delen er at ſøge i den ſtore Concurrence, ſom finder Sted, og ſom viſtnok hellere vil til- end aftage, er det ikke at antage, at der i dette Forhold i den nærmeſte Fremtid vil indtræde nogen Forandring, uden hvilken Vaarſildehandelen viſt ikke, i det mindſte i almindelige Fiſkeaar, vil kunne reiſe ſig. Beklagelſen herover iblandt de Handlende er ſtor og almindelig, men dette, ſamt de ikke ubetydelige Tab, ſom det udentvivl for Fleerheden har medført, har ikke endnu kun-

bygget 340 Baade større eller mindre. Fogden i Søndhordlehn og Hardanger samt Forvalteren paa Lysekloſters Gods ere enige i, at Jægtebyggeriet i de seneſte Aar har aftaget, hvilket den Første tilſkriver, deels at Skovene ere udhuggede og Materialierne som Følge deraf meget dyre, deels at Diſtrictet er blevet overfyldt med Fartøier, hvorimod Affætningen deraf til andre Steder synes for en Deel at være ſtandſet. Baadbyggeriet i Ous Thinglag har derimod efter Forvalterens Opgivende tiltaget.

Af Jagt anſees Udbyttet i Amtsdiſtrictet ubetydeligt.

Fortjeneſten ved Fragtfart og Landtransport, forſaavidt den Sidſte kan ſiges at finde Sted, antages at have været som ſædvanlig. Den Første ſtaaer i nøie Forbindelſe med og afhænger af Fiſkerierne. Hvad bemeldte Binæringer have kaſtet af ſig, er det ikke heller denne Gang muligt at opgive, undtagen forſaavidt Fragtfortjeneſten paa Roſendals Gods atter er anſlaaet til omtrent 1000 à 1200 Spd. aarlig.

I Søndhordlehns og Hardangers Fogderi gives 19 Landkræmmerier og 33 Gjæſtgiverier, i Nordhordlehns og Vosſe Fogderi 14 Landkræmmerier og 49 Gjæſtgiverier, paa Roſendals Gods 2 Landkræmmerier og 2 Gjæſtgiverier, paa Lyſekloſters Gods 1 Landkræmmeri og 4 Gjæſtgiverier. Flere af Gjæſtgiverierne ere af Mangel paa Næring i ſlet Stand, men nogle særdeles gode. Flere af Landkræmmerierne drives med Fordeel og adſkillige af dem ere af ikke ringe Betydenhed. Endeel Handelskarle opkjøbe Kreature, ſom de græſſe i Høifjeldene og derpaa om Høſten drive til Kjøbſtæderne og ſælge ſom Slagtequæg. Ogſaa med Landmandens Producter drives nogen Handel af Handelskarle, men de fleſte forhandles i Kjøbſtæderne af Landmanden ſelv uden Mellemmand. Her kan ogſaa erindres den Næring, endeel af Indvaanerne i Hosanger, Ekanger og Alenfits Skibreder, ſaaledes ſom under Skovdriften bemærket, aarlig have ſom Huustømmermænd og Leverandeurer af Bygningstømmer.

En Binæring, men ikke af de gavnlige, er ſiden ſeneſte Handelslov opſtaaet paa mange Steder ved Udſalg af Øl.

Af vilde Bær, men iſær Haſſelnødder have adſkillige Gaarde nogen Indtægt.

Markeder afholdes ikke i dette Amt.

8. Angaaende Panteheftelſerne, faſte Eiendommes Afhændelſe og afholdte Executionsforretninger for Gjeld ſamt Udpantningsforretninger indeholdes Oplysninger i den vedlagte Tabel Nr. 5 og angaaende Bygdemagaſinernes Status ved Udgangen af Aaret 1845 i den vedlagte Tabel Nr. 6.

Om den aarlige Løn for Tjeneſtefolk og om Daglønnen for ſimple Haandarbeidere anfører Fogden over Søndhordlehn og Hardanger, at de ere forſkjellige i de forſkjellige Diſtricter, men at det formeentlig kan antages, at Lønnen for en Tjeneſtekarl almindeligſt er 15 à 20 Spd. og for en Tjeneſtepige 8 à 10 Spd. aarlig ſamt for en ſimpel Daglønner af Mandkjønnet 24 à 30 ß. og af Qvindekjønnet 16 à 20 ß. daglig, hvorhos han ſom forhen bemærket tilføier, at Klage over Mangel paa Tjeneſtefolk, efterat Loven om Handelen af 8de Auguſt 1842 emanerede, jevnlig høres. Det ſiges ogſaa, at de oftest fæſtes $\frac{3}{4}$ Aar forud. Ifølge de andre Fogders og Lyſekloſters Forvalters Opgivende er paa Vos et Aars Løn for en Tjeneſtekarl 16 Spd., for en Tjeneſtepige 10 Spd. hvortil almindeligviis komme nogle Klædningsſtykker til en Værdi af 4 à 6 Spd., og Daglønnen om Sommeren 1 Ort med Koſt og om Vinteren 10 à 12 ß. med Koſt; i Nordhordlehn iſær paa nogle Steder i Sødiſtricterne Tjeneſtelønnen fra 12 til 15 Spd. for en Karl ogfra 4 til 8 Spd. for en Pige foruden en Klædning og et Par Sko, men Daglønnen noget høiere end paa Vos fornemmelig i Diſtricterne omkring Bergen; paa Roſendals Gods et Aars Løn for en Tjeneſtekarl 16 til 20 Spd. og for en Tjeneſtepige 9 til 12 Spd., Daglønnen om Sommeren for en ſimpel Haandarbeider fra 16 til 24 ß. med Koſt og fra 28 til 40 ß. uden ſamme; paa Lyſekloſters Gods et Aars Løn for en Tjeneſtekarl fra 8 til 12 Spd. og for en Tjeneſtepige fra 2 til 4 Spd., foruden de ſædvanlige Klædningsſtykker, men naar diſſe ikke ſvares, for en Karl fra 12 til 20 Spd. og for en Pige fra 8 til 10 Spd., Daglønnen for en ſimpel Haandarbeider fra 14 til 20 ß. med Koſt, men uden denne om Vinteren fra 18 til 24 ß. og om Sommeren fra 24 til 30 ß.

Naar man alene tager Hensyn til de Dele af Veiene, ſom paſſeres tillands, og paa dem igjen kun til de Strækninger, hvor Bakkers Steilhed ikke gjør det beſværligt at komme frem med Hjulvoiture, anſættes Længden af Hovedveie i Amtsdiſtrictet til $20\frac{3}{8}$ Mile, og af Bygdeveie, for hvis Vedkommende Meningerne ellers let kunne være meget forſkjellige, til omtrent ſamme Længde.

Skjønt det ikke kan ſiges, at nogen Vei er i Qvinqvenniet oparbeidet fra nyt af eller forandret fra ufremkommelig til farbar, med mindre dertil kan henregnes det lille Veiſtykke fra Ous til Ousøren, ſamt Veianlægget i Forvaanene ved Gravens Vand til Paſſage, naar Meeniis ligger paa Vandet, er der dog ogſaa i dette Tidsrum ſøgt at virke

til Veienes Forbedring, hvad de Ressurcer, som Amtet har kunnet tilveiebringe, have tilladt. De udførte Forbedringer have væsentlig bestaaet i mere eller mindre omfattende Omlægninger, Opførelse af Steenlandgangsbrygger, hvor saadanne før have været savnede, saasom ved Bolstadøren, Vasenden og Ølfærnæs, og Anbringelse af Rækværker paa Steder, hvor Passagen ellers vilde være farlig. Af Omlægninger ere de betydeligste den ved Forskud af Statskassen bekostede, hvorved Veien over Staleimsbjerget er paa en særdeles tilfredsstillende Maade ved Capitain Finne lagt saaledes, at den nu bequemt kan kjøres baade op og ned, hvilket forhen maatte ansees for saa godt som umuligt, og den, hvorved Passagen i Bjerget Skjervet paa den i Aaret 1838 som Hovedvei classificerede Vei imellem Vossevangen og Hardanger er bleven saaledes omlagt, at den ogsaa nu bequemt kjøres, istedenfor at saadant forhen var umuligt. Af mindre Omlægninger eller Anlæg fortjene formeentlig at nævnes de, som ere udførte ved Klypesbrekken, Vinje-Thun, Stengbakken, Netlandsbetnene, Uresreinen, Barresteensreinen, Storekleivsmyren og Svelgebro, Sandalskleven, Qvaskleven, Hatvigsbakkerne, i forskjellige Bakker nedenfor Skjervet, Otterkleven, Sandbrækken og ved Helfardebakkerne, hvilken sidste Omlægning dog ikke er bleven ganske færdig førend i 1846.

Af Sparebanker fandtes ved Qvinqvenniets Udgang 2 i Amtsdistrictet, nemlig een i Eids Sogn af Skaanevigs Præstegjeld og een i Vosse Præstegjeld, hvilke begge havde Freigang saaledes som de aarlig til vedkommende Regjerings-Departement indsendte Forklaringer om deres Status vise. Angaaende Sparebanken paa Vos, der blev oprettet i 1843, er det desuden specielt forklaret, at Indskuddenes Beløb ved Udgangen af Aaret 1845 udgjorde omtrent 14,500 Spd., hvoraf var udlaant imod Panteobligationer og Vexelobligationer 14,134 Spd. og at Indskydernes Antal i 1845 var forøget med 200, der havde indsat i Banken en Capital af omtrent 10,000 Spd.

Hardanger har nu faaet en Districtslæge for sig selv, istedenfor at det forhen havde denne Embedsmand tilfælleds med Vos. Om i hvormange Dage Syge have for Amtets Regning været under Cuur paa Bergens Sygehuus eller Mentalsygehuus i hvert Aar i Tidsrummet, er Oplysning meddeelt i den vedlagte Tabel Nr. 7 overeensstemmende med de afgivne Regnskaber.

De naturlige Børnekopper grasserede i Aaret 1845 og bortrev ikke Faa. Den spedalske Sygdom formenes at være i Tiltagende. Af Gjordemødre haves adskillige privat practiserende, men kun 3 lønnede.

Dampskibsfarten kommer endnu kun i en liden Grad Amtsdistrictet tilgode.

Det samme Datum som Amtet i sin Beretning for det foregaaende Qvinqvennium paaberaabte som et Bevis paa, at Forfatningen i Amtsdistrictet i Almindelighed ikke hindrer Indvaanerne fra at opfylde deres pecuniære Forpligtelser tillader det sig ogsaa her at nævne, nemlig at der gives faa eller ingen forsømmelige Debitorer til Banken. Over Antallet af de til Retten indstævnede private Sager vedlægges Tabel Nr. 8.

Udvandringer til Amerika have vedblevet i mere og mindre Grad men især fra Vos, hvorfra Antallet af Fogden anslaaes til 500, hvilket dog neppe kan tilskrives ugunstig oeconomisk Tilstand her i Amtsdistrictet, men formeentlig vidt drevne Forestillinger om, at Formue med Lethed kan erhverves i Amerika.

Om Districtets Tilstand i oeconomisk Henseende, er det en almindelig Mening, at den er god, og at der findes jevn Velstand, hvilken Mening Amtet ogsaa antager at maatte tiltræde.

Søndre Bergenhuus Amt, Bergen den 7de Mai 1847

Underdanigst
Schydtz.

net fremkalde andre Anskuelser, eller bevirket nogen Enighed. Hvad der ogsaa trykker Handelen med Vaarsild, saavelsom overhoved næsten enhver Virksomhedsgreen, ere de uforholdsmæssig betydelige Arbeidspenge, thi disse, hvorom der forøvrigt nedenfor vil blive nærmere Anledning til at handle, ere i den korte og travle Tid, hvori Vaarsilden fanges og tilvirkes, særdeles høie og navnlig saagodtsom uforandrede, uagtet den overordentlige Forbedring, som i de sidste 2 Decennier er foregaaet med Coursen, og den Nedsættelse, som paa Grund heraf naturligviis har funden Sted i Priserne, idetmindste paa de udenlandske Varer, som Arbeidsclassen tiltrænger.

Den jevnlige Tilførsel af Salt, som i samtlige 5 Aar har funden Sted, og som har gjort, at denne, med Hensyn til Vaarsildens Tilvirkning saa høist vigtige Artikel stadig har holdt sig i den særdeles lave Priis af omtrent 1 Spd. pr. Tønde, har forøvrigt ikke været uden gavnlig Indflydelse paa Vaarsildhandelen. Ligeledes har Tønderne i Tidsrummet jevnlig holdt sig i lav Priis. Vistnok saa Bødkerlauget i Høsten 1842 sig ikke istand til at fyldestgjøre de Bestillinger paa Tønder, som vare gjorte, men da Stiftet paa Grund heraf under 19 November 1842 bestemte, at det skulde være de Handlende tilladt indtil Udgangen af Februar Maaned 1843, at indføre Tønder og Knippestav, bevirkede dette, af Prisen paa Tønder heller ikke i dette Aar steg betydelig.

Af Sommersild har i Løbet af de 5 Aar saagodtsom intet været tilvirket i selve Byen, naar undtages i Aaret 1844, da der ved Kysterne i Søndre Bergenhuus Amt fangedes ikke ubetydeligt af denne Sort Sild, hvoraf endeel endog fiskedes saa nær ved Byen, at den blev indført ferst hertil, og var det ei ubetydelige Qvantum af Sommersild, som i dette Aar exporteredes herfra, ikke uden Indflydelse paa Vaarsildepriserne. Tilførselen af denne Slags Sild har i de 4 andre Aar af Tidsrummet omtrent været som sædvanligt, og har der saavidt vides i det hele Tidsrum ei været nogen synderlig Konjunctur i denne Vare-sort, som derhos i de senere Aar stadig har antaget en lavere Priis end den tilforn idetmindste ofte pleiede at have.

At Forbruget af Sild i det Indre af de Lande, hvor den bruges som Levnetsmiddel, betydelig har tiltaget i de senere Aar, er allerede tilforn bemærket, men nye Markeder, hvortil den directe fra Bergen kan henbringes, er i det Tidsrum, hvorom her handles, saavidt vides, ikke udfundne. Et Forsøg som i forrige Aar blev gjort med at bringe Sild til Irland skal ikkun have givet et høist maadeligt Resultat.

Da det i de senere Aar oftere har hændet at Vaarsilden ikke er kommet saalangt ind under Landet, at den har kunnet indestænges med Nod, eller med Lethed fanges med de Redskaber, hvoraf man hidtil har betjent sig, har dette vakt Tanken om Gavnligheden af at tillægge sig saadanne Indretninger, hvorved man kunde sættes istand til at fange Silden ogsaa imedens den staar længere fra Land, i hvilken Henseende man navnlig har havt Englands Exempel for Øie, men endogsaa til noget blot Forsøg i denne Henseende er det, saavidt vides, hidtil ikke kommet.

Torfisk, der finder sin største Afsætning til Holland samt til Stæderne ved Middelhavet, hidbringes for den største Deel fra Nordland, hvorfra den almindeligviis kommer i saa store Qvantiteter at den Fisk, som paa Kysterne heromkring tilvirkes til saadan Vare og som indføres til de saakaldte Bondehandlere, vel er for lidet at regne.

I samtlige 5 Aar have Fiskerierne i Nordland om de end have med Hensyn til Qvantiteten af Udbyttet varieret, dog været gode, og det exporterede Qvantum har derfor været saa betydeligt, at nogen særdeles fordeelagtig Conjunctur for denne Vare, saavidt vides, ikke har indtruffet i Tidsrummet. Dog gave Aarene 1843 og 1844 Nordlandshandlerne en passende Fortjeneste paa deres Producter, imedens navnlig Aaret 1845 maa anses for at have været mindre godt Aar for dette Slags Handlende, hvortil, foruden andre Omstændigheder, navnlig den i flere Lande herskende Potetessygdom væsentlig bidrog, eftersom Fisken ikke gjerne nydes uden i Forbindelse med Potetes. Exporten til Holland af Torfisk var derfor i afvigte Aar baade liden og lidet lønnende. Stiftet troer ellers ved denne Leilighed med Hensyn til den Nordlandske Handel at burde bemærke, at den saagodtsom udelukkende drives af dem som have Eiendomme paa den saakaldte Tydskebrygge. De fleste Nordlændinge, som ikke have kunnet opsvinge sig saavidt, at de kunne undvære Kredit, drive saaledes stadig Handel med Eieren af den saakaldte Stue, hvor de engang have faaet Kredit. Istedetfor Rente af de laante Penge, thi Renter svares ikke af Nordlandsgjeld — bringer Nordlændingen sine Varer til sin Handelsmand, hos hvem han derpaa aarligen atter som ny Credit modtager de Varer han i Hjemmet tiltrænger til sit Brug, og dette Forhold fortsættes gjerne Aar efter Aar.

Nordlandshandleren skal altsaa i den Fordeel han kan have af de Varer han modtager

hos Nordlændingen og levere til denne, søge ikke alene Erstatning for Renter af de til Nordlændingene udborgede Capitaler og for de betydelige Omkostninger som medgaae paa de nordlandske Varer, førend de komme i Afskibningstilstand, men han skal ogsaa have et passende Overskud. Nu skulde det vistnok synes, og det har ofte været yttret, at et saadant Overskud stedse maatte kunne tilveiebringes, aldenstund det staaer i de Handlendes egen Magt at bestemme hvilken Priis de ville give Nordlændingen for deres Varer. Over denne Priisfættelse har saa ofte været urgeret, at Stiftet ikke har troet at burde tilbageholde den Bemærkning, at saaledes som Forholdene nu ere, existerer denne Priisfættelse egentlig kun af Navn, og at Nordlændingene saalangt fra i Almindelighed have Grund til at beklage sig derover, at det, efter Kyndiges Mening, vistnok meget mere kan antages at Nordlændingene i Reglen derved obtinere høiere Betaling for sine Varer end Tilfældet vilde blive, om saadan Priisfættelse ei fandt Sted. Den store Concurrence yttrer ogsaa i denne Henseende en særdeles Indflydelse, thi det en en Kjendsgjerning, at en eneste Kjøbmands Erklæring om at ville give høiere Priis, end Pluraliteten ønsker, ofte har bevirket, at denne høiere Priis bliver den gjældende. Saa stor er Frygten for, at den Ene skal trække Handelen fra den Anden. Derhos gives stedste en vis, engang for alle vedtaget, Overpriis over den vedtagne, hvorhos en efter Priisfættelsen men før Stevnens Tilendebringelse indtrædende Conjunctur i de nordlandske Producter stedse medfører en passende Forhøielse i den Priis som gives Nordlændingen, i hvilken Forhøielse endogsaa de som allerede ere hjemreiste blive deelagtige. Synken i Priserne medfører dog paa den anden Side aldrig nogen Nedsættelse i den engang fastsatte Betaling til Nordlændingen. Det Odieuse som synes at ligge deri, at Kjøberne bestemmer Prisen for de Varer han modtager af Sælgeren, og for hvilken Priisfættelse de Bergenske Nordlandshandlere saa ofte have maattet høre ilde, maa derfor, naar det Ovenanførte tages i Betragtning, formeentlig for størstedelen bortfalde, idet den saakaldte Priisfættelse saaat sige kun bestaaer i Udvexling af Meninger angaaende de existerende eller forventendes Conjuncturer for de nordlandske Producter, hvorved det er saa langt fra at Minoriteten bindes ved Pluraliteten, at tvertimod meget ofte Enkeltes, ja en Enkelts Mening bliver den gjældende. Dette Forhold har ogsaa bevirket, at de nordlandske Producter, og fornemmelig Torfisk, efter Kyndiges Mening, paa vort Marked staae i en alt for høi Priis. Efter de Priiscouranter for Aaren 1841—1845, hvoraf Stiftet er i Besiddelse, ha Rundfisken saaledes jevnlig været betalt Nordlændingen med den i Forhold til Koursen høi Priis af 1 Spd. Antallet af de udenlandsk Skibe, som ere komne hertil for at hente denn Vare, har derfor i de senere Aar været mindre samt Ordinationerne for fremmed Regning færr og for dem, som have for egen Regning maatte udskibe denne Varesort til Udlandet, har den no ligesaaofte medført Tab, eller ingen Fordeel givet som den har afgivet Gevinst.

Klipfisk indføres fordetmeste hertil fra Nordland i Fartøier, som udsendes fra Bergen, og a hvis Mandskab den tilvirkes under Opholdet Nordland, hvorpaa den som oftest i tørret Tilstand kommer hertil. Vistnok tilvirkes der, fornemmelig i gode Aaringer paa Søndmøer et betydelig Qvantum Klipfisk, hvoraf en stor Deel tilførtes til Bergen, med hvis Handlende de Søndmøerske Bønder omtrent stod i samme Slags Handelsforbindelse som Nordlændingene med Nordlandshandlerne. Denne Handel er imidlertid i senere Aar for største Delen aldeles ophørt, hvortil Grunden skal have været, at en stor Deel spanske Skibe i de senere Aar jevnlig er kommen til Christiansund og Aalesund for at laste med Klipfisk, og at Bønderne derfor have foretrukket at føre deres Varer til disse ved deres Hjem saameget nærmere Stæder, hvor Prisen derhos, paa Grund af Søgningen, har været temmelig god. Men uagtet de Søndmøerske Bønder saaledes, i det mindste for længere Tid have afbrudt deres Forbindelse med de Bergenske Kjøbmænd, have de dog ikke derfor tænkt paa at afbetale sin Gjeld til disse, og flere Kjøbmænd skulle derfor enten have forsøgt paa eller været betænkte paa, at lade deres Søndmøerske Gjeld indfordre. Den Søndmøerske Handel kan derfor siges for største Deler at være gaaen bort fra Bergen.

Da i de heromhandlede 5 Aar Torskefiskerierne heromkring have slaaet aldeles feil, i det Torsken antages at være gaaen bort i Følge med Vaarsilden, hvisaarsag saagodtsom ingen Tilvirkning af Klipfisk i disse 5 Aar har funden Sted i Bergen og dens Omegn, maa Klipfiskehandelen fra Bergen i de nævnte 5 Aar siges saagodtsom udelukkend at være foregaaet med nordlandsk Klipfisk, hvoraf det udskibede Qvantum i 1841 langt oversteeg d øvrige Aars Export, som dog ogsaa har været temmelig betydelig. — Den store Mængde af Fartøier, som fra Bergen, Christiansund og Trondhjem have været udsendte, for at opkjøbe Klipfisk have ogsaa opdrevet Prisen paa denne Vare, sa

at den i første Indkjøb har i Almindelighed været betalt saa høit, at den kun sjelden og for Enkelte har afgivet nogen Fordeel, imedens den nok for Flere har medført Tab. Antallet af de spanske Skibe, som ere komne hertil for at hente Klipfisk, har i de senere Aar heller ikke været stort. De newfoundlandske Fiskerier have forøvrigt naturligviis en væsentlig Indflydelse paa Conjuncturen med Hensyn til norsk Klipfisk, og disse Fiskerier have saavidt vides i alle de nævnte 5 Aar afgivet rigeligt Udbytte. De Forsøg, som tildeels under Veiledning af den Mand, der ledsagede afdøde Cand. theol. Stuwitz paa hans Reise til Newfoundland, hertillands ere blevne gjorte med at tilvirke Klipfisk paa Newfoundlandsk Maade, have som bekjendt ikke ledet til noget Resultat, og antages det nok i Almindelighed, at den norske Fisks Forskjellighed fra den newfoundlandske, saavelsom climatiske og locale Forholde medføre, at denne Tilvirkningsmaade hertillands vanskelig vil kunne anvendes.

Rogn, der fremdeles alene udføres til franske og spanske Havne, for at anvendes ved Sardelfiskeriet, har i Løbet af disse 5 Aar jevnlig holdt sig i en Priis af 5 à 6 Spd., naar undtages et Par Gange da den har staaet lavere. Da Torskefiskerierne i disse Aaringer have været gode, og Qvantiteten af denne Vare derfor har været temmelig betydelig, samt da Sardelfiskerierne ikke i noget af de nævnte Aar er gaaet stærkt til, har denne Varesort, hvorpaa der under mislige Sardelfiskerier kan tabes betydeligt, ikke afgivet nogen betydelig Fordeel. Tilførselen af Tran har, paa Grund af Torskefiskeriernes Udfald, ligeledes været jevn, men da der ogsaa med Hensyn til denne Vare gjælder, hvad der angaaende de øvrige Nordlandske Producter ovenfor er anført, nemlig at de betales for høit til Nordlændingen, i hvilken Henseende kan bemærkes, at Tranen har i Gjennemsnit været betalt med 12 à 13 Spd. pr. Tønde, og da denne Vare paa de udenlandske Markeder har at concurrere med den Tran, som kommer fra Sydsøen og Labrador, hvor disse 5 Aar have givet et jevnt Udbytte, har nok Tranhandelen ikke i Gjennemsnit afgivet noget synderligt Overskud.

Hvad Byens Samhandel med Landdistricterne angaaer, da seer Stiftet sig ikke istand til at meddele noget paa Talstørrelser grundet Resultat, thi de Handlende, som have været anmodede om i denne Henseende at meddele Oplysninger, have ikke været at formaae til at meddele andet end en høist summarisk Underretning, hvoraf saagodtsom ingen Veiledning har været at erholde. At forøvrigt Samhandelen med Landdistricterne i de sidste Aar er undergaaet en væsentlig Forandring, er utvivlsomt. Hvad saaledes angaaer Landdistricternes Forsyning med Nødvendighedsvarer, som hidtil foregik derved, at Bønderne hentede dem hos Kjøbmanden, imod at de til denne leverede de Varer de havde produceret, bemærkes, at ved Havkanten paa forskjellige Steder ikke ret langt fra Bergen nu er oprettet Handelssteder, hvor Bønderne kunne blive af med det meste af deres Producter til Byens Priis, og hvor de tillige kunne blive forsynede med det meste af hvad de behøve. Hvad de længere bortliggende Egne betræffer, da skeer Vareforsyningen for en ikke liden Deel derved, at Handelskarle og Jagteførere fra Landdistricterne henvende sig directe til Commissionairerne, ja det skal endog ikke være saa ganske sjelden, at de saakaldte Kargadeurer, som aarlig reise til Udlandet, for at forhandle de herfra udskibede Varer, medtage Varer directe fra Bønderne og atter igjen directe forsyne dem med de udenlandske Varer de tiltrænge, ligesom det ikke skal være uden Exempel, at Bønderne, fornemmelig i den sydligste Deel af Bergens Stift, hvor Sildefiskeriet, og det paa Grund deraf mere og mere tiltagende Jagtebrug skal have sat store Capitaler i Circulation, selv lade exportere sin Sild directe til Udlandet, og directe derfra lade sig forsyne med Kornvarer. Paa Grund af disse med flere Omstændigheder have de fleste af de saakaldte Bondehandlere tabt den største Deel af deres egentlige Bondehandel, og have maattet gaae over til Speculationshandelen, hvori de dog udentvivl ikke have faaet noget Aequivalent for den faste Handel de have tabt. Efter alt hvad Stiftet saaledes har tilladt sig underdanigst at anføre, befinder den Bergenske Handelsstand sig udentvivl i en mindre god Stilling, og Stiftet antager, at Byen i de heromhandlede 5 Aar ere gaaet tilbage i Velstand. De ikke faa Fallisementer, som i de senere Aar ere indtrufne her i Staden, og den overordentlige lave Priis, hvori Eiendommene staae, idet det endogsaa er vanskeligt at blive af med Handelseiendomme, afgive, efter Stiftets Formening, herom et ubedrageligt Vidnesbyrd. At Handelsloven i denne Henseende har havt en skadelig Indflydelse, er vistnok den almindelige Mening, og Beklagelsen over den Forrykkelse i Handelsforholdene, som denne Lov har medført, er baade lydelig og almindelig; men Stiftet vover dog ikke herom at yttre nogen bestemt Formening, eftersom denne Lov endnu har bestaaet saa kort, og det desuden i sig selv er rimeligt, at en Lov, der gjør saa indgribende Forandringer i det Bestaaende, som den

nævnte, maa, inden Forholdene have ordnet sig, medføre Omvæltninger, som vistnok kunne være beklagelige nok for dem, som derved rammes, men om hvis endelige Virkninger man neppe er beretiget til for Tiden at fælde nogen afgjørende Dom. At en større Tarvelighed burde gaae Haand i Haand med en Tilbagegang i Velstand, synes vistnok at være rimeligt; men dette er neppe Tilfældet, hvorimod Indførselen af og Afsætningen paa Luxusvarer snarere maa ansees at være til end aftaget. Antallet af dem, som drive Handel i Bergens Bye, vil forresten erfares af den under Nr. 1 vedlagte Tabel.

b. Med Hensyn til Fiskerierne.

At Fiskerierne i Almindelighed have i det heromhandlede Tidsrum afgivet et godt Udbytte, er allerede ovenfor bemærket. En ikke liden Deel Handlende udruste Fartøier til Fiskerierne, deels til Lofoten for at indkjøbe Raafisk, som siden virkes til Klipfisk, deels til Vaarsildefiskerierne, for at indkjøbe ferst Sild, som de bringe her til Staden. Lofotsexpeditionerne have, som ovenfor omhandlet, neppe afgivet noget særdeles Udbytte. De, som hertil Staden have indført ferst Vaarsild, have ikke sjelden været heldige paa Grund af den Priis, hvori denne Vare jevnlig har holdt sig, endskjønt det dog nok ofte har været Tilfældet, at Vaarsilden har været betalt temmelig høit paa selve Fiskestederne. Det har ogsaa været forsøgt at udsende Fartøier paa Haakjerringfangst, men paa Grund af det uheldige Udfald af disse Expeditioner, bleve de snart aldeles opgivne. Forøvrigt er det i de senere Aar fremdeles bleven almindeligere, at de Bergenske Handelsmænd have etableret Sildesalterier paa Lehden i Nærheden af de Steder, hvor Vaarsildefiskerierne nu i længere Tid saagodtsom udelukkende ere slaaede til. Dette har igjen bevirket, at det Parti Vaarsild, som i selve Byen er bleven tilvirket, har været mindre, hvorved en ikke ubetydelig Indtægt er gaaet tabt for Arbeidsclassen i Bergen, men hvilket formeentlig ogsaa vil medføre, at der for Eftertiden vil blive mindre Tilstrømmen til Byen af Folk, hvoraf til Slutning en ikke liden Deel er faldt Fattigvæsenet til Byrde. At der i de sidste 5 Aar ikke have været Torskefiskerier i Districterne i Nærheden af Byen, og at saaledes saagodtsom ingen Klipfisk her er bleven tilvirket, er allerede tilforn bemærket ligesom ogsaa, at der, naar undtages i Aaret 1844, heller ikke i selve Byen har været tilvirket Sommersild til Handelsvare.

Vaarsildens Indførsel til Bergen vil forøvrigt fra Aaret 1849 erholde Lettelse derved, at den Kongetiende som har været erlagt af den Sild, som indkommer hertil, vil komme til at bortfalde, i følge den desangaaende paa sidstafholdte Storthing emanerede Lov, men til at faae hævet det endnu, og det ikkun for Bergens Vedkommende existerende Forbud imod at indføre mere end 60000 Stykker Vaarsild i et Fartøi, og hvilket Forbud i Almindelighed ei ansees for gavnligt, er der, saavidt vides, intet Skridt foretaget.

c. Med Hensyn til Skibsfarten.

De maadelige Konjuncturer for Skibsfarten som allerede herskede i Aarene 1839 og 1840 ere fremdeles vedblevne i Aarene 1841—1844. De mange Skibe, som under den overalt tiltagende Concurrence allevegne byggedes, bevirkede en Falden i Fragterne, som gjorde, at Skibsrehderiet maatte ansees som saare lidet indbringende og det hvad Bergenske Skibe angik oftere medførte Tab end Gevinst. Skibsparter betales derfor i Handel og Vandel kun meget slet. Dette maa imidlertid ingenlunde tilskrives nogensomhelst Mangel ved de Bergenske Skibe, thi de skulle tvertimod i enhver Henseende kunne udholde Concurrence med udenlandske Skibe, hvilket bedst bevises derved, at det i de senere Aar ikke er sjeldent at Bergenske Skibe fragtes i Middelhavet til at føre Frugt, fornemmelig til St. Petersburg, i hvilken Fart man allene anvender Fartøier, der ere bekjendte som Hurtigseilere. Disse for Fragtfarten saa mislige Konjuncturer have udentvivl ogsaa været Aarsag i, at der i Aarene $18\frac{41}{45}$ her i Staden ikkun har været bygget 6 nye Skibe af tilsammen 441 Commercelæsters Drægtighed. Paa lige Maade skal man i de senere Aar være ophørt med Skibes Bygning i Udlandet, og det er for en stor Deel paa Grund deraf at Fragtfarten i 1845 har hævet sig ikke ubetydelig. Fornemmelig har mange og gode Fragter været at erholde for Steenkulladninger i Newcastle, hvorhen mange Fartøier ere afgaaede endog i Ballast. Men denne forbedrede Konjunctur skal strax have fremkaldt større Byggelyst, og er der ved Skibsværfterne her i Staden allerede i afvigte Aar paabegyndt adskillige nye Fartøiers Bygning, men, da de ikke bleve fuldførte i 1845, vedkomme de, ligesom de flere Skibe, hvis Bygning i indeværende Aar er paabegyndt, ikke nærværende Beretning. Naar undtages Fragterne for Emigranters Befordring til Amerika, hvilke Fragter ikke have været faa, og derhos gode for Fartøier som dertil have været skikkede, have Fragterne herpaa Stedet forresten kun høist sjelden været synderlig gode, hvortil fremdeles en af de væsentlige Aarsager er at søge deri,

at flere hollandske Skibe, paa deres Tour til Østersøen for derfra at hente Producter, anløbe Bergen og medtage Sildeladninger, og at flere tildeels meget store fremmede Skibe, som hertil ere fragtede med Salt fra Udlandet, hellere medtage Ladninger herfra for billige Fragter, end de gaae tomme herfra.

d. **Med Hensyn til Haandværksdriften.**

At endeel Haandværk i Løbet af de sidste 5 Aar ere fremadskredne, er vistnok unægteligt. Saaledes staaer det Brød, Bagerne levere, aldeles ikke tilbage for Udlandets. Ligeledes leveres der af endeel Skræddere, Hattemagere og Blikkenslagere, samt tildeels Skomagere, Snedkere og Malere Arbeide, som skal kunne maales med det udenlandske. Men om den større Mængde af Haandværkere kan det langtfra ialmindelighed siges, at de have fulgt med Tiderne, hvorfor der i enhver af de Professioner, som maa ansees for de vigtigste og som derfor have de fleste Mestere og Svende, gives særdeles mange, som ikkun levere maadeligt Arbeide, imedens det ikkun er de Enkelte, der udmærke sig ved Duelighed, som have den meste Søgning, og som derfor slaae sig op.

Haandværksclasſen i Bergen kan derfor i Almindelighed vistnok langtfra siges at være gaaen fremad i Velstand. Den store Concurrence som ogsaa i blandt Haandværkerne finder Sted, trykker fremdeles de fleste Haandværk, i hvilken Henseende det er tilstrækkeligt at paapege Bødkerhaandværket, som tæller 70 Mestere med 235 Svende og 80 Drenge, Guldsmedhaandværket, som drives af 41 Mestere med 22 Svende, Skomagerhaandværket, som har 207 Mestere med 100 Svende og 167 Drenge, og Snedkerhaandværket, som drives af 61 Mestere med 50 Svende og 77 Drenge, hvoraf det sees, at Forholdet i disse Professioner omtrent er ligesaa ufordeelagtigt, som da Stiftet i 1841 afgav sin sidste underdanigste Indberetning. Ligeledes sees det af Tabellen Nr. 1, at ved Udgangen af Aaret 1845 udgjorde Summen af samtlige Haandværksmestere i Bergen 720 og Antallet af Svendene 798.

Regner man nu som ovenfor paapeget, at der i de fleste Professioner gives Enkelte som trække den meste Søgning til sig, og tages det endvidere i Betragtning, at Afsætningen til Nordlandene og Landdistricterne i Bergens Stift, som de meste Steder hvor der kan blive Spørgsmaal om at afsætte Bergensk Haandværksarbeide, er i Aftagende eftersom der etablerer sig flere og flere Haandværkere af forskjellige Professioner omkring paa Landet, saa vil det lettelig indsees at Haandværkernes Antal er for stort, og den indbyrdes Concurrence for betydelig. Stiftet tvivler derfor ikke paa at den store Mængde Haandværkere maa kjæmpe for det daglige Brød, og at de endog have vanskeligt ved at fortjene det til deres ofte store Familie, thi letsindige og tidlige Ægteskaber høre desværre fremdeles til Dagens Orden i Haandværksstanden. Paa den anden Side er det desværre en Kjendsgjerning, at der hos Haandværksclassen hersker formegen Luxus, og at der i denne Borgerclasse ikke i Almindelighed iagttages den Tarvelighed, som under de nærværende Omstændigheder er den eneste Betingelse for et nogenledes taaleligt Udkomme. Af alle Professionister skulle Bødkerne fremdeles være de, hvis Kaar ere mindst gode. Da imidlertid Fiskerierne i samtlige 5 Aar have været gode, maa Grunden hertil uden Tvivl søges deri at Tilvirkningen af Vaarsild alt mere og mere drages hen paa Landet, hvor man efter hvad der nu af Domstolene er antaget ikke behøver at forsyne sig med Tønder fra de Bergenske Bødkere.

Som en Omstændighed, der væsentlig understøtter den Indollents som desværre altfor ofte findes hos Haandværksstanden, fortjener det og at nævnes, at der nu ikke længere herpaa Stedet existerer nogen offentlig Tegneskole, idet den Tegneskole som i flere Aar har bestaaet i Forbindelse med det nyttige Selskab og senere med Kunstforeningen, nu aldeles er indgaaet af Mangel paa Resourcer, og at man saaledes aldeles har maattet give slip paa her i Staden, ved Borgerskabs Meddelelse til Haandværkere, at fordre Beviis for Kyndighed i Tegning. Hvormeget saadan Kyndighed er fornøden for en stor Deel Professionister, behøves neppe at omtales, og hvor beklageligt det derfor er, at der ikke skal gives noget Middel til at tvinge den vordende Haandværker til at erhverve sig denne Kyndighed som han desværre kun sjelden, uden et saadant Tvangsmiddel vil tilegne sig i den fornødne Grad, er isinefaldende. Imidlertid maa det dog ikke lades ubemærket, at Snedkerlauget har en egen Tegneskole, men da den ikke kan siges at være offentlig, er der desuagtet ingen Adgang til at forlange, at Mester og Svendeprøvestykker skulle forfærdiges efter Arbeidstegning, noget som i høieste Grad ansees for at være gavnligt.

En i den senere Tid etableret Haandværksforening, hvis Formaal er at udbrede større Dannelse iblandt Haandværkerne og navnlig at aabne lettere Adgang til igjennem udenlandske Tidsskrifter at lære at kjende de Fremskridt, som de respective Haandværk i Udlandet have gjort, vil

forhaabentlig ikke være uden gavnlig Indflydelse.

Af nye Haandværkere vides ingen andre Arter, end Bundtmagere at være etablerede her i Staden i Løbet af de heromhandlede 5 Aar.

e. I Henseende til Fabrikanlæg og Skibsbyggeri.

De her i Staden værende Fabrik- og Industrianlæg bestaae i 1 Blyhvidtsfabrik, 3 Bogtrykkerier, 32 Bryggerier, 1 Cichorifabrik, 45 Garverier, 1 Haandgjerningsskole, 1 Jernstøberi, 2 Maltgjørerier, 2 Møllebrug, 2 Skibsværfter, 2 Snustobaksfabrikker, 1 Spinderi (Torskegarnsspinderi), 1 Tobaksfabrik, 1 Tugthuusfabrik, 1 Tvangsarbeidsanstalt og 1 Ediksfabrik, hvilke Indretninger tilsammen sysselsætte 690 Mennesker, naar dertil henregnes Haandgjerningsskolens Elever, samt Tugthuus- og Tvangsarbeidsanstaltsfangerne, hvilke tilsammen udgjøre omtrent 440. Det vil af denne Opregning, som er overeensstemmende med den vedlagte Tabel Nr. 3, naadigst erfares, at der nu ikke længere er noget Brændeviinsbrænderi i Drift her i Staden, hvilket for en stor Deel har sin Grund deri, at man, fornemmelig af Mangel paa techniske Kundskaber, ikke saae sig istand til at forbedre Apparaternes Indretning saameget, at Brændevinet kunde leveres ligesaa billigt som det fra Østlandet hertil indførte, hvilket endog havde Fragten at bære. Denne Omstændighed har imidlertid i og for sig ingenlunde formindsket Forbruget af Brændeviin her paa Stedet, thi man oversvømmes her af denne fordærvelige Vare fra de østlandske Brænderier.

Den stærke Forøgelse i Bryggeriernes Antal fortjene dernæst Opmærksomhed, og især da det Øl, som nu leveres fra idetmindste en Deel af de herværende Bryggerier, hvoraf forresten ingen drives i ret stor Stiil, hvilket det ubetydelige Antal af 50 Arbeidere i 32 Bryggerier noksom viser, er særdeles godt, i alt Fald imod hvad det tilforn har været, hvorfor der i Aaret 1845 skal være afsat 260 Tønder Øl udenfor Byen. De mindre heldige Conjuncturer hvorunder Handelen som allerede bemærket for Tiden trykkes, har forøvrigt, som rimeligt vakt Ønsket hos Flere om at kunne anvende sine Midler til anden Bedrift, og derved aabne sig Erhvervskilder, som mindre ere udsatte for den Ustadighed, som Handelen er, og nødvendigviis maa være underkastet. Dette har bevirket, at der i Tidsrummets Løb ere oprettede 1 Blyhvidtsfabrik, 1 Jernstøberi, 1 Spinderi og 1 Ediksfabrik. Blyhvidts- og Ediksfabrikken staae i Forbindelse med hinanden, da Edike udgjør en væsentlig Bestanddeel af Blyhvidt. Da der af begge disse Artikler forbruges ikke ubetydeligt, maatte deslige Indretninger vistnok kunne svare Regning, naar Producterne kunde leveres ligesaa gode og ligesaa billige, som Udlandets, men dette er, idetmindste hvad Prisen angaaer, neppe Tilfældet, da Arbeidslønnen her paa Stedet er særdeles høi, hvortil kommer, at der almindeligviis maa gaae lang Tid hen inden indenlandske Producter kunne erhverve Meningen for sig. Da Staten endogsaa i dette Mellemrum almindeligviis ei vil yde deslige Indretninger nogen særdeles Begunstigelse, og da navnlig en af Eieren af den nævnte Ediks- og Blyhvidtsfabrik indgiven underdanigst Ansøgning om Fritagelse for at erlægge Indførselstold af det Quantum Spiritus, han behøver til Ediksfabrikationen, ikke naadigst er indvilget, skal de nævnte Fabrikker ikke give Eieren det Udbytte, at deres Drift kan svare Regning, hvorfor de sandsynligviis ville blive nedlagte, hvilket allerede for Alvor skal være paatænkt.

Jernstøberiet er endnu saa nyt, og har i den Tid, hvori det har bestaaet, havt saa mange Vanskeligheder at kjæmpe med, navnlig forsaavidt det har været vanskeligt at faae duelige Arbeidere, idetmindste her paa Stedet, at der ikke endnu lader sig fælde nogen Dom om hvorvidt det vil kunne fortinere sig. Det Arbeide som nu leveres, skal være baade ret godt og smukt, men da der af slige Fabricata indføres ei ubetydeligt fra andre Steder, og da Afsætningen vel i det Væsentlige vil være indskrænket til Bergens By og Landdistricterne i Bergens Stift, turde det vel være et Spørgsmaal, om denne Indretning i Længden vil kunne svare Regning. Det til Spinderiet fra England anskaffede Maskineri skal være meget skjønt og hensigtsmæssigt, og da der for det Product, som der tilvirkes, nemlig Traad til Sildenod og Torskegarn, haves et særdeles Brug, turde det være at haabe at denne Indretning, som forøvrigt ogsaa er ganske ny, vil komme til at staae sig, saalænge der leveres saa gode Varer, som Tilfældet hidtil har været. I den vistnok ei lange Tid, hvori Spinderiet har bestaaet, skal det have været i stadig Drift, for at kunne fyldestgjøre de gjorte Bestillinger.

De saaledes gjorte Indretninger vise vistnok ikke noget stort Fremskridt, men de vise en Tendents i denne Retning, som med Tiden turde bære gode Frugter, hvorhos det fortjener at erindres, at der i Omegnen ere i de seneste Aar gjorte flere tildeels større Fabrikanlæg for Regning af Indvaanerne her i Staden, men hvorom Deres Majestæt fra vedkommende Amtmand vil erholde nærmere Oplysninger.

Hvad in specie Skibsbyggeriet angaaer, da er dette allerede omhandlet, da der ovenfor var

Tale om Skibsfarten, og hvor det oplystes, at der i Aarene $18\frac{4}{45}$ her i Staden ikkun har været bygget 6 nye Skibe tilsammen af 441 Commercelæsters Drægtighed — cfr. Tabellen Nr. 2. Imidlertid maa det bemærkes at der i Laxevaag, under Nordhordlehns Jurisdiction men ganske tæt ved Byen, gives 2 Skibsværfter, hvoraf dog det ene først for et Par Aar siden er traadt i Virksomhed, og hvor der har været bygget adskillige nye Skibe. Tillige gives der i Alvøen, omtrent 2 Mile fra Bergen, et Skibsværft hvor der ogsaa er bygget nye Skibe og hvor der udføres meget Reparationsarbeide. Søgningen til disse udenbyes Værfter er udentvivl ikke ubetydelig tiltaget af den Grund at de, idetmindste det ene i Laxevaag, og det i Alvøen, ere fri for at svare Afgift til de Søfarendes Fattighuus i Bergen, som for et Par Seculer siden er tilstaaet Monopolium paa at have Skibsværft i Byen. Dette Monopolium har man vistnok villet udstrække til ogsaa at gjælde Omegnen, og har navnlig Eieren af det ældre Værft i Laxevaag maattet betale Afgift til Fattighuset indtil for nogle Aar siden, da han hermed ophørte, i hvilken Anledning der er reist Sag imod ham som dog endnu ikke af Høiesteret er paakjendt, men hvis Udfald vist ikke vil være uden Indflydelse paa Skibsbyggerierne i selve Byen.

f. I Henseende til Jordbrug.

Den til Byen hørende saakaldte Tagemark ere de eneste Jorder som kunne siges at være hørende til Byen, endskjønt de neppe kan kaldes Jorder, da det meste af dem bestaaer i Fjeldstrækninger paa det saakaldte Fløifjeld, som hidtil mest har været udleiet til Havnegang, hvortil de nærmest under Fjeldet boende ogsaa have Ret til at benytte disse Strækninger for sine Kreature. Jovrigt er bemeldte Tagemark nu for størstedelen overgaaet til private Eiere, som deraf svare en ubetydelig aarlig Afgift, og forresten bortforpagtet deels paa Aaremaal og deels paa Livstid, hvilket har havt til Følge at temmelig store Strækninger opad Fløifjeldet nu ere opdyrkede til Engmark, noget, som er til særdeles Forskjønnelse for Byen. At Havevæsenet i Løbet af de 5 Aar, hvorom her handles, er gaaet betydelig fremad, antager Stiftet for afgjort, og saavel med Hensyn hertil, som fordi man ogsaa i Byens nærmere Omegn er begyndt at lægge Vind paa en bedre Jordbyrkning og Gjødning, beklages det almindelig at der fra Havnevæsenet, som, saavidt vides, umiddelbart sorterer under Regjeringens Marinedepartement, ikke gjøres en hensigtsmæssigere Anvendelse af det meget Gjødningsstof, som nu af Havnevæsenet besørges udkastet paa Dybet, uden at komme til den mindste Nytte.

g. I Henseende til Tilstanden i Almindelighed.

Til Oplysning herom er det ved Deres Majestæts naadigste Resolutioner af 23de December 1839 og 6te Mai 1840 befalet at der skal fremlægges:

1) Tabel over de i Bergens By i hvert af de sidstforløbne 5 Aar thinglæste og aflæste Gjeldsbreve og Skifteudlæg, hvorved Pant er givet i faste Eiendomme, over afhændede faste Eiendomme og afholdte Executions- og Udpantningsforretningers Antal og Beløb, hvilken Tabel underdanigst vedlægges under Nr. 3. Af denne Tabel, naar den sammenlignes med Resultaterne for Aarene 1836—1840 vil det sees i hvilket Forhold disse Aar i de nævnte Henseender have staaet til det nærmest foregaaende Qvinqvennium.

		1836—1840.	1841—1845.
Af Gjeldsbreve og Skifteudlæg, hvorved Pant er givet i faste Eiendomme, er thinglæst . .	for alle 5 Aar .	787,504 Spd.	931,396 Spd.
	Gjennemsnit . .	157,501 Spd.	186,279 Spd.
Af ovennævnte Arter af Panteheftelser aflæste	for alle 5 Aar .	630,303 Spd.	754,917 Spd.
	Gjennemsnit . .	126,061 Spd.	150,983 Spd.
Af faste Eiendomme afhændet	for alle 5 Aar .	762,907 Spd.	797,613 Spd.
	Gjennemsnit . .	152,581 Spd.	159,523 Spd.
	Antal	ei opgivet.	762.
Af Executionsforretninger for Gjeld og Udpantninger er afholdt	for alle 5 Aar .	85,333 Spd.	159,224 Spd.
	Gjennemsnit . .	17,066 Spd.	31,845 Spd.
	Antal	14,519.	14,538.

Af denne sammenlignende Tabel sees det at Total- og Gjennemsnitsværdierne af de i Aarene $18\frac{4}{45}$ følgte faste Eiendomme omtrent ere lige med disse Værdier for Aarene $18\frac{36}{40}$. Naar der imidlertid dog i det først anførte Qvinqvennium er følgt for et større Beløb end i det sidstanførte, saa

kunde dette synes at staae i Modsætning til, hvad Stiftet ovenfor har ytret, med Hensyn til den lave Priis, hvori faste Eiendomme for Tiden staae her i Staden. Dette maa uden tvivl have sin Grund deraf at større Antal Eiendomme er solgt i Aarene 1841—1845 end i de foregaaende 5 Aar, men ingenlunde i nogen forbedret Conjunctur, thi det er en Kjendsgjerning, at de faste Eiendomme her i Staden i de seneste Aar ere sjunkne saameget i Værdi, at man ved at udlaane Penge paa Pant, maa iagttage den største Forsigtighed, og at man, nemlig med Hensyn til Udlaan af offentlige Midler i Eiendomme, tager i Betænkning at gaae høiere end til de $\frac{2}{3}$ Parter af deres Brandassurancesum, fordi man under de nærværende Conjuncturer ikke vover ubetinget at fæste Lid til Værditaxationerne. At Gjennemsnittet af de Beløb hvorfor der er gjort Execution eller Udpantning er nærved det dobbelte imod hvad det var i $18\frac{36}{41}$, imedens Forretningernes Antal omtrent er det samme, er ogsaa mærkeligt.

2) Opgave over Størrelsen af 1 Aars Løn for en Tjenestekarl og Tjenestepige, samt den almindelige Dagløn for en simpel Haandarbeider. I denne Anledning er det opgivet, at den aarlige Løn for en Tjenestekarl varierer almindelig fra 25 Spd. for en ung Hunsdreng, Byløber eller Viferdreng, indtil 70 Spd. for en duelig skrivkyndig contoirsk Dreng, der forstaaer sig paa Behandlingen af Fiskevarer, og kan anbetroes Varers Modtagelse og Udlevering, og som, naar paafordres, er forbunden at arbeide i Stevnerne og under Sildefisket langt udover den almindelige Arbeidstid, samt viser Kraft og Driftighed under Arbeidet. Det formenes derfor at Gjennemsnittet for et Aars Løn for en Tjenestekarl, Kudsk eller Handelsdreng maa kunne ansættes til circa 40 Spd. i Betragtning af at de ringere Lønninger ere flere i Antal end de høiere.

Den aarlige Løn for en Tjenestepige varierer fra 10 til 16 Spd. efter Tyendets Duelighed og Huusbondsfolkenes Kaar.

Den almindelige Dagløn for en simpel Haandarbeider eller saakaldet Sjouer, som ikke egentlig tilhører nogen Profession eller noget Laug, varierer fra 44 Skill. pr. Dag for det lettere Arbeide og den slettere Aarstid, til 72 Skill., for Arbeide der udfordrer enten mere Duelighed eller større Færdighed i Brugen af Dixelen, eller større Anstrængelser, saasom i den travleste Tid af Stevnerne og Sildefisket, hvor desuden imellem Arbeiderne Concurrencen er mindre, saavelsom for saadant der lønnes ikke pr. Dag, men i Forhold til Arbeidets Mængde efter Tøndetal og deslige. De saakaldte Stokfiskfjouere, der, om de ville, kunne, ved Hjælp af Pauser i Arbeidet under Fiskens Stuvning, arbeide et eller flere Døgn rundt, betales med 60 Skill. pr. Dag og ligesaameget pr. Nat. Det formenes derfor at kunne antages, at den almindelige Dagløn for en simpel Haandarbeider gjennemsnitsviis udgjør 60 Skill. pr. Dag, hvilket er det høieste, man kan regne for Huus- og Skibstømmermænd, som have stadigt Arbeide. At denne Arbeidsløn som allerede tilforn bemærket er for høi, og at den, navnlig under de nuværende mislige Conjuncturer er aldeles uforholdsmæssig, har længe været Gjenstand for almindelig Misnøie, men det har, uagtet gjentagne Forsøg i denne Henseende, fornemmelig med Hensyn til Stokfiskefjoueres Dagsløn, have været gjorte, ikke villet lykkes at faae Arbeidslønnen nedsat. Efter den betydelige Indtægt som igjennem denne høie Dagløn og det meget Arbeide, som, selv efterat en stor Deel af Vaarsilden tilvirkes udenfor Bergens By, tilflyder Arbeidsklassen, skulde man vistnok være berettiget til at vente, at denne Klasses Kaar maatte være gode, men dette er neppe i Almindelighed Tilfældet, hvilket vel maa tilskrives en mindre fornuftig Anvendelse af det Fortjente, og navnlig en altfor stor Nydelse af Brændeviin, hvortil desværre en stor Deel af Arbeidsklassen er henfalden. Vel skal der i denne Henseende spores Tegn til en Retning til det Bedre, hvortil de Anstrængelser som igjennem den oprettede Maadeholdsselskab søges udbredte, og den priselige Skik, som hos flere Handlende skal være indført, ei at skjænke deres Arbeidere Brændeviin, vel væsentlig maa bidrage, men disse og lignende Bestræbelser, som vel tør haabes med Tiden at ville bære gode Frugter, ere endnu for nye til at det skulde være at vente, at man deraf allerede nu skulde kunne spore store Resultater.

At Antallet af Trakteurer, Marketentere og Værtshuusholdere er 56, hvis største Næring bestaae i Brændeviinsudskjænken, er derhos langtfra noget glædeligt Tegn, men det tør vel ikke ansees som noget ugrundet Haab, at den nye emanerede Lov om Brændeviinssalg og Udskjænken vil for endeel raade Bod paa det Onde, som afstedkommes ved den Fristelse som for Almuesmanden ligger deri, at han, hvor han færdes, finder en Brændeviinskippe, hvori han saaat sige uvilkaarlig lokkes ind, om det end ikke saa lige var hans Forsæt at søge den.

3) Milelængden af Districtets med Hjulredskab fremkommelige Veie ꝛc.

I denne Henseende bemærkes underdanigst, at de Veie som gaae over Byens Grund, og hvis

Vedligeholdelse paahviler den, indskrænke sig til: fra Stadsporten til den saakaldte Bom 400 Alen, ; Stolen til Sandvigen . . . . 900 — ; Vadskerelvgaden over Sydnæshaugen. . . . . 1760 — hvilke Veistykker allerede tilforn vare og fremdeles holdes i god Stand. Til Anlæg af flere Veie paa Byens Grund vides der ikke at være Anledning. Den i mange Henseender saa høist ønskelige Bro over den saakaldte Nygaardsstrøm, og om hvis Tilveiebringelse ved Actietegning man havde Haab, efterat Staten til Marinens Brug havde tilkjøbt sig den saakaldte Nygaardsholm, vil desværre for det første nok ikke komme istand, paa Grund af den Modvillighed, som fra alle de tilgrændsende Naboer vises imod dette Anlæg.

Paa dette, som det meest beleilige Sted, troer Stiftet at burde bemærke at Brolægningsvæsenet her i Staden i de senere Aar har gjort betydelige Fremskridt, og at der fra Communens Side er gjort ei ubetydelige Opofrelser for at faa idetmindste Hovedgaderne paany brolagte med hugne Stene, hvilket nu næsten er fuldført.

4) Opgave over de i Districtet værende Sparebanker samt private Brand- og andre Assurandeindretninger og deres Status.

I denne Anledning tillader Stiftet sig næst at vedlægge Afskrifter af Bergens Sparebanks Status for 1845, med Hensyn til denne Indretning underdanigst at bemærke:

Sparebankens eiende Capital var ved Udgangen af 1841	17,052	Spd.	71 ß.
— — — ; ; — ; 1845	36,273	—	6 ;
— Indskydernes Tilgodehavende var ved Udgangen af 1841	343,246	—	68 ;
— — — ; ; — ; 1845	634,678	—	107 ;
— — Antal ved Udgangen af 1841	4,696.		
— — — ; — ; 1845	9,043.		
— paa Folio i Norges Bank henstaaende Capital ved Udgangen af 1841	—		—
— ; — i — — — — ; — ; 1842	4,180	Spd.	
— ; — i — — — — ; — ; 1845	75,922	—	67 ß.

Det vil heraf sees at Sparebanken paa temmelig langt nær ei har kunnet gjøre sin Capital frugtbringende, og saavel derfor, som for at bringe denne Indretning nærmere tilbage til det Øiemed, hvori den egentlig er indrettet, nemlig at tjene til Depot for egentlige Sparepenge, og ei for større Capitaler, er det nu besluttet, at ingen Indskyder kan indsætte mere i Banken end 50 Spd. aarlig. Indtil Aaret 1844 kunde der ugentlig indskydes indtil 25 Spd. og fra sidstmeldte Aars Udgang indtil 100 Spd. aarlig. Da det nu synes at have viist sig, at Sparebankens Midler ei kunne faaes udlaante paa Vexler og Vexelobligationer, er det derhos bestemt at endeel af Bankens Penge skal kunne udlaanes mod Pant i faste Eiendomme.

Af private Assuranceselskaber har Bergen nu 2de, nemlig det Norske Brandassuranceselskab paa Varer og Effecter samt det Bergenske Søassuranceselskab.

Til Oplysning om Brandassuranceselskabets Status vedlægges underdanigst en Extract af Regnskabet for 1845, hvoraf Selskabets Fond og dets Udgifter vil kunne sees. Efter Selskabets Octroi af 31te December 1838, bestod dets oprindelige Fond af 52,900 Spd. inddeelt i 529 Actier, hver paa 100 Spd., men ved en Generalforsamling i 1840 bestemtes det, at Fondet skulde forøges indtil et Beløb af 100,000 Spd. saaledes at der skulde kunne subskriberes for 471 nye Actier. Som den hosfølgende Tabel nærmere vil udvise, er der i Aarene $18\frac{41}{45}$ udbetalt i Skadeserstatninger tilsammen 27,579 Spd. 68 ß. og til Interessenterne tilsammen 18,233 Spd. 40 ß. hvilket dog kun er for Aarene 1843—1845, da der i Aarene 1841 og 1842 intet kunde udbetales til Actieeierne paa Grund af de Tab, Selskabet havde ved Ildebranden i Trondhjem. Af samme Tabel sees det endvidere, at det Beløb, hvorpaa der hos Selskabet har været tegnet Assurance, har været i stadigt Tiltagende.

Ifølge Planen for Søassuranceselskabet af 19de Mai 1845 bestaaer dets Fond af 120,000 Spd. fordeelt i 240 Actier a 500 Spd. Af den medfølgende Tabel sees det, at der fra Selskabet traadte i Virksomhed, hvilket skede den 1ste Juni 1845, indtil Regnskabsaarets Udløb den 28de Februar d. A., har været tegnet Assurance for et Beløb af 450,438 Spd., hvilket formeentlig maa anses for at være temmelig betydeligt, da Selskabet er saa nyt, og da det ikke er at vente, at man, førend nogen Tid medgaaer vil afbryde de gamle Forbindelser, hvori man har staaet til de udenlandske Assuranceselskaber.

De udbetalte Erstatninger have udgjort 6,428 Spd. 63 ß. hvori rigtignok er indbefattet Restancegodtgjørelser, hvilke dog nok ei kan have været

betydelige, og Selskabet har saaledes ei havt ubetydelige Tab i den korte Tid, hvori det har bestaaet, men det maa tillige bemærkes at den sidstforløbne Vinter var usædvanlig stormfuld.

Af Indretninger eller Foreninger der ikke specielt omhandles i den Kongelige Resolution af 25de December 1839, troer Stiftet derhos underdanigst at burde paapege:

Det Bergenske Museum. Denne storartede og forsaavidt den er kommen istand ved private Folks ualmindelige og ufortrødne Flid og Udholdenhed, høist mærkelige Indretning, har efter et Middeltal for Aarene $18\frac{4}{5}$ havt et aarligt Antal af 365 Medlemmer, der hver have ydet en Contingent af 1 Spd. Denne Contingent, hvoraf imidlertid stedse en ikke saa liden Deel har været uerholdelig, samt en aarlig Understøttelse stor 100 Spd., som erholdtes af Oplysningsvæseners Fond indtil 1ste Juli 1842, men fra den Tid af Statskassen, og som fra 1ste Juli 1845 er forhøiet til 400 Spd. om Aaret, har aarlig udgjort Museets ordinaire Intrader, hvoraf samtlige dets Udgifter have været udredede.

Desuagtet ere Samlingerne paa forskjellig Maade siden Udgangen af 1840 blevne betydelig forøgede, navnlig ved Gaver, ved Bytninger med udenlandske Samlinger, endog i Rio Janeiro og Newjork, ved Indkjøb af enkelte ønskelige Gjenstande og endelig derved, at nogle af Directionens Medlemmer paa Reiser inden Stiftets Grændser have opsøgt og indsamlet et betydeligt Antal af Fiske og lavere Sødyr, hvoriblandt flere sjeldne og høist mærkelige, ja endog nogle forhen ubeskrevne.

Navnlig er siden Udgangen af 1840 Samlingen af de i Spiritus opbevarede Fiske og andre Dyr forøget fra 804 til omtrent 2000 Glasse, den ethnographiske Samling fra 100 til 150 Nummere og Skeletsamlingen fra 67 til 152 Nummere, hvorhos de øvrige Samlinger ligeledes have havt en meget betydelig Tilvext. Musæets Samlinger ere derfor nu, efterat det ikkun har bestaaet i noget over 2 Decennier, opvoxede til et forbausende Omfang, og de skulle efter Videnskabsmænds desangaaende offentlig udtalte Formening, indeholde mange mærkelige og for adskillige Kundskabsgrene særdeles vigtige Gjenstande.

Af det antiquariske Tidsskrift Urda som Directionen udgiver, er til nærværende Tid udkommet 2 Bind, hvert i 4 Hefter, af hvilke ikkun 2det Binds 3die og 4de Hefte i det omhandlede Tidsrum ere udgivne.

Med Forfattelse af Cataloger over Musæets Samlinger har Directionen saavidt dens Tid har tilladt det været sysselsat, men ved Hjælp af den Musæet fra 1ste Juli 1845 bevilgede forøgede Understøttelse af Statskassen har Directionen nu antaget en Conservator og Præparator, der, ligesom han skal have det fornødne Tilsyn med de i Samlingerne værende Gjenstandes Vedligeholdelse og indkommende Sagers Tilberedning og Ordning, vil blive paalagt at fortsætte og udarbeide Cataloger over alt det Indsamlede. Det vil saaledes naadigst erfares at Bergens Museum er i stadig og ønskelig Fremvext, og Stiftet har troet ikke at burde undlade herved at udtale sin Erkjendelse af, at Directionen fremdeles ikke har sparet Tid eller Møie, for endog blot med de ringe Midler den indtil Midten af forrige Aar har havt til sin Raadighed, efterhaanden at bringe denne i sit Slags for Bergen egne Indretning sit Formaal nærmere og nærmere imøde.

Bergens Tegneskole har ikkun bestaaet i det første Aar af det her omhandlede Tidsrum, da den havde 26 Elever hvoraf 17 Gratister, men siden har denne for Haandværksklassens Dannelse saa vigtige Indretning som oven paapeget, ei været i Virksomhed, hvilket er meget at beklage.

Det nyttige Selskab har i Gjennemsnit havt 32 Medlemmer aarlig, som erlagde i Contingent 3 Spd. aarlig i Aarene 1841—1843, men 2 Spd. i Aarene 1844 og 1845. Foruden den aarlige Contingent har Selskabet en stadig Indtægt af 189 Spd. bestaaende i Leie af Locale til Sparebanken samt Renter af et af afdøde Consul Wollert Konow oprettet Legat, stort 1000 Spd., foruden af nogle Pantelaan og Sparebankindskud, hvorhos Selskabet endvidere i Aarene $18\frac{4}{44}$ har havt et Overskud af Meubelmagasinet fra 13 Spd. 53 ß. til 32 Spd. 1 ß., hvorimod dette Magasin for 1845 gav en Underballance af 15 Spd.

Selskabet har uddeelt Præmier:

i 1841 til	11	Personer	med	62	Spd.	60 ß.
i 1842 :	6	—	:	35	—	96 :
i 1843 :	9	—	:	46	—	60 :
i 1844 :	10	—	:	57	—	36 :
i 1845 :	3	—	:	17	—	96 :

Efter sidste Aars Regnskab eiede Selskabet 4,277 Spd. 64 ß. indbefattet Selskabets Huus, som i Brandkassen er assureret for 2,100 Spd. Det ovenmeldte i Forbindelse med dette Selskab værende **Meubelmagasin** har i $18\frac{4}{45}$ udfolgt Haandværksarbeider for ialt 13,899 Spd. 46 ß. eller Gjennemsnit for 2,779 Spd. 105 ß. aarligen. I Aarene $18\frac{36}{40}$ affattes for et Beløb af 15,848 Spd. 90 ß

Missionsforeningen stiftedes i 1842 med 3(af Byens Indvaanere ifølge Opfordring fra Missionairen Pastor Schreuder. Medlemmernes Anta har været i 1842 71, i 1843 113, i 1844 163

i 1845 246, og Indtægterne, der bestaae af Contingenter og frivillige Gaver, udgjorde i 1843 128 Spd., i 1844 214 Spd., i 1845 422 Spd. 78½ ß., hvoraf det sees at Interessen for dette Anliggende er i stadig Fremskriden. De indkomne Beløb ere hidindtil hovedsagelig blevne anvendte som Bidrag til Pastor Schreuders Mission i Afrika.

Maadeholdsforeningen, som ved 1840 Aars Udgang tællede 140 Medlemmer, havde ved 1845 Aars Udgang 262. I sidstmeldte Aar vare ialt indmeldte 309, hvoraf igjen udmeldt, for Overtrædelse udslettede eller døde 47. Ogsaa denne Forening synes at berettige til Forhaabninger i Fremtiden.

Det i Beretningen for 18$\frac{36}{40}$ ommeldte **Børneasyl** har i det her omhandlede Tidsrum været i Virksomhed, og det har vundet fortjent Anerkjendelse hos den simplere Klasse, som har funden sig vel tjent med at kunne sætte sine smaa Børn derhen imedens Forældrene ere paa Arbeide. Asylet har saaledes stadig været besøgt af 120 til 150 Børn daglig, og har Betalingen været 2 ß. daglig for hvert Barn, der erholder Spise i Asylet og 1 ß. for hvert Barn, som der blot søger Tilflugt og passende Sysselsættelse. Asylet begyndte med en Capital af omtrent 100 Spd. som ved 1844 Aars Udgang var forøget til 2,056 Spd., hvilken Forøgelse væsentligst er bevirket derved, at det herværende saakaldte harmoniske Selskab ved sin Opløsning skjænkede til Asylet Overskudet af Selskabets Huus og Inventarium, omtrent 800 Spd. Man har forøvrigt været betænkt paa at faae nok et Asyl oprettet og til den Ende ansøgt om at faae en Understøttelse aarlig af Sparebankens Overskud, men paa en saadan Understøttelse vilde man for Tiden ikke gaae ind.

Angaaende **Emigrationen til Amerika** troer Stiftet, da den vistnok fortjener almindelig Opmærksomhed, at burde oplyse at i 1841 og 1842 afgik herfra ingen Emigrantskibe til Amerika, hvorimod der herfra afgik:

i 1843	3	Skibe	af tilsammen	229½	Commercelæsters	Drægtighed	med	219 Emigranter,
i 1844	4	—	:	—	557½	—	—	: 476 —
i 1845	4	—	:	—	427	—	—	: 442 —

Antallet af de Personer som herfra have været meddeelt Pas til Amerika har været:

i 1843 32 Voxne og 22 Børn,
i 1844 6 —
i 1845 37 — : 37 —

Sluttelig troer Stiftet underdanigst at burde berøre Byens Fattigvæsen, skjønt det vistnok fremviser en meget mørk Side. Almisselemmernes Antal er nemlig ligesom Fattigskatten stigende i en betænkelig Grad.

Vistnok er det et ikke ubetydeligt Fremskridt til det Bedre at en Bespiisningsindretning nu er indrettet ligesom en Tvangsarbeidsanstalt, hvorved Fattigbestyrelsen sættes istand til at skaffe de Fattige Arbeide og Føde, uden at behøve at give dem Bidrag i Penge, som kun altfor sjelden anvendes paa en hensigtsmæssig Maade. Men naar Fattigskatten desuagtet, og uagtet der vistnok vises tilbørlig Strænghed med Uddelelsen af Fattigunderstøttelsen, dog tager til saaledes at den nu er opstegen til 21,000 Spd. og skal kunne ventes at ville blive høiere, saa viser dette at Pauperismen er bestandig i Tiltagende, uanseet de mange offentlige Stiftelser som findes i Bergen, hvor fattige Folk, men som ei ere Almisselemmer, faae Huusly og Varme og tildeels Understøttelse i Penge, samt de mange Legater, hvis Renter uddeles til Trængende. Et af afdøde Commerceraad Braage og Frue samt Conrad Ameln oprettet Legat, som eier over 30,000 Spd., hvis Renter skulle tilfalde trængende Personer i Bergen, er traadt i Virksomhed i det her omhandlede Tidsrum, men Renterne ville ei kunne disponeres førend efterhaanden som et vist Antal Personer, der efter Legatopretternes Bestemmelse for deres Levetid skulle nyde godt af dette Legat, bortdø.

Efter alt hvad Stiftet har tilladt sig saaledes underdanigst at anføre, kan det vist ikke siges at Bergen i det Tidsrum nærværende Beretning omfatter, er skredet fremad i Velstand, hvorimod det desværre meget mere maa antages at den er gaaen tilbage. Sligt indtræffer imidlertid i Handelsstædernes Historie ikke sjelden, men det har tillige oftere vist sig, at Handelslykkens Omskiftelighed indeholder Lærdomme som have været rige paa gode Frugter for Fremtiden, og man er under den unægtelig fremadskridende Oplysning og Religiositet ikke uberettiget til det Haab, at de næringsdrivende Klasser ville, enhver efter sin Stand og sin Evne, indrette sin Virksomhed saaledes, at den kan blive til Gavn for den Enkelte som for det Hele, og at Byen da med Forsynets Bistand og naar Virksomhed understøttes af hensigtsmæssige Love vil atter komme til at skride fremad, og idetmindste nærme sig til det Standpunkt, den i mercantilsk Henseende engang har indtaget.

Bergens Stift den 6te August 1846.

Underdanigst
Hagerup.

Nordre Bergenhuus Amt.

Til Kongen!

I Overeensstemmelse med Deres Majestæts naadigste Resolution af 23de December 1839 har jeg herved underdanigst den Ære at afgive

Beretning

om Nordre Bergenhuus Amtsdistricts oeconomiske Forfatning ved Udgangen af Aaret 1845.

1. Om Jordbruget.

Jordbruget staaer i dette District paa et meget lavt Trin, og noget betydeligt Fremskridt antages ikke at have fundet Sted i den Periode, hvorom nærværende underdanigste Beretning handler.

Aarsagen hertil maa formeentlig søges deels i de locale og climatiske Forholde, deels deri, at Sandsen for en forbedret Jorddyrkning, hvilket vel igjen for en stor Deel maa tilskrives Districtets isolerede Beliggenhed, hidtil ikke er bleven tilstrækkeligen vakt.

Høie Fjelde indslutte og gjennemskjære Districtet, og levne paa mange Steder kun en smal Jordstrimmel langs Fjordene tilovers for Dyrkning, og deraf maa da den største Deel stadigen anvendes til Kornsæd, medens det fornødne Qvægfoder tildeels hentes fra Fjeldene. Paa saadanne Steder kan derfor et ordentligt Vexelbrug ikke vel finde Sted.

En stor Deel af Districtet, især de indre Dele af Sogn, lide i Regelen hvert Aar af Tørke, uden at Jordvandingen, som dog paa flere Steder, i Særdeleshed i Leirdals Præstegjeld, drives med Flid og Omtanke, ganske kan afhjælpe Savnet af Regn. Paa den anden Side lider en endnu større Deel af Districtet, hvortil især maa regnes Søndfjord og de yttre Egne af Sogn, formedelst Havets Nærhed af et raat, koldt og fugtigt Clima, som ofte forhindrer Kornets tilbørlige Modning.

Uagtet saaledes vistnok Localiteten lægger store Vanskeligheder i Veien for Jordbruget, saa maa det dog indrømmes, at ogsaa Ukyndighed og Vedhængen ved gamle nedarvede Skikke meget bidrage til at hindre dets Opkomst. Saaledes sees paa flere Steder, t. Ex. i Søndfjord, betydelige Jordstrækninger med fortrinligt Jordsmon at ligge aldeles udyrkede. Disse bestaae tildeels i Myrstrækninger, som dog ofte med Lethed kunde udtappes, og som ikke alene fortiden ere saagodtsom uden Nytte, men desuden udøve en skadelig Indflydelse paa Climatet. Den dyrkede Jord faaer en maadelig Behandling, deels i Almindelighed paa Grund af manglende Indsigt i den rigtige Fremgangsmaade, og deels paa Grund af de overordentlig slette Agerdyrkningsredskaber, der endnu i Regelen have den samme plumpe og uhensigtsmæssige Construction, som fra ældgamle Tider har været den brugelige. Ogsaa Jordfællesskabet, som i dette District endnu kun er altfor almindeligt, udøver her sin sædvanlige skadelige Indflydelse paa Jordbruget. Udskiftningen gaaer, vistnok tildeels formedelst locale Vanskeligheder, kun langsomt fremad.

Imidlertid synes dog en Forandring til det Bedre at være i Vente. Amtsformandskabet fattede nemlig i Aaret 1845 Beslutning om Oprettelsen af en Landbrugsskole og bestemte dertil et aarligt Beløb af 300 Spd., under Betingelse af at et lignende Tilskud kunde erholdes af Statskassen; og dette Tilskud er af Deres Majestæt naadigst blevet bevilget. Saavel hiin Amtsformandskabets Beslutning, som de Forhandlinger, der angaaende denne Sag foreløbigen fandt Sted i de engere Communer, antages at vidne om, at man dog paa de fleste Steder i Districtet er kommet til Erkjendelse om Landbrugets nuværende slette Forfatning og om Muligheden af derpaa efterhaanden at raade Bod; og denne Erkjendelse i Forbindelse med selve Landbrugsskolens Virksomhed, naar den i sin Tid kommer i Gang, vil upaatvivlelig lede til en ønskelig Forandring.

I Sogns Fogderi skal, efter de af Fogden fra Lensmændene indhentede Oplysninger, omtrent 171 Tønder Land af udyrket Jord være opbrudt til Ager i de sidste 5 Aar; men Fogden anseer

denne Opgave for høi, og befrygter at enkelte Lensmænd ved en Tønde Land har tænkt sig et Stykke Jord, hvorpaa en Tønde Korn kan udsaaes, hvilket udgjør et mindre Areal, især da man i disse Egne ikke bruger at rense Kornet førend det udsaaes, og Udsæden saavel derfor som i Betragtning af Agerens ufuldkomne Behandling maa være saameget større i Forhold til Arealet. Fogden troer derfor, at man med Sikkerhed kan nedsætte det opgivne Areal til det Halve. I Sønd- og Nordfjords Fogderi opbrydes Nyland yderst sjelden og i alt Fald kun enkelte Smaastykker. Fogden har derfor ikke seet sig istand til at meddele nogen Opgave over optaget Nyland, uagtet han forud af Amtet var gjort opmærksom paa, at dette Fogderi var det eneste i Riget, hvorfra saadan Opgave manglede ved Affattelsen af Regjeringens Beretning om Rigets Tilstand ved Udgangen af Aaret 1840.

De almindelige Sædearter ere fremdeles de samme som forhen, nemlig Byg og Potetes i den indre Deel af Sogn, samt Havre, Blandkorn, Potetes og lidt Byg i Yttre Sogn, Sondfjord og Nordfjord. Rug og Hvedeavlen er for ubetydelig til at kunne komme i Betragtning.

Af Korn antages Districtet i Gjennemsnit at maatte indføre omtrent 10,000 Tønder aarlig. Af Potetes avles derimod omtrent 6000 Tønder mere end der forbruges, hvilket Qvantum, efterat Brændevinsbrænden i Sønd- og Nordfjord er aldeles ophørt og i Sogn betydelig indskrænket, afsættes til Bergen.

Af Lin og Hamp dyrkes ubetydeligt paa enkelte Gaarde i Gloppens Præstegjeld i Nordfjord, og ellers intetsteds i Amtsdistrictet. Af Humle dyrkes ligeledes kun til eget Forbrug paa et Par Gaarde i Gloppens Præstegjeld og paa nogle faa Steder i Indre Sogn.

Haugeurter dyrkes saagodtsom aldeles ikke af den simple Almuesmand.

Derimod lægges i de indre Dele af Sogn megen Vind paa Frugttræer, som der lykkes saa vel, at en ikke ubetydelig Deel Æbler, og tildeels Kirsebær og Blommer afsættes til Bergen. Ogsaa flere Egne af Nordfjord afsætte Æbler til Bergen og Aalesund.

2. Om Fædriften.

I Periodens Løb vides Intet at være foretaget til Heste-, Qvæg- og Faareracens Forbedring. De Forsøg som i den Henseende forhen ere blevne anstillede, have tilbageladt den Tro, at de nuhavende smaa Racer af bemeldte Kreature ere bedst skikkede for de locale og climatiske Forholde. Kreaturantallet vil af de i Forbindelse med sidste Folketælling erholdte Opgaver formeentlig vise sig at være omtrent det samme som, eller i alt Fald ubetydeligt større end for 10 Aar siden. I de uheldige Foderaar 1842 og 1843 fandt visinok ikke liden Afgang Sted; men denne Afgang antages igjen oprettet i Aaret 1845. Om Forholdet mellem Ager og Eng kan alene siges, at Englandet er forholdsmæssigt ubetydeligt. Med Tal kan Forholdet dog ikke angives, da Almuesmanden ikke selv kjender Arealindholdet. For Engenes Forbedring foretages i Almindelighed Intet. De ere næsten uden Undtagelse aldeles overladte til sig selv, og de give som Følge deraf et ringe Udbytte. En betydelig Deel af det fornødne Græsfoder maa søges paa Fjeldene og derfra hjembringes til Vinterforraad. Ogsaa Løvet af flere Træer, dog især af Birken, afgiver Bidrag til Qvægets Vinterføde. Denne er imidlertid saare sparsom, efterdi Enhver holder saamange Kreature, som han paa nogen Maade troer at kunne holde i Live om Vinteren. Uagtet de saaledes ved Sommerens Begyndelse komme aldeles udhungrede til deres Fjeldgræsgange, viser dog Erfaring, at de i en utrolig kort Tid gjenvinde deres Kraft og Fedme. Af det Anførte følger, at uagtet Agerlandet staaer i et langt overveiende Forhold til Englandet, saa finder dog et andet Forhold Sted imellem Kornavlen og Kreaturholdet. En Gaard, hvorpaa der avles 70 à 80 Tønder Korn, antages nemlig med et Middeltal at føde 2 Heste, 10 à 12 Køer og 30 Faar og Geder.

Fædriften er et af Districtets vigtigste Næringskilder og afgiver et større Udbytte end der i Districtet forbruges. Den aarlige Udførsel antages at kunne anslaaes til 480 Heste, 4000 Stykker Slagtequæg, 1500 Faar og Geder, 8000 B℔ Smør, 3500 B℔ Talg samt endeel Ost.

I den omhandlede Periode ere Forsøg anstillede med Anskaffelsen af tamme Reensdyr. For henved 2 Aar siden indførtes for et Interessentskabs Regning 117 Rensdyr til Lysters Præstegjeld i Indre Sogn, hvilket Antal i forrige Sommer var steget til 153. Noget senere dannede sig et lignende Interessentskab i Urlands Sogn i Yttre Sogn. 109 Rensdyr anskaffedes og ere nu forøgede til 137.

Ogsaa 2de Interessentskaber i Leirdal have i afvigte Vinter anskaffet tilsammen noget over 100 Rensdyr.

Denne nye Green af Districtets Fædrift fortjener udentvivl særdeles Opmærksomhed. Paa Districtets vidtstrakte Fjeldstrækninger findes Rensdyrmose i Overflødighed. Denne Mose afgiver som bekjendt disse Dyrs meste Næring, og Rens-

dyravlen kan saaledes drives ved Siden af og uden Afgang i den øvrige Qvægavl. Den tildeels allerede her og endnu mere i Søndre Bergenhuus Amt vundne Erfaring synes tilstrækkeligen at godtgjøre, at climatiske Forholde ingen Hindring frembyde for Rensdyrenes Tillæg. Den eneste Frygt man nærer med Hensyn til Udfaldet af de anstillede Forsøg, er at Ulvene, Rensdyrenes farligste Fiender, skulle indfinde sig og adsprede og ødelægge dem.

3. Om Skovdriften.

I dette Amtsdistrict bestaae Skovene fornemmelig af Furu og Birk. Granen findes ikke.

Birkeskovene afgive det fornødne Birkebrænde til Districtets Behov og desuden flere Tusinde Favne, som tilligemed endeel Næver og Bark indføres til Bergen.

I Sogns Fogderi ere kun enkelte Præstegjeld eller Sogne forsynede med Furuskov, som afgive mere end til Gaardenes egen Forbrug. Den antages der at staae paa saa slet Grund og som Følge deraf at have en saa langsom Vext, at et Maal Jord i Regelen kun afgiver 2de Tømmerstokke i 100 Aar. Af samme Grund opnaae de enkelte Træer sjelden nogen betydelig Størrelse; men Træsubstantsen er da og saameget fastere og bedre. Fra Sogn udføres aarlig mindst 4000 Tylter 4 Alen lange Bord til Bergen. I Aaret 1843 virkede orkanagtige Storme ødelæggende paa flere Skove. Deels brækkedes Træerne og deels løsnedes deres Rødder. En Mængde Træer uddøde saaledes, og deraf fulgte i Aaret 1844 en større Hugst end den sædvanlige. Overhoved antages Skovdriften i Sogn at staae omtrent paa samme Trin som for 5 Aar siden. Dog antages den snarere at have aftaget end tiltaget.

I Sønd- og Nordfjords Fogderi er Tømmerdriften, men ogsaa Furuskovene, i Aftagende, — det Sidste fordi der har været hugget mere end de i Længden kunne afgive. I begge Henseender maa dog Indre Holmedals Præstegjeld i Sondfjord undtages, da Skovene der baade ere betydelige og benyttes med fornuftig Sparsomhed. Ogsaa Gloppens Præstegjeld i Nordfjord er endnu vel forsynet med Skov. I dette Fogderi er Jordmonnet dybere og som Følge deraf Træerne af en frodigere Vext. Foruden Furubord udføres herfra endeel Spirer og Bjælker samt Tøndestaver.

Kul- og Tjæretilvirkningen er ikke aldeles tilstrækkelig til Districtets Behov.

Tørv findes i begge Fogderier ved Havkanten og benyttes som Brændemateriał. Imidlertid ere kun enkelte Gaarde forsynede med Tørvmyre; og hvad deraf aarligen kan udbringes, er langtfra tilstrækkeligt for Behovet.

4. Om Fiskerierne.

Af Fiskearterne er fremdeles Vaarsilden den vigtigste for Districtet. Den fanges fornemmelig i Utværs Thinglag i Sogn, i Kinds Præstegjeld i Søndfjord og i Davigs Præstegjeld i Nordfjord. I Askevolds og Sells Præstegjelde, som tidligere for en betydelig Deel have deeltaget i dette Fiskeri, har dette været lidet lønnende i de sidste 5 Aar. I Sønd- og Nordfjord anslaaes Fangsten af Vaarsild i samme Tidsrum til omtrent 70,000 Tønder, hvoraf 47,000 Tønder ere tilvirkede som Kjøbmandsvare; og i Sogn til 7000 Tønder, hvoraf det Halve til Kjøbmandsvarer.

Af Sommer- og Høstsild skal ligeledes i dette Tidsrum været fisket omtrent 32,000 Tønder, hvoraf 19,000 Tønder ere tilberedede som Kjøbmandsvare. I Sogns Fogderi hvor navnlig Sommersilden i Evendvigs Præstegjeld, forinden Vaarsilden viste sig, var af megen Betydenhed, har dette Fiskeri kun sjelden villet lykkes.

Af Vaartorsk antages i denne Periode at være fisket omtrent 3000 Voger eller 90,000 Stykker, og de 2000 Voger deraf at være tilvirket til Kjøbmandsvare, — af Sei 4000 Voger, hvoraf 3000 Voger til Kjøbmandsvare.

Laxefiskeriet har i de sidste 5 Aar været særdeles lønnende, deels og fornemmelig fordi Fisken har gaaet til i større Mængde, deels fordi flere Fiskerier i den senere Tid ere oprettede langs Fjordbredderne, medens Laxen forhen især fiskedes i Elvene. I Sønd- og Nordfjord skal i bemeldte Tid være tilvirket omtrent 500 Voger til Kjøbmandsvare. For Sogns Fogderies Vedkommende har ingen bestemt Opgave været at erholde; men Udbyttet antages der idetmindste at have været ligesaa stort.

Hummerfiskeriet, som drives fra Marts til Juli Maaneder, antages forsaavidt at være i Aftagende, som Hummeren synes at aftage i Størrelse. For at give Hummeren nogen Tid til at tilvoxe, fandt derfor ingen Udskibning Sted i Aaret 1845. Fiskeriets Udbytte kjøbes af et Londonsk Handelshuus, som derom pleier at oprette tiaarige Contracter med Fiskerne. Den nugjældende Contract er formeentlig oprettet i Aaret 1837. I de sidste 5 Aar antages Fangsten at have udgjort 100,000 Stykker, saagodtsom Alt til Udførsel.

Haakjærringfiskeriet er meget ubetydeligt og antages i det Hele kun at have afgivet 20 à 30 Tønder Tran.

Brygdefiskeriet drives ikke.

I Fiskens Tilvirkningsmaade skal i den om-

handlede Periode ingen Forandring være foregaaet.

Fiskeredskaberne ere ogsaa overhoved de samme, men formenes idethele at være ganske hensigtsmæssige.

5. Om Bergværksdriften.

I dette Amtsdistrict er intet Bergværk i Gang. Fra Aaret 1683 til 1730 og senere fra 1755 bleve nogle Kobbermalmgruber deels for privat deels for offentlig Regning drevne i Aardals Sogn, Leirdals Præstegjeld; men Værket nedlagdes igjen i Aaret 1767. Senere have Gruberne gjentagne Gange været Gjenstand for Undersøgelse, og senest i Aaret 1821, hvorefter det ved naadigst Resolution af 23de Marts 1822 bestemtes, at det skulde overdrages Amtmanden at offentliggjøre Resultatet af Undersøgelserne og indbyde til Oprettelsen af et Participantskab, for at anstille et nyt Forsøg med Grubedriften. Det bestemte Antal Actier blev dog ikke tegnet, og Forsøget maatte derfor opgives.

I Aaret 1843 anmeldte sig 3 Bønder fra Trondhjems Stift for at optage nogle af Gruberne og lod derom udgaae den fornødne Bekjendtgjørelse; men senere blev Intet foretaget i Sagen.

Det er forøvrigt meget at betvivle, at Aardals Kobberværk nogensinde igjen kommer i Drift, da dets Omegn er saagodtsom aldeles blottet for Brændematerialier og Adgangen til at fremskaffe dem fra Søen skal være meget vanskelig.

I Leganger Præstegjeld er i denne Periode optaget et Helle- eller Skifersteenbrud, som synes at være temmelig rigt, men endnu ikke har faaet nogen Afsætning.

I Arnefjord i Vigs Præstegjeld gives et lidet Klebersteensbrud, som dog lidet afbenyttes.

6. Om Fabrik- og Industrianlæg.

Distrectet har i den forløbne Femaarsperiode ingen nye Anlæg erholdt af dette Slags, hvorimod nogle af de forhenværende ere indgaaede.

Det i forrige Beretning nævnte Teglbrænderi i Urlands Præstegjeld er nedlagt, hvorimod Capitain Munthes Teglbrænderi i Lyster Præstegjeld fremdeles er i Drift. Det har i de sidste Aar leveret et Par Hundrede Tusinde Muursteen aarlig, uden dog at have været stadigen drevet. Af denne Grund, og da ikkun Værksmesteren er i fast Tjeneste, lader Antallet af de Personer som derved beskjæftiges, sig ikke opgive.

Den i samme Beretning omtalte Strikkemaskine i Lyster er ogsaa nedlagt.

Et Farveri i Lyster og et Garveri i Sogndal ere fremdeles i Gang og drives med Fordeel.

Corpssmed Vonens Fabrik paa Dahle i Sondfjord beskjæftiger fremdeles 3 Svende ved Forfærdigelse af Rifler, Skydegeværer samt flere til Bygnings- og Husholdningsvæsenet henhørende Jern- og Staalsager, som finde Afsætning i de tilgrændsende Districter.

I Sondfjord og Nordfjord er Brændevinsbrænden aldeles ophørt, idet det eneste Brænderi af nogen Betydenhed, hvilket dog kun producerede omtrent 130 Tønder aarlig, er standset. Foruden ved dette Brænderi blev der vel af endeel Almuesmænd i Aarene 1841, 1842 og 1843 til Husbrug brændt noget Brændevin, men for ubetydeligt til at komme i Betragtning.

I Sogns Fogderi er denne Industri ogsaa næsten ophørt.

7. Om Hinæringer.

Det Haab, som i sidste Beretning udtaltes om en tiltagende Hussflid i Sogns Fogderi, antages ikke at være gaaet i Opfyldelse. Hussfliden er i hver Familie sædvanligvis indskrænket til eget Forbrug. Undtagelsesvis hænder det vel, at en ubetydelig Deel Vadmel og andre uldne Tøier udføres til Bergen; men Dreieler og Bomuldstøier forfærdiges ikke engang til eget Brug. Fraregnet de simple Beklædningsgjenstande bestaaer Hussfligen i Forfærdigelse af de brugelige plumpe og uhensigtsmæssige Gaards- og Agerdyrkningsredskaber samt af Fiskeredskaber.

Derimod synes der i Sond- og Nordfjord at herske noget mere Hussflid. Foruden at Almuen her, ligesom i Sogn, selv forarbeider de til Gaardsbruget og Fiskerierne fornødne Redskaber samt tilvirker det fornødne Vadmel m. m., det Sidste deels til egen Beklædning og deels til Salg, forfærdiges i Indre Holmedals og Eids Præstegjelde og afsættes til Nabodistricterne endeel Øxer, Sauge, Ljaer, Laase og andet Smedearbeide, desuden større og mindre Trækar og endog nybyggede Huse. Fremdeles udføres en ikke ubetydelig Deel malede Kister, Tiner, Træboller og deslige, samt Furutønder til Bergen.

Fra Eids og Stareims Sogne begiver den største Deel af Almuen sig i den Tid, den kan afsee fra Gaardsdriften, til Aalesund, Molde, Christiansund og andetsteds paa Bygnings- og Snedkerarbeide; og ansees herved den gode oeconomiske Forfatning at være fremkommen, som viser sig især i Stareims Sogn.

Skibe have i den omhandlede Tid ikke været byggede i dette Amtsdistrict. Derimod bygges en heelDeel Jægter og Baade, hvoraf nogle udføres. Antallet af de nybyggede Fartøier sees af hoslagte Fortegnelser.

Da Jægte- og Baadbyggeriet ikke drives fabrikmæssigt og de Enkelte, som ere i Besiddelse af denne Færdighed, i Almindelighed kun bygge efter forud erholdt Bestilling og som oftest udføre Arbeidet hos de Personer, som have bestilt Jægten eller Baaden, saa har det ikke ladet sig gjøre at tilveiebringe nogen paalidelig Opgave over de Arbeidere, som ved denne Næring have været sysselsatte.

Jagt drives i dette Amtsdistrict kun leilighedsvis, og neppe gives her Nogen, som har gjort den til sin egentlige Næringsvei. Af Rovdyr nedlægges aarlig omtrent 20 Bjørne, nogle faa Ræve, samt sjelden en Gaupe eller en Jærv. For Ulve har Distrectet i de sidste 5 Aar været temmelig befriet. Endeel vilde Rensdyr, Harer, Ryper og Aarfugle skydes, hvoraf de Fleste afsættes i Bergen. Nogle Ryper bringes ogsaa over Hallingdal til Drammen og Christiania. I Sondfjord og Evindvigs Præstegjeld findes fremdeles endeel Hjorte, hvoraf nogle faa aarlig skydes.

Fragtfarten er for ubetydelig til at kunne komme i synderlig Betragtning som Indtægtskilde for Distrectet. Den foregaaer især imellem Hjemstedet, Bergen og de Steder, hvor de større Fiskerier finde Sted.

Nogen Landtransport gives saagodtsom ikke. De Varer, som gjennem Leirdal og Lyster bringes over Fjeldene til Hallingdal, Valders og Gulbrandsdalen, afhentes af Kjøberne eller deres Commissionairer.

Omsætningen foregaaer for en stor Deel som Tuskhandel gjennem de privilegerede Landhandlere, især i de fra Bergens By længst fjernede Egne af Distrectet. Fra Bergen hjembringes alle Distrectets Fornødenheder og der afsættes i Reglen dets Producter, enten umiddelbart af selve Almuen, eller af Landhandlerne, eller endelig af uprivilegerede Handelskarle, hvis Antal i den senere Tid kun altfor meget har tiltaget.

Desuden bringes en betydelig Deel Heste og Qvæg samt Fiskevarer gjennem Leirdal over Fjeldet til Østlandet. Denne Handelsrørelse har, siden nogle høistnødvendige deels for Statscassens og deels for Amtscommunens Regning udførte fortrinlige Veiarbeider have lettet Forbindelsen med Østlandet, i de senere Aar betydeligen tiltaget. Alene af Sild har der saaledes i Løbet af det sidste Aar været bragt mindst 4000 Tønder over Fjeldet til Hallingdal og Valders.

Denne lettere Forbindelse har ogsaa bevirket, at Leirdals Marked nu har en langt stærkere Søgning end forhen. I forrige Femaarsberetning hedder det, at 5 à 6 Handelsmænd fra Bergen aarligen pleiede at indfinde sig, men at Omsætningen ikke var stor. Til Markedet i forrige Aar indfandt sig ikke mindre end 65 Handlende, som alle holdt Bod, og deraf 16 fra Bergen. Mange Mennesker fra Havkanten indfandt sig med deres Fiskevarer, for hvilke de fandt en let Afsætning til de endnu flere Indvaanere af Valders og Hallingdal, som igjen afsatte deres Fedevarer.

Antallet af priviligerede Landhandlere ere i Sogns Fogderi 25 og i Sønd- og Nordfjords Fogderi 22, samt af Gjæstgivere i Sogn 37 og i Sønd- og Nordfjord 26.

8. Om Distrectets Tilstand i Almindelighed.

I Løbet af de fem sidste Aar have Fiskerierne overhoved slaaet godt til. Ogsaa for Jordbruget antages disse Aar i Gjennemsnit at have været gunstige. Den ved en udvidet Handelsfrihed fremkaldte Concurrence, og den større Søgning efter Slagtequæg og Heste, som i de sidste Aaringer har fundet Sted paa Østlandet, har medført, at Jordbrugeren har opnaaet langt høiere Priser for sine Producter end forhen. Af disse Data skulde Man synes med Føie at kunne uddrage den Slutning, at Distrectet maatte være gaaet frem i Velstand, eller ialfald ikke tilbage. Distrectets Fogder have ogsaa antaget, hver for sit Vedkommende, at Velstanden er i Tiltagende i Sønd- og Nordfjords Fogderi, og at den i Sogns Fogderi ikke er i Aftagende. Fra samtlige Distrectets Sognepræster har Amtet søgt Underretning om denne og flere nærværende Beretning vedkommende Gjenstande, og de paa Grund deraf meddelte Oplysninger, hvilke synes at maatte fortjene megen Opmærksomhed, da Præsterne vel i Almindelighed maa antages at have et specielt og nøiagtigt Bekjendtskab til den oeconomiske Tilstand inden deres Embedskredse, lede til samme Resultat. Efter disse Oplysninger skal nemlig Velstanden være i Tiltagende i 8 Præstegjelde, Ladvig, Justedal, Indre Holmedal, Jølster, Kinn, Gloppen, Davig og Eid, men i Aftagende i 4 Præstegjeld, nemlig Sogndal, Lyster, Hafslo af Aarsager, som jeg nedenfor skal søge underdanigst at paavise, og i Selløe Præstegjeld, fordi Fiskerierne i den senere Tid der have slaaet feil. I 7 Præstegjeld antages Indvaanernes oeconomiske Forfatning at staae omtrent paa samme Standpunct som ved Periodens Begyndelse; og for de øvrige 3 Præstegjelds Vedkommende, hvor Formuesforfatningen dog, efter hvad der paa anden Maade er bleven Undertegnede bekjendt, maa ansees for god, have vedkommende Sognepræster — tildeels fordi de som nylig ankomne til deres Embedskreds ikke tiltroede sig

ornsdent Bekjendtskab til Forholdene — undladt
it yttre sig med Bestemthed over Sagen.

Imod saadant Resultat stiller sig dog det
Factum, at de thinglæste Panteheftelser efter de
if Sorenskriverne meddeelte tabellariske Opgaver
re i denne Periode forøgede med et Beløb af
kke mindre end 251,717 Spd. 95 ß., af hvilken
Tilvæxt falder paa Nordfjords Sorenskriveri 17,084
Spd. 39 ß., paa Søndfjords 54,133 Spd. 33 ß.,
Yttre Sogns 94,477 Spd. og paa Indre Sogn
36,023 Spd. 23 ß. 2de af Sorenskriverne have
Anledning af denne paafaldende Forøgelse i
Panteheftelserne gjort opmærksom paa følgende
Omstændigheder, deels som Forklaringsgrunde, deels
for derved at godtgjøre, at Man ikke fra denne
Forøgelse i og for sig taget, kan drage nogen
saalidelig Slutning til en Tilbagegang i Distric-
ets oeconomiske Forfatning.

Fordetførste er bemærket, at mange Gaard-
brugere have solgt deres Eiendomme og derefter
udvandret til Nordamerika, deels ogsaa til Roms-
dalen og til Nordland, og disse Eiendomme have
de nye Eiere for at tilveiebringe Kjøbesummerne
maatte behefte med Pantegjeld. Denne Bemærk-
ning paaviser vistnok en af Aarsagerne til de for-
øgede Heftelser; men den er formeentlig uden Indfly-
delse paa Spørgsmaalet, om Man fra denne Forøgel-
se kan slutte til en Tilbagegang i Formuestilstanden.

At denne lette Adgang til at erholde Pen-
gelaan i Bergens Bankafdeling har bevæget Man-
ge til paa denne Maade at indfrie deres løse Gjeld,
at Pantegjelden tildeels er foranlediget ved Kjøb
af beneficeret Gods — hvoraf der alene i Sogns
Fogderi er i de sidste 5 Aar for Oplysningsvæ-
senets Fonds Regning solgt for over 25000 Spd. —
fremdeles at i Reglen Creditorerne henhøre til Di-
strictets egne Indvaanere, samt endelig at det i
den senere Tid er bleven langt sædvanligere end
forhen, at Creditor betinger sig reel Sikkerhed
for sit Tilgodehavende, hvortil endnu kan føies,
at en stor Deel af den ældre Pantegjeld er bleven
indfriet men ikke aflyst, ere derimod Omstændig-
heder, som vise, at Velstanden ingenlunde i sam-
me Grad er aftaget, som Pantegjelden er forøget;
men de ere dog neppe tilstrækkelige til at forklare
denne store Forøgelse paa en saadan Maade, at
den ikke for en Deel skulde have sin Oprindelse
fra en Tilbagegang, idetmindste i Gaardbrugerklas-
sens Vilkaar. Paa en saadan Tilbagegang synes
ogsaa Fogdernes Opgave med Hensyn til Execu-
tions og Udpantningsforretninger at hentyde. Af
Executionsforretninger er nemlig i Sønd- og Nord-
fjord i de sidste 5 Aar afholdt 193, for 7627 Spd.
73 ß. og i Sogn 309 Forretninger for 15,348 Spd.
24 ß. I Sønd- og Nordfjord have 2383 Ud-
pantninger, for et samlet Beløb af 7983 Spd.
9 ß. fundet Sted, og i Sogn 902 Udpantninger
for 1358 Spd. 107 ß.

De i dette District i Aaret 1843 begyndte
og senere fortsatte Udvandringer maa udentvivl i
en dobbelt Henseende her komme i Betragtning;
deels fordi de Bortreiste have medbragt Capitaler,
hvormed Districtets Formue saaledes er bleven
formindsket — dog endnu neppe til noget betydeligt
Beløb —, og deels fordi de kunde synes at afgive
Vidnesbyrd om Tilbagegang i Indvaanernes Er-
hvervskilder og Vilkaar. Efter de derover fra
Sognepræsterne modtagne Opgaver ere i Aarene
1843, 1844 og 1845 udvandrede til Nordamerika:

Fra Nordfjord: Ingen.			
— Søndfjord, Kinns Præstegjeld		6	Personer.
— Yttre Sogn, Vigs	—	240	—
— — Leganger	—	79	—
— — Urland	—	44	—
— Indre Sogn, Sogndal	—	39	—
— — Hafslo	—	27	—
— — Lyster	—	1	—
— — Leirdal	—	31	—
Tilsammen til Nordamerika		467	Personer.

Desuden ere i de samme Aar og for den
største Deel fra de samme Præstegjeld i Sogn ud-
vandrede til Nordland ialt 162 og til Romsdalen
135 Personer.

Som almindelige Aarsager til denne Udvan-
dring angives:

1. Overbefolkning i Sogns Fogderi, hvilken en-
dog antages vedvarende at ville gjøre Udvan-
dringer fra dette District nødvendige, idet Ager-
dyrkningen er saa begrændset af Naturhindrin-
ger, at den ikke kan holde Skridt med Folke-
formerelsen. Denne Overbefolkning er dog uden-
tvivl at tilskrive letsindigen stiftede Ægteska-
ber, og ikke almindelig Næringsløshed; thi
Klagerne over ikke at kunne faa Tjenestefolk
ere almindelige.
2. Drukkenskabslasten og deraf følgende Usædelig-
hed, Forbrydelser, Armod og Misfornøielse med
de forhaandenværende Forholde. Denne Last
har i den forløbne Tid slaaet dybe Rødder især
i de fleste Egne af Indre Sogn.

Den er vel der saavelsom i de øvrige Dele
af Amtsdistrictet i Aftagende, som Følge af at
Brændevinsbrænden næsten er ophørt; men
den herskер dog endnu der i en høi Grad, og
har paa en sørgelig Maade demoraliseret flere
Almuer. I Sogn er det fremdeles Brænde-
vinet, der især tjener som Beruselsesmiddel.

I Sønd- og Nordfjords Fogderi — hvorfra dog hidtil som anført saagodtsom ingen Udvandring har fundet Sted — og hvor Brændevinsbrænden er aldeles ophørt, begynder stærkt Øl paa en forurolignde Maade at træde i Brændevinets Sted, idet en Mængde Ølkipper paa mange Steder ere oprettede, hvor Øl, som i høi Grad er berusende, udskjænkes og fortæres i Mængde. I flere Præstegjeld opgives derfor Brændevinsdrik at være i Aftagende, men Drukkenskab desuagtet i Tiltagende.

Forøvrigt ere Udvandringerne til Amerika her som andetsteds tildeels fremkaldte ved overdrevne Skildringer af den Lykke og Velstand, som der skulde være i Vente, og til Romsdalen og Nordland ved de billigere Priser, for hvilke Jordeiendomme dersteds ere at erholde.

Skulde jeg dernæst tillade mig at yttre nogen Formening om Districtets nuværende oeconomiske Tilstand, uden Hensyn til hvorledes denne tidligere har været, og Man ved en god Formuesforfatning vil tænke sig den Stilling, hvori Familierne ikke alene have det Allernødvendigste til Livets Ophold, men ogsaa ere istand til udenfor dette at anvende noget paa bedre Huse, Næringsmidler og Beklædning, og Man til Velstand gjør den Fordring, at Indtægterne desuden afgive et Overskud til Forøgelse af Formuen, thi om at anvende noget af dette Overskud til at bibringe sine Børn en høiere Uddannelse, eller til at forskaffe sig ædlere Nydelser, opstaaer udenfor Embedsclassen sjelden eller aldrig Spørgsmaal, saa maa Svaret efter de fra Fogderne og Sognepræsterne indhentede Oplysninger blive, at Velstand ikke er almindelig i noget Præstegjeld, at Formuesforfatningen er god i Leirdals, Indre Holmedals, Kinns, Gloppens, Davigs, Eids, Indvigens og Stryens Præstegjelde, at Armod hersker i Leganger, Sogndal, Lyster og Hafslo, samt at Formuesforfatningen er nogenlunde taalelig i de øvrige 10 Præstegjelde.

Iøvrigt har jeg under dette Afsnit underdanigst at afgive følgende specielle Opgave vedkommende Districters Tilstand.

Størrelsen af et Aars Løn for en Tjenestekarl er, Kostholdet uberegnet, fra Sønd- og Nordfjords Fogderi opgivet til 10 à 16 Spd., for en Tjenestepige til 7 à 10 Spd. og fra Sogns Fogderi for en Tjenestekarl til 13 à 19 og for en Tjenstepige til 6 à 8 Spd.

Daglønnen for en simpel Arbeidsmand er i Sønd- og Nordfjord om Sommeren 24 a 34 Skilling og i den øvrige Deel af Aaret 20 à 28 Skilling, i Sogns Fogderi fra 16 til 24 Skilling om Sommeren, og om Vinteren fra 8 til 12 Skilling.

I Districtet findes Bygdemagaziner for Eids Justedals og Sogndals Præstegjelde samt for Borgunds Annex til Leirdals Præstegjeld.

Sparebanker ere oprettede i Førde og Sogndals Præstegjelde.

I Førde Sparebank, der oprettedes for 2 Aar siden, er hidtil indskudt 1700 Spd. Indretningen eier selv ikkun 60 Spd. I Sogndals Sparebank udgjør Indskydernes Tilgodehavende 4142 Spd. 35½ ß. og Bankens egen Capital 183 Spd. 75 ß. Desuden indestaaer i Banken endnu Stifternes oprindelige rentefrie Indskud af Beløb 570 Spd. Private Assuranceindretninger haves ikke.

Til Amtscommunens Udgifter er paa hver Skylddaler udlignet:

I Aaret 1841	. . . . .	60 Skilling.
— 1842	. . . . .	60 —
— 1843	. . . . .	60 —
— 1844	. . . . .	80 —
— 1845	. . . . .	87 —

tilsammen i de sidste 5 Aar 40,809 Spd. 88 ß. eller i Gjennemsnit 8,161 Spd. 113 ß. aarlig, og deraf til Veivæsenet ialt 8,604 Spd. 65 ß., i Gennemsnit 1720 Spd. 108 ß.

Efter indhentede nøiagtige Opgaver udgjør Længden af Districtets Hovedveie tilsammen 28¾ Mile, hvoraf i de sidste 5 Aar omtrent 2 Mile fra nyt af ere oparbeidede, og de for Hjulredskaber farbare Bygdeveie omtrent 27 Mile, hvoraf omtrent 5 Mile i samme Tidsrum deels fra nyt af ere oparbeidede deels fra at være ufremkommelige med saadanne Redskaber ere blevne forandrede til farbare.

I Løbet af denne Periode ere flere høist vigtige Veiarbeider udførte i dette District.

Især fortjene her at nævnes:

1. Veiomlægningen gjennem Smeddalen i den Veilinie, som forbinder Leirdals Præstegjeld med Valders;
2. Det nye Veianlæg fra Leirdals Præstegjeld over Hemsedalsfjeldet til Hallingdal,
3. Den fortrinligt udførte Veibygning i Vindhellen, fælleds for begge de anførte Veilinier, hvilke samtlige Arbeider ere istandbragte for Statscassens Regning.

Disse Foretagender maa ansees for store Velgjerninger fornemmelig mod Indvaanerne af Valders og Hallingdal, hvilke maa passere disse Veie under deres Reiser til Leirdalsøren, hvor de erholde en stor Deel af deres Fornødenheder saasom Sædekorn, Salt, Hamp, Liin, Tougværk, Læder, Tobak og især Fiskevarer. Den store Vigtighed alene af Veibygningen i Vindhellen fremlyser der-

af, at medens en Hest forhen ved Klovning ikke kunde bringe mere end 1 Tønde Sild opad denne besværlige og farlige Fjeldsti, trækker den nu paa Kjærre eller Slæde med langt mindre Vanskelighed 3 Tønder over Vindhellen.

Foruden bemeldte allerede fuldførte Arbeider blev en ny Veiomlægning, hvorved de bekjendte farlige og besværlige saakaldte Galder i Leirdal ville undgaaes, ligeledes for Statscassens Regning paabegyndt i forrige Aar, og vil rimeligvis i Løbet af indeværende Aar være færdig til at tages i Brug. I samme Aar toges ogsaa for Amtscommunens Regning en gavnlig Veiomlægning under Arbeide gjennem de saakaldte Ørekleve i Leirdal. Dette Arbeide, som er calculeret til 2400 Spd., kan ogsaa ventes fuldført i Aaret 1846.

Som et saare gavnligt Foretagende, der i denne Periode er kommet Districtet tilgode, maa ikke forbigaaes den Dampskibsfart, som i Aarene 1843, 1844 og 1845 har fundet Sted imellem Bergens By og Leirdalsøren. Den Stillestaaen, eller vel rettere den Tilbagegang, i Afbenytrelsen af Districtets naturlige Fordele og idethele i materielt Velvære, den Mangel paa Aandsudvikling og paa et rigtigt Begreb om vore offentlige Forholde, som i dette hidtil forsømte District overalt aabenbarer sig, maa for en stor Deel, middelbart eller umiddelbart, tilskrives dets afsondrede Beliggenhed. Saavidt muligt at neutralisere Virkningerne af denne ved Naturforholdene givne Isolering, er udentvivl et værdigt Formaal for Bestyrelsen, et Formaal, som Districtet ingenlunde ved egne Kræfter kan naae. Hjælpen maa komme udenfra, og er alene at søge hos Statsstyrelsen og Statscassen. Adskilligt er i denne Retning allerede foretaget ved Landeveienes Forbedring. En vedvarende Dampskibsfart maa dog udentvivl ansees for det virksomste Middel til at fremme Øiemedet. At den i de forløbne Aar har virket meget til et saadant Formaal er upaatvivleligt, uagtet, som Følge af Gjenstandens Natur, Virkningerne ikke specielt lade sig paavise. Foranstaltningen har hidtil krævet Tilskud af Statscassen. At dette maatte blive Tilfældet, har dog rimeligvis i sin Tid været forudseet, da der med Hensyn til den Betænkelighed, hvormed Landalmuen indlader sig paa alt Nyt, ikke fra Begyndelsen af kunde gjøres Regning paa nogen betydelig Frequents fra dens Side. Hiint Offer maa dog, under Forudsætning af at Farten vedbliver, erkjendes at være vel anvendt. Skulde den derimod ophøre, hvilket dog neppe lader sig antage, da maatte det vistnok ansees for næsten aldeles spildt; og har det da hovedsagelig alene tjent til at vække et Savn, som man tidligere ikke har været sig bevidst.

De ved naadigst Resolution af 23de December 1839 befalede tabellariske Opgaver vedlægges underdanigst, forsaavidt derom i dette District kan være Spørgsmaal, nemlig:

1. over Jordbrugenes og deres Udskiftning m. v. for Sogns Fogderi.
2. over Industrianlæg.
3. over nybyggede Fartøier.
4. over thinglyste og aflyste Panteheftelser, afhændede faste Eiendomme samt afholdte Executions- og Udpantningsforretninger.
5. over Bygdemagazinernes Tilstand for Sogns Fogderi.

Fra Sønd- og Nordfjords Fogderi mangle endnu Opgaver Nr. 1 og 5. De forventes imidlertid med det Allerførste at ville indkomme, og skulle da strax blive eftersendte.

Nordre Bergenhuus Amt 1 Juni 1846.

Underdanigst

H. Tostrup.

Romsdals Amt.

Underdanigst Beretning

for de 5 Aar 1841—1845 om Romsdals Amts oeconomiske Tilstand.

A. For Landdistricternes Vedkommende.

a. Jordbruget.

§ 1.

Ifølge Fogdernes Beretninger er i Femaarsperioden optaget af Nyland:

i Nordmørs Fogderi . . .	668	Tønder Land,
i Romsdals —	432½	— —
i Sønd mørs —	188	— —
Tilsammen . .	1288½	Tønder Land,

hvorved dog er at mærke, at Fogden i Søndmør selv betvivler Rigtigheden af de for ham gjorte Opgaver, hvilke han anseer at være for lave. Imidlertid vise dog Opgaverne, saadanne som de ere, at nogen og ikke ganske ubetydelig Fremgang er skeet i Henseende til Agerbrugets Udvidelse; men med Hensyn til Dyrkningsmaade og Redskabernes Beskaffenhed beklager Fogden i Nordmør, at der er gjort saa godt som intet Fremskridt, og de Fremskridt, som omhandles i Beretningerne fra Fogderne i Romsdals og Søndmør, ere deels i sig selv ikke af stor Betydenhed og deels have de saare lidet tjent til at udvide Engdyrkningen, som dog i Forbindelse med Qvægavlen burde være dette Districts vigtigste Syssel. Imidlertid begynde dog Træplougen og Harven med Trætinder lidt efter lidt at fortrænges, endogsaa i Søndmør. Sædearterne ere fremdeles de samme som forhen, meest Byg i de indre Dele af Districtet og efterhvert man nærmer sig Søkysten Blandkorn eller Halvbyg og tilsidst for største Delen Havre. At Havresæden i Districtet maa være den overveiende, er udentvivl en nødvendig Følge af de climatiske Forholde; og Udvidelse af Rugavlen kan vist ikke ventes i nogen betydelig Grad, forinden i alt Fald større Oplysning i Jordbruget erhverves. Uagtet dette viser det sig af Fogdernes Beretninger, at Fremgang i Productionen maa være opnaaet; thi, medens Fogden i Nordmør antager, at der i Gjennemsnit saa godt som intet fremmed Korn behøves, anslaaer Fogden i Romsdal Behovet deraf til 3000 Tønder og Fogden i Søndmør til 7 à 9000 Tønder aarlig, hvilke Qvanta omtrentlig opveies ved Overskud af Potetes, som sælges til Kjøbstæderne og hvorved endda er at mærke, at man i de indre Dele af Districtet ingenlunde er sparsom med Kornforbrug. Lin avles ikke i nogen mærkelig Grad uden i Surendal, Stangvig og Sunddal. Humle af fortrinlig Qvalitet avles saavel i Surendal, Stangvig og Sunddal af Nordmør som i Norddal, Strand og Ørskoug af Søndmør; men der savnes Beretning om hvorvidt Dyrkningen skrider fremad. I Volds Sogn af Romsdal har jeg seet Humle at voxe vild. I de ydre Dele af Søndmør avles ogsaa Hamp, men nærmere Beretning derom savnes ligeledes. Havevexter og Opelskning af Frugttræer skrider sagte fremad i Omegnen af Molde, Stangvig, Eidsvaag og Ørskougvig. Endogsaa finere Sorter Æbler og Pærer erholdes. Paa flere andre Steder især i Søndmør findes ogsaa Frugthaver, men Frugterne ere kun af ringe Værdi. Kaalrabi dyrkes paa mange Steder.

Angaaende Forholdet mellem Eiendoms- og Leilændingsgods, maa jeg foreløbig, i Henhold til en af Fogden i Romsdal gjort Bemærkning, oplyse, at Antallet af hvert Slags Brug med deres Matriculskyld, formedelst den af ham angivne Omstændighed, ikke med nøiagtige Talstørrelser kan angives. Imidlertid kan det med temmelig Sikkerhed antages, at Antallet af Brug, der ikke benyttes af selve Eierne, nu kun udgjør ⅕ Deel, og

at dette Forhold ogsaa finder Sted med Hensyn til Matriculskylden.

Da nu det samlede Antal af Brug efter Fogdens Forklaring udgjør 1907 med Matriculskyld 3,183 Daler 31 Skilling, saa formenes det, at Antallet af de Brug, der ikke drives af Eierne, kan antages at være omtrent 380, af Matriculskyld omtrent 600 Skylddaler.

For de 2de øvrige Fogderier er Forholdet opgivet som følger:

	Brug som drives af Eierne selv.	Matriculskyld.	Leilændinge.	Matriculskyld.
For Nordmør	1602.	3575 Spd. 3 Ort 20 ß.	497.	913 Spd. 3 Ort 13 ß.
» Søndmør	1655.	3420 — 4 — 9 »	2016.	3419 — 2 — 23 »

Det sees saaledes heraf, at i Søndmør endnu omtrent Halvdelen befinder sig i Leilændingers eller Forpagteres Værge, medens dette i Nordmør kun er Tilfældet med omtrent $\frac{1}{7}$ Deel. Et ikke uvigtigt Bidrag til Formindskelse af Leilændings- og Forpagtningsbrugenes Antal hidrører derfra, at Reknæs Hospitals Jordegods i Aaret 1845 paa det nærmeste blev realiseret, ligesom ogsaa dette var Tilfældet med endeel Jordegods, tilhørende afdøde Proprietair Danholm deels i Romsdal deels i Søndmør.

Med Udskiftning af Fællesskab om Hjemmarken gaaer det i Virkeligheden kun maadeligt, ligesom jeg ogsaa derom kun har faaet ufuldstændige Oplysninger. Sorenskriveren i Nordre Søndmør og den constituerede Sorenskriver i Søndre Søndmør have besvaret begge Dele af Spørgsmaalet, dog uden Angivelse af Matriculskylden, og deraf erfares, at der ved Periodens Begyndelse var i Fællesskab om Hjemmarken:

i Nordre Søndmør	1459 Brug,	
i Søndre Søndmør	372 —	
tilsammen .	1831 Brug,	
og at heraf i Perioden er udskiftet:		
i Nordre Søndmør . . . 104.		
i Søndre Søndmør . . . 130.	234 —	
hvoraf følger, at der i hele Søndmørs Fogderi endnu ligger i Fællesskab om Hjemmarken	1597 Brug,	

eller efter Antallet at dømme omtrent $\frac{3}{7}$ Dele af samtlige Brug (3671).

Heri vilde man dog kunne finde nogen Fremgang, naar Udskiftningen virkelig var, hvad Lovgiveren har tænkt sig; men dette er, ifølge hiin constituerede Sorenskrivers Bemærkning, hvormed min egen Erfaring er overeensstemmende, ikke Tilfældet, da den egentlig blot er et Teigebytte. Haabet maa saaledes henflytte sig til Fremtiden, som gjennem Dødsfald og private Transactioner kan medføre, at Teigene kunne samles til større Stykker, der kunne blive Gjenstand for Indhegning. Fra Sorenskriveren i Nordmør er ingen Forklaring modtaget om denne Gjenstand, og den Forklaring, som Sorenskriveren i Romsdal har afgivet, indeholder ikke Svar paa Spørgsmaalene. For Nordmørs Vedkommende haves saaledes kun den Forklaring af Fogden, at der for ham blot er anmeldt 1 Udskiftning, og for Romsdals Vedkommende heller ikke noget videre, end at der hos Fogden er anmeldt 11 Udskiftninger; men det er meget muligt, at disse Anmeldelser i det Hele eller for en Deel blot angaae saadan Udskiftning af Udmarken, som omhandles af Sorenskriveren i Romsdal, og altsaa ikke vedkomme Spørgsmaalet. Jeg har imidlertid Opmærksomheden rettet paa denne Gjenstand, og haaber ved næste Femaarsberetning at kunne give bedre Oplysning, da jeg er ganske vis paa, at Aarsagen til at disse nu savnes, ikke ligger i Mangel paa Velvillighed hos Vedkommende.

Forøvrigt erfares det af hiin constituerede Sorenskrivers Bemærkning, at Jordeiendommenes Værdi i Søndre Søndmør er steget henved 20 pCt. eller til 135 Spd. pr. Skylddaler. Allerede dette vilde ikke være saa lidet, naar man lægger Mærke til, at Sorenskriverens Opgave for en væsentlig Deel nødvendigen maa støtte sig til Transactioner i Anledning af Skifter, hvori det her, som andre Steder i Riget, ansees som noget, der skal saa være, at ældste Søn skal have Jordegodset for en Bagatel paa den øvrige Families Bekostning. Men i Virkeligheden er Stigningen af Jordegodsets Værdi over hele Amtsdistrictet og endog i Søndre Søndmør meget større, hvorom man snart vilde faae Erfaring, naar man vilde kjøbe, hvad der er i Almuesmænds Eie. Jeg er ganske vis paa, at naar man satte Transactioner ved Skifter og Salg af Jordegods der tilhører det Offentlige, ud af Betragtning, vilde Prisen snart findes at være 400 Spd. pr. Skylddaler og derover. For denne Priis kjøbtes Landbrugsskolegaarden Aag, og man fandt at Prisen var ganske billig; men bliver man enig om, at tage Hensyn til Priserne ved Salget af Statens og beneficeret Gods, saa troer jeg at Priserne paa Jordeiendomme i Amtsdistrictet i Gjennemsnit kan ansættes til 180 à 200 Spd. pr. Skylddaler.

§ 2.

Angaaende Fædriftens Tilstand vil de Undersøgelser, der ere foranstaltede i Forbindelse med Folketællingen, give de paalideligste Oplysninger, saavidt angaaer Kreaturholdet. Om Udbyttet af denne Næringsgreen kan jeg kuns forklare, at betydelige Qvantiteter af Smør, Talg, Ost, Kjød og Flesk samt levende Kreature af alle Slags og deriblandt ogsaa Heste udføres til Kjøbstæderne i og udenfor Districtet saavelsom ogsaa til Indlandet; men for Tiden er det aldeles umuligt at erholde saadanne Oplysninger derom, som kunde begrunde Opgaver i Talstørrelser. Forbedret Engdyrkning vilde i betydelig Grad hæve denne Næringsgreen, om hvilken der allerede er anmærket, at den burde være Districtets vigtigste Sysfel; men for Tiden staaer den paa et meget lavt Trin. Lensmand Dahl i Næsfets Thinglag har i hans Beretning til Fogden med Sandsynlighed forklaret, at der alene fra dette Thinglag udføres af de nævnte Fedevarer og Kjød for henved 3000 Spd., og det antages, at i det Mindste 13 af Amtsdistrictets 27 Thinglage i Gjennemsnit kunne præstere en ligedan Udførsel. Allerede dette viser altsaa, at der alene af disse Artikler kan udføres for henved 40,000 Spd., hvortil kommer en ikke ubetydelig Summa for Heste og andre levende Kreature. Det maa herved anmærkes, at de Districter, der ikke selv producere noget væsentligt af hine Fedevarer, ogsaa forbruge meget lidet deraf, saa at man vist ikke feiler ved at antage, at hele hiin Summa indkommer i Landdistrictet fra Kjøbstæderne i samme saavelsom fra Bergen og Trondhjem. Dette er imidlertid saare lidet i Forhold til hvad der efter min Mening kunde præsteres ved forbedret Engdyrkning. Øerne og de ydre Kyststrækninger have vistnok ikke de fortrinligste Havnegange, som de indre Fjorde og Fjeldstrækninger; men Græsvexten er af selve Naturen særdeles riig og giver et kraftigt Foder formedelst Havluftens og Saltvandets Indflydelse paa samme. Det er imidlertid væsentlig kun paa Christiansunds Byes Territorium, omkring Molde, samt paa flere Præstegaarde og andre Embedsgaarde, eller Gaarde, som ere i Embedsmænds Eie, at man har begyndt at skjænke Englandet en Deel af den Opmærksomhed, der tilkommer samme. Lensmand Thor Halse i Halse Thinglag er en af dem, som fortrinligen fortjener at nævnes formedelst en forstandig Driftsmaade af hans betydelige Eiendom; men det store Antal af Gaardbrugere staaer endnu særdeles meget tilbage, uagtet det ikke kan nægtes, at mange af dem hist og her begynde hæderligen at benytte Andres Erfaringer ligesom Kjærligheden til og Agtelse for Jordbruget i en mærkelig Grad har tiltaget her i Districtet i Periodens Løb.

Dette har især viist sig i Amtsformandskabets Redebonhed til at bevilge det Fornødne til Landbrugsskolens Oprettelse saavelsom i den Interesse, hvormed denne Stiftelse omfattes. Ogsaa maa det omtales, at Amtsformandskabet fremdeles har bevilget anseelige Bidrage til Udgivelse af et landoeconomisk Tidsskrift, som udkommer i Molde under Navn af "Oeconomiske Samlinger", redigeret af Provst Deinboll efter Foranstaltning af Romsdals Amts Landhuusholdnings-Selskab.

Saaledes troer jeg, at man kan have en grundet Anledning til at haabe en stadig Forbedring i dette vigtige Anliggende, om det end er saa, at der maa Tid til, førend væsentlige Resultater kunne vise sig.

Angaaende Forholdet mellem England og Agerland har Fogden i Romsdal forklaret, at Agerlandet i et enkelt Thinglag kan antages at udgjøre $\frac{1}{18}$ Deel eller omtrent $5\frac{1}{2}$ pCt., og Fogden i Sondmør, at Agerlandet der i Gjennemsnit er omtrent $6\frac{1}{2}$ pCt., nemlig 5 pCt. i Fjorddistricterne og $8\frac{1}{2}$ pCt. paa Øerne, men det saakaldte England bliver næsten aldeles ikke dyrket. Fremdeles har sidstnævnte Foged forklaret, at en Gaard i Fjorddistricterne, hvorpaa kan fødes 1 Hest, 14 Storfæ og 24 Smaafæ, i Almindelighed avler 24 à 30 Tønder Korn og en lignende Qvantitet Potetes, medens en saadan Gaard paa Øerne avler 40 a 48 Tønder Korn, uden at Potetesavlen er nævnt. Andre eller fuldstændigere Opgaver angaaende dette Spørgsmaal findes ikke.

Landbrugsskolen etableredes i plannæssig Virksomhed paa Gaarden Aahjem i Vandelvens Thinglag i April Maaned 1845, og i April Maaned 1846 er den forflyttet til Gaarden Aag i Romsdals Thinglag, hvilket her maa bemærkes, især med Hensyn til at et af Bilagene ved denne underdanigste Beretning kunde give Anledning til at tro, at den først var traadt i Virksomhed i sidstnævnte Aars Foraar. Den udstyredes med 400 Spd. af Amtscommunen og 400 Spd. af Statskassen for de 2de første Aar; men med 300 Spd. af hver for Eftertiden.

Forinden jeg forlader denne Materie, maa jeg underdanigst vedlægge denne Beretning en Meddelelse fra Amtmand Krog som Formand i Bestyrelsen for Amtets 2de Landhuusholdningsselskaber, nemlig det saakaldte Romsdalske practiske Landhuusholdningsselskab, oprettet i Aaret 1776, hvis Virksomhed fornemmelig er rettet paa Romsdals Fogderi, og det i Aaret 1831 oprettede Romsdals Amts Landhuusholdningsselskab. Denne Medde-

lelse viser, at det førstnævnte af disse Selskaber ved Udgangen af Aaret 1844 eiede en Capital af over 700 Spd. og et Bibliothek, hvis Anskaffelse har kostet 602 Spd. 25 ß. Dette Selskab har i Perioden fremdeles beskjæftiget sig med Træplantning langs Hovedveien i Bolsø og i Forening med Amtets Landhusholdningsselskab anskaffet en Tjæreovn af hensigtsmæssig Indretning paa Gaarden Eide i Kleve Sogn, ligesom det, skjønt endnu uden Held, i Forening med nysnævnte Selskab har forsøgt at istandbringe et Kalkbrænderi. I 1844 besluttede Selskabet Nedsættelse af 3de Committeer til Behandling af Spørgsmaale angaaende Fiskerierne, Jordbruget og Fædriften.

Det andet Selskab, nemlig Romsdals Amts Landhusholdningsselskab eier ingen Capital, og har kuns ringe Pengemidler at virke med. Imidlertid har det, som bemærket, deeltaget i Udgifterne til en Tjæreovns Anskaffelse, besørget Udgivelse af et Skrift angaaende Potetesudsæd og Behandling, anskaffet fra Udlander en liden Portion af Potetes af forskjellige Sorter saavelsom af Potetesfrø, af hvilket sidste Slags Sognepræst Heyerdahl i Stangvig har modtaget endeel til Omdeling, ladet en Bondedreng oplære i Gartneri hos nuværende Landbrugsskole-Bestyrer Landmark, anskaffet 50 Jernskruer til Fururødders Sprængning i Overensstemmelse med Plagemanns Skrift om Potaskes Tilvirkning, anskaffet endeel Frugttræer og Frugtbuske m. m. Ligesaa har dette Selskab paa samme Maade, som det førstnævnte, nedsat Committeer i hvert af Fogderierne Nordmør og Søndmør til Behandling af Spørgsmaale angaaende Fiskeri, Jordbrug og Fædrift, og af Amtscommunen har det for det Første for 2de Aar erholdt et Bidrag af omtrent 120 Spd. aarlig til Udgivelse af ovennævnte Tidsskrift "Oeconomiske Samlinger."

Jeg finder ogsaa her at maatte afgive den Erkjendelse, at det for en væsentlig Deel maa tilskrives den kraftige Medvirkning, som jeg erholdt fra disse 2de Selskabers Bestyrelser, at Landbrugsskolens Oprettelse saa eenstemmigen og saa hastig blev oprettet her i Districtet, efter det Stød, som dertil blev givet ved den af Storthinget i 1842 om Provindsial-Landbrugsskoler tagne Beslutning, ligesom det visselig for en endnu væsentligere Deel skyldes disse Selskabers Bestyrelsers utrættelige Virksomhed, at man kan glæde sig ved den tiltagende Kjærlighed til og Agtelse for Næringsveiene her i Districtet, som jeg allerede har berørt.

b. Skovdrift.

Skovdriften befinder sig i det Væsentligste paa samme Standpunct, som ved Udgangen af Aaret 1840. Producter til Udlandet levere kuns Nordmør i nogen, og Romsdals Fogderi i liden Grad. I Nordmør er for Tiden i Drift 14 privilegerede og 111 uprivilegerede Saugbruge, ansat til Skjørsel 1429 Tylter, hvorpaa i Periodens Løb er opskaaret 7,550 Tylter Planker og 4,665 Tylter Bord, som ere affatte i Christiansund. Desuden er affat deels i Christiansund og deels i Bergen og Trondhjem aarligen i Periodens Løb henved 10,000 Alen Skibsplanker, skaarne med Haandsaug.

Af Kul og Tjære tilvirkes fremdeles det Fornødne til Præstegjeldenes eget Behov, naar undtages i Qværnes og Eds. Noget faaes ogsaa tilovers til Salg i Christiansund.

Fra Stangvig og især fra Thingvold forsynes Christiansund med et betydeligt Antal Tønder.

I Romsdals Fogderi er for Tiden 12 privilegerede og 30 uprivilegerede Saugbruge, hvis Virksomhed er nærmere forklaret i Fogdens Tabel, der i det Væsentligste gaaer ud paa, at der er produceret omtrent 2,200 Tylter Planker og 4,600 Tylter Bord, foruden at der endvidere er opskaaret 282 Tylter Tømmer til Bord, Bjælker og Planker, hvorom nærmere fuldstændig Forklaring ikke er afgivet. Affætningen af disse Producter skeer fornemmelig til Molde og Søndmør, forsaavidt de ikke medgaae til Bygdernes eget Behov. Af Kul og Tjære tilvirkes fremdeles det Fornødne i Districtet ligesom ogsaa af Tjære noget til Affætning i Molde. Tilvirkningen af Tønder, Tøndebaand og Baandstager er i Tiltagende og finder god Affætning. Tilforn have Trondhjemmere ved Romsdals Marked udført et betydeligt Qvantum af Baandstager, opkjøbte ved Romsdals Marked for saare billig Betaling, men eftersom Districtets egne Kjøbstæder, og i Særdeleshed Molde, som nærmest beliggende, har begyndt at gjøre større Anvendelse af denne Artikel, er Affætningen bleven fordeelagtigere.

I Søndmørs Fogderi, hvor der kuns gives lidet af Furuskove, haves efter Forklaring af Fogden, der dog ikke har leveret de foreskrevne Tabeller, ialt 30 Bygdesauge, samtlige af simple Indretninger, der blot skjære til Bygdens og Eierens Huusbehov. Dette Fogderi forsynes med Huustømmer, Planker, Bord og Honer fra Nordmørs og Romsdals Fogderier, hvilken Samhandel især for Romsdals Fogderi er meget fordeelagtig, medens det med Grund kan betvivles, at Udskibningen til Udlandet gjennem Molde af anden Trælast fra bemeldte Fogderi afgiver nogen virkelig Fordeel. Søndmør har ikke nok af Birkeskove til Brændsel, hvorfor det ogsaa af denne Artikel maa hente sit Behov fra Romsdal. Forøvrigt gjælder baade

om Nordmør og Søndmør, at de ydre Dele deraf benytte Torv til Brændsel. Af Næver til Huustækning maa Søndmør ligeledes kjøbe betydeligt gjennem Romsdals Marked fra Indlandet, da Romsdals Fogderi intet deraf har at afgive, men for en Deel ogsaa maa forsyne sig dermed paa samme Maade. Af Kul brændes til eget Behov, men af Tjære skal fremdeles saa godt som intet tilvirkes.

c. Fiskerierne.

Denne Næringsgreen har i Femaarsperioden i Gjennemsnit givet godt Udbytte i alle Dele i Amtsdistrictet.

De vigtigste Fiskerier ere Vaartoskefiskeriet (eller Skreifiskeriet), Seifiskeriet og Sommersildfiskeriet. Vaarsilden har nemlig i Femaarsperioden aldeles ikke søgt til disse Kyster. Fiskeri efter Brygder og Haakjæringer har deels aftaget deels mislykkets og deels ikke fundet Sted. Derimod har der jevnlig været fisket efter Lange saavelsom efter Sommertorsk paa Grundene i Havet udenfor Kysten; men Productet heraf bliver for en væsentlig Deel afbenyttet paa samme Maade, som Vaartorsken eller Skreien, og da det i det Hele sammenlignelsesviis er af mindre Betydenhed, saa er det meest at betragte som Bidrag til Forøgelse af det Qvantum Klipfisk, som udføres fra Byerne. Vaartorsken tilberedes hovedsagelig til Klipfisk, dog saa, at der i Nordmør ogsaa tilvirkes nogen Tørfisk, i Romsdal noget ganske ubetydeligt og i Søndmør intet. Derimod bliver Seien almindeligst anvendt til Tørfisk over hele Amtsdistrictet.

For Nordmør beretter Fogden, at Producterne af Vaartorsk og Sei med den deraf faldende Rogn og Tran i Gjennemsnit aarligen har afgivet omtrent 31,500 Spd. Denne Beregning, der støtter sig til Opgaver fra Lensmændene, er sandsynligviis meget under Virkeligheden, omendskjønt Fiskeriet i Nordmør for en Deel har været forholdsmæssig mindre heldigt, end i de øvrige Dele af Amtsdistrictet. Derimod beregner han Udbyttet af Sommersildfiskeriet i Qvinqvenniet til 78,000 Spd. eller omtrent 15 à 16,000 Spd. aarlig.

Fogden i Romsdal beregner derimod Udbyttet

af Klipfisk, Lange og Sei til . .	140,918 Spd.
» Tran	40,280 —
» Rogn	8,772 —
samt af Sild forsaavidt den er gaaet over i Handelen	17,150 —
Tilsammen . .	207,120 Spd.

hvilket i Gjennemsnit for hvert Aar giver omtrent 41,000 Spd.

Denne Beregning af Fogden i Romsdal synes at være meget paalidelig, ifølge hvad han har forklaret om Maaden, hvorpaa han har erholdt den; men heraf følger, at, da der aldrig er nogen væsentlig Forskjel mellem den Priis, som Bønderne erholder for den raa Torsk i Districtets 3de Fogderier, og da det, om end Fiskeriet i Nordmør har været mindre heldigt, dog ikke kan antages, at Productets Masse skulde være mindre, end i Romsdal, samt endelig, da der ikke heller i Districtets 3de Fogderier er nogen væsentlig Forskjel i Prisen paa Rogn og Tran, og da det desuden viser sig, at Productet af Tran har været $\frac{2}{5}$ Dele større i Nordmør end i Romsdal, saa maa de Opgaver, hvortil Fogden i Nordmør har støttet sine Beregninger, saavidt angaaer det raa Product, være betydeligt for lave. Jeg troer derfor, at der til den beregnede Værdi af det raa Product i det Mindste saavidt Skreien angaaer, (96,544 Spd.) med temmelig Sikkerhed kan lægges henved 40,000 eller omtrent 8000 Spd. aarlig.

Heraf følger altsaa, at Producterne af Vaartorsk- og Seifiskeriet i Nordmør med nogenlunde Sikkerhed kan ansættes til at give Almuerne en

aarlig Indtægt af	39,000 Spd.
og naar hertil lægges	15,500 —
som det aarlige Udbytte i Gjennemsnit af Sommersildfiskerierne, saa viser det sig, at de væsentligste Fiskerier i Nordmør have afgivet en aarlig Indtægt for vedkommende Almuer af omtrent	54,500 —

For Søndmørs Vedkommende findes ingen Beregning at være opstillet, saaledes at man altsaa derom kun kan komme til nogen Kundskab ved at drage Slutninger fra Udførselen. Herved er imidlertid at mærke, at denne i Periodens Begyndelse for en væsentlig Deel skede gjennem Bergen, og om end dette forandrede sig længere hen i Perioden, saa var det dog først i 1845, at det hele Product af Klipfisk, paa omtrent 10,000 Voger nær gik gjennem Aalesund; og Tranen og Rognen gaae endnu for en stor Deel gjennem Bergen. Da imidlertid den hele Masse af Klipfisk i Aaret 1845 oversteg 130,000 Voger, saa gjør jeg vist ingen overdreven Beregning ved at antage, at Skreifisket hvert Aar af Femaarsperioden i Gjennemsnit har givet Almuerne 100,000 Voger eller omtrent 100,000 Sp

Beregnes den af Skreien i Søndmør faldne Tran og Rogn af dette Qvantum omtrentlig paa samme Maade, som i Romsdal og Nordmør, saa maa Værdien deraf have udgjort . 60,000 —

saaledes at altsaa det hele Udbytte

af Skreifiſket i Søndmør maa have
været i det allermindſte . . . . 160,000Sp.
og ſandſynligviis meget mere. Til Seifiſkeriet er
her intet Hensyn taget, og dette har desuden for
en Deel været ubetydeligt. Ikke heller af Som-
merſild er der i Søndmør fiſket saa meget, at det
kan komme i nogen væsentlig Betragtning ved Si-
den af det Anførte, — i Gjennemsnit vel neppe
2000 Tønder om Aaret.

Det Anførte viser altsaa, at de Producter af
Skrei, Sei og Sild, som ere komne i Handelen,
have indbragt Almuerne følgende Summer i aar-
ligt Gjennemsnit:

nemlig i Nordmør	54,500 Spd.	
i Romsdal	41,000 —	
i Søndmør	160,000 —	
Tilsammen i hele Amtsdistrictet .	255,500 Spd.	

foruden at disse Fiskerier have forsynet Huusbold-
ningerne med Behovet af disse Artikler. Desu-
den forsynes Huusholdningerne med Qveite og Lax,
som fiskes i ikke ubetydelig Mængde, og navnligen
er Laxefiskeriet i Søndmør og Romsdal skredet
fremad formedelst Anvendelse af forbedrede Ind-
retninger; men at give nogen Beregning over Ud-
byttet er jeg i det Mindste ikke for Tiden istand til.

Hvad angaaer Driftsmaaden af Fiskerierne,
da er ingen væsentlig Forandring foregaaen i Fem-
aarsperioden. De væsentlige Fiskeredskaber, nem-
lig Baad, Garn, Snøre og Line ere noget nær af
samme Beskaffenhed, som forhen, og vist ikke hel-
ler i det Hele taget uhensigtsmæssige. Med Hen-
syn til Klipfiskens Tilvirkning er der efter Foran-
staltning af ovennævnte Landhusholdningsselskaber,
understøttede af Regjeringen, trykt et betydeligt Op-
lag af en Veiledning, som er uddeelt i Fiskeridi-
stricterne ikke blot i dette Amt, men over det hele
Rige. Jeg nærer ikke Tvivl om, at Følgerne her-
af med Tiden vil vise sig i et feilfriere Product,
men maa derhos bemærke, at Kjøbstaden Christi-
ansund allerede staaer høit i Anseelse formedelst
Klipfiskens Tilvirkning, som der væsentligen fore-
gaaer under de Handlendes eller deres faste Be-
tjentes eget Opsyn, og jeg har faaet Grund til
at tro, at dette Exempel vil virke fordeelagtigt paa
de sydligere Dele, hvor det vistnok oftere har hændt,
at Tilvirkningen, som der meest foregaaer ved Fi-
skebønderne selv, tildeels ikke har været forsvarlig.

De vigtigste Markedspladse for Distrectets Fi-
skevarer have i Periodens Løb været Spanien,
Holland, Bremen, Hamburg, flere østersøiske Hav-
ne, Christiania, Bergen og Indlandet samt ende-
lig i Begyndelsen af Aaret 1845 Irland.

Om det Forhold, hvori Consumtionen i selve
Distrectet staaer til Udførselen, tør jeg aldeles ikke
indlade mig paa at ytre nogen anden Mening, end
at den i det Hele taget udgjør en ringe Deel i
Sammenligning dermed, omendskjønt Forbrug af
Sild og Tørfisk er temmelig betydeligt.

d. Bjergværksdrift.

Denne Næring er for Tiden meget ringe i
Distrectet. Kobberværket paa Averøen er nemlig
saa godt som nedlagt efter en Tid at være drevet
med betydeligt Tab. Imidlertid er der opført en
kostbar Smeltehytte, som skal være af god Ind-
retning, men hvis Anvendelse beroer paa, om Con-
junctcurerne kunne bringe den Malm til Smeltning.
I Sunddal og Gimnes er forefundet Crommalm-
leier, og i førstnævnte District er en ordentlig
Drift paabegyndt, der i Aarene 1844 og 1845 har
udbragt 100 Tønder Malm, som er udført til Trond-
hjem. I Romsdal saavelsom i Søndmør finder
Bjergværksdrift ikke Sted, uagtet der i Søndmør
i 1842 fandtes Kobbererts paa Gaarden Melset i
Ørskoug Thinglag, men den fandtes allerede i 1843
at indeholde saa lidet Metal, at Arbeidet dermed
standsedes.

e. Fabrikker.

Med Hensyn til Fabrik- og Industrianlæg hen-
vises underdanigst for Nordmørs Vedkommende til
Tabellen Nr. 2 ved Fogdens Indberetning, som
viser, at der, foruden de fornævnte Saugbruge,
har været i Drift 238 Brændeviinsbrænderier, 5
Møllebruge, 1 Teglbrænderi og 1 Kalkbrænderi.
I Romsdal gives der efter Fogdens Forklaring
ingen andre Fabrik- og Industrianlæg end 2de Gar-
verier i Romsdals Thinglag, hvortil vel ogsaa bør
komme den fornævnte Tjæreovn i Kleve, som imid-
lertid saa nylig er oprettet, at derom ikke kan siges
videre. I Søndmør gives foruden Brændeviins-
brænderierne, hvis Antal Fogden dog ikke har op-
givet, og de forhen nævnte 3de Bygdesauge, kuns
1 Teglbrænderi i Ørskoug Thinglag, der aarlig
producerer 3000 Tagsteen, 2000 dobbelte og 3000
enkelte Muursteen, som finde Affætning i Aalesund.

Brændeviinsbrændingen har forøvrigt over hele
Amtsdistrictet aftaget i saadan Grad, at Fogder-
ne nære Haab om, at den aldeles vil ophøre.

f. Næringer

Herom melder Fogden i Nordmør, at Huus-
fliden indskrænker sig til Familiens egen Fornøden-
hed, med Undtagelse af, at Surendal leverer ikke
ubetydeligt af Lærred og Strie til Salg, og at
Sunddal tilvirker adskilligt Vadmel, som sælges i

Christiansund. Til Huusfliden maa vel ogsaa henføres Forfærdigelse af Sildetønder i Thingvolds og Gimnes Thinglage og tildeels i Stangvig.

Skibsbyggeri har ikke været drevet i Districtet, som derimod selv i Almindelighed bygger de til Behovet fornødne Baade.

Nogen Tangasketilvirkning har fundet Sted, men kuns i liden Grad. Om Kul og Tjære er allerede talt i det foregaaende under Skovdriften. Fogden mener, at Productet deraf ikke svarer Regning videre, end til Huusbehov.

Jagten er ikke af den Betydenhed, at Fogden finder den at være Gjenstand for Omtale, naar undtages Skydning af Hjorte i Eds og Fredø Sogne, af Rensdyr i Sunddal og af Sælhunde i Eds.

Haandværksdriften i Fogderiet er meget ubetydelig.

I Romsdal melder Fogden, at Huusfliden indskrænker sig til Familiernes egne Fornødenheder af Klæder, Gaards- og Fiskeri-Redskaber, naar undtages, at Romsdals Thinglag tilvirker endeel uldne Tøier, Tørklæder, Tepper og Dynevahr til Afsætning. Næssets Thinglag forfærdiger aarlig omtrent 20,000 Tøndebaand og 40 Læster Tønder, som især i den sidste Deel af Femaarsperioden har fundet god Afsætning, og Lensmanden der beretter, at Huusfliden synes at være i Tiltagende.

I Fogderiet er bygget 2 Fartøier; og hist og her bygges endeel Baade, som dog ikke ere tilstrækkelige til Districtets Behov, hvilket derfor maa suppleres fra Søndmør.

Om Jagten gjælder i det Væsentligste, hvad der er anført for Nordmør, naar undtages, at her ingen Hjorte findes.

Fragtfart finder ikke Sted i nogen af Districtets Fogderier, med mindre man henregner hertil smaa Forsendelser, som af og til kan skee med Baade. Egentlige Landtransporter af Varer finder heller ikke Sted, undtagen i en ikke ubetydelig Grad i Romsdals Thinglag til Indlandet.

Om Huusfliden i Søndmør udtrykker Fogden sig overeensstemmende med Fogden i Nordmør og Romsdal, dog saa, at der fra Fjorddistricterne sælges til Ydistricterne endeel Trækar, Arbeidsredskaber, Vadmel og grove Tepper, ligesom man hist og her har begyndt med at forfærdige Tærskemaskiner.

Skibsbyggeri findes der ikke i Districtet, men i Periodens Løb er dog bygget 3 Fartøier. Derimod er Baadbyggeri en vigtig Næringsgreen for Voldens Thinglag, der i Perioden har leveret 1,106 Baade, hvoraf 260 Storbaade (Ottringer og Sexringer). I Voldens Thinglag forfærdiges desuden Ljaer og andre Smedearbeider, som sælges til Nabodistricterne. I Dale og Ørskoug Thinglage tilvirkes Potaske og i Herrø Thinglag er tilvirket 440 Voger Tangaske.

Landhandleriernes Antal i Districtet er følgende:

i Nordmør	6
i Romsdal	4
og i Søndmør	24
Tilsammen	34

Af Gjæstgiverier udenfor Hovedveiene gives:

i Nordmør	7
indberegnet 2de af Landhandlerne, som tillige ere Gjæstgivere.	
i Romsdals Fogderi	5
ligeledes indberegnet 2de af Landhandlerne.	
i Søndmørs Fogderi	25
indberegnet 22 af Landhandlerne.	
Tilsammen	37

Af offentlige Markeder haves kun eet, nemlig det saakaldte Romsdals Marked, der afholdes paa Veblungsnæs i Romsdals Thinglag. Omsætningen ved dette Marked synes ikke at være af Betydenhed, efter hvad Fogden melder, der anslaaer den til 20 à 2,500 Spd., og derhos forklarer, at dette er mere, end den har været i foregaaende Aar. Jeg har et Par Gange været tilstede ved dette Marked for at skaffe mig et nogenlunde Begreb derom, men har ikke været saa heldig at opnaae Hensigten, fordi en væsentlig Deel af Omsætningen, efter hvad der er forklaret for mig, egentlig foregaaer udenfor den rette Markedstid. Grunden hertil skal være den, at Søbønderne og Oplandsbønderne ikke kunne gjøre sikker Regning paa at træffe hinanden med deres gjensidige Tuskningsvarer, fordi Føret i Begyndelsen af October ofte lægger Hindringer i Veien for Oplandsbøndernes Fremkomst, naar der nemlig i Lessø indtræffer stærkt Snefald, hvilket in specie var hændt de 2de Gange, som jeg kom tilstede. Af denne Aarsag har endeel Handlende i Molde By, hvorfra nemlig $\frac{2}{3}$ Dele ere komne af de 30 Handlende, der i de senere Aar i Gjennemsnit have besøgt Markedet, gjort til Gjenstand for Overveielse, om ikke Markedstiden bør forandres, og Molde Byes Repræsentantskab har afgivet den Erklæring, at det vilde være ønskeligt, om baade Tid og Sted kunde forandres.

Disse Spørgsmaale ere imidlertid meget vanskelige at besvare, men ere nu Gjenstand for omhyggelig Overveielse inden Districtet.

De væsentligste Omtuskningsproducter imellem Oplændinger og Søbønder ere: fra Søbøndernes Side alle Slags Fiskevarer og fra Oplændingernes Side Jernvarer, Klæbersteensovne, Tjære, Næ

ver og Kavler til Fiskegarn, samt Agerdyrknings-redskaber, hvorhos Bønderne fra de indre Fiorde i Amtsdistrictet tillige bringe Heste, Talg, Ost og Smør samt levende Creature til Slagt. Korn-varer tiltrænges af og til af Oplændingen, men denne Handel kan ikke rettelig henføres til Mar-kedet, da den mere og mere foregaaer direkte mel-lem Molde Byes Kjøbmænd og Oplændingen. Det Samme gjelder i det Væsentligste ogsaa om de stedse større Partier af Talg og Smør, som Oplændingen afsætter til denne Kant af Landet. Den væsentligste Handel ved det egentlige Marked synes derfor at indskrænke sig til Krambodhandel med alleslags Colonial-Fabrik- og Manufactur-Va-rer, som de Handlende afsætte deels mod Contanter og deels mod Tuskning af Bøndernes Varer.

De Handlende, som foruden Moldes Borgere have besøgt Markedet, have i den senere Tid for-nemmelig været fra Trondhjem, men Antallet der-fra er mærkeligen aftaget, og forøvrigt har der været et Par Handlende fra Christiansund, Aale-sund og Bergen.

Paa Gaarden Sylte i Vestnes Thinglag af-holdes ved St. Hanstid et Heste-Marked uden nogen offentlig Control, under hvilket endeel Sønd-møringer aarligen afsætte endeel Heste.

g. Om Amtets Landdistricters Tilstand i Almindelighed.

§ 1.

I moralsk Henseende antages det, at Almu-erne i dette Amtsdistrict ikke staae enten over eller under Almuerne i andre Dele af Riget, som jeg har havt Anledning til at kjende. I Nordmøer har desværre herskет megen Løsagtighed og Hang til Nydelse af Brændevin; men ligesom i det Mind-ste den sidste Feil i de senere Aar kjendeligen er aftaget, saaledes opveies disse Udyder ogsaa ved modsatte gode Egenskaber, som fortjene al Agtelse. Tarvelighed og Simpelhed i Levemaade er almin-delig saavel i Nordmøer som i de 2de øvrige Fog-derier, og, om der end i Nordmøer gives nogle flere Undtagelser, saa er dette dog en naturlig Følge deraf, at der har været nogen større Formue blandt Almueclassen. Nordmøringen forekommer mig des-uden at have det Fortrin for Indvaanere af an-dre Dele af Districtet, at han har en mere op-vakt Aand og høiere Sands for almene Interesser, hvilket navnligen viser sig ved Bygdernes Iver for at skaffe sig Veie til indbyrdes og gjensidig Samfærdsel i Districtet.

I Romsdals Thinglag af Romsdals Fogderi saavelsom i Voldens og flere Thinglage af Sønd-møers Fogderi forekommer det mig, at der findes en større Oplysning blandt Almuen, især saavidt angaaer Skrivkyndighed, end Tilfældet er i Nord-møer. I Søndmøer træffes ikke saa ganske sjel-den paa matematiske Kundskaber hos Almuesmænd. Grunden hertil skal for en væsentlig Deel hidrøre fra Fortiden, især fra en Lensmand Sivert Aarflot, Fader til den i 1845 afdøde Lehnsmand Rasmus Aarflot, som paa forskjellig Maade skal have udbredt Lærelyst blandt Almuen i Søndmøer, og sidstmeldte Lensmand Rasmus Aarflot har senere fra et Bogtrykkeri, som han oprettede paa sin Gaard Egset, virket i samme Retning ved et Blad kaldet "Landboe-Avisen", som han derfra lod ud-gaae, ligesom ogsaa ved Udsalg af passende Skrif-ter for Almueclassen. Bogtrykkeriets Drivt fort-sættes nu af Sønnen Maurits Aarflot, som lige-ledes udgiver et Ugeblad kaldet "Postbudet".

§ 2.

Velstanden er i kjendeligt Tiltagende over det hele Amtsdistrict, omendskjønt et enkelt Thinglag, Romsdals nemlig, endnu er haardt trykket af gam-mel Gjeld. Foruden at et betydeligt Antal af Indskyderne i alle 3 Byers Sparebanker bestaae af Almuesmænd fra de omliggende Landdistricter, saa er ogsaa siden 1ste Juni 1843 en Sparebank traadt i Virksomhed i Surendal i Nordmøer. Denne begyndte sin Virksomhed med et Fond af 900 Spd. som Beholdning fra de ophævede Byg-demagasiner. Fondet var under 31te December 1845 steget til 985 Spd. 35½ ß. uagtet Disco-toen kun har været 4½ pCt. og Sparebankens hele Capital, bestaaende i 203 Vexelobligationer og con-tant Beholdning udgjorde paa samme Tid 11,173 Spd. 81 ß. Ogsaa i Herrø Sogn i Søndmøer er en Sparebank oprettet fra 1ste Januar 1844, som begyndte med et Fond af 90 Spd., der dog nu formedelst nogle tilfældige Omstændigheder er formindsket til 40 Spd. Dens Capital udgjorde den 31te December 1845 2518 Spd. 64 ß., som var indsat af 104 Indskydere, og som paa det nærmeste igjen var udlaant paa Vexelobligationer paa 5 pCt. Disconto.

Efter de af Sorenskriverne leverede Tabel-ler er der vistnok afholdt nogle flere Executions-forretninger og for større Beløbe tilsammenlagt, end i den sidste Periode; men Fogderne ere eens-stemmige om, at dette aldeles intet beviser imod Forklaringen om den tiltagende Velstand, da det, efter hvad Fogden i Søndmøer antager, for en væsentlig Deel hidrører derfra, at Creditorerne nu mindre betænke sig paa at reqvirere Executioner, efterat Omkostningerne saa betydelig ere nedsatte, hvorhos Fogden i Nordmøer oplyser, at Gjelds-posterne i Almindelighed blive afgjorte uden Auc-

tion, saaledes at det maa antages, at Executionernes Nødvendighed for en væsentlig Deel hidrører fra Debitorernes Ligegyldighed, i hvilket sidste de 2de øvrige Fogder ogsaa ere enige. For mit Vedkommende maa jeg erklære mig enig i Resultatet af hvad Fogderne saaledes have forklaret, især af den Grund, at det viser sig, at der kun handles om Summer, som ere meget ubetydelige i Sammenligning med den tiltagende Mængde og Størrelser af de private Transactioner. Herved maa jeg bede bemærket, at i Opgaven for Terminen 1836 til 1840 var Ladestedet Aalesund indbefattet under Nordre Søndmøer, men denne Gang har jeg fra Sorenskriveren erholdt en særskilt Fortegnelse for dette Ladested, hvis Indhold vil blive gjengivet nedenfor.

Det kan heller ikke være andet, end at Velstanden i hele Amtsdistrictet, ved Siden af Almuens tarvelige Levemaade, maa være tiltaget, da alle 5 Aar i Perioden have givet godt Udbytte af Ager og Eng ligesom Fiskerierne i det Hele taget have været gode og tildeels endog rige, hvortil kommer, at Producterne af Fiskerierne i det Hele taget have været i en særdeles høi Priis.

§ 3.

Tjenestelønnen har været, som følger: for en Tjenestedreng i Nordmøer 5 til 8 Spd. aarlig og Klæder; for en Tjenestedreng i Romsdal deels 6 à 8 Spd. og Klæder, deels 12 til 20 Spd. uden Klæder; for en Tjenestedreng i Søndmøer 5 à 8 Spd. og Klæder eller 16 à 18 Spd. uden Klæder; for en Tjenestepige i Nordmøer 2 à 4 Spd. og Klæder; for en Tjenestepige i Romsdal $1\frac{3}{5}$ à 3 Spd. og Klæder, 6 à 11 Spd. uden Klæder; for en Tjenestepige i Søndmøer 1 à 3 Spd. og Klæder eller 6 Spd. uden Klæder.

§ 4.

Af offentlige Veie haves i Amtsdistrictet følgende:

1. Hovedveie.

i Nordmøers Fogderi	$9\frac{3}{4}$ Mile.
i Romsdals —	$10\frac{3}{4}$ —
i Søndmøers —	$13\frac{1}{4}$ —
	$33\frac{3}{4}$ Mile,

alt overeensstemmende med Veiinspecteurernes Opgaver, hvormed maa anmærkes, at det noget mindre Miletal, end Opgaverne ved sidste Femaars-Beretning ($34\frac{3}{8}$ Mile) væsentligst hidrører derfra at omtrent $\frac{1}{4}$ Mil af den gamle Hovedvei fra Qvande til Moe i Stangvigs Thinglag ifølge Deres Majestæts naadigste Resolution er udgaaet af 1ste Klasses Veie, og saaledes nu vedligeholdes som Bygdevei. Dertil kommer, at adskillige Forkortelser ere opnaaede ved Omlægninger, blandt hvilke fornemmelig kan nævnes en Omlægning ved Brudebakken i Romsdals Thinglag i en lige Strækning af omtrent 1700 Alen, for en stor Deel anlagt paa Muur, hvorved en Omvei opad en steil Bakke og nedad en lang Skraaning, tilsammen omtrent 2700 Alen, er undgaaet. En Forlængelse af Hovedveien fra Helland til Qvalvig ved Vestnæs er bestemt ved Deres Majestæts naadigste Resolution af 24de December f. A. Længden heraf, omtrent $\frac{1}{8}$ Mil, er ikke indtaget i Veiinspecteurens Opgave, uagtet den paa det nærmeste var fuldfærdig. Derved er vundet et bedre Oversætningssted over Romsdals Fjorden i flere Retninger.

Forøvrigt har Veibestyrelsens Bestræbelser i Henseende til Hovedveiene fornemmelig gaaet ud paa at tilveiebringe større Fasthed saavel i Veiene selv, som især i Henseende til Broer, ligesom og paa at give Veiene større og saavidt mulig lovmæssig Bredde, i hvilke Henseender dog endnu meget staaer tilbage at gjøre, da samtlige ældre Veie fra Fortiden af have været meget for smale, og min Formand efter Districtets Beskaffenhed nødvendigen maatte gjøre til sit første Formaal at tilveiebringe de fornødne Veie til den indre Samfærdsel og til den nødvendigste Communication med Nabodistricterne.

2. Bygdeveie:

	i farbar Stand.	heraf under Femaars-Perioden komne i farbar Stand.	under Oparbeidelse.
i Nordmøer	$32\frac{7}{8}$ Mile.	$4\frac{5}{8}$ Mile.	$11\frac{1}{2}$ Mile.
i Romsdal	16 —	5 —	$6\frac{1}{4}$ —
i Nordre Søndmøer .	$10\frac{7}{8}$ —	2 —	$3\frac{1}{4}$ —
i Søndre — . .	$8\frac{1}{4}$ —	; ;	$3\frac{1}{2}$ —
	68 Mile.	$11\frac{5}{8}$ Mile.	$24\frac{1}{2}$ Mile.

Heraf vil det naadigst erfares, at der er Haab om i en kort Fremtid at faae i Stand $92\frac{1}{2}$ Mile fuldstændige Bygdeveie, men at for Tiden kun er i farbar Stand 68 Mile, hvoraf $11\frac{5}{8}$ Mile ere blevne det i Femaars-Periodens Løb.

3. Rideveie:

	i farbar Stand	under Oparbeidelse.
i Nordmøer . .	$4\frac{3}{4}$ Mile.	$4\frac{1}{2}$ Mile.
i Romsdal . .	$1\frac{7}{8}$ —	$3\frac{3}{8}$ —
i Nordre Søndmøer	$2\frac{5}{8}$ —	$4\frac{3}{4}$ —
i Søndre —	$5\frac{5}{8}$ —	; ;
	$14\frac{7}{8}$ Mile.	$12\frac{5}{8}$ Mile.

Der kan saaledes i en kort Fremtid ventes at komme i Stand i det Hele $27\frac{1}{2}$ Mile Rideveie, men heraf er for Tiden kun farbare $14\frac{7}{8}$ Mile og af dette Mileantal er i Femaars-Perioden bragt i farbar Stand $3\frac{3}{8}$ Mile, hvoraf $\frac{3}{4}$ Mile kan passeres med Hjulredskab.

Ved at sammenholde Totalsummen af Bygde- og Rideveie med Opgaven over samme ved sidste Femaars-Beretning vil det naadigst erfares, at der i det Hele er tilkommet Beslutninger for $14\frac{3}{4}$ Mile, som fornemmelig hidrører fra Nordmøer, hvor, som allerede bemærket, Almuerne have større Begreb om Vigtigheden af Samfærdselen. Naar forøvrigt de egentlige Bygdeveie i sidste Femaars-Beretning ere opgivne til $3\frac{1}{2}$ Mile mere, end der findes anført ovenfor, da maa dette hidrøre enten fra Unøiagtighed i en af Opgaverne eller af forskjelligt Begreb om hvad der henhører til Rideveie, og maaskee ogsaa for en Deel derfra, at jeg har ladet en kort Bygdevei i Vedøe Thinglag udgaae fra Veibestyrelsens Behandling, hvortil den, som en blot Gaardvei, ikke nu længere forekom mig at qualificere sig. Forøvrigt er der som tildeels bekjendt for vedkommende Departement gjort Forberedelser og Forslag til at sætte Amtsdistrictet i en bedre Forbindelse med samtlige 3 Nabodistricter; men imidlertid er der allerede ved de ubetydelige Forandringer, som jeg har været i Stand til at gjennemføre, opnaaet, at Hoved- og Post-Veien fra Districtets 3de Byer i alle Retninger, nemlig saavel til Trondhjem og Bergen som til Christiania, er bleven noget forkortet og lettere at passere, ligesom ogsaa hist og her nogen større Sikkerhed og Forkortelse af Søevei er bevirket for Oversætning over Fjorde. Jeg maa imidlertid anmærke, at Fortjenesten heraf ingenlunde tilkommer mig alene, men for en væsentlig Deel skyldes deels de Forberedelser, som vare gjorte i min Formands Tid og deels indsigtsfuld Understøttelse, som jeg har af Veiinspecteurerne i Districtet, navnligen Capitain Schnitler og Premier-Lieutenant Synnestvedt.

§ 5.

I Vedøe Præstegjeld er i Femaars-Perioden oprettet en indbyrdes Brandassurance-Indretning, hvori de fleste Bygninger i Præstegjeldet ere assurerede, og lignende Indretning haves i Bolsø Thinglag, hvori er indtraadt 236 Huseeiere for 740 Husebygninger af forskjellig Slags, der ere assurerede for 18,266 Spd. 96 ß.

§ 6.

Med Hensyn til Bygdemagasinerne forklares, at disse ved forskjellige naadigste Resolutioner efter Vedkommendes derom gjorte underdanigste Ansøgninger ere ophævede i Kornstad Sogn af Overnæs Præstegjeld, i Halse Sogn af Stangvigs Præstegjeld, i Aare Præstegjeld, 3de i Surendals Præstegjeld, i Freds Sogn af Christiansunds Præstegjeld, i Bo, i Nordal, i Haram og Herrø. I Jørringfjords Præstegjeld er indtruffet den Uregelmæssighed, at Formandskabet paa Grund af tilstødte Uheld uden nogen høiere Autoritets Approbation har ophævet de derværende Magasiner, hvilket for Tiden er Gjenstand for nærmere Undersøgelse. Angaaende de øvrige Magasiners Tilstand vedlægges herved underdanigst Opgave, som vise, at Beholdningen ved samtlige tilbageværende Magasiner nu kuns udgjør 3,977 Tønder Havre og 927 Tønder Byg, tilsammen 4,904 Tønder. Den almindelige Mening i Districtet om disse Indretninger er den, at de nu ikke længere svare til Hensigten. Districtets climatiske Beskaffenhed er nemlig saadan, at man sjelden har Grund til at frygte for almindelig Misvext efter de unægtelige Fremskridt, som der dog, uagtet alt hvad der endnu mangler, er gjort i Agerdyrkningsmaaden i Løbet af de sidste 20 a 30 Aar.

B. Vedkommende Kjøbstæderne Christiansund og Molde samt Aalesund.

a. Christiansund.

§ 1. Handel og Skibsfart.

Denne Kjøbstads Udskibningsartikler ere fremdeles i det Væsentlige Klipfisk, Tran, Rogn og noget Tørfisk, samt Sommersild og Trælast. De 4 førstnævnte Artikler erholdes for en Deel af Sommertorsk, Lange og Sei, som fanges ved Kysterne og paa Havgrunde 6 a 8 Mile fra Kysterne. Men hovedsagelig er det Vaartorsken (Skreien), som fanges i Februar og Marts, hvoraf disse Handelsvarer tilvirkes. Det er imidlertid den mindre Deel af Skreifiskets Udbytte, som erholdes ved Nordmørs Fogderies egne Kyster. En Deel erholdes ogsaa fra Fosens Fogderi i Søndre Trondhjems Amt, og det største Parti erholdes fra Nordlandene, nemlig fra Fiskevæhrene ved Lofoten. Hver Vinters Januar Maaned afsendes derfor til Lofoten henved 40 Fartøier for at deeltage i Op-

kjøbet af den Skrei, som der fiskes. Det Quantum Klipfisk, som hjembringes derfra, kan, saavidt jeg kan slutte fra flere Samtaler med forskjellige Handlende, med nogenlunde Sikkerhed ansættes til 80,000 Voger aarlig, hvilket jeg antager i Gjennemsnit at være omtrent $\frac{3}{5}$ Dele af hvad der af denne Artikel har været udskibet fra Christiansund. De øvrige $\frac{2}{5}$ Dele kommer saaledes fra Byens eget Handelsdistrict, nemlig Nordmør og en Deel af Fosen og noget vel ogsaa fra Nordre Trondhjems Amt.

Sommersilden erholdes deels og fornemmelig fra Nordmør, især fra Aure og Eds Præstegjeld, men tillige fra Fosen i Søndre Trondhjems Amt og fra Namsen i Nordre Trondhjem.

Trælasten erholdes alene fra Nordmørs Fogderi. I Femaarsperioden har Udskibningen directe til Udlandet af disse Artikler været, som følger:

	Tørfisk.	Klipfisk.	Sild.	Rogn.	Tran.	Trælast.
1841 . . .	16,426 Voger.	146,862 Voger.	8,269 Tdr.	4,081 Tdr.	2,240 Tdr.	1,098 Læster.
1842 . . .	16,853 —	119,210 —	7,830 —	3,405 —	1,623	958 —
1843 . . .	8,237 —	95,270 —	6,568 —	1,765 —	2,314½ —	862⅔ —
1844 . . .	16,715 —	135,560 —	17,938 —	2,892 —	2,825½ —	1,432 —
1845 . . .	23,270 —	156,739 —	18,295 —	2,056 —	1,883 —	1,972 —

Til indenrigske Steder udenfor Amtsdistrictet og Lofoten har i efternævnte Aar, forsaavidt Opgaver har kunnet erholdes, været udskibet:

	Tørfisk, meest Sei.	Klipfisk.	Sild.	Tran.	Kornvarer.
1843			6,960 Tdr.	217½ Tdr.	
1844			9,360 —	358½ —	
1845	7,840 Voger.	2,117 Voger.	8,864 —	550 —	2,035 Tdr. meest Byg.

Herved maa det nu bemærkes, at disse til indenrigste Steder udførte Varer for en Deel have været bestemte til Udlandet, idet nemlig Afsætning af Tran og Klipfisk oftere har foregaaet over Trondhjem, men en Deel af Tørfisken og Silden og samtlige Kornvarer have derimod været bestemte til Consumtion i vedkommende indenrigske Byer eller deres Handelsdistricter.

Det er saaledes meget betydelige Varepartier, som udføres fra dette Sted til Udlandet; men det er kun den mindste Deel deraf, nemlig Rognen og i den sidste Deel af Perioden Trælasten, som har givet de Handlende nogen sand Fordeel. Paa Klipfisken og paa Silden have de derimod oftere lidt følelige Tab.

Udskibningen og Indførsel skeer for det Meste ved Stedets egne eller norske Fartøier, naar undtages af Klipfisk, hvoraf den største Deel har været hentet af spanske Fartøier formedelst den store Forskjel i Toldafgifterne.

Stedets Markedspladse have fremdeles været Spanien for Klipfisken, Frankrige for Rognen og Trælasten; Holland for Tranen; Østlandet, Danmark og Østersøen samt tilsidst Irland for Silden.

Indførselen af udenrigske Varer til Byen har af efternævnte Artikler i Gjennemsnit aarligen udgjort:

Kornvarer:	Byg	6170 Tønder
	Byggryn	166 —
	Erter	80 —
	Havre	360 —
	Malt	1400 —
	Rug	5000 Tønder
	Hvede	80 —

Tilsammen af alle Slags aarlig . 13256 Tønder og omtrent 44,000 Pd. Hvedemeel.

Druebrændeviin 40,000 Potter, Kaffe 62,000 Pd., Hamp henved 100,000 Pd., Tobaksblade 35,000 Pd., Sukker (raffineret) 54,000 Pd., Sirup 62,000 Pd., ufarvet Bomuldsgarn 7000 Pd., Salt 17,000 Tønder.

Indførselen af alle disse Artikler, undtagen Kornvarerne, er i Stigende. Sees imidlertid hen til Størrelserne, kan Byens Samhandel med Landdistrictet ikke være af saadan Betydning som Udførselen og Oplandets store Udstrækning kunde give Anledning til at tro. Byens Opland er nemlig ikke blot hele Nordmør, men tillige en Deel af Fosen og strængt taget maa ogsaa Lofoten for en ringe Deel henregnes dertil; thi med Lofotexpeditionerne er i Perioden aarligen afskibet: 5,800 Tønder Salt, 80 Tønder Byg, 500 Tønder Byggmeel, 60 Tønder Rugmeel, 90 Tønder Havremeel, 120 Tønder Brød, 440 Tønder Kornbrændeviin, 10,000 Pd. Tobaksblade, 600 Pd. Lin, 600 Pd. Hamp samt adskillige Bomulds- og uldne Varer, Sirup, Læder, Viin, Druebrændeviin, Kaffe og Sukker: ved hvilket alt er at mærke, at dog noget, men ubetydeligt kommer tilbage med Fartøierne fra Lofoten. Imidlertid er jeg dog enig med Byfogden i at antage, at Byens Samhandel med Landdistrictet maa regnes for at være ganske betydelig. At angive den med Talstørrelser er alligevel ikke gjørligt med nogen Nøiagtighed; thi

om man end udregnede Værdien af samtlige Indførselsartikler, saa har man dermed ikke den Sum, som Afsætningen til Landdistrictet udgjør. Det forekommer mig endog at være sandsynligt, at det Meste enten consumeres og forbruges i Byen selv til Levnetsmidler, Skibsfornødenheder og Fiskeriernes Drift, eller udføres til Lofoten og andre indenrigste Steder. Af Kornvarerne sees saaledes, at Fogden i Nordmør antager, at saa godt som intet tiltrænges i Nordmør, og Byfogden beretter, at Kornvarer just fra Districtet indføres til Byen, som vel dermed igjen forsyner de Dele af Districtet, hvor de ei avles i tilstrækkelig Mængde.

Det er saaledes ikke stort mere, end en simpel Gisning, naar jeg formoder, at Byens Afsætning til Nordmørs Landdistrict vel maa udgjøre 100 a 120,000 Spd., og at den igjen kjøber derfra alle Slags Fiskevarer, Trælast, Kjød og Fedevarer, samt Potetes, Kaalrabi, Brændeveed m. m. for 140 a 160,000 Spd. Imidlertid har jeg troet ikke at burde tilbageholde disse Gisninger.

Vedkommende Tabel viser, at Byen har 60 Detailhandlere med 62 Betjente, 19 Høkere og 8 Værtshusholdere, 110 Haandværkere med 105 Svende og Drenge, samt 37 Skippere; ligesom og at de Skatteydendes Antal er 693. De Handlendes (Detailhandlernes) Antal er saaledes forøget med henved 50 pCt. og Handelsbetjentenes Antal med henved 20 pCt. siden 1840, da Antallet deraf var 47 og 52; — men Handelen er ingenlunde udvidet i dette Forhold.

Høkernes og Marketenternes Antal er derimod noget formindsket. Skippernes Antal er omtrent det samme.

I Aaret 1840 var Antallet og Drægtigheden af Tolddistrictets Fartøier:

23 Fartøier	under 10 Commercelæster	tilsammen	169 Commercelæster.
64 —	over 10 —	—	1555½ —
Jalt 87 Fartøier		af	1724½ Commercelæster.

Ved Udgangen af 1845 eiedes i Tolddistrictet:

12 Fartøier	under 10 Commercelæster	tilsammen	82 Commercelæster.
70 —	over 10 —	—	1960 —
Jalt 82 Fartøier			2042 Commercelæster.

Det sees saaledes, at Tolddistrictet er gaaet fremad i Antal og Drægtighed af større Fartøier, og at dette hidrører fra Byens Skibsbyggeri er af Byfogden forklaret, ligesom det stemmer med det nedenfor Anførte om nybyggede Fartøier. I 1840 var sysselsat i udenlandsk Fart 40 Fartøier af 1200½ Commercelæst, i Aaret 1845 derimod 37 Fartøier af 1409½ Commercelæst.

I Periodens Løb er bygget 23 Fartøier fra 4 til 93½ Commercelæst, tilsammenlagt 701½ Commercelæst, hvilke i Almindelighed roses som gode Seilere og have et smukt Udseende.

§ 2. Haandværksdrift.

I Haandværkernes Antal er en Forøgelse, som er mærkelig. I Aaret 1840 var nemlig Haandværksmesternes Antal 96 med 82 Svende og Drenge. Det er ikke Stigningens Størrelse, som jeg sigter til, men det er, medens Mesternes Antal er forøget med lidet over 14 pCt. er Svendenes og Drengenes forøget med over 25 pCt., hvilket forekommer mig at vidne om større Kræfter i denne Borgerklasse, der ogsaa tæller mange duelige Individer, omendskjønt de Fleste endnu ere uformuende.

Fabrikdriften er den samme som i 1840: 2de indbringende Reberbaner, 1 temmelig indbringende Garveri og 1 ubetydeligt Pottemageri, samt et Brænderi, som i 6 Aar har været brugt i eet Døgn.

Bergværksdrift finder ikke Sted.

Skibsbyggeri drives med Ære og Fordeel.

§ 3. Jordbruget m. m.

Dette bestaaer fornemmelig i Engdyrkning, som man lægger megen Flid paa, og Byfogden antager, at Heste- og det øvrige Kreaturhold er noget forøget, hvorom vedkommende Departement har modtaget nærmere Beretning. Udsæden, bestaaende i Potetes og Havre, er meget ubetydelig; Havedyrkning drives; men Havefrugter maa for det Meste dog anskaffes andetsteds fra og det er efter Byfogdens Beretning en Sjeldenhed, at Æbler og Pærer opnaae Modenhed.

Byens med Hjulredskab farbare Veie udgjøre omtrent ⅓ Miil, hvoraf intet er tilkommet i Periodens Løb.

Tjenestelønnen er 20 Spd. aarlig for en Karl og 10 à 12 Spd. for en Pige. Den almindelige Dagløn er 28 à 32 ß. Arbeidsklassen roses som arbeidsom og tarvelig samt taalelig ordentlig og ædruelig.

Huusfliden er god blandt alle Klasser af Byens Indvaanere.

§ 4. Byens Tilstand i Almindelighed.

Byfogden forklarer, at Velstanden kjendelig er aftaget blandt de Handlende. Dette maa vistnok være saa, og det er en naturlig Følge deels af Velfærdstab for et Beløb af 20 a 30,000 Spd. ved flere Lofotfartøiers Forliis i Begyndelsen af Aaret 1841, deels og fornemmelig af altfor stærk Concurrence i Opkjøbet af Udskibningsvarerne, hvorved især Prisen paa Fiskevarer er opdrevet til en Høide, der maatte medføre Tab ved Afsætningen til Udlandet.

Imidlertid kan jeg ikke antage, ligesom det ei heller af Byfogden er forklaret, at denne Forringelse af Velstand skulde gjælde Byen i Almindelighed. Tvertimod pege de fleste Tegn, hvorfra man pleier at drage Slutninger i denne Materie, hen paa en, om ei meget stor, saa dog sikker og varig Fremgang, ligesom og paa en Følelse af Kraft hos Communens Medlemmer. Borgerskolen er betydelig udvidet og har nu 3 Mandslærere, hvoraf 2de theologiske Candidater, samt 1 Lærerinde. Skolebygningen er i god Stand, hvilket ogsaa gjælder om Kirke og Raadhuus. Det Samme gjælder ogsaa i det Hele taget om private Huse især om Soboderne. Assurancesummen af Huse og Bygninger er steget fra 293,610 Spd. til 372,430 Spd., altsaa forøget med over 34 pCt. Sparebankens Capital, som i 1840 var 29,266 Spd. 22 ß. med en Formue af 1,855 Spd. 64 ß., var den 31te December 1845 steget til 67,153 Spd., hvoraf Bankens egen Formue udgjorde 5,553 Spd. 96 ß.

Tages nu ved Siden heraf Hensyn til, hvad der ovenfor er forklaret om den stigende Udførsel, om Skibsbyggeriet og Haandværksdriften, samt endelig til, at Byens Indvaaner-Antal i de sidste 10 Aar er forøget med $\frac{1}{3}$ Deel, saa maa det være utvivlsomt, at denne Kjøbstad i det Hele taget er gaaet fremad.

Byen har ingen anden Gjeld end 1,200 Spd. til Havnekassen, som nylig ere laante til Dækkelse af resterende Dele af forskjellige ældre Gjeldsposter.

Vedkommende Tabel viser at der i Periodens Løb er thinglæst:

Gjeldsbreve og Skifteudlæg	425	for	165,431 Spd.	14 ß.
afløste do.	do.	252 :	80,045 —	50 :
Af faste Eiendomme afhændet	160	:	80,838 —	110 :
At der er afholdt Executionsforretninger	54	for	13,465 —	$94\frac{1}{2}$:
Udpantninger	1,846	:	1,227 —	60 :

b. Molde.

§ 1. Handel og Skibsfart.

Denne Byes Handel har vel ikke i denne Femaarsperiode havt den raske Fremgang, som den i den foregaaende havde efter det rige Sildefiskeri i 1839 og den gode Afsætning af Productet; men ligesom deslige heldige Perioder ikke nogetsteds kan paaregnes som sædvanlige, saaledes kan det ikke heller findes, at Byfogdens Beretning udviser nogen egentlig Tilbagegaaen i Handel og Skibsfart. Byens vigtigste Udførselsartikler ere, i mindre Maalestok, i det Væsentlige de samme som Christiansunds, og Udskibningen deraf har været som følger, directe til Udlandet:

	Tørfisk.	Klipfisk.	Saltet Fisk og Sild.	Rogn.	Tran.	Trælast.
1841 . . .	561 Voger.	15,061 Voger.	$718\frac{1}{2}$ Tdr.	$453\frac{1}{2}$ Tdr.	39,960 Potter.	325 Læster.
1842 . . .	483 —	13,967 —	$\frac{1}{2}$ —	415 —	39,180 —	273 —
1843 . . .	366 —	13,185 —	$621\frac{3}{4}$ —	433 —	58,736 —	476 —
1844 . . .	452 —	17,492 —	$4387\frac{1}{2}$ —	$1004\frac{3}{4}$ —	52,780 —	219 —
1845 . . .	219 —	16,086 —	2884 —	133 —	34,980 —	355 —
	2081 Voger.	75,811 Voger.	8612 Tdr.	2439 Tdr.	225,636 Potter.	1648 Læster.

Denne Tabel viser, at Udførselen ingenlunde er aftaget i Periodens Løb, men at den snarere maa anseés for at have tiltaget, og om det end er saa, at Aaret 1844 for Exporteurerne medførte Tab paa Silden og 1845 paa Klipfisken, saa har dog Udførselen forøvrigt i det Hele taget været deels ligefrem fordeelagtig og deels i alt Fald uden Tab.

Markedspladsene ere de samme som for Christiansund, dog saa at Tranen gaaer til Bremen.

Det raa Product til Fiskevarerne falder for største Delen ved Romsdals Fogderies Søkyst og indad Romsdals-Fjorden med dens Forgreninger; men Molde maa dele Productet med Christiansund og Aalesund, saaledes at det neppe faaer mere end $\frac{2}{5}$ Dele deraf, og selv heraf bliver altid en god Deel afhændet til Christiansund eller Aalesund.

Dette er Aarsagen til, at ovennævnte Udførselsqvantiteter neppe svarer til $\frac{3}{5}$ Parter af den Vaartorsk, som fiskes ved Fogderiets egne Fiskere

vœhr, uagtet Molde ved sin Deeltagelse i Lofot-Expeditionerne aarligen hjembringer derfra indtil 10,000 Voger Klipfisk.

Af efternœvnte Varer har i Periodens Løb været indført i aarligt Gjennemsnit directe fra Udlandet:

Kornvarer: Byg	2300	Tønder
Erter	22	—
Havre	47	—
Hvede	10½	—
Malt	480	—
Rug	750	—
Byggryn	46	—
Tilsammen af alleslags aarlig .	3655½	Tønder og 11,300 Pd. Hvedemeel.

(Herved maa mœrkes, at en Deel Kornvarer desuden kommer over Bergen og Aalesund; men Beløbet kan ei opgives. Dog er det ubetydeligt). Druebrændeviin 5,400 Potter, Kaffe 16,600 Pd., Hamp 59,000 Pd., Salt 5000 Tønder, Sirup 18,400 Pd., raffineret Sukker 12,500 Pd., Tobaksblade 25,000 Pd. og ufarvet Bomuldsgarn 4000 Pd. Af Hamp, Tobaksblade og ufarvet Bomuldsgarn er altsaa i Periodens Løb i Molde og dets Handelsdistrict forbrugt en i Forhold til Byernes gjensidige Indvaaner-Antal større Qvantitet end i Christiansund.

Med Hensyn til Samhandelen med Landdistrictet er at mœrke, at den i Forhold til Byens Størrelse og Districtets Folkemœngde er mere intensiv, end Christiansunds og Aalesunds, ligesom ogsaa Gudbrandsdøler have begyndt at søge til Molde. Jeg finder det derfor, uagtet Handelsdistrictet indknibes noget af Christiansund i Nordvest og af Aalesund i Sydvest, ganske troligt, at den hele Affsætning fra Molde til dets Landdistrict i Periodens Løb aarligen har udgjort omtrent 115,000 Spd., uagtet Byfogden synes at mene at denne Sum skulde betegne den hele Omsætning mellem Byen paa den ene Side samt Indland og Udland paa den anden Side. Hvordan det nu forholder sig hermed, saa er jeg enig med Byfogden i, at Byens Affsætning til Landdistricterne maa ansees for at være i Tiltagende.

Skibsfarten er ubetydelig, men har dog været noget lidet i Tiltagende, ligesom og den ubetydelige Handelsflaade. Denne, der ingen større Skibe tæller, udgjorde i 1840:

for Molde selv	10	Fartøier	drœgtige	200	Commercelæster,
og for det øvrige af Tolddistrictet	2	—	—	26½	—
Tilsammen . .	12	—	—	226½	—

men i 1845:

for Molde	14	—	—	234	—
og for det øvrige af Tolddistrictet.	4	—	—	105½	—
Tilsammen . .	18	—	—	339½	—

I Gjennemsnit er fra Udlandet aarligen indexpederet 13 Fartøier, drœgtige 478 Læster, og til Udlandet udexpederet 16 Fartøier, drœgtige 639 Læster. I 1835 var Læstedrœgtigheden respective 436 og 553.

Vedkommende Tabel viser, at de nœringsdrivende Borgeres Antal den 31te December 1845 var: 23 Detailhandlere med 15 Betjente, 8 Høkere, 2 Marketentere og 1 Værtshusholder; 78 Haandværkere med og uden Borgerskab med 50 Svende og Drenge: samt 11 Skippere; — og at de Skatteydendes Antal var 234. Detailhandlernes saavelsom deres Betjentes Antal er saaledes forøget med omtrent 25 pCt., ligesom de i Byen bosatte Skipperes Antal er forøget fra 3 til 11.

§ 2. Haandværksdriften.

At Haandværkernes og deres Betjentes Antal har kunnet forøges til mere end det Dobbelte, (nemlig fra respective 33 og 20 til 78 og 50), vidner uimodsigelig om, at der maa være tiltagende Sysselsættelse for dem. Men der har, som af Byfogden bemœrket, været ført en almindelig Klage over deres Mangel paa Duelighed og Paalidelighed, og dette tør maaskee være en medvirkende Grund til den hastige Forøgelse. Nogen Fremgang til Bedring spores nu alligevel i de fleste Fag, og enkelte Haandværkere kunne vistnok sættes ved Siden af andre Byers. Flere Savn i denne Henseende ere saaledes i Periodens Løb afhjulpne, hvoriblandt intet var følelige re, end af en Muurmester. Blandt Haandværkerne har jeg ogsaa regnet en Bogtrykker, der leverer smukt Arbeide fra et vel forsynet Officin.

Af Fabriker haves et Saugbrug, et Mølle-brug, 2 Reberbaner, et godt Garveri og 1 Øl-bryggeri; men Reberbanerne ere ufuldkomne Indretninger, og, ligesom Saugbruget, uden synderlig Drift. Potaskekogeriet er sløifet, og den saakaldte Huefabrik existerer kun af Navn.

Bergværksdrift finder ikke Sted.

Skibsbyggeri har kun fundet Sted i en li-

den Grad, men kan maaskee vente nogen Udvidelse. Kun 2 Fartøier, tilsammen 26½ Commercelæst ere byggede, men adskillige smaa Fartøier ere kjøbte andetsteds fra.

§ 3. Jordbruget m. m.

Gaarden Reknæs's Hjemmark ligger for største Delen, og Gaarden Moldegaards for en Deel paa Byens Grund. Begge drives i den senere Tid med større Flid og Planmæssighed; men adskilligt er udentvivl tilbage at ønske. Nogle af Byens Indvaanere have bygslet eller tilkjøbt sig smaa Jordstykker, hvis Dyrkning er i Fremgang. Hesteog Kreaturholdet har tiltaget betydelig, hvorom Departementet for det Indre har modtaget anden Indberetning.

Havedyrkningen staaer meget tilbage, men skrider dog, om end langsomt, fremad. Kaalrabi indføres fra Landdistrictet og Trondhjem, Kaal og Løg fra Bremen, Æbler fra bergenske Districter.

Tjenestelønnen er for en Karl 16 a 20 Spd. og for en Pige 10 a 14 Spd.; Daglønnen om Sommeren 32 a 40 ß. og om Vinteren 24 a 32 ß. for en Karl; men for en Qvinde respective 20 ß. og 16 ß.

Huusfliden er efter Byfogdens Beretning ikke betydelig.

§ 4. Om Byens Tilstand i Almindelighed.

Molde Commune har en Gjeld af 3,150 Spd hidrørende fra en Hovedreparation paa Kirken Aaret 1841, deels fra Opførelse i samme Aar a en ny Bygning for den almindelige Skole, deels fra Opførelse af en ny Bro over Elven, som ko stede 700 Spd., og deels fra Overtagelsen i si Tid af Middelskolens Gjeld til Norges Bank De 3de førstnævnte Foretagender fulgte saa hastig paa hinanden, at man vanskelig kunde hjælpe sig paa anden Maade. Imidlertid sees det, at Forrentning og Afdrag paa denne Gjeld ikke falder trykkende. Communne-Udgifterne have i Periodens Løb varieret mellem 1,280 (i Aaret 1841) og 1000 Spd. (i 1844), og Udredelsen deraf synes ikke at falde byrdefuld. Communen har i Forening med det i 1842 oprettede Selskab for Molde Byes Vel anskaffet en Vandledning, som har kostet hen ved 170 Spd. og istandsat en Deel af den gamle, en Tid forladte Vei ovenfor Byen. Assurancesummen af Byens Huse og Bygninger er stegen fra 85,650 Spd. til 140,160 Spd.

I Periodens Løb er:

thinglæst Gjeldsbreve og Skifteudlæg	158	for	50,982 Spd. 13 ß.
aflæste — : —	111	:	27,880 — 70 :
afhændet Eiendomme	64	:	27,352 — 90 :
afholdt Executioner og Udpantninger	324	:	4,430 — 10 :

I Aaret 1842 blev, som allerede bemærket, oprettet et Selskab for Molde Byes Vel. Dette har, foruden dets Bidrag til de 2de ovenfor nævnte Arbeider, endvidere bevirket Oprettelse af en Søndagsskole, som er sat i Forbindelse med den almindelige Skole. Byens Sparebank, som under 31te December 1840 virkede med en Capital af 10,928 Spd., hvoraf 434 Spd. 79 ß. var Bankens Eiendom, har havt saadan Fremgang, at Capitalen under 31te December 1845 var steget til det Tredobbelte, nemlig 34,666 Spd. 66 ß., hvoraf Banken selv eiede 2,723 Spd. 13 ß.

Efter alt Dette maa jeg slutte, at denne Kjøbstad ikke blot ikke er gaaet tilbage, men har lagt en sikker Grundvold til videre Fremgang, og enhver Tvivl herom maa forsvinde ved at see hen til at Byens Folkemængde er forøget med over 50 pCt. i de sidste 10 Aar, hvoraf næsten Alt, som hidrører fra Indflytninger, vedkommer de sidste 5 Aar.

Den herværende Middelskole har formedelst dens ufuldstændige Indretning havt svagere Søgdigere; men det er urigtigt at henføre Søgningens Aftagen til denne Periode. Denne Aftagen var allerede ved Periodens Begyndelse indtraadt, formedelst de gyldige Grunde, som Byfogden har anført; thi Antallet af Elever var i 1840 til 1841 kun 21, og ved dette Antal, som er større, end ved flere fuldstændige lærde Skoler, har den siden holdt sig, uagtet dens Ufuldstændighed, og uagtet Byen har en god almindelig Skole ved Siden ligesom begge Nabobyerne have vel indrettede Borgerskoler.

I Periodens Løb er ogsaa i denne By stiftet et nyt Blad, kaldet "Romsdals Budstikke", som udkommer fra det ovennævnte Bogtrykkeri 2de Gange om Ugen. Det var hovedsagelig bestemt til at virke for Næringsveiene og at udvikle Almeenaanden i Districtet; men det har af forskjellige Grunde deels ikke ganske svaret til dets Bestemmelse og deels aldeles forfeilet den. Det har derfor ogsaa tabt Abonnement, som en Tid var jevnt Tiltagende, og tæller for Tiden vel neppe 80 Abonnenter. Det er imidlertid at haabe, at der end

c. Ladestedet Aalesund.

§ 1. Handel og Skibsfart.

Dette Steds Postvei til Christiania vil herefter blive 49 Mile, til Molde $6\frac{7}{8}$ Mile, til Bergen omtrent $35\frac{1}{4}$ Mile og til Trondhjem omtrent $36\frac{7}{8}$ Mile. Det er i Periodens Løb gaaet saa mærkværdig fremad, at der ingen Tvivl kan være om, at det i Fremtiden maa blive en af Rigets betydeligste Handels-Byer; og dette Resultat vil kun fremskyndes ved Veivæsenets Udvikling og ved en med de naturlige Forholde mere overeensstemmende politisk Inddeling.

I Aaret 1835 havde Stedet 481 Indvaanere, og dette Tal var ved Udgangen af 1845 steget til 1157. I Aaret 1840 havde det 14 Handlende med 13 Handelsbetjente, 3 Høkere og 1 Vertshusholder samt 12 Skippere (udenbyesboende indberegnet). Nu tæller Stedet efter Tabellerne ved Fogdens Indberetning 43 Handlende med 28 Betjente, 4 Høkere, 2 Vertshusholdere og 1 Restaurateur, samt 15 Skippere, hvoraf 8 indenbyesboende. De Skatydendes Antal, som i Aaret 1841 var 160, er steget til 278, som vare skatlagte for 1845, og under 31 December vare de Skatydende, efter Ordførerens Forklaring allerede 310. Ikke mindre mærkelig, som Vidnesbyrd om Stedets Næring, er Haandværkernes Antal. Disse vare i 1840 ialt 41 med 18 Svende og Drenge; men ved Udgangen af 1845 var der 86 Haandverksmestere med 141 Svende og Drenge.

Tilforn søgte Sondmøers Almue og Landhandlerne for største Delen til Bergen og Trondhjem samt Christiansund ikke blot med deres Fedevarer, men ogsaa med Fiskevarer og andre Handelsartikler. Nu er dette Forhold aldeles forandret. I Aaret 1845 skal neppe mere end 10,000 Voger af Klipfisk have søgt noget andet Udskibningssted end Aalesund. Tvertimod falbydes i Aalesund Fisk ikke blot fra Molde, men ogsaa fra Christiansund, og endog Bergensere, som ere komne fra Lofoten, have falbudet deres Klipfisk i Aalesund. I Henseende til Tran og Rogn er Forholdet imidlertid endnu noget anderledes. Disse Artikler søge endnu for en Deel til Bergen for at finde udenlandsk Marked, men det er meget uvist, hvorlænge dette vil vedvare.

Endnu i Aaret 1840 var den directe Udskibning af Klipfisk til udenlandske Havne blot 22,853 Voger. Af denne og efternævnte andre Varer er i Periodens Løb udført directe til Udlandet:

	Torfisk.	Klipfisk.	Sild og saltet Fisk.	Rogn.	Tran.	Skind.
1841 . .	2,186 Voger.	48,961 Voger.	$227\frac{1}{2}$ Tdr.	$2123\frac{1}{2}$ Tdr.	$1364\frac{1}{4}$ Tdr.	248 Voger.
1842 . .	$4,174\frac{1}{2}$ —	45,170 —	$610\frac{1}{4}$ —	$1713\frac{1}{2}$ —	$1035\frac{1}{2}$ —	$340\frac{1}{2}$ —
1843 . .	149 —	77,530 —	1419 —	2039 —	2562 —	301 —
1844 . .	$730\frac{1}{2}$ —	125,276 —	$2478\frac{1}{2}$ —	$2600\frac{1}{2}$ —	2408 —	247 —
1845 . .	1,068 —	$134,513\frac{5}{9}$ —	$3051\frac{1}{2}$ —	$2276\frac{1}{2}$ —	$1143\frac{1}{2}$ —	92 —

Værdien af disse i 1845 directe udførte Varer kan efter de da gjældende Priser med Sikkerhed ansættes til 180 a 190,000 Specier; men det er meget langt fra, at dette endnu udgjør hele Værdien af de Handelsvarer, som falde i Søndmøer, og som Tid efter anden i det Væsentlige kommer til at gaae directe gjennem Aalesund.

Af efternævnte Varer er der i Periodens Løb aarligen directe fra Udlandet indført i Gjennemsnit:

ufarvet Bomuldsgarn	2,200 ℔	men i 1845 . .	5,152 ℔
Druebrændevin	5000 Potter	men i 1845 kun	$2,935\frac{1}{2}$ Potter.
Kaffe.	13000 ℔		
Hamp	78000 ℔		
Kornvarer:			
Byg og Blandkorn	3900 Tdr.		
Byggryn	31 —		
Erter	93 —		
Havre	350 —		
Hvede	10 —		
Malt	660 —		
Rug	940 —		
	5,984 Tønder.		
Hvedemeel	13000 ℔	men i 1845 . .	21,777 ℔
Salt	9,400 Tdr.	men i 1845 . .	13,984 Tdr.
Tobaksblade	49,000 ℔		
Raffineret Sukker	10,500 ℔		

Men det er endnu meget betydelige Varemasser, som indkomme til Aalesunds Toldsted og Tolddistrict efterat være fortoldede i Bergen. Saaledes finder jeg efter en Opgave fra Toldoppebørselsbetjenten i Aalesund, at der i Aaret 1843 af fortoldede Kornvarer er indkommet til Districtet fra Bergen 8,162⅝ Tønder; men det synes allikevel, at disse indirecte Vareforsendelser aarligen formindskes; thi i 1844 udgjorde de saaledes indkomne Kornvarer ikke fuldt 6000 Tønder, og af 2de Beregninger over hvad Tolden af disse og andre i Bergen fortoldede Varer have udgjort i Aarene 1843 og 1844 bemærker jeg, at den i 1843 var 8027 Spd. men i 1844 blot 7,169 Specier.

En mindre glædelig Udvidelse af Stedets Handel erfares af Toldoppebørselbetjentens Opgave over indført Kornbrændeviin fra Østlandet. Denne Indførsel var i 1836 418 Tønder, i 1840 1117⅘ Tønder, i 1845 derimod 3,381 Tønder.

Ogsaa Aalesund deeltager i Expeditioner til Lofoden, hvilket maa have andre Øiemed end Erhvervelse af raat Product til Klipfisk.

Som Følge af den større Virksomhed i Handelen er naturligviis ogsaa Skibsfarten udvidet.

I 1841 var Antallet af indexpederede Fartøier:			
fra Indlandet	153 drægtige	2,169	Commercelæster.
: Udlandet	35 —	1,499½	—
Tilsammen . .	188 —	3,668½	—
I 1845 var Antallet af indexpederede Fartøier:			
fra Indlandet	176 dragtige	3,142	—
: Udlandet	56 —	2,316	—
Tilsammen . .	232 —	5,458	—
Gjennemsnits-Tallet for alle 5 Aar . . .	222 —	4,821	—
I 1841 udexpederedes til:			
Indlandet	117 —	2,600	—
til Udlandet	33 —	676½	—
	150 —	3276½	—
I 1845 udexpederedes til Indlandet	149 —	2,952½	—
: Udlandet	47 —	1,741	—
Tilsammen . . .	196 —	4,693½	—
Gjennemsnitstallet for alle 5 Aar . . .	172 —	4,843	—

Antallet af Fartøier, som hørte hjemme i Tolddistrictet var under 31 December 1845 efter Toldkammerets Opgave steget til 76, drægtige 1210½ Commercelæst; men heraf hørte dog blot hjemme i Aalesund 30 drægtige 713½ Commercelæst. Hvor stor Forøgelsen har været kan af Mangel paa Opgave for 1840 ikke sees; men den Opgave, som haves, viser, at 12 Fartøier ere tilkomne i Perioden i selve Aalesund. Toldintraderne af Stedet, som i 1835 var 4,922 Spd. 69½ ß. var i 1841 omtrent 10,000 Spd. (Opgave derover savnes) men i Aaret 1845 efter en jevn Stigning gjennem hele Perioden 19,090 Spd. 84½ ß. Postintraderne, som i 1841 var 1207 Spd. 101 ß., findes i 1845 at have været 1935 Spd. 64½ ß. ligeledes efter jevn Stigning gjennem hele Perioden.

§ 2. Haandværksdriften.

Haandværksdriften maa efter den ovenfor citerede Forøgelse af Haandværkernes og deres Betjentes Antal være meget betydelig, og det er mig bekjendt, at deriblandt er mange ret duelige; men om nogen mærkelig Afsætning udenfor Stedet og Omegnen har jeg intet hørt.

Skibsbyggeri finder ikke Sted i Aalesund; men vel er der en Bradbænk til Skibes Reparation i al Simpelhed.

Anden Fabrikdrift existerer ikke heller; og det Brændeviinsbrænderi, som forhen har været der, maa efter Fogdens Beretning være nedlagt.

Bergværksdrift finder heller ikke Sted.

Jordbruget i Aalesund drives alene til Forbedring og Opdyrkning af England. Derimod har man begyndt at lægge sig efter Haveevæsen og Plantning af Træer.

Hidtil har Stedet ikke havt noget eget Veivæsen da den omtrent $\frac{3}{16}$ Miil lange Hovedvei gjennem Stedet har sorteret under Landdistrictets Veivæsen.

Om Tjenestelønnen melder Fogden intet, men den kan antages at være en Fjerdedeel lavere, end i Molde og Daglønnen en Sjettedeel lavere.

§ 3. Om Ladestedets Tilstand i Almindelighed.

Man slutter feilagtig, dersom man troer, at Velstanden er gaaet fremad i samme Forhold, som Virksomheden. Dette kan ikke være saa; thi den større Virksomhed har under Concurrence med deels

saa mægtige og deels saa nærliggende Rivaler som Bergen, Trondhjem, Christiansund og Molde, maatte kjøbes med store Anstrængelser og Opofrelser. Landalmuen er seen til at beregne dens egen Fordeel af et nærliggende Marked, og mistroisk mod alt Nyt; men paa den anden Side klog nok til at benytte sig af den Rivaliseren, som opstaaer, naar en Mængde Opkjøber-Fartøier fra forskjellige Steder ere i Sigte.

Imidlertid er Forfatningen i det Hele taget god, og der er lagt Grundvold til varig Fremgang.

Borgerskolen, under Bestyrelse af en theologisk Candidat og en anden Lærer, er udvidet efter en bedre Plan, og bestyres godt.

Den frivillige Assurance af Huse og Bygninger er steget fra 57,950 Spd. til 111,960 Spd. Stedet har et stærkt og godt frivilligt Brandcorps og een god Sprøite, hvortil snart vil komme flere.

Sparebanken, som først begyndte dens Virksomhed i Aaret 1841, eier allerede en Fond af 1,706 Spd. $21\frac{1}{2}$ ß. og dens hele Driftscapital, denne Fond indberegnet, var under 31te December 1845 ialt 52,795 Spd. 99 ß. hvoraf omtrent $\frac{1}{3}$ Deel var udlaant mod Panteobligationer. Discontopræmien er 5 pCt.

Efter Sorenskriverens Tabel er i Periodens Løb:

thinglæst Gjeldsbreve og Skifteudlæg	102	for	66,635 Spd. 92 ß.
aflæst — : —	37	:	16,941 — 97 :
Faste Eiendomme afhændet	13	:	3,792 — 41 :

Af Executioner og Udpantninger er af Fogden ingen opgivet. Tabellen for Landdistrictet udviser ingen saadanne for Borgunds Thinglag, hvorunder Aalesund sorterer.

C.

Med Hensyn til hvad der i Perioden er foretaget eller til hvad der kan ønskes foretaget, som kan have Indflydelse paa hele Amtsdistrictets Vel, skal jeg underdanigst oplyse Følgende, idet jeg lige underdanigst henviser til hvad der allerede er forklaret om Landbrugsskolens Oprettelse m. m.

Postens Befordring er successive i Perioden som Følge af foretagne Forandringer med Veie og Skiftesteder samt Postaabnerier deels ved forskjellige Bestemmelser af vedkommende Regjerings-Departement, deels ved forskjellige naadigste Resolutioner bleven saaledes forbedret, at den i denne Sommer mellem Christiansund og Christiania kun har benyttet $3\frac{1}{2}$ Dag, istedetfor at man endnu for 13 Aar tilbage regnede $4\frac{1}{2}$ Dag alene mellem Molde og Christiania; og efter den af Deres Majestæt nylig givne naadigste Resolution om dens Ledsagelse af bevæbnet Postfører og om directe Postroute til Aalesund, er det nu med nogenlunde Sikkerhed at paaregne, at alle 3 Byer vil kunne have Posten fra Christiania i $3\frac{1}{2}$ Dag til alle Aarstider.

Dette er en Sag af uberegnelig Vigtighed for dette Distrikt. Postveien fra Christiania er ogsaa nu inden dette District noget forkortet, saaledes at den til Christiansund bliver $47\frac{3}{4}$ Mile, medens den til Molde fremdeles maa regnes for $44\frac{1}{8}$ Mile.

Foreslilling om en ny Hovedvei fra Sondmør gjennem Nordalen, Lomb og Vaage er indgivet og verserer under Behandling af det Kongelige Departement for det Indre.

En ny Hovedvei og Postlinie er paatænkt gjennem de vestlige Dele af Søndmør og Nordfjord; og har jeg det Haab, at Amtmanden i Nordre Bergenhuus derom vil tage Initiativet. Foreløbige Undersøgelser derom ere anstillede herfra.

Ønskeligt vilde det ogsaa være, om Localforholdene i Søndre Trondhjems Amt tillode at lægge en Hovedvei, forsaavidt den ikke før haves, i Retningen mod Lomund-Dalen i Surendalen under dette Amt, hvor allerede en Bygdevei haves; thi derved vilde man faae en lettere og kortere Vei fra Christiansund og Molde til Trondhjem; men endnu langt vigtigere, end dette, vil det være at faae en Hovedvei lagt over Bjergpynten Bjørga i Gryttens Præstegjeld og i Forbindelse dermed Postgangen lagt over Bjørga og Gaarden Næs. Herom vil jeg derfor i næste Aar indkomme med Foreslilling.

Et meget stort Savn i Districtet medfører Mangelen af en høiere Undervisningsanstalt. Middelskolen i Molde afhjælper ingenlunde Districtets Behov. Her tiltrænges i høi Grad en fuldstændig Skole, som kan give Undervisning i de practiske Disciplíner og ved Siden deraf dimittere til Universitetet. Jeg vil derfor finde mig forpligtet til at inhærere en Foreslilling i denne Retning, som tidligere er indgivet til det Kongelige Departement for Kirke- og Undervisningsvæsenet, og som ikke da kunde tages til Følge.

Endelig er det i flere Retninger af særdeles Vigtighed, at Ladestedet Aalesund erklæres for Kjøbstad. Ogsaa derom vil Foreslilling med det Snareste fremkomme. Af endnu større Betydning vilde være Omregulering af Amtets og Nabodistricters politiske Inddeling.

Romsdals Amt, Molde den 6te October 1846.

Underdanigst
G. Thesen.

Søndre Trondhjems Amt.

Til Kongen!

Ved underdanigst at afgive den befalede Indberetning angaaende Amtsdistrictets og Trondhjems Byes Tilstand og hvad dermed staaer i Forbindelse, vedkommende Aarene 1841—1845, begge inclusive, har jeg i Henhold til de i Kongelig Resolution af 23de December 1839 indeholdte Bestemmelser først at meddele Forklaring om Tilstanden

i Amtets Landdistricter.

a. At **Jordbruget** overhoved er gaaet fremad, maa indrømmes, men hverken saa hurtigt eller saa almindeligt, som det er at ønske. Det er især i Strinde og Selbo Fogderi og navnlig i de nærmeste Trondhjem liggende Egne samt Børsens Thinglag, at Fremskridt ere mærkelige. I de øvrige Fogderier udmærke vel enkelte Jordbrugere, for det Meste udenfor den almindelige Bondestand, sig ved en forbedret Dyrkning af Ager og Eng, men disse Exempler virke langsomt; i Fosens Fogderi viser et bedre Landbrug sig ogsaa hos endeel fra forskjellige Landdistricter indvandrede Bønder, der fornemmelig lægge sig efter Jordens Dyrkning, og kun saare lidet eller intet efter Fiskeri. En stor Deel Nyland er optaget, og endskjønt jeg ikke nøiagtigen kan opgive Arealet, fordi ikke alle de underordnede Embedsmænd og Betjente have drisset sig til derom at ytre nogen aldeles bestemt Formening, er det dog vist, at det er betydeligt. Nærmere Oplysning i dette Punct forefindes formeentlig blandt de Forklaringer, som erhvervedes under den i Begyndelsen af indeværende Aar stedfundne Folketælling. Hvad der i min underdanigste Indberetning af 11te November 1841 er med Hensyn til Qvinqvenniet 1836—1840 anført om Dyrkningsmaaden, Agerdyrknings-Redskaberne, Gjødseltilvirkning og Sædearter, passer i det Væsentlige ogsaa for de sidstforløbne 5 Aar. Dog er der i Henseende til Potetesavlen efterhaanden indtraadt en kjendelig Forandring. Som i nysmeldte Indberetning bemærket, synes der forhen at være lagt overdreven Vind paa Dyrkningen af denne Rodfrugt; men efterhaanden som Brændeviins-Brændingen er aftagen og Brænderierne ere nedlagte, er ogsaa Potetesavlen indskrænket. Dette gjælder fornemmelig i Ørke- og Guldals Fogderi, men ogsaa Strinde og Selbo. I Fosen, hvor Brænderiernes Antal aldrig har været stort, synes heller ingen Indskrænkning i denne Avl at have fundet Sted. At Amtet i almindelige gode Aaringer brødføder sig selv, er allerede paapeget i ovennævnte underdanigste Beretning af 11te November 1841. Med Hensyn til Dyrkningen af Lin og Hamp samt til Anlæg af Frugt-, Urte- og Humle-Haver vides ingen mærkelig Forandring at være foregaaet i de seneste forløbne 5 Aar.

Naar der spørges, hvilke Hindringer, der i nysnævnte 5 Aar have været i Veien for en raskere Udvikling af Jordbruget i Amtet, da kan man ikke Andet end fremdeles at henvise til de samme Omstændigheder, som i det forudgangne Decennium og tidligere have fremkaldt den samme Virkning. Hovedgrunden ligger sienspynlig i Almuens Vedhængen ved det Gamle og fra Fædrene Nedarvede; denne vistnok i flere Henseender agtværdige Ulyst til at fravige det Ældre og Prøvede leder den til en Uvillie og Mistænkelighed mod det Nye, der bringes i Forslag, som kun langsomt overvindes ved umiddelbar Erfaring om dettes større Fortrinlighed; om man derfor end af Bondens i Almindelighed sunde Sands og Eftertanke kan vente, at han efterhaanden som Overbeviisningen vaagner hos ham, tilegner sig de Forbedringer, han hos Andre opdager, og som ere anvendelige paa hans Brug, er det dog en naturlig Virkning af hans Synsmaader, at det gaaer seent med hans Fremskridt, som med Enhvers, der ingen anden Lærdom vil modtage, end den, han kan faae i Erfaringens langsomme Skole. I enkelte Districter af Amtet lægger Naturen store, tildeels uovervindelige Vanskeligheder i Veien for Jordbruget; saaledes tillade i Røraas og Holtaalens Præstegjelde climatiske Forholde ingen Ager-

dyrkning, og i en Deel af Fosens Fogderi, navnlig i Hitterens og Bjørnørs Præstegjelde og den ydre mod Havkanten liggende Deel af Aafjorden, standser ikke sjelden indtræffende raa, kold og fugtig Havtaage (Skaadde) Kornets Vext og Modning. Fremdeles maa især i Fosens samt Ørke- og Guldals Fogderier en Hindring i Jordbrugets Opkomst søges i manglende Udskiftning, idet Jorderne som oftest ere sammenblandede i Strimler eller Teige. I enkelte Egne klages ogsaa over forvidt dreven Udparcellering, hvorved Landmandens Virkekraft er svækket. Som Amtet allerede i dets underdanigste Beretning af 11te November 1841 har bemærket, virker Almuens Kjørsel for Røraas Kobberværk i nogle Districter af Strinde og Sælbo samt Ørke- og Guldals Fogderi til Skade for Jordbruget, fordi Almuen vænnes fra de stadigere og mere anstrængende Sysler i Hjemmet, Hestene udslæbes og Gjødselen spildes; denne Kjørsel er imidlertid efter de nu bestaaende Forholde unndværlig for Værket. I de fleste Dele af Fosens Fogderi vil Almuens Forkjærlighed for Fiskeri og den større Fordeel dette i heldige Aar afkaster, rimeligviis endnu i lang Tid, maaskee stedse, foranledige at Jordens Dyrkning tilsidesættes; dog maa herved ikke lades ubemærket, at de mindre heldige Fiskerier, som i de senere Aar ere indtrufne i Districtet, for endeel have bidraget til, at der i de forløbne 5 Aar er lagt mere Vind paa Jordbruget, og at endog enkelte Almuesmænd næsten aldeles have ophørt med at drive Fiskeri og derimod have anvendt deres Arbeide mere udelukkende paa Jorddyrkningen. At det i Fosens Fogderi i Almindelighed er vanskeligt at faae faste Tjenestefolk da Fiskerierne gjerne lokke de arbeidsføre Karle paa Havet, er en Hindring mere for Jordens forsvarlige Dyrkning; Lottebrug gaaer derfor meget i Svang i dette District.

Ligesom imidlertid, uagtet disse Omstændigheder, Jordbruget i Amtsdistrictet, som foran bemærket, fremdeles er i Udvikling og gjør, om end smaa, Fremskridt, saaledes tør man gjøre Regning paa, at den Landbrugsskole for Amtet, som nu er under Oprettelse, vil baade ved Exemplet og ved at danne dygtige Landmænd, give Districtets Ager- og Engdyrkning i det Hele et kjendeligt og velgjørende Fremstød.

Under Nr. 1 vedlægges den Jordbruget vedkommende tabellariske Oversigt.

b. Om Fædriften. Den Afgang i Kreaturholdet, som i Aarene 1836—1840 havde fundet Sted paa Grund af mislige Foderaar, maa i de senere forløbne 5 Aar ansees suppleret, da fordeelagtigere Aaringer ere indtrufne. Det er endog rimeligt, at en Forøgelse har fundet Sted, som en naturlig Følge af Jordbrugets Forbedring og Nylands Optagelse. Forøvrigt kan det neppe siges mere om Fædriften, end om Jordbruget, at den i de forløbne 5 Aar har modtaget nogen mærkelig Forbedring, hverken hvad Racernes Forædling eller Kreaturernes Rygt angaaer. For Strinde og Sælbo samt Fosens Fogderier udføres hvert Aar endeel i disse Districter opkjøbte Heste (fra Fosen 60 til 80 Stykker); imidlertid er det kun i det førstnævnte District, at der lægges nogen Vind paa Opdræt af gode Heste, hvilket synes at være i Tiltagende, og hvortil har bidraget baade de høie Priser, der opnaaes for dem, og den Vanskelighed, som engang mødte for at tilveiebringe de nødvendige Heste til Militairtjenesten. I Fosen er Hesteracen i sig selv ikke slet, og især i Stadsbygden, Ritzen og Ørlandet kan fremvises gode Heste; men der foretages Lidet for at conservere den bedre Race og Intet til at forædle den. I mange Districter af Amtet — maaske dog meest i Fosens Fogderi — anvendes saagodtsom ingen Opmærksomhed paa Hestenes Rygt og Pleie; sildigt om Høsten og tidligen om Vaaren drives de ud paa Marken, uden Hensyn til Veirligt, ja i Hitterens Præstegjeld gaae de tildeels ude endog hele Vinteren om. Fra Fosen klages desuden over den fordærvelige Skik, som der skal være almindelig, at Hesten allerede, naar den har fyldt det andet Aar, tæmmes og strax bruges til tungt Arbeide som Pløining og Harvning. Hvad her er ytret om Hestens Rygt, gjælder for en stor Deel ogsaa om Storfæets. Saavel i Ørke- og Guldals som især i Fosens Fogderi er det almindeligt at holde flere Kreature, end der vel kan fødes paa Gaarden; især i maadelige Foderaar holdes de derfor slet, og det synes rimeligt, at derved ikke alene Afkastningen maa formindskes, men ogsaa Afkommet forværres. Som Omstændigheder, der i Fosens Fogderi i Almindelighed modvirke Qvægets Forædling, kunne ogsaa anføres, at Fjøsene ere kolde og uhensigtsmæssige, at der intet gjøres for at holde Kreaturene rene, at Qvæget ved Havkanterne ofte maa søge sin Føde ude om Vinteren deels paa de for Snee blottede Marker og deels i Fjæren, samt at forskjellige Slags Surrogater saasom Tarre, Indvoldene og Hovederne af Fisk, der koges, benyttes til dets Underholdning. Forøvrigt er Qvægracen i Fosen maaskee noget større end i de fleste af Amtets øvrige Districter. Eieren af Gaarden Østerod holder paa Tarveøerne stadigen 60 à 70 Slagteoxer, der ere bekjendte for deres velsmagende og fede Kjød. Med Hensyn til Avlen af Faar, Gjeder og Svin vides ingen Forandring af Betydenhed at være foregaaet

i de seneſt forløbne 5 Aar. Faareracerne udmærke ſig ikke; dog anſees Racen i Foſens Fogderi i Almindelighed god og at være fremkommen ved Blanding med engelſke og ſpanſke Faar; dens Uld er blød og tætkruſet. Paa nysnævnte Tarveøer, der ligge under Øſterod Herregaard, har Eieren mellem 200 og 300 Udgangerfaar, der søge ſin Næring ude baade Vinter og Sommer og ere aldeles vilde; disſe ere af en fortrinlig Race (den saakaldte Tutters-Race). Ogſaa paa Storfohm og Froſerne haves endeel Udgangerfaar af ſamme Slags. Som i min ſeneſte Beretning anmærket, haves i Grændſefjeldene mod Sverige endeel Reensdyr; i andre Dele af Amtsdiſtrictet forekomme de ikke, og navnlig ere de af Ulvene fordrevne fra Fjeldene i Bjørnør, hvor de fordum fandtes. Antallet af de paa Hitteren værende Hjorte ſynes at være i Tiltagende hvilket maa tilſkrives den ſtørre Omhyggelighed, hvormed disſe Dyr nu fredes. De anſlaaes til 6 à 700 Stykker og der antages aarligen at blive ſkudt 60 a 70, hvoraf en ſtor Deel afhændes til Trondhjem.

Med Henſyn til Forholdet mellem Ager- og England, ſamt Beſætning og Kornavl vides ingen kjendelig Forandring at være indtraadt i Aarene 1840—1845, og jeg maa ſaaledes forſaavidt henholde mig til min underdanigſte Beretning af 11te November 1841.

Da de bedſte Havnegange findes i Fjelddiſtricterne, og Almuen i flere af disſe af Naturen er henviiſt til Qvægavl ſom Hovednæring, er det en Selvfølge, at der af disſe Diſtricter afgives et betydeligt Overſkud af Fedevarer til Afſætning deels i andre Bygder, deels og hovedſagelig i Trondhjem. Det er ſaaledes iſær Opdals, Rørraas og Holtaalens Præſtegjelde ſamt Tydalens Annex til Sælbo ſom producerer deslige Varer til Salg. Men ogſaa i de fleſte af Amtets øvrige Egne frembringes ſaameget deraf, ſom tiltrænges til egen Forſyning, og i enkelte gives endog Overſkud til Salg. Det er allerede i min ſidſtnævnte Beretning af 11te November 1841 bemærket, at Amtets Landdiſtricter ſelv kunne dække deres Behov af Fedevarer, men at Productionen, naar det, Trondhjems By tiltrænger, tages med i Beregningen, neppe er tilſtrækkelig, og at endeel Fedevarer indføres til Kjøbſtaden fra Sverige og det nordlige Øſterdalen, ſaavelſom ſøværts fra Danmark og de øſterſøiſke Havne. Hertil maa jeg fremdeles henholde mig.

c. Ogſaa med Henſyn til **Skovdriften** gjælder fremdeles i det Væſentlige, hvad der er anført i Beretningen af 11te November 1841; ſaaledes maa jeg henholde mig til de i denne Beretning indeholdte Oplysninger om, hvilke Bygder ere forſynede med Skov, og hvilke mangle den, ſamt om de ſædvanlige Træarter, dog med Bemærkning, at i Ørke- og Guldals Fogderi Older og i Foſens Fogderi Haſſel indtager en Plads blandt disſe. Heller ikke i de nys forløbne 5 Aar kan Skovculturen i Diſtrictet ſiges at have modtaget nogen Forbedring. Ved Nedlæggelſen af de fleſte Brænderier er det imidlertid rimeligt, at nogen Beſparelſe er vunden i Conſumtionen af Brændeveed og altſaa en Fordeel for Skovene opnaaet. Men nogen almindelig Omhu for disſes Bevarelſe er ikke at ſpore, og Udſigten for kommende Tider er ikke den ønſkeligſte, da Forbruget af Skovproducter ikke tilſtrækkeligen erſtattes ved Skovenes langſomme Tilvext, og Opelſkning af Ungſkov er ſaagodtſom ukjendt. Da Priſerne paa Planker og Bord have hævet ſig, antages Productionen af disſe Artikler at være i Stigende, endſkjønt ikke betydeligt, fordi Skovenes Tilſtand ikke tillader nogen ſynderlig Forøgelſe. Fra Hevne og Aafjorden afhændes endeel Tømmer, Planker og Bord ſaavel til Nabodiſtricterne ſom til Trondhjem og Chriſtianſund, dog er denne Export af ringe Betydenhed, da kun ſaare Faa eie ſaamegen Skov at de deraf kunne afhænde Noget. I Hevne ſælges de fleſte Udſkibningsplanker til Chriſtianſund, og fra Aafjorden er i den ſenere Tid affendt Træmaterialier til Aalesund, hvor Afſætningen ſkal have været god. Den fornødne Oplysning om Antallet af Saugbruge i Amtet, ſamt om de Qvanta, der paa disſe aarligen opſkjæres, findes i hosfølgende Tabel Nr. 3. Fra Ritzens Thinglag, Skjørnfjord i Ørlandet og Hevne udføres ikke ubetydelig Veed til Brændſel ſaavel til de ſkovløſe Tracter i Nærheden, ſom til Trondhjem og fra Hevne tillige til Chriſtianſund. Priſen paa denne Veed er pr. Favn i Gjennemſnit: for Birkeveed 8 a 9 Ort, for Furuveed 5 a 6 Ort og for Granveed 4 a 5 Ort. I Støren, Singsaas og Holtaalens Sogne tilvirkes fremdeles af Furu Kul til Rørraas Værk, hvorimod denne Erhverskilde paa det Nærmeſte er ophørt i Høilandets Thinglag, da Løkkens Kobberværk i Qvinqvenniets Løb er nedlagt og kun noget Ubetydeligt af denne Artikel derfra afſættes til Kobbervaltſeværket ved Trondhjem. I de øvrige Diſtricter af Amtet tilvirkes neppe ſynderlig mere Kul, end hvad der forbruges i Smedierne. Ogſaa Tjæretilvirkningen er fremdeles i Aftagende, endſkjønt der endnu drives paa den i Meldals, Rennebo, Opdals og Horrig Sogne af Ørke- og Guldals Fogderi ſamt i Hevne Thinglag i Foſen, i hvilket ſidſtnævnte Diſtrict i Aarene 1841—1845 er produceret omtrent 600 Tønder, altſaa omtrent

)00 Tønder mindre end i de næst foregaaende 5 lar. Denne betydelige Tilbagegang er dog rime: igviis kun tilfældig og nærmest foranlediget der: ed, at Almuen ved Oparbeidelsen af den nye fo: enske Postvei har havt en Adgang til Pengefortje: este, for hvilken Tjæretilvirkningen har maattet aae tilside. Gjennemsnitspriſen for en Tønde jære anslaaes i Hevne til 14 à 15 Ort. Jeg ar i min Beretning af 11te November 1841 gjort pmærksom paa, at forskjellige Districter lide Man: el paa Brændeveed til eget Forbrug, og at der disse Districter for det Meste findes godt og til: ræffeligt Tørveland; heri er ingen Forandring keet.

d. For Strinde og Selbo samt Ørke: og Guldals Fogderies Vedkommende er intet andet Saltvands-Fiskeri at mærke, end Sildfiskeriet i Buløsen, der enkelte Aar indtræffer. Dette er slaaet odt til i 2de Aar af Øvingvenniet, især i Aaret 844. Nogen Opgave over den fiskede Silds Ovan: um har jeg imidlertid ikke kunnet erholde, deels ordi Fiskerne trække saameget til og fra, og deels ordi en stor, maaskee den største Deel af den fan: ede Sild strax forsendes landværts til Roraas, vorfra den bringes videre deels til Landets syd: igere Districter, deels til Sverige. Uagtet dette iskeri saaledes et Par Aar er faldet rigeligt ud, lages der dog over, at de omliggende Districter ngen sand Fordeel have havt deraf, undtagen for: aavidt Forsyning til Huusbrug angaaer, da Pri: rne have været saa lave, at Fiskerne ved dem ke ere erstattede deres Udlæg for Salt og Tøn: er, samt deres Arbeide og Ødelæggelse paa Fiske: edskaber. I Ørkedalsfjorden drive Strandsidderne idt Fiskeri, hvis Product strax afsættes til Huus: oldningerne; et lignende Fiskeri drives paa Strind: jorden, hvis Afsætning er i Trondhjem. Gode axefiskerier findes i Nid:, Guul: og Ørkla-Elvene, vilke mere og mere blive en indbringende Erhvervs: ilde. I Strinde og Selbo Fogderi gives enkelte Baarde, hvis Opsiddere have fisket Lax for over 00 Spd. aarlig og i Ørke: og Guldals Fogderi nslaaes Indtægten af Laxefiskeriet til 15 à 2000 Spd. om Aaret. Forøvrigt deeltage Almuesmænd ra Strinde og Selbo Fogderi jevnligen i de store Vaa: og Fjord-Fiskerier i Fosen. Disse ere af ægen Betydenhed og er den vigtigste Nærings: g Erhvervskilde for den største Deel af Fosens ogderi. Imidlertid er i de sidste 5 Aar ingen forbedring indført med Hensyn til Fiskeredskaber: e, ei heller ved Fiskenes Tilberedning, undtagen vad Klipfisk-Tilvirkningen angaaer, som i de senere lar synes at blive udført med mere Omhyggelighed g Omtanke end før, hvilket rimeligviis er en Følge af de ved offentlig Foranstaltning udgivne Veiled: ninger og Vink angaaende Klipfisk-Tilberedningen. Hovedfiskerierne i Fosens District kunne, som i forrige Beretning berørt, henføres til 3 Slags, nemlig:

1) Vinter: eller Vaarfiskeriet, der almindeligviis begynder i Januar og vedvarer til ind i Be: gyndelsen af April Maaned. Ved dette fiskes alene Torsk, Skrei, og det drives almindeligviis paa de ved Havkanten værende Fiskebanker, hvorhen Torsken søger for at gyde sin Rogn. Dette Fiskeri drives i Fosen meest paa Titteren og den 4 Mile ud i Havet beliggende Øgruppe Holten, begge under Hitterens Thinglag, samt Almindingsøerne i Bjørnør. I ældre Tider søgte Torsken ind i Fjordene, saasom Valsfjord i Ørlands Thinglag og Skjørefjord i Bjørnør, hvor betydeligt Vinterfiske da dreves; men i læn: gere Tid har intet Fiskeri foregaaet i disse Fjor: de, ligesom Torsken i den senere Tid overhoved har holdt sig længere fra Land end tilforn. Ved dette Fiskeri bruges i Fosen sjelden Liner, men i Almindelighed Garn og Haandsnøre. Garn: baadene ere paa 16 a 18 Tønders Drægtighed og Besætningen 4 Mand; til Fiskeri med Snøre bruges kun Baade paa 8 a 9 Tønder. Den fiskede Torsk sælges enten raa paa de Fartøier, der indfinde sig ved disse Fiskerier, eller saltes, for senere at virkes til Klipfisk. De omhand: lede Fartøier ere gjerne fra Trondhjem og Chri: stiansund, dog tildeels ogsaa fra Aalesund og Bergen. Rognen sælges almindeligviis i Fiske: væhrene, hvorimod Leveren hjemføres af Fisker: ne, der brænde den og sælge Tranen til Trond: hjem eller Christiansund. I de sidstforløbne 5 Aar har der for raa Torsk været betalt fra $3\frac{1}{2}$ til $6\frac{1}{5}$ Spd. pr. stort Hundrede (120 Stykker), for Tranen 9 a 11 Spd. pr. Tønde, og for Rognen 3 a 5 Spd. for Tønden. Et almin: deligt Vinterfiske giver et Udbytte af 24 Spd. pr. Mand, et godt Fiske af 30 Spd. pr. Mand, et maadeligt 20 Spd. og derunder. Fra denne Fortjeneste maa drages Omkostningerne ved Ud: rustningen, der almindelig regnes til 8 a 10 Spd. pr. Mand.

2) Sommerfiskeriet, ved hvilket fornemmelig fiskes Middelsei og Storsei (Ufs) samt Øveite (Helle: flynder), Langer og Torsk (Torremod), foregaaer fra sidst i Mai til Slutningen af Juli Maa: ned. De bedste Fiskesteder i Fosen ere Øgrup: perne Gjessingen, Kjøa og Hælten i Hitterens Thinglag, samt Almindingsøerne i Bjørnør. Til dette Fiskeri benyttes Baade paa 5 Tønder, og Besætningen er 3 Mand pr. Baad. Fiske:

redskaberne ere Haandsnøre og Synknodt samt tildeels Trøs. Den fangede Fisk virkes i Almindelighed til Rodskjær, og afsættes, efterat være tørret, saavelsom Tranen, i Trondhjem og Christiansund; dog føres endeel Fisk ind i Bygderne hvor den borttuskes mod Kornvarer. Qveiten deels nedsaltes, deels opskjæres til Rav og Rækling samt til den saakaldte Skaareqveite, der deels sælges paa ovenmeldte Steder, deels forbruges i Huusholdningerne. Udbyttet af et Sommerfiske kan anslaaes fra 16 til 30 Spd. pr. Mand.

Saavel Vinter- som Sommerfiskeriet har i Aarene 1841—1845 i Fosens Fogderi været mindre end godt.

3) Sildefiskeriet indtræffer almindeligviis i Tiden fra medio August til ud i December Maaned. I Aaret 1844 indtraf et ualmindeligt stort Sildefiske; men ellers har dette i de sidste 5 Aar været saa misligt, at Almuen tildeels endog har manglet "Madsild". Naar Silden holder sig ude ved Havkanten og i større Fjorde, fanges den med Garn (paa Drev) om Natten; derimod bruges Nodt naar den søger under Land og ind i Fjorde og Bugter. Nogen Forbedring i de Redskaber, der bruges til Sildefangst, vides ikke at være foretaget. Fjordene Bjøgn og Skjørn i Ørlandets Thinglag ere Districtets bedste Fiskesteder; i førstnævnte Fjord fangedes i Høsten 1844 mellem 30,000 og 40,000 Tønder Sild. Den største Deel af den fangede Sild sælges paa de i Trondhjem, Christiansund, Bergen, Molde og Aalesund hjemmehørende Fartøier, der indfinde sig ved Fiskeriet, og bliver Silden da virket og nedsaltet af Kjøberne. En mindre Deel nedlægges af Fiskerne selv til eget Forbrug og til directe Salg i Christiansund og Trondhjem, samt til Afsætning i Bygderne Størdalen, Levangerskogn, Værdalen, Inder- og Ytterøen, Sparboen og Stod, hvor den tuskes med Korn og Meelvarer. Silden er enten Storsild (Slosild) Isersild eller Smaasild (Strømming). Den federe og bedste Sild virkes til "Kjøbmandsgods", den middelmaadige til "Christiania-Sild" og den sletteste til "Bondegods". Sildens Tilvirkning staaer fremdeles meget tilbage. Hovedfeilene ved Beredningsmaaden skulle især være: 1) at Silden nedlægges i maadelige, ofte slette Tønder; 2) at den ikke saltes tilstrækkeligt; og 3) at den ikke strax eller dog hurtigst muligt ganes og nedlægges i Salt efterat den er kommen af Havet, men ikke sjelden henlægges i længere Tid efterat den er fisket, før den ganes. At sprænge Silden med Saltlage, før den nedlægges i Saltet, bruges ikke

Om Qvantiteten af den i Fosens Fogderi de sidste 5 Aar ved ommeldte 3de Slags Fiskerier fangede Fisk har jeg ikke kunnet forskaffe fuldstændige Opgaver, da den eneste Kilde, hvorfra Oplysninger derom kunne erholdes, nemlig Tiende Angivelserne, deels ere aldeles vildledende deels ikke altid tilgængelige. Efter de Forklaringer, hvoraf jeg er i Besiddelse, er der fisket omtrent: af Torsk (Skrei), stor og smaa, 465,000 Stykker, 2000 Tønder og 5,250 Voger; af Sei, stor og smaa, 35,000 Voger og 1,900 Tønder; af Sild 107,300 Tønder.

Imidlertid er det vist, at disse Qvanta staae langt under hvad der virkelig er fisket, hvilket et saameget mere indlysende, som Opgaver mangle for 2 af de vigtigste Fiskedistricter, Bjørnør og Hevne.

Som i min Beretning af 11te November 1841 bemærket, fanges i Fosens Fogderi endeel Uver, Brosmer og Lax. Uver fanges med Haandsnøre og nedsaltes deels til de Fiskendes eget Forbrug, deels til Afsætning i Trondhjem og Indherredet. Dette Fiskeri har i de forløbne 5 Aar i det Hele slaaet godt til, og en Tønde saltet Uver har været solgt for $1\frac{1}{5}$ Spd., medens den almindelige Priis ellers er 2 Spd. pr. Tønde. Alene i Aafjordens og Hitterens Thinglage er fisket 1,560 Tønder Uver. Brosmeren radskjæres og sælges tørret i Trondhjem og Christiansund. Ogsaa Laxefiskeriet i Fosen har i de sidste 5 Aar slaaet bedre til, end forhen. Den fanges for endeel i Nodt og Garn, men meest i Varper. En stor Deel Røgelax sælges fremdeles til Opkjøbere fra Hedemarken, der indfinde sig i Districtet. Prisen paa røget Lax er i Almindelighed 4 à 5 ß. pr. Mark. Forsaavidt Laxen ikke røges, sælges den ferst i Trondhjem. Foruden Hjemfisket søger Almuen i Fosen ogsaa Sommerfiskeriet i Romsdalen og Vinterfiskeriet i Lofoden; det Sidste søges dog kun af Fiskere fra Stadsbygdens og Ørlandets Præstegjelde. Til Fiskeriet i Romsdalen benyttes Baade paa omtrent 11 Tønder med 3 Mands Besætning; der fiskes Sild, Torsk, Langer og Qveite. Udbyttet af dette Fiske ansees slet, naar det ikke overstiger 16 Spd. pr. Mand, men godt, naar det indbringer 30 Spd. pr. Mand.

I de sidste Aar have de til Lofoden udrustede Fiskere i Gjennemsnit havt en Fortjeneste af omtrent 60 Spd. pr. Mand; men da Omkostningerne ved dette Fiskeri ere meget større, end ved Hjemfisket, svarer det ringere Udbytte ved dette ofte ligesaa god Regning, som et større af Lofotfiskeriet. Af Brygder er i de sidste 5 Aar kun harpuneret een i Hitterens Thinglag, hvilken af

gav 11 Tønder Lever. Af Hvaler er ingen fanget paa Søen, men 2 smaa Hvale ere opdrevne paa Stranden, begge i Ørlands Thinglag.

e. Af Bergværker have i Aarene 1841—1845 i større eller mindre Grad været i Drift Røraas, Løkkens og Tydalens Kobberværker saavelsom Mostadmarkens Jernværk. Af disse have Røraas Værk med tilhørende Foldals Kobberværk som sædvanligt under hele Perioden været drevet jevnt. Driften har hovedsagelig været vedligeholdt i Storvarts-, Kongens- og Mug-Gruberne, men tillige i svagere Grad i endeel gamle Berghalde ved nogle forladte Gruber. Desuden er udført Skjærpnings-Forsøg i et Blyglands-Skjærp $\frac{1}{2}$ Miil syd for Røraas, hvilket dog som ulønnende atter er opgivet. Under Foldals Værk vare gamle Foldals- og Godthaabs-Gruber i Drift, og blev der desuden foretaget Forsøgsarbeider i Grev Moltkes Grube samt i et Kobberskjærp paa Dovre ved Rudsaas, men hvilke Arbeider snart igjen indstilledes. Røraas Værk sysselsætter fremdeles de 3 gamle Hytter, nemlig Røraas, Tolgen og Eidet. Foldals Værk har faaet en ny Hytte med een Ovn ved Foldals Grube, saa at endeel Kjærne og Malm nu forsmeltes paa Skjærsteen ved Gruben og den vundne Skjærsteen bringes til Lovise Hytte. Forøvrigt vides ingen væsentlig Forandring eller Forbedring at være udført med Hensyn til Malmens Benyttelse. I Henseende til Arbeidsstyrken skal ingen væsentlig Forandring være foregaaet i de forløbne 5 Aar. Skjønt gjennemgribende Reformer ikke kunne siges i dette Tidsrum at være udført ved Værket, skal der dog efter Kyndiges Dom være udrettet meget baade til at stille Driften paa et heldigt Punct for Øieblikket og for at sikre Værkets Fremtid. Af større Arbeider fortjener maaskee at anføres Jernbane-Anlæggene i Kongens Grube og Muggruben.

Værkets Udbytte i Gahrkobber har udgjort:

i Aaret 1841 . .	2295 Skpd.	16 Lpd.	$3\frac{2}{19}$ Pd.
" — 1842 . .	2315 —	12 —	$10\frac{2}{19}$ —
" — 1843 . .	2148 —	7 —	$12\frac{3}{19}$ —
" — 1844 . .	2137 —	7 —	$11\frac{3}{19}$ —
" — 1845 . .	2086	18 —	$8\frac{6}{19}$ —
tilsammen .	10984 Skpd.	2 Lpd.	$2\frac{4}{5}$ Pd.,

hvilket Udbytte er indvundet ved en Totaludgift af 482,677 Spd. 97 ß. og har efter en Gjennemsnitspriis af $60\frac{1}{2}$ Spd. pr. Skpd., afkastet en Bruttoindtægt af 664,539 Spd. Da Statens Tiende af Værket i ommeldte 5 Aar har udgjort tilsammen 349 Skpd. 13 Lpd. $6\frac{4}{5}$ Pd. Gahrkobber, til en Værdi af omtrent 21,154 Spd., udgjør Interessenternes Andeel i Udbyttet altsaa 10,634 Skpd. 8 Lpd. 12 Pd. eller i Penge 643,384 Spd.

Angaaende Løkkens Kobberværk er det allerede i min Beretning af 11te November 1841 bemærket, at dets Nedlæggelse var bestemt, da dets Drift ikke svarede Regning og dets Afhændelse forgjæves var forsøgt. Imidlertid blev dette Værk ikke endelig nedlagt førend ved Udgangen af Aaret 1845; Grubedriften var dog allerede indstillet i 7de Bergmaaned 1842. I Aarene 1841—1845 have Værkets samtlige Udgifter udgjort 24,004 Spd., og Udbyttet af Gahrkobber 405 Skpd. 5 Lpd. 6 Pd., der, efter den oven antagne Gjennemsnitspriis af $60\frac{1}{2}$ Spd. pr. Skpd., er afhændet for 24,519 Spd.

Det saakaldte Tydalens Kobberværk antages ligeledes at være ophørt med sin i det Hele ubetydelige Virksomhed ved Udgangen af Aaret 1845. Det saakaldte Klinkenbergs Interessentskab, der eier det, har bearbeidet nogle gamle Kobbergruber og Berghalde i Fjeldene mellem Tydalen og Røraas. Interessentskabet har forsmeltet sine Malme i en af Tydalens Hytter og skal ialt have udbragt omtrent $162\frac{1}{2}$ Skpd. Sortkobber, hvoraf ved Gahring i Lerens Valtseværk-Hytte er produceret $146\frac{4}{5}$ Skpd. hammergahret Kobber. Siden Aaret 1843 har ingen Grubedrift fundet Sted. Den Marsovn med Stangjernhammer, der paatænktes anlagt under dette Værk, er ikke kommen i Stand.

Bergs Kobbergrube i Stadsbygden, der i Aaret 1673 blev anlagt efter en kortvarig Drift, "fordi — som det hedder — ingen Kobber af den gevundne Kiis var at erholde", blev muthet i Aaret 1845 og lændset, men strax igjen forladt.

Med Hensyn til Mostadmarkens Jernværk har jeg til de i min forrige Beretning meddeelte Oplysninger kun at tilføie, at der i Aarene 1841—1845 ved Samme er produceret:

Stangjern og Æmner	1707 Skpd.	Lpd.	6Pd.
Forædlet Jern fra Stangjernshammeren	394 —	18 —	1 —
Forædlet Jern fra Spigerhammereren . .	236 —	10 —	7 —
Støbegods fra Kupolovnen	140 —	4 —	10 —

Det i min forrige Beretning omhandlede Klippeværk er senere kommet istand og taget i Brug. I Aaret 1841 anlagdes ved Værket en Kupolovn, men den har ikke svaret til Hensigten, som det antages, deels fordi Trækul ere mindre anvendelige til Kupolovns-Støbning, og deels fordi norsk Raajern er for tungtflydende til Støbegods ved saadanne Ovne. Engelsk Raajern har ikke været forsøgt. Den 14de April 1845 blev Værkets Drift indstillet, fordi den indskrænkede

Afsætning og de lave Priser, som i de nærmest foregaaende Aar erholdtes for dets Producter, foraarsagede, at dets Beholdning af færdige Fabrikata betydeligt opdyngedes, og at deri bortlagdes en forholdsmæssig stor Capital. Dog skulde Værkets Virksomhed fornyes til Vaaren 1846.

Af de her i Amtsdistrictet værende Chromgruber findes de vigtigste i Fjeldene Øst for Røraas og tilhøre den i Nærheden af Trondhjem beliggende Chromfabriks Interessentskab og et Par Handlende paa Røraas. Chromfabrikken eiede ved Udgangen af Aaret 1845 31 Gruber, hvori med et Belæg af 39 Mand i sidste Aar var udbrevet 1081 Tønder Malm. De tvende nævnte Handlende eiede til samme Tid 61 Gruber og udbragte i 1845 tilsammen 956½ Tønde Malm. Sandsynligviis har alene Chromfabrikkens Interessentskab for Tiden Fordeel af denne Industri; de øvrige Grubeeiere, som ei kunne benytte deres fattigere Malm, efterdi blot den allerrigeste er Handelsvare, formodes at være tilbøielig til at indstille Grubernes Drift. Driftscapitalen for de omhandlede Gruber beløb i Aaret 1845 til henved 12,000 Spd.

De i Selbo værende Qværnesteensbrud ere i de sidste 5 Aar drevne som sædvanligt, og er Productet opgivet at udgjøre i det Hele for Tidsrummet 4030 Par Qværnestene.

Af Brynesteensbrud gives i Selbo 2de, dog begge ubetydelige; de producere det Fornødne til Bygdens Forsyning og Noget til Salg.

I Opdals og Røraas Præstegjelde er i Qvinqvenniet anlagt Skiferbrud til Tagtækning, hvilke indbringe disse Districter circa 800 Spd. aarligen. Ogsaa paa Gjelestranden i Børsens Thinglag brydes fremdeles flade Steenheller, passende til Tækning samt til Gadetrapper og Fortougssten, som for det Meste afsættes til Trondhjem. Ogsaa det i min forrige Beretning omhandlede Steenbrud paa Gaarden Ranum i Strinden har i de forløbne 5 Aar været i Virksomhed.

Kalkbrud drives i Strinde og Selbo Fogderi som forhen.

Den befalede Tabel om Bergværksdriften følger herhos under Nr. 2.

f. Om de i Amtsdistrictet værende **Fabrik- og Industri-Anlæg** indeholdes Forklaring i hosfølgende Tabel Nr. 3, der er sammendraget deels af Fogdernes Beretninger, deels af paalidelige Oplysninger, erhvervede fra andre Kilder. Det vil af denne Tabel naadigst erfares, at Brændeviinsbrænderiernes Antal ved Udgangen af Aaret 1845 udgjorde i Amtets Landdistricter tilsammen 93, nemlig:

i Strinde og Selbo Fogderi	53,	hvoraf til	Dognskat	pligtige	4,
i Ørke- og Guldals	— 38,	—	;	—	— 19,
i Fosens	— 2,	—	;	—	— 2.

Ved Udgangen af Aaret 1840 var Brænderiernes Antal 274; Antallet er saaledes i Løbet af de 5 Aar, nærværende Beretning omfatter, formindsket med 181 Brænderier. Af ovennævnte 93 Brænderier havde tilsammen 68, nemlig 49 i Strinde og Selbo Fogderi og 19 i Ørke- og Guldals Fogderi, Apparater, hvoraf svares fast aarlig Skat. Antallet af saadanne Brænderier var ved Udgangen af Aaret 1840 197.

Det afgiftspligtige Potterum var ved Udgangen af 1845:

i Strinde og Selbo Fogderi . .	721½	Potter,
i Ørke- og Guldals — . .	4379	—
i Fosens — . .	308	—
tilsammen . .	5408½	Potter.

Foruden den overordentlige Formindskelse af den skatlagte Brændeviinsbrænding, som saaledes har fundet Sted i de sidst forløbne 5 Aar, maa der lægges Mærke til, at den største Deel af de Brænderier, som vare i Virksomhed ved forrige Aars Slutning, ere nedlagte fra 1ste Januar 1846.

Af Saugbruge gaves ved Udgangen af Aaret 1845 113, ansatte til et Qvantum af 1745 Tylter Tømmer, nemlig:

i Strinde og Selbo Fogderi	21 Qv.	481	Tylter,
i Ørke- og Guldals	— 57 —	636	—
i Fosens	— 35 —	528	—

Ved Udgangen af 1840 var Antallet 131, ansatte til en Skjørsel af 1910$\frac{47}{60}$ Tylter Tømmer. I de forløbne 5 Aar har altsaa en Afgang af 18 Saugbruge fundet Sted.

Forøvrigt fandtes i Amtets Landdistricter: af Teglværker 7, hvoraf 4 i Strinde og Selbo, 1 i Ørke- og Guldals og 2 i Fosens Fogderi; af Møllebrug 20, hvoraf 10 i Strinde og Selbo og 5 i hvert af de andre Fogderier; desforuden i Strinde og Selbo Fogderi en Papirmølle, et Pottemageri, et Kobbervaltseværk, en Chromfabrik og 2 Sæbesyderier, af hvilke det ene er forenet med et Lysestøberi.

Paa Gaarden Halstad i Strinden blev i Aaret 1845 oprettet et Bomuldsspinderi, tilhørende et Interessentskab i Trondhjem, hvilket Anlæg giver gode Forhaabninger.

De vigtigste af disse Fabrikker ere uden Sammenligning Kobbervaltseværket og Chromfabrikken med Tilbehør, begge beliggende under Gaarden Leeren i Strinden. Valtseværket bestaaer af 2de Bygninger, hvoraf den ene indeholder 2 Flammeovne for Kobberets Raffinering, 2 Par Valtser for Plader og Boltvalsning samt 2 Glødeovne, — og den anden et stort Hammerværk for Kobbersmedning, Blæseværk, Slagsmelteovn og Kredspukværk. Ved Værket er ansat en Bogholder, en Smeltmester og 18 Arbeidere. Det leverede af fabrikerede Kobberplader, Bolte, m. V.:

i Aaret 1841 . . .	525 Skpd.	13 Lpd.	5 Pd.
i — 1842 . . .	486 —	19 —	7 —
i — 1843 . . .	580 —	? —	11 —
i — 1844 . . .	628 —	2 —	12 —
i — 1845 . . .	524 —	7 —	8 —
Tilsammen i alle 5 Aar	2745 Skpd.	3 Lpd.	11 Pd.

I Aaret 1842 afbrændte Hammerhytten og blev med hele sit tilhørende Maskineri af Nyt opbygget.

Chromfabrikken bestaaer af 6 Bygninger, der indeholde et Vandpukværk med 3 Stødheerder og andre Vaskeindretninger, en Mølle med 3 Par Stene og et Torpukværk, en Mølle og en Knuseqværn, Sigtemaskine, Pukværk for Potaske og Blandingstønde, — Alt drevet med Vandkraft, og tjenende til Chrommalmens og de andre Raamaterialiers Pukning og Maling; desforuden 2 store Flammeovne for Glødningen af Chrommalmen med Potaske, 6 store indmurede Jernpander for Udludningen af den brændte Malm, 8 forskjellige indmurede Jernpander for Uddampningen af Luden, samt 8 Kasser af Jern og 6 af Bly for Crystallisationen af det chromsure Kali, en Svovlsyrefabrik, med en Svovlkiisovn til 3 Retorter, Blykammer af 10,000 Kubikfods Indhold, Dampkjedel og Afdampningspander for Syren samt en Potaske-Calcineerovn; endelig et Materialhuus for Torv og Trækul. Ved denne Fabrik med Tilbehør er ansat en Bestyrer og en Assistent; den beskjæftiger bestandig omtrent 60 voxne Arbeidere og 10 Drenge i en Alder af 12 à 15 Aar.

Værket leverede af Chromsalt (surt chromsurt Kali):

i Aaret 1841	80,535¾ Pd.
i — 1842	65,943 —
i — 1843	81,862¾ —
i — 1844	225,357¾ —
i — 1845	176,575¼ —
tilsammen i alle 5 Aar .	630,274½ Pd.

Den ommeldte Svovlsyrefabrik blev anlagt i Aaret 1841 for at tilberede den for Fabricationen af Chromsalt fornødne Syre, som indtil den Tid indførtes fra Hamburg. Ved Ildebranden i 1842 forsyrredes nogle af Bygningerne, som imidlertid i samme Aar og 1844 gjenopførtes i større Maaleslok og efter en forbedret Plan.

Uagtet Chromfabrikkens store og nyttige Virksomhed klages der over dens mørke Udsigter. Prisen for Productet, som før var 8, endog 9 ß. Hamburger Banco pr. Pd., er nu falden til 6½ ß., og Concurrencen med de engelske Fabrikker paa de udenlandske Markeder er saameget vanskeligere, som disse skulle være begunstigede i flere Henseender og navnlig ved toldfri Indførsel af alle raa Materialier. Chromfabrikkens Bestyrelse har opgivet, at den i Aaret 1845 betalte 1,100 Spd. alene i Told for indført Potaske, og at denne Afgift fremdeles er i Stigende. Hvor trykkende denne Told er under den stedfindende Concurrence, indsees deraf, at til Fabricationen af 1 Pd. Chromsalt udfordres 1 Pd. Potaske og 2 Pd. Chrommalm; for 1 Pd. Potaske svares 1 ß. i Indførselstold, medens Englænderen for Udførselen af 2 Pd. Chrommalm kun betaler $\frac{2}{10}$ ß. Jeg har troet at burde gjøre opmærksom herpaa, fordi Chromfabrikken med tilhørende Svovlsyre-Fabrik upaatvivlelig henhøre blandt Norges vigtigste og naturligste Fabrikanlæg, som fortjener enhver passende Begunstigelse. At den ogsaa for Amtsdistrictet er saare nyttig, kan udledes deraf, at den aarlig betaler omtrent 2000 Spd. for Kjørsler, 1500 Spd. for Veed og Torv, og henimod 5000 Spd. i Arbeidsløn, og altsaa aarlig sætter et Beløb af omtrent 8500 Spd. i Omløb.

Det i min forrige Indberetning omhandlede Anlæg af en Bonde i Opdal til Bomuldlærreds Vævning er nedlagt.

Den Røraas Kobberværks Participantskab tilhørende Sums Krudtmølle i Børsesskogn, der afbrændte i Aaret 1839, er ikke senere gjenopført og vil heller ikke blive det.

g. Næringer. Om Huus- og Kunstfliden i Landdistricterne er lidet Nyt at sige. Den staaer omtrent paa samme Trin, som forhen; kun om et enkelt Sogn, Leinstranden, er det udtrykkelig anmærket, at Huusfliden i de sidste 5 Aar er gaaet kjendelig frem. Huusflidens Producter strække i Almindelighed til at forsyne Almuen med det Fornødne af uldne og linnede Varer, og kun lidet er det Overskud, der afsættes. Ogsaa forarbeider Bonden i Almindelighed selv sine Avls- og Gaards-Redskaber. I Hitterens og Bjørnørs Præstegjelde synes Huusfliden, især hvad de qvindelige Arbeider angaaer, at staae langt tilbage; Grunden hertil maa nærmest søges deri, at Søbonden, naar

han er hjemme, meest beskjæftiger sig med sine Baade og de til Fiskeriets Drift hørende Redskaber, og paa Grund heraf, samt da Mændene tilbringe megen Tid paa Havet, maa Fruentimmerne i disse Districter udføre meget af det Arbeide, som andetsteds forrettes af hine. Qvinden levnes derfor mindre Tid til det Slags Arbeide, som egentlig henhører til hendes Dont. Endeel Trækjørler og Grantønder forfærdiges i nogle Districter af Ørke- og Guldals Fogderi, hvilke, ligesom den større Mængde Grantønder, der forarbeides i Børsens og Ritzens Thinglage, sælges deels i Fiskedistricterne, deels i Trondhjem. Af Haandværkere gives de nødvendige for Districterne, og navnlig ere af Metalarbeidere flere særdeles duelige Mænd.

Paa egentlig Skibsbyggeri drives ikke i Amtets Landdistricter. Derimod er i de senere Aar ligesom forhen bygget endeel Jægter og Storbaade over 3 Commercelæsters Drægtighed, hvorover Fortegnelser aarlig indsendes til Departementet for det Indre. I Fosens Fogderi — med Undtagelse af Stadsbygdens og Hitterens Thinglage bygges fremdeles endeel Baade til Benyttelse i Bygderne selv, og kun i Aafjordens Thinglag drives Baadbyggeriet, som i min underdanigste Beretning af 11te November 1841 forklaret, med Kraft og som Næringskilde. I de sidste 5 Aar er i Aafjordens Thinglag bygget omtrent 1000 Baade, der kunne ansættes til en Gjennemsnitspriis af 6 Spd. pr. Stykke; naar herfra drages Udgiften til Jern og Baadveed, $1\frac{1}{2}$ Spd. pr. Baad, bliver Districtets Fordeel af denne Industri circa 4,500 Spd., eller omtrent 900 Spd. aarlig.

Paa Jagt efter Harer og Fuglevildt, især Ryper, drives meest i Opdals, Holtaalens og Rørraas Præstegjelde, Næs Annex til Ørlands Præstegjeld og Tydals Annex til Selbo. I Almindelighed afsættes Vildtet i Trondhjem og en Deel i Landdistricterne. I gode Vildtaar udføres især fra Rørraas flere Hundrede Tylter Ryper til Christiania og Drammen, hvorfra endeel igjen udskibes til Danmark og England. I de sidste Par Aar har det nyttige Vildt ikke viist sig i nogen Mængde i Amtsdistrictet; imidlertid maa dette rimeligviis meest tilskrives tilfældige Omstændigheder. Dog er det neppe at omtvivle, at især enkelte Arter Fuglevildt, nemlig Aarfugle, Tiurer og Røier, ved hensynsløs Efterstræben i Parre- og Yngle-Tiden ere betydeligen formindskede. Af skadelige vilde Dyr fældes fremdeles aarligen nogle; i Strinde og Selbo Fogderi ere i de forløbne 5 Aar dræbte 6 Ulve og 8 Bjørne. Den nye Lov om Udryddelse af Rovdyr og Fredning af andet Vildt, dateret 4de August 1845, har vel ikke indtil afvigte Aars Udgang kunnet fremvise synderlige Virkninger; men det er dog kjendeligt, at derved er fremkaldt større Iver for at udrydde Rovdyr. I de fleste Præstegjelde af Fosens Fogderi fanges endeel Oddere og Sælhunde, dog kun ved Ygrupperne Holten og Frooerne i nogen betydelig Mængde. Aarlig er dræbt ved disse Øer 80 à 120 Kobbeunger, der ihjelslaaes paa de yderste Havskjær med Træklubber. En voxen Havkobbe afgiver indtil 6 Voger Spæk. Odderskindene have været solgte for 3 a $3\frac{1}{2}$ Spd. pr. Stykke. Enkelte Duunvær existere i Fosen, af hvilke de 2 betydeligste ere paa Asenøen i Aafjorden og paa Syd-Krogø i Bjørnør. Om Hjortejagten er foran bemærket det Fornødne.

Hvad jeg i min Beretning af 11te November 1841 har anført om Fragtfart og Landtransporten, har i alle Dele været anvendeligt ogsaa med Hensyn til de nys forløbne 5 Aar; for at undgaae Gjentagelser, henvises derfor til det i hiin Beretning Anførte. Dog bemærkes, at den Kjørsel for Løkkens Kobberværk, der forhen afkastede nogen Fordeel for endeel af Almuen i Meldals og Ørkedals Præstegjelde, bortfaldt ved Værkets Nedlæggelse.

Angaaende Handelen med Landdistrictets Producter er Forholdet det samme, som forhen, og paa flere Steder i denne Beretning har jeg havt Anledning til at berøre baade de Gjenstande, som omsættes, og Afsætningsstederne, saavelsom endeel Varepriser. Mere detaillerede Oplysninger herom kan jeg ikke meddele af Mangel paa tilstrækkelige Kilder. Angaaende Priserne paa Kornvarer m. M. indsendes forøvrigt qvartaliter Beretning til Departementet for det Indre, som saaledes er i Besiddelse af fornøden Oplysning i dette Punct.

Af privilegerede Landhandlere gaves ved Udgangen af Aaret 1845:

i Strinde og Selbo Fogderi	. . . .	Ingen,
i Ørke- og Guldals —	. . . .	7,
i Fosens —	. . . .	17,
altsaa i hele Amtet	. .	24.

De privilegerede Handlende paa Rørraas udgjorde 5, som antages at sidde i god Handelsrørelse.

Gjæstgivernes Antal var:

i Strinde og Selbo Fogderi	6,	hvoraf 2 med Kongeligt Privilegium,
i Ørke- og Guldals Do.	8,	— 3 — — —
i Fosens Do.	21,	
tilsammen . .	35.	

I Amtets Landdistricter afholdes intet Marked.

At Landdistrictets **Tilstand i Almindelighed** er i de forløbne 5 Aar jevnt gaaet fremad til det Bedre, er umiskjendeligt. De indtrufne gode Aaringer have hertil upaatvivleligen bidraget det Meste; men Noget maa ogsaa tilskrives Næringsfldens Udvikling. De i Nærheden af Trondhjem beliggende Egne drage ikke ringe Fordeel af de Byen i 1841, 1842 og 1844 overgaaede store Ildebrande, især de 2 første, deels ved Salg til høie Priser af Skovproducter, Steen og andre Bygningsmaterialier, deels af Erhverv ved Arbeide, og deels ved forøget Afsætning af Nødvendighedsvarer, som foranledigedes ved den temporært betydeligen forøgede Arbeidsstyrke i Kjøbstaden.

Fremgang til det Bedre synes at være mindst bemærkelig i Selbo Præstegjeld, hvis Næringskilder ikke staae i Forhold til Folkemængden, og hvor derfor herfker megen Fattigdom. Heller ikke for Roraas Præstegjelds Vedkommende lyde Efterretningerne gunstige, idet der nu jevnligere end før forefalde Søgsmaal for Gjeld og Execution for smaae Summer. Vel har vedkommende Foged herved bemærket, at der af denne Omstændighed neppe kan uddrages nogen sikker Slutning, da næsten alle disse Fordringer have tilhørt Handelsmændene paa Roraas, hos hvem Almuen, paa Grund af den gode Leilighed til at faae Credit paa mindre nødvendige Varer, ubetænksomt har stiftet Gjeld; men jeg kan ikke finde denne Indvending fyldestgjørende.

Et Beviis paa, at Landdistricternes oeconomiske Tilstand overhoved er god, leverer ogsaa den Omstændighed, at Skatter og Afgifter indkomme i det Hele regelmæssigen.

Den befalede Oversigt over de i Aarene 1841—1845 thinglæste og aflæste Panteheftelser, afhændede faste Eiendomme samt afholdte Executions- og Udpantningsforretninger vedlægges under Nr. 4 a, b og c.

Tjenestefolks Løn og Betaling til Dagleiere vare i det Hele gaaede ned ved Udgangen af Aaret 1845 og stode tildeels ikke ubetydeligt lavere, end ved Udgangen af 1840. Saaledes var i Strinde og Selbo Fogderi Lønnen for en Tjenestekarl i Almindelighed 10 a 12 Spd. og for en Tjenestepige 5 a 6 Spd. aarligen, foruden et Klædningsstykke eller en ringe Fordeel in natura, saasom et Sauvfoder eller et lidet Stykke Jord til at sætte Potetes i. Daglønnen var ordentligviis for en voxen Mandsperson 16 ß. og for en Qvindesperson 8 a 10 ß. daglig, for begge med Kosten; uden Kosten 8 a 10 ß. mere. I Ørke- og Guldals Fogderi lønnes en Tjenestekarl efter hans Dueligbed med 15 a 20 Spd., dertil som oftest et Par Støvler, et Par Sko og Udsæd af $\frac{1}{2}$ Td. Potetes eller $\frac{1}{4}$ Td. Korn; paa nogle Steder gives fulde Klæder, der kunne anslaaes til en Værdi af 8 a 10 Spd. og i Penge 7 a 10 Spd. En Tjenestepiges Løn er 8 a 10 Spd., men kun 2 a 4 Spd., naar Klæder accorderes, desuden i første Tilfælde 2 Par Sko og et Stykke Jord til Lin eller Potetes. Dagpengene for en Arbeidskarl er om Vinteren 8 a 10 ß., om Sommeren 12 a 16 ß. og i Slaataannen 20 ß. daglig med Kosten. Med Hensyn til Pengenes Værdi og de billige Priser paa Levnetsmidler anseer Districtets Foged denne Betaling for Tjenestefolk og Dagleiere endnu at være for høi. I Fosens Fogderi har Tjenerlønnen i Gjennemsnit været for en Karl 14 a 24 Spd. og for en Pige 6 a 10 Spd. aarlig. En Daglønner erholder sædvanligviis Kosten og 16 a 20 ß. daglig om Sommeren og 10 a 14 ß. om Vinteren.

En Tabel, som viser de i Amtet værende Bygdemagaziners Status i forrige Aar, vedlægges underdanigst under Nr. 5.

Af denne Tabel vil erfares, at:

Selbo Bygdemagasin eiede ved Regnskabsaarets Udløb den 16 Februar 1846,
Byg 83 Td. 5 Skpr. 1 Pot. Havre 563 Tdr. 5 Skpr. 17$\frac{1}{2}$ Pot.

Klæbo Do. ved Udgangen af 1845
Korn . . . . . 284 —

Opdals Do. ved Regnskabsaarets Udgang den 30 Juni 1845
Byg . . . . . 1707 — 6$\frac{45}{64}$ — — Intet
og desuden i Penge
274 Spd. 54$\frac{1}{4}$ ß.

Ritsens Do. ved Udgangen af 1845 Byg 1 — 3$\frac{9}{16}$ — ; — 127 — 4$\frac{25}{32}$ — ; ;

Stadsbygdens Do. til samme Tid — 4 — 2$\frac{6}{8}$ — ; — 160 — 5$\frac{1}{4}$ — ; ;

I Districtet fandtes ved Udgangen af Aaret 1845 følgende private Brandassuranceforeninger og Sparebanker, der samtlige ere oprettede i Løbet af de sidste 5 Aar, nemlig:

Meelhuus	Brandassurance-Forening,	approberet	ved	naadigst	Resolution	af 9 Januar	1843.
Klæbo	Do.	Do.	—	—	—	—23 Septbr	1843.
Bynæsets	Do.	Do.	—	—	—	—31 Januar	1844.
Strindens	Do.	Do.	—	—	—	— 17 April	1844.
Ørkedals	Do.	Do.	—	—	—	— 28 Septbr.	1844.
Meelhuus	Sparebank		—	—	—	— 6 April	1841.
Horrigs	Do.		—	—	—	—24 Septbr.	1841.
Ørkedals	Do.		—	—	—	—26 Septbr.	1841.
Røraas	Do.		—	—	—	—19 Marts	1842.
Strindens	Do.		—	—	—	—27 April	1842.

Afskrifter af de for Brandassuranceforeningerne gjældende Regler beroe i Departementet for det Indre. Om Sparebankernes Status indsendes aarlig Beretning til Kirke-Departementet.

Almuens Oplysning skrider i det Hele fremad med et stedse mere forbedret Skolevæsen. Dog staaer den især i Fosens Fogderi — med Undtagelse af Ørlands og Stadsbygdens Præstegjelde — endnu langt tilbage og locale Omstændigheder lægge i dette District større Vanskeligheder i Veien for Skolevæsenets Fremme. Skolelærer-Seminariet paa Klæbo Præstegaard vedbliver fremdeles under en fortrinlig Bestyrelse at uddanne duelige Subjecter til Skolelærere, og bidrager derved meget til Oplysnings Udbredelse blandt Almuen.

Almuebibliotheker ere oprettede i flere Districter, saaledes i Opdal, Meldal, Børsen, Ørlandet, Aafjorden o. fl. Steder.

I Amtsdistrictet befandtes ved Udgangen af Aaret 1845 følgende oparbeidede offentlige Veie, beregnede i Milelængde nemlig:

	Hovedvei.	Bygdevei.
i Strinde og Selbo Fogderi . .	$7\frac{7}{8}$ Mil.	$23\frac{3}{4}$ Mil, hvoraf 2 Mile alene Vintervei.
i Ørke- og Guldals Do. . .	$30\frac{1}{2}$ —	$14\frac{7}{8}$ —
i Fosens Do. . .	$9\frac{3}{8}$ —	10 —
Tilsammen	$47\frac{3}{4}$ Mile	$48\frac{5}{8}$ Mile.

Af ny Hovedvei er i Forløbet af de sidste 5 Aar oparbeidet henimod 10 Mile, nemlig af de ved Kongelig Resolution af 6te August 1839 naadigst approberede fosenske Hovedveie, forsaavidt disse føre gjennem Ørkedalen og Hevne paa søndre Side af Trondhjems Lehd og fra Selnæs til Aa Præstegaard i Aafjorden paa nordre Side. De øvrige Dele af disse Veie ere fremdeles under Oparbeidelse, og af dem ere Stykkerne over Gjetestranden i Børsen samt fra Adserøsæteren til Tittrum i Aafjorden nu deres Fuldendelse nær.

Bygdeveienes Milelængde er vel ikke forøget; men i Fosens Fogderi ere forskjellige nye Bygdeveie under Oparbeidelse, som vel gaaer langsomt, men dog med jevne Skridt fremad. Det er især i Stadsbygdens, Ritsens og Aafjordens Thinglage at Almuen røber Lyst til at udvide sine Bygde-communicationer. Ogsaa i Strindens Thinglag har i længere Tid været ventileret om endeel nye Bygdeveie; men Udfaldet af disse Forhandlinger er endnu uafgjort.

Med Hensyn til de øvrige Veie, der uden at staa under offentlig Tilsyn, dog ere af Vigtighed eller Nytte for vedkommende Districter som Veie til Møller, Saugbrug, Kirker eller til afsidesliggende Trakter, henholder jeg mig til min Beretning af 11 November 1841, da jeg ikke har kunnet bringe i Erfaring, at nogen væsentlig Forandring i denne Henseende senere er foregaaet.

I Kjøbstaden Trondhjem.

Det ansees utvivlsomt, at Trondhjems Handelsvirksomhed er formindsket i Aarene 1841—1845. Vel yttrede sig i et Par af Periodens Aar, nemlig 1841 og 1842 i de enkelte Handelsgrene mere Liv, end almindeligt; men dette var ikke fremkaldt ved heldige Omstændigheder og det var ikke af det indbringende Slags. Det var tvertimod de Byen i disse 2 Aar overgaaede store Ildebrande, der foranledigede en betydelig Indførsel deels og fornemmelig af Bygningsmaterialier, saasom Muur- og Tagstene, Jern og Jernvarer, deels af Colonial-, Manufactur- og Fabrikvarer saavel til at erstatte den ved Ildebrandene directe foraarsagede Afgang i Beholdningerne, som til at dække det store Forbrug af disse Varer, hvilket den meget forøgede Arbeidsstyrke medførte.

At imidlertid den jevnlige og sædvanlige Handel er aftaget sees bedst ved at betragte dens Enkeltheder, forsaavidt Hovedgjenstandene angaaer. Saaledes har efter modtagne Opgaver Exporten i samtlige 5 Aar udgjort:

af Garkobber omtrent	. . .	12,234 Skpd.
— valset Kobber —	. . .	398,224 Pd.
— Tørfisk —	. . .	222,006 Vog.
— Klipfisk —	. . .	439,175 —
— Sild feed —	. . .	64,363 Tdr.
— Rogn —	. . .	5,183 —
— Tran —	. . .	15,733 —
— Trælast —	. . .	18,678 Tr.-Lst.
— Chromsalt —	. . .	617,384 Pd.

Sammenlignes hermed Udførselen i Aarene 1836—1840, vil det befindes, at der har været udført:

af Garkobber omtrent	. . .	1,821 Skpd.
- Tørfisk —	. . .	116,568 Vog.
— Klipfisk —	. . .	427,716 —
— Sild —	. . .	42,763 Tdr.
— Rogn —	. . .	1,393 —
— Trælast —	. . .	5,070 Læster

mindre og

af valtset Kobber omtrent	. .	239,367 Pd.
— Tran —	. . .	3,138 Tdr.
— Chromsalt —	. . .	372,848 Pd.

mere i de sidstnævnte, end i det førstnævnte Lystrum.

Aarsagerne til denne, tildeels betydelige Formindskelse ere naturligviis forskjellige.

Saaledes hidrører den formindskede Udførsel af Garkobber rimeligviis deels fra et større Forbrug i Indlandet af Kobber til Skibes Forhudning, Bolting o. s. v., deels fra den opmuntrende Omstændighed, at en større Deel Kobber (efter et Middeltal henved 150 Skpd. aarlig) er udført i valtset Tilstand.

Formindskelsen i Udførselen af Fiskevarer reiser sig tildeels maaskee af Fiskeriernes mindre Udbytte, men hovedsagelig deraf, at disse Varer, som ikke vindes i Byens Nærhed, have fundet mere directe Vei fra Udskibningsstederne til de udenlandske Markeder, samt at Klipfisk-Udførselen mere er kommen i Udlændingens Hænder, end forhen. Denne Forandring er bevirket ved den i Spanien tilstaaede Nedsættelse i Indførselstolden, eller den der bestemte lavere Told, naar Fisken indføres i spanske, end naar den indføres i norske Skibe, hvilken Forskjel har beveget spanske Handlende til selv i spanske Skibe at lade afhente hvad der behøves af Klipfisk. Spanieren undgaaer derhos helst at seile det lange Lehd op til Trondhjem, især da han kan tilfredsstille sit Behov for Fisk i Aalesund, Molde eller Christiansund, og disse Steders Handlende sættes ved den lette, hurtige og sikkre Afsætning istand til at udvide deres Drivt og til kraftigere at deeltage i Fisketilvirkning og Fiskehandelen endog fra de nordligere Egne. Saaledes indfandt sig i Aaret 1845 ikke et eneste spansk Skib i Trondhjem, medens spanske Skibe i ikke ringe Antal gjæstede nysmeldte vestlige og sydligere Byer. Det maa erkjendes, at Trondhjems Beliggenhed er ubeqvem for Byens Deeltagelse i Fiskehandelen, og det synes saa naturstridigt, at Varer føres flere Mile ind i Landet for igjen ad samme Vei at udføres, at en saadan Fremgangsmaade ikke vel kan bestaa under frie og udviklede Forhold. Da derhos denne Handel synes at have vendt sig til de for Samme mere beleiligt liggende Kjøbstæder, kan denne Forandring neppe ansees skadelig for Landet idet Hele, endskjønt det er naturligt, at flere af Trondhjems Næringsdrivende lide derunder.

Hvorvidt den active eller den passive Fiskehandel er fordeelagtigst for Udskiberen, vil jeg ikke her indlade mig paa at omhandle; men jeg skylder at berøre den Omstændighed, at den indtrufne Forandring i den spanske Fiskehandel utvivlsomt har paaført de norske Skibseiere Tab, idet deres Skibe, som før fandt Beskjeftigelse i Farten med Fisk til Spanien, ikke alene maatte savne denne Fortjeneste, men endog, da disse Skibe ere uskikkede til at være Lastdragere, længe ligge ganske ledige, indtil de kunde blive anbragte i anden Fart. Især i den første Deel af de forløbne 5 Aar følte dette Tryk paa Skibsfarten temmelig haardt i Trondhjem.

Forøgelsen i Udførselen af Tran kan vel for en mindre Deel tilregnes det betydelige Sildefiske i 1844, af hvis overflødige Fangst endeel anvendtes til Trankogning. Men Tran føres meget til Trondhjem af de Handelsmænd, som derfra aarligen begive sig til Nordlandene og Finmarken, og som i Bytte eller Betaling for deres medbragte Varer søge Tran, for i et mindre Volume at kunne hjembringe en større Værdi. De for Fiskehandlens forandrede Retning anførte Aarsager have derfor havt mindre Indflydelse paa Afsætningen af Tran.

At Udførselen af Trælast har været mindre i det sidste forløbne Qvinqvennium, end i Aarene 1836—1840, maa formeentlig for en stor Deel tilskrives den i min forrige Beretning omhandlede orkanagtige Storm, som i Aaret 1837 i disse Egne nedfældte og beskadigede store Skovstrækninger, idet der, for at benytte denne Skov, før den bedærvedes, blev anvirket og udskibet mere, end ellers vilde have været Tilfældet. Nogle Skoves Udtømmelse og med Hensyn til andre forøget Besværlighed ved Skovproducternes Frembringelse, endelig Almuens forbedrede Vilkaar og Producternes høiere Værd i de seneste Aar have vel ogsaa været medvirkende Aarsager til den formind-

skede Trælastudskibning. Men Hovedgrunden maa upaatvivleligen søges i det særdeles forøgede Forbrug til lønnende Priser af alle Slags Træmaterialier, nemlig Tømmer, Planker og Bord, som de Trondhjem i 1841, 1842 og 1844 overgaaede betydelige Ildebrande medførte til nye Bygningers Opførelse, og i Forbindelse dermed at Almuen paa Grund af disse Ildsvaader fandt saa stadigt og lønnende Erhverv ved Arbeide i Byen, at Skovhugsten derved upaatvivleligen imidlertid tabte mangfoldige Hænder.

Nye Gjenstande for Udskibning ere ikke udfundne, ei heller nye Markeder aabnede. Ligesom forhen udskibedes Gahrkobberet fornemmeligen til Holland og Hamburg eller Altona; det valtsede Kobber formeentlig udelukkende til sidstnævnte Sted; Tørfisken meest til Middelhavets — især italienske og østerrigske — samt til hollandske og for en mindre Deel til danske og østersøiske Havne; Klipfisken til Spanien, kun for en liden Deel til Portugal; Tranen til Holland samt ligesom Silden til danske og østersøiske Havne og til Hamburg; Rognen til Frankrig; Trælasten for den største Deel til Frankrig og mindre England, Danmark, Spanien, Portugal og Belgien; Chromsaltet hovedsageligen til St. Petersburg, Hamburg og Amsterdam.

Det antages, at Trælast almindeligviis, Gahrkobber, Tran og Klipfisk hyppigt udskibes for udenlandsk Regning; den øvrige Udførselshandel ansees i dens Almindelighed at have været activ.

Med Hensyn til Prisen paa Udførselsartiklerne bemærkes, at Trælast fra Begyndelsen af Aaret 1842 fandt en forøget og jevn Afsætning til Frankrig, hvorved dens Priser er stegne 20 à 25 pCt. Kobber har derimod i de sidstforløbne 5 Aar været mindre begjært og dets Priis lav; først mod forrige Aars Slutning begyndte den at hæve sig lidt. Det overflødige Sildefiske i 1844 kom ikke Landet i dets udenlandske Forbindelser til stor Nytte, da de fremmede Markeder snart overfyldtes og Udbyttet derfor neppe dækkede Fragt, Told og øvrige Omkostninger. De vigtigste Udførselsvarers laveste og høieste Udskibningspriser vare:

Gahrkobber	. . . .	55 à 65 Spd. pr.	Skpd.
Rundfisk	. . .	Spd. 1 5ß. à 1 26 pr.	Vog.
Klipfisk	. . .	— 1 : à 1 40 —	—
Tran	. . . .	— 10 24 : à 14 : —	Td.
Rogn	. . .	— 4 : : à 5 : —	—
Sild	. . . .	— 2 : : à 6 60 —	—
Trælast	. . .	— 10 80 : à 13 24 —	Læst.
Chrommalm	. .	— 2 : : à 3 60 —	Skpd.
Chromsalt	. .	— : 18 : a : 21 —	Pund.

Med Hensyn til Importen til Trondhjems By viser Resultatet af de vigtigste Artikler sig af følgende Sammenstilling:

	I Aarene 1836—1840.		I Aarene 1841—1845.	
Caffe . .	1,505,791	Pund.	2,595,680	Pund.
Sukker . .	1,954,085	—	3,317,451	—
Rug . . .	140,180	Td.	117,080	Td.
Byg . . .	291,879	—	136,810	—
Malt . . .	66,109	—	44,558	—
Havre . .	31,093	—	1,389	—
Salt . . .	210,540	—	144,301	—
Steenkul . .	46,872	—	107,186	—

Med Undtagelse af Caffe, Sukker (saavelsom andre Colonial-, Manufactur- og Fabrik-Varer) og Steenkul, er saaledes Importen formindsket i de forløbne 5 Aar, hvilket, hvad Salt angaaer, har sin rimelige Grund i Aftagelsen af Byens Fiskehandel, men med Hensyn til Kornvarer upaatvivleligen maa tilskrives de gode Aaringer for Landmanden i det Nordenfjeldske, det sidste Lustrum har at opvise.

Importhandelen antages at være activ, undtagen forsaavidt angaaer endeel Kornvarer og nogle Ubetydeligheder. Endog af Kornvarer indføres nu maaskee ligesaameget for Stedets egne Handlendes Regning, som for Udlændinges.

Af nye Indførsels-Gjenstande vides kun Potaske, hvoraf i de sidste 3 Aar er indført 368,782 Pd. til Forbrug ved Lærens Chromfabrik, og Raajern, hvoraf i 1844 og 1845 er indført 1,250 Skpd. 189 Pd. til Omstøbning ved Nidelvens Fabrik.

Til at forskaffe paalidelige Oplysninger om Kjøbstadens Samhandel med Landdistrikterne existerer ingen Kilder; kun maa bemærkes, at siden Loven af 8 August 1842 om Handelen traadte i Kraft antages en større Omsætning af indenlandske Frembringelser, end forhen, at foregaae umiddelbar fra Producent til Consument, uden Handelsmandens Mellemkomst.

For Skibsrehderne i Trondhjem har det omhandlede Tidsrum ikke været gunstigt, især i dets første 3 Aar. Som det synes tilveiebragte den fordeelagtige Fragtfart mod Slutningen af det forrige Qvinqvennium et større Antal og en større Drægtighed af Skibe, end de paafølgende Varetransporter udfordrede; denne Omstændighed i Forening med den forhen berørte, at Spanierne tildeels selv afhente deres Fisk, foraarsagede en saadan Falden i Fragterne, at endog de bedre trondhjemske Fartøier ikke kunde seile uden Tab, og at flere af dem derfor maatte henligge ubenyttede. I Aaret 1844 begyndte dog denne uheldige Tilstand at forandre sig, og i forrige Aar fandt saavidt vides, alle Skibe Sysselsættelse; ved Aarets Udgang vare 6 a 8 af Stedets Skibe — som det antages,

nogenledes fordeelagtigen — anbragte i den udenlandske Fragtfart, deels i Middelhavet, deels i Amerika.

Uagtet de Vanskeligheder, med hvilke Trondhjems Exporthandel og Skibsfart have havt at kjæmpe, kan det dog neppe antages, at Byens Exporteurers og Skibsrehderes Vilkaar ere forringede. Derimod er det Tilfældet, at flere af Importeurerne og Detailhandlerne deels ved Ildebrandene lede betydelige, for Enkelte af dem uovervindelige Tab, deels ved Mangel paa Overlæg og Forsigtighed, saavel i Handels- som i Bygnings-Foretagender skadede sig betydeligt. Paa Grund heraf og de i den ved den nye Handelslovgivning foranledigede større Concurrence, Flere ikke kunde bestaae, er Adskilliges hele merkantilske Virksomhed ophørt, og Andre ere satte meget tilbage. Overhoved betragtet er Trondhjems Handelsstands Velstand formeentlig declineret.

Som hoslagte Tabel Nr. 6 udviser, var ved Udgangen af 1845 i Trondhjem 8 Grosserere med Borgerskab, 6 Personer, der dreve Groshandel med Hjemmel af Placat af 22de December 1808, andre Handlende (Kjøbmænd, Krømmere, Handelsmænd og Høkere) 341, 11 Marketentere, 33 Værtshusholdere og 3 Personer, som ernære sig af Smaahandel i enkelt Retning. Det maa dog herved bemærkes, at de 6 efter Bevilling til Groshandel berettigede Personer saagodtsom intet Brug gjøre af denne Ret, og at mange af Detailhandlerne ere ude af Virksomhed, saa at neppe flere end 300 sidde i Rørelse, som for Adskilliges Vedkommende er liden nok.

Efter Magistratens Opgave er i Tidsrummet fra 1841 til 1845 bygget følgende Fartøier af mere end 3 Commercelæsters Størrelse:

i 1841	en	Skonnert	drægtig	49½	Commercelæster, nyt Maal,
i 1842	et	Skib	paa	185	Do. gammelt Maal,
i 1843	en	Slup	—	34½	Do. — —
i 1844	en	Brig	—	63	Do. nyt Maal,
	et	Skib	—	131	Do. gammelt Maal,
i 1845	en	Skonnert	—	37½	Do. nyt Maal.

Nysmeldte Tabel Nr. 6 oplyser at ved Udgangen af Aaret 1845 60 Skippere (17 færre end ved Udgangen af 1840) havde Borgerskab i Trondhjem, og at 5 af disse vare bosatte udenfor Byen.

I samme Tabel findes Oplysning om Haandværkernes Antal og Antallet af Svende og Drenge, — herunder ikke indbefattet de simple Muur- og Tømmer-Arbeidere — de holde. De i min forrige Beretning opregnede Laug existere endnu. At Haandværksdriften i de forløbne 5 Aar har gjort Fremskridt er umiskjendeligt og navnlig have Murer-, Snedker- og Tømmermands-Professionerne faaet et ikke ubetydeligt Opsving efter Ildebrandene i 1841, 1842 og 1844. Disse lokkede endeel fremmede Bygmestere og andre Professionister til Trondhjem, og uagtet de ikke Alle duede eller fra andre Synspuncter vare værd at holde paa, er det dog vist, at Byens Haandværkere ved dem modtog mangen nyttig Lærdom, ligesom nogle af de Dygtigste have fundet stadig Beskjæftigelse her og derfor have valgt Stedet til fast Bopæl. Ved en mere end hundredaarig upaatalt Praxis havde det Misbrug rodfæstet sig i Trondhjem at forarbeide 12-lødigt Sølv, under Navn af trondhjemsk Prøve, uagtet dette ved Guldsmedlaugets Artikler af 15de Januar 1723 udtrykkelig er forbudt. Efter nogle Forhandlinger, og efterat den efter Aaret 1812 ikke besatte Guardein-Bestilling igjen var overdragen en duelig Guldsmed, er denne Uskik i Løbet af de sidste 5 Aar afskaffet.

Af hosfølgende tabellariske Oversigter Nr. 7 og 8 sees, at der ved Udgangen af Aaret 1845 fandtes i Trondhjem 3 Maltgjørerier, af hvilke de 2 ikke have været i Drift i 1845, 3 Rebslagerier, 1 Skibsværft, 2 Spinde- og Væve-Fabrikker, 1 Sukkerraffinaderi, 7 Kornmøller, hvoraf 2 Hestemøller, der have været i liden eller ingen Virksomhed, og en Dampmølle, 6 Tobaksfabrikker, 1 Teglbrænderi, 1 mekanisk Værksted, 4 Ølbryggerier og i Brænderierne 2 heelpistoriske, 3 halvpistoriske Apparater og 5 Destilleerpander.

Af disse Indretninger fortjener især det i Qvinqvenniet oprettede mekaniske Værksted ved Nidelven Opmærksomhed for dets hensigtsmæssige Indretning og duelige Bestyrelse. I Aaret 1845 er ved Samme anvendt til Støbegods 750 Skpd. Jern og circa 10,000 Pd. andre Metaller. I Forbindelse med dette Værk er anlagt en Dampmølle, paa hvilken der i Aaret 1845 tilvirkedes omtrent 12,000 Tønder.

Med Hensyn til Kjøbstadens Udmarksgrunde og Veie henvises til min forrige Beretning; heller ikke vides nogen væsentlig Forandring at være foregaaet i Tjenerlønnens Størrelse.

Den befalede tabellariske Oversigt over de i

Periodens Løb thinglæste og aflæste Panteheftelser, afhændede Eiendomme og afholdte Executions- og Udpantnings-Forretninger vedlægges under Nr. 9.

I Aaret 1844 oprettedes en privat Pensions-Indretning i Trondhjem, hvis Love ere bifaldte ved høieste Resolution af 20de December 1845. Denne Indretning tællede ved forrige Aars Udgang 173 Interessenter med en Capital af 1,626 Spd. 110 ß.

Den i en Række af Aar i Trondhjem ved privat Godgjørenhed vedligeholdte Søndagsskole for Haandværksdrenge saavelsom unge Mennesker af den tjenende og Arbeidsklassen, og hvori de oplæres i Regning, Skrivning, Tegning, Jordbeskrivelse og Retskrivning, har fremdeles virket med Held og har hver Skoledag været besøgt af 60 a 100 Elever.

Byen selv, saavelsom Forstæderne Ihlen og Bakkelandet have hver sit Asyl, der er stiftet og vedligeholdes ved privat Goddædighed.

Byens Vandledningsværk har i den omhandlede Periode undergaaet en fuldstændig Reparation og har desforuden modtaget en betydelig Udvidelse. Det antages nu overhoved at være i fortrinlig Stand. Ogsaa Byens Brandvæsen er, navnlig ved Anskaffelse af forbedrede Redskaber og endeel Brandseil, bragte paa en bedre Fod. Byen eiede ved forrige Aars Udgang 17 Sprøiter og 80 Brandseil, foruden andre Brandredskaber.

Til Indskjærming af Elvelobet tæt udenfor Byens egentlige Havn er anbragt et betydeligt og kostbart Værk, sigtende til at forebygge Indlobets Opgrunding.

Ved en af høisalig Kong Carl Johan efter Ildebranden i 1842 til Byen skjænket Gave af 1000 Spd. er en Bespiisningsindretning istandbragt, der traadte i Virksomhed i Aaret 1845 under Fattigvæsenets Tilsyn og Bestyrelse. Den er hensigtsmæssigt indrettet og formodes at kunne gjøre Regning paa tilstrækkelig Søgning.

Trondhjems Hospital, som nedbrændte i 1842, er senere gjenopført i en større Maalestok; den egentlige Hospitalsbygning er paa en fordeelagtigere beliggende Tomt opbygget af Muursteen. Den forrige var en gammel Trækbygning, der laae saa nær Hospitalskirken, at denne under Ildebranden var i stor Fare.

Sparebanken i Trondhjem eiede ved Udgangen af 1845 en Capitalformue af 52,653 Spd. 51 ß.; Indskydernes Tilgodehavende var ved samme Tid 658,386 Spd. 44 ß., saa at den hele Sum, der henstod under Sparebankens Bestyrelse, udgjorde 711,039 Spd. 95 ß. Af denne Capital var udlaant ved Aarets Slutning mod Pant i faste Eiendomme 492,130 Spd. og mod Disconto 211,955 Spd. samt indsat paa Folio i Banken 6,500 Spd. Indskydernes Antal var omtrent 3,950.

Den 24de April 1841 afbrændte omtrent $\frac{1}{3}$ Deel af Byen ved Vaadeild. Kun $\frac{3}{4}$ Aar derefter rammedes en anden Deel af Kjøbstaden af samme Ulykke, idet under 21de og 22de Januar 1842 en Ildebrand tilintetgjorde omtrent $\frac{1}{5}$ Deel af den. Atter den 1ste Juli 1844 afbrændte et Qvartal. Ved disse 3 Ildebrande fortæredes og beskadigedes 745 Husenummere med tilhørende Udhusbygninger, til et forsikret Beløb af omtrent 825,000 Spd. Ved de Reguleringer af Tomterne, som efter de 2de første Ildsvaader fandt Sted, og af hvilke især den i 1842 var gjennemgribende, har Byen vundet meget i Betryggelse mod lignende Ulykker i Fremtiden, saavelsom i Regelmæssighed. De mange nye, tildeels smukke, skjønt i simpel Stiil opførte Bygninger bidrage ogsaa til at forskjønne Byens Udseende.

Men da alle Bygnings-Foretagender efter disse Brande bleve dyre, tildeels meget kostbare, og Assurancesummerne derhos for de Færreste vare tilstrækkelige, hvorimod Mængden af de Byggende enten maatte gjøre Laan eller disponere endeel af deres i Virksomhed værende Formue; da mange Næringsdrivende, tildeels af Mangel paa hensigtsmæssigt Lokale, kom ud af Virksomhed i længere eller kortere Tid; da Varer, Materialier, Værktøi og Indbo af betydelig Værdi opbrændte, hvoraf det Meste ikke var assureret; da det senere har viist sig, at Mange af de Brandlidte byggede over Kræfter og saavel derfor som paa Grund af Ulykkens andre Følger ikke kunde i rette Tid fyldestgjøre de Forpligtelser, de havde paadraget sig, men maatte gaae fra deres Eiendomme; da som Følge heraf saamange Huse og Gaarde kom til Salgs, at Priserne paa deslige Eiendomme i Almindelighed sank dybt under det Sædvanlige, — saa er det naturligt at Kjøbstadens og dens Indvaaneres Velvære i Almindelighed ved disse Ildebrande led et haardt Stød, som langtfra ikke tilstrækkeligt opveies ved de contante Penge, der paa Grund af Samme kom i Omlob, og af hvilke desuden en stor, maaskee den største Deel gik til Landdistricterne og andetsteds hen i Betaling for Bygningsmaterialier m. V. Ved Periodens Udgang synes dog Forholdene at ville rette sig til det Bedre. I Tabellen Nr. 9 vil findes en Bestyrkelse af, hvad jeg her har anført om Indvirkningen af Il-

debrandene paa Indvaanernes oeconomiske Forfatning. Til nærmere Oplysning meddeles, at af det i denne Tabel opgivne Hovedtal for det samlede Qvindvennium ere 509 Executions-Forretninger til Beløb 36,382 Spd. 59 ß., hvilke ere saaledes fordeelte paa Aarsrækken:

	Antal.	Beløb.
1841	72	3,797 Spd. 111 ß.
1842	41	2,461 — 74 "
1843	113	5,679 — 55 "
1844	164	12,770 — 65 "
1845	119	11,672 — 114 "

Søndre Trondhjems Amt, den 1ste December 1846.

Underdanigst

K. Arntzen.

Nordre Trondhjems Amt.

Til Kongen!

Ved til Følge de gjældende Forskrifter at afgive nærværende underdanigst Beretning om det ham anfortroede Distrikts Tilstand ved Udgangen af Aaret 1845, skal Amtmanden

A. For Landdistrikternes Vedkommende

med Hensyn til

Jordbruget

under Henvisning til Beretning ved 1840 Aars Udgang underdanigst tillade sig at ytre, at denne for dette Distrikts i Almindelighed saa vigtige Næringsvei maa anseés fremdeles at gaae fremad til det Bedre. De i sidste Quinquennium stedfundne gode Aar have ved deres Overskud sikkert lønnet Landmandens Arbeide, uanseet de ringere Priser paa hans Varer af det Slags, som hertil henhører og Landeiendommes Værdi er saaledes ikke ubetydeligt steget. De forskjellige Slags Udsæd ere de samme som forhen; dog synes man nu at lægge mere Vind paa Rugavlen, hvilken i det Hele baade lykkes og lønner sig godt. Udsæden heraf er i det Mindste efter Opgivende nu og hvad man vil kunne have bemærket ved at gjennemreise Distriktets forskjellige Egne over dobbelt saa stor som i Aaret 1835 og noget større end i Aaret 1840. Forholdet mellem Korn- og Potetesavlen har i det forløbne Tidsrum omtrentlig været det samme som forhen, men det er ikke at betvivle, at de betydelige Indskrænkninger i at drive Brændeviinsbrænden, som den senere Lovgivning har anordnet, vil have til Følge, at Potesavlen behørigen indskrænkes til lige Gavn for Kornavlingen og Engene, ligesom det er at formode, at paatænkte forandrede Forholde i Udlandet ville indvirke til en jevnere og stadigere Værd paa de forskjellige Kornsorter og derved give Landmanden Opmuntring til at lægge mere Vind paa Kornavlen ved dertil at anvende mere Hævd, hvilket ogsaa vil have kjendelig Indflydelse paa Engenes Forbedring. Ved Dyrkningen af andre Vexter og Hauger er Forholdet omtrentlig det samme. Af Nyland opryddes fremdeles ikke ubetydeligt, dog udentvivl af forhen anførte Aarsager. Interessen for Agerbruget synes dog at være i Tiltagende og man tør haabe, at den besluttede Oprettelse af en Landbrugsskole i Districtet vil bidrage Sit. Til Oplysning om denne Næringsvei vedlægges tabellariske Oversigter (Nr. 1 og 2) over Jordbrugenes Matrikulskyld, Antal, Slags, Udsæd og Avling; sidstnævnte — med Undtagelse af Bindalen — grunde sig paa de ved sidste Folketælling indhentede Oplysninger.

Fædriften

befinder sig hovedsagelig i samme Tilstand som forhen, og vil neppe gaae kjendelig fremad, forinden man lærer at indsee Nytten og Fordelen af velfredede Enge; i forskjellige Præstegjelde har Almuen dog begyndt at udsaae Græsfrø fornemmelig Thimothei, om til nogen virkelig Fordeel er endnu ikke afgjort, da Landmanden ikke har den Adgang, som Kjøbstædbeboere til ved tilstrækkelig Gjødning at befordre Vexten af denne Græsart, som dertil kræver særskilt Jordsmon. Qvæg- og Faareracen er den samme. Med Opdrættet og Forbedring af Hesteracen synes man nu at gaae omhyggeligere frem, hvortil fornemmelig bidrager den meget større Priis, hvori disse Dyr i senere Aar have staaet. Vedlagte Tabeller (Nr. 3 og 4) ville indeholde Oplysning om Kreaturholdet og dettes Forhold til Udsæden.

Skovdriften

har i det forløbne Tidsrum udentvivl været drevet med lige om ikke større Kraft end i det foregaaende; hertil har bidraget saavel Nødvendigheden af snareste muligt at benytte Vindfaldene efter Stormen i 1837 som og det større Behov af Træmaterialier, som de Trondhjems Kjøbstad i Tidsrummet overgaaede betydelige Ildebrande have krævet og rimelig større Afsætning til Udlandet. Den omhandlede Storm har fremdeles viist sine skadelige

Følger, saaledes at en stor Mængde Skov tørrer paa Roden, deels formedelst Røddernes Forrykkelse, deels formedelst at den angribes af Orm, som fremkomme ved den store Mængde Vindfælder, som henligge og suurne. Productet af Skovene afsættes fremdeles som forhen og er Forholdet iøvrigt som bemærket i Beretning for 1840. Oplysning om Saugbrugene vil findes paa den medfølgende Tabel over Fabrikanlæggene.

Fiskerierne

have i det forløbne Tidsrum ei været af nogen særdeles Betydenhed i Namdalens Fogderi, hvorimod man et Aar fiskede en Deel Sild i Frostens Præstegjeld, ligesom noget af denne Fiskefort aarlig har været fanget i Bedstadens Præstegjeld. De Oplysninger, som have været at erholde, ville indeholdes i vedlagte tabellariske Oversigt Nr. 5.

Bjergværksdriften

indskrænker sig hovedsagelig til det saakaldte Sælbo-Værk. Den paabegyndte Drift af Forberg-Grube har fremdeles fundet Sted, men nogen Smeltning af Udbyttet har ei foregaaet og det er vel uvist om en fremtidig Drift vil lønne Omkostningerne. Vedlagte Tabel Nr. 6 indeholder de erhvervede Oplysninger. Forøvrigt henvises til forrige Beretning.

Fabrik- og Haandværksdrift

befinde sig omtrent paa samme Standpunkt som ved forrige Beretning; dog ville flere Teglbrænderier blive oprettede, da Næverskovens Aftagende gjør det nødvendigt, at man forskaffer sig et andet Tækningsmateriale. De Oplysninger, som Amtmanden, der har mødt samme Vanskelighed for Fuldstændiggjørelsen af disse som forrige Gang, har kunnet erholde, ville findes inddragne i vedlagte Tabel Nr. 7.

Næringer

af Huusflid, Skibs- og Baadbyggeri, Handel og Fragtfart samt Jagt befinde sig omtrent i samme Forholde som ved forrige Beretning og de Oplysninger, som have været i saa Henseende at erholde, ville findes i vedlagte Tabeller Nr. 8. Hvorvidt Jagten efter vilde Dyr vil tiltage siden den sidste Lov om Jagten har forhøiet Skudpræmierne kan for Tiden ikke haves nogen vis Formodning om.

Distriktets Tilstand

maa, uanseet vedlagte Tabel Nr. 9 over Gjeldsforholdene, saavidt angaaer Pantsættelser i faste Eiendomme, vil vise en ikke ubetydelig Forøgelse i forløbne Tidsrum, dog ansees i oeconomisk Henseende at have gaaet fremad; thi de gode Aar have mærkeligt forhøiet Salgspriserne paa fast Eiendom, og naar man vil sammenholde Forholdet mellem Værdien af fast Eiendom og Pantsættelserne nu og ved forrige Beretning, vil erfares, at dette ikke er ringere. Flere Forbedringer ved Husebygninger synes ogsaa at tyde paa en ikke forringet Formuestilstand. Oplysninger vedkommende disse Forholde ville findes i vedlagte Tabeller Nr. 10 og 11.

De attraaede Oplysninger om Tjenestefolks Løn, om Veiene og Bygdemagasinerne ville vedlagte Tabeller Nr. 12, 13 og 14 indeholde.

Siden sidste Beretning er i Distriktet oprettet 2de Sparebanker, nemlig for Sevig Sogn og for Levanger Kjøbstad og Skogns Præstegjeld, ligesom flere Assuranceforeninger ere oprettede og deres Plan naadigst approberet. Tabellerne Nr. 15 og 16 vil indeholde Oversigt over disse Indretningers Virksomhed.

I Lighed med hvad var iagttaget ved forrige Beretning vedlægges Tabel Nr. 17 en Oversigt af de i Øvingvenniet udlignede Udgifter for Communerne.

Blandt Foretagender for Amtscommunens Regning i det forløbne Tidsrum fortjener i Særdeleshed at bemærkes Anlægget, efter de af Regjeringen foranstaltede Tegninger, af et nyt Amtssygehuus i Skogns Præstegjeld. Dette, ved hvis Opførelse paa en dertil indkjøbt særskilt Eiendom ingen Bekostning af Communens Repræsentanter er skyet, er indrettet til Optagelse af alle Slags Syge, deels for vedkommende Communers og deels for privat Regning, og har kostet Communen henved 16,000 Spd. Et lignende mindre er under Opførelse paa den indkjøbte Gaard Alhuus i Overhalds Præstegjeld for Namdals Fogderi.

Omendskjønt ikke fordret, har Amtmanden antaget det hensigtsmæssigt at ledsage denne Beretning med en af ham udarbeidet Oversigt Nr. 18 af de i Amtsdistriktet værende Skydsstationer og deres indbyrdes Forbindelse, saadan som samme efter Regulativerne var ved 1845 Aars Udgang.

B. Kjøbstaden Levanger.

Handelen

i samme, fornemmelig saavidt angaaer Omsætningen med Naboriget, er snarere gaaet tilbage end fremad, fornemmelig formedelst de større Vanskeligheder, som i begge Riger gjøres med Hensyn til Toldvæsenet. Export af Varer til Udlandet vides ikke at have fundet Sted.

De øvrige Næringsveie i Kjøbstaden befinde sig aldeles i samme Tilstand som ved forrige Beretning.

Kjøbstadens Tilstand er som Følge heraf neppe gaaet fremad i oeconomisk Henseende. Hertil bidrage fremdeles de samme Aarsager, som ere paaviste i Beretningen af 1840, hvortil Amtmanden underdanigst tillader sig at henvise. Vedlagte Tabeller Nr. 19 og 20 ville indeholde de attraaede Oplysninger betræffende Kjøbstaden.

I Amtsdistrictet er ogsaa siden sidste Beretning til Følge Lov af 7de Juni 1845 oprettet et Ladested — Namsos — men da Stedets Grændser nylig ere regulerede og ikke alle forberedende Foranstaltninger ere trufne til Lovens Iværksættelse, vil i denne Beretning ikke kunne meddeles Noget om hvad Haab man kan gjøre sig om dette Steds Anlæg.

Næst at bemærke, at Amtmanden har troet at burde bibeholde den samme Form for de tabellariske Oversigter som ved forrige Beretning, skal han derhos tilføie, at disse grunde sig deels paa indhentede Oplysninger af Embedsprotokoller, saavelsom ved den stedfundne Folketælling og andre Optegnelser og at han efter den af Vedkommende anvendte Flid har Grund til at antage, at de saavidt muligt nærme sig det Rette.

Den 18de August 1845.

Underdanigst
A. F. Trampe.

Nordlands Amt.

Til Kongen!

Ved underdanigst at forelægge Deres Majestæt den i kongelig naadigst Resolution af 10de September 1827, sammenholdt med Resolution af 11te October 1825 befalede Indberetning angaaende den oeconomiske Tilstand i det mig naadigst anbetroede Amtsdistrict for Tidsrummet fra 1ste Januar 1841 til 31te December 1845, tillader jeg mig forelobigen at bemærke, at Districtets Vidtløftighed, og den mindre fuldkomne saavelsom besværlige Communication gjør det umuligt ved umiddelbar Jagttagelse at kunne indsamle alle til Beretningen nødvendige Materialier, og hvorvel de i saa Henseende paa anden Maade erhvervede Oplysninger tildeels ere mindre fuldstændige, antager jeg dog at kunne skride til Udførelsen af det mig paahvilende Hverv, og skal saaledes i Henhold til kongelig naadigst Resolution af 23de December 1839, samt under Paaberaab af Indberetninger herfra af 31te December 1835 og 31te December 1840, give mig den Ære underdanigst at udtale Følgende:

A. Betræffende Amtets Landdistrict.

1. Jordbruget,

der, hvad Saltens og Helgelands Fogderier angaaer, vistnok kunde betragtes som en vigtig Næringsvei, vises i Almindelighed fremdeles ikke al den Opmærksomhed, som vilde være ønskelig, og om det fortjener, hvilket fornemmeligen maa anages en Følge af, at Jordens Drift endnu i mange Egne paagtes mindre end Fiskeriets; imidlertid er det unægtelig en Kjendsgjerning, at Jordbruget i de senere Aar er gaaet fremad, idet de for Landbruget indtrufne gode Aaringer i Forening med den Omstændighed, at Fiskerierne samtidig have givet mindre jevnt Udbytte, have vakt Erkjendelsen af Jordbrugets Vigtighed; der er saaledes siden 1840 opryddet en ikke ubetydelig Deel Nyland, men for 3de Præstegjelde af Helgeland (Vægs, Alstahaug, Lurø), 2de af Saltens (Bodø og Hammerø) og 3de af Lofodens Fogderier (Overberg, Buxnæs, Væhrø) have Opgaver i saa Henseende ei været at erholde, hvorimod samme for de øvrige Præstegjelde er opgivet saaledes:

for Helgeland tilsammen	387½	Tønde	see hoslagte
" Salten	— 137	—	tabellariske
" Lofoden	— 60	—	Fortegnelse.

Det er imidlertid at antage, at de Præstegjeld, for hvilke Oplysning i heromhandlede Retning ei har været at erholde, fornemmeligen Alstahaug, Lurø og Bodø, neppe i den anførte Henseende staae tilbage for nogen anden Egn i Amtsdistrictet, og, naar hermed sammenholdes Amtets Beretning af 31te December 1840, vil naadigst erfares, at den udtalte Forventning om en bedre Fremtid for Agerbruget er, forsaavidt Oprydning af Nyland betræffer, ikke bleven skuffet.

Som foran bemærket, kan ingen væsentlig Forbedring i Driftsmaaden være at paavise. Indhegning, Grøftegravning, Gjødselblanding, Ombytning af Ager med Eng finder ikkun Sted saa enkeltviis, at det ikke kan optages i nogen Beretning. Agerdyrkningsredskaberne ere i det Hele taget af samme Slags, som de tilforn brugte, og bestaae hovedsageligen af Ploug, Harv og tildeels Ahl, samt, hvor de sidstnævnte Redskaber ei kunne anvendes, af Spade og Hakke; det fortjener imidlertid at fremhæves, at der næsten i hvert Præstegjeld findes Enkelte, der anvende særdeles Flid og Omtanke ved Jordbruget, ja endog have med tildeels stor Opofrelse anskaffet forbedrede Agerdyrkningsredskaber, og er det umiskjendeligt, at deres Exempel har virket heldbringende; opnaaer Districtet derhos det Gode at see een, eller flere Landbrugsskoler istandbragte, vil Jordbruget — uanseet de Hindringer, locale og climatiske Forhold frembyde — utvivlsomt efterhaanden antage en ei uvæsentlig Betydenhed; det Fornødne, sigtende til Landbrugsskoles Oprettelse, er af Undertegnede indledet, og haabes med Sikkerhed, at dette Anliggende, som hvert andet af Interesse for Districtet, vil med Redebonhed blive imødegaaet og understøttet saavel af Amtsformandskabet som af Stats-

styrelsen. Der kan imidlertid, som nys paapeget, ei lades ud af Betragtning, at disse Egne, foruden det udbredte Leilændingsvæsen, ogsaa frembyde andre Vanskeligheder, som ville hindre Jordbruget fra at hæve sig til den Høide, som det kan naae i de Dele af Riget, der af Naturen ere mere begunstigede. Et ublidt Clima, det høist ustadige Veirligt, og i Særdeleshed den korte Sommer, lammer Vegetationen og hindrer Jorden fra at udvikle nogen betydelig Kraft. En Følge heraf er det, at den Jord, paa hvilken en Familie skal kunne erholde det Nødvendige, maa have en betydelig Udstrækning, for ved Størrelsen at erstatte, hvad der mangler i Frugtbarhed. Den store Udstrækning, hver enkelt Gaard saaledes har, gjør det saagodtsom umuligt at tænke paa Anbringelsen af Hegn, i Særdeleshed her, hvor billigt Hegnmaterial ikke er at erholde. Fremdeles medfører Gaardenes Størrelse, at Grøftegravning, samt andre til et bedre Jordbrug nødvendige Arbeider, ere særdeles bekostelige og besværlige, ligesom det og efter Terrainets Beskaffenhed er høist vanskeligt at iværksætte nogen fuldstændig Udskiftning af Fælledsskabet. Man maa derfor, under Erkjendelsen af, at Jordbruget her i Amtsdistrictet staaer meget tilbage, og at dets Fremme paakræver Foranstaltninger, som utvivlsomt i Tidens Løb ville bære gode Frugter, tillige have for Øie, at Districtets særegne Forholde bevirke, at Forbedringernes Gang kun kan være langsom.

De almindeligste Sædearter ere fremdeles Byg, Blandkorn, Rug og tildeels Havre samt Potetes. Byg og Potetes ere dog Hovedsæden. Forholdet imellem Kornsæden og Potetes er forskjelligt og Beretningerne desangaaende saalidet bestemte, at et nøiagtigt Forholdstal ei kan angives, men det maa formeentligen antages, at Kornudsædens Overvægt ikke er betydelig.

Af Sædearterne giver Kornet i Almindelighed 3 til 4 à 6 Fold og Potetes 5 til 8 a 10 Fold. I de sidstforløbne 5 Aar har saavel Korn- som Potetes-Avlen været god for den største Deel af Districtet, saa at Jorden har givet et ikke ubetydeligt Bidrag til Districtets Forsyning med de nævnte Producter.

Ligesom det imidlertid, selv om en stor Fremadskriden i Jordens Drift fandt Sted, aldrig kan være at vente, at Districtet skulde kunne brødføde sig, saaledes kan derom naturligviis ikke være Tale nu for Tiden, om end nok saa gode Aaringer indtræffe; Districtet har derfor ogsaa i de Aar, denne Beretning omhandler, havt betydelige Tilførsler af Korn. Spørger man imidlertid om, hvor stor Deel af Behovet Jorden har frembragt, og hvilken Deel deraf Tilførselen har udgjort, saa vil man finde, at Besvarelsen har særegne Vanskeligheder. For det Første beroer enhver Opgave over Districtets egen Avling paa et løst Skjøn, efterdi en stor Deel af det her avlede Korn maa antages at blive fortæret, inden Alt er optærsket, saa at Flertallet af Gaardbrugerne vanskelig kunne opgive Avlingens virkelige Størrelse; dernæst maa det bemærkes, at det maa ansees umuligt at erholde endog blot omtrentlig Angave af det Qvantum Korn, som indføres i Districtet. Tilførselen skeer nemlig til forskjellige Tider, og i en Mængde for: detmeste smaa Qvantiteter, og, da Kornet udelukkende føres fra indenrigske Steder, angives det ikke for Toldvæsenet her. En stor Deel Almuesmænd staae i directe Handelsforbindelse med Bergenske Kjøbmænd, og faae fra disse sendt deres Behov. Endeel kjøbe Kornvarer hos de Handlende — Andre forsynes af de Fartøier, som i Vinterfiske- og Fiskehentningstiden søge hertil, og endelig forbruges et ikke ubetydeligt Qvantum Russemeel, som erholdes deels ved de nordligere Præstegjeldes Samhandel med Tromsø, deels under Sommerfiskeriet i Finmarken, som søges af ikke faa Nordlændinge; ifølge det Anførte maa ethvert Skjøn om Størrelsen af det Qvantum Kornvarer, der i Districtet indføres, blive høist ubestemt.

I Amtets forrige Beretning er det antaget, at Helgeland behøvede en Tilførsel af omtrent en Fjerdedeel af Productionen, — Saltens Fogderi imellem en Trediedeel og Halvdelen, og hvad Lofodens Fogderi angaaer, at Districtets egen Production ikke afgav noget synderlig paaregneligt Bidrag til Kornforsyningen. Disse Opgaver nærme sig maaskee det virkelige Forhold; de ere vel baserede paa et Skjøn, hvorfor Enkeltes Forbrug er lagt til Grund, men man har idetmindste ingen Oplysning, som modsiger Overslagets Rigtighed. At Forholdet senere er undergaaet nogen væsentlig Forandring, kan ikke antages; vel have de sidst forløbne 5 Aar været bedre Kornaar, end forrige Qvinqvennium, ligesom der og i de sidste Aar som oven berettet, er optaget endeel Nyland, men den sidste Omstændighed har igjen foranlediget, at endeel gammel Ager er gjenlagt til Eng, og for øvrigt kræver den tiltagende Folkemængde en større Tilførsel, da Districtets Production neppe er tiltaget i samme Forhold som Folkemængden.

Hvad derimod Potetes angaaer, tør formenes, at Helgeland og tildeels Salten ikke alene avler det udfordrende Qvantum, men og kan have en Deel at afsætte, hvorimod Lofoden behøver Tilførsel.

De øvrige Sædearter, om hvilke Beretnin

er forlangt, ere saa godt som ikke Gjenstand for Dyrkning. Humle dyrkes formeentlig kun i Velfjorden (Annex til Brøns Sognekald), hvor Avlingen omtrent skal svare til Bygdens Fornødenhed. Med Lin og Hamp have Forsøg været anstillede, men dermed er ophørt, undtagen i Saltdalen, hvor endeel Hamp avles. Frugttræers Dyrkning tillader ikke Climatet, og hvad Haugevexter angaaer, da kan man neppe sige, at de ikke her kunne trives, men deres Pleie fordrer megen Omhu i Forhold til det Product, de formedelst climatiske Aarsager afgive; heller ikke er Haugevexters Dyrkning udbredt; den drives blot af Enkelte i hint Præstegjeld, og kan ikke paaregnes som nogen Indtægtskilde.

Vedlagte Tabel indeholder Oplysning om Jordbrugenes Antal, Matriculskylden, og om hvorvidt Udskiftningen er fremmet. Derimod er man ikke sat istand til at opgive hvormange Jordbrug, som benyttes af Eierne, og hvormange ere bortbygslede eller bortleiede, hvorom Oplysninger skulle være meddeelte under den i Begyndelsen af næste Aar anstillende Folketælling, under hvilken ogsaa Opgaver over Udsæd og Avl skulle indhentes.

Det bemærkes her skuttelig, at det Kongelige Selskab for Norges Vel ikke for Tiden har nogen Underafdeling i dette Amtsdistrict, som desaarsag ikke har havt nogen umiddelbar Nytte af Selskabets Virksomhed, naar undtages, at tvende Gaardmænd af Helgeland for Opførelsen af Steenfæhuus have fra Selskabet modtaget Pengebelønninger.

2. Fædriften.

Ved ovenmeldte almindelige Tælling er Opgave over de i Districtet forefindende Heste, stort Qvæg, Gjeder, Faar, Svin og Rensdyr ligeledes ønsket; nogen paalidelig Underretning om det nuværende Antal kan Amtet saaledes ikke meddele; men efter de Oplysninger, der indeholdes i Lensmændenes Indberetninger, er der neppe Grund til at antage, at nogen væsentlig Forandring med Hensyn til Antallet har fundet Sted i de sidste 5 Aar. I enkelte Districter, fornemmelig i Helgelands og den sydlige Deel af Saltens Fjordbygder, har vel Qvægavlen været i Tilvext, hvilken dog skal have været ubetydelig, og kan maaskee ballancere den Afgang, som i andre Præstegjelde har fundet Sted, deels paa Grund af den Ødelæggelse, Ulven har anrettet fornemmelig blandt Faarene, og deels fordi adskillige Gaardbrugere ere komne til Erkjendelse af, at det er en slet Oeconomi at holde mange Kreature, naar de ikke kunne fødes ordentlig. Denne Erkjendelse har imidlertid, som meldt, hidtil ikkun hos Enkelte vist sig frugtbar; thi som Regel gjælder endnu for en stor Deel fornemmelig i Saltens og Lofodens Fogderier den gamle Landeplage, at Almuen sætter ind, eller holder langt flere Kreature, end Høavlingen tilsteder. Uagtet nu det Manglende søges tilveiebragt ved Benyttelsen af Surrogater af forskjelligt Slags, saasom Fisk, Løv, Bark, Tang og Tarre, blive dog Kreaturene yderst daarligt fodrede, deels paa Grund af Midlernes Utilstrækkelighed, og deels fordi Størstedelen af de ommeldte Surrogater afgive et meget slet Næringsstof. Kreaturene ere saaledes hvert Foraar almindeligviis udmavrede, ja undertiden endog i den Grad, at Livet ikkun med Vanskelighed vedligeholdes, og alligevel medfører den omhandlede Foringsmaade betydelig Opofrelse af Tid, Kræfter og Møie.

En ligefrem Følge af dette ei alene ufordeelagtige, men og uforsvarlige Forhold er naturligviis, at Fædriften ikke afgiver det Product, som den under en fornuftig Bestyrelse kunde yde; saaledes tiltrænger de fleste Præstegjeld i Amtet Tilførsel af Fedevarer. Undtagelser i denne Henseende danner dog formeentlig Hemnæs, Vefsen og Velfjorden paa Helgeland, Buxnæs og Borge i Lofoden, fra hvilke Districter nogen Udførsel af Fedevarer finder Sted, samt Mels og Mo paa Helgeland, Lødingen, Saltdalen og Bugeren i Salten, Flakstad og Hasfel i Lofoden, hvilke Districter antages at producere omtrent hvad Almuen behøver.

Heste-, Qvæg- og Faare-Racerne maa, som i Beretningen af 1840 anført, i det Hele taget ansees for ret gode, og nogen væsentlig Forandring heri kan ikke siges indtraadt.

Samtlige modtagne Oplysninger gaae ud paa, at der i sidste Qvinqvennium intet Egentligt er foretaget til Engens Forbedring. Efter den Maade, paa hvilken Kreaturene almindeligviis fødes, er det umuligt fra Kreaturholdet at drage nogen Slutning med Hensyn til Engens Beskaffenhed, eller Størrelsen af det Qvantum Hø, som avles, ligesaalidt som man efter Kreaturenes Antal kan beregne Gjødselens Mængde; thi de slet fødte Kreature give naturligviis liden og lidet kraftig Gjødsel; sædvanlig er denne neppe tilstrækkelig for Agerlandet, hvisaarsag der i Almindelighed Lidet eller Intet bliver tilovers for Engen, og, da det vel alene hører til Undtagelserne, at opgjødet Ager lægges til Eng, savnes ogsaa denne Maade til Engens Forbedring.

Hvilket Forhold der er mellem Eng- og Agerland, kan af Mangel paa tilfredsstillende Oplysninger desangaaende ikke opgives. Hverken Agereller Englandet har været maalt, og fra Avlingen

kan ikke sluttes, selv om man var i Besiddelse af Oplysninger om Størrelsen af det Qvantum Hø, som erholdtes. Englandet er nemlig af en saa aldeles forskjellig Beskaffenhed, at endog paa en og samme Gaard kan det ene Stykke afgive flere Gange saameget Hø, som det andet; dertil kommer, at til Englandet ogsaa maa henregnes Ud-Slaatter, fra hvilke paa flere Steder den største Deel af Høavlingen hentes, og disse Slaatter ere som oftest af betydelig Udstrækning, saa at Agerlandet i Forhold dertil indtager en ubetydelig Qvotadeel; Lensmændene have saaledes ikke kunnet give, idetmindste noget paalideligt, Bidrag til Oplysning i berørte Henseender.

Forholdet mellem Besætning og Korn- samt Potetesavlingen er høist forskjellig i Amtets forskjellige Egne. I Lofodens Fogderi, hvor Fædriften er det Hovedsagelige, udgjør i de fleste Præstegjeld Korn- og Potetesavlingen et saare ringe Tal i Forhold til Besætningen. Anderledes er det i Saltens og Helgelands Fogderier, men ogsaa der er det forskjelligt, ikke alene præstegjelds- og sognevis, men og paa Gaardene i samme Sogn, hvis aarsag Intet med Sikkerhed kan angives, og det saameget mindre, som Amtet ikkun med Hensyn til enkelte Sogne har modtaget Oplysninger desangaaende; man har imidlertid Grund til at antage, at der paa en Eiendom, som føder 1 Hest, 8 à 9 Køer og 16 à 20 Faar, i Almindelighed udsaaes omtrent 3 Tønder Korn og $2\frac{1}{2}$ Tønde Potetes, hvilken Beregning i det Hele neppe afviger meget fra det virkelige Forhold. Som ovenfor bemærket, har Distrikt i de senere Aar været hjemsøgt af Ulve, som i flere Præstegjelde anrette ikke ubetydelig Skade paa Kreaturene, fornemmelig paa Faar og Gjeder. Da Antallet af bemeldte Rovdyr aarlig var i Tiltagende. opfordrede Amtet Formandskaberne paa Helgeland og i Salten til at føie hensigtsmæssige Foranstaltninger til Ondets mulige Standsning; flere af Formandskaberne indgik ogsaa paa at udlove større Præmier, end de da lovbestemte. Jagten blev derefter i de tilsvarende Præstegjeld dreven med langt mere Iver, end forhen, ligesom og en stor Mængde Gift blev udlagt paa forskjellige Steder; i sidste Vinter spordes ogsaa en kjendelig Aftagen i Ulvenes Mængde.

3. Skovdriften.

Skovene, som her i Amtsdistrictet næsten udelukkende findes i de indre Fjordbygder, bestaae hovedsagelig af Gran, der dog ikke naaer længer Nord, end til Ranen paa Helgeland, samt af Furu og Birk. Det forholder sig vistnok i Almindelighed saa, at Skovene ere i Aftagende, hvilket er saa meget rimeligere, som det maa erkjendes, at god Oeconomi sjelden er raadende ved deres Behandling, medens Tilgangen er høist ubetydelig, saasom god Vexterskov meer og meer forsvinder. Amtsdistrictets bedste Skovtragter findes i Vefsen og Ranen paa Helgeland, samt i Saltdalen og Bejeren i Saltens Fogderi. Fra disse Steder udføres, foruden hvad der medgaaer til Baadbyggeriet, hvorom nedenfor vil blive handlet, Tømmer, Bord, Brændeveed og forskjelligt Material til Benyttelse under Lofodfisket.

I Amtets øvrige Præstegjelde findes deels ingen Skov, og deels kun paa enkelte Gaarde, naar undtages Velfjorden i Brøns, samt Folden, Lødingen og Ofoden, hvilke Steder ere forsynede med fornøden Brændeskov. Forøvrigt hentes saavel Tømmer som Bord og Brænde fra andre Egne, fornemmelig fra Namdalen. Kyst- og Øboerne benytte Torv til Brændematerial og dermed er Districtet i Almindelighed ret vel forsynet. I Ranen tilvirkes endeel Kul og Tjære, samt i Bejeren og Saltdalen noget Tjære, men denne Drift er ubetydelig.

Med Hensyn til Statens Almindingsskove, der alene findes i Saltens Fogderi, er i Aar truffet den Foranstaltning, at Intet maa hugges uden efter Udvisning af Skovopsynsmændene, der til den Ende ere forsynede med Mærkøxer. Almindingsskovene ere ogsaa i Aftagende; de vigtigste af dem findes i Saltdalen og Bejeren, hvorimod de i Bodø, Folden, Hammerø, Lødingen og Ofoden nu ere af mindre Betydenhed.

Ifølge vedlagte Tabel er Saugbrugenes Antal i Helgelands Fogderi 91 og i Saltens Fogderi 4.

4. Fiskeriet

betragtes — som i foregaaende Beretninger anført — fast over det hele Amtsdistrict som Almuens Hovednæringskilde, og drives med særdeles Forkjærlighed, samt med en Omhu og Kraft, som ikke vises nogen anden af Næringsveiene.

I de Aar, om hvilke her handles, har Vinterfiskeriet i Lofoden, hvad Partiernes Størrelse betræffer, været middelmaadigt, undtagen i 1843, da det var noget bedre; Udbyttet derimod har paa Grund af de høie Priser været ret godt, men dette er i de sidste Aar ikke blevet jevnt fordeelt paa den fiskende Almue. Fiskerierne have nemlig i den seneste Tid været mindre stadige i Vaagens Sogn hvor Fangsten tilforn hovedsagelig er foregaaet Fisken har nu i det Store søgt hen til de vestligere i Lofoden beliggende Vær, hvorved den samme steds fiskende Almue har erholdt betydelige Lod der, medens Fiskerne i de østlige Vær i Alminde

lighed have faaet et høist maadeligt Udbytte. Dette har især været Tilfældet med Fiskerne fra Saltens nordre Præstegjelde, hvis Beboere paa Grund af de mislige Fiskerier ere geraadede i stor Fattigdom.

Foruden Lofodfiskeriet driver Almuen Sommerfiskeri fornemlig efter Sei, men dette Fiskeri, skjøndt det paa flere Steder, særdeles i Bø, Øxnæs, Overberg, Flakstads og Værø Præstegjelde i Lofoden, samt i Bodø Præstegjeld i Salten har givet nogenledes Udbytte, har ogsaa været meget ustadigt, og i det Hele i Aftagende.

Sildefiskeriet har heller ikke været saa stadigt og rigt som i ældre Tider; det er især foregaaet i Brønø, Alstahaug og Rødø Præstegjelde, i Hasfels og Bøes, samt i Ofodens og Bodøes, men Fangsten har her været mindre betydelig, og neppe tilstrækkelig for Egnens Behov, undtagen i Aarene 1843 og 1844, da et stort Sildefiske indtraf i Eidsfjorden, der stikker sig ind mellem Hasfels og Bø Præstegjelde.

Sommerfiskerierne i Finmarken søges fremdeles af ikke faa Fiskere fra dette Amtsdistrict, og det antages, at de i Almindelighed erholde et ganske godt Udbytte. Ligeledes har Finmarkens Sildefiskerier med Held været søgte af Nordlændingen, naar dette Fiskeri mislykkedes inden Districtet.

Af andre Fiskeforter fanges ikke betydeligt. Qveite fiskes paa de fleste Steder langs Kysten, men intetsteds i nogen betydelig Mængde. Lax fanges og paa forskjellige Steder over hele Districtet, dog fornemmelig i Helgelands Fjorde, men Fangsten er ikke tilstrækkelig til Districtets Forsyning. Haakjerringfiskeriet er ringe, og Brygden faaes sjelden. Som i forrige Beretning anført, anstilledes Forsøg paa Bankfiskeriets Drift, men hermed ophørtes, da Driften gav Tab. Til Huusbrug fiskes langs hele Kysten en ikke ringe Deel Uer, Smaatorsk, Flyndre, Hyse og anden Smaafisk.

Ferskvandsfiskerierne ere af ringe Betydenhed.

Af Fiskeproducterne tilvirkes Skreien, Sei, Langer og Sild, samt Tran og Rogn til Kjøbmandsvarer, og udføres fornemmelig til Bergen, Trondhjem, Christiansund og Tromsø. At opgive Qvantiteten af den Fisk, som fanges, er aldeles umuligt. Fiskerne selv, om man vilde examinere hver enkelt af dem, kunne ikke angive det; thi de holde ingen Regning over hvad de forbruge selv, og sælge hjemme. Udbyttet af Lofodfiskeriet, som dog paa flere Maader controlleres, kan heller ikke med nogen Nøiagtighed ventes oplyst. Om man end kjender Antallet af de dette Fiske søgende Baade — hvilket vanskeligt kan opgives formedelst Fiskernes Flytning mellem Værene, ved hvilken Flytning intet nøiagtigt Opsyn kan føres (man anslaaer dog neppe for høit ved at paaregne Lofoden i Vinterfiskeriden besøgt af mindst 3500 Baade med almindelig 6 Mands Besætning, og af en 200 Fartøier)—, vilde en Slutning derfra være høist usikker, efterdi det er en Kjendsgjerning, at Udbyttet er aldeles forskjelligt. Medens der paa een Baad fiskes indtil 40 Tønder Lever, hvilket svarer til omtrent 10,000 Stkr. Skrei, kan Andre ikke naae Halvdelen, og der gives endog, især i de senere Aar, Baade, hvorpaa der ikke er fisket mere end 8 Tønder Lever, eller 2000 Fisk.

I Opgaven over udført tørret Fisk er tildeels ogsaa indbefattet andre Fiskeforter, og om Qvantummet af den i Lofoden følgte Raafisk haves ingen anden Oplysning, end den Veiledning, Tiendelister og Angivelser til Erlæggelse af Medicinalafgift yder; men heraf erholdes neppe noget rigtigt Begreb om den virkelige Fangsts Størrelse.

Indberetningerne fra Lensmændene i efternævnte Districter indeholde følgende omtrentlige Opgaver, hvorefter skal være fanget: i Vaagens Sogn, 1841, 263,644 Vog, 1842, 297,326 Vog, 1843, 247,051 Vog, 1844, 340,241⅔ Vog og 1845, 205,612⅓ Vog; i Gimsø og Valberg Sogne for alle 5 Aar tilsammen 12,850 Vog; og i Borge Sogn, 1841, 225,000 Stkr., 1842, 246,000 Stkr., 1843, 302,500 Stkr., 1844, 282,500 Stkr. og 1845, 405,000 Stkr. (af et saakaldet stort Hundrede Torsk 120 Stkr. erholdes omtrent 4 à 5 Vog Rundfisk).

Derimod have Lensmændene i Buxnæs, Flakstad, Bø og Øxnæs, inden hvilke Districter tildeels betydelige Fiskevær ligge, ikke formaaet at opgive Qvantummet af hvad der er avlet.

Nogen Veiledning til Oplysning om Fangstens Qvantitet i de forskjellige Aar kan dog formeentlig søges i de Opgaver, efter hvilke Medicinalafgiften er indfordret. Amtet har desaarsag af Medicinalfondets Regnskaber erholdt opgivet, hvilket Beløb Medicinalafgiften har udgjort i Qvinqvenniet. Af denne Opgave, som her vedlægges, erfares, at Raafiskafgiften, indberegnet den Senjens og Tromsø Medicinalfond tilkommende Andeel, har vøbet til 2,236 Spd. 22½ ß., og Afgiften af andre Fiskevarer til 11,886 Spd. 28½ ß. Til det Qvantum Fiskevarer, som kan beregnes efter den saaledes erlagte Afgift, maa, foruden hvad der muligens er fordulgt, lægges de afgiftsfrie Fiskeproducter, hvilke i det Hele maa have udgjort et meget betydeligt Parti, hvis Størrelse imidlertid umulig kan bestemmes. Efter Opgaven ved forrige Femaarsberetning udgjorde Medicinalafgiften

af Raafisk 4,857 Spd. 79 ß., og af andre Fiskesorter 16,492 Spd. 6 ß. Det sees heraf, at Fiskerierne i det forrige Qvinqvennium vel afgive et større Product, men den høiere Pris, som fornemmeligen i de senere Aar har været gjældende, opveier sandsynlig den mindre Qvantitet. Ved at beregne Middelprisen paa Fiskevarer ved det fornemste Marked, Bergen, efter en Opgave, Amtet anseer paalidelig, udkommer, at bemeldte Varer efter Fradrag af Fragten har udbragt: Rundfisk omtrent 1 Spd., Titling noget over 4 Ort, Rotskjær henved 4 Ort, Storsei 3 Ort, Middelssei 2 Ort 8 ß., Smaasei 1 Ort 10 ß. og Langer 4 Ort 12 ß., Alt pr. Vog, samt blank Tran 11 a 12 Spd. og brun Tran omtrent 11 Spd. pr. Tønde.

Ved Maaden, hvorpaa Fiskevarerne tilvirkes, kan neppe nogen væsentlig Forbedring være at paavise. Dog holdes formeentlig Gjeldbruget i bedre Stand, end tilforn, ligesom der er Grund til at antage, at Roerboderne, som benyttes af Almuen under Opholdet i Lofoden, i Almindelighed ere forbedrede. Naar undtages, at Garnbruget mere og mere udbredes, og at enkelte Fiskere benytte Glaskavler istedetfor Kavl, ellers af Træ, for at hæve Garnene fra Bunden, er der neppe foregaaet nogen Forandring med Hensyn til Fiskeredskaberne.

Slutteligen kan man ved nærværende Post ikke lade ubemærket, at til Held i flere Henseender for dette District er i Aar under 6te September udkommet en Lov, betræffende Ophævelse af den Geistligheden og Staten tillagte Andeel af Fisketienden.

5. Bjergværksdrift

finder ikke Sted i dette Amtsdistrict; den paa Gaarden Vatnefjord i Vaagens Præstegjeld optagne Kobbermalmanvisning er allerede standset, efter at Driften havde paaført Entrepreneurerne ikke ubetydeligt Tab. Heller ikke drives af Mangel paa Affætning de Jsenfarvebrud, som findes i Hasfels og Øxnæs Præstegjelde, ligesaalidt som Jernmalmgruben paa Gaarden Ormlien i Mo Præstegjeld. I Vefsen skulle Kobber- og Kromjernanvisninger være fundne, men de ere endnu ikke undersøgte af nogen Bjergkyndig; derimod var Saadant Tilfældet med Malmanvisningen i Ofoden, dog uden at Drift er paafulgt.

Et Veianlæg fra det svenske Kobberværk Schanglie, beliggende i Nærheden af Rigsgrændsen, til Bunden af en af Ofodens Fjordarme, til Transport af Værkets Production og dets Fornødenheder, var for 2 Aar siden paatænkt. Afstanden mellem Værket og bemeldte Fjordbund udgjør omtrent 6 Mile, og blev Terrainet i 1844 undersøgt ved en af Værkets Eiere, som dog ikke skal have fundet Anlægget udførligt, hvilket er at beklage, da Varetransporten ellers vilde givet Anledning til nogen Arbeidsfortjeneste, hvortil hiin Fjordbygds fattige Beboere hoiligen trænge.

6. Fabrik og Industrianlæg

kjendes ikke i Lofodens Fogderi, og heller ikke i Saltens, naar undtages nogle faa Vandsauge, med Hensyn til hvilke Forklaring vedlægges, tillige omfattende Saugbrugene i Helgelands Fogderi. Dette District har forøvrigt nogle faa og mindre betydelige Fabrikanlæg, med Hensyn til hvilke Forklaring vedlægges. I Amtsdistrictet findes endelig en Mængde smaa og for det meste meget ufuldkomment indrettede Bækkeqværne, hvilke dog afhjælpe Almuens Behov.

7. Binæringer.

Huusfliden indtager omtrent samme Standpunct, som efter forrige Beretning, ja er vel endog mere tiltaget i enkelte Præstegjelde; i Almindelighed bestaaer den, forsaavidt den qvindelige Huusflid angaaer, i Vævning af uldne Toier og af det grovere Slags, samt i Strikning af Strømper og Vanter, men i flere Egne tilvirkes ogsaa finere Toier; Productet svarer imidlertid ikke til Districtets Fornødenhed, hvisaarsag ikke ubetydeligt indføres. Mandfolkenes Huusflid indskrænker sig til Forarbeidelse af de simplere Slags Arbeids-Gaards- og Fiskeredskaber. Dog produceres desuden i Ranen, Vefsen og Saltdalen endeel simplere Trævarer. Paa gode Haandværkere er der Mangel, saa at det paa faa Undtagelser nær ikke er muligt inden Districtet at faa ordentlige Haandværksarbeider udførte; endog gode Bygningsarbeidere maae som oftest hentes fra sydligere Egne. En ikke ubetydelig Indtægt tilflyder enkelte Præstegjelde ved Baadbyggeri. Saaledes er i Qvinqvenniet bygget i Mo Præstegjeld 1069 Baade, i Hemnæs 161 Fembøringer samt 217 mindre Baade, og i Saltdalen aarlig 30 a 40 Fembøringer, og omtrent et lige Antal mindre Baade. Fra disse Districter erholdes saaledes den største Deel af de Baade, Amtsdistrictet tiltrænger. I Bindalen, Velfjorden, Vefsen, Bejeren og Ofoden bygges ligeledes endeel, for det meste smaa Baade, men blot til eget Brug, og neppe tilstrækkeligt dertil, naar undtages Bindalen, hvorfra aarlig nogle Smaabaade afhændes.

Af Fartøier ere efter de erholdte Oplysninger kun 4 byggede i Qvinqvenniet, nemlig en Jægt paa 22 Commercelæsters Drægtighed i Velfjorden, 2 Jægter, tilsammen drægtige 56 Commercelæster, i

Gilleskaal, og i Saltdalen 1, hvis Drægtighed ei er opgivet. Det er iøvrigt at befrygte, at ligesom det allerede nu er vanskeligt at erholde bequemme Materialier til Fartøiers Bygning, saaledes vil om ikke lang Tid Skovens Tilstand bringe Baadbyggeriet i Aftagende.

Jagten giver ikke betydeligt Udbytte. Den indskrænker sig hovedsagelig til Fangst af Fuglevildt i Fjelddistricterne, hvilken Fangst giver et meget afvexlende, og i de sidste Aar ringe Udbytte. Som oven bemærket, havde Bestræbelserne for Rovdyrs Ødelæggelse tiltaget. Paa flere Steder drives Ræve- og Odderfangst, fornemmelig med Jern eller Saxe. Denne Bedrift er meget usikker, og nu mindre fordeelagtig, efterdi Skindenes Priis betydelig er aftagen. Af Kobbe eller Sælhund skydes endeel, fornemmelig af Søfinnerne i Saltens nordligste Præstegjelde. At angive Jagtens omtrentlige Udbytte, er ikke muligt; dertil er saavel Driften, som Productets Afhændelse for adspredt.

Af Duun- og Æggevæhr have vedkommende Eiere i Almindelighed god Fordeel, hvilken sikkerlig er bleven forøget ved den Beskyttelse, hvormed Loven af 30te August 1842 har omhægnet disse Eiendomme, der og af Besidderne almindeligen vises megen Omhue. I gode Aaringer udføres til sydligere Egne en ikke ubetydelig Deel saakaldet Multegrød, fornemmelig fra Overbergs Præstegjeld i Vesteraalen.

Fragtfarten bestaaer hovedsagelig i Udførsel af Districtets Fiskeproducter, fornemmelig til Bergen, og Hjemførsel af Fornødenhedsvarer. Denne Fart skeer ved de nordlandske Jægter, der i Almindelighed foretage 2 Reiser aarlig til Bergen i de saakaldte Stævner, foruden en Vintertour til Lofoden i Fisketiden, og ofte en Sommertour samme steds hen, for at afhente den tørrede Fisk. Denne Fragtfart, som i ældre Tider var meget fordeelagtig, er nu ved den stedfundne Forøgelse i Jægternes Antal, i Forening med de indtrufne ikke rige Fiskerier, mindre lønnende for vedkommende Jægteeiere, og det har i de senere Aar ikke været sjelden, at endeel Jægter have været i Uvirksomhed, og at andre ere sendte med halv Last. Fragten er derhos tildeels gaaet ned fra hvad i forrige Beretning er anført til endog 6 ß. pr. Vog Fisk, medens Folkehyren fremdeles er den samme, nemlig 25 a 35 Spd. for Styrmanden, og 8 a 10 Spd. for hver af Mandskabet, Alt pr. Reise og paa egen Kost. Nogen Fragtfart finder ogsaa Sted, ved Hentning af Træmaterialier fra Namdalen, men derimod ikke Landtransport af Varer, naar undtages, at Beboerne af de længere ind i Landet gaaende Dalfører, saasom Vefsen, Ranen, Bejeren og Saltdalen, føre deres Producter til Søen og andre Fornødenhedsvarer hjem. Denne Transport besværliggjøres ved tildeels Mangel paa gode Veie, og det er ikke at paatvivle, at disse Bygder vilde vinde betydeligt ved et forbedret Veivæsen, hvis Indførelse imidlertid hindres ved Veiens Længde, den forholdsvis ringe Befolkning, og endelig Almuens Ulyst til at befatte sig med Veiarbeide.

Landmandens Producter, fornemmelig Fiskernes, afsættes hovedsageligen til Kjøbstæderne Bergen, Christianssund og Tromsø, foruden til Districtets egne Handelsmænd, og til Trondhjemske Fartøiførere, der i Sommertiden søge hid. De øvrige Handelsvarer, hvis fornemste Afløbssted er Bjørns Marked paa Helgeland, bestaae i Baade og Fedevarer fra Helgelands Fjordbygder, samt Dunn og Fjær. Dette Marked, hvis Trafik er livlig, og omsætter Varer for en ikke ubetydelig Capital, er stærkt søgt ikke allene af Helgelands og endeel af Saltens Almue, flere af Districtets Handelsmænd, men og af Kjøbmænd fra de sydligere Byer; derimod ere Sleipenæs og Titrums Marked af langt mindre Betydenhed, hvorfor det har været under Ventilation at see dem ophævede, mod at Varigheden for Bjørns Marked skulde udvides til 5 istedetfor som nu 3 Dage. Ved nogle af de saakaldte Tiendebytter, fornemlig i Ranen og Vefsen, afsættes heller ikke lidet af de sidst opregnede Vareforter. Disse Afløbskilder, i Forening med Handelsstederne, samt Bodø Kjøbstad og de Districtet søgende fremmede Fartøier, ere formeentlig tilstrækkelige ved Siden af den ved Lov 8 August 1842 hjemlede friere Handel, der i flere Præstegjelde benyttes.

Af Handelsmænd gives i Helgeland 39, af hvilke 37 tillige ere Gjæstgivere, i Saltens Fogderi 31 Handelsmænd, som alle tillige ere Gjæstgivere, og desuden 2 Gjæstgivere, der ikke have Handelsret; i Lofoden er Handelsmændenes Antal 54, og ere de alle tillige Gjæstgivere.

Paa faa Undtagelser nær ere de fleste Handelsmænd forsynede med de Varer, Almuen behøver, og borttuske sædvanlig disse med Fiskevarer, som udskibes hovedsageligen til Bergen. Handelsmændene ere i Almindelighed Jægteeiere, og drive de fleste af dem et betydeligt Lofodbrug ved leiede Folk.

Nogen Arbeidsfortjeneste afkaster Tørringen af Klipfisk, som i dette Amtsdistrict foregaaer i Hammerø, Stegens, Foldens, Bodø, Gilleskaal og Rødø Præstegjelde. Imidlertid er det tvivlsomt, om dette Arbeide, der foregaaer til samme Tid som Vaaraannen, og lokker mange Hænder fra

denne, ikke er til ligesaamegen Skade som Gavn for vedkommende Districter, i Særdeleshed da Dag-lønnen, 24 ß. for Voxne og 12 a 20 ß. for Børn, vel ofte anvendes paa en mindre hensigtsmæssig Maade, hvortil Arbeidet og Opholdet paa Torre-pladsen giver Anledning.

Til Binæringer kan fremdeles henregnes et ikke ganske ubetydeligt Udbytte af et Klæber- eller Grydesteensbrud i Ranen, af hvilket produceres endeel Kakkelovnsrør, Kakkelovne m. m. Fra Foldens Præstegjeld afhændes nogle Mollestene, hvilke dog ere smaa.

8. Om Districtets Tilstand i Almindelighed.

Til Oplysning i denne Henseende vedlægges underdanigst de fra vedkommende Sorenskrivere modtagne Tabeller, hvilke indeholde Forklaring for hvert af de sidste 5 Aar om: a, Beløbet af thinglæste Gjeldsbreve og Skifteudlæg, hvorved Pant er givet i faste Eiendomme; b, om aflæste Pante-heftelser af samme Slags, og c, over Kjøbe-summen for afhændede faste Eiendomme. Derhos vedlægges Opgave over Størrelsen af den Gjæld, for hvilken Executions- og Udpantningsforretninger ere afholdte. Ved at see hen til Opgaverne Litr. a og b erfares rigtignok, at de thinglæste Pante-heftelser overstige de aflæste, og det, forsaavidt Saltens og Lofodens Fogderier angaaer, med en i Forhold til det hele Pantebeløb ikke ubetydelig Sum; men herfra kan man ligesaalidt slutte, at nogen Tilbagegang i disse Districters oeconomiske Forfatning har fundet Sted, som man af den Omstændighed, at de til samme Tid afholdte Execu-tionsforretninger kun angaa et forholdsvis ringe Beløb, kan uddrage, at Forfatningen maa være god. Sagen er nemlig den, at de ommeldte Trans-actioner ikkun for en ringe Deel, eller i det mind-ste for et meget ubetydeligt Beløb, angaaer den egentlige Almue, hvis Masse ikke har fast Eien-dom hverken at sælge eller pantsætte, hvorimod Almuens Gjeld til Bergens Kjøbmænd og Distric-tets Handelsmænd vistnok opstiger til et Beløb, om hvilket man ikke kan danne sig noget Begreb, ved at see hen til de afholdte Executionsforret-ninger.

Omendskjøndt der neppe er nogen Grund til at antage, at Almuens ommeldte Gjeldsforpligtel-ser i Qvinqvenniets Løb ere aftagne, kan man dog ved at overveie Forholdene formeentlig ikke komme til andet Resultat, end at Forfatningen i det Hele ikke er gaaet tilbage. Undtagelser her-fra danne fornemmelig Saltens nordligste Præ-stegjelde: Hammerø, Lødingen og Ofoden, i hvilke stor Fattigdom herskер. Grunden hertil maa i Særdeleshed søges deri, at Almuen, som hidtil stadig har søgt Lofodens østlige Fiskevæhr, hvor Fiskerierne i de senere Aar deels have været ube-tydelige, og deels aldeles ere mislykkede, desaarsag har havt et yderst ringe Udbytte af Vinterfiskeriet, som for bemeldte Præstegjelde, hvis Jordbrug af-giver ringere Provenu, end Fogderiets og Amtets sydligere Egne, er af den største Vigtighed. De Egne, som antages at være blandt de meer vel-staaende, eller hvor Forfatningen i de senere Aar noget har forbedret sig, ere formeentlig Hemnæs paa Helgeland, Skjerestad, Saltdalen, Gilleskaal og Bejeren i Salten, samt Borge, Buxnæs og Moskenæs i Lofoden.

Størrelsen af Tjenestefolks Løn er forskjellig i Amtets forskjellige Fogderier. I Helgelands Fog-deri lønnes en Karl med 20 a 24 Spd. eller og med 12 a 18 Spd. tilligemed endeel Naturalpræ-stationer, saasom visse Klædningsstykker, eller Dags-roer (en Sjettepart af en Karls Lod under Vin-terfiskeriet); en Tjenestepiges Løn er i Almindelig-hed 5 Spd. og nogle Klædningsstykker in natura. I Saltens Fogderi er efter Opgaverne Lønnin-gerne i Gjennemsnit noget høiere, og i Lofodens Fogderi stiger Lønnen for en Tjenestekarl indtil 30 Spd. og enkeltvis derover, samt for en Tjeneste-pige til 10 Spd.

Daglønnen for Mandspersoner varierer mel-lem 20 og 30 ß., foruden Kosten, eller mellem 40 a 48 ß. paa egen Kost; for Qvindepersoner er Daglønnen 12 a 16 ß., samt Kosten.

Veivæsenet staaer omtrent paa samme Stand-punct, som under 31te December 1840 indberettet; i Vefsen, Hemnæs og tildeels Mo Præstegjelde vises fremdeles Interesse i denne Retning, hvor-for flere nye Veistykker, skjøndt nu ei fuldførte, ere tilkomne; i Saltdalen er Bygdeveien forlæn-get $\frac{1}{2}$ Miil, derimod er Veianlægget gjennem Bux-næs og Borge Præstegjelde paa Grund af ind-truffne Omstændigheder midlertidigen stillet i Bero; i Flakstads og Lødingens Præstegjelde har Veian-lægget ikke været at paabegynde, ei heller Passagen over Eidet mellem Hasvels og Vaagens Præste-gjelde at udbedre; om Anlæg paa Statscassens Bekostning af en Hovedvei gjennem Helgelands Fogderi fra Nordre Trondhjems Amts Grændse til Bunden af Bejerens, eller Saltens Fjord, har været underdanigst ansøgt, men samme er end ei bevilget.

Med Hensyn til Bygdemagasinerne vedlæg-ges Opgave. Sparebanker, private Brand- og andre Assuranceforeninger findes ikke i Districtet

B. Kjøbstaden Bodø.

Dette Sted er fremdeles af ringe Betydeed, men kan dog ikke antages i Qvinqvenniet at ære gaaet tilbage; Handelen er liden, da Stedets Opland hovedsagelig bestaaer i Bodø Præstegjeld, vor ikke synderligt haves til Afsætning. Nogen Handel føres vel med de nærliggende Skjerstads g Saltdalens Præstegjelde, men ogsaa her gives Handelsmænd, hvem den største Deel af disse Byers Handel udenfor Stævnstiderne tilfalder.

Fra Saltens Fogderies øvrige Præstegjelde r Byen adskilt ved store Fjorde og fordetmeste aardsøgte Havstykker, hvilke gjør Vedligeholdelen af en stadig Communication umulig. Nogen irecte Handel med Udlandet har Stedet for Tien ikke; vel forskrives enkelte Varesorter fra Udandet, men Hjemførselen skeer ved andre Kjøbteders Fartøier. Jaar besøgtes Byen af et udenigsk Skib, hvori blev indladet endeel Fiskevarer, om kjøbtes her paa Stedet. Byen har ogsaa, baa de senere Aar nær, været søgt af et Russisk Fartøi, hvis Ladning, Meel og andre Fornødenhedsvarer her ere blevne følgt og deels borttusket nod Fiske og Skindvarer.

Tabellarisk Opgave over de Handelsberettigede, og de ved Handelen ansatte Betjente vedlægges.

Skibsfarten sysselsættes alene ved Export til Bergen og tildeels andre indenrigske Byer af Fiskevarer, samt i Transporten fra bemeldte Steder af Varer til Districtets Behov. Af Fartøier eier Stedet 2 Jægter og een Slup. Skippere, som have Borgerskab, findes ikke.

Haandværksdriften kan ikke antages at være gaaet fremad, og indskrænker sig alene til de simplere Fre[illegible]ingelser. Nye Arter af Haandværkere have ikke bosat sig, og det Arbeide, som produceres, afsættes blot paa Stedet og i nærmeste Landdistrict.

Tabellarisk Opgave over Antallet af Stedets Haandværkere vedlægges.

Bjergværksdrift, Fabrikanlæg og Skibsbyggeri findes ikke. Jordbrug drive flere af Stedets Beboere, som besidde nærliggende Gaarde. Byens Jorder, forsaavidt de ikke ere bebyggede, bortleies til Stedets Indvaanere, og benyttes deels som Engeland, hvilket aarlig udvides og forbedres, og deels til Havnegang og Torvskjær. Byens Havn er i senere Aar ved offentlig Foranstaltning forsynet med en Deel Fortøiningsringe, hvilket og er Tilfældet med adskillige af de bedre Havne i forskjellige Præstegjelde; ligeledes er ved Indseilingen til Byen fra Saltens Fjord af anbragt Sømærke, og deslige findes nu ved ovenmeldte Forføining paa flere andre vigtige Puncter for Indenskjærsfeiladsen.

En Tjenestekarl lønnes i Bodø By med 20 a 30 Spd. og en Pige med 10 til 15 a 18 Spd.; Daglønnen for simple Arbeidere er 20 a 24 ß. for Mands- og 12 a 16 ß. for Qvindepersoner, foruden Kosten. Byens Gader ere ikke brolagte, men iøvrigt i god Stand; Sparebank, private Brand- eller andre Assuranceindretninger gives ikke paa Stedet.

Nordlands Amt, Bodø den 31te December 1845.

Underdanigst

Stabell.

Finmarkens Amt.

Til Kongen!

Til Følge Deres Majestæts naadigste Resolution af 23de December 1839 meddeles herved underdanigst Beretning om Finmarkens Amts-Districts oeconomiske Tilstand i de 5 Aar fra 1841 til 1845 inclusive.

A. For Landdistrictets Vedkommende.

1. Jordbruget.

Allerede dette Amtsdistricts nordlige Beliggenhed indeholder Grund nok for at Jordbruget sammesteds aldrig kan naae nogen Fuldkommenhed. Imidlertid er det en Selvfølge, at der i denne Henseende er en væsentlig Forskjel mellem dette vidtstrakte Districts nordlige og sydlige Dele. Efter Undertegnedes Erfaring kan man med Hensyn til Vegetationen passende inddele Finmarkens Amt i 3 Dele, af hvilke den første indbefatter Hammerfest og Østfinmarkens Fogderier og de ved Havkanten beliggende Dele af Altens Fogderi og af Tromsø (Skjærvø, Carlsø, Lyngens og Tromsø Præstegjelde), den anden indbefattende de længere ind i Landet beliggende Strækninger af Altens Fogderi samt af Tromsø og de for Havets umiddelbare Paavirkning udsatte Dele af Senjen, og den tredie indbefatter det øvrige Senjen.

Den førstnævnte Deel af Amtsdistrictet antages at ligge udenfor Korn- og Potetes-Vegetationens Grændse. De enkelte Forsøg, der kunne synes at antyde det Modsatte, kunne vistnok i naturhistorisk Henseende have nogen Interesse, men ere dog af alt for ringe Betydenhed og alt for usikre til at de i statsoeconomisk Henseende skulde komme i Betragtning. At Korn og Potetes i hine Egne opnaae Modenhed, hører i den Grad til Undtagelser, at det efter Undertegnedes Formening ikke vil lønne Umagen at anstille Forsøg derpaa. Derimod kan Egnen ikke ansees aldeles uskikket for Haugevexter. Foruden at Næper sammesteds naae en temmelig Grad af Fuldkommenhed, kan der dog i de fleste Aar gjøres Regning paa at avles Salat, Karse, Timian, Rødditker og overhoved saadanne simplere Haugevexter, som enten ikke behøve at opnaae nogen Modenhed eller opnaae denne i kort Tid.

I den anden ovenfor nævnte Deel af Amtsdistrictet kan der i mange Aar avles modent Korn, navnligen Byg samt Potetes, og synes de sidstisær i de indre Dele af Lyngen at opnaae en temmelig Grad af Fuldkommenhed, ligesom deres Dyrkning i de senere Aar er tiltaget. I Alten og paa Tromsø er der i enkelte Aar avlet moden Rug, sjeldnere Havre, men de hermed anstillede Forsøg maa snarere ansees som et Liebhaberi end en Næringsdrift, hvortil Jordbruget overhoved heller ikke i denne Deel af Distrectet nogensinde kan ventes at ville hæve sig. Af Haugevexter kan dog her avles de fleste i Husholdningerne brugelige, saasom, foruden de fornævnte, Kaal, Gulerødder, Sukkerærter, Rødbeder o. s. v.

I Senjen synes derimod ikke climatiske Forholde at lægge nogen absolute Hindringer i Veien for Jordbruget som Næringsdrift. Korn- og Potetesavlingen ansees her at være lige saa aarvis som i de fleste Fjeldegne i Christiania Stift, og om dette District end ikke i gode Aar kan brødføde sig selv, har dog et indtræffende Misvextaar her en væsentlig Indflydelse paa Almuens oeconomiske Velvære.

I Henhold til disse almindelige Bemærkninger vil den Beretning, Amtet underdanigst har at afgive angaaende Jordbruget her i Distrectet ikke kunne ansees som vedkommende den først omhandlede Deel af samme, i mindre Grad den anden Deel men fornemmelig den sidstnævnte Deel af Distrectet.

Nogen egentlig Opdyrkning af Nyland i den Betydning, hvori Ordet tages i de Egne, hvor Agerbruget udgjør en Hovednæring, finder i disse Egne ikke Sted i nogen særdeles Udstrækning. Opdyrkningen bestaaer for det Meste kun deri, at Vedkommende nedhugge den Smule Lovskov, der findes paa et Jordstykke, eller, hvis det er Myr

tarveligen opgrøfter denne, og i det Høieste forsyner Stykket med et simpelt Hegn, hvilket sidste dog skeer sjeldnere. Jordbunden søger man derefter at forbedre deels ved Grindgaaen, hvilket bestaaer deri at smaa Stykker skiftevis indhegnes ved Hjælp af Grinder, indenfor hvilke Kreaturerne slippes om Natten og i Hvileliderne om Dagen, deels ved at føre Gjødsel ud over Græsvolden. Nogen fuldstændig Opbrydning af øde Mark er derimod ikke sædvanlig og endnu mindre noget Sædskifte paa det Opbrudte for at gjøre dette mere skikket til Ager og Engeland.

Som Bilag Nr. 1 vedlægges underdanigst 4 tabellariske Opgaver fra Amtsdistrictets 4 Fogder over Jordbrugenes Antal, Matriculskyld ɔc., med et af Amtet forfattet Uddrag deraf, i hvilket dog Rubrikken angaaende opbrudt Ager af udyrket Jord i Senjen og Tromsø Fogderi formeentlig bør forstaaes overeensstemmende med Foranstaaende, idet Amtet efter de Meddelelser fra Lensmændene, hvortil denne Opgave støtter sig, og af egen Erfaring har Grund til at antage, at under opdyrket Nyland er indbefattet saavel Engeland, der paa den angivne Maade er indtaget af Udmarken, som fornemligen Ager, der er opløiet af Engeland (Nyland). Da her nemlig som meldt med faae Undtagelser ikke bruges noget Sædskifte eller Ombytte af Ager og Eng, saa bliver et Stykke Engelands Opløining til Ager Noget, hvorpaa der lægges Vægt, da Jordens Bestemmelse derved for stedse forandres.

Med Hensyn til Dyrkningsmaaden, da følges med al Jord den samme Fremgangsmaade som anført om den ny optagne. Hvad der engang er udlagt til Ager vedbliver stedse at være Ager, da man kun, naar Jordens Productivitet i alt for mærkelig Grad aftager, lader den et Aar ligge brak og Engen forbedres kun ved Grindgaaen og og Gjødslen paa Volden, hvorved bruges den Fremgangsmaade, at Gjødningen, saasnart Marken om Foraaret er bar, udbredes i et tyndt Lag, og derefter naar Kraften antages at være udtrukken, ved Hjælp af Riisbuske, som kjøres eller trækkes over Marken, samles i Hauge samt siden bortføres. Ogsaa har man i den senere Tid begyndt med Held at benytte Trangrugge (det ved Tranbrænding fremkomne kjødagtige Affald af Leveren) som Gjødningsmiddel.

Amtet tør ikke ubetinget antage at denne simple Dyrkningsmaade, i hvilken der i de sidste 5 Aar ikke vides at være foregaaet nogen væsentlig Forandring, i disse Egne skulde være forkastelig, eller at det vilde være til nogen overveiende Fordeel for Districtet om nogen anden i mærkelig Grad herfra afvigende blev indført. Enhver anden Dyrkningsmaade vilde maaskee medtage for megen Tid, uden at det større Product vilde erstatte den Arbeidskraft, der gik tabt for Fiskeriet, hvilken Bedrift med Hensyn til climatiske Forholde og paa Grund af Jordens Udstykning dog altid er og maa være Finmarkens Amts Hovednæring. Hertil kommer, at maaskee selve Jordens Beskaffenhed i disse Egne lægger flere Hindringer i Veien end andetsteds for nogen forbedret Dyrkningsmaade og navnligen for Vexelbrug. Forraadnelsen af de vegetabilske Substantser foregaaer formeentlig her meget langsommere end i de sydligere Egne og er det ventelig tildeels en Følge heraf, at Madjorden, der antages fornemmelig at fremkomme ved denne Forraadnelse, her almindeligviis findes i langt tyndere Lag end i den sydlige Deel af Landet. Madjorden hviler som oftest paa ufrugtbare Lag af Rødsand, Kiselsteen, Torvmyr eller Blaaleer, hvis Sammenblanden med Madjorden, der næsten stedse ved Opløining vilde bevirkes, vel ikke vilde være gavnlig for denne.

Agerdyrkningsredskaberne ere som Følge af denne simple Dyrkningsmaade ogsaa yderst simple og indskrænkede. De bestaae i en Ploug, almindeligviis forsynet med Veltefjel af Jern, en Harv med faste Tinder af Træ eller Jern, og hvor Terrainets Beskaffenhed gjør saadant fornødent, af en Hakke og en Spade. Heller ikke med Hensyn til disse vides der at være i de 5 Aar, nærværende Indberetning omhandler, foregaaet nogen Forbedring.

De almindelige Sædearter ere Byg og Potetes. Enkelte Forsøg med Rug, Havre og i Astafjord endog med Hvede kunne ikke komme i nogen væsentlig Betragtning. Om Forholdet mellem Districtets Korn- og Potetesavl og dets Behov vil man snarest faae et Begreb gjennem de ved sidste Folketælling erholdte Opgaver over Folkemængden og Korn- samt Potetesavlen, af hvilke Amtet dog anseer de sidste Opgaver upaalidelige, idet man med flere af dem, der herover have ytret sig, antager at man vil komme det Sande nærmere ved til disse Opgaver at lægge en 25 à 30 pCt.

Avlingen er i de til Amtet indkomne Opgaver angivet i den under Nr. 2 omhandlede Deel af Districtet til 3 à 5 Fold af Byg og til 6 à 10 Fold af Potetes. I Senjen derimod til indtil 6 Fold af Byg og indtil 12 Fold af Potetes.

Liin, Hamp og Humle dyrkes ikke i dette Amtsdistrict, ligesaalidt som Frugttræer her trives, med Undtagelse af Ribs og Bringebærbuske, der ogsaa voxe vilde. Havedyrkningen afgiver derimod især i Districtets sydligere Egne de fornødne simplere Kjøkkenurter.

De sidste 5 Aar maa med Hensyn til Jordbruget ansees som gode Aar, da man i ethvert af dem har i de kornavlende Egne faaet modent Korn. I 1844 slog Høavlen paa Grund af stærk Tørke aldeles Feil og Kornet led ogsaa især paa tørlændede Steder. I det Hele taget maa Jordbruget skjønt med smaa Skridt antages at være gaaet fremad i de sidstforløbne 5 Aar. Hertil har vel fornemmelig gode Aaringer, der have opmuntret til denne Syssel, bidraget. Dog maa Jordbrugets Fremadskriden ogsaa for en stor Deel tilskrives de fra de sydligere Egne af Riget og navnligen fra Østerdalen og Gudbrandsdalen til forskjellige Præstegjelde i Districtet, saasom til Alten, Tranø, Ibbestad og Throndenæs og fornemmelig til Monselven, Bardo og Salangsdalen indflyttede Familier, hvilke deels selv lægge mere Vind paa Jordbrug og deels ved deres Exempel opmuntre andre til denne Syssel. Tromsø Byes Tiltagen, der sammesteds bevirker et godt Marked for de Producter, Jordbruget kaster af sig, maa ogsaa ansees som en medvirkende Aarsag til dettes Opkomst.

Blandt Hindringerne for Jordbruget i Finmarkens Amt, maa de climatiske Forholde sættes høiest. Disse forhindre i enkelte Dele af Amtsdistrictet Jordbruget aldeles og besværliggjøre det overalt.

Dernæst antages Leilændingsvæsenet i høi Grad at virke hemmende paa Jordbrugets Fremadskriden. Det Meste af Skjærvø, Carlsø, Lyngen og Tromsø Sogne udgjør Proprietair-Gods, og i Senjen er endnu meget usolgt beneficeret Gods. Heri kan vistnok med Tiden ventes en Forandring til det Bedre. I Carlsø og Lyngen er saaledes allerede en Deel Proprietairgods efter Proprietair Hagens Død gaaet over til Brugernes Eiendom og der fortsættes med Realisationen, ligesom det ogsaa med Salget af det beneficerede Gods gaaer stadigen fremad. Virkningerne heraf kan man imidlertid først efter længere Tids Forløb vente at spore; thi om end Lysten til Jordforbedringer kan ventes vakt derved, at Jorden er gaaet over til Eiendom, formindskes dog ofte Vedkommendes Evne til at udføre disse, ved de ved Kjøbet overtagne Forpligtelser. Hertil kommer at den Jordafgift, der ved Salget af beneficeret Gods paahæftes samme, i disse Egne stedse bliver en trykkende Byrde i Forhold til Eiendommenes Værdi, saaledes at det ikke er uden Exempel, at kjøbt beneficeret Gods er blevet liggende øde, fordi Vedkommende ei har seet sig istand til at udrede Jordafgiften. Fremdeles maa Landets ringe Befolkning og som Følge deraf Mangel paa Tjenestefolk antages at være til Hinder for Jordbrugets Fremme. Endelig anfører man i Almindelighed Fiskerierne som en af de væsentligste Hindringer for Jordbrugets Fremadskriden i disse Egne. Denne Formening antager Amtet dog kun betingelsesviis at være rigtig. Ikke at tale om, at et formindsket Søbrug ikke kunde bevirke et forøget Jordbrug i de Egne, hvor climatiske Forholde aldeles hindre det Sidste, anseer man det yderst tvivlsomt, om en Indskrækning i Fiskeribedriften selv i de for Jordbrug mere skikkede Egne vilde være til nogen særdeles Fordeel for dette. Det maa nemlig bemærkes, at Jordeiendommene her i Almindelighed — enkelte Undtagelser kunne naturligviis ikke komme i Betragtning — ere saa indskrænkede, at de, selv dyrkede paa den meest rationelle Maade, neppe vilde afgive tarveligt Udkomme for en Familie i gode Aaringer end sige noget Overskud til Hjælp i indtræffende Misvextaar. Det bliver altsaa nødvendigt at drive en anden Syssel ved Siden af Jordbruget og som saadan frembyder sig da her naturligst Fiskeriet. Med jo mere Kraft og Indsigt dette drives, jo mere forøges ogsaa Vedkommendes Evner i oeconomisk Henseende til at forbedre sin Jord, og det forøgede Antal Folk, som Fiskeriet sætter ham istand til at holde, kommer ham godt til Nytte ved Jordbruget i de Mellemtider, han kan afsee til dette. Den, der driver Fiskeriet med mindre Kraft, kan ligesaalidt være borte derfra som hiin, men Forskjellen er kun den, at han vender tilbage med mindre Evner til at sørge for sit Landbrug. Det er derfor en Sætning, som man ofte hører udtalt i Senjen og som ogsaa er gjengiver i en Indberetning fra en af Lensmændene sammesteds, "at den dygtigste Jordbruger almindeligviis er den driftigste Fisker."

2. Fædrift.

Om Antallet af de almindelige Huusdyr vi der ved de samtidig med sidste Folketælling indhentede Oplysninger haves saa fuldstændige Opgaver som Omstændighederne tillade. Amtet anseer og saa disse Opgaver, med Undtagelse af Opgaven over Rensdyrenes Antal, paalideligere end Opgaven over Udsæden, da Vedkommende her have i de flest Tilfælde selv kunnet tælle sig frem. Disse Opgavers Rigtighed har Undertegnede ogsaa fundet bestyrket derved, at Almuen ved min Nærværelse forskjellige Dele af Districtet har ført Anke over at deres Kreaturhold almindeligviis er sat for høit idet man har anført det hele Antal Kreaturer, en hver har holdt, uanseet at disse ikke kunne fremfødes ved Gaardens Avling, et Beviis forøvrigt paa det Standpunct, fra hvilket Almuen fremdeles opfatter Indhentelsen af deslige statistiske Op

lysninger. Hvad derimod angaaer Opgaverne over Rensdyrenes Antal, da anseer Amtet samme aldeles upaalidelige. Deels vide nemlig Finnerne ofte ikke selv Tallet paa deres Reen, ligesom de i det Hele ere temmelig usikre i deres Talangivelser, deels have de en Fordom mod at angive og maaskee endog mod at undersøge Antallet af deres Reen; det er dem nok, at Enhver kjender sine, og spørger man efter Mængden af dem, kan man være temmelig sikker paa et undvigende Svar. At Opgaverne vise et for ringe Antal, forekommer Amtet derfor mere end sandsynligt.

Til Heste-, Qvæg- og Faareracens Forædling er intet Væsentligt foretaget i Løbet af de sidste 5 Aar. Hesteracen anseés i det Hele taget vel skikket for Districtet og for det Brug, her haves for samme; i Senjen findes der endog endeel smukke skjønt ikke store Heste.

Qvæget staaer derimod i disse Egne meget tilbage, hvilket dog antages mindre at maatte tilskrives Racens oprindelige Slethed end den daarlige Maade, hvorpaa det om Vinteren fremfødes. Overflødigheden paa de fleste Steder af gode Sommergræsgange forleder Almuesmanden til at holde et større Antal Qvæg end han for Vinteren kan samle ordentligt Foder til. Indbjergningen af Hø, der her i Almindelighed først kan paabegyndes sildig paa Aaret, besværliggjøres nemlig i høi Grad deels derved, at det ofte maa indsamles fra de saakaldte Udslaatter og deels derved at Veirliget i den sildige Aarstid hindrer dets Tørring. Qvæget maa derfor den største Deel af Vinteren fodres eller, som det ret betegnende kaldes, "drages frem" ved Hjælp af alskens Surrogater, saasom Birkeriis, Fiskeaffald, Tare og Tang, Reenmos, hvilken dog sjelden haves i tilstrækkelig Mængde o. desl., og Følgen heraf er atter, at den største Deel af Sommeren hengaaer før det atter tager Huld. At under disse Omstændigheder Anskaffelsen af en bedre Qvægrace, hvilket paa enkelte Steder er forsøgt, ikke vilde lede til noget bedre Resultat, synes rimeligt, idet man snarere maa antage, at de i Egnen fødte og med Behandlingsmaaden vante Kreaturer bedre maatte kunne udholde denne Rygt end de, der ere vante til en anden Pleie. Imidlertid synes det dog som man ogsaa i denne Retning er begyndt at gaae noget fremad og at idetmindste enkelte af Almuen have begyndt at indsee, at færre men vel fodrede Kreaturer give mere Afdræt end flere og forsultede. Faareracen er den almindelige norske, paa enkelte Steder med nogen Blanding af engelske Faar. Ulden er sædvanligviis strid, noget hvortil Climatet antages at bidrage. Kjødet findes i Almindelighed bedre og mere velsmagende end i de sydligere Dele af Riget. De saakaldte Udgangerfaar opnaae paa enkelte Steder en næsten unaturlig Fedme. Foruden Faar holdes her endeel Geder, hvis Skind er en ikke aldeles uvigtig Udførselsartikkel. Mange Gedeskind forbruges ogsaa i selve Districtet fornemmelig til Søklæder, hvortil de anseés fortrinlig skikkede.

Til Engens Forbedring foretages Intet andet end den før omtalte Gjødning og paa enkelte Steder Anbringelse af Grøfter. Uagtet det vistnok var ønskeligt om der især i den sidste Henseende blev foretaget Mere, anseés det dog paa den anden Side tvivlsomt, om en fuldstændig Engedyrkning her vilde svare til Hensigten. De kunstige og mere frodige Græsvexter, saasom Klover og Timothei fordre formeentlig, for at blive fuldkommen tørre, et stadigere Høstveir end det hvorpaa her kan gjøres Regning. Det mangler heller ikke paa at den naturlige Eng her paa flere Steder staaer meget frodig og Fodermangelen om Vinteren har ofte ikke saa meget sin Grund i at der ikke findes Græs nok paa Marken som deri at Veirligt ikke tillader eller Folkemængden ikke strækker til at faae det brugbart i Huus. Saltning af Foderet bruges ikke almindelig af Almuen, skjønt endeel Hø vistnok derved vilde blive mere skikket til Kreaturføde. Potetesgræsset anvendes kun til Foder paa den Tid af Høsten, naar Poteterne optages, da man ikke kjender nogen Maade at bevare det Vinteren over. Et Par Almuesmænd i Senjen ere dog i Aar formaaede til at anstille Forsøg med dets Nedsaltning efter en offentlig bekjendtgjort Maade. Hvis dette svarer til Hensigten, turde det maaskee bevirke, at Flere toge efter.

Angaaende Forholdet mellem Eng- og Agerland drister Amtet sig af Mangel paa tilstrækkelige Oplysninger ikke engang tilnærmelsesviis at have nogen Formening. Den eneste Veiledning til Bedømmelsen heraf, som Amtet veed at paapege, ere de Oplysninger, som ved sidste Folketælling ere erhvervede angaaende Størrelsen af Besætningen paa den ene Side og Korn- og Potetesavlen paa den anden.

Uagtet Fædriften i dette Amtsdistrict er en vigtig Næringskilde og næst Fiskeriet den vigtigste afgiver den dog ikke det til Districtets Forsyning fornødne af Fedevarer. En temmelig betydelig Deel Smør og Reenkjød indføres saaledes fornemmelig til Byernes Forsyning fra hiin Side Grændsen og Talg og Lys indføres i store Qvantiteter fra Rusland og de sidste tildeels fra Bergen. Behovet af Fedevarer vilde end mindre kunne afhjælpes gjennem Fædriften, naar ikke Fiskerierne ogsaa i denne Henseende bidroge Sit. Som bekjendt benytter

Almuesmanden meget Fiskelever som Suul og Tran brændes over hele Districtet mere end Lys og Olie.

3. Skovvæsen.

Finmarkens Amtsdistrict mangler tilstrækkelig Skov, medens Forbruget af Brændsel her, om end ikke paa Grund af Vinterens Strenghed, saa dog formedelst dens Langvarighed, er større end andetsteds. Dette vil vel stedse blive en af de væsentligste Hindringer for nogen særdeles Forøgelse af Folkemængden. Forholdet med Skovvæsenet synes forøvrigt at være saa fuldstændig udviklet i den af Finmarkens Amtmandskab under 17de Marts 1841 afgivne underdanigste Indberetning, at Undertegnede til Forebyggelse af Gjentagelse skal underdanigst tillade sig dertil at henvise. Med Hensyn til den ofte paaankede Mishandling af Skovene i Amtsdistrictet og disses deraf følgende Aftagen skal Undertegnede dog underdanigst tilføie, at det antages, at der i den senere Tid ere trufne Foranstaltninger, som forsaavidt Skovene ere Statens Eiendom, ville bidrage til disses Fredning. Saaledes lover man sig for Østfinmarkens Vedkommende megen Besparelse for Skoven i den Bestemmelse, hvorefter Vardøhuus Fæstning herefter skal forsynes med Steenkul til Brændsel. For Altens Fogderies Vedkommende har Amtet udfærdiget endeel Regler sigtende til Skovenes Fredning, hvilke tildeels ere gjorte gjældende for Hammerfest og Østfinmarkens Fogderier. Ved disse har man gjort Adgangen til at erholde Skovproducter udviste af Statens Skove betinget af at Formandskaberne deels directe deels indirecte ved dertil blandt Almuen udvalgte Mænd føre Opsynet med Skovene i Forening med de af det Offentlige ansatte Skovopsynsmænd. Derhos har man til Forebyggelse af den Misbrug, at Bopladse begjærtes udviste kun for at Vedkommende kunde faae Adgang til at udhugge den derpaa voxende Skov, hvilket angaves fornødent til Jordens Oprydning uden at denne senere paafulgte, truffet den Foranstaltning, at den Skov som findes paa deslige Bopladse, forsaavidt dens Nedhuggen ansees nødvendig, udvises ogsaa til Andre end den, der har faaet Udvisning paa Jorden. Af disse Foranstaltninger synes en mere almindelig Sands at være vakt for Skovenes Conservation, idet Communalbestyrelserne nu henføre disse til de Eiendomme, der staae under deres umiddelbare Control. Hvad Statens Almindingsskove i Monselven og Bardo angaaer, da vil Sammes Ret til disse for endeel blive Gjenstand for Domstolenes Afgjørelse. Indtil en saadan erholdes har Amtet anmodet vedkommende Foged om saa sparsomt, som Omstndighederne tillade det, at meddele Udvisning til Hugst. Betræffende det dermed i Forbindelse staaende Spørgsmaal, om Staten bør bibeholde dens Eiendomsret over Skovene i Finmarken og i Monselven, Bardo og enkelte andre Almindinger, da maa Amtet, idet man forøvrigt erkjender Vægten af de Grunde, der anføres for det Modsatte, naar Spørgsmaalet betragtes i dets Almindelighed, dog fremdeles være af den Formening, at overveiende Grunde i disse Egne tale for Bibeholdelse af en saadan Eiendomsret. Med Hensyn til Monselven og Bardo har Amtet i Skrivelse til Finants-Departementet af 22de August f. A. søgt at udvikle, hvorledes disse Egnes yderligere Bebyggelse og Opdyrkning gjør det af Vigtighed, at Staten, ved at conservere sin Eiendomsret til Skoven, sættes istand til for billige Priser at overlade Nybyggere fornødne Bygningsmaterialier, og med Hensyn til Finmarken har man under en Ideeudvexling om Spørgsmaalet med Fogden i Østfinmarken i Skrivelse af 12te April d. A. blandt Andet ytret følgende:

"Vil man dernæst betragte Sagen med Hensyn til den Gjenstand, som her nærmest er under Behandling, da kan det vistnok ikke nægtes, at Eiendomsskov i Regelen behandles bedre end Almindingsskov, men dette gjælder dog kun under den Forudsætning, at det af andre Grunde interesserer Eieren at bruge og beholde den Eiendom, hvortil Skoven hører. Tænker man sig derimod det Tilfælde, at flere Aars mislige Fiskerier bevirkede, at en Mand ikke længere fandt sit Udkomme paa sin hidtil eiende Gaard og derfor valgte at forlade denne og kjøbe sig Grund i Nærheden af bedre Fiskerier, da er det temmelig sandsynligt, at netop den Omstændighed, at Skoven var gaaet over til at blive Eiendom vilde bevirke dens Ødelæggelse, idet Intet var naturligere end at Eieren, før han forlod den, vilde gjøre sig Skoven saa nyttig som muligt. Skulde saadant forebygges, befrygtes det, at man, selv efterat alt var gaaet over til privat Eiendom, maatte bibeholde saa mange Indskrænkninger i Eierens Dispositionsret, at der lidet var vundet ved den stærkere begrændsede Eiendomsfordeling."

Af det Anførte vil det være klart, at Skovdrift i dette Amtsdistrict hverken kan eller bør være nogen Næringsvei. I Skjærvø og tildeels Lyngen og Bardo virkes dog endeel Tjære af Fururødder. Qvantiteten anslaaes til 4 à 500 Tønder, der betales med 3 Spd. pr. Tønde. I Altens anslaaes Tjæretilvirkningen til 50 à 100 Tønder.

Foruden Veed anvendes især i Østfinmarken og fornemmelig i Vadsø samt tildeels ved Havkanten Torv som Brændselsmaterial. I Hammer-

fest benyttes endeel Steenkul, og ved de yderste Dele af Kysten tillige Drivved.

Ifølge Indberetning fra Fogden i Senjen og Tromsø er i Løbet af de sidste 5 Aar ingen nye Sauge opførte i Fogderiet; i Altens Fogderi er der efter Fogdens Opgave 1 Bygdesaug, hvorpaa kun maa skjæres 35 Tylter Tømmer og i Østfinmarken er der siden sidste Indberetning nemlig i Aaret 1844 anlagt en Bygdesaug, ansat til 80 Tylters aarlig Skuur. Efter disse Oplysninger og Amtets forrige Indberetning meddeles følgende

Opgave
over Saugbrugene i Finmarkens Amt.

Fogderi.	Saugenes Antal.	Hvormange Mestere og Arbeidere derved ansatte.	Mængden af det tilvirkede Product.	Hvormange i de sidste 5 Aar oprettede.
Senjen og Tromsø.	21	ikke opgivet.	387 Tylters Skjørsel.	;
Alten	1	1 Mester 4 Arbeidere.	35 do. do.	;
Østfinmarken . . .	1	1 — 2 —	80 do. do.	1
	23		502 do. do.	1

4. Fiskeriet.

I de af Amtet før indgivne underdanigste Indberetninger er der meddelt fuldstændig Underretning om de forskjellige Sorter Fiskerier, som drives i dette Amtsdistrict og af dets Indvaanere. Da der i denne Henseende ingen Forandring er foregaaet i de 5 Aar, som nærværende underdanigste Indberetning omhandler, skal undertegnede tillade sig dertil underdanigst at henvise.

Forsaavidt det overeensstemmende med Deres Majestæts naadigste Resolution af 23 December 1839 paaligger Amtet:

a. at opgive det omtrentlige Qvantum af de forskjellige Arter Fisk som i de 5 Aar er fanget samt
b. hvor stor Deel af Fisken der tilberedes som ordentlig Kjøbmandsvare og hvor meget der kan antages at benyttes til eget Brug og til Nabodistricternes Forsyning, skal Amtet tillade sig underdanigst at anføre Følgende:

Naar Opgaven over Qvantiten af den fangede Fisk ikke skal støtte sig til et aldeles løst Skjøn, der efter undertegnedes Formening er mere vildledende end oplysende, da maatte man enten kunne holde en nøiagtig Control med selve Fangsten eller have paalidelig Oplysning om Qvantiteten af den Fisk, der paa de forskjellige Maader er disponeret. Til paa den første Maade at komme til sit Resultat har man neppe noget andet Middel end at søge Oplysning om Tiendens Beløb. Men det Resultat, man paa denne Maade vilde komme til, vilde være aldeles upaalideligt og derhos lidet oplysende. Foruden at Tiendetagerne defrauderes for en betydelig Deel af Tienden, vise de Opgaver, man har over Tiendens Beløb, (enten fra vedkommende Præster eller gjennem Uddrag af Kirkeregnskaberne) i Regelen ikke Qvantiteten af Tiendefisken, men kun dens Beløb i Penge, og dette er høist forskjelligt, eftersom vedkommende Tiendetagere have seet sig istand til mere eller mindre fordeelagtigt at realisere deres Fisk. Derhos vise disse Opgaver over Tienden oftest kun dens Netto-Beløb i Penge og de ere saaledes ei engang skikkede til at give nogen Oplysning om Qvantiteten af den Fisk, hvoraf der er svaret Tiende end sige den, hvoraf Tiende burde have været svaret.

Man maatte altsaa snarere søge at komme til Kundskab om Qvantiteten af den fangede Fisk gjennem Undersøgelser om Qvantiteten af den Fisk, som paa de forskjellige Maader er disponeret.

Idet Amtet underdanigst skal fremsætte de Bemærkninger i denne Henseende, hvortil man seer sig istand, maa man dog beklage, at de Undersøgelser, man i denne Retning har kunnet anstille, ikke lede til noget fyldestgjørende Resultat. Saameget turde imidlertid herved blive klart, at man ved Hjælp af de Materialier, som haves, ikke kan komme til nogen sikker Kundskab.

Den Fisk, som fanges i Finmarkens Amt eller af dets Indvaanere i Lofoten, disponeres formeentlig paa følgende Maader:

a. Endeel Fisk udføres gjennem Toldstederne enten til andre Steder i Riget eller til Udlandet.
b. Endeel udføres fra Landdistrictet uden at komme i Berørelse med Toldstederne til indenlandske Steder.
c. Endeel sælges under Makketiden til Russerne og udføres af dem.
d. Endeel sælges i Lofoten af Fiskere fra Senjen og Tromsø og udføres directe fra Lofoten.
e. Endeel forbruges i selve Districtet.

ad a. Om Qvantiteten af den Fisk, som udføres gjennem Toldstederne, haves nøiagtige Opgaver i de fra Toldkamrene til Finants-Departementet indgivne Maanedsextracter. Men blandt den saaledes udførte Fisk er der endeel, om hvis Størrelse Oplysning ei haves eller lettelig kan haves, som ikke vedkommer dette Amtsdistrict, da den er fisket af nordlandske Fiskere i Lofoten og af dem bragt til Tromsø.

ad b. Den Fisk der fra det egentlige Finmarken er ført til indenlandske Steder, hvilket formentlig kun er skeet undtagelsesviis fra Hammerfest, antages at være anført i Toldkammerets Opgaver. Det samme antages paa Grund af Lov om Medicinalafgiften af 20de Juli 1833 § 2 at være Tilfældet med den Fisk, som fra Tromsø Kjøbstad er udskibet til indenlandsk Sted. Om Qvantiteten af den Fisk, der fra Landdistrictet i Senjen og Tromsø Fogderi udføres til indenrigske Steder maatte derimod kunne erholdes Oplysning i de Opgaver fra vedkommende Toldkamre, der findes vedlagte de af Fogden i Senjen og Tromsø aarligen aflagte Regnskaber for Medicinalfondet. Medicinalafgiften af denne Fisk, der kun er udskibet til Bergen og Trondhjem, sees af Regnskaberne at have udgjort i Aarene 1841—1845 incl. 960 Spd. 79 ß., eller i Gjennemsnit 192 Spd. 16 ß. aarlig.

ad c. At erholde nogen paalidelig Oplysning om Qvantiteten af den Fisk, som under Makketiden sælges til Russerne, anseer Amtet for Tiden umuligt. Vel skulde Lodjeførerne anmelde sig ved et af Toldstederne i Finmarken forinden deres Afreise, men dette undlade de hyppigen, ligesom det selv hvor de anmelde sig, vil være yderst vanskeligt at bestemme Qvantiteten af den Fisk, der er nedsaltet i Fartøier hvis Læstedrægtighed man ei engang i den Tidsrække, nærværende underdanigste Indberetning angaaer, havde Anledning til at kjende. Amtet har forsøgt ved Hjælp af Kirkeregnskaberne i denne Henseende at komme til et Resultat. I disse indtages nemlig stedse den saakaldte Meeltiende eller Tiende af solgt Fisk der er betalt med Meel, men foruden de Betænkeligheder, som i Almindelighed fremstille sig mod at bygge nogen Beregning om Qvantummet af den fangede Fisk paa Tienden, bliver enhver Slutning fra Meeltienden til Qvantiteten af den Fisk, der er solgt til Russerne, aldeles upaalidelig, af den Grund at der i Finmarken sælges meget Fisk mod Meel til andre end Russer.

Den ved Kongelig naadigst Resolution af 3die Februar 1844 nedsatte Commission har efter Opgivender fra Toldkamrene ansat Qvantiteten af den Saltfisk, der efter Gjennemsnit af de sidste 9 Aar aarlig fra Finmarken har været udført, til 92,322 Tønder. Men denne Opgave anseer Commissionen selv af Grunde som foranført ikke fuldstændig.

ad d. Om Qvantiteten af den Fisk, som i Lofoten fanges af Indvaanere fra dette Amtsdistrict og sælges i Lofoten saaledes at den ikke kommer i Handelen fra Finmarkens Amt, antages det ikke at man kan erholde nogen Oplysning undtagen gjennem Opgaver fra vedkommende Tiendetager, eller rettere Commissionair for Tiendetagerne, i Lofoten, hvis Optegnelser antages at være af den Beskaffenhed, at de ogsaa herom give Oplysning. Naar man til disse Opgaver lægger en 20 a 25 pCt. formedelst Tiendesvig, vil man formentlig temmelig nærme sig det Rigtige.

ad e. Hvad endelig angaaer Qvantiteten af den Fisk, som forbruges i selve Districtet, da kan naturligviis ethvert Skjøn desangaaende kun blive yderst usikkert og tilnærmelsesviis. Dersom Amtet havde været i Besiddelse af Resultaterne af sidste Folketælling, skulde Man imidlertid efter de Oplysninger, Man forøvrigt er i Besiddelse af, forsøgt paa at afgive et saadant Skjøn. Nu maa man indskrænke sig til følgende Bemærkninger, som muligens kunne tjene til Veiledning.

Under de større Fiskerier er den almindelige Kogning pr. Dag til 5 Mand 2 store Torsk vægtig raa circa 10 Pd., der omtrent svarer til 3 Pd. Tørfisk, eller $\frac{3}{5}$ Pd. pr. Mand om Dagen. Til en saadan Kogning benyttes sædvanlig 6 store Lever, hvoraf der gaae 240 paa Tønden. I 10 Uger (den sædvanlige Tid, hvori Lofotfisket varer) skulde der altsaa af 5 Mand forbruges 450 Stkr. Torskelever, men naar der tages Hensyn til at der ikke koges Lever de Dage, man ikke kan komme paa Søen og erholde den frisk, turde Antallet rettest ansættes til 360 Stkr. eller $1\frac{1}{2}$ Tønde Lever, der svarer til en Tønde Tran, eller omtrent $\frac{1}{3}$ Pot Tran pr. Mand om Dagen. Et saa stort Forbrug kan paaregnes af hver voxen Mand af Almues-Classen i dette Amtsdistrict — endeel Fjeldfinner undtagne — mindst i 10 Uger af Aaret; thi at endeel af Almuen kun søger enten Vinter- eller Sommerfisket i Finmarken, der hvert især varer kortere Tid end 10 Uger, opveies fuldkommen derved at Mange søge baade Vinter- og Sommerfisket i Finmarken. I disse 10 Uger bør Fiskeforbruget af den hjemmeværende Deel af Almuen derimod ikke komme i Betragtning.

For den øvrige Deel af Aaret antages det, at man ikke vil fjerne sig saameget fra det Sande ved at ansætte Fiskeforbruget som svarende til

1½ Vog Tørfisk pr. Individ af Almuesklassen, Fjeldfinnerne iberegnede og Tranforbruget til 9 Potter pr. Individ. At der desuden bruges en Deel Rogn som Føde bemærkes, udenat man dog anseer dette af den Betydenhed at det kan komme med i Betragtning.

Foruden den Tran, der saaledes medgaaer til Menneskeføde, kan det maaske antages, at der til Brændsel forbruges aarlig i Gjennemsnit 40 Potter*) pr. Huusholdning i hele Amtsdistrictet.

Den Fisk, der forbruges til Kreaturføde, bør derimod formentlig ikke komme i Betragtning, naar Talen er om at søge at udfinde Qvantummet af den fangede Fisk, af hvor megen Vigtighed den end er som Bidrag til Kreaturholdet. Deels bruges nemlig dertil hovedsagelig Fiskehoveder og andet Affald af Fiskerierne, som vilde gaae aldeles spildt, naar det ikke paa denne Maade brugtes, deels anvendes kun saadan Fisk, fornemmelig Smaasei og Sild, som ikke kan anbringes i Handelen. Naar Sild benyttes til Kreaturføde, vindes dog ogsaa deraf endeel Tran, som kommer med i Overslaget over Fiskeriernes Udbytte.

Det Anførte indeholder vistnok kun en Antydning af den Maade, paa hvilken man muligens kunde komme til et Begreb, der nærmede sig det Sande om Qantiteten af den i Finmarkens Amtsdistrict fangede Fisk og hvad der af samme benyttes som Kjøbmandsvare og til eget Brug. Til nogen yderligere Bearbeidelse af det saaledes Antydede seer Amtet sig ikke istand, da man dertil mangler de fornødne Materialier.

Imidlertid har man dog troet endnu at burde meddele de Resultater, hvortil Amtsdistrictets Fogder ved deres Undersøgelser angaaende Qvantiteten af den fangede Fisk ere komne, idet man dog efter det Anførte troer ikke derover yderligere at kunne yttre sig.

Fogden i Senjen og Tromsø anslaaer, efterat have bemærket, at han anseer det ugjørligt endog blot tilnærmelsesviis at opgive Qvantummet af den inden Districtet fangede Fisk, Qvantiteten af den aarligen til Kjøbmandsvare tilvirkede saaledes:

Rundfisk	90,000	Vog.
Sei	45,000	—
Rotskjær	15,000	—
Titling	10,000	—
Tran	8,000	Tdr.

Fogden i Alten, der støtter sin Opgave til de aarligen afholdte Tiendeauctioner, med Bemærkning, at man, forsaavidt Tiendesvig ei begaaes, kan være sikker paa, at der ikke er fisket mere til Handelsvare skikket Fisk end den Tiendeauctionerne vise, da der af den Fisk, som kan anvendes i Handel, ikke benyttes noget til Huusbrug, — opgiver Qvantiteten af den i de sidste 5 Aar fangede og som Kjøbmandsvare solgte Fisk saaledes:

Rotskjær, tilsammen for alle 5 Aar,	6,073	Vog	8½	Pd., eller i Gjennemsnit aarlig,	1215 Vog.
Rundfisk	28,241	—	4	—	5648 —
Klipfisk	7213	—	18	—	1443 —
Storsei	29,917	—	8½	—	5983 —
Smaasei	3319	—	16	—	664 —
Raatorsk	45,103	—	14½	—	9021 —
Raa Sei	9880	—	22½	—	1976 —
Raa Qveite	566	—	11½	—	113 —
Raa Lange	1312	—	12	—	262 —
Titling	360	—	10	—	72 —

Over Tilvirkningen af Tran er ingen Opgave meddelt.

Fogden i Hammerfest meddeler, ifølge Extract af Toldregnskaberne, at der i de 5 Aar fra 1841 — 1845 er i Gjennemsnit aarlig udført fra Hammerfest:

Tørfisk	59,798	Voger.
Klipfisk	3,755	—
Tran	6,831	Tønder.
Hvalroshuder	222	Stkr. (Udbyttet af Spidsbergsfangsten.)
Trangrugge	289	Tønder.

Hertil maa desuden efter Fogdens Opgivende komme:

1. hvad der af de Handlende fra Tromsø indkjøbes paa Fiskeværene og af Nordfarerne bringes til Tromsø By (dette kommer dog med i Beregningen fra Tromsø Fogderi.)
2. Den nedsaltede Fisk, som af de russiske Lodjer bringes til Archangel. Næst at anføre Grundene, formedelst hvilke derom ei kan haves paa-

*) Med Hensyn til dette Tranforbrug maa det dog bemærkes, at en betydelig Deel af den hertil medgaaende Lever vindes ved saadant Hjemfiske, som kun finder Sted, forsaavidt eget Brug udkræver samme.

lidelig Kundskab, opgiver han den Fisk, der ved Hammerfest Toldsted er anmeldt til Udførsel, til i Gjennemsnit i disse 5 Aar at have udgjort aarlig 14480 Tønder. Fogden formener imidlertid, at man kommer det Rette nærmere ved at lægge den Opgave til Grund, som er meddelt af den ved Kongelig Resolution af 3de Februar 1844 nedsatte Commission, hvorefter Udførselen af Saltfisk fra hele Finmarken skulde udgjøre 93322 Tønder aarlig, hvoraf $\frac{1}{3}$ Part antages at vedkomme Hammerfest Fogderi.

3. Hvad der af Fiskevarer har været benyttet til Districtets egen Forsyning.

Fogden i Østfinmarken ansætter Udbyttet af Fiskeriet inden Fogderiet i Gjennemsnit aarlig i de 5 Aar saaledes:

Torsk (derunder indbefattet nogle mindre vigtige Fiskearter)			
raa . .	110,000 Vog.	eller tørret	27500 Vog.
Sei raa . .	15,000 —	— —	3750 —
Qveite (sælges altid raa)	1450 —	— —	;
Tran	700 Tønder		

Hertil kommer Indbyggernes Forbrug aarlig

Raafisk af forskjellige Slags derunder indbefattet Lax fra Tanaelv	22000 Vog
Tran	450 Tdr.

Dette Overslag anseer dog Fogden, med Undtagelse af for Tranens Vedkommende, hvoraf endeel kommer i Handelen fra de russiske Fiskere paa den murmanske Kyst, for lavt, og støtter sin Formening derom fornemmelig dertil, at Befolkningen, hvis væsentligste Næringsvei er Fiskeriet, ikke kunde leve af saa Lidet, som dette efter foranstaaende Opgave vilde kaste af sig, selv om behørigt Hensyn tages til Udbyttet af Fædriften og Reenavlen.

Med Hensyn til Fiskens Tilvirkningsmaade, kunde der vistnok endnu være meget tilbage at ønske. Men have end Fremskridtene i denne Henseende ikke i den senere Tid været store, synes dog Opmærksomheden herpaa at være vakt fornemmelig ved de i Tromsø og Hammerfest værende Handelsforeninger, og der er Haab om at den nærmeste Fremtid vil opvise mere. Som en ved hine Corporationers Bestræbelser indført Forbedring kan nævnes, at Fiskerne i de sidste Aar have almindeligen begyndt ved Fiskens Spærring at anvende Torskegarns Traad, hvormed den sammenknyttes, istedetfor at man før fæstede Spærren sammen med en Vidjeqvist, som drages gjennem et i Fisken anbragt Insnit, fra hvilket let Forraadnelse bevirkedes. Amtet har ogsaa det Haab, at en større og strængere Control under Finmarksfiskerierne, hvorpaa disses Betydenhed i de senere Aar har Krav, vil vise gavnlige Virkninger med Hensyn til Tilvirkningsmaaden. I Østfinmarken begyndte man i 1845 at tilvirke Klipfisk af Sei og det Tilvirkede havde et godt Udseende. Om Resultatet af Forsøget har man imidlertid endnu ingen paalidelige Underretninger.

Hvad Fiskeredskaberne angaaer, da maa Almuen i de sidste Aar antages at være gaaet betydelig fremad, — ikke fordi der i saa Henseende er indført noget Nyt, men fordi Almuens ved de gode Fiskerier forbedrede Kaar har sat den istand til at forsyne sig med de Redskaber, som Erfaring til enhver Tid og ethvert Sted har lært at være de bedste. Efter kyndige Folks Formening lade disse heller ikke meget tilbage at ønske. I den Maade, hvorpaa Seien optages af Nodtet, vilde det imidlertid efter Amtets Formening være ønskeligt, om der kunde indføres en Forandring. Dette skeer nemlig nu ved den saakaldte Klep (Kex), hvormed hver Sei hugges og kastes op i Baaden. Fra det ved Kleppen gjorte Saar i Kjødet udvikler der sig stedse en Art Forraadnelse, og her viser altid Marken sig først. Denne Optagelse af Nodten kunde formeentlig lige saa let skee ved en Hov, der føres af een Mand, og, naar den var fyldt, drages ved Hjælp af et Stykke Snøre op i Baaden af en anden Mand. Naar, hvorpaa man agter at henlede Vedkommendes Opmærksomhed, Prisen blev sat noget ringere for den Sei, der er tagen af Nodten med Klep end for den, der tages med Hov, vilde formeentlig Brugen af den Sidste blive mere almindelig.

5. Bergværksdrift

finder kun Sted i dette Amtsdistrict ved Altens Kobberværk i Altens Fogderi og ved Qvænangens Gruber i Skjærvø Præstegjeld i Senjen og Tromsø Fogderi.

Med Hensyn til Altens Kobberværk har Bestyreren af samme til Altens Foged yttret Følgende:

„Altens Kobberværks Bergværks-Drift har i de sidste 5 Aar været noget variabel og Kobberproductionen tillige fluctuerende, og efter et ikke ubetydeligt Tab har Directionen i London besluttet for det Første at indskrænke Værkets Udgifter, indtil et nyt Interessentskab er dannet med forøget Capital for at udvide de nuværende Forsøgsarbeider ved de forskjellige Gruber, og efter de sidste Efterretninger kan man vente, at dette Project vil snart blive istandbragt. En Forening af Qvænangens nylig anlagte Bergværk med Altens Kobberværk har været foreslaaet og er nu under Ventilation, og da ved det sidste en kost

bar og vel indrettet Smeltehytte til Malmens Forædling er opbygget og Opførelsen af en Hyt:te ved Qvænangen vil forvolde betydelige Omkost:ninger, som ellers kunde anvendes til større For:deel ved Grubernes Exploration, er denne Fore:ning ligesaa ønskelig som den vil være gavnlig for Districtet. Siden sidste Indberetning have adskillige Experimenter været gjorte ved Malmens Forædling saavel ved Vaskningen som ved Smelt:ningen, og i denne Hensigt have flere tydske Stød:hærder været opførte ved Pukværket, hvor de dri:ves med Fordeel i Forening med de Maskiner og Indretninger, der allerede tilforn vare opførte ef:ter den engelske Methode, og efter Sigende skal hine være mere hensigtsmæssige for finslemmet Malm, og denne for de grovere Arter. Ved Smel:hytten have ogsaa betydelige Summer været an:vendte for at sammenligne de forskjellige Smelte:processer i Høi: og Flamovne, og Resultatet vi:ser, at hvor gavnlige de første kunne være med Trækul, ere alligevel de sidste mere fordeelagtige med Steenkul paa Grund af at man derved er:holder en bedre Skjørsteen med ligesaa reen Slag, hvilket ogsaa har en betydelig Virkning paa de paafølgende Processer især ved Sortkobbersmelt:ningen og Raffination.

Kobberet er tilvirket fornemmelig i Plader og Stænger og formedelst dets Seighed og andre gode Egenskaber er det meget søgt og erholder almindeligen høi Priis saavel paa de franske som belgiske og tydske Markeder. Anmærkningsvær:digt er det, at i de sidste 5 Aar ikke een Mand er omkommen ved Skud i Værkets Gruber.

Værkets fremtidige Udsigter have i den se:nere Tid betydeligen forbedret sig og kunne nu siges at være meget lovende. Dets aarlige Kob:berproduction er noget aftaget, men dets Udgifter ere indskrænkede i Forhold til dets Ressourcer, og, omendskjønt de sidste neppe ville overstige det Halve af hvad de ved sidste Indberetning beløbe sig til, ere de alligevel forholdsviis anvendte til større Fordeel for Arbeiderne paa Grund af det mindre Udlæg for Opførelsen af en Mængde og kostbare Indretninger, som i hiin Periode fandt Sted; føl:gelig er der større Pengecirculation blandt Arbei:derne i Forhold til Værkets nuværende Udtæl:linger.

Efter de mange betydelige Udgifter, der nød:vendigvis have medgaaet ved Fuldførelsen af saa:mange kostbare og gavnlige Indretninger ved den:ne Entreprise i en afsidesliggende, tyndt befolket Egn, under utallige Vanskeligheder, som alene den største Udholdenhed kunde overvinde, maae Eierne fortjene den største Ros og enhver Understøttelse og Lethed, som paa nogen Maade kan ydes dem, for at kunne gjøre det Værk fordeelagtigt for dem selv og til en varig Velsignelse for hele Districtet."

En tabellarisk Oversigt over sammes Drift ved Udgangen af 1845 vedlægges som Bilag No. 2. Hertil skulde Amtet tillade sig underdanigst at tilføie, at en Extract af Altens Kobberværks Regn:skaber for Aaret 1845, af hvilken man er i Be:siddelse, giver følgende:

Oversigt.

Udgifter				Production.	
Lønninger.	*)Commune=Ud=gifter, Pensioner og andre Om=kostninger.	Til Materialier.	Summa=Udgift.	Malm, i engel=ske Tons.	Kobber, i engel=ske Tons.
33922 Sp. 60 ß.	5154 Sp. 27 ß.	14058 Sp. 54 ß.	53135 Sp. 21 ß.	1893,^{109}.	105,^{997}.

*) Communeudgifter ere nok en mindre heldig Oversættelse af det engelske: "common expenses", hvorunder formeentlig er indbefattet Hovedgaardens Huusholdnings=Udgifter.

Angaaende Productionen ved Qvænangens Gruber da er samme i Opgaven for Altens Kobber:værks Vedkommende — al Malm fra Qvænan:gen er nemlig forsmeltet i Alten — opgivet til 4314 Skpd. Malm eller 378 Skpd. Kobber. Gru:bernes Antal skal være 2 eller 3, hvorpaa haves Muthing og desuden endeel Skjærp. Ved Vær:ket har været sysselsat foruden en Opsynsmand circa 50 Arbeidere. Forøvrigt henvises til hvad der af Bestyreren for Altens Kobberværk er an:ført ogsaa om Qvænangens Gruber.

6. Fabrik- og Industrianlæg.

Af disse gives der foruden de før omhand:lede Saugbrug saa at sige ingen i dette Amts Landdistrict, og de locale Forholde synes heller ikke hertil at opmuntre. Den tynde Befolkning, Arbeidslønnens Kostbarhed og Vinterens Lang:varighed vil vel i disse Egne stedse virke hemmen:de paa al Fabrikdrift. En ved Talvigs Handels:sted anlagt Sæbefabrik er omhandlet i Amtets forrige underdanigste Indberetning. Efter Eierens Opgivende er samme indrettet saaledes, at circa

120,000 Pd. Sæbe aarligen kan tilvirkes, men af Mangel paa Talg, som man maa forsyne sig med i Landet, samt tilstrækkelig Afsætning, arbeides der ikke længere end omtrent en Maaned aarlig, i hvilken Tid produceres cirka 10,000 Pd. gul Stangsæbe. I denne Arbeidstid ere kun 2 Mand beskjæftigede. Med Fabriken er forenet et Tranraffinaderi, hvorved dog kun raffineres 10 a 20 Tønder om Aaret af Mangel paa Afsætning. Kalken, som benyttes til Sæbefabricationen, brændes i Talvig, der skal være vel forsynet med Materiale hertil. I Talvig er ligeledes en Kornmølle og et Garveri.

7. Næringer.

a. Huusflid. Denne staaer fremdeles paa et temmelig lavt Standpunct her i Districtet. Forholdene synes ogsaa at føre dette med sig. For den arbeidsføre mandlige Befolkning optage Fiskerierne og Tilberedelserne til disse den største Deel af Aaret, og en stor Deel af den qvindelige Befolknings Tid optages med Markarbeide og om Vinteren med Indsamling og Tilberedelse af de fornødne Surrogater for Kreaturføden. Selv Almuesmandens daarlige og almindeligvis meget indknebne Vaaninger turde lægge Hindringer i Veien for nogen særdeles Udvidelse af Huusfliden. Dog maa denne antages i de sidste 5 Aar at have gjort Fremskridt især i Senjen og Tromsø Fogderi, navnligen i Skjærvø, Dyrø Thinglag samt i Monselven og Bardo, hvor der ikke alene tilvirkes, hvad der for eget Behov udfordres af Vadmel og Værken, men hvorfra der ogsaa afhændes endeel til andre Districter. Ogsaa af Lærred væves endeel af kjøbt Garn, skjønt mindre almindeligt, da Lærred og Klaverdug kjøbes til saa billig Priis, at Arbeidet ei svarer Regning. I de øvrige Districter indskrænker den qvindelige Huusflid sig hovedsageligen til Vadmeltilvirkning, og skjønt der vel kjøbes endeel grovt Klæde, sælges der dog ogsaa endeel Vadmel til Fjeldfinnerne, fornemmelig til deres Vintertælte. Mandfolkene befatte sig hovedsagelig kun med Forfærdigelse og Istandsættelse af deres Fiskeredskaber og Udbedring af deres Baade.

b. Skibs- og Baadbyggeri. Det første finder ikke Sted i Finmarkens Amts Landdistrict, der mangler de hertil fornødne Materialier og rimeligviis ogsaa kyndige Arbeidere. En i Monselven bygget Slup er nok aldeles mislykket.

Derimod bygges der i Senjen og Tromsø Fogderi, i Alten, Porsanger og Varanger-Fjorden en temmelig betydelig Deel Baade, dog ikke paa meget nær tilstrækkeligt til Districtets Behov, da den største Deel især af de større Baade kjøbes fra Helgelands og Saltens Fogderi, hvorfra de kunne forskaffes billigere.

c. Jagt. Som Hovednæring drives Jagten kun af enkelte Finner i Tromsø, Lyngen og Skjærvø Thinglag og af en Finnefamilie paa Varangerfjeldet i Østfinmarken. Derimod er den for flere en ikke uvigtig Binæring. Foruden Fuglevildt fornemmelig Ryper skydes endeel Vildreen og Harer samt af Rovdyr Bjørne, Ulve og især Jerv (Vielfras). Af Ræve og Oddere fanges en Deel, som dog kun afgive et ringe Bidrag til den finmarkske Skindhandel. De i Amtets forrige Indberetning omhandlede, paa Sørøen udsatte Korsræve synes at have formeret sig, da de ialfald skal have ødelagt de Harer, som før fandtes paa Øen. Der vides imidlertid ikke endnu at være fanget nogen af dem, skjønt Jagten i forrige Aar blev frigivet. Til Trans Præstegjeld hører et fredet Sælveide, hvis Udbytte ikke skal være aldeles ubetydeligt, ligesaa fanges endeel Sælhunde ved Indløbet til Tanaelven i Østfinmarken. Af Hval har Fangsten i de senere Aar været ubetydelig.

Forøvrigt antages Loven af 4de August 1845 at ville i disse Egne bidrage meget til Udryddelse af Rovdyr. Især er der, siden samme emanerede, fældet en Mængde Jerv. At der kan blive udbetalt en enkelt Skudpræmie for Rovdyr, fældede af norske Undersaatter paa hiin Side Grændsen, er vel rimeligt, men dog neppe stridende mod Lovens Aand. Derimod kunde det nok være at befrygte, at Enkelte paa Grund af Lovens ringe Fordringer paa Beviis for at vedkommende Præmieæsker selv har fældet Dyret, kunde speculere paa at opkjøbe russiske og svenske Ulveskind, for her i Landet at æske Præmie for dem. Man har derhos ogsaa anseet det nødvendigt, at den, der æsker Præmie, fremstiller et Par Mand, som kunne bevidne, at han har fældet Dyret. Finnerne klage ellers over, at de for at erholde Præmie for Bjørneskind maae lade et Par af Kløerne borttage, hvilket med Hensyn til det Brug, som her i Almindelighed haves for Bjørneskind (til Kraver, paa hvilke Forlabberne med Kløerne paa hænge ned over Brystet, eller til Slædefælde ligeledes med Forlabber og Kløer paa), bevirker, at disse tabe endeel af deres Værdi.

d. Fragtfart og Landtransport. At nogen egentlig Fragtfart indenfor selve Districtets Grændser ikke kan finde Sted, er en Følge deraf, at enhver Indvaaner selv har Baade, paa hvilke han fører sine Varer fra og til Kjøbstaden eller Handelsstedet. Fragtfart finder saaledes for Landdistrictets Vedkommende kun Sted ved de saakaldte

Jægter, hvorved Fiskeproducter fra Senjen og Tromsø Fogderi føres til Bergen, og den derfor vundne Valuta, forsaavidt den bestaaer i Varer, paa Retour besørges tilbage. Denne Jægtefart til Bergen vil dog udentvivl ophøre efterhaanden som de dertil benyttede Fartøier blive ubrugelige. Det er nemlig kun undtagelsesviis, at Almuen endnu staaer i Forbindelse med Bergen, og udenfor Astafjords og Qvæfjords Thinglage vil der neppe findes andre end Handelsmændene, som drive Bergenshandel. Af 12 Jægter, som nu høre hjemme i Senjen og Tromsø Fogderi, kan neppe det halve Antal siges at gaae paa Fragt, da de øvrige tilhøre Handelsmænd, som dermed kun besørge afskibet deres egne Varer.

Landtransport gives endnu mindre i dette District, hvor ingen egentlige Landveie haves. Den hele Landtransport indskrænker sig saaledes til at der af Fjeldfinnerne med deres Reen føres endeel Kjød og Smør til Alten, Qvænangen og Skibotten, at der ved Altens og Qvænangens Værker haves endeel Malmkjørsel, og at Finnerne ved Tana-Elven bære Reisendes Bagage over Varanger-Fjeldet. Hertil kan maaskee føies, at der over enkelte Eider, f. Ex. Lyngseidet, af og til føres en Baad og endeel Gods.

e. Handelen, der fra Almuens Side bestaaer i Afsætning af deres Fiskeproducter, drives i Landdistricterne enten directe med Kjøbstæderne eller med Landhandlerne og i det egentlige Finmarken tilligemed Russerne i Makketiden og med de saakaldte Frihandlere især fra Trondhjem (cfr. Lov om Handelen i Finmarken af 13de Septbr. 1830 § 7). Hertil kommer endnu en Omtuskning mellem Almuen indbyrdes, idet Fjeldfinnerne omsætte deres Producter af Reenkjød og tildeels Skind til Kystboerne mod Fiskevarer og Vadmel o. dl.

Handelsstedernes Antal er:

i Senjen og Tromsø Fogderi . . .	30
i Alten	15
i Hammerfest	7
i Østfinmarkens Fogderi	10
Tilsammen . . .	52

Dette Antal er vistnok meget stort i Forhold til Districtets Folkemængde. Det maa imidlertid bemærkes, at mange af disse Handelssteder kun skylde de større Fiskerier i Finmarken og de dertil søgende fremmede Fiskere deres Tilværelse, og tildeels kun drives under Fiskerierne. Saaledes er der f. Ex. i Hasvigs Annexsogn under Loppen 5 Handelssteder, medens Handelen med Sognets egne Indvaanere neppe vilde give een Handelsmand Udkomme. At Landhandlerne, med enkelte Undtagelser, ikke gaae fremad og at Mange af dem endog tære paa Formue, erhvervet i forrige Tider, er en Kjendsgjerning. Dette turde dog mindre have sin Grund i det for store Antal i og for sig selv, men maa snarere tilskrives Udvidelsen af Kjøbstæderne, hvorhen den større Concurrence lokker den Deel af Almuen, hvis Afsætnings-Producter ere saa mange, at de kunne bære Udgifterne ved en længere Reise. Spørges der, om nogen væsentlig Indskrænkning i Handelsstedernes Antal vilde være til Fordeel for Landdistricterne, eller endog i nogen mærkelig Grad bidrage til Kjøbstædernes Opkomst, da formener Undertegnede, at dette Spørgsmaal maa besvares benægtende. Foruden at det er let at godtgjøre, at Handelssteder ved de større og mere aarvisse Fiskevær ikke kunne undværes, naar der tilstrækkelig skal sørges for disses Forsyning med Roerboder, Hjeldbrug etc., saa formenes det, at selv ikke nogen særdeles Indskrænkning i Antallet af de Handelsmænd, hvis Virksomhed hovedsagelig bestaaer i Handel med Indvaanerne af den Egn, hvor de boe, vilde være gavnlig. Det vil nemlig stedse blive Tilfældet, at Udbyttet af Fiskerierne for en Deel af Almuen især den, der meest beskjæftiger sig med Hjemfiske, ikke vil være saa stort, at det lønner sig for dem enten selv at tilvirke det til Handelsvarer eller bringe det til den ofte fjærnt fraliggende Kjøbstad, medens Tilfredsstillelsen af de daglige Fornødenheder kræver en hyppig Omsætning og feilslagne Fiskerier ofte Forskud. Begge disse Trang tilfredsstilles ved Handelsmændene. Vilde man tænke sig alle dette Slags Landhandlere ophævede, vilde Følgen formentlig deels blive, at en betydelig Deel af Fiskeriets Udbytte gik aldeles tabt, deels og fornemmelig, at der blandt den mere velstaaende Deel af Almuen vilde danne sig en Mængde mindre Handelsmænd, som tiltuskede sig de Øvriges Fiskeproducter, uden at imidlertid denne Næringsvei for hver Enkelt vilde være af den Vigtighed, at det interesserede ham eller satte ham istand til under feilslagne Fiskerier, hvilket dog fremdeles blev hans egen Hovednæring, at gjøre Forskud til de mere Trængende. Men denne uudeblivelige og for Districterne vist ikke gavnlige Virkning af Handelsstedernes aldeles Ophævelse vilde rimeligviis om end i mindre Grad ogsaa følge af nogen væsentlig Indskrænkning i deres Antal. Forsaavidt Handelsmændene afhænde de af Almuen kjøbte Varer til Kjøbstæderne i dette Amtsdistrict og der atter forsyne sig med Handelsvarer, ansees denne Handelsmændenes Mellemkomst mere gavnlig end skadelig for Kjøbstadhandelen. Vel er der endnu endeel Handelsmænd, som afsætte

deres Fiskevarer og atter forsyne sig med andre Varer i Bergen og Trondhjem, hvorved den endelige Kjøbmandsavance gaaer tabt for dette Amts Kjøbstæder. Denne Trafik, fornemmelig med Bergen, drives imidlertid nu kun af et Par nordenfor Tromsø boende Handelsmænd og antages mere at grunde sig paa tilvante Forholde, trufne Arrangements og indgangne Forpligtelser end paa Overbevisningen om, at den for Vedkommende selv er gavnligst, og vil saaledes formentlig efterhaanden ophøre. Handelsmændene i den sydlige Deel af Senjen bringe derimod Mængden af deres Varer til Bergen og forsyne sig atter derfra. Det ansees imidlertid meget tvivlsomt, om det engang vilde være gavnligt for Tromsø Kjøbmænd at indlade sig i en Concurrance med Bergenserne om Handlen med det sydlige Senjen, ved hvilken disse dog stedse vilde have paa sin Side Udgifterne for Tromsø Kjøbmænd af den forøgede Fragt saavel af Fisken som af de Varer, der gives som Vederlag for denne. Overhoved vilde Indskrænkning i Handelsmændenes Antal i Senjen neppe have nogen Indflydelse paa Tromsø Handel, da Almuen, saafremt den fandt det fordeelagtigere for sig, nok vilde vide uden Handelsmændenes Mellemkomst at faae deres Fisk afskibet til Bergen. Hertil skal Amtet endnu tillade sig underdanigst at føie den Bemærkning, at de fleste Handelssteder i disse Egne ere meget kostbare Eiendomme, der dog skylde Handelsretten den største Deel af deres Værdi. Under Erkjendelse af, at Ret til at drive Landhandel aldrig bør gaae over til at blive et reelt Privilegium, formenes det dog, at Statsstyrelsen handler rigtigt i at gaae frem med megen Varsomhed, naar Spørgsmaalet er om Foranstaltninger, der gribe saa forstyrrende ind i den private Mands oeconomiske Forholde som Ophævelsen af Handelsret paa Steder, hvor denne i et længere Tidsrum har været benyttet.

Amtet har troet noget længere at burde opholde sig ved denne Materie, fordi Man efter Sagens nøieste Overveielse ikke aldeles kan tiltræde den af Amtsembedets forrige Bestyrer i den sidste afgivne underdanigste Indberetning yttrede Anskuelse om, at Landkræmmerierne i Almindelighed virkede skadeligt paa Almuen og derfor tildeels burde indskrænkes, en Anskuelse som i den senere Tid oftere høres gjentaget og som ogsaa gjenfindes i en af de til Amtet indkomne Beretninger. Undertegnede kan nemlig efter det Anførte ikke ansee disse Anskuelser som Resultater af Sagens alsidige Overveielse. At der af Landhandlerier og navnligen af deres Ret til at udsælge Brændeviin kan opstaae og virkeligen har opstaaet Misbrug, er en Kjendsgjerning, paa hvilken der dog maaske er lagt for megen Vægt, naar man af den Grund vil erklære Landhandlerierne absolut skadelige. Det maa derhos bemærkes, at ligesom en saadan Ret ikke tilkommer de Handelsmænd, hvis Bevillinger ere yngre end 1837, saaledes har Amtet ogsaa sat det under Domstolens Afgjørelse, hvorvidt en Deel ældre Handelsmænd efter deres Bevillingers Indhold ere i Besiddelse af Ret til Brændevinssalg. Overhoved har man det Haab, at en skarpere Control i Forbindelse med Tidsaandens Krav vil ogsaa i denne Henseende, om ikke aldeles afværge, saa dog i høi Grad indskrænke Misbruget.

Om den særdeles Gavnlighed for Districtet af den directe Handel mellem Almuen og Russerne i Makketiden finder Amtet sig fuldkommen overbeviist. Russerne bringe kun Nødvendighedsvarer og modtage som Valuta den Fisk, for hvilken man i den Tid Handelen foregaaer neppe vilde have noget andet Brug. Undertegnede kan saaledes ikke dele den Tvivl, der, ogsaa med specielt Hensyn til Russehandelen, er yttret af den ved Kongelig Resolution af 3de Februar 1844 nedsatte Commission (see dens trykte Indstilling Pag. 6), om ikke Almuen i det Hele vilde være bedre tjent med at Handelsforholdene i Finmarken vare ordnede som i det øvrige Land. Ophævelsen af Frihandelen med Russerne i Makketiden forudsætter Muligheden af, at Handelsmændene skulde kunne af Fiskeren modtage, til Handelsvare tilberede og atter til Russerne afhænde al den Fisk som i Makketiden fanges. Men denne Forudsætning formenes ikke at være rigtig. Varernes Priis vilde nemlig deels formedelst Kjøbmandsavancen, men fornemmelig paa Grund af Tilberedningen og Transporten, komme til langt at overstige deres Værdi, og det formenes at kunne med temmelig Sikkerhed statueres, at ingen Handel idetmindste ikke af nogen Betydenhed vilde finde Sted mellem de Handlende og Russerne med Fisk fanget i Makketiden. Forholdet vilde derimod formentlig ganske naturligt udvikle sig derhen, at den directe Handel mellem Almuen og Russerne vedblev, kun med den Forskjel, at Almuesmanden maatte betale en Recognition til Handelsmanden, for at Handelen kunde foregaae i hans Navn, saaledes som det nu hyppigen skeer udenfor Makketiden.

Derimod ansees Gavnligheden af den Handel, som ved Loven af 13de September 1830 § 7 er tilstaaet de paa deres Hjemsteder handelsberettigede norske Undersaatter mere tvivlsom. Foruden at Controllen mod at ikke andre end de tilladte Varer sælges, er yderst vanskelig og i hine isole-

rede Egne ofte umulig, har man udfundet saa mange Midler til at eludere Lovens Bestemmelser at Misbrug selv under den skarpeste Control stedse ville finde Sted.

Saaledes er det for kun at nævne et Exempel temmelig almindeligt, at Handelen ikke foregaaer i dens Navn, for hvis Regning den føres, men derimod i en Andens, som kan ombyttes, naar han engang er fældet for ulovlig Handel eller Brændevinssalg. Heraf er Følgen, at sjeldent nogen bliver anseet for Gjentagelse af disse Lovovertrædelser, og Mulcten for første Gangs Forseelse finder Vedkommende, det svarer Regning at erlægge, naar han derved, saaledes som de locale Forholde her føre det med sig, kan tilkjøbe sig Adgang til i en længere Tid at drive den mest eftersøgte ulovlige Handel.

I Amtsdistrictet ere 3 Markedspladse, nemlig i Skibotten i Lyngen, hvor der holdes 3 Marketer om Aaret, paa Elvebakken (nu ifølge Deres Majestæts naadigste Resolution af 17de August 1844 paa Bosekop) i Alten, hvor der holdes 2 Marketer om Aaret og i Karlebotten, hvor der holdes et Marked hver Høst. Søgningen til disse Marketer er ikke ubetydelig, og Omsætningen skeer fornemmelig med Fjeldfinnernes Producter og Fedevarer fra svensk Lapland og Finland med Fiskevarer, Meel og Luxusvarer.

8. Amtsdistrictets Tilstand i Almindelighed.

Denne maa i det Hele taget anses at være gaaet betydelig fremad i de forløbne 5 Aar og fornemmelig i de Par sidste af disse. Hertil har især et jevnt Udbytte af Fiskerierne, der i Almindelighed have slaaet til paa et Sted, om de end paa et andet ere mislykkede, høie Fiskepriser, lave Meelpriser, og heldige Aaringer for Jordbruget, i Forening med Folkemængdens og som en Følge deraf Consumtionens Tiltagen i Kjøbstæderne, bidraget. Almuens forbedrede oeconomiske Tilstand spores dog ikke saa meget i Formindskelsen af dens Passiva, skjønt Gjelden til Handelsmanden og Kjøbmanden vel er noget nedsat, som i Forøgelsen af dens Activa, hvilket sidste især viser sig i Udbedring af deres Huse og Bohave og fornemmelig i Anskaffelsen af flere og bedre Baade og Bornskab, Antagelse af flere Folk og deslige. Det turde ogsaa ligge i Fiskeribedriftens Natur, at dens heldige Resultater snarere vise sig paa denne end paa hiin Maade, efterdi et godt Udbytte sporer Foretagelsesaanden og denne atter sætter nye Forskud i Requisition. Amtet skulde derfor anse det som en for disse Egne ret interessant statistisk Oplysning, om der undereet med den almindelige Folketælling kunde erholdes Opgaver over Antallet af Baade og disses Slags og tildeels ogsaa over de betydeligere Fiskeredskaber. Man antager, at disse Opgaver — som angaaende Gjenstande, der ligge deres Erfaring nærmere, der affatte Opgaverne — endog vilde blive paalideligere end flere af de andre, der søges samtidig med Folketællingen.

Forsaavidt en Opgave over Fattigvæsenernes Udgifter kan anses som et Bidrag til at danne sig et Begreb om Districternes oeconomiske Stilling, har Amtet troet at burde hermed som Bilag Nr. 3 levere en Opgave over Antallet af dem, der nøde Fattigunderstøttelse ved Udgangen af Aaret 1841 og 1845 samt de respective Bidrags Størrelse. Det vil deraf sees, at baade Antallet af de Forsørgede og Bidragets Størrelse i 1845 var større end i 1841. Heraf formenes dog, at man ikke kan drage nogen paalidelig Slutning hverken i den ene eller anden Henseende. I disse Egne, hvor Fattigforsørgelsen aldrig har været nogen særdeles trykkende Byrde, kan Forøgelse i Udgifterne lige saa snart tyde hen paa bedre Kaar hos Yderne som paa større Trang til Ydelsen.

De befalede Opgaver over thinglæste og aflæste Gjeldsbreve, afhændede faste Eiendomme samt Executions- og Udpantningsforretninger vedlægges som Bilag Nr. 4. Herved bemærkes dog, at faste Eiendomme hyppigen gaae i Handel uden thinglæste Adkomst-Documenter og at mange Gjeldsbreve indfries uden at Vedkommende besørge deres Aflæsning.

Aarslønnen er angivet i Senjen og Tromsø Fogderi for en Tjenestedreng fra 12 til 40 Spd. og for en Tjenestepige fra 6 til 18 Spd. Naar kun de første Summer gives, formenes dog nogle Naturalpræstationer at komme til. Daglønnen for en Mandsperson er opgivet fra 24 til 60 ß. og for en Qvindesperson fra 8 til 36 ß. tilligemed Kost.

I Altens Fogderi er Aarslønnen for en Dreng opgivet til 20 à 40 Spd. og Daglønnen for en Mandsperson paa egen Kost til 48 ß., med Tilføiende, at Arbeids- og Tjenesteløn for Fruentimmer betales forholdsviis mindre.

I Hammerfest Fogderi opgives en Drengs Aarsløn til 25 à 40 Spd. og en Piges til 12 à 16 Spd. Daglønnen for en Mandsperson til 36 ß. og for et Fruentimmer til 24 ß.

I Østfinmarkens Fogderi er Aarslønnen for en Tjenestedreng opgivet fra 20 til 50 Spd., for en Pige fra 10 til 14 Spd. og Daglønnen for en Mandsperson fra 40 til 60 ß. og for et Fruentimmer fra 32 til 48 ß. paa egen Kost.

Mangel paa Tjenestefolk spores overalt og er en naturlig Følge deraf, at Indtagelsen af en selv-

stændig Stilling for Almuesmanden ikke i disse Egne er betinget af Besiddelsen af nogen fast Eiendom, hvilket atter bevirker tidlige Ægteskaber.

I Amtsdistrictet findes ingen med Hjulredskab fremkommelig Vei, med Undtagelse af den omtrent $\frac{1}{4}$ Miil lange Vei over Lyngseidet, som ogsaa først i Aar ved Anbringelse af en Mængde Broer kan ansees at være bleven fremkommelig, og nogle Veistykker i Alten. Over Eidet mellem Trondenæs og Qvæfjord blev i 1845 paabegyndt Oparbeidelsen af en Vei, der bliver noget over $1\frac{1}{2}$ Miil lang og som til Høsten 1847 antages at ville blive fuldkommen farbar med Hjulredskab. Forøvrigt arbeides aarligt noget paa Veiene i Monselv og Bardo, hvorved disse ialfald som Rideveie blive noget mere fremkommelige. Alle Veie her i Amtsdistrictet ere udlagte som Bygdeveie. Om det mindre Hensigtsmæssige heri, hvad endeel af disse Veie angaaer, er der allerede forlængst vakt Motion og er det formeentlig Hensyn hertil, som fornemmelig hidtil har foranlediget, at saa at sige Intet er gjort ved Veiene. Amtet forbeholder sig imidlertid herom at indkomme med nærmere underdanigst Indstilling.

Hvad angaaer de Veie, som kun om Vinteren befares med Reen, da kan der formeentlig intet Videre ved dem være at foretage. Ligesom imidlertid den ved Deres Majestæts naadigste Resolution ved Bidrag af Statscassen opførte Fjeldstue ved Pyhævouna mellem Skibotten og Raimach vil blive tilflyttet af en Nybygger i næste Maaned, saaledes ere 2 Fjeldstuer mellem Kautokeino og Alten, 2 mellem Alten og Karajok og 1 mellem Lepsjervi og Kautokeino, samtlige deels allerede beboede deels bestemte til Beboelse af Nybyggere — opførte eller under Opførelse for Finmarkens Brændevinsafgifts Kasses Regning, hvorved et følelig Savn for de Reisende i disse Egne antages at ville blive afhjulpet.

Af Bygdemagasiner findes der, efter at Altens Bygdemagasin i 1842 og Qvæfjords Bygdemagasin i 1845 ere bevilgede hævede, kun 2 i dette Amtsdistrict, nemlig Ibbestads Præstegjelds med en Beholdning ved 1845 Aars Udgang af 101 Tønde $\frac{3}{4}$ Skjeppe Byg samt 25 Spd. 2 Ort 13 ß. i Penge, og Trans Præstegjelds med en Beholdning ved 1845 Aars Udgang af 388 Vog 18 Mærker Byg samt 93 Spd. 4 Ort 3 ß. i Penge.

Af Sparebanker findes der i Landdistrictet kun een, nemlig Ibbestads, der traadte i Virksomhed 14de August 1843 og hvis Capital efter 1845 Aars Regnskab beløb sig til 3,144 Spd., hvoraf Indretningen eiede 115 Spd. 2 Ort 22 ß.

Af private Brand- og andre Assurance-Indretninger gives her ingen.

B. For Kjøbstædernes Vedkommende.

a. Tromsø Kjøbstad.

1. Handel.

Landdistricternes Samhandel med Byerne i Almindelighed er i det Foregaaende berørt. Da alle de Fiskeproducter, som fra Tromsø By udskibes, erhverves ved Byens Samhandel med Landdistricterne (hvad der af selve Byens Indvaanere fiskes og kommer i Handelen, er ikke betydeligt), saa vil Opgaverne over udførte Fiskeproducter fra Tromsø omtrentlig vise Omfanget af Byens Samhandel med Landdistricterne (derunder ogsaa indbefattet en Deel af Nordlands Amt) i den Retning. Paa den anden Side antages Indførselslisterne at give den paalideligste Oversigt over Mængde og Arter af de Varer, med hvilke Byen forsyner Landdistricterne, naar man i det anførte Qvantum gjør et passende Afslag for Forbruget i selve Byen og tager Hensyn til, at Skindvarer udelukkende benyttes i Handelen med Russerne. Qvantiteten af de Varer, som af Tromsø Handlende afsættes til Andre end Landdistrictets (derunder ogsaa endeel af Nordlands Amts) og Byens Indvaanere, er nemlig ikke betydelig. Navnligen antages Afsætningen i Tromsø til Russerne af andre end Fiske- og Skindvarer ikke i de afvigte 5 Aar at have været af nogen Betydenhed. Forøvrigt bestaaer Byens Samhandel med Landdistrictet i den førstes Forsyning med Brænde og andre Træmaterialier, tildeels Hø samt Kjød og Fedevarer.

Oversigt over Antallet af de Handelsberettigede i Tromsø By er meddeelt i medfølgende Tabel Nr. 5.

2. Skibsfart.

Opgave over Antallet af Skippere, der have Borgerskab til Tromsø, med Angivelse af, om de i eller udenfor Byen have Bopæl, er indtaget i den nys paaberaabte Tabel Bilag Nr. 5.

3. Haandværksdriften

kan ikke antages at have gjort nogen væsentlige Fremskridt siden Amtets sidste underdanigste Indberetning. Imidlertid gives her i de fleste Professioner duelige Arbeidere. Haandværksarbeide er i Tromsø noget kostbarere end i Landets sydligere Byer, og der er vel den væsentligste Aarsag til, at endeel fremmed Haandværksarbeide, fornemmelig Meubler fra Hamborg og Skotøi fra Rusland, indføres. Dog afsættes ogsaa endeel Haandværksarbeide fra Tromsø til Landdistrictet, fornemmelig Senjen.

Opgave over Antallet af Mestere, Svende

og Drenge i enhver Profession er meddeelt i Tabellen Bilag Nr. 5.

4. **Bergværksdrift** finder ikke Sted i Kjøbstaden.

5. **Fabrik- og Industrianlæg.** Disse indskrænke sig til:

a) et Trankogeri, hvori aarlig tilvirkes 7 à 800 Tønder Tran; forøvrigt koges Tranen paa fri Mark.

b) en Cichorifabrik, hvori aarligen tilberedes 7 à 8000 Pd. Cichori, og ved hvilken beskjæftiges 1 voxen Mand og 4 Drenge. Den tilberedede Cichori sælges for 9 ß. pr. Pd.

c) en Reberbane, paa hvilken aarligen tilvirkes 300 à 500 Vog Tougværk af forskjellige Slags og ved hvilken stadigen beskjæftiges 7 Arbeidere. Udsalgspriserne ere for Fiskesnøre (216 Favne) 1 Spd. 24 ß., for Tougværk af samfængt Hamp og mindre Tykkelse end tre Tommer $3\frac{3}{5}$ Spd. pr. Vog. Tykkere Tougværk eller Tougværk af heglet Hamp leveres efter Accord.

Desuden fabrikeres i Byen en 2 à 300 Pd. Chocolade, der sælges til 40 ß. pr. Pd.

6. **Skibs- og Baadbyggeri** finder ikke Sted i Tromsø undtagen forsaavidt at et mindre Fartøi en enkelt Gang kan sættes paa Land og repareres og at Byens Indvaanere tildeels selv reparere deres Baade.

7. **Jordbrug** finder heller ikke egentlig Sted paa Kjøbstadens Grund. De ubebyggede Tomter sammesteds benyttes deels til Havnegang, deels til Engeslætter og, forsaavidt de ligge inde i selve Byen, tildeels til Haver. Flere af Byens Indvaanere have derimod Landsteder paa Øen, afgivne af Præstegaardens Grund.

8. Byens Tilstand i Almindelighed.

Naar det med Hensyn til Landdistrictet er antaget, at samme i de sidste 5 Aar er gaaet betydelig fremad, da er det tvivlsomt, om dette med samme Sikkerhed kan siges om Tromsø By. At Folkemængden er forøget endog i temmelig Grad, sees af Resultaterne af sidste Folketælling, og der kan ikke paavises nogen bestemt Begivenhed, som tyder paa nogen Tilbagegang i oeconomisk Henseende. Det [illegible]uges imidlertid at Fordelen af de sidste Aars heldige Fiskerier for Tromsø Handlende har været mere negativ end positiv. Det er vistnok en Kjendsgjerning, at temmelig betydelige Partier Fiskevarer ere i de senere Aar afskibede uden Fordeel, ja endog med temmeligt Tab, men derimod er det paa den anden Side vist, at de Handlendes udestaaende Fordringer hos Almuen, hvori en væsentlig Deel af deres Activa bestaaer, ere blevne om ikke synderlig formindskede saa dog meget sikrere formedelst Almuens forbedrede oeconomiske Kaar. Det turde saaledes antages at de Handlendes Tab paa udskibede Fiskeproducter, hvilke vel for en Deel ere foranledigede ved overspendte Speculationer og de ved en stigende Concurrence for høit drevne Indkjøbspriser, nogenlunde kunne ansees erstattede ved den forøgede Værdi af deres udestaaende Fordringer og vel maaskee for en Deel ved Avancen paa Varer, afhændede til Almuen.

Skindhandelen synes ikke i de senere Aar af Qvinqvenniet at være bleven drevet med den Fordeel som i de foregaaende; derimod antages Omsætningen af Rugmeel fornemmelig i 1845 at have været fordeelagtig især for de Handlende, der ikke have holdt for længe paa deres Beholdninger. Overhoved synes det som Handelen rober Tendents til atter at antage en mere stadig Gang. Indkjøbspriserne paa Fiskevarer ere faldne betydeligt og synes nu at være komne i et bedre Forhold til de Priser, som i Udlandet kunne obtineres. Den lettere Adgang til Pantelaan, som Forflyttelsen af det Nordlandske Kirke- og Skolefonds Midler og Bestyrelse til Tromsø By maaskee kan bevirke, synes ogsaa at kunne have gavnlig Indflydelse paa Handelsrørelsen, og Foranstaltninger, der ere yngre end det Tidsrum, nærværende underdanigste Indberetning omfatter, ville forhaabentlig ved en forøget Pengecirculation give Handelen et Opsving og en bedre Retning. At Tromsø i Hammerfest har en vægtig Rival, især med Hensyn til Finmarkshandelen, er naturligt og vistnok særdeles gavnligt for Districtet. Statsstyrelsens Sag bliver det formeentlig at sørge for, at den mellem disse Byer existerende Concurrence kan finde Sted under Forholde, saavidt Omstændighederne tillade det, lige for dem begge. At en af dem ligger under i Concurrencen, vil ikke være gavnligt for Staten og i høi Grad skadeligt for Districtet.

I den hermed som Bilag Nr. 6 følgende Tabel er meddeelt Oversigt over thinglæste Gjeldsbreve ꝛc.

Aarslønnen for en Tjenestekarl er fra 25 til 40 Spd. og for en Tjenestepige fra 12 til 18 Spd. Daglønnen for en Mandsperson 48 til 60 ß. og for et Fruentimmer 36 ß., alt paa egen Kost.

Med Hensyn til Tromsø Sparebanks Virksomhed henvises underdanigst til den hermed følgende Indberetning for Aaret 1845 Bilag Nr. 6 b.

B. Hammerfest Kjøbstad.

1. Handel.

Hvad der ved Tromsø Kjøbstad er anført om Samhandelen mellem Byen og Landdistrictet gjælder i det Væsentlige Hammerfest. Dog gaaer her i Forhold en langt betydeligere Deel af de indførte Varer atter ud gjennem Samhandelen med Russerne, og antages denne Vareafhændelse at have været særdeles fordeelagtig for Byen. Om Qvantiteten og Arten af disse Varer haves ingen nøiagtig Oplysning, da Toldkammerne ikke ere paalagte at meddele Opgaver over de udførte Transitvarer.

Oversigt over Antallet af de Handelsberettigede i Hammerfest er meddeelt i medfølgende Tabel Bilag Nr. 7.

2. Skibsfart.

Af de 32 i Hammerfest hjemmehørende Fartøier ere kun 4 byggede udenfor Norge og Sverige. Aarsagen til at Skibsfarten, forsaavidt den drives med egne Skibe, er betydeligere i Hammerfest end i Tromsø, kan saaledes vistnok neppe for nogen væsentlig Deel søges deri, at der paa førstnævnte Sted ei svares Naturalisationsafgift af indførte fremmede Skibe. Grunden maa maaskee snarere ligge i den større Fart som fra Hammerfest drives paa Spidsbergen og til hvilken ikke vel kan bruges andre end egne Skibe. Opgave over Antallet af Skipperborgere findes i Bilag Nr. 7.

3. **Haandværksdriften** maa i de sidste 5 Aar i Hammerfest antages at være gaaet fremad. Forøvrigt gjælder herom i det Væsentligste hvad ved Tromsø er anført. Opgave over Haandværkernes Antal m. V. findes i Bilag Nr. 7.

4. **Bergværksdrift** finder ikke Sted.

5. **Fabrik- og Industri-Anlæg.** Over de i Byen værende Indretninger af dette Slags meddeles Opgave i Tabellen Nr. 8. Den i Tabellen omhandlede Kornmølles Virksomhed antages af vedkommende Byfoged at maatte standse, naar de i naadigst Kundgjørelse om Afgifter paa Fartøier og Varer, dateret 6te September 1845, indeholdte Storthingsbestemmelse sættes i Udøvelse for Finmarkens Vedkommende.

6. Skibsbyggeri.

Tabellen, Bilag Nr. 9, viser, at der i de forløbne 5 Aar ere byggede 10 Fartøier med en Drægtighed af 183 Commercelæster. Mangel paa Træmaterialier er den væsentligste Hindring for Skibsbyggeriets Fremme og denne Mangel bevirker ogsaa at Baadbyggeriet er ubetydeligt.

7. **Jordbrug** finder ikke Sted paa Hammerfest Byes Grund. Nogle faa Maal forhen opbrudt Land bruges fremdeles som Engeslaatte.

8. Tilstanden i Almindelighed.

Det kan vistnok med større Sikkerhed antages om Hammerfest end om Tromsø, at Byen i de sidste 5 Aar er gaaet fremad i oeconomisk Henseende. Hertil har vel fornemmeligen dens større Nærhed ved de især i de senere Aar rige Finmarksfiskerier og dens fordeelagtigere Samhandel med Russerne i Forbindelse med Toldlettelser bidraget. At imidlertid ogsaa her i de senere Aar er lidt temmelig betydelige Tab ved Afsætning af Fiskeproducter, er temmelig vist.

Oplysning om Panteheftelser, Aflysninger og Afhændelser af faste Eiendomme findes i Tabellen Bilag Nr. 10.

Aarslønnen er opgivet som for Landdistrictet, nemlig for en Tjenestedreng 25 à 40 Spd., for en Tjenestepige 12 à 16 Spd. og Daglønnen for en Mandsperson til 36 ß. og for et Fruentimmer 24 ß. For denne Dagløn antages det dog ikke, at Vedkommende arbeide paa egen Kost.

C. Vardø Kjøbstad.

Om dette Steds Handel, Skibsfart, Haandværksdrift og Jordbrug gjælder det samme for de sidste 5 Aar, som er anført i Amtets underdanigste Indberetning af 17de Marts 1841, kun at Handelsmandens Virksomhed har udvidet sig. Stedets Beboere slaae sig i det Hele taaleligt igjennem. De Skatteydendes Antal er 23. Opgave over thinglæste Gjeldsbreve m. V. findes i Tabellen Bilag Nr. 4 **D.** Veien fra Kirken gjennem Byen til Fæstningen er forbedret. Aarslønnen er opgivet for en Tjenestedreng til 16 à 25 Spd., for en Tjenestepige fra 8 til 12 Spd.; Daglønnen fra 32 til 60 ß.

D. Vadsø Kjøbstad.

1. Handel.

Om Omfanget af Byens Handel med Landdistrictet, deri indbefattet de paa Byens Grund boende Fiskere, faaer man bedst Begreb af Toldrullerne. Alt hvad de Handlende kjøbe af Fiskevarer bliver atter udført, da de Handlende og andre udenfor Almuesclassen selv fiske endog mere end til Forbruget. Foruden Fiskevarer indføres af Almuen til Byen mindre Qvantiteter af Smør, Reenkjød og Reenskind.

Detailhandlernes Antal er 14, med 6 Betjente. Derhos gives 1 Høker og 2 Værtshusholdere, som tillige have Borgerskab som Kjøbmænd.

2. Skibsfart.

Stedet har ingen Skipperborgere. Et Fartøi, der har tilhørt en af Byens Handlende, har hidtil været ført af en kjøbenhavnsk Skipper.

3. **Haandværksdriften** antages at være gaaet noget frem, men staaer formeentlig endnu temmelig tilbage. Ikke ubetydeligt Haandværksarbeide indføres endnu til Byen. Der gives 1 Skrædder, 2 Snedkere, 1 Smed og 1 Bødker, alle uden Borgerskab og med Fiskeri til Binæring; desuden 1 Bager uden Borgerskab og 1 Bødker med Borgerskab. I Aar har der paa Stedet etableret sig 1 Skomager med 2 Svende.

4, 5 og 6. **Fabrik- og Industri Anlæg, Bergværksdrift** samt **Skibs- og Baadbyggeri** gives ikke i Vadsø.

7. **Jordbruget** er noget forbedret i de sidste 5 Aar, idet flere smaae Engestykker paa Byens Grund ere opdyrkede, medens dog endnu meget Hø maa indføres fra Landet saavelsom Reenmose. Ubetydeligt avles af Næper, Kaal og Potetes.

8. Tilstanden i Almindelighed.

Byen antages i de sidste 5 Aar at være gaaet fremad. Det ansees derimod ikke sandsynligt, at den herefter vil kunne opnaae meget større Betydenhed. Imidlertid er det at haabe, at en bedre Aand, især hos den arbeidende Classe, der nu, sammensat fra forskjellige Kanter, vist ikke udmærker sig ved Sædelighed og Ædruelighed, ogsaa tør bevirke heldige Resultater i oeconomisk Henseende.

Opgave over thinglæste Gjeldsbreve m. V. er meddeelt i Tabellen Bilag Nr. 4 **D.**

Aarslønnen opgives for en Tjenestekarl fra 25 til 30 Spd., for en Tjenestepige fra 10 til 14 Spd. og Daglønnen fra 32 til 48 ß.

Nærværende underdanigste Indberetning har Amtet ikke troet at burde vidtløftiggjøre ved en mere generel Fremstilling af Forholdene i dette Amtsdistrict, selv forsaavidt disse maatte være noget forskjellige fra Forholdene i det øvrige Rige. Deels ere nemlig Bidrag hertil leverede i de af foregaaende Amtmænd afgivne underdanigste Indberetninger og i trykte Skrifter, og deels maa det antages, at den i de senere Aar stedfundne lettere og sikrere Communication mellem det øvrige Rige og Finmarkens Amt nu gjør deslige Meddelelser mindre nødvendige.

Heller ikke har Undertegnede troet at burde i næraærende underdanigste Indberetning omhandle de Foranstaltninger til Districtets Tarv, paa hvilke man kunde ønske i Underdanighed at henlede Opmærksomheden. Deslige Gjenstande udfordre formeentligen mere begrundet og detailleret Fremstilling end den, hvortil man her har troet at finde Plads.

Sluttelig tillader man sig underdanigst at tilføie, at de Formeninger, som i nærværende underdanigste Indberetning ere udtalte, ikke udelukkende ere Resultatet af Undertegnedes individuelle Anskuelser, men som oftest først ere fremkomne efter gjentagne Conferencer med Mænd, som man tiltroer Sagkundskab.

Finmarkens Amt, Tromsø den 31te October 1846.

Underdanigst
Harris.

Opgave,

der viser Beløbet af Understøttelse til Trængende, ydet af Fattigvæsenet i Finmarkens Amt i Aarene 1841 og 1845.

	Antallet af Fattiglemmer		Understøttelsens Beløb			
	1841.	1845.	1841.		1845.	
			Spd.	ß.	Spd.	ß.
A. Øst-Finmarkens Fogderi.						
1. Vardø	6	13	32	37	112	116
2. Vadsø	14	30	113	=	133	8
3. Lebesby og Kjøllefjord	*) 11	9	28	=	30	=
4. Tanen	19	20	65	92	114	24
Tilsammen	50	72	239	9	390	28
B. Vest-Finmarkens Fogderier.						
1. Kistrand og Kjelvig	18	14	40	60	54	48
2. Karajok	=	2	=	=	12	=
3. Kautokeino	=	=	=	=	=	=
4. Hammerfest	71	96	421	76	438	18
5. Alten Talvig	23	37	200	56	230	105
6. Hasvig	3	4	19	116	ca.14	=
7. Loppen	12	15	54	30	38	80
Tilsammen	127	168	736	98	788	11
C. Senjen og Tromsø Fogderi.						
1. Skjærvø	13	16	26	=	79	=
2. Lyngen	19	37	55	96	103	44
3. Carlsø og Helgø	26	30	88	72	92	26
4. Tromsø Landsogn	49	53	342	100	387	22
5. Lenvig, Hillesø og Monselv	22	24	141	24	123	114
6. Berg og Torsken	**) 8	8	47	=	47	=
7. Trans og Dyrø	22	30	135	101	331	78
8. Ibbestad	34	35	145	74	145	5
9. Trondenæs	20	35	176	95	284	5
10. Sand	12	7	40	80	23	84
11. Qvæfjod	16	19	51	60	107	40
Tilsammen	241	294	1251	102.	1724	58.

*) Vedkommer Aaret 1842.
**) For 1841 mangler Opgave for Berg og Torsken, da Archivet er brændt.

№ 1.

Tabellarisk Oversigt

over Jordbrugene, Matriculskyld, samt forskjellig Slags Eiendom m. v. i Nordre Trondhjems Amtsdistrict.

District.	Jordbrugenes Antal				Matriculskylden 1840				Matriculskylden 1845			
	efter Cassabøgerne 1845		efter Skjøde og Panteprotocollerne 1840		benyttet af Eierne.			bortfæstet eller bortleiet.			benyttet af Eierne.			bortfæstet eller bortleiet.		
	benyttede af Eierne.	bortfæstede eller bortleiede.	benyttede af Eierne.	bortfæstede eller bortleiede.	Dlr.	Ort	ß.	Dlr.	Ort	ß	Dlr.	Ort	ß.	Dlr.	Ort	ß.
Stordalens Thinglag	402	173	426	210	1293	3	4	727	3	5	1338	=	13	683	=	20
Lervigens Thinglag	87	70	80	80	160	3	21	212	4	4	166	1	19	207	1	6
Frostens Thinglag	126	15	118	22	368	1	14	79	2	4	389	=	2	58	3	16
Aasens Thinglag	100	14	96	18	308	2	3	67	=	1	315	1	8	60	=	20
Skogns Thinglag	250	52	295	55	1144	4	16	384	1	4	1167	=	9	359	3	14
Værdalens Thinglag	191	144	230	156	1337	2	14	656	4	21	1337	1	19	654	3	3
Stør- og Værdals Fogderi	1156	468	1245	541	4613	3	=	2128	=	15	4713	=	22	2023	3	7
Ytteroens Thinglag	122	24	127	125	463	=	12	92	=	15	491	4	23	63	1	4
Inderoens Thinglag	213	68	235	47	789	2	14	148	4	17	797	1	=	141	1	7
Sparboens Thinglag	218	49	232	37	655	=	8	106	2	20	665	2	8	96	=	20
Stods Thinglag	162	68	170	54	582	1	13	165	=	6	584	1	22	162	4	21
Snaasens Thinglag	208	24	208	24	323	4	14	50	3	2	330	2	10	44	=	6
Bedstadens Thinglag	201	56	195	57	530	2	13	158	2	4	555	4	16	133	=	5
Inderoens Fogderi	1124	289	1167	244	3344	2	2	721	3	16	3425	2	7	640	3	15
Overhalds Thinglag	510	187	253	115	506	2	23½	217	2	19½	529	=	10½	198	=	23½
Fosnæs Thinglag			209	58	480	2	=	120	1	7	503	3	11	96	4	20
Nærø, Kolvereids og Bindalens Thinglag	222	291	207	311	350	3	1	409	=	5	377	2	9	382	=	21
Namdals Fogderi	732	478	669	484	1337	3	½	746	4	7½	1410	1	6½	677	1	16½
Amtsdistrictet	3012	1235	3081	1269	9295	3	2½	3596	3	14½	9548	4	11½	3341	3	14½
					12892—1—17						12890—3—2					

27*

(Fortsættelse af Nr. 1).

District.	Af de matriculerede Jordbrug skulde ved 1840 Aars Udgang være:																	
	Selveiergods, som benyttedes af Eierne.		Leilændings- eller Forpagtningsgods.															
			Statens.				Kirkernes.				Geistlighedens.				offentlige Stiftelsers.			
	Antal Brug.	Skyld. Dlr. Ort ß.	Antal Brug.	Skyld. Dlr. Ort ß.			Antal Brug.	Skyld. Dlr. Ort ß.			Antal Brug.	Skyld. Dlr. Ort ß.			Antal Brug.	Skyld. Dlr. Ort ß.		
Stordalens Thinglag	426	1293 3 4	3	21 2 1			37	98 = 1			45	273 = 16			2	8 2 16		
Lexvigens Thinglag	80	160 3 21	1	4 = 15			=	= = =			7	28 = 3			1	2 3 18		
Frostens Thinglag	118	368 1 14	3	10 = 10			8	21 = 22			9	40 = 17			2	8 = 3		
Aasens Thinglag	96	308 2 3	=	= = =			2	15 1 23			8	37 2 14			1	3 2 1		
Skogns Thinglag	295	1144 4 16	2	30 = 4			6	29 4 8			32	171 1 2			8	52 2 =		
Værdalens Thinglag	230	1337 2 14	2	26 1 22			10	38 4 19			43	235 1 16			3	15 4 7		
Stør- og Værdals Fogderi	1245	4613 3 =	11	92 = 4			63	203 2 1			144	785 1 20			17	90 4 21		
Ytteroens Thinglag	127	463 = 12	1	= 3 22			4	10 4 6			14	62 3 23			=	= = =		
Inderoens Thinglag	235	789 2 14	=	= = =			5	12 4 22			36	119 3 3			5	14 = 1		
Sparboens Thinglag	232	655 = 8	1	= 1 23			=	= = =			21	69 3 13			2	6 3 8		
Stods Thinglag	170	582 1 13	1	= = 18			11	27 4 7			29	100 3 22			=	= = =		
Snaasens Thinglag	208	323 4 14	=	= = =			2	4 1 18			20	42 4 16			=	= = =		
Bedstadens Thinglag	195	530 2 13	=	= = =			6	12 3 =			25	78 3 20			=	= = =		
Inderøens Fogderi	1167	3344 2 2	3	1 1 15			28	68 3 5			145	474 3 1			7	20 3 9		
Overhalds Thinglag	253	506 2 23½	=	= = =			66	109 1 23			23	59 2 4			=	= = =		
Foesnæs Thinglag	209	480 2 =	=	= = =			15	27 = 16			18	49 2 1			=	= = =		
Nærø, Kolvereids og Vindalens Thinglag	207	350 3 1	=	= = =			16	22 = 8			60	95 2 9			=	= = =		
Namdals Fogderi	669	1337 3 ½	=	= = =			97	158 2 23			101	204 1 14			=	= = =		
Amtsdistrictet	3081	9295 3 2½	14	93 1 19			188	430 3 5			390	1464 1 11			24	111 3 6		

District.	Af de matriculerede Jordbrug skulde ved 1840 Aars Udgang være:					
	Leilændings- eller Forpagtningsgods.					
	Proprietairgods.					
	Antal Brug.	Skyld. Dlr. Ort ß.				
Stordalens Thinglag	123	326 2 19				
Lexvigens Thinglag	71	177 4 16				
Frostens Thinglag	=	= = =				
Aasens Thinglag	7	10 3 11				
Skogns Thinglag	7	100 3 14				
Værdalens Thinglag	98	340 2 5				
Stør- og Værdals Fogderi	306	956 1 17				
Ytteroens Thinglag	6	17 3 12				
Inderoens Thinglag	1	2 1 15				
Sparboens Thinglag	13	29 4 =				
Stods Thinglag	13	36 1 7				
Snaasens Thinglag	2	3 1 16				
Bedstadens Thinglag	26	67 = 8				
Inderøens Fogderi	61	156 2 10				
Overhalds Thinglag	26	48 3 16½				
Foesnæs Thinglag	25	43 3 14				
Nærø, Kolvereids og Vindalens Thinglag	235	291 2 12				
Namdals Fogderi	286	383 4 18½				
Amtsdistrictet	653	1496 3 21½				

(Fortsættelse af Nr. 1).

District.	I Tidsrummet fra 1ste Januar 1841 til 31te December 1845 er overgaaet fra																	
	Selveiergods til Leilændingsgods.			Leilændings- eller Forpagtningsgods til Selveiergods.														
				Statens.			Kirkernes.			Geistlighedens.			offentlige Stiftelsers.			Proprietair.		
	Antal Brug	Skyld. Dlr.	Ort	ß.	Antal Brug.	Skyld. Dlr.	Ort	ß.	Antal Brug.	Skyld. Dlr.	Ort	ß.	Antal Brug.	Skyld. Dlr.	Ort	ß.	Antal Brug.	Skyld. Dlr.	Ort	ß.	Antal Brug.	Skyld. Dlr.	Ort	ß.
Stordalens Thinglag	=	=	=	=	1	=	1	5	=	=	=	=	9	27	2	13	1	4	=	16	4	12	2	23
Lexvigens Thinglag	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	1	1	4	22	=	=	=	=	1	3	3	=
Frostens Thinglag	=	=	=	=	1	=	=	15	=	=	=	=	5	17	4	20	1	2	3	1	=	=	=	=
Aasens Thinglag	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	3	6	4	5	=	=	=	=	=	=	=	=
Skogns Thinglag	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	1	9	1	18	1	4	3	19	1	10	2	1
Værdalens Thinglag	=	=	=	=	=	=	=	=	1	2	1	18	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
Stør- og Værdals Fogderi	=	=	=	=	2	=	1	20	1	2	1	18	19	63	3	6	3	11	2	12	6	26	3	=
Ytteroens Thinglag	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	4	20	2	8	=	=	=	=	4	8	2	3
Inderoens Thinglag	1	5	3	17	=	=	=	=	=	=	=	=	2	12	4	9	1	=	2	18	=	=	=	=
Sparboens Thinglag	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	1	2	4	10	1	3	1	16	2	4	=	22
Stods Thinglag	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	1	2	=	9	=	=	=	=	=	=	=	=
Snaasens Thinglag	=	=	=	=	3	1	4	1	=	=	=	=	3	6	2	20	=	=	=	=	=	=	=	=
Bedstadens Thinglag	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	8	25	2	3	=	=	=	=	=	=	=	=
Inderøens Fogderi	1	5	3	17	3	1	4	1	=	=	=	=	19	70	1	11	2	3	4	10	6	12	3	1
Overhalds Thinglag	=	=	=	=	2	1	=	1	1	1	1	17	7	13	=	1	=	=	=	=	4	7	=	16
Foesnæs Thinglag	=	=	=	=	=	=	=	=	6	13	1	6	1	2	1	9	=	=	=	=	5	7	3	20
Nærø, Kolvereids og Bindalens Thinglag	1	1	1	8	=	=	=	=	1	=	1	22	5	6	2	5	=	=	=	=	11	21	1	13
Namdals Fogderi	1	1	1	8	2	1	=	1	8	14	4	21	13	21	3	15	=	=	=	=	20	36	1	1
Amtsdistrictet	2	7	=	1	7	3	=	22	9	17	1	15	51	155	3	8	5	15	1	22	32	75	2	2

(Fortsættelse af Nr. 1).

District.	Af de matriculerede Jordbrug skulde saaledes ved 1845 Aars Udgang være:																	
	Selveiergods, som benyttes af Eierne.		Leilændings- eller Forpagtningsgods.															
			Statens.				Kirkernes.				Geistlighedens.				offentlige Stiftelsers.			
	Antal Brug.	Skyld. Dlr. Ort ß.	Antal Brug.	Skyld. Dlr. Ort ß.			Antal Brug.	Skyld. Dlr. Ort ß.			Antal Brug.	Skyld. Dlr. Ort ß.			Antal Brug.	Skyld. Dlr. Ort ß.		
Stordalens Thinglag	441	1338 = 13	2	21 = 20			37	98 = 1			36	245 3 3			1	4 2 =		
Lexvigens Thinglag	82	166 1 19	1	4 = 15			=	= = =			6	26 = 5			1	2 3 18		
Frostens Thinglag	125	389 = 2	2	9 4 19			8	21 = 22			4	22 = 22			1	5 2 2		
Aasens Thinglag	99	315 1 8	=	= = =			2	15 1 23			5	30 3 9			1	3 2 1		
Skogns Thinglag	298	1167 = 9	2	30 = 4			6	29 4 8			31	161 4 8			7	47 3 5		
Værdalens Thinglag	231	1337 1 19	2	26 1 22			9	36 3 1			43	235 1 16			3	15 4 7		
Stør- og Værdals Fogderi	1276	4713 = 22	9	91 3 8			62	201 = 7			125	721 3 14			14	79 2 9		
Ytteröens Thinglag	135	491 4 23	1	= 3 22			4	10 4 6			10	42 1 15			=	= = =		
Inderöens Thinglag	237	797 1 =	=	= = =			5	12 4 22			34	106 3 18			4	13 2 7		
Sparboens Thinglag	236	665 2 8	1	= 1 23			=	= = =			20	66 4 3			1	3 1 16		
Stods Thinglag	171	584 1 22	1	= = 18			11	27 4 7			28	98 3 13			=	= = =		
Snaasens Thinglag	211	330 2 10	=	= = =			2	4 1 18			17	36 1 20			=	= = =		
Bedstadens Thinglag	203	555 4 16	(1)	= = (4)			6	12 3 =			17	53 1 17			=	= = =		
Inderøens Fogderi	1193	3425 2 7	4	1 1 19			28	68 3 5			126	404 1 14			5	16 3 23		
Overhalds Thinglag	267	529 = 10½	(14)	(3 = 15)			63	107 = 5			16	46 2 3			=	= = =		
Foesnæs Thinglag	221	503 3 11	=	= = =			9	13 4 10			17	47 = 16			=	= = =		
Nære, Klovereids og Bindalens Thinglag	223	377 2 9	=	= = =			15	21 3 10			55	89 = 4			=	= = =		
Namdals Fogderi	711	1410 1 6½	14	3 = 15			87	142 3 1			88	182 2 23			=	= = =		
Amtsdistrictet	3180	9548 4 11½	27	96 = 18			177	412 1 13			339	1308 3 3			19	96 1 8		

District.	Proprietair.	
	Antal Brug.	Skyld. Dlr. Ort ß.
Stordalens Thinglag	119	313 4 20
Lexvigens Thinglag	70	174 1 16
Frostens Thinglag	=	= = =
Aasens Thinglag	7	10 3 11
Skogns Thinglag	6	90 1 13
Værdalens Thinglag	98	340 2 5
Stør- og Værdals Fogderi	300	929 3 17
Ytteröens Thinglag	2	9 1 9
Inderöens Thinglag	2	8 = 8
Sparboens Thinglag	11	25 3 2
Stods Thinglag	13	36 1 7
Snaasens Thinglag	2	3 1 16
Bedstadens Thinglag	26	67 = 8
Inderøens Fogderi	56	149 3 2
Overhalds Thinglag	22	41 3 ½
Foesnæs Thinglag	20	35 4 18½
Nære, Klovereids og Bindalens Thinglag	225	271 2 7
Namdals Fogderi	267	349 = 1½
Amtsdistrictet	623	1428 1 20½

(Fortsættelse af Nr. 1).

District.	Jordbrugs Antal 1845 efter Skjøde- og Panteprotocoll. benyttede af Eierne.	Jordbrugs Antal 1845 efter Skjøde- og Panteprotocoll. bortfæstede el. bortleiede.	Brug, hvorvidt udskiftede. Ved 1840 Aars Udg. formodes at have været i Fællesskab.	Brug, hvorvidt udskiftede. fra 1841—1845 inclusive ere udskiftede.	Særskilt skyldsatte Pladse.	Huusmænd. efter Opgave 1840 med Jord.	Huusmænd. efter Opgave 1840 uden Jord, men eget Huus.	Huusmænd. efter Opgave 1845 med Jord.	Huusmænd. efter Opgave 1845 uden Jord, men eget Huus.	Huusmænd. Tilgang. med Jord.	Huusmænd. Tilgang. uden Jord, men eget Huus.	Huusmænd. Afgang. med Jord.	Huusmænd. Afgang. uden Jord, men eget Huus.	Beheftede med Føderaad ere Brug af Selveiergods.	Beheftede med Føderaad ere Brug af Leilændingsgods.	Af Almindinger eiedes af Staten.	Af Almindinger eiedes af Private.
Stordalens Thinglag .	441	195	Refereres til Anmærkning i denne Tabel ved forrige Beretning, med Tilføiende, at herom ikke kan erholdes sikker Kundskab.	6	=	945	9	995	236	50	227	=	=	281	34	5	2
Lexvigens Thinglag .	82	78		4	=	158	7	189	14	31	7	=	=	47	16	=	1
Frostens Thinglag . .	125	15		2	=	225	22	250	16	25	=	=	6	49	9	=	1
Aasens Thinglag . .	99	15		2	=	110	8	113	11	3	3	=	=	60	9	=	3
Skogns Thinglag . .	298	52		2	=	350	=	442	34	92	34	=	=	119	10	4	2
Værdalens Thinglag .	231	155		4	1	411	48	458	161	47	113	=	=	110	36	9	3
Stør- og Værdals Fogderi	1276	510		20	1	2199	94	2447	472	248	384	=	6	666	114	18	12
Ytterøens Thinglag .	135	17		=	=	149	36	305	49	156	13	=	=	61	5	3	=
Inderøens Thinglag .	237	45		=	=	436	72	407	103	=	31	29	=	165	11	1	=
Sparboens Thinglag .	236	33		=	=	351	41	321	132	=	91	30	=	175	9	5	=
Stods Thinglag . .	171	53		=	=	257	6	543	6	286	=	=	=	204	18	1	2
Snaasens Thinglag .	211	21		=	=	ikke op	givet.	255	75	255	75	=	=	128	3	7	=
Bedstadens Thinglag .	203	50		=	=	333	23	358	14	25	=	=	9	196	12	6	2
Inderøens Fogderi	1193	219		=	=	1526	178	2189	379	722	210	59	9	929	58	23	4
										663	201						
Overhalds Thinglag .	267	115		30	=	141	46	196	49	55	3	=	=	260	44	7	=
Foesnæs Thinglag . .	221	46		48	1	262	17	290	30	28	13	=	=	192	36	=	=
Nærø, Kolvereids og Bindalens Thinglag	223	295		44	4	221	77	282	241	61	164	=	=	113	52	1	=
Namdals Fogderi	711	456		122	5	624	140	768	320	144	180	=	=	565	132	8	=
Amtsdistrictet . .	3180	1185		142	6	4349	412	5404	1171	1114	774	59	15	2160	304	49	16
										1055	759						

(Fortsættelse af Nr. 1).

District.	Ved 1840 Aars Udgang var Matriculskylden	I Gjennemsnit affældt.	I Gjennemsnit forøget.	Ved 1845 Aars Udgang er Matriculskylden
	Dlr. Ort ß.	Dlr. Ort ß.	Dlr. Ort ß.	Dlr. Ort ß.
Stordalens Thinglag	2021 1 9	= = =	= = =	2021 1 9
Lexvigens Thinglag	373 3 1	= = =	= = =	373 3 1
Frostens Thinglag	447 3 18	= = =	= = =	447 3 18
Aasens Thinglag	375 2 4	= = =	= = =	375 2 4
Skogns Thinglag	1529 = 20	2 1 21	= = =	1526 3 23
Værdalens Thinglag	1994 2 11	2 2 13	= = =	1991 4 22
Stør- og Værdals Fogderi	6741 3 15	4 4 10	= = =	6736 4 5
Ytteroens Thinglag	555 1 3	= = =	= = =	555 1 3
Inderoens Thinglag	938 2 7	= = =	= = =	938 2 7
Sparboens Thinglag	761 3 4	= = =	= = =	761 3 4
Stods Thinglag	747 1 19	= = =	= = =	747 1 19
Snaasens Thinglag	374 2 16	= = =	= = =	374 2 16
Bedstadens Thinglag	688 4 17	= = =	= = 4	688 4 21
Inderoens Fogderi	4066 = 18	= = =	= = 4	4066 = 22
Overhalds Thinglag	724 = 19	= = =	3 = 15	727 1 10
Foesnæs Thinglag	600 3 7	= = =	= = =	600 3 7
Næro, Kolvereids og Vindalens Thinglag	759 3 6	= = =	= = =	759 3 6
Namdals Fogderi	2084 2 8	= = =	3 = 15	2087 2 23
Amtsdistrictet	12892 1 17	4 4 10	3 = 19	12890 3 2
		1 3 15		

Anmærkninger.

Forsaavidt den opgivne Skyld ikke stemmer med Totalsummen i Opgaven for 1840, bemærkes, at her er fratrukket de i den trykte Matricul angivne Brokskillinger. Naar Brugene opgives forskjelligt i Casseboger og Panteboger, maa Amtmanden henholde sig til foregaaende Opgave, med Tilføiende, at han ikke med Sikkerhed tør antage Opgaven af de forskjellige Slags Gods at være aldeles nøiagtig. Forandringen i Matriculskylden i Ytteroens og Inderoens Thinglage hidrører fra, at denne Inddeling nu svarer til Præstegjeldene. Frostens og Aasens Thinglage udgjøre tilsammen Frostens Præstegjeld, hvis Matriculskyld saaledes udgjør 823 Dlr. 22 ß.

Ved den bestemte Forandring af Thinglagene i Namdals Fogderi vil Matriculskylden blive:

for Grongs Thinglag 347 Dlr. 3 Ort 19 ß.
for Overhalds — 572 — 3 — 7 =
for Foesnæs — 407 — 2 — 15 =

Husmændenes Antal er opgivet efter Oplysninger, indhentede ved Folketællingen. Matriculens Forogelse i Inderoens og Namdals Fogderier er foregaaet ved Skyldsætning af en Deel Staten tilhørende Almindingspladse.

№ 2. **Tabellarisk Oversigt**

af Forholdet mellem Kreaturhold og Udsæd i Nordre Trondhjems Amtsdistrict ved Udgangen af Aaret 1845, sammenholdt med Oversigt af 1840.

District.	Forhold mellem Kreaturhold og Udsæd 1840.											
	Efter Antallet af Heste, som holdes, er det omtrentlige Forhold mellem disse og				For hver Hest, som holdes, udsaaes Byg		For hver Tønde Byg, som udsaaes, er Udsæden omtrentlig af					
	Qvæg.	Faar.	Geder.	Svin.	Tdr.	Skjpr.	Blandkorn Tdr.	Blandkorn Skjpr.	Havre Tdr.	Havre Skjpr.	Potetes Tdr.	Potetes Skjpr.
Stordalens Præstegjeld	9 : 39	3 : 25	9 : 20	3 : 5	=	$3\frac{1}{2}$	=	3	10	4	7	4
Lexvigens Præstegjeld	1 : 5	22 : 173	3 : 2	44 : 21	=	4	=	=	7	2	10	=
Frostens Præstegjeld	3 : 10	1 : 7	9 : 16	20 : 21	=	4	=	1	11	6	13	1
Skogns Præstegjeld	1 : 4	1 : 9	5 : 14	53 : 47	=	5	=	=	8	$\frac{3}{4}$	7	$2\frac{1}{3}$
Værdalens Præstegjeld	3 : 11	1 : 7	3 : 10	33 : 26	=	$4\frac{1}{2}$	=	=	8	=	6	=
Stor- og Værdals Fogderi	1 : 4	1 : 8	3 : 7	20 : 21	=	4	=	1	9	$2\frac{1}{3}$	8	=
Ytteroens Præstegjeld	1 : 4	1 : 9	2 : 5	16 : 19	=	5	=	=	4	4	10	=
Inderoens Præstegjeld	2 : 7	5 : 34	5 : 2	5 : 6	=	$3\frac{2}{3}$	=	=	7	7	13	=
Sparboens Præstegjeld	1 : 4	10 : 99	20 : 37	48 : 23	=	5	=	=	6	$2\frac{2}{3}$	7	=
Stods Præstegjeld	2 : 7	1 : 10	10 : 19	9 : 5	=	$4\frac{1}{3}$	=	=	7	=	6	5
Snaasens Præstegjeld	5 : 28	10 : 86	4 : 5	17 : 2	=	$5\frac{1}{3}$	=	=	2	$1\frac{1}{2}$	1	7
Bedstadens Præstegjeld	2 : 9	4 : 47	1 : 2	8 : 5	=	4	=	$\frac{3}{4}$	7	=	9	=
Inderoens Fogderi	5 : 21	5 : 46	5 : 8	3 : 2	=	$4\frac{1}{2}$	=	=	5	6	7	3
Grogns Præstegjeld	1 : 5	1 : 8	17 : 22	7 : 1	=	$4\frac{2}{5}$	=	$4\frac{1}{4}$	4	6	3	=
Overhalds Præstegjeld	1 : 6	1 : 9	41 : 31	41 : 12	=	$4\frac{1}{2}$	=	2	5	5	4	=
Foesnæs Præstegjeld	4 : 27	1 : 15	2 : 5	21 : 20	=	6	=	=	5	=	4	=
Nærø Præstegjeld	3 : 17	1 : 8	15 : 26	15 : 17	=	6	=	3	4	=	3	$6\frac{1}{2}$
Kolvereids Præstegjeld	1 : 7	1 : 10	2 : 5	22 : 23	1	=	1	3	3	$6\frac{1}{2}$	5	$2\frac{1}{2}$
af Bindalens Præstegjeld	9 : 59	1 : 11	2 : 7	3 : 5	1	2	1	7	3	6	5	1
Namdals Fogderi	7 : 43	16 : 157	7 : 12	36 : 31	=	$5\frac{3}{4}$	=	$5\frac{1}{2}$	4	5	4	1
Amtsdistrictet	17 : 77	6 : 53	23 : 24	4 : 3	=	$4\frac{3}{5}$	=	2	6	5	6	6

28

(Fortsættelse af Nr. 2).

District.	Forhold mellem Kreaturhold og Udsæd 1845. Efter Antallet af Heste, som holdes, er det omtrentlige Forhold mellem disse og				For hver Hest, som holdes, udsaaes Byg		For hver Tønde Byg, som udsaaes, er Udsæden omtrentlig af					
	Qvæg.	Faar.	Geder.	Svin.	Tdr.	Skjpr.	Blandkorn Tdr.	Blandkorn Skjpr.	Havre Tdr.	Havre Skjpr.	Potetes. Tdr.	Potetes. Skjpr.
Stordalens Præstegjeld	4 : 17	48 : 405	25 : 77	41 : 31	=	$3\frac{1}{6}$	=	$4\frac{1}{8}$	12	$\frac{2}{3}$	8	5
Lexvigens Præstegjeld	27 : 120	7 : 59	27 : 19	27 : 12	=	$3\frac{3}{7}$	=	=	7	7	13	1
Frostens Præstegjeld	7 : 22	10 : 71	46 : 77	91 : 76	=	$3\frac{4}{9}$	=	$\frac{7}{8}$	10	$2\frac{1}{4}$	12	7
Skogns Præstegjeld	3 : 10	3 : 25	3 : 8	125 : 94	=	$4\frac{5}{6}$	=	=	7	6	6	5
Værdalens Præstegjeld	18 : 69	1 : 8	37 : 140	18 : 10	=	$4\frac{1}{6}$	=	=	8	$\frac{2}{3}$	6	$\frac{1}{2}$
Stor= og Værdals Fogderi	6 : 23	1 : 8	31 : 85	3 : 2	=	$3\frac{5}{6}$	=	$1\frac{1}{2}$	9	6	8	3
Ytteroens Præstegjeld	2 : 9	3 : 37	2 : 7	5 : 7	=	$7\frac{2}{3}$	=	=	3	7	7	=
Inderoens Præstegjeld	10 : 39	1 : 10	47 : 42	8 : 9	=	$5\frac{3}{7}$	=	=	7	=	10	$1\frac{1}{2}$
Sparboens Præstegjeld	1 : 4	5 : 54	33 : 43	55 : 40	=	$5\frac{1}{12}$	=	=	7	1	7	$4\frac{1}{2}$
Stods Præstegjeld	8 : 27	8 : 83	7 : 15	29 : 27	=	$3\frac{2}{3}$	=	=	7	4	8	5
Snaasens Præstegjeld	1 : 8	2 : 27	5 : 7	3 : 1	=	$7\frac{1}{2}$	=	=	2	$5\frac{1}{3}$	2	=
Bedstadens Præstegjeld	5 : 21	5 : 62	2 : 5	6 : 5	=	$3\frac{11}{15}$	=	$\frac{3}{15}$	6	2	8	5
Inderoens Fogderi	3 : 13	4 : 47	7 : 16	29 : 25	=	$5\frac{1}{7}$	=	=	5	$5\frac{1}{3}$	7	1
Grogns Præstegjeld	15 : 71	15 : 84	49 : 40	29 : 6	=	$3\frac{5}{3}$	=	4	1	$5\frac{1}{3}$	1	3
Overhalds Præstegjeld	7 : 34	7 : 55	53 : 98	49 : 20	=	$4\frac{1}{3}$	=	$2\frac{3}{7}$	5	$2\frac{1}{3}$	3	$3\frac{1}{4}$
Foesnæs Præstegjeld	7 : 48	2 : 35	4 : 19	3 : 4	=	$7\frac{1}{4}$	=	=	4	$4\frac{1}{2}$	3	$7\frac{1}{2}$
Nærø Præstegjeld	20 : 137	5 : 76	5 : 16	20 : 31	1	=	=	1	3	6	4	=
Kolvereids Præstegjeld	5 : 32	1 : 13	3 : 8	33 : 35	=	$7\frac{4}{5}$	=	$1\frac{7}{10}$	3	$1\frac{1}{4}$	3	$4\frac{1}{6}$
af Bindalens Præstegjeld	5 : 31	8 : 83	8 : 27	24 : 39	1	$1\frac{7}{12}$	2	=	3	7	5	$3\frac{1}{2}$
Namdals Fogderi	4 : 23	4 : 43	17 : 33	17 : 13	=	$5\frac{8}{11}$	=	$3\frac{1}{5}$	4	$\frac{3}{4}$	3	$5\frac{1}{4}$
Amtsdistrictet	2 : 9	10 : 101	8 : 19	39 : 30	=	$4\frac{5}{6}$	=	$1\frac{1}{4}$	6	4	6	$4\frac{3}{4}$

№ 3.

Tabellarisk Oversigt

af Fiskeriernes Drift i Nordre Trondhjems Amtsdistrict i Aarene 1841—1845.

District.	Omtrentligt Udbytte i sidste 5 Aar.				Deraf		
	Skrey.	Sei.	Sild.	Ferskvandsfiskeri.	forbrugt i Districtet.	solgt udenfor Districtet.	virket som Kjøbmandsvarer.
Stordalens Præstegjeld . .	=	=	500 Tdr.	30 Tdr.		Lidt af Ferskvandsfiske	riet solgt til Sverige.
Lexvigens Præstegjeld . . .	=	250 Tdr.	850 Tdr.	=		=	=
Frostens Præstegjeld . . .	=	=	12000 Tdr.	=	3500 Tdr.	8500 Tdr.	den største Deel som saa-
Skogns Præstegjeld	=	=	=	=		=	= dan.
Værdalens Præstegjeld . . .	=	=	=	=		=	=
Stor- og Værdals Fogderi	=	250 Tdr.	13350 Tdr.	30 Tdr.	4850 Tdr. Sild.	8500 Tdr.	=
Ytteroens Præstegjeld . . .	500 Tdr.	240 Tdr.	1500 Tdr.	5 Tdr.	forbruges	=	
Inderoens Præstegjeld . . .	=	80 Tdr.	1000 —	=	i	=	intet
Sparboens Præstegjeld . . .	=	=	2250 —	30 Tdr.		=	som
Stods Præstegjeld	=	=	60 —	=	Districterne.	=	
Snaasens Præstegjeld . . .	=	=	=	=		=	Kjøbmandsvare.
Bedstadens Præstegjeld . .	=	=	10000 —	60 Vog Lax.	En Trediedeel omtrent.	6600 Tdr. Sild.	
Inderoens Fogderi	500 Tdr.	320 Tdr.	14810 Tdr.	35 Tdr. 60 Voger.	8210 Tdr. Sild.	6600 Tdr. Sild.	
Grogns Præstegjeld	=	=	=	=	=	=	=
Overhalds Præstegjeld . . .	640 Vog.	=	1900 Tdr.	20 Vog røget Lax.	1600 Tdr. Sild.	i Aaret 1842 300 Tdr.	deraf 200 Tdr.
Foesnæs Præstegjeld . . .	620 Vog.	500 Vog.	1500 —	=	1500 Tdr. Sild.	=	=
Nærø Præstegjeld	2000 Vog.	7500 Vog.	55000 —	=	6500 Tdr. Sild.	3500 Tdr. Sild.	41500 Tdr. Sild.
Kolvereids Præstegjeld . . .	2800 Vog.	3000 Vog.	1750 —	=	1500 Tdr. 1100 Vog.	Resten solgt.	250Tdr.Sild. 4700Vog.
af Bindalens Præstegjeld . .	600 Vog.	1750 Vog.	1000 —	=	900 Tdr. 600 Vog.	Ligesaa.	100 Tdr. 1750 Vog.
Namdals Fogderi	6660 Vog.	12750 Vog.	61150 Tdr.	20 Voger.	12000 Tdr. 1700 Vog.	49150Td.Sild.6450Vg.	42050Td.Sild.6450Vg.
Amtsdistrictet	500 Tdr. 6660 Vog.	570 Tdr. 12750 Vog.	89310 Tdr.	65 Tdr. 80 Voger.	25060 Tønder Sild. 1700 Voger.	63250 Tønder Sild. 6450 Voger.	42050 Tønder Sild. 6450 Voger.

(Fortsættelse af Nr. 3).

District.	Vinterfiskeriet i Lofoten søges med og af		Omtrentlig frit Udbytte heraf pr. Mand	Anmærkninger.
	Antal Baade.	Mænd.		
Størdalens Præstegjeld	=	=	=	Forsaavidt intet Udbytte er anført, er samme baade ubetydeligt og forbrugt i Districterne. Nogle Mænd af Størdalen lade sig bruge som Leiekarle til Lofotfiskeriet. — Snaasens Præstegjeld har ikke Adgang til Saltvandsfiskeri. Udbyttet af Ferskvandsfiskeriet er opgivet at være i Stod omtrent 20 Spd., og i Snaasen 100 Spd. aarlig. For Grogns Præstegjeld, som ei har Anledning til Saltvandsfiskeri inden egne Grændser, kan intet opgives; flere lade sig imidlertid dersteds hyre som Leiekarle til Lofotfiskeriet; Opgaven for Overhalds Præstegjeld vedkommer kun Sævig Sogn. Udbyttet af Fiskeri i Foesnæs er for Hovedsognet; de 2de andre Sogne have i Tidsrummet andetsteds til sit Forbrug fisket omtrent 2600 Tønder Sild og afhændet Fiskevarer af alle Slags for et Beløb af omtrent 2000 Spd. aarlig. Den følgte Sild i Nærø Præstegjeld er dog ikke alt virket af Indbyggerne, men følgt til Andre, som have virket den til Kjøbmandsvare. Opgaven af Udbyttet i Kolvereid er for Leko Sogn.
Lervigens Præstegjeld	3	10	15 Spd.	
Frostens Præstegjeld	=	=	=	
Skogns Præstegjeld	=	=	=	
Værdalens Præstegjeld	=	=	=	
Stør- og Værdals Fogderi	3	10	=	
Ytteroens Præstegjeld	=	=	=	
Inderoens Præstegjeld	=	=	=	
Sparboens Præstegjeld	=	=	=	
Stods Præstegjeld	=	=	=	
Snaasens Præstegjeld	=	=	=	
Bedstadens Præstgjeld	=	=	=	
Inderoens Fogderi	=	=	=	
Grogns Præstegjeld	=	=	=	
Overhalds Præstegjeld	=	22	15 Spd.	
Foesnæs Præstegjeld	14	70	20 Spd.	
Nærø Præstegjeld	13	65	15 Spd.	
Kolvereids Præstegjeld	39	195	20 Spd.	
af Bindalens Præstegjeld	45	225	20 Spd.	
Namdals Fogderi	111	575		
Amtsdistrictet	114	585		

№ 4.

Tabellarisk Oversigt

af Binæringer, af Huusflid, Skibsbyggerie, Handel, Fragtfart og Jagt i Nordre Trondhjems Amts Landdistrict i Aarene 1841—1845.

Distrikt.	Huusflid.						
	Hvorvidt strækker sig.	Overskud til Salg i sidste 5 Aar.				Overskuddet affættes i	Anmærkninger.
		Uldent		Lærred			
		Vadmel.	Stof.	Liin.	Bomuld.		
Stordalens Præstegjeld	over det Fornødne	10,000 Al.	2,500 Al.	2,500 Al.	20,000 Al.	Overskuddet	Frostens Sogn maa kjøbe en Trediedeel af fornødne Vadmel. Aasens Sogn affætter lidt.
Lerbigens Præstegjeld	til det Fornødne	omtrent	for en Vær=	die af	1000 Spd.	affættes	
Frostens Præstegjeld	Noget maa kjøbes	=	=	=	=	i	
Skogns Præstegjeld		=	=	=	=		
Værdalens Præstegjeld	til det Fornødne	=	=	=	=	Trondhjem.	
Stør= og Værdals Fogderi		10,000 Al.	2,500 Al.	2,500 Al.	20,000 Al.		
Ytteroens Præstegjeld							
Inderoens Præstegjeld							
Sparboens Præstegjeld	Noget mere end det Fornødne.	Ovan=	tum kan	ei opgi=	ves.	Sædvanlig paa de aarlige Mkder.	
Stods Præstegjelg							
Snaasens Præstegjeld							
Bedstadens Præstegjeld							
Inderoens Fogderei							
Grogns Præstegjeld	Over det Fornødne	27,390 Al.	46,793 Al.	66,670 Al.	43,400 Al.	paa Nordlands og Nærøe Markeder.	Overskud i Kolvereid vedkommer Kolvereid og Foldereid Sogne.
Overhalds Præstegjeld		23,100 —	40,485 —	41,970 —	38,100 —		
Foesnæs Præstegjeld		=	=	=	=		
Nærøe Præstegjeld	Noget maa kjøbes	=	=	=	=		
Kolvereids Præstegjeld		1250 —	300 —	=	=		
af Bindalens Præstegjeld		=	=	=	=		
Namdals Fogderi		51,740 Al.	87,578 Al.	108,640 Al.	81,500 Al.		
Amtsdistrictet		61,740 Al.	90,078 Al.	111,140 Al.	100,500 Al.		

(Fortsættelse af Nr. 4.)

District.	Byggede Skibe og Fartøier.																
	Antal Skibe og Fartøier, byggede i Løbet af Aaret										af modstaaende, i 5 Aar byggede, ere				Arbeidere, hermed sysselsatte.		Af disse Fartøier ere i sidste 5 Aar afhændede til
	1841.		1842.		1843.		1844.		1845.		Kravelbyggede.		Klinkbyggede.		Mestere.	Andre Arbeidere	
	Antal	Drægtig	Antal	Drægtig	Antal	Drægtig	Antal	Drægtig	Antal	Drægtig	Antal	Drægtig	Antal	Drægtig.			
Stordalens Præstegjeld	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	
Lexvigens Præstegjeld	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	
Frostens Præstegjeld	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	
Skogns Præstegjeld .	=	=	=	=	1	200 Tdr.	1	80 Tdr.	=	=	=	=	2	280 Tdr.	vides	ikke	
Værdalens Præstegjeld	1	250 Tdr.	1	600 Tdr.	=	=	=	=	=	=	=	=	2	850 —	2	16	Solgte til Nordl.
Stør- og Værdals Fogderi	1	250 Tdr.	1	600 Tdr.	1	200 Tdr.	1	80 Tdr.	=	=	=	=	4	1130 Tdr.	2	16	
Ytteroens Præstegjeld	2	36 C.-L.	3	$57\frac{2}{3}$ C.-L.	=	=	2	27 C.-L.	4	$74\frac{1}{2}$ CL.	=	=	11	$195\frac{1}{6}$ CL.	11	55	De fleste af de byggede Fartøier ere afhændede til Throndhjem og Nordlandene.
Inderoens Præstegjeld	1	16 —	1	5 —	2	26 C.-L.	3	16 —	2	17 —	=	=	9	80 —	9	45	
Sparboens Præstegjeld	1	$33\frac{1}{2}$ —	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	1	$33\frac{1}{2}$ —	1	6	
Stods Præstegjeld . .	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	
Snaasens Præstegjeld .	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	
Bedstadens Præstegjeld	3	$51\frac{1}{2}$	1	13 —	=	=	1	$16\frac{2}{3}$ —	2	$33\frac{1}{2}$ —	=	=	7	$114\frac{1}{3}$ —	7	35	
Inderoens Fogderi	7	137 C.-L.	5	$75\frac{2}{3}$ C.-L.	2	26 C.-L.	6	$59\frac{2}{3}$ CL.	8	125 CL.	=	=	28	$423\frac{1}{3}$ CL.	28	141	
Grogns Præstegjeld .	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	
Overhalds Præstegjeld	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	
Foesnæs Præstegjeld .	1	800 Tdr.	1	300 Tdr.	1	400 Tdr.	1	300 Td.	1	300 Td.	2	600 Td.	3	1500 Tdr.	5	30	2 solgte til Nordland og 1 til Bergen.
Nærøe Præstegjeld . .	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	
Kolvereids Præstegjeld	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	
af Bindalens Præstegjeld	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	
Namdals Fogderi	1	800 Tdr.	1	300 Tdr.	1	400 Tdr.	1	300 Td.	1	300 Td.	2	600 Td.	3	1500 Tdr.	5	30	
Amtsdistrictet . .	9	1300 Tdr. 137 C.-L.	7	900 Tdr. $75\frac{2}{3}$ C.-L.	4	600 Tdr. 26 C.-L.	8	380 Td. $59\frac{2}{3}$ CL.	9	300 Td. 125 CL.	2	600 Td.	35	2630 Tdr. $423\frac{1}{3}$ CL.	35	187	

(Fortsættelse af Nr. 4.)

District.	Handel.				Fragtfart								Jagt.
	Landhandlere.	Gjæstgivere.	Hvorfra hente Handelsmændene deres Varer, og hvorhen affættes Districtets Varer.	Anmærkninger.	hertil benyttes.		i Fragt betales pr. Tønde til					Anmærkninger.	Omtrentligt Udbytte deraf i sidste 5 Aar.
					Fartøier.	Besætning.	Bergen.	Trondhjem.	Christiansund.	Levanger.	Lofoten.		
							ß.	ß.	ß.	ß.	ß.		
Størdalens Præstegjeld	2	1	For det Meste fra Trondhjem, saa og i Levanger og paa de aarlige Markeder, paa hvilke Steder Districtets Producter og affættes.	Forholdet mellem Land- og Sø-Bondens Varer ere: 1 Td. Sild = 1½ t. 2 Td. Havre	3	6	"	8	"	"	"	Endeel Fartøier i disse Districter anvendes aarlig i Fragt fra Trondhjem til Sildefiskerierne og Lofodfiskeriet.	Kan ikke angives.
Lervigens Præstegjeld	"	"		1 — saltet Tsk. = 1—1¼ do.	"	"	"	"	"	"	"		
Frostens Præstegjeld	"	"		1 — — Uver = 1¼ do.	1	2	"	8	"	"	"		
Skogns Præstegjeld	"	"		1 V. tør Fisk (Sei) = 1 V. Hvr.	10	30	"	8	"	"	"		
Værdalens Præstegjeld	5	2		Størdalen indfører aarl. 3000 Td. Sild, 1000 Td. Fisk, 1000 Vog tør Fisk.	6	18	"	8	"	"	"		
Stør- og Værdalens Fogderi	7	3			20	56	"	8	"	"	"		
Ytteroens Præstegjeld	1	"	som i Stør- og Værdals Fogderi.	1 Td. Sild = 1½ Td. Havre.	26	106							Udbyttet af Jagten er i Almindelighed ringe, og de vilde Dyrs Huder benyttes i Districterne; Snaasen ant. at have et Overskud af 2 a 300 Spd. aarlig.
Inderoens Præstegjeld	2	1		1 — salt. Tsk. el. Sei = 1 T. do.	19	57							
Sparboens Præstegjeld	1	1		1 Vog tør Sei = 1 Vog Hvr.	12	40							
Stods Præstegjeld	3	2		4 af Landhandlerne ere, som tillige Gjæstgivere, opførte blandt disse.	5	11	"	8	"	6	48		
Snaasens Præstegjeld	2	1			"	"							
Bedstadens Præstegjeld	1	1			12	42							
Inderoens Fogderi	10	6			74	256	"	8	"	6	48		
Grogns Præstegjeld	"	"	Den større Deel af Varerne sendes til og afhentes fra Bergen og Christiansund, ogisvrigt som ved de 2de andre Fogderier.	1 Td. Sild = 1⅛ t. 1½ Td. Hvr.	"	"	"	"	"	"	"		Omtrentlig.
Overhalds Præstegjeld	5	2			5	25	60	32	24	"	"		Kan ikke opgives.
Foesnæs Præstegjeld	4	2		9 af Landhandlerne ere, som tillige Gjæstgivere, opførte blandt disse.	6	24	36 à 60	32	24	"	"		200 Spd. aarlig.
Nærøe Præstegjeld	3	3			5	29	48	24	"	"	"		90 Spd. aarlig.
Kolvereids Præstegjeld	4	2			2	14	48 à 60	"	"	"	"		ubetydeligt.
af Bindalens Præstegjeld	3	3			3	21	48 à 60	"	"	"	"		Kan ikke opgives.
Namdals Fogderi	19	12			21	113	36 à 60	24 à 32	24	"	"		
Amtsdistrictet	36	21			115	425							

№ 5.

Tabellarisk Oversigt

af de i Nordre Trondhjems Amtsdistrict i Aarene 1841—1845, inclusive, afhændede faste Eiendomme.

District.	1841.																					
	Selveiergods.				Statens.				Kirkernes.				Geistlighedens.				Offentlige Stiftelsers.			
	Antal Brug	Skyld. Dlr.	Ort	ß.	Sum. Dlr.	ß.	Antal Brug	Skyld. Dlr.	Ort	ß.	Sum. Dlr.	ß.	Antal Brug	Skyld. Dlr.	Ort	ß.	Sum. Dlr.	ß.	Antal Brug	Skyld. Dlr.	Ort	ß.	Sum. Dlr.	ß.
Stordalens Thinglag .	19	51	3	16	14126	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	1	3	4	12	700	=	=	=	=	=	=	=
Lexvigens Thinglag .	3	4	2	7	850	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
Frostens Thinglag . .	3	11	=	18	2100	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
Aasens Thinglag . .	2	=	2	22	200	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	2	3	=	16	700	=	=	=	=	=	=	=
Skogns Thinglag . .	9	45	4	=	11565	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
Værdalens Thinglag .	19	115	3	10	17666	86	=	=	=	=	=	=	1	2	1	18	300	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
Stor- og Værdals Fogderi	55	229	2	1	46507	86	=	=	=	=	=	=	1	2	1	18	300	=	3	7	=	4	1400	=	=	=	=	=	=	=
Ytteroens Thinglag .	5	22	2	21	3635	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	1	3	1	21	660	=	=	=	=	=	=	=
Inderoens Thinglag .	10	36	2	22	7285	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
Sparboens Thinglag .	16	40	2	18	12797	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
Stods Thinglag . .	7	28	3	4	6000	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
Snaasens Thinglag .	18	22	2	8	3955	=	1	=	3	6	60	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
Bedstadens Thinglag .	12	15	=	21	3864	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	1	2	4	15	400	=	=	=	=	=	=	=
Inderoens Fogderi	68	165	4	22	37536	=	1	=	3	6	60	=	=	=	=	=	=	=	2	6	1	12	1060	=	=	=	=	=	=	=
Overhalds Thinglag .	30	64	2	3	7788	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	-	=	=	=	=	=
Foesnæs Thinglag . .	32	60	=	14	9235	34	=	=	=	=	=	=	5	9	1	14	1145	=	1	2	1	9	300	=	=	=	=	=	=	=
Nære, Kolvereids og Bindalens Thinglag	33	49	=	15	6008	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	3	4	3	23	182	=	=	=	=	=	=	=
Namdals Fogderi	95	173	3	8	23031	34	=	=	=	=	=	=	5	9	1	14	1145	=	4	7	=	8	482	=	=	=	=	=	=	=
Amtsdistrictet . .	218	569	=	7	107075	=	1	=	3	6	60	=	6	11	3	8	1445	=	9	20	2	=	2942	=	=	=	=	=	=	=

(Fortsættelse af Nr. 5).

District.	1842. Selvejergods. Antal Brug	Skyld. Dlr. Ort ß.	Sum. Dlr. ß.	Statens. Antal Brug	Skyld. Dlr. Ort ß.	Sum. Dlr. ß.	Kirkernes. Antal Brug	Skyld. Dlr. Ort ß.	Sum. Dlr. ß.	Geistlighedens. Antal Brug	Skyld. Dlr. Ort ß.	Sum. Dlr. ß.	Offentlige Stiftelsers. Antal Brug	Skyld. Dlr. Ort ß.	Sum. Dlr. ß.
Stordalens Thinglag .	26	63 1 20	14690 =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =
Lyvigens Thinglag .	1	2 2 16	300 =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =
Frostens Thinglag . .	3	9 1 12	1900 =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	1	2 3 1	550 =
Aasens Thinglag . .	6	17 2 9	4000 =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	1	3 3 13	700 =	=	= = =	= =
Skogns Thinglag . .	20	85 2 20	18834 =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	1	4 3 19	850 =
Værdalens Thinglag .	14	60 1 23	8740 =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =
Stør- og Værdals Fogderi	70	238 3 4	48464 =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	1	3 3 13	700 =	2	7 1 20	1400 =
Ytteroens Thinglag .	4	14 4 =	3300 =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =
Inderoens Thinglag .	11	27 2 5	5160 =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =
Sparboens Thinglag .	11	25 2 22	4411 =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =
Stods Thinglag . .	2	4 3 19	750 =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =
Snaasens Thinglag .	9	16 = 16	2220 =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	1	1 = 2	200 =	=	= = =	= =
Bedstadens Thinglag .	15	49 2 8	11907 =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =
Inderoens Fogderi	52	138 = 22	27748 =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	1	1 = 2	200 =	=	= = =	= =
Overhalds Thinglag .	18	27 2 14	5554 60	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =
Foesnæs Thinglag . .	33	45 = 11½	8337 114	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =
Nære, Kolvereids og Bindalens Thinglag	27	36 1 20	5143 9	=	= = =	= =	=	= = =	= =	2	1 1 9	200 =	=	= = =	= =
Namdals Fogderi	78	108 4 21½	19035 63	=	= = =	= =	=	= = =	= =	2	1 1 9	200 =	=	= = =	= =
Amtsdistrictet . .	200	485 3 23½	95247 63	=	= = =	= =	=	= = =	= =	5	6 = =	1100 =	2	7 1 20	1400 =

(Fortsættelse af Nr. 5).

District.	1843.																					
	Selveiergods.			Statens.			Kirkernes.			Geistlighedens.			Offentlige Stiftelsers.		
	Antal Brug	Skyld. Dlr. Ort ß.	Sum. Dlr. ß.	Antal Brug	Skyld. Dlr. Ort ß.	Sum. Dlr. ß.	Antal Brug	Skyld. Dlr. Ort ß.	Sum. Dlr. ß.	Antal Brug	Skyld. Dlr. Ort ß.	Sum. Dlr. ß.	Antal Brug	Skyld. Dlr. Ort ß.	Sum. Dlr. ß.
Stordalens Thinglag	21	57 3 4	11918 60							6	14 4 12	2840	1	4 16	1000
Lerbigens Thinglag	5	6 20	1300												
Frostens Thinglag	8	30 13	10520	1	15	11				2	8 17	1250			
Aasens Thinglag	5	19 1 5	4850												
Skogns Thinglag	18	91 4 20	17545												
Værdalens Thinglag	8	30 1 4	5370												
Stor- og Værdals Fogderi	65	235 1 18	51503 60	1	15	11				8	23 5	4090	1	4 16	1000
Ytteroens Thinglag	17	52 1 1	11722							2	6 4	1120			
Inderoens Thinglag	19	69 1 10	15178							2	12 4 9	1875	1	2 18	150
Sparboens Thinglag	12	24 2 20	6560							1	2 1 11	300			
Stods Thinglag	19	30 9	5930												
Snaasens Thinglag	16	24 1 21	2980							2	5 2 18	800			
Bedstadens Thinglag	21	42 4 21	10290							2	6 1 21	1250			
Inderoens Fogderi	104	243 2 10	52660							9	33 15	5345	1	2 18	150
Overhalds Thinglag	18	33 22	6841							2	2 3 23	450			
Foesnæs Thinglag	27	54 4 11½	7325 60												
Nære, Kolvereids og Bindalens Thinglag	63	77 1 4	9881							1	4 10	17 60			
Namdals Fogderi	108	165 1 13½	24047 60							3	3 3 9	467 60			
Amtsdistrictet	277	644 17½	128211	1	15	11				20	59 4 5	9902 60	2	4 3 10	1150

(Fortsættelse af Nr. 5).

District.	1844.																							
	Selveiergods.				Statens.				Kirkernes.				Geistlighedens.				Offentlige Stiftelsers.			
	Antal Brug	Skyld. Dlr.	Ort	ß.	Sum. Dlr.	ß.	Antal Brug	Skyld. Dlr.	Ort	ß.	Sum. Dlr.	ß.	Antal Brug	Skyld Dlr.	Ort	ß.	Sum. Dlr.	ß.	Antal Brug	Skyld. Dlr.	Ort	ß.	Sum. Dlr.	ß.	Antal Brug	Skyld. Dlr.	Ort	ß.	Sum. Dlr.	ß.
Stordalens Thinglag .	22	42	1	22	10120	=	1	=	1	5	60	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
Lexvigens Thinglag .	6	14	=	11	3650	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	1	1	4	22	400	=	=	=	=	=	=	=
Frostens Thinglag . .	9	26	2	11	11090	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
Aasens Thinglag . .	5	10	1	21	1800	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
Skogns Thinglag . .	16	69	=	6	17387	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	1	9	1	18	1200	=	=	=	=	=	=	=
Værdalens Thinglag .	10	55	3	6	9226	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
Stør= og Værdals Fogderi	68	217	2	5	53273	=	1	=	1	5	60	=	=	=	=	=	=	=	2	11	1	16	1600	=	=	=	=	=	=	=
Ytteroens Thinglag .	14	40	1	18	9735	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
Inderoens Thinglag .	16	58	3	12	18905	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
Sparboens Thinglag .	21	63	=	5	15750	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	1	3	1	16	800	=
Stods Thinglag . .	11	27	3	=	5792	60	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
Snaasens Thinglag .	11	13	2	9	1890	=	2	1	=	19	200	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
Bedstadens Thinglag .	12	25	3	10	5310	60	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	2	4	4	9	850	=	=	=	=	=	=	=
Inderoens Fogderi	85	228	4	6	57383	=	2	1	=	19	200	=	=	=	=	=	=	=	2	4	4	9	850	=	1	3	1	16	800	=
Overhalds Thinglag .	22	35	1	20	6795	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	3	7	3	8	1042	=	=	=	=	=	=	=
Foesnæs Thinglag. .	20	38	=	11	5558	=	=	=	=	=	=	=	1	1	=	17	160	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
Nærø, Kolvereids og Bindalens Thinglag	33	42	1	19	4794	80	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	2	1	3	6	180	=	=	=	=	=	=	=
Namdals Fogderi	75	115	4	2	17147	80	=	=	=	=	=	=	1	1	=	17	160	=	5	9	1	14	1222	=	=	=	=	=	=	=
Amtsdistrictet . .	228	562	=	13	127803	80	3	1	2	=	260	=	1	1	=	17	160	=	9	25	2	15	3672	=	1	3	1	16	800	=

(Fortsættelse af Nr. 5).

District.	1845. Selveiergods. Antal Brug	Skyld. Dlr. Ort ß.	Sum. Dlr. ß.	Statens. Antal Brug	Skyld. Dlr. Ort ß.	Sum. Dlr. ß.	Kirkernes. Antal Brug	Skyld. Dlr. Ort ß.	Sum. Dlr. ß.	Geistlighedens. Antal Brug	Skyld. Dlr. Ort ß.	Sum. Dlr. ß.	Offentlige Stiftelsers. Antal Brug	Skyld. Dlr. Ort ß.	Sum. Dlr. ß.
Stordalens Thinglag .	27	54 1 16	12107 =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	2	8 3 13	1500 =	=	= = =	= =
Lexvigens Thinglag .	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =
Frostens Thinglag . .	4	9 4 21	2600 =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	3	9 4 3	1950 =	=	= = =	= =
Aasens Thinglag . .	3	10 = 23	1200 =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =
Skogns Thinglag . .	11	51 1 16	12247 =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =
Værdalens Thinglag .	15	65 2 5	10212 =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =
Stør= og Værdals Fogderi	60	191 1 9	38366 =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	5	18 2 16	3450 =	=	= = =	= =
Ytteroens Thinglag .	9	22 2 20	4683 60	=	= = =	= =	=	= = =	= =	1	7 = 7	1800 =	=	= = =	= =
Inderoens Thinglag .	13	30 4 21	7390 =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	1	4 4 1	950 =
Sparboens Thinglag .	15	21 4 10	5758 =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	1	= 2 23	120 =	=	= = =	= =
Stods Thinglag . .	7	28 2 11	7080 =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	1	= 2 9	450 =	=	= = =	= =
Snaasens Thinglag .	12	14 2 1	1988 =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =
Bedstadens Thinglag .	16	44 1 18	12100 =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	3	11 = 6	2420 =	=	= = =	= =
Inderoens Fogderi	72	162 3 9	38999 60	=	= = =	= =	=	= = =	= =	6	19 = 21	4790 =	1	4 4 1	950 =
Overhalds Thinglag .	20	30 1 7	7275 =	2	1 = 1	120 =	1	1 1 17	320 =	2	2 3 18	620 =	=	= = =	= =
Foesnæs Thinglag . .	19	32 2 8	7173 87	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =	=	= = =	= =
Nærø, Kolvereids og Vindalens Thinglag	15	29 3 8	4346 8	=	= = =	= =	=	= = =	= =	1	2 = 3	220 =	=	= = =	= =
Namdals Thinglag	54	92 1 23	18794 95	2	1 = 1	120 =	1	1 1 17	320 =	3	4 3 21	840 =	=	= = =	= =
Amtsdistrictet . .	186	446 1 17	96160 35	2	1 = 1	120 =	1	1 1 17	320 =	14	42 2 10	9080 =	1	4 4 1	950 =

(Fortsættelse af Nr. 5).

District.	I Qvingvenniet er saaledes afhændet tilsammen Jordbrug af																							
	Eiendomsgods.						Statens.						Kirkernes.						Geistlighedens.						Offentlige Stiftelsers.					
	Antal Brug	Skyld. Dlr.	Ort	ß.	Sum. Dlr.	ß.	Antal Brug	Skyld. Dlr.	Ort	ß.	Sum. Dlr.	ß.	Antal Brug	Skyld. Dlr.	Ort	ß.	Sum. Dlr.	ß.	Antal Brug	Skyld. Dlr.	Ort	ß.	Sum. Dlr.	ß.	Antal Brug	Skyld. Dlr.	Ort	ß.	Sum. Dlr.	ß.
Stordalens Thinglag .	115	269	2	6	62961	60	1	=	1	5	60	=	=	=	=	=	=	=	9	27	2	13	5040	=	1	4	=	16	1000	=
Lexvigens Thinglag .	15	27	1	6	6100	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	1	1	4	22	400	=	=	=	=	=	=	=
Frostens Thinglag . .	27	87	=	3	28210	=	1	=	=	15	11	=	=	=	=	=	=	=	5	17	4	20	3200	=	1	2	3	1	550	=
Aasens Thinglag . .	21	57	4	8	12050	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	3	6	4	5	1400	=	=	=	=	=	=	=
Skogns Thinglag . .	74	343	3	14	77578	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	1	9	1	18	1200	=	1	4	3	19	850	=
Værdalens Thinglag .	66	327	2	=	51214	86	=	=	=	=	=	=	1	2	1	18	300	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
Stør= og Værdals Fogderi	318	1112	3	13	238114	26	2	=	1	20	71	=	1	2	1	18	300	=	19	63	3	6	11240	=	3	11	2	12	2400	=
Ytteroens Thinglag .	49	152	2	12	33075	60	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	4	16	2	8	3580	=	=	=	=	=	=	=
Inderoens Thinglag .	69	222	4	22	53918	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	2	12	4	9	1875	=	2	5	1	19	1100	=
Sparboens Thinglag .	75	175	3	3	45276	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	2	2	4	10	420	=	1	3	1	16	800	=
Stods Thinglag . .	46	119	2	19	25552	60	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	1	=	2	9	450	=	=	=	=	=	=	=
Snaasens Thinglag .	66	90	4	7	13033	=	3	1	4	1	260	=	=	=	=	=	=	=	3	6	2	20	1000	=	=	=	=	=	=	=
Bedstadens Thinglag .	76	177	3	6	43471	60	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	8	25	1	3	4920	=	=	=	=	=	=	=
Inderoens Fogderi	381	939	=	21	214326	60	3	1	4	1	260	=	=	=	=	=	=	=	20	64	2	11	12245	=	3	8	3	11	1900	=
Overhalds Thinglag .	108	190	3	18	34253	60	2	1	=	1	120	=	1	1	1	17	320	=	7	13	1	1	2112	=	=	=	=	=	=	=
Foesnæs Thinglag. .	131	230	3	8	37630	55	=	=	=	=	=	=	6	10	2	7	1305	=	1	2	1	9	300	=	=	=	=	=	=	=
Nærø, Kolvereids og Vindalens Thinglag	171	234	3	18	30172	97	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	9	10	3	3	799	60	=	=	=	=	=	=
Namdals Fogderi	410	656	=	20	102056	92	2	1	=	1	120	=	7	11	4	=	1625	=	17	26	=	13	3211	60	=	=	=	=	=	=
Amtsdistrictet . .	1109	2708	=	6	554497	58	7	3	=	22	451	=	8	14	=	18	1925	=	56	154	1	6	26696	60	6	20	=	23	4300	=

(Fortsættelse af Nr. 5).

Distriet.	I Qvinqvenniet er aarlig afhændet faste Eiendomme.																	
	1841.			1842.			1843.			1844.			1845.		
	Antal Brug	Skyld. Dlr. Ort ß.	Sum. Dlr. ß.	Antal Brug	Skyld. Dlr. Ort ß.	Sum. Dlr. ß.	Antal Brug	Skyld. Dlr. Ort ß.	Sum. Dlr. ß.	Antal Brug	Skyld. Dlr. Ort ß.	Sum. Dlr. ß.	Antal Brug	Skyld. Dlr. Ort ß.	Sum. Dlr. ß.
Stordalens Thinglag .	20	55 3 4	14826 =	26	63 1 20	14690 =	28	76 3 8	15758 60	23	42 3 3	10180 =	29	63 = 5	13607 =
Leyvigens Thinglag .	3	4 2 7	850 =	1	2 2 16	300 =	5	6 = 20	1300 =	7	16 = 9	4050 =	=	= = =	= =
Frostens Thinglag . .	3	11 = 18	2100 =	4	11 4 13	2450 =	11	38 1 21	11781 =	9	26 2 11	11090 =	7	19 4 =	4550 =
Aasens Thinglag . .	4	3 3 14	900 =	7	21 = 22	4700 =	5	19 1 5	4850 =	5	10 1 21	1800 =	3	10 = 23	1200 =
Skogns Thinglag . .	9	45 4 =	11565 =	21	90 1 15	19684 =	18	91 4 20	17545 =	17	78 2 =	18587 =	11	51 1 16	12247 =
Værdalens Thinglag .	20	118 = 4	17966 86	14	60 1 23	8740 =	8	30 1 4	5370 =	10	55 3 6	9226 =	15	65 2 5	10212 =
Stor= og Værdals Fogderi	59	238 3 23	48207 86	73	249 3 13	50564 =	75	262 3 6	56604 60	71	229 3 2	54933 =	65	209 4 1	41816 =
Ytteroens Thinglag .	6	25 4 18	4295 =	4	14 4 =	3300 =	19	58 1 5	12842 =	14	40 1 18	9735 =	10	29 3 3	6483 60
Inderoens Thinglag .	10	36 2 22	7285 =	11	27 2 5	5160 =	22	82 3 13	17203 =	16	58 3 12	18905 =	14	35 3 22	8340 =
Sparboens Thinglag .	16	40 2 18	12797 =	11	25 2 22	4411 =	13	26 4 7	6860 =	22	66 1 21	16550 =	16	22 2 9	5878 =
Stods Thinglag . .	7	28 3 4	6000 =	2	4 3 19	750 =	19	30 = 9	5930 =	11	27 3 =	5792 60	8	28 4 20	7530 =
Snaasens Thinglag .	19	23 = 14	4015 =	10	17 = 18	2420 =	18	29 4 15	3780 =	13	14 3 4	2090 =	12	14 2 1	1988 =
Bedstadens Thinglag .	13	18 = 12	4264 =	15	49 2 8	11907 =	23	49 1 18	11540 =	14	30 2 19	6160 60	19	55 2 =	14520 =
Inderoens Fogderi	71	172 4 16	38656 =	53	139 1 =	27948 =	114	277 = 19	58155 =	90	238 1 2	59233 =	79	186 3 7	44739 60
Overhalds Thinglag .	30	64 2 3	7788 =	18	27 2 14	5554 60	20	35 4 21	7291 =	25	43 = 4	7837 =	25	35 1 19	8335 =
Foesnæs Thinglag . .	38	71 3 13	10680 34	33	55 = 11½	8337 114	27	44 4 11½	7325 60	21	39 1 4	5718 =	19	32 2 8	7173 87
Nære, Kolvereids og Bindalens Thinglag	36	53 4 14	6190 =	29	37 3 5	5343 9	64	78 = 14	9898 60	35	44 = 1	4974 80	16	31 3 11	4566 8
Namdals Fogderi	104	190 = 6	24658 34	80	120 1 6½	19235 63	111	158 4 22½	24515 =	81	126 1 9	18529 80	60	99 2 14	20074 95
Amtsdistrictet . .	234	601 3 21	111522 =	206	509 = 19½	97747 63	300	698 3 23½	139274 60	242	594 = 13	132695 80	204	495 4 22	106630 35

(Fortsættelse af Nr. 5).

District.	Tilsammen.			Derefter er Middelprisen paa hver folgt Skyldaler.
	Antal Brug.	Skyld.	Sum.	
Størdalens Thinglag	126	301 Dlr. 1 Ort 16 ß.	69,061 Dlr. 60 ß.	229 Dlr. 12 ß.
Lexvigens Thinglag	16	29 — 1 — 4 =	6,500 — = =	222 — 42 =
Frostens Thinglag	34	107 — 3 — 15 =	31,971 — = =	296 — 94 =
Aasens Thinglag	24	64 — 3 — 13 =	13,450 — = =	207 — 106 =
Skogns Thinglag	76	357 — 4 — 3 =	79,628 — = =	222 — 33 =
Værdalens Thinglag	67	329 — 3 — 18 =	51,514 — 86 =	156 — 27 =
Stør= og Værdals Fogderi	343	1190 Dlr. 2 Ort 21 ß.	252,125 Dlr. 26 ß.	211 Dlr. 93 ß.
Ytteroens Thinglag	53	168 Dlr. 4 Ort 20 ß.	36,655 Dlr. 60 ß.	216 Dlr. 114 ß.
Inderoens Thinglag	73	241 — 1 — 2 =	56,893 — = =	235 — 60 =
Sparboens Thinglag	78	181 — 4 — 5 =	46,496 — = =	261 — 80 =
Stods Thinglag	47	120 — = — 4 =	26,002 — 60 =	216 — = =
Snaasens Thinglag	72	99 — 1 — 4 =	14,293 — = =	144 — = =
Bedstadens Uhinglag	84	202 — 4 — 9 =	48,391 — 60 =	238 — 60 =
Inderoens Fogderi	401	1014 Dlr. = Ort 20 ß.	228,731 Dlr. 60 ß.	225 Dlr. 64 ß.
Overhalds Thinglag	118	206 Dlr. 1 Ort 13 ß.	36,805 Dlr. 60 ß.	178 Dlr. 45 ß.
Foesnæs Thinglag	138	243 — 2 — = =	39,235 — 55 =	161 — 24 =
Nære, Kolvereids og Bindalens Thinglag	180	245 — 1 — 21 =	30,972 — 37 =	126 — 24 =
Namdals Fogderi	436	695 — = — 10 =	107,103 — 32 =	155 — 34 =
Amtsdistrictet	1186	2899 Dlr. 4 Ort 3 ß.	587,869 Dlr. 118 ß.	202 Dlr. 90 ß.

№ 6.

Tabellarisk Oversigt

af de forskjellige Slags Veie i Nordre Trondhjems Amtsdistrict.

District.	Hovedveie		Bygdeveie.		Rideveie.		Da Vedligeholdelsen er fordeelt paa Skylden, falder paa Skyldd.			Anmærkninger.
	Miil.	Alen.	Miil.	Alen.	Miil.	Alen.	Hovedveie Alen.	Bygdeveie Alen.	Rideveie. Alen.	
Stordalens Thinglag .	1.	13,243	13.	12,674	1.	4,500	15	122	10	I de opgivne Veistrækninger i Thinglagene er ikke indbefattet den saakaldte Kong Carl Johans Vei, som forer til Jämtland og vedligeholdes for Statscassens Regning. I Lexvigens Thinglag er under Oparbeidelse en Strækning af $\frac{3}{8}$ Miil for at forbinde Strandens Sogn med Ritsens Sogn af Stadsbygdens Præstgjeld i Søndre Amt; ligesaa er i Værdalens Præstgjeld optaget $\frac{1}{4}$ Miils Vei for over Haga Færgested at forbinde Hovedveien paa Elvens søndre Side med Veien paa nordre Side fra Værdalsøren opad Bygden.
Lexvigens Thinglag .	″	″	1.	17,547	3.	16,384	″	95	190	
Frostens Thinglag . .	″	″	4.	5,014	″	13,500	″	172	13	
Aasens Thinglag . .	1.	4,731	2.	2,298	″	8,709	60	102	24	
Skogns Thinglag . .	2.	2,976	5.	7,149	″	4,175	26	63	3	
Værdalens Thinglag .	2.	9,069	5.	2,794	1.	″	22	47	9	
Stør= og Værdals Fogderi	7.	12,019	32.	11,476	7.	11,268	20	84	21	
Ytteroens Thinglag .	″	″	1.	16,483	6.	17,667	″	62	226	I Inderøens Præstegjeld er under Oparbeidelse en Bygdevei af omtrent $\frac{3}{8}$ Miils Strækning; omtrent $\frac{3}{8}$ Miils Vei er nedlagt i Værran af Ytteroens Thinglag; Bygdeveien gjennem Stod og Snaasen, samt Grogn og Kolvereid, som langs Snaasen=Vandets nordre Side, forer til Kongsmoe i Foldereid, er nu classificeret som Hovedvei og som saadan her opført.
Inderoens Thinglag .	2.	3,375	5.	5,320	″	6,000	42	101	6	
Sparboens Thinglag .	1.	14,606	5.	10,997	2.	8,668	42	103	60	
Stods Thinglag . . .	3.	12,616	2.	6,789	2.	12,223	89	58	64	
Snaasens Thinglag .	2.	9,076	2.	9,225	″	″	120	121	″	
Bedstadens Thinglag .	3.	13,064	7.	9,231	1.	1,050	97	200	29	
Inderoens Fogderi	13.	16,737	25.	4,045	13.	9,608	61	112	60	For Veicassens Regning vedligeholdes fremdeles de samme Stykker, som omhandlet i forrige Beretning.
Overhalds Thinglag .	6.	4,888	8.	16,558	″	″	156	208	″	I Anledning af den foregaaede Omregulering af Thinglagene i Overhalds og Foesnæs forrige Thinglage vil i Veiinddelingen foregaae Forandring og flere Stykker blive optagne til Vedligeholdelse paa Veicassens Regning. Veiene ere i Nærø, Kolvereids og Bindalens Thinglag nu inddeelte efter Præstegjeldene eller Formandskabsdistricterne, som have hver sin særskilte Veicasse. Her opførte Overhalds og Foesnæs Thinglage ere efter den ældre Inddeling.
Foesnæs Thinglag . .	3.	3,153	6.	7,106	1.	8,270	95	192	44	
Nærø Præstegjeld . .	″	″	4.	14,660	″	″	″	351	″	
Kolvereids Præstegjeld	2.	12,436	2.	4,341	″	7,925	130	109	21	
af Bindalens Præstegjeld	″	3,149	″	16,681	″	7,300	22	118	52	
Namdals Fogderi	12.	5,626	23.	5,346	2.	5,495	106	201	20	
Naar tillægges Kong Carl Johans Vei . .	2.	9,459	″	″	″	″	″	″	″	
i Amtsdistrictet . .	36.	7,841	82.	2,867	23.	8,371	48	114	33	

№ 7.

Tabellarisk Oversigt

af de i Nordre Trondhjems Amts Landdistrict oprettede Brandassuranceforeningers Status 31 December 1845.

District.	Oprettet.	Naadigst approberet.	Interessenters Antal.		Assurancesum 31te December 1845.			
					Husebygninger.		Avling.	
			Gaardbrugere.	Huusmænd og Strandsiddere.	Gaardbrugere.	Huusmænd og Strandsiddere.	Gaardbrugere.	Huusmænd og Strandsiddere.
					Spd. ß.	Spd. ß.	Sp. ß.	Spd. ß.
Stordalens Præstegjeld	1838 Marts 3.	1844 August 31.	388	203	167,395 =	25,520 =	16,240 =	335 =
Frostens Sogn	1837 Decbr. 16.	ikke.	109	80	47,410 =	7,595 =	= =	= =
Skogns Præstegjeld og Aasens Sogn	1834 Juni 9.	1844 Septbr. 7.	276	162	118,205 =	12,245 =	25,435 =	= =
Værdalens Præstegjeld	1832 Marts 3.	ikke.	233	134	81,454 =	6,836 =	27,072 =	= =
Ytteroens Præstegjeld	1842 April 1.	1843 Septbr. 27.	135	241	67,430 =	18,812 =	= =	= =
Inderoens Præstegjeld	1845 Januar 1.	1845 April 28.	185	133	65,650 =	11,450 =	20,915 =	= =
Sparboens Præstegjeld	1829 Januar 10.	1844 Marts 9.	244	201	74,710 =	13,155 =	= =	= =
Stods Præstegjeld	1845	1845 Juli 2.						
Bedstadens Præstegjeld	1842 Februar 19.	1843 Novbr. 18.	214	250	88,339 =	11,118 =	27,805 =	1,818 =
Sævigs	1843 Mai 20.	1843 Septbr. 23.	67	11	13,850 30	735 90	= =	= =
Nære Præstegjeld	1844 Mai 9.	1846 Februar 11.						
			1,851	1,415	724,443 30	107,466 90	117,467 =	2,153 =
Amtsdistrictet			3,266.		831,910.		119,620 =	
					951,530.			

(Fortsættelse af Nr. 7).

District.	Assurancesum 31te Decbr. 1845. Løsøre. Gaardbrugere.	Assurancesum 31te Decbr. 1845. Løsøre. Huusmænd og Strandsiddere.	Erlægges Contingent, og hvor stor, eller hvorledes tilveiebringes fornøden Erstatningssum.	Har siden Oprettelsen nogen Brandskade indtruffen, og i Tilfælde hvor stor.	Beholdning 31te December 1845.	Anmærkninger.
Stordalens Præstegjeld	=	=	reparteres, naar Skade skeer.	2 Brandskader til Beløb 567 Spd. 84 ß.	ubetydelig	for Mærager Sogn er ingen Assurance tegnet.
Frostens Sogn . . .	=	=	ved Indtrædelse 12 ß. for hvert 100 Spd. Taxt.	ingen.	49 Sp. 30 ß.	Assurance af Avling er ei begjært tegnet.
Skogns Præstegjeld og Aasens Sogn . . .	=	=	ved Indtrædelse 12 ß. for hvert 100 Spd.; iøvrigt reparteres, naar Skade skeer.	2 Brandskader i 11¼ Aar til et Beløb 64 Spd.	92 Sp. 48 ß.	
Værdalens Præstegjeld	5,422	718	ved Indtrædelse i Forhold til Assurance 12 — 48 ß., iøvrigt reparteres, naar Skade skeer.	1832—1845 for et Beløb 477 Spd. dog ingen i Aarene 1833—1836 samt 1841 og 1842.	= =	Huusmænd tilstædes ikke Assurance af Avling.
Ytteroens Præstegjeld .	=		12 ß. aarlig af hvert forsikkret 100 Spd.	1 stor 50 Spd.	omtrent 250 Spd.	Under Gaardbrugerne er indbefattet Værans og Mosvigens Kirker samt en Gaard i Inderoen for 2000 Spd.
Inderoens Præstegjeld	=	=	8 ß. aarlig for hvert forsikkret 100 Spd.	ingen.	for Tiden ingen.	i Annexsognet Hustad er kun 2 Forsikkringer for 1275 Spd.
Sparboens Præstegjeld	36,290	9 ,108	reparteres, naar Skade indtræffer.	14 Brandskader til et Beløb af 1141 Spd. 66 ß.	= =	Avling taxeres til Godtgjørelse, naar Skade skeer.
Stods Præstegjeld . .						Endnu ikke traadt i Virksomhed.
Bedstadens Præstegjeld	=	=	⅛ pCt. indtil Fondet udgjør 500 Spd.	ingen.	310 Spd. i Sparebank.	
Sævigs	=	=	hver 31 Decbr. 15 ß. af hvert forsikkret 100 Spd.	ingen.	79 Sp. 68 ß.	Under Gaardbrugernes Tal er Bedmundvig Kirke og 3 udenfor Sognet for Beløb 1284 Spd. Assurance er ¾ af Taxtsum.
Næro Præstegjeld . .						Endnu ikke traadt i Virksomhed.
Amtsdistrictet	41,712	9,826				
	51,538					
Tilsammen af Huusbygninger, Avling og Løsøre.	1,003,068					

№ 8. **Tabellarisk Oversigt**

af ved Øvrighedens Foranstaltning udlignede Communeudgifter i Nordre Trondhjems Amts Landdistrict i Aarene 1841—1845.

Udgifter, som lignes præstegjeldsviis.

Formandskabsdistrict.	1841.		1842.		1843.		1844.		1845.		Tilsammen.	
	Spd.	ß.	Spd.	ß.	Spd.	ß.	Spd.	ß.	Spd.	ß.	Spd.	ß.
Størdalens	945	51	1,117	2	623	95	1,219	17	1,228	78	5,134	3
Lexvigens	199	21	192	108	233	105½	179	40	219	63	1,024	97½
Frostens	397	90	64	61	158	114	223	60	298	24	1,142	109
Aasens	241	70	100	41	147	86	175	52	175	31	840	40
Skogns	1098	92	613	47½	437	12½	338	4	380	86	2,868	2
Værdalens	857	50	415	119	483	23	515	119	495	119	2,768	70
Stør- og Værdals Fogderi	3,740	14	2,504	18½	2,084	76	2,651	52	2,798	41	13,778	81½
Ytteroens	360	103	273	16	272	76	314	21	319	84	1,540	60
Inderoens	1,407	55	628	24	784	73	690	92	690	92	4,201	96
Sparboens	443	44	251	76	473	115	170	98	390	12	1,729	105
Stods	407	49	293	81	293	81	437	74	337	43	1,769	88
Snaasens	294	80	294	41	289	64	130	108	534	19	1,543	72
Bedstadens	344	117	64	95	152	23	71	67	217	88	851	30
Eldens	94	103	33	=	55	60	95	76	62	76	341	75
Inderoens Fogderi	3,353	71	1,838	93	2,322	12	1,911	56	2,552	54	11,978	46
Grogns	88	109	180	81	139	47	167	49	162	12	738	58
Overhaldens	228	91	130	79	151	75	184	31	139	4	834	40
Sævigs	183	68	70	109	78	49	90	20	106	33	529	39
Foesnæs	306	24	231	25	161	76	306	26	380	115	1,386	26
Næro	99	109	150	112	307	95	279	55	209	67	1,047	78
Kolvereids	205	47	198	86	258	8	312	34	365	97	1,340	32
Sorbindalens	57	18	53	47	81	43	142	86	72	17	406	91
Namdals Fogderi	1,169	106	1,016	59	1,178	33	1,482	61	1,435	105	6,283	4
Amtsdistrictet	8,263	71	5,359	50½	5,585	1	6,045	49	6,786	80	32,040	11½

(Fortsættelse af Nr. 8).

Formandskabsdistrict.	Udgifter, som lignes thinglagsvis. 1841. Spd.	ß.	1842. Spd.	ß.	1843. Spd.	ß.	1844. Spd.	ß.	1845. Spd.	ß.	Tilsammen. Spd.	ß.	Udgifter, som lignes paa Fogderierne alene Skudpenge.	Spd.	ß.
Størdalens	200	=	500	=	370	=	600	=	860	=	2,530	=	1841.	24	=
Lervigens	49	109	126	109	226	109	132	=	42	=	577	87	1842.	13	72
Frostens	64	111	114	111	64	111	75	=	60	=	379	93	1843.	8	=
Aasens	40	=	200	=	40	=	200	=	40	=	520	=	1844.	13	72
Skogns	110	=	150	=	110	=	120	=	230	=	720	=	1845.	14	48
Værdalens	620	=	580	=	380	=	480	=	500	=	2,560	=			
Stør- og Værdals Fogderi	1,084	100	1,671	100	1,191	100	1,607	=	1,732	=	7,287	60		73	72
Ytteroens	108	13	97	2	97	2	130	=	180	=	612	17	1841	19	31
Inderoens	54	90	60	=	60	=	60	=	60	=	294	90			
Sparboens	130	=	510	=	440	=	210	=	435	=	1,725	=	1842	21	72
Stods	340	=	80	=	80	=	235	=	410	=	1,145	=	1843	24	=
Snaasens	80	=	230	=	85	=	140	=	140	=	675	=	1844	16	96
Bedstadens	48	3	92	48	53	3	85	76	95	76	374	86	1845	12	=
Eldens	15	5	16	60	75	5	14	44	14	44	135	38			
Inderoens Fogderi	775	111	1,085	110	890	10	875	=	1,335	=	4,961	111		93	79
Grogns	171	38	157	5	138	1	142	91	81	39	690	54	1841	54	48
Overhaldens	188	82	172	115	151	119	157	39	88	81	759	76			
Sævigs	28	113	83	72	163	1	38	70	48	28	362	44	1842	17	24
Foesnæs	63	115	178	56	208	36	81	50	101	92	633	109	1843	12	96
Nærø	122	91	71	82	22	101	132	95	37	95	387	104	1844	21	72
Kolvereids	184	87	118	10	34	107	34	19	34	19	406	2	1845	28	=
Sørbindalens	70	36	41	2	13	6	13	6	13	6	150	56			
Namdals Fogderi	830	82	822	102	732	11	600	10	405	=	3,390	85		134	=
Amtsdistrictet	2,691	53	3,580	72	2,814	1	3,082	10	3,472	=	15,640	16		301	31

(Fortsættelse af Nr. 8).

Udgifter, som udlignes paa Amtscommunen

Slags.	1841.		1842.		1843.		1844.		1845.		Tilsammen.	
	Spd.	ß.	Spd.	ß.	Spd.	ß.	Spd.	ß.	Spd.	ß.	Spd.	ß.
Amtsformandskabet	400	=	400	=	360	=	360	=	380	=	1,900	=
Døvstummes Oplærelse	530	=	500	=	480	=	400	=	350	=	2,260	=
Medicinalvæsenet	5,300	=	4,800	=	4,900	=	4,900	=	4,900	=	24,800	=
Vaccinationens Fremme	400	=	300	=	360	=	330	=	370	=	1,760	=
Veterinairvæsenet	70	=	70	=	70	=	70	=	70	=	350	=
Delinqventudgifter	600	=	500	=	500	=	500	=	400	=	2,500	=
Thingudgifter	230	=	200	=	200	=	200	=	200	=	1,030	=
Forligelsesvæsenet	330	=	300	=	=	=	=	=	=	=	630	=
Kronarbeideres Transport . . .	70	=	70	=	50	=	50	=	50	=	290	=
Tilfældige Udgifter	330	28	44	10½	256	28	799	42	479	117	1,909	105½
Veivæsenet	2,500	=	3,000	=	2,800	=	6,000	=	4,050	=	18,350	=
Opførelse af de nye Sygehuse . .	5,200	=	4,000	=	4,200	=	2,500	=	2,500	=	18,400	=
Tilsammen	15,960	28	14,184	10½	14,176	28	16,109	42	13,749	117	74,179	105½
men heri er fradraget Cassebeholdning	3,071	96	3,874	12½	=	=	=	=	=	=	6,945	103½
igjen som virkelig udlignet . . .	12,888	52	10,309	118	14,176	28	16,109	42	13,749	117	67,233	117

Anmærkninger.

De Udgifter, som ere udlignede thinglagsviis, ere ikkun Veiudgifter og Thingholdet; alle de andre Udgifter ere lignede præstegjeldsviis; Skudpengene ere ikke fordelte ved særskilt Ligning paa Fogderiernes Matrikelskyld, men man har beregnet, hvad efter Jordskylden i Fogderiet vilde falde paa Formandskabsdistrictets Skyld, og ere de inddragne under de Udgifter, som her ere anførte at være lignede præstegjeldsviis. Desuden have til Anskaffelse af Kirkegaarde og Hegn om samme følgende Sogne i Tidsrummet maattet udrede:
i 1842 Sarhoug Sogn af Indrøens Præstegjeld . . . 197 Spd. 108 ß.
i 1844 Strandens Sogn af Kervigens Præstegjeld 44 — 30 =

Anmærkning. Hvad som paahviler Communen som Andeel i Stiftsligning, reparteres aldrig særskilt, men udredes af, hvad under vedkommende Titul er anslaaet til deslige Udgifter, til Ex. Vedligeholdelse af Trondhjems Bybroe inddrages i Veiregnskaberne.

Udligning af disse Udgifter udgjorde efter Matriculskylden i Aaret 1841 for hver Skyldlr. 1 Spd.
— 1842 . . . . . = — 96 ß.
— 1843 . . . . . 1 — 12 =
— 1844 . . . . . 1 — 30 =
— 1845 . . . . . 1 — 8 =

Tabeller,

det hele Rige vedkommende,

henhørende til

Femaarsberetningen.

№ 1. Ta-

over de i Rigets Landdistricter i hvert af Aarene 1841—45 thinglæste

Sorenskriverierne.	1841. Antal.	1841. Beløb.	1842. Antal.	1842. Beløb.
Aker	217	223,344 Sp	252	175,310 Spd.
Follouq	123	86,542 —	119	55,783 —
Nedre Romerike	171	103,369 —	172	74,272 —
Næs	150	58,029 —	118	53,293 —
Eidsvold	100	59,562 —	116	26,516 —
Akershuus Amt	761	530,846 —	777	385,174 —
Mosse	126	55,240 —	154	44,996 —
Tune	152	45,668 —	217	95,129 —
Ide og Marker	100	50,224 —	123	101,319 —
Rakkestad	102	46,920 —	114	42,345 —
Heggen og Frøland	116	45,321 —	126	57,879 —
Smaalehnenes Amt	596	243,373 —	734	341,668 —
Søndre Hedemarken	54	30,587 —	82	39,213 —
Nordre Hedemarken	97	38,183 —	110	44,448 —
Solør og Oudalen	223	100,047 —	256	134,475 —
Søndre Østerdalen	178	37,289 —	62	17,521 —
Nordre Østerdalen	89	17,728 —	101	17,048 —
Hedemarkens Amt	641	223,834 —	611	252,705 —
Nordre Gudbrandsdalen	59	18,122 —	70	20,013 —
Mellem-Gudbrandsdalen	54	21,218 —	34	15,158 —
Søndre Gudbrandsdalen	51	32,550 —	46	19,451 —
Toten, Vardal og Biri	255	83,091 —	199	48,772 —
Hadeland og Land	193	58,143 —	166	55,802 —
Valders	165	27,817 —	160	21,390 —
Christians Amt	777	240,941 —	675	180,586 —
Ringerike	81	30,358 —	55	29,565 —
Hallingdal	152	28,158 —	182	45,943 —
Nummedal og Sandsværd	261	28,623 —	182	26,802 —
Eker, Modum og Sigdal	208	136,571 —	216	62,291 —
Lier, Røken og Hurum	106	84,161 —	115	39,878 —
Buskeruds Amt	808	307,871 —	750	204,479 —
Nordre Jarlsberg	186	57,321 —	263	78,067 —
Søndre Jarlsberg	292	82,246 —	312	73,451 —
Laurvik	133	47,997 —	141	39,814 —
Jarlsberg og Laurviks Amt	611	187,564 —	716	191,332 —
Bamble	129	89,916 —	114	69,480 —
Nedre Thelemarken og Tind	190	83,685 —	132	97,604 —
Øvre Thelemarkens østenfjeldske	55	11,838 —	60	16,344 —
Øvre Thelemarkens vestenfjeldske	83	25,714 —	79	42,783 —
Bratsbergs Amt	457	211,153 —	385	226,131 —

b e l

Gjeldsbreve og Skifteudlæg, hvorved Pant er givet i faste Eiendomme.

1843.		1844.		1845.		Tilsammen.	
Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
265	215,559 Spd.	213	152,133 Spd.	263	265,403 Spd.	1210	1,031,749 Spd.
191	101,591 —	112	59,096 —	106	56,891 —	651	359,903 —
207	121,980 —	128	76,702 —	153	124,454 —	831	500,777 —
115	50,843 —	81	33,610 —	150	136,616 —	614	332,391 —
98	24,852 —	80	28,010 —	129	110,884 —	523	249,824 —
876	514,825 —	614	349,551 —	801	694,248 —	3829	2,474,644 —
220	78,569 —	124	53,899 —	87	33,771 —	711	266,475 —
197	50,146 —	126	44,781 —	126	109,776 —	818	345,500 —
163	77,863 —	96	48,782 —	76	71,337 —	558	349,525 —
104	48,333 —	74	27,644 —	93	36,373 —	487	201,615 —
181	73,847 —	109	42,707 —	111	41,614 —	643	261,368 —
865	328,758 —	529	217,813 —	493	292,871 —	3217	1,424,483 —
114	46,949 —	106	78,604 —	109	67,487 —	465	262,840 —
93	31,374 —	102	47,774 —	91	32,730 —	493	194,509 —
228	87,901 —	210	170,265 —	250	214,670 —	1167	707,358 —
99	30,380 —	54	50,202 —	103	63,291 —	496	198,683 —
68	16,246 —	69	49,870 —	61	10,224 —	388	111,116 —
602	212,850 —	541	396,715 —	614	388,402 —	3009	1,474,506 —
84	27,130 —	66	17,504 —	84	25,275 —	363	108,044 —
58	18,903 —	78	27,580 —	74	22,862 —	298	105,721 —
31	12,611 —	29	17,100 —	32	13,965 —	189	95,677 —
223	63,617 —	194	58,974 —	230	79,151 —	1101	333,605 —
138	38,908 —	138	47,705 —	161	132,814 —	796	333,372 —
136	18,974 —	145	25,214 —	161	26,901 —	767	120,296 —
670	180,143 —	650	194,077 —	742	300,968 —	3514	1,096,715 —
79	47,972 —	58	17,619 —	91	54,666 —	364	180,180 —
169	22,333 —	180	38,482 —	137	25,026 —	820	159,942 —
236	44,777 —	196	30,151 —	267	35,387 —	1142	165,740 —
271	87,424 —	231	119,026 —	249	79,744 —	1175	485,056 —
179	80,881 —	107	94,594 —	133	73,216 —	640	372,730 —
934	283,387 —	772	299,872 —	877	268,039 —	4141	1,363,648 —
356	128,159 —	201	63,819 —	229	77,740 —	1235	405,106 —
361	93,249 —	293	79,903 —	315	95,230 —	1573	424,079 —
201	58,939 —	140	37,000 —	141	47,018 —	756	230,768 —
918	280,347 —	634	180,722 —	685	219,988 —	3564	1,059,953 —
185	81,799 —	103	37,690 —	132	54,328 —	663	333,213 —
204	59,632 —	155	43,621 —	139	45,138 —	820	329,680 —
78	17,661 —	67	15,349 —	81	16,724 —	341	77,916 —
112	22,366 —	75	17,613 —	93	21,943 —	442	130,339 —
579	181,458 —	400	114,273 —	445	138,133 —	2266	871,148 —

(Fortsættelse af Nr. 1.) **Ta**

over de i Rigets Landdistricter i hvert af Aarene 1841—45 thinglæst

Sorenskriverierne.	1841. Antal.	1841. Beløb.	1842. Antal.	1842. Beløb.
Vestre Nedenæs	140	71,135Sp.	186	43,580Sp
Østre Nedenæs	151	27,789 —	187	32,804 —
Vestre Robygdelaget	267	19,240 —	226	18,848 —
Østre Do.	70	14,840 —	68	11,497 —
Nedenæs og Robygdelagets Amt	628	133,004 —	667	106,729 —
Mandal	492	61,033 —	326	76,966 —
Lyngdal	448	67,227 —	387	64,360 —
Flekkefjord	318	44,343 —	207	27,517 —
Lister og Mandals Amt	1258	172,603 —	920	168,843 —
Jederen og Dalerne	214	51,774 —	192	41,152 —
Karmsund og Hæsby	80	17,168 —	87	20,555 —
Ryfylke	109	28,493 —	129	30,612 —
Stavangers Amt	403	97,435 —	408	92,319 —
Søndhordlehn	175	30,194 —	153	24,094 —
Hardanger	147	32,127 —	135	28,711 —
Nordhordlehn	421	93,252 —	339	80,570 —
Rosendals Gods	=	=	1	100 —
Lysekloster	5	3,030 —	4	1,180 —
Søndre Bergenhuus Amt	748	158,603 —	632	134,655 —
Ytre Sogn	108	20,213 —	85	17,405 —
Indre Sogn	108	26,225 —	63	13,858 —
Søndfjord	162	27,036 —	175	28,385 —
Nordfjord	87	11,731 —	72	11,922 —
Nordre Bergenhuus Amt	465	85,205 —	395	71,570 —
Søndre Søndmøer	45	6,178 —	34	5,287 —
Nordre Do.	71	7,501 —	60	10,384 —
Romsdal	99	15,204 —	178	18,600 —
Nordmøer	119	19,973 —	102	20,071 —
Romsdals Amt	334	48,856 —	374	54,342 —
Orkedal / Guldal	332	91,715 —	244	67,897 —
Strinde og Sælbo	179	82,802 —	139	46,944 —
Fosen	99	20,257 —	93	23,519 —
Søndre Trondhjems Amt	610	194,774 —	476	138,360 —
Stor- og Værdal	203	45,925 —	181	41,324 —
Inderøen	=	26,989 —	=	28,296 —
Namdal	80	17,064 —	70	13,860 —
Nordre Trondhjems Amt		89,978 —		83,480 —
Helgeland	31	9,054 —	24	11,142 —
Salten	42	9,788 —	51	15,417 —
Vesteraalen og Lofoten	19	14,722 —	20	14,276 —
Nordlands Amt	92	33,564 —	95	40,835 —
Senjen og Tromsø	85	13,728 —	131	13,199 —
Alten	34	7,706 —	52	5,579 —
Hammerfest	3	54 —	13	608 —
Østfinmarken	2	209 —	6	5,920 —
Finmarkens Amt	124	21,697 —	202	25,306 —

e l.

Hjeldsbreve og Skifteudlæg, hvorved Pant er givet i faste Eiendomme.

1843.		1844.		1845.		Tilsammen.	
Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
253	59,526 Spd.	184	47,421 Spd.	193	78,937 —	956	300,599 Spd.
188	50,289 —	179	36,674 —	163	140,830 —	868	288,386 —
166	18,112 —	129	15,180 —	181	21,988 —	969	93,368 —
82	17,929 —	49	10,001 —	77	109,094 —	346	163,361 —
689	145,856 —	541	109,276 —	614	350,849 —	3139	845,714 —
394	55,085 —	375	43,731 —	451	63,298 —	2038	300,113 —
381	55,715 —	372	55,639 —	329	57,806 —	1917	300,747 —
153	21,454 —	156	19,537 —	132	19,791 —	966	132,642 —
928	132,254 —	903	118,907 —	912	140,895 —	4921	733,502 —
219	52,771 —	167	38,328 —	276	63,569 —	1068	247,594 —
113	23,548 —	102	24,611 —	113	22,634 —	495	108,516 —
111	26,722 —	130	28,933 —	120	29,708 —	599	144,468 —
443	103,041 —	399	91,872 —	509	115,911 —	2162	500,578 —
178	28,109 —	195	34,702 —	199	37,135 —	900	154,234 —
114	28,745 —	143	37,083 —	118	27,378 —	657	154,044 —
379	60,532 —	389	83,354 —	398	69,093 —	1926	386,801 —
=	= =	=	= =	1	100 —	2	200 —
3	2,688 —	8	9,340 —	2	600 —	22	16,838 —
674	120,074 —	735	164,479 —	718	134,306 —	3507	712,117 —
71	14,880 —	70	27,070 —	70	21,990 —	404	101,558 —
102	25,559 —	112	35,118 —	179	53,613 —	564	154,373 —
193	34,223 —	179	27,310 —	201	34,146 —	910	151,100 —
51	8,579 —	82	13,103 —	85	14,601 —	377	59,936 —
417	83,241 —	443	102,601 —	535	124,350 —	2255	466,967 —
27	3,088 —	36	7,485 —	47	14,829 —	189	36,867 —
89	9,748 —	93	13,405 —	80	8,299 —	393	49,337 —
134	20,217 —	141	24,874 —	178	29,977 —	730	108,872 —
87	14,885 —	111	16,542 —	132	32,086 —	551	103,557 —
337	47,938 —	381	62,306 —	437	85,191 —	1863	298,633 —
201	44,999 —	188	48,002 —	220	58,327 —	1185	310,940 —
115	52,265 —	196	51,768 —	197	74,850 —	826	308,629 —
84	14,998 —	100	20,540 —	176	40,303 —	552	119,617 —
400	112,262 —	484	120,310 —	593	173,480 —	2563	739,186 —
160	35,527 —	260	75,704 —	253	57,568 —	1057	256,048 —
=	25,976 —	=	32,095 —	=	46,258 —	=	159,614 —
74	18,244 —	56	7558 —	66	21,015 —	346	77,741 —
	79,747 —		115,357 —		124,841 —		493,403 —
18	9,773 —	29	9,352 —	28	8,286 —	130	47,607 —
48	8,310 —	32	6,346 —	36	7,385 —	209	47,246 —
32	14,689 —	24	14,443 —	23	24,591 —	118	82,721 —
98	32,772 —	85	30,141 —	87	40,262 —	457	177,574 —
100	9,353 —	64	5,068 —	145	10,832 —	525	52,180 —
45	6,503 —	45	3,501 —	18	11,845 —	194	35,134 —
25	1,679 —	=	= =	12	2,248 —	53	4,589 —
4	266 —	4	900 —	5	1,718 —	21	9,013 —
174	17,801 —	113	9,469 —	180	26,643 —	793	100,916 —

№ 2. Ta

over de i Rigets Landdistricter i hvert af Aarene 1841— 1845 aflæst

Sorenskriverierne.	1841. Antal.	1841. Beløb.		1842. Antal.	1842. Beløb.	
Aker	157	136,298	Spd.	143	86,281	Spd.
				1	£ 2,153	6 1
Follouq	45	11,350	—	79	83,055	Spd.
Nedre Romerike	126	69,066	—	177	109,257	—
Næs	39	9,494	—	73	25,381	—
Eidsvold	47	51,164	—	52	31,886	—
Akershuus Amt	414	277,372	—	525	335,860	—
					og £ 2,153	6 1
Moss	69	21,718	—	90	23,263	—
Thuno	104	23,934	—	136	111,117	—
Ide og Marker	54	28,211	—	102	120,794	—
		og 1262	Rdlr.			
Rakkestad	48	18,154	Spd.	81	31,184	—
Heggen og Froland	81	25,272	—	123	28,612	—
Smaalehnenes Amt	356	117,289	—	532	314,970	—
		og 1262	Rdlr.			
Søndre Hedemarken	28	12,840	—	55	15,532	—
Nordre Hedemarken	57	13,972	—	62	24,077	—
Solør og Odalen	65	25,071	—	112	101,657	—
Søndre Østerdalen	45	28,635	—	36	35,752	—
Nordre Østerdalen	36	5,358	—	29	5,713	—
Hedemarkens Amt	231	85,876	—	294	182,731	—
Toten, Vardal og Biri	136	81,197	—	143	43,591	—
Hadeland og Land	66	19,699	—	82	22,776	—
Valders	40	8,643	—	67	11,517	—
Søndre Gudbrandsdalen	47	17,494	—	17	6,238	—
Mellem Gudbrandsdalen	21	4,553	—	30	11,164	—
Nordre Gudbrandsdalen	11	1,941	—	23	5,759	—
Christians Amt	321	133,527	—	362	101,045	—
Lier, Roken og Hurum	81	50,694	—	94	45,909	—
Eker, Modum og Sigdal	177	58,358	—	174	49,029	—
Ringerike	32	10,103	—	31	12,443	—
Hallingdal	42	10,693	—	51	13,511	—
Nummedal og Sandsver	165	18,579	—	170	23,408	—
Buskeruds Amt	497	148,427	—	520	144,300	—
Nordre Jarlsberg	119	471,415	—	163	45,412	—
Søndre Jarlsberg	159	108,267	—	226	69,114	—
Laurvik	69	20,866	—	72	15,117	—
Jarlsberg og Laurviks Amt	347	600,548	—	461	129,643	—
Bamble	88	401,499	—	61	24,533	—
Nedre Thelemarken og Tind	105	32,113	—	78	53,800	—
Øvre Thelemarkens østfjeldske	30	9,623	—	31	5,297	—
Øvre Thelemarkens vestfjeldske	51	9,709	—	65	39,016	—
Bratsbergs Amt	274	452,944	—	235	122,646	—

» e l

Hjeldsbreve og Skifteudlæg, hvorved Pant er givet i faste Eiendomme.

1843.		1844.		1845.		Tilsammen.	
Antal	Beløb.	Antal	Beløb.	Antal	Beløb.	Antal	Beløb.
286	149,074 Spd.	150	79,774 Spd.	256	138,080 Spd.	992	589,507 Spd.
1	£ 200	4	£ 10,800	1	£ 5,000	7	£ 18,153 6 1
4	52,013 Rdl.	3	2,819 Rdl.	1	2,200 Rdl.	8	57,032 Rdl.
125	69,915 Spd.	64	79,810 Spd.	77	24,786 Spd.	390	268,916 Spd.
214	78,362 —	126	68,662 —	110	76,419 —	753	401,766 —
83	36,810 —	71	26,326 —	90	23,831 —	356	121,842 —
58	25,619 —	42	9,448 —	83	21,799 —	282	139,916 —
771	359,780 — £200 og 52,013 Rdl.	460	264,020 Sp. 10800 £ og 2,819 Rdl.	618	284,915 Sp. 5000 £ og 2200 Rdlr.	2788	1,521,947 Sp £18153 6 1 og 57032 Rdl.
119	42,676 Spd.	145	44,572 Spd.	143	32,427 Spd.	566	164,656 Spd.
167	36,707 —	80	21,522 —	94	102,059 —	581	295,339 —
132	399,502 — og 1,653 Rdlr.	75	25,286 —	112	37,723 —	475	611,516 — og 2,916 Rdlr.
74	22,596 Spd.	69	30,150 —	76	25,062 —	348	127,146 —
166	44,708 —	120	25,856 —	109	23,864 —	599	148,312 —
658	546,189 — og 1,653 Rdlr.	489	147,386 —	534	221,135 —	2569	1,346,969 — og 2,916 Rdlr.
65	36,437 —	54	19,325 —	63	15,470 —	265	99,604 —
50	15,402 —	87	24,714 —	63	16,508 —	319	94,673 —
131	61,229 —	94	56,075 —	164	130,847 —	566	374,879 —
39	12,988 —	48	13,632 —	55	169,063 —	223	260,070 —
31	6,075 —	31	145,424 —	28	33,069 —	155	195,639 —
316	132,131 —	314	259,170 —	373	364,957 —	1528	1,024,865 —
169	34,218 —	123	44,937 —	172	39,081 —	743	243,024 —
93	28,902 —	71	21,155 —	141	96,458 —	453	188,990 —
63	10,308 —	69	12,999 —	87	26,146 —	326	69,613 —
23	21,703 —	19	9,341 —	20	5,700 —	126	60,476 —
37	12,350 —	30	10,475 —	24	13,111 —	142	51,653 —
34	7,703 —	21	5,989 —	41	14,932 —	130	36,324 —
419	115,184 —	333	104,896 —	485	195,428 —	1920	650,080 —
162	53,227 —	81	48,241 —	137	69,568 —	555	267,639 —
234	82,058 —	206	72,125 —	195	51,238 —	986	312,808 —
62	20,072 —	42	13,531 —	61	24,012 —	228	80,161 —
63	15,090 —	72	16,604 —	91	27,086 —	319	82,984 —
292	62,354 —	177	24,888 —	215	26,854 —	1019	156,083 —
813	232,801 —	578	175,389 —	699	198,758 —	3107	899,675 —
280	74,832 —	172	74,145 —	215	63,970 —	949	729,774 —
265	59,044 —	239	58,917 —	285	57,987 —	1174	353,329 —
116	29,000 —	115	32,055 —	112	33,089 —	484	130,127 —
661	162,876 —	526	165,117 —	612	155,046 —	2607	1,213,230 —
120	93,247 —	91	49,199 —	102	43,006 —	462	611,484 —
175	123,905 —	139	37,497 —	128	63,303 —	625	310,618 —
66	13,115 —	76	14,726 —	59	10,693 —	262	53,454 —
111	22,618 —	100	18,348 —	110	20,790 —	437	110,481 —
472	252,885 —	406	119,770 —	399	137,792 —	1786	1,086,037 —

(Fortsættelse af Nr. 2.)

Sorenskriverierne.	1841. Antal.	1841. Beløb.	1842. Antal.	1842. Beløb.
Vestre Nedenæs	127	27,843 Spd.	80	389,271 Spd.
Østre Nedenæs	107	13,846 —	111	385,200 —
Vestre Robygdelaget	70	7,931 —	120	8,464 —
Østre Robygdelaget	55	8,157 —	54	7,925 —
Nedenæs og Robygdelagets Amt	359	57,777 —	365	790,860 —
Mandal	210	23,688 —	227	37,649 —
Lyngdal	113	14,574 —	126	34,792 —
Flekkefjord	134	13,268 —	131	13,018 —
Lister og Mandals Amt	457	51,530 —	484	85,459 —
Jedderen og Dalerne	73	13,124 —	79	12,065 —
Karmsund og Hæsby	38	5,666 —	47	8,585 —
Ryfylke	92	17,231 —	82	13,740 —
Stavanger Amt	203	36,021 —	208	34,390 —
Søndhordlehn	201	28,147 —	135	17,252 —
Hardanger	68	10,762 —	65	9,408 —
Nordhordlehn	367	63,593 —	319	45,419 —
Rosendal	=	=	=	=
Lysekloster	3	207 —	3	1,000 —
Søndre Bergenhuus Amt	639	102,709 —	522	73,079 —
Indre Sogn	51	12,403 —	51	9,844 —
Ytre Sogn	17	2,606 —	10	1,930 —
Søndfjord	109	18,533 —	133	18,422 —
Nordfjord	53	5,651 —	47	8,044 —
Nordre Bergenhuus Amt	230	39,193 —	241	38,240 —
Søndre Søndmør	41	7,338 —	30	4,808 —
Nordre Søndmør	41	6,854 —	33	4,726 —
Romsdal	26	2,425 —	97	13,523 —
Nordmør	76	10,715 —	66	8,923 —
Romsdals Amt	184	27,332 —	226	31,980 —
Orkedalen / Guldalen	169	40,729 —	153	34,539 —
Strinde og Selbo	130	61,214 —	156	41,469 —
Fosen	84	26,848 —	81	21,956 —
Søndre Trondhjems Amt	383	128,791 —	390	97,964 —
Stør- og Værdalen	135	47,685 —	157	35,490 —
Inderøen	=	14,176 —	=	43,704 —
Namdalen	54	11,706 —	60	11,935 —
Nordre Trondhjems Amt		73,567 —		91,129 —
Helgeland	5	11,656 —	15	3,065 —
Salten	17	8,496 —	7	1,030 —
Lofoten	21	13,003 —	13	3,547 —
Nordlands Amt	43	33,155 —	35	7,642 —
Senjen og Tromsø	17	9,364 —	20	4,620 —
Alten	3	475 —	4	3,213 —
Hammerfest	=	=	1	12 —
Øst Finmarken	9	7,953 —	5	779 —
Finmarkens Amt	29	17,792 —	30	8,624 —

1843.		1844.		1845.		Tilsammen.	
Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
116	25,477 Spd.	118	38,235 Sp.	209	57,983 Sp.	650	538,809 Spd.
115	35,742 —	95	37,598 —	145	33,991 —	573	506,377 —
149	12,725 —	49	6,548 —	175	18,347 —	563	54,015 —
75	10,224 —	51	7,677 —	85	14,545 —	320	48,528 —
455	84,168 —	313	90,058 —	614	124,866 —	2106	1,147,729 —
419	35,173 —	249	28,073 —	368	61,663 —	1473	186,246 —
206	24,725 —	195	28,483 —	230	28,990 —	870	131,564 —
127	13,522 —	131	18,986 —	124	14,757 —	647	73,551 —
752	73,420 —	575	75,542 —	722	105,410 —	2990	391,361 —
88	12,987 —	78	10,679 —	154	27,752 —	472	76,607 —
32	4,489 —	40	5,495 —	26	4,042 —	183	28,277 —
66	13,007 —	96	15,228 —	94	17,055 —	430	76,261 —
186	30,483 —	214	31,402 —	274	48,849 —	1085	181,145 —
192	22,237 —	183	34,208 —	226	36,737 —	937	138,581 —
38	5,137 —	58	8,952 —	56	9,410 —	285	43,669 —
419	55,314 —	447	88,889 —	394	56,910 —	1946	310,125 —
=	=	=	=	1	300 —	1	300 —
5	5,355 —	4	13,040 —	4	955 —	19	20,557 —
654	88,043 —	692	145,089 —	681	104,312 —	3188	513,232 —
65	12,736 —	66	13,758 —	66	19,610 —	299	68,351 —
8	1,560 —	2	200 —	3	785 —	40	7,081 —
156	25,270 —	108	13,508 —	161	21,234 —	667	96,967 —
39	5,521 —	37	8,393 —	72	15,243 —	248	42,852 —
268	45,087 —	213	35,859 —	302	56,872 —	1254	215,251 —
43	7,534 —	48	3,657 —	40	6,253 —	202	29,590 —
31	2,955 —	46	5,403 —	38	4,181 —	189	24,119 —
69	5,273 —	81	9,566 —	116	14,626 —	389	45,413 —
98	14,325 —	75	9,379 —	74	14,711 —	389	58,053 —
241	30,087 —	250	28,005 —	268	39,771 —	1169	157,175 —
110	23,181 —	119	29,766 —	152	41,929 —	703	170,144 —
155	45,078 —	89	28,423 —	240	66,834 —	770	243,018 —
63	11,153 —	61	15,357 —	130	32,956 —	419	108,270 —
328	79,412 —	269	73,546 —	522	141,719 —	1892	521,432 —
128	31,468 —	169	45,810 —	150	43,385 —	739	203,838 —
=	22,238 —	=	30,136 —	=	34,446 —	=	144,700 —
50	12,837 —	45	11,763 —	47	7,984 —	256	56,225 —
	66,543 —		87,709 —		85,815 —		404,763 —
22	14,516 —	15	8,252 —	19	3,926 —	76	41,415 —
10	2,091 —	18	1,830 —	18	8,290 —	70	21,737 —
26	14,255 —	10	4,057 —	23	22,021 —	93	56,883 —
58	30,862 —	43	14,139 —	60	34,237 —	239	120,035 —
25	1,836 —	8	778 —	20	3,657 —	90	20,255 —
2	2,030 —	9	1,581 —	22	1,811 —	40	9,110 —
2	745 —	=	=	1	700 —	4	1,457 —
2	2,776 —	2	127 —	2	1,340 —	20	12,975 —
31	7,387 —	19	2,486 —	45	7,508 —	154	43,797 —

№ 3. T

over de i Landdistricterne i 1841—18

Sorenskriverierne.	1841. Antal.	1841. Til Beløb.	1842. Antal.	1842. Til Beløb.
Aker	108	232,497 Spd.	111	151,588 Spd.
Follouq	92	117,797 —	66	72,320 —
Nedre Romerike	115	147,889 —	86	77,909 —
Næs	100	78,332 —	97	70,284 —
Eidsvold	56	44,470 —	51	29,539 —
Akershuus Amt	471	620,985 —	411	461,640 —
Mosse	79	96,703 —	65	48,363 —
Tune	109	43,916 —	99	38,230 —
Ide og Marker	76	57,524 —	64	64,237 —
Rakkestad	102	85,823 —	88	67,972 —
Heggen og Frøland	42	31,620 —	50	45,118 —
Smaalehnenes Amt	408	315,586 —	366	263,920 —
Søndre Hedemarken	57	55,958 —	60	52,579 —
Nordre Hedemarken	65	40,470 —	63	42,860 —
Solør og Odalen	152	87,838 —	148	102,126 —
Søndre Østerdalen	86	47,893 —	63	22,682 —
Nordre Østerdalen	111	25,662 —	75	17,593 —
Hedemarkens Amt	471	257,821 —	409	237,840 —
Nordre Gudbrandsdalen	46	17,644 —	52	28,758 —
Mellem-Gudbrandsdalen	101	42,020 —	63	36,151 —
Søndre Gudbrandsdalen	45	24,238 —	38	23,316 —
Toten, Vardal og Biri	144	92,773 —	94	54,079 —
Hadeland og Land	104	64,869 —	101	69,906 —
Valders	134	27,986 —	118	26,948 —
Christians Amt	574	269,530 —	466	239,158 —
Ringerike	72	50,853 —	69	106,707 —
Hallingdal	163	52,890 —	150	60,965 —
Nummedal og Sandsværd	70	37,324 —	123	56,004 —
Eker, Modum og Sigdal	174	152,219 —	168	135,686 —
Lier, Roken og Hudrum	56	70,039 —	96	95,094 —
Buskeruds Amt	535	363,325 —	606	454,456 —
Nordre Jarlsberg	104	76,580 —	125	90,413 —
Søndre Jarlsberg	145	97,195 —	151	78,078 —
Laurvik	66	39,868 —	91	51,995 —
Jarlsberg og Laurviks Amt	315	213,643 —	367	220,486 —

b e l.

afhændede faste Eiendomme.

1843.		1844.		1845.		Tilsammen for alle 5 Aar	
Antal.	Til Beløb.	Antal.	Til Beløb.	Antal.	Til Beløb.	Antal.	Til Beløb.
113	156,486 Spd.	116	109,462 Spd.	127	322,689 Spd.	575	972,722 Sp.
98	96,605 —	88	91,419 —	73	94,567 —	417	472,708 —
144	147,222 —	109	105,096 —	109	111,424 —	563	589,540 —
77	72,151 —	91	69,698 —	102	67,338 —	467	357,803 —
59	36,000 —	68	33,517 —	74	79,706 —	308	223,232 —
491	508,464 —	472	409,192 —	485	675,724 —	2330	2,616,005 —
91	93,878 —	82	79,366 —	73	68,316 —	390	386,626 —
115	50,777 —	79	23,093 —	86	353,245 —	488	509,261 —
61	69,925 —	67	53,813 —	66	239,062 —	334	484,561 —
73	84,795 —	101	78,888 —	63	50,543 —	427	368,021 —
80	56,462 —	66	47,290 —	73	52,458 —	311	232,948 —
420	355,837 —	395	282,450 —	361	763,624 —	1950	1,981,417 —
70	55,834 —	66	90,768 —	43	31,768 —	296	286,907 —
81	43,450 —	73	57,970 —	90	67,773 —	372	252,523 —
163	104,451 —	206	169,073 —	186	210,406 —	855	673,894 —
106	40,305 —	73	254,793 —	116	88,333 —	444	454,006 —
100	32,182 —	92	102,002 —	76	22,054 —	454	199,493 —
520	276,222 —	510	674,606 —	511	420,334 —	2421	1,866,823 —
72	39,383 —	62	33,364 —	58	39,790 —	290	158,939 —
57	24,772 —	80	52,213 —	68	31,116 —	369	186,272 —
36	20,751 —	57	40,320 —	38	28,835 —	214	137,460 —
156	70,030 —	126	69,464 —	135	78,379 —	655	364,725 —
86	50,663 —	81	57,130 —	127	150,762 —	499	393,330 —
116	38,713 —	119	39,973 —	88	27,296 —	575	160,916 —
523	244,312 —	525	292,464 —	514	356,178 —	2602	1,401,642 —
63	39,633 —	77	45,129 —	86	63,714 —	367	306,036 —
127	47,645 —	122	50,433 —	148	58,057 —	710	269,990 —
85	45,664 —	108	67,035 —	88	57,477 —	474	263,504 —
164	130,559 —	187	173,546 —	187	128,289 —	880	720,299 —
83	73,987 —	94	121,698 —	91	89,269 —	420	450,087 —
522	337,488 —	588	467,841 —	600	396,806 —	2851	2,009,916 —
139	124,503 —	101	102,103 —	119	85,507 —	588	479,106 —
154	61,182 —	165	98,953 —	131	93,530 —	746	428,938 —
84	40,643 —	93	38,496 —	112	49,578 —	446	220,580 —
377	226,328 —	359	239,552 —	362	228,615 —	1780	1,128,624 —

(Fortsættelse af Nr. 3.)

Ta

over de i Landdistricterne i 1841—4

Sorenskriverierne.	1841. Antal.	1841. Til Beløb.	1842. Antal.	1842. Til Beløb.
Bamble	115	67,623 Spd.	111	64,057 Spd.
Nedre Thelemarken og Tind	161	136,682 —	106	90,842 —
Øvre Thelemarkens østenfjeldske	6	270 —	5	1,240 —
Øvre Thelemarkens vestenfjeldske	75	60,970 —	81	43,550 —
Bratsberg Amt	357	265,545 —	303	199,689 —
Vestre Nedenæs	87	32,102 —	85	47,750 —
Østre Nedenæs	77	22,470 —	100	35,620 —
Vestre Robygdelaget	60	28,148 —	55	23,295 —
Østre Do.	36	21,002 —	44	15,365 —
Nedenæs og Robygdelagets Amt	260	103,722 —	284	122,030 —
Mandal	130	51,318 —	125	46,018 —
Lyngdal	156	43,188 —	172	47,470 —
Flekkefjord	80	12,638 —	95	14,907 —
Lister og Mandals Amt	366	107,144 —	392	108,395 —
Jedderen og Dalerne	223	80,890 —	175	51,193 —
Karmsund og Hæsby	160	43,974 —	158	46,340 —
Ryfylke	103	44,643 —	136	50,076 —
Stavangers Amt	486	169,507 —	469	147,609 —
Søndhordlehn	131	35,082 —	157	37,315 —
Hardanger	76	25,981 —	77	26,417 —
Nordhordlehn	281	120,940 —	277	105,099 —
Rosendals Gods	1	215 —	3	750 —
Lysekloster	3	2,400 —	1	400 —
Søndre Bergenhuus Amt	492	184,618 —	515	169,981 —
Ytre Sogn		19,504 —		22,321 —
Indre Do.	61	37,651 —	47	25,954 —
Søndfjord	84	23,803 —	95	22,422 —
Nordfjord	80	17,583 —	80	16,293 —
Nordre Bergenhuus Amt		98,541 —		86,990 —
Søndre Søndmøre	113	21,959 —	110	19,650 —
Nordre Do.	90	12,426 —	96	17,499 —
Romsdal	79	24,754 —	94	18,904 —
Nordmøre	126	34,240 —	105	27,497 —
Romsdals Amt	408	93,379 —	405	83,550 —
Orkedal / Guldal	176	62,181 —	177	64,393 —
Strinde og Sælbo	86	108,851 —	79	59,804 —
Fosen	71	39,239 —	103	29,249 —
Søndre Trondhjems Amt	333	210,271 —	359	153,446 —
Stør- og Værdal	59	48,208 —	73	50,564 —
Inderøen	71	38,656 —	53	27,948 —
Namdal	104	24,658 —	80	19,236 —
Nordre Trondhjems Amt	234	111,522 —	206	97,748 —
Helgeland	36	7,957 —	42	9,045 —
Salten	101	9,536 —	66	7,058 —
Vesteraalen og Lofoten	42	12,304 —	46	13,643 —
Nordlands Amt	179	29,797 —	154	29,746 —
Senjen og Tromsø	69	9,369 —	116	16,435 —
Alten	30	1,076 —	42	2,291 —
Hammerfest	3	25 —	6	69 —
Østfinmarken	=	= =	=	= =
Finmarkens Amt	102	10,470 —	164	18,795 —

e l.

hændede faste Ejendomme.

1843.		1844.		1845.		Tilsammen.	
Antal.	Til Beløb.	Antal.	Til Beløb.	Antal.	Til Beløb.	Antal.	Til Beløb.
147	68,276 Sp.	134	62,128 Sp.	117	101,106 Sp.	624	363,190 Spd.
140	66,922 —	125	50,863 —	117	58,134 —	649	403,443 —
3	1,156 —	1	400 —	3	1,814 —	18	4,880 —
81	41,927 —	58	26,912 —	79	34,637 —	374	207,996 —
371	178,281 —	318	140,303 —	316	195,691 —	1665	979,509 —
95	40,176 —	111	49,150 —	88	71,461 —	466	240,639 —
78	22,259 —	84	31,877 —	109	137,343 —	448	249,569 —
59	26,122 —	57	20,709 —	59	28,133 —	290	126,407 —
51	23,337 —	52	21,743 —	73	127,441 —	256	208,888 —
283	111,894 —	304	123,479 —	329	364,378 —	1460	825,503 —
150	64,564 —	173	63,274 —	140	54,896 —	718	280,070 —
174	50,688 —	147	30,947 —	163	45,692 —	812	217,985 —
95	16,563 —	105	20,871 —	79	14,100 —	454	79,079 —
419	131,815 —	425	115,092 —	382	114,688 —	1984	577,134 —
196	63,232 —	239	68,098 —	219	70,781 —	1052	334,194 —
118	34,104 —	130	39,822 —	110	31,546 —	676	195,786 —
98	36,119 —	131	55,987 —	122	51,082 —	590	237,907 —
412	133,455 —	500	163,907 —	451	153,409 —	2318	764,887 —
187	45,271 —	229	58,525 —	222	62,008 —	926	238,201 —
57	19,359 —	63	21,782 —	75	67,967 —	348	121,506 —
329	92,612 —	344	115,890 —	357	120,210 —	1588	554,751 —
1	976 —	1	330 —	2	566 —	8	2,837 —
5	1,840 —	1	122 —	1	300 —	11	5,062 —
579	160,058 —	638	196,649 —	657	211,051 —	2881	922,357 —
	16,553 —		30,992 —		28,840 —		118,210 —
39	22,518 —	68	43,200 —	79	54,568 —	294	183,891 —
93	32,417 —	86	21,127 —	97	29,009 —	455	128,778 —
104	22,418 —	102	24,711 —	142	44,828 —	508	125,833 —
	93,906 —		120,030 —		157,245 —		586,712 —
109	21,883 —	119	21,680 —	108	20,805 —	559	105,977 —
95	18,295 —	100	18,407 —	101	18,756 —	482	85,383 —
108	30,958 —	88	22,702 —	125	33,618 —	494	130,936 —
86	31,079 —	109	42,028 —	144	57,490 —	570	192,334 —
398	102,215 —	416	104,817 —	478	130,669 —	2105	514,630 —
127	42,722 —	145	48,233 —	189	48,087 —	814	265,616 —
61	75,934 —	77	54,793 —	78	70,251 —	381	369,633 —
64	23,540 —	94	47,871 —	80	31,032 —	412	170,931 —
252	142,196 —	316	150,897 —	347	149,370 —	1607	806,180 —
75	56,604 —	71	54,933 —	65	41,816 —	343	252,125 —
114	58,155 —	90	59,233 —	79	44,739 —	407	228,731 —
111	24,515 —	81	18,530 —	60	20,075 —	436	107,014 —
300	139,274 —	242	132,696 —	204	106,630 —	1186	587,870 —
54	13,743 —	51	12,237 —	54	11,257 —	237	54,239 —
69	6,056 —	65	5,147 —	79	6,031 —	380	33,828 —
56	16,039 —	38	5,906 —	53	20,953 —	235	68,845 —
179	35,838 —	154	23,290 —	186	38,241 —	852	156,912 —
94	11,133 —	92	7,173 —	140	13,748 —	511	57,858 —
40	2,904 —	45	2,107 —	48	206,218 —	205	214,596 —
17	285 —	8	125 —	10	64 —	44	568 —
=	= =	2	221 —	1	10 —	3	231 —
151	14,322 —	147	9,626 —	199	220,040 —	763	273,253 —

№ 4.

Tabel

over de i 1841— 1845 i Landdistricterne afholdte Executioner og Udpantninger.

Fogderierne.	1841.		1842.		1843.		1844.		1845.		Tilsammen.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Spd.		Spd.		Spd.		Spd.		Spd.		Spd.
Aker og Follouq	2917	31,898	3452	28,983	2497	23,570	2199	21,576	2266	16,741	13331	122,768
Nedre Romerike	927	10,332	847	7,006	1268	7,462	613	7,856	551	5,534	4206	38,190
Øvre Romerike	1155	18,781	1272	14,052	872	9,815	716	6,566	1045	6,309	5050	56,523
Mosse	780	19,479	764	11,631	867	9,601	642	5,795	499	3,775	3552	50,281
Ide og Marker	319	5,771	206	2,123	231	1,831	155	975	196	957	1107	11,657
Rakkestad	1012	13,229	998	11,299	563	4,631	433	4,908	476	3,022	3482	37,149
Hedemarken	1449	23,715	1448	18,698	1496	17,366	1268	15,292	910	14,670	6571	89,741
Soloer og Odalen	3390	35,693	2731	34,456	3588	23,106	2913	14,737	1814	11,796	14436	119,788
Østerdalen	894	21,388	323	7,074	399	6,602	263	6,307	470	6,471	2349	47,842
Gudbrandsdalen [1]	992	15,664	1075	15,425	444	11,009	526	9,656	563	8,269	3600	60,023
Téten [2]	187	11,426	99	6,857	81	5,254	44	2,228	45	1,469	456	27,234
Valders [3]	725		330		442		386					
Ringerike og Hallingdal	1576	27,870	1207	19,950	1043	14,089	879	11,315	703	9,686	5408	82,910
Buskerud	1569	30,458	1388	16,729	1328	15,401	977	14,692	980	10,439	6242	87,719
Nummedal og Sandsvær	412	6,062	418	3,091	394	4,435	317	2,529	286	1,544	1827	17,661
Jarlsberg	914	14,458	1070	19,021	791	10,137	801	8,221	920	9,511	4496	61,348
Laurvik	455	8,661	473	3,637	621	7,722	461	2,505	531	2,668	2541	25,193
Bamble [4]	105	24,309	98	5,668	94	3,091	71	2,404	35	1,792	403	37,264
Nedre Thelemarken	1621	12,249	1546	13,349	1420	14,208	1030	7,603	1037	4,430	6654	51,839
Øvre Thelemarken	999	18,648	1236	16,341	858	11,942	984	6,467	546	3,859	4623	57,257
Nedenæs	756	7,504	1660	8,060	1472	7,567	1245	6,175	1444	6,832	6577	36,138
Robygdelaget	1151	7,811	1011	6,414	1016	8,244	928	4,446	719	3,149	4825	30,064
Mandal [5]	246	18,410	166	8,466	167	6,770	133	6,527	100	5,638	812	45,811
Lister [6]	384	15,716	130	10,783	140	16,965	113	3,784	108	3,915	875	51,163
Jedderen og Dalerne	624	6,705	820	11,236	755	12,879	710	8,594	605	7,591	3504	47,005
								og £278 4s.				og £278. 4s.

[1]) Her er ikke medregnet Udpantningerne i Lomb og for 1841—43 i Lesjø.
[2]) Her ere ikke Udpantningerne medregnede.
[3]) Udpantningerne for Nordre-Aurdals Thinglag ere ikke medregnede.
[4]) Udpantningerne ere ikke medregnede.
[5]) Udpantningernes Antal er ikke medregnet. Derimod er i Beløbet anført baade Executionerne og Udpantningerne.
[6]) Udpantningerne ere ikke medregnede.

Fogderierne.	1841.		1842.		1843.		1844.		1845.		Tilsammen.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Spd.		Spd.		Spd.		Spd.		Spd.		Spd.
Ryfylke	137	3,378	255	1,796	278	3,563	297	4,065	292	4,463	1259	17,265
Sondhordlehn og Hardanger	185	1,081	292	2,176	74	2,639	219	2,680	189	1,182	959	9,758
Nordhordlehn og Voss . .	242	4,262	255	2,527	314	2,892	201	2,743	296	1,965	1308	14,389
Rosendal	3	78	1	11	=	=	1	17	2	16	7	122
Lysekloster	17	32	14	25	16	25	15	27	8	10	70	119
Ytre og Indre Sogn . .	422	3,919	76	2,925	216	1,669	307	2,325	180	5,869	1211	16,707
Sond og Nordfjord . . .	557	3,159	563	3,084	511	3,124	615	3,602	330	2,641	2576	15,610
Sondmøre[1]											144	7,082
Romsdal	275	2,268	308	6,191	225	3,988	351	4,639	311	5,240	1470	22,326
Nordmøre	267	1,389	245	2,107	343	1,463	382	1,887	356	1,856	1593	8,702
Orke og Guldalen . . .	53	1,339	41	876	23	1,068	65	1,774	55	1,369	237	6,426
Strinde og Sælbo . . .	80	2,283	69	9,060	54	1,854	143	2,428	140	4,721	486	20,346
Fosen	225	1,360	230	1,421	289	1,122	355	1,578	484	3,698	1583	9,179
Stør- og Værdalen . . .	363	4,442	350	3,288	315	4,174	369	3,866	511	5,193	1908	20,963
Inderøen	283	1,936	195	1,806	236	1,876	345	2,807	301	2,606	1360	11,031
Namdalen	257	2,116	308	1,270	286	1,259	244	2,095	165	936	1260	7,676
Helgeland	8	151	26	535	9	203	27	220	9	650	79	1,759
Salten[2]	14	603	28	848	31	575	38	999	24	833	135	3,858
Lofoten	23	1,347	38	4,469	78	2,086	143	728	91	515	373	9,145
Senjen og Tromsø . . .												
Alten	63	201	70	563	80	971	70	214	82	402	365	2,351
Hammerfest	30	205	27	150	29	176	20	97	22	103	128	731
Øst Finmarken	1	55	=	=	=	=	2	55	9	70	12	180

[1]) Udpantningerne ere ikke medregnede.
[2]) Udpantningerne ere ikke medregnede.

№ 5. **Tabel**

over de i Rigets Kjøbstæder i hvert af Aarene fra 1841 til 1845 thinglæste Gjeldsbreve og Skifteudlæg, hvorved Pant er givet i faste Eiendomme.

Kjøbstæderne.	1841.		1842.		1843.		1844.		1845.		Tilsammen.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Spd.		Spd.		Spd.		Spd.		Spd.		Spd.
Frederikshald	59	22,017	48	26,268	73	38,481	53	19,355	37	18,004	270	124,125
Fredriksstad	28	8,627	26	13,649	33	10,759	21	5,787	28	14,290	136	53,112
Sarpsborg	—	5,836	—	1,958	—	3,133	—	7,907	—	7,290	—	26,124
Moss	43	20,629	51	16,432	43	24,466	43	22,569	34	13,454	214	97,550
Drøbak	18	5,683	9	2,603	27	4,468	31	7,065	24	6,699	109	26,518
Christiania	368	398,622	360	381,858	451	538,478	310	314,719	448	557,250	1937	2,190,927
Lillehammer	17	24,560	6	1,878	2	400	13	13,588	14	10,207	52	50,633
Drammen	117	58,142	145	93,915	193	113,973	96	45,362	150	102,142	701	413,534
Kongsberg	54	1,113	50	15,109	63	17,508	37	7,682	66	13,730	270	55,142
Holmestrand	23	26,063	38	18,195	45	18,861	26	5,182	39	20,269	171	88,570
Tønsberg	32	11,882	41	19,837	39	11,183	32	12,268	29	12,852	173	68,022
Sandefjord	11	2,915	18	3,200	16	5,497	15	5,143	4	710	64	17,465
Larvik	41	14,475	46	13,159	70	16,166	50	8,561	42	9,743	249	62,104
Skien	28	7,636	23	5,344	30	9,119	33	2,923	36	5,692	150	30,714
Porsgrund	22	4,190	15	3,647	43	7,969	13	2,804	38	14,395	131	33,005
Kragerø	24	4,745	30	6,084	30	10,175	17	2,355	15	2,862	116	26,221
Østerriisoer	29	10,712	23	11,618	25	5,026	16	8,816	23	5,277	116	41,449
Arendal	26	16,889	24	12,842	25	11,177	25	21,422	32	19,623	132	81,953
Grimstad	16	3,418	23	5,895	15	3,178	13	3,850	7	3,225	74	19,566
Christiansand	69	34,532	63	52,668	60	13,249	79	36,505	85	28,237	356	165,191
Stavanger	77	21,302	86	22,347	131	53,538	87	29,651	110	32,254	491	159,095
Bergen	318	217,063	268	212,147	230	129,372	242	170,028	253	202,768	1311	931,378
Molde	20	4,128	31	12,972	17	2,385	29	4,657	61	26,841	158	50,983
Christianssund	81	36,599	113	42,193	71	16,877	78	32,256	82	37,506	425	165,431
Trondhjem	220	102,074	340	174,198	387	188,970	331	117,333	278	124,058	1556	706,633
Levanger	11	1,011	14	2,718	20	3,477	24	2,767	30	8,199	99	18,172
Bodø	2	1,050	2	1,655	4	3,332	=	=	4	776	12	6,813
Tromsø	=	10,976	—	31,133	—	18,349	—	9,393	—	17,950	—	87,801
Hammerfest	16	16,413	16	9,190	15	8,136	19	6,469	17	14,027	83	54,235
Vardø	=	=	=	=	1	433	=	=	=	=	1	433
Vadsø	1	40	9	570	5	620	9	1,482	8	1,935	32	4,647

Tabel

over de i Rigets Kjøbstæder i hvert af Aarene fra 1841—1845 aflæste Gjeldsbreve og Skiftendlæg, hvorved Pant er givet i faste Eiendomme.

Kjøbstæderne.	1841.		1842.		1843.		1844.		1845.		Tilsammen.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Spd.		Spd.		Spd.		Spd.		Spd.		Spd.
Frederikshald	54	16,661	48	25,888	49	28,369	34	6,358	47	17,941	232	95,217
Fredriksstad	16	4,889	13	3,179	25	6,953	14	8,796	14	5,139	82	28,956
Sarpsborg	—	636	—	247	—	312	—	2,351	—	3,615	—	7,161
Moss	35	30,699	35	17,367	33	19,429	41	25,449	37	15,461	181	108,405
Drøbak	5	522	2	200	4	3,322	26	8,464	20	2,596	57	15,104
Christiania	203	214,686	217	201,470	486	523,664	275	222,217	371	343,615	1552	1,505,652
Lillehammer	=	=	=	=	5	11,476	5	4,799	5	4,983	15	21,258
Drammen	75	32,847	104	61,186	143	74,038	68	45,885	122	58,284	512	272,240
Kongsberg	60	9,375	47	12,727	58	19,462	48	24,294	45	7,746	258	73,604
Holmestrand	12	3,745	14	2,742	32	10,980	13	8,339	30	13,548	101	39,354
Tønsberg	15	16,488	23	6,280	29	10,607	23	8,018	25	12,857	115	54,250
Sandefjord	3	1,050	13	1,498	22	7,975	15	7,117	1	245	54	17,885
Laurvik	48	14,362	40	9,238	47	9,814	46	10,930	38	5,337	219	49,681
Skien	10	3,581	22	4,145	32	6,142	1	350	28	3,777	93	17,995
Porsgrund	10	1,296	14	4,516	12	2,271	11	2,106	18	3,064	65	13,253
Kragerø	16	4,383	13	6,794	18	3,448	9	2,026	8	2,345	64	18,996
Østerrisøer	21	15,498	9	1,434	15	4,437	11	2,474	21	10,866	77	34,709
Arendal	10	5,278	14	7,938	21	10,422	31	13,417	25	10,053	101	47,108
Grimstad	4	1,745	15	4,848	5	1,355	9	2,121	7	752	40	10,821
Christiansand	56	15,908	57	22,717	68	23,309	79	23,584	97	22,928	357	108,446
Stavanger	59	12,247	80	15,991	57	15,627	81	19,792	97	22,155	374	85,812
Bergen	317	170,110	291	180,562	228	108,669	264	129,388	281	166,178	1381	754,907
Molde	6	1,387	22	7,008	12	1,693	17	3,516	54	14,277	111	27,881
Christiansund	39	19,746	54	14,909	42	7,804	48	16,860	69	20,725	252	80,044
Trondhjem	218	82,582	446	126,790	350	126,428	221	71,145	246	77,836	1481	484,781
Levanger	8	752	8	689	16	3,656	21	4,062	24	4,176	77	13,335
Bodø	—	=	1	100	2	1,500	=	=	=	=	3	1,600
Tromsø	—	4,063	—	5,167	—	5,088	—	1,961	—	13,536	—	29,815
Hammerfest	—	—	1	100	3	5,200	2	700	7	5,879	13	11,879
Vardø	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
Vadsø	=	=	=	=	=	=	1	150	1	75	2	225

№ 7.

Tabel

over de i Rigets Kjøbstæder i hvert af Aarene 1841—1845 afhændede faste Eiendommes Antal og Beløb.

Kjøbstæderne.	1841.		1842.		1843.		1844.		1845.		Tilsammen.	
	Antal.	Beløb. Spd.	Antal.	Beløb. Spd.	Antal.	Beløb. Spd.	Antal.	Beløb. Spd.	Antal.	Beløb. Spd.	Antal.	Beløb. Spd.
Frederikshald	49	29,012	28	15,629	55	23,045	38	52,408	44	25,336	214	145,430
Frederiksstad	22	10,354	14	13,438	17	5,028	14	5,107	22	17,172	89	51,099
Sarpsborg	—	2,056	—	1,790	—	4,256	—	2,332	—	2,620	—	13,054
Moss	25	11,117	30	21,612	40	24,761	41	35,817	29	11,838	165	105,145
Drøbak	8	2,175	6	4,479	14	4,826	19	5,278	22	5,459	69	22,217
Christiania	138	322,584	116	180,794	149	331,475	150	322,010	179	405,649	732	1,562,512
Lillehammer	6	4,925	=	=	=	=	10	7,100	5	1,915	21	13,940
Drammen	75	60,583	76	52,552	82	66,953	60	42,797	77	64,344	370	287,229
Kongsberg	68	10,370	77	13,024	75	20,411	80	12,191	106	19,577	406	75,573
Holmestrand	15	16,317	9	3,643	18	9,661	12	8,251	11	13,057	65	50,929
Tønsberg	23	9,922	20	9,844	22	7,314	21	13,833	20	10,913	106	51,826
Sandefjord	2	1,512	7	2,663	6	1,650	4	3,108	4	1,120	23	10,053
Laurvik	31	9,516	33	14,718	32	16,310	35	6,169	35	10,841	166	57,554
Skien	20	12,894	18	10,497	11	5,601	13	2,204	19	9,184	81	40,380
Porsgrund	22	5,961	20	6,613	22	2,954	25	4,605	43	8,512	132	28,645
Kragerø	12	6,087	10	2,414	14	4,715	22	5,487	8	3,330	66	22,033
Østerrisøer	12	6,590	16	4,895	13	3,616	12	3,016	14	6,606	67	24,723
Arendal	15	9,889	5	5,101	11	9,750	16	22,966	26	26,202	73	73,908
Grimstad	12	5,531	3	2,566	4	935	9	2,265	7	930	35	12,227
Christiansand	77	32,016	61	25,250	54	14,308	65	24,329	68	43,529	325	139,432
Stavanger	51	27,724	49	19,391	44	33,443	40	14,957	35	21,525	219	117,040
Bergen	185	169,923	167	190,720	129	125,556	147	126,656	134	184,758	762	797,613
Molde	12	5,910	14	7,649	7	1,323	12	5,014	19	7,457	64	27,353
Christianssund	20	5,346	28	7,648	38	20,414	40	27,009	34	20,422	160	80,839
Trondhjem	193	213,222	181	166,035	119	83,865	74	68,179	87	85,020	654	616,321
Levanger	2	610	8	1,880	14½	3,031	7	1,466	8½	2,005	40	8,992
Bodø	=	=	=	=	2	2,720	1	52	1	1,300	4	4,072
Tromsø	—	9,562	—	6,293	—	7,701	—	5,203	—	10,988	—	39,747
Hammerfest	4	4,285	9	6,110	8	8,674	9	3,826	9	3,196	39	26,091
Vardø	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
Vadsø	=	=	1	100	1	20	=	=	4	664	6	784

№ 8.

Tabel

over de i Rigets Kjøbstæder i hvert af Aarene 1841—1845 afholdte Executionsforretninger for Gjæld og Udpantninger.

Kjøbstæderne.	1841.		1842.		1843.		1844.		1845.		Tilsammen.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Spd.		Spd.		Spd.		Spd.		Spd.		Spd.
Frederikshald	259	5,880	213	3,328	291	1,333	439	2,117	231	811	1433	13,469
Frederiksstad	43	3,021	34	1,426	26	1,982	24	1,672	22	1,697	149	9,798
Sarpsborg	—	727	—	1,948	—	1,244	—	1,068	—	1,986	—	6,973
Moss	59	10,341	64	6,301	47	5,623	47	7,462	23	3,128	240	32,855
Drøbak [1])	7	648	6	578	9	868	6	139	24	2,070	52	4,303
Christiania	2680	103,591	2005	4,649,153	880	41,869	1586	48,491	1870	29,333	9021	4,872,437
Lillehammer	1	25	=	=	=	=	=	=	2	289	3	314
Drammen	103	27,996	77	7,788	53	5,955	43	12,486	22	1,955	298	56,180
Kongsberg	173	1,026	446	1,949	369	2,610	650	3,749	704	1,969	2342	11,303
Holmestrand	5	284	20	4,567	11	2,573	8	5,358	6	1,151	50	13,933
Tønsberg	87	427	186	1,552	133	4,625	116	425	92	780	614	7,809
Sandefjord	28	3,244	13	2,665	49	1,717	94	875	70	781	254	9,282
Laurvik	118	4,300	139	2,401	54	1,146	14	3,921	100	3,725	425	15,493
Skien	304	5,046	258	3,124	224	2,610	207	3,669	198	4,482	1191	18,931
Porsgrund	127	529	138	505	184	657	157	1,018	136	575	742	3,284
Kragerø	56	650	81	616	101	903	49	179	22	134	309	2,482
Østerrisoer	5	655	9	3,345	1	19	4	78	2	102	21	4,199
Arendal	=	=	1	20	3	245	4	96	=	=	8	361
Grimstad	1	42	12	43	8	31	15	1,037	8	538	44	1,691
Christiansand	830	24,706	643	8,607	891	3,738	569	1,726	631	4,014	3564	42,791
Stavanger	84	7,660	83	1,094	326	6,622	150	3,907	142	1,268	785	20,551
Bergen	2434	40,565	2397	34,062	3249	27,698	3836	35,613	2622	21,287	14538	159,225
Molde	53	260	78	356	63	881	70	2,060	60	873	324	4,430
Christianssund	375	3,888	416	3,220	514	4,193	393	3,120	202	272	1900	14,693
Trondhjem	326	5,002	261	3,632	488	7,796	896	16,061	884	15,331	2855	47,822
Levanger	3	106	5	118	4	320	1	99	5	252	18	895
Tromsø												
Hammerfest	44	120	39	118	47	144	40	122	51	165	221	669
Vardø	=	=	=	=	1	1	=	=	1	9	2	10
Vadsø	=	=	=	=	2	22	=	=	=	=	2	22

[1]) Udpantningerne ere ikke medregnede.

№ 9.

Oversigt

over de af Amtsformandskaberne til Bestridelse af Amts-Communernes Udgifter for Aarene 1841 til 1845 bevilgede og udlignede Summer, sammendragen efter Repartitionsplacaterne.

Amterne.	1841. Bevilgede Summer. Til Dækkelse af Fogedcassernes Forskud.	1841. Bevilgede Summer. Til kommende Udgifters Bestridelse. Veivæsenet.	1841. Bevilgede Summer. Til kommende Udgifters Bestridelse. Communens øvrige Udgifter.	1841. Udlignede Summer.	1841. Amternes Matriculskyld.	1841. Udlignet paa hver Skylddaler.	1841. Efter Stiftsrepartitionen udlignet.	1842. Bevilgede Summer. Til Dækkelse af Fogedcassernes Forskud.	1842. Bevilgede Summer. Til kommende Udgifters Bestridelse. Veivæsenet.	1842. Bevilgede Summer. Til kommende Udgifters Bestridelse. Communens øvrige Udgifter.
	Spd.	Spd.	Spd.	Spd.	Skylddlr.	Spd. Skl.	Spd.	Spd.	Spd.	Spd.
Akershuus	=	3828	9,871	12,692	21,153	= 72	97	=	3630	6,804
Smaalehnene	2177	=	3,202	5,379	13,733	= 47	63	1869	2284	3,269
Hedemarken	7352	1303	=	8,848	23,082	= 46	192	6800	5510	=
Christians	5897	3895	2,543	12,455	26,222	= 57	120	3691	974	6,677
Buskerud	=	4400	10,352	6,559	16,398	= 48	75	=	5633	9,340
Jarlsberg og Laurvik	=	1299	6,494	7,793	12,989	= 72	59	6874	1299	7,795
Bratsberg	=	3640	8,285	10,980	13,724	= 96	[1]	696	4840	6,578
Nedenæs og Robygdelaget	=	2500	3,170	4,987	9,810	= 61	=	709	1700	3,941
Lister og Mandal	=	1000	5,310	6,310	9,465	= 80	=	=	1000	4,609
Stavanger	=	=	6,086	5,505	13,761	= 48	=	=	2351	5,690
Søndre Bergenhuus: Søndhordland og Hardanger	=	1870	4,307	6,177	9,158	= 81	3	=	695	3,387
Søndre Bergenhuus: Nordhordland og Vosse	=	1812	4,158	5,970	8,874	= 80¾		=	673	3,284
Søndre Bergenhuus: Rosendal	=	120	258	193	587	= 39½		=	59	256
Søndre Bergenhuus: Lysekloster	=	198	549	747	972	= 92⅓		=	74	430
Nordre Bergenhuus	=	1795	6,000	7,795	15,590	= 60	2	=	2335	8,499
Romsdal	=	1816	7,871	9,687	14,530	= 80	[2] =	=	2421	7,869
Søndre Trondhjem	2232	5896	7,362	15,490	10,327	1 60	=	930	6850	7,131
Nordre Trondhjem	=	2500	13,460	12,888	12,888	1 =	=	=	3000	11,184
Nordland	=	=	3,442	3,062	5,811	= 63⅕	=	88	=	3,510
Finmarken: Senjen og Tromsø	53	148	1,244	1,445	1,770	= 98	=	=	100	1,849
Finmarken: Hammerfest	269	=	=	269	=	5 Spd. paa hver fuld Portion.	=	=	=	=
Finmarken: Alten	415	=	=	415	=	4 Spd. paa hver fuld Portion.	=	=	=	=
Finmarken: Øst-Finmarken	291	=	=	291	=	2 Sp. 60 ß. paa hver fuld Port.	=	=	=	=

[1]) Nedre Thelemarkens og Bamble Fogderi (Skyld 8643 Daler) svarer 39 Spd. 62 ß.

[2]) Søndmøre Fogderi (Skyld 6834 Daler) svarer 1 Spd. 2 ß.

(Fortsættelse af Nr. 9).

Amterne.	1842. Udlignede Summer.	1842. Amternes Matriculskyld.	1842. Udlignet paa hver Skylddaler.	1842. Efter Stiftsrepartitionen udlignet.	1843. Bevilgede Summer. Til Dækkelse af Fogdeassernes Forskud.	1843. Bevilgede Summer. Til kommende Udgifters Bestridelse. Veivæsenet.	1843. Bevilgede Summer. Til kommende Udgifters Bestridelse. Communens øvrige Udgifter.	1843. Udlignede Summer.	1843. Amternes Matriculskyld.	1843. Udlignet paa hver Skyldaler.	1843. Efter Stiftsrepartitionen udlignet.
	Spd.	Skldl.	Sp. Skl.	Spd.	Spd.	Spd.	Spd.	Spd.	Skldl.	Sp. Skl.	Spd.
Akershuus	8,461	21,153	= 48	93	=	5513	5,993	8,479	21,197	= 48	159
Smaalehnene	7,422	13,703	= 65	=	1273	=	5,762	7,080	13,703	= 62	103
Hedemarken	12,310	23,082	= 64	101	5348	2477	4,696	12,695	23,082	= 66	173
Christians	11,342	26,174	= 52	=	=	1259	5,938	7,198	26,174	= 33	197
Buskerud	11,479	16,398	= 84	72	=	5859	9,603	13,118	16,398	= 96	123
Jarlsberg og Laurvik	9,094	12,992	= 84	57	=	2382	10,477	8,011	12,991	= 74	98
Bratsberg	9,150	13,724	= 80	[1]	71	4263	5,238	8,233	13,722	= 72	[3]
Nedenæs og Robygdelaget	5,641	9,810	= 69	=	269	981	2,756	4,005	9,809	= 49	=
Lister og Mandal	5,206	9,465	= 66	=	=	1000	4,747	5,204	9,463	= 66	=
Stavanger	6,536	13,761	= 57	171	=	2294	5,022	6,307	13,761	= 55	=
Søndre Bergenhuus: Søndhordland og Hardanger	4,081	9,158	= 53½		=	763	3,847	4,610	9,158	= 60½	
Søndre Bergenhuus: Nordhordland og Vosse	3,957	8,874	= 53½	2	=	740	3,715	4,455	8,874	= 60¼	3
Søndre Bergenhuus: Rosendal	315	775	= 49		=	65	297	362	775	= 56	
Søndre Bergenhuus: Lysekloster	504	972	= 62		=	81	487	568	972	= 70¼	
Nordre Bergenhuus	7,795	15,590	= 60	2	=	295	10,409	7,795	15,590	= 60	2
Romsdal	10,290	14,527	= 85	[2]	=	2421	6,053	8,474	14,527	= 70	[4]
Søndre Trondhjem	14,974	10,327	1 54	63	=	7945	6,480	14,112	10,326	1 44	37
Nordre Trondhjem	10,310	12,887	= 96	=	=	2800	11,376	14,176	12,887	1 12	=
Nordland	3,586	5,815	= 74	=	=	=	2,643	1,551	5,815	= 32	=
Finmarken: Senjen og Tromsø	1,342	1,770	= 91	=	=	50	1,898	1,499	1,780	= 101	=
Finmarken: Hammerfest	=	=	= =	=	=	=	=	324	54 Port.	6 Spd. pr. Portion.	=
Finmarken: Alten	=	=	= =	=	=	=	=	480	120 Do.	4 Spd. pr. Portion.	=
Finmarken: Øst-Finmarken	=	=	= =	=	=	=	=	484	193½ Do.	2½ Spd. pr. Portion.	=

[1]) Nedre Thelemarkens og Bamble Fogderi (Skyld 8641 Daler) svarer 37 Spd. 106 ß.
[2]) Søndmøre Fogderi (Skyld 6834 Daler) svarer 93 ß.
[3]) Nedre Thelemarkens og Bamble Fogderi (Skyld 8643 Daler) svarer 64 Spd. 112 ß.
[4]) Søndmøre Fogderi (Skyld 6834 Daler) svarer 111 ß.

(Fortsættelse af Nr. 9).

Amterne.	1844. Bevilgede Summer. Til Dækkelse af Fogedcassernes Forskud.	1844. Bevilgede Summer. Til kommende Udgifters Bestridelse. Veivæsenet.	1844. Bevilgede Summer. Til kommende Udgifters Bestridelse. Communens øvrige Udgifter.	1844. Udlignede Summer.	1844. Amtets Matriculskyld.	1844. Udlignet paa hver Skyldaler.	1844. Efter Stiftsrepartitionen udlignet.	1845. Bevilgede Summer. Til Dækkelse af Fogedcassernes Forskud.	1845. Bevilgede Summer. Til kommende Udgifters Bestridelse. Veivæsenet.	1845. Bevilgede Summer. Til kommende Udgifters Bestridelse. Communens øvrige Udgifter.	1845. Udlignede Summer.	1845. Amternes Matriculskyld.	1845. Udlignet paa hver Skyldaler.	1845. Efter Stiftsrepartitionen udlignet.
	Spd.	Spd.	Spd.	Spd.	Skldl.	Sp. ß.	Spd.	Spd.	Spd.	Spd.	Spd.	Skldl.	Spd. Sk.	Spd.
Akershuus	"	5844	6,661	8,826	21,181	" 50	"	"	7030	7,052	8,827	21,186	" 50	174
Smaalehnene	"	1827	5,703	6,395	13,703	" 56	"	"	1599	5,600	6,851	13,703	" 60	113
Hedemarken	5195	3500	153	8,848	23,082	" 46	"	4710	2486	1,646	8,842	23,066	" 46	190
Christians	"	1200	6,537	8,281	26,150	" 38	"	"	2603	6,110	8,714	26,141	" 40	215
Buskerud	"	3992	10,686	9,839	16,398	" 72	"	"	4341	11,323	8,197	16,393	" 60	135
Jarlsberg og Laurvik	"	1949	11,689	7,578	12,991	" 70	"	"	649	10,532	5,412	12,989	" 50	107
Bratsberg	400	4889	5,102	8,233	13,722	" 72	"	14	6045	4,836	8,229	13,716	" 72	[2]
Nedenæs og Robygdelaget	1958	817	2,125	2,943	9,809	" 36	"	"	1144	2,125	3,270	9,809	" 40	"
Lister og Mandal	"	1000	4,259	4,721	9,441	" 60	"	"	1000	3,259	3,934	9,441	" 50	"
Stavanger		1720	4,754	5,160	13,759	" 45	"	4654	2752	4,674	7,109	13,759	" 62	"
Søndre Bergenhuus: Søndhordland og Hardanger	"	1144	3,763	4,908	9,155	" 64⅓	3	"	763	3,932	4,695	9,155	" 61½	3
Søndre Bergenhuus: Nordhordland og Vosse	"	1109	3,586	4,695	8,873	" 63½		"	739	3,718	4,458	8,873	" 60⅓	
Søndre Bergenhuus: Rosendal	"	97	74	171	775	" 26½		"	65	297	361	775	" 56	
Søndre Bergenhuus: Lysekloster	"	121	480	601	972	" 74¼		"	81	487	568	972	" 70¼	
Nordre Bergenhuus	"	2072	10,248	10,393	15,590	" 80	2	"	2108	12,409	11,302	15,590	" 87	2
Romsdal	"	2179	5,206	7,385	14,527	" 61	[1]	"	3631	5,205	8,836	14,525	" 73	[3]
Søndre Trondhjem	481	6794	6,600	13,422	10,325	1 36	5	106	7908	6,930	15,144	10,326	1 56	345
Nordre Trondhjem	"	6000	10,109	16,109	12,887	1 30	"	"	4050	9,700	13,750	12,891	1 8	"
Nordland	"	"	2,244	2,229	5,815	" 46	"	"	"	2,244	2,229	5,815	" 46	"
Finmarken: Senjen og Tromsø	"	50	1,701	1,425	1,781	" 96	"	"	"	1,690	1,423	1,779	" 96	"
Finmarken: Hammerfest	"	"	"	"	"	" "	"	"	"	"	18 44/45 368	61 Port.	6 Spd. pr. Port.	"
Finmarken: Alten	"	"	"	"	"	" "	"	"	"	"	18 44/45 417	104 Do.	4 Spd. pr. Port.	"
Finmarken: Øst-Finmarken	"	"	"	"	"	" "	"	"	"	"	1844 533	213 Do.	2½ Spd. pr. Port.	"

[1]) Søndmøre Fogderi (Skyld 6834 Daler) svarer 118 ß.
[2]) Nedre Thelemarkens og Bamble Fogderi (Skyld 8634 Daler) svarer 70 Spd. 118 ß.
[3]) Søndmøre Fogderi (Skyld 6834 Daler) svarer 97 ß.

1841.

Kjøbstæderne og Ladestederne.	Indtægt.					Udgift.													
	Ubligende Skatter.	Indtægter af Byens Eiend. og Aretiva.	Laan og Refusioner.	Forskjellige Indtægter.	Summa Indtægt.	Lønninger og anbefalede Udgifter.	Vægtervæsenet.	Brolægnings-, Brø- og Veivæsenet.	Gadebelysning.	Havnevæsenet.	Delinquent Udgift. og Politivæsenet.	Skolevæsenet.	Fattigvæsenet.	Offentlige Eiendom. og bidrags Inventar.	Renter og Afdrag af Byens Gjeld.	Brandvæsenet	Formandsgodtgjørelser.	Forskjellige Udgifter.	Summa Udgifter.
	Spd.	Spd.	Sp.	Sp.	Spd.	Spd.	Sp.	Sp.	Sp.	Sp.	Sp.	Sp.	Sp.	Spd.	Spd.	Sp.	Sp.	Spd.	Spd.
Frederikshald	2230	1956	102	21	4319	1734	58	48	358	16	″	760	″	356	253	7	60	435	4085
Frederikstad	807	2315	19	259	3400	1842	″	″	″	″	84	″	″	271	″	229	″	1372	3798
Sarpsborg	449	″	″	11	460	168	25	57	″	″	″	″	″	40	″	″	15	51	356
Moss	2591	216	″	20	2827	1583	″	″	″	″	61	″	″	1014	308	300	″	9	3275
Christiania	27408	2411	4444	1628	35891	5871	4468	4473	1886	1147	″	2260	1718	4635	4233	316	231	2289	33527
Lillehammer	135	″	″	800	935	″	″	″	″	647	″	″	″	″	″	″	″	31	678
Drammen	9508	231	″	308	10047	2146	1332	1256	″	″	320	1370	1000	715	660	634	200	1718	11351
Kongsberg	2460	279	300	161	3200	869	442	192	″	208	349	″	″	77	″	112	″	605	2854
Holmestrand	1948	″	618	174	2740	986	″	61	″	82	29	″	″	167	1025	62	25	195	2632
Aasgaardstrand	103	″	″	″	103	37	″	″	″	″	″	″	″	″	″	17	″	13	67
Tønsberg	963	408	″	133	1504	712	″	150	″	″	19	119	″	69	″	55	″	375	1499
Sandefjord	622	362	″	″	984	602	9	53	″	″	″	186	″	13	″	11	″	136	1010
Laurvik	3459	609	″	98	4166	2217	95	168	″	″	64	303	″	371	951	206	″	227	4602
Skien og Porsgrund	3056	61	366	181	3664	1126	404	919	″	″	1046	″	″	483	″	98	″	220	4296
Brevik	783	″	″	12	795	235	″	1	″	″	73	60	183	40	″	15	23	138	768
Kragerø	1000	″	″	″	1000	507	37	134	″	″	1	15	″	51	″	65	″	180	990
Østerrisser	1795	117	″	″	1912	1228	″	261	″	″	″	75	″	663	223	57	″	196	2702
Tvedestrand	275	4	″	″	279	″	″	80	″	″	″	″	″	2	″	″	4	31	117
Arendal	4834	78	″	20	4932	1517	49	166	240	″	3	350	″	183	1227	652	″	186	4573
Grimstad	436	2	″	30	468	185	″	3	″	″	10	″	″	9	43	113	4	118	485
Lillesand	300	22	″	″	322	78	″	″	″	″	″	″	″	″	″	455	14	27	574
Christiansand	6633	180	995	1105	8913	1884	1297	1809	123	″	419	1104	480	192	″	457	″	752	8517
Mandal	1179	″	″	362	1541	417	100	149	″	″	″	299	″	122	″	147	50	64	1348
Farsund	495	″	″	″	495	318	″	″	″	″	″	″	″	″	″	168	″	17	503
Flekkefjord	414	″	98	6	518	262	″	″	″	″	″	″	″	″	″	19	″	303	584
Ekersund	520	″	″	″	520	257	10	103	″	″	″	″	″	″	″	65	7	66	508
Stavanger	2284	743	1679	76	4782	2213	15	537	″	″	82	200	″	1046	″	292	440	429	5254
Bergen	19714	237	119	301	20371	8411	563	2100	3203	″	221	2889	″	1428	″	323	287	2062	21487
Aalesund	600	″	″	″	600	40	″	149	″	″	″	170	169	″	″	″	63	12	603
Molde	936	″	″	″	936	322	″	82	″	″	″	200	″	117	70	27	″	14	832
Christiansund	1906	77	8	49	2040	997	294	100	″	″	″	″	″	246	63	102	13	175	1990
Trondhjem	11761	5645	8515	405	26326	4895	″	6124	432	2005	528	2518	500	840	2730	659	″	1338	22569
Tromsø	1622	300	628	″	2550	699	41	60	″	690	70	147	418	153	445	″	″	130	2853
Hammerfest	353	37	98	20	508	264	″	″	″	8	″	″	″	″	″	3	″	233	508

(Fortsættelse af Nr. 10)

Kjøbstæderne og Ladestederne.	1842.		1843.		1844.		1845.	
	Indtægt.	Udgift.	Indtægt.	Udgift.	Indtægt.	Udgift.	Indtægt.	Udgift.
	Spd.	Spd.	Spd.	Spd.	Spd.	Spd.	Spd.	Spd.
Frederikshald	4,376	3,938	4,131	4,448	4,110	4,717	4,912	4,158
Frederiksstad	3,363	2,928	3,294	3,665	3,556	3,442	3,258	3,076
Sarpsborg	576	409	420	535	517	477	800	510
Moss	3,325	3,438	3,330	3,313	3,280	3,103	3,033	2,863
Drøbak	1,411	1,251	854	472	1,408	1,387	1,505	1,612
Christiania	30,597	35,781	39,017	47,049	44,303	41,478	41,689	42,649
Lillehammer	210	492	180	182	410	503	621	606
Drammen	12,708	10,068	11,789	13,324	12,494	12,928	13,493	14,817
Kongsberg	3,481	3,272	2,750	2,939	3,520	3,358	3,390	3,434
Holmestrand	3,609	3,020	2,270	2,529	2,042	3,037	1,947	2,313
Tønsberg	2,028	1,924	1,938	1,875	2,430	1,823	1,971	1,923
Aasgaardstrand	365	337	97	84	79	52	431	320
Sandefjord	898	916	929	945	1,019	964	897	899
Laurvik	4,476	3,877	6,084	5,624	3,787	3,687	3,854	3,864
Langesund	"	"	275	223	211	158	150	176
Brevik	1,101	1,012	1,130	1,135	1,287	1,262	1,384	1,313
Skien	3,306	4,078	2,996	2,289	2,317	2,593	3,860	3,910
Porsgrund			1,778	1,744	1,892	1,920	993	1,982
Kragerø	1,094	1,125	1,403	1,358	981	1,012	1,724	979
Østerrisøer	2,378	1,952	2,298	2,149	1,829	2,324	2,827	2,814
Tvedestrand	205	224	200	194	486	440	150	161
Arendal	3,500	3,695	3,495	3,558	4,142	3,974	3,090	3,445
Grimstad	806	757	657	735	603	666	651	642
Lillesand	277	295	227	165	300	322	314	341
Christiansand	8,218	7,975	8,277	10,179	7,351	9,047	12,591	7,905
Mandal	1,446	1,407	2,618	2,966	1,846	1,761	1,526	1,576
Farsund	457	374	475	514	463	397	427	405
Flekkefjord	631	583	633	600	660	733	945	733
Ekersund	423	431	304	276	415	294	324	429
Stavanger	3,998	4,612	5,453	4,290	4,896	4,828	5,307	4,116
Bergen	22,822	22,051	26,331	24,673	28,013	24,967	28,344	26,951
Aalesund	805	744	673	661	1,032	1,139	1,106	1,008
Molde	1,037	818	1,394	1,505	858	1,038	1,554	1,600
Christiansund	2,043	2,472	2,147	2,099	2,400	2,108	3,659	3,325
Trondhjem	36,354	36,206	20,492	20,823	22,841	23,055	19,038	19,551
Tromsø	3,707	3,681	4,107	4.033	3,198	2,894	2,623	2,644
Hammerfest	681	759	530	475	747	542	875	650

Opgave

over Toldindtraderne ved Rigets samtlige Toldsteder i Aarene 1841—1845.

Toldstederne.	1841.		1842.		1843.	1844.	1845.
	Solv.	Sedler.	Solv.	Sedler.			
	Spd.	Spd.	Spd.	Spd.	Spd.	Spd.	Spd.
Frederikshald	30,639	13,109	38,824	15,461	52,403	52,705	59,041
Frederiksstad	8,429	26,971	11,061	32,553	50,007	12,075	10,778
Sarpsborg	=	=	=	=	=	33,827	32,869
Moss	29,110	10,646	27,206	9,551	40,482	42,922	45,840
Drøbak	11,932	6,247	6,052	5,257	9,157	7,945	11,488
Christiania	292,304	36,068	338,309	38,126	452,217	378,732	446,677
Drammen	109,121	75,348	118,858	63,113	200,713	175,794	208,255
Holmestrand	17,421	6,966	12,485	7,324	17,812	15,235	19,444
Tønsberg	24,739	8,306	20,702	7,887	29,089	30,719	31,389
Laurvik	40,811	11,733	45,740	14,764	67,909	56,970	83,100
Porsgrund	36,291	18,595	39,634	18,951	47,297	20,005	20,321
Skien	=	=	=	=	8,925	40,535	49,089
Brevik	9,895	14,584	11,191	15,238	23,470	25,644	26,824
Kragerø	18,189	12,234	19,685	14,414	30,932	31,409	34,137
Østerrisøer	12,525	13,853	13,704	11,706	23,907	25,299	27,853
Tvedestrand	5,495	2,771	5,569	2,795	7,993	7,762	8,619
Arendal	50,934	14,375	53,555	15,242	57,523	54,238	56,850
Grimstad	7,284	2,012	7,351	2,306	9,872	10,805	10,608
Lillesand	4,403	3,253	4,659	3,066	7,919	7,797	8,938
Christiansand	60,907	23,136	62,455	23,875	89,570	83,178	88,739
Mandal	12,680	6,577	13,582	8,093	18,999	19,559	20,307
Farsund	8,706	2,773	11,899	3,280	11,692	13,642	15,566
Flekkefjord	9,083	2,227	10,974	2,684	12,413	14,665	15,168
Soggendal	1,007	677	1,077	958	882	1,523	1,152
Ekersund	6,023	2,255	6,558	2,089	4,602	4,880	3,763
Stavanger	74,961	21,354	91,964	25,118	71,884	104,665	115,304
Bergen	288,211	55,709	293,022	62,416	381,514	317,374	343,096
Aalesund	9,776	2,401	14,014	2,440	14,094	15,637	19,330
Molde	6,834	898	9,571	1,445	12,105	11,693	11,104
Christiansund	26,076	7,404	24,324	7,168	33,781	33,773	37,565
Trondhjem	152,461	24,435	187,126	21,370	227,309	176,187	195,011
Bodø	515	8	182	14	753	727	1,286
Tromsø	30,058	6,681	27,213	5,819	32,062	37,512	33,560
Hammerfest	7,400	697	6,075	778	6,366	8,452	9,350
Vadsø	208	259	450	981	2,153	1,866	3,017
Tilsammen	1,404,428	444,563	1,535,071	446,282	2,056,906	1,875,751	2,105,438

№ 12. **Opgave**

over Assurancesummerne i den almindelige Brandkasse ved Udgangen af 1840 og 1845.

I Landdistricterne.	1840.	1845.	I Kjøbstæderne.	1840.	1845.
	Spd.	Spd.		Spd.	Spd.
Aker og Follouq Fogderi	893,060.	1,013,920.	Frederikshald	682,110.	734,860.
Nedre Romerike	106,840.	133,810.	Fredriksstad	335,600.	340,840.
Øvre Romerike	207,550.	224,750.	Sarpsborg	33,350.	82,910.
Mosse og Thuno	329,310.	371,100.	Moss	543,550.	561,160.
Ide og Marker	298,190.	356,250.	Drøbak	120,060.	131,090.
Rakkestad	59,160.	67,460.	Christiania og Forstæder	5,793,540.	6,601,450.
Hedemarken	197,750.	224,700.	Lillehammer	47,120.	86,010.
Solør og Odalen	119,340.	192,090.	Drammen	1,199,650.	1,282,800.
Østerdalen	54,540.	84,530.	Kongsberg	253,970.	294,530.
Toten	386,060.	279,580.	Holmestrand	176,020.	185,410.
Valders, Land og Hadeland	209,150.	221,370.	Tønsberg	308,140.	325,570.
Gudbrandsdalen	12,410.	14,340.	Laurvik og Sandefjord	475,850.	520,550.
Ringerige og Hallingdal	39,040.	47,190.	Skien	393,860.	415,130.
Buskerud	473,430.	520,120.	Porsgrund	205,450.	251,530.
Nummedal og Sandsværd	10,180.	16,030.	Kragerø	183,430.	188,220.
Jarlsberg	446,090.	542,600.	Østerriisør	137,000.	143,910.
Laurvik	299,010.	237,510.	Arendal	402,830.	477,190.
Nedre Thelemarken	382,920.	172,180.	Grimstad	65,160.	76,940.
Bamble		279,450.	Christiansand	580,220.	614,280.
Øvre Thelemarken	11,020.	11,020.	Flekkefjord	142,600.	170,860.
Nedenæs	346,920.	439,650.	Stavanger og Forstæder	566,370.	778,850.
Robygdelaget	3,720.	2,890.	Bergen	3,006,340.	3,093,300.
Mandal	84,760.	128,020.	Molde	85,650.	140,160.
Lister	106,090.	101,550.	Christiansund	293,605.	372,430.
Jedderen og Dalerne	138,210.	123,430.	Trondhjem	1,895,800.	2,372,640.
Ryfylke	46,700.	102,700.	Levanger	47,640.	81,910.
Sondhordland og Hardanger	47,010.	53,430.	Bodø	27,830.	28,620.
Nordhordland og Voss	257,820.	561,980.	Tromsø	235,570.	297,660.
Rosendal	8,530.	14,340.	Hammerfest	97,490.	147,040.
Lysekloster	14,170.	13,830.	Vardø	6,000.	7,080.
Ytre og Indre Sogn	146,430.	204,180.	Vadsø	15,990.	25,700.
Sond- og Nordfjord	46,550.	75,250.	Tilsammen	18,357,795	20,830,630
Sondmøre	84,960.	92,730.	I Ladestederne.		
Romsdal	27,980.	37,780.	Soon	28,790.	28,790.
Nordmøre	25,040.	51,460.	Holen	14,200.	14,080.
Ørke og Guldal	161,060.	186,630.	Hvidsteen	3,550.	3,550.
Strinde og Sælbo	407,360.	422,650.	Aasgaardstrand	34,780.	34,530.
Fosen	44,150.	55,910.	Frederiksværn	238,640.	249,410.
Stør- og Værdalen	68,260.	99,770.	Brevik	69,110.	74,750.
Inderøen	48,440.	64,520.	Stathelle	8,060.	8,560.
Namdal	38,170.	45,470.	Langesund	28,700.	31,270.
Helgeland	125,450.	179,610.	Lillesand	53,340.	61,720.
Salten	55,520.	68,220.	Tvedestrand	10,970.	22,350.
Lofoten	152,520.	178,580.	Mandal	187,520.	194,260.
Senjen og Tromsø	98,660.	118,350.	Farsund	117,320.	119,080.
Alten	89,460.	91,130.	Ekersund	85,160.	100,160.
Hammerfest		21,430.	Soggendal	11,330.	11,570.
Øst-Finmarken	9,080.	11,900.	Aalesund	64,970.	118,730.
Summa	7,118,070.	8,557,390.	Summa	956,440.	1,072,810.

№ 13. **Opgave**

over de i Kjøbstæderne og Ladestederne værende Haandværkere ved Udgangen af 1845.

Kjøbstæder og Ladesteder.	Skomagere.				Snedkere.				Skræddere.				Bagere.			
	Som ere i Lavg.	Som ikke ere i Lavg.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgerret.	Svende og Drenge.	Som ere i Lavg.	Som ikke ere i Lavg.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgerret.	Svende og Drenge.	Som ere i Lavg.	Som ikke ere i Lavg.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgerret.	Svende og Drenge.	Som ere i Lavg.	Som ikke ere i Lavg.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgerret.	Svende og Drenge.
Frederikshald	14	"	"	45	"	21	"	26	10	"	"	24	"	2	"	5
Frederiksstad	"	12	3	18	"	10	1	18	"	12	"	7	"	1	1	"
Sarpsborg	"	5	2	8	"	10	"	5	"	4	2	2	"	3	"	3
Moss	"	21	8	34	"	17	13	20	"	12	1	18	"	3	1	3
Hvidsteen	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Soon	"	3	1	"	"	"	2	"	"	"	1	"	"	"	"	"
Holen	"	"	2	"	"	"	4	"	"	"	1	"	"	1	"	"
Drobak	"	4	12	3	"	"	5	4	"	2	5	"	"	2	"	"
Christiania	106	"	92	255	51	"	23	256	33	"	73	195	"	63	"	107
Lillehammer	"	7	"	"	"	7	"	"	"	5	"	"	"	5	"	"
Drammen	36	"	18	64	16	"	8	45	17	"	5	43	"	12	2	19
Kongsberg	"	26	"	"	"	8	"	"	"	8	"	"	"	3	"	"
Svelvik	"	7	"	"	"	4	"	"	"	5	"	"	"	"	"	"
Holmestrand	"	15	"	13	"	5	"	6	"	6	"	7	"	2	"	5
Aasgaardstrand	"	"	2	"	"	"	1	"	"	"	2	"	"	"	"	"
Tonsberg	"	16	2	8	"	13	"	7	"	13	"	12	"	9	"	11
Sandefjord	"	2	2	2	"	2	2	4	"	1	1	2	"	"	"	"
Laurvik	15	"	"	18	"	10	"	5	"	8	"	14	"	4	"	2
Staværn	"	"	8	6	"	"	3	5	"	"	8	11	"	"	"	"
Skien	16	"	1	23	10	"	"	16	8	1	"	12	"	2	"	2
Porsgrund	"	9	8	8	"	7	5	4	"	7	6	6	"	"	"	"
Brevik	"	2	17	"	"	"	6	"	"	2	1	"	"	"	2	"
Stathelle	"	3	"	"	"	2	"	"	"	1	"	3	"	"	"	"
Langesund	"	"	4	1	"	"	3	1	"	"	1	"	"	"	"	"
Kragerø	"	16	"	11	"	4	"	2	"	6	"	6	"	"	"	"
Osterrisoer	"	12	"	8	"	7	"	8	"	6	2	2	"	"	"	"
Tvedestrand	"	5	"	"	"	5	"	3	"	2	"	"	"	"	"	"
Arendal	24	"	1	30	15	"	2	32	9	"	1	19	"	5	"	5
Grimstad	"	8	"	7	"	5	"	2	"	6	1	3	1	"	2	"
Lillesand	"	5	"	2	"	2	"	"	"	2	"	3	"	"	"	"
Christiansand	46	1	"	50	14	"	"	25	26	"	"	23	"	42	"	8
Mandal	"	10	"	4	"	11	"	5	"	7	"	4	"	9	"	3
Farsund	"	11	"	2	"	6	"	3	"	4	"	6	"	4	"	"
Flekkefjord	"	9	"	7	"	5	"	9	"	8	"	"	"	"	"	2
Soggendal	"	5	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"
Ekersund	"	7	"	3	"	3	"	"	"	4	"	"	"	"	"	"
Stavanger	"	48	"	57	"	34	"	29	"	19	"	32	"	21	"	46
Bergen	205	"	2	267	57	"	4	127	51	"	1	133	25	"	2	134
Aalesund	"	"	10	26	"	"	6	12	"	"	12	22	"	"	8	10
Molde	"	16	1	12	"	5	"	4	"	8	2	4	"	6	"	7
Christiansund	"	30	"	27	"	13	"	10	"	8	"	15	"	11	"	13
Trondhjem	78	"	22	104	30	"	6	69	39	"	3	67	38	"	"	56
Levanger	"	6	"	"	"	8	"	3	"	7	"	1	"	5	"	3
Bodoe	"	1	2	"	"	1	1	"	"	1	1	"	"	1	"	"
Tromsø	"	17	"	"	"	16	"	"	"	8	"	"	"	6	"	"
Hammerfest	"	11	"	12	"	2	"	4	"	3	2	5	"	3	"	7
Vardø	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Vadsø	"	1	"	2	"	2	"	"	"	1	"	"	"	1	"	"
	540	351	223	1137	193	246	95	769	193	188	132	701	64	226	18	451

(Fortsættelse af Nr. 13).

Kjøbstæder og Ladesteder.	Smede.				Garvere.				Bødkere.				Malere.			
	Som ere i Lavg.	Som ikke ere i Lavg.	Svende eller Haandværkere uden Borgerskab.	Svende og Drenge.	Som ere i Lavg.	Som ikke ere i Lavg.	Svende eller Haandværkere uden Borgerskab.	Svende og Drenge.	Som ere i Lavg.	Som ikke ere i Lavg.	Svende eller Haandværkere uden Borgerskab.	Svende og Drenge.	Som ere i Lavg.	Som ikke ere i Lavg.	Svende eller Haandværkere uden Borgerskab.	Svende og Drenge.
Frederikshald	"	10	"	22	"	9	"	6	"	2	"	1	"	6	"	9
Frederiksstad	"	8	1	1	"	7	"	4	"	1	"	"	"	6	"	6
Sarpsborg	"	6	"	3	"	3	"	2	"	1	"	1	"	2	"	3
Moss	"	6	4	14	"	7	"	7	"	4	2	8	"	3	1	"
Hvidsteen	"	"	1	"	"	2	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
Soon	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Holen	"	"	1	"	"	3	"	1	"	"	"	"	"	"	1	"
Drøbak	"	1	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Christiania	16	1	21	70	"	35	"	47	"	9	1	46	"	23	2	50
Lillehammer	"	2	"	"	"	5	"	"	"	"	"	"	"	4	"	"
Drammen	10	"	2	30	"	7	"	11	"	8	1	15	"	9	"	20
Kongsberg	"	10	"	"	"	11	"	"	"	"	"	"	"	5	"	"
Svelvik	"	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Holmestrand	"	4	"	6	"	3	"	6	"	"	"	"	"	3	"	"
Aasgaardstrand	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Tønsberg	"	5	"	6	"	6	"	4	"	1	1	"	"	5	1	4
Sandefjord	"	2	1	1	"	4	"	3	"	"	"	"	"	"	"	"
Laurvik	"	6	"	6	"	5	"	7	"	2	"	"	"	3	"	4
Staværn	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	1	"	"	"	4	"
Skien	4	1	"	9	"	5	"	11	"	"	2	"	"	4	"	4
Porsgrund	"	7	5	4	"	2	1	1	"	1	"	"	"	3	"	1
Brevik	"	1	1	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	2	"
Stathelle	"	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Langesund	"	"	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	"
Kragerøe	"	2	"	1	"	2	"	"	"	"	"	"	"	3	"	"
Østerrisøer	"	4	"	2	"	2	"	"	"	"	2	"	"	"	1	"
Tvedestrand	"	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Arendal	6	"	1	7	"	3	"	1	"	2	"	"	"	5	"	4
Grimstad	"	4	"	5	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Lillesand	"	3	"	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Christianssand	15	2	"	22	"	5	"	13	"	5	"	7	"	11	"	22
Mandal	"	11	"	5	"	2	"	3	"	"	"	"	"	1	"	1
Farsund	"	6	"	4	"	1	"	1	"	4	"	"	"	"	"	"
Flekkefjord	"	4	"	1	"	1	"	"	"	1	"	"	"	2	"	"
Soggendal	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Ekersund	"	5	"	"	"	2	"	"	"	4	"	"	"	"	"	"
Stavanger	"	16	"	20	"	9	"	16	"	32	"	9	"	7	"	4
Bergen	20	"	"	74	"	44	"	13	66	"	4	333	20	"	2	59
Aalesund	"	"	7	12	"	"	4	3	"	"	6	14	"	"	5	6
Molde	"	5	1	2	"	2	"	2	"	2	2	2	"	2	"	1
Christiansund	"	10	"	8	"	1	"	3	"	5	"	"	"	5	"	1
Trondhjem	17	"	1	38	"	19	"	13	"	12	2	20	"	28	"	18
Levanger	"	2	1	2	"	3	"	1	"	"	1	"	"	3	"	"
Bodø	"	"	1	1	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"
Tromsø	"	5	"	"	"	1	"	"	"	11	"	"	"	3	"	"
Hammerfest	"	4	"	5	"	"	"	"	"	2	1	3	"	2	"	"
Vardø	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Vadsø	"	1	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"
	88	162	55	384	"	212	7	179	66	112	27	459	20	148	22	217

Slagtere.				Guldsmede.				Blikkenslagere og Kobberslagere.				Muurmestere.				Hattemagere.			
Som ere i Laug.	Som ikke ere i Laug	Frimestere eller Haandværkere uden Borgersk.	Svende og Drenge.	Som ere i Laug.	Som ikke ere i Laug.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgersk.	Svende og Drenge.	Som ere i Laug.	Som ikke ere i Laug.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgersk.	Svende og Drenge.	Som ere i Laug.	Som ikke ere i Laug.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgersk.	Svende og Drenge.	Som ere i Laug.	Som ikke ere i Laug.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgersk.	Svende og Drenge.
=	16	=	6	=	5	=	4	=	5	=	2	=	2	=	=	=	4	=	3
=	1	=	=	=	1	=	1	=	=	=	=	=	2	3	2	=	=	=	=
=	2	=	=	=	1	=	=	=	=	=	=	=	3	=	=	=	=	=	=
=	3	3	=	=	2	=	2	=	4	=	20	=	3	1	2	=	1	=	4
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	1	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	1	=	=	=	=	=	=	=	1	=
=	51	=	21	13	=	=	58	=	18	=	35	=	24	2	70	9	=	1	15
=	1	=	=	=	2	=	=	=	2	=	=	=	2	=	=	=	2	=	=
=	12	1	1	=	5	=	12	=	7	=	8	=	9	=	4	=	3	=	2
=	=	=	=	=	=	=	=	=	2	=	=	=	3	=	=	=	4	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	1	=	1	=	3	=	=	=	=	1	=	=	=	4	=	=	1	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	2	=	=	=	3	=	4	=	2	=	2	=	2	=	4	=	2	=	=
=	=	=	=	=	1	=	=	=	=	1	=	=	=	1	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	2	=	4	=	3	=	4	=	4	=	1	=	2	=	3
=	=	=	=	=	=	1	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	1	=	=	=	4	=	=	=	5	=	1	=	1	=	2	=	1	=	=
=	=	=	=	=	2	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	3	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	1	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	2	=	=	=	1	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	1	=	=
=	=	=	=	=	4	=	2	=	1	=	2	=	2	=	=	=	2	=	=
=	=	=	=	=	1	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	18	=	11	7	=	=	6	=	8	=	4	=	12	=	11	=	6	=	1
=	=	=	=	=	2	=	=	=	=	=	=	=	5	=	3	=	5	=	3
=	=	=	=	=	3	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	2	=	1
=	3	=	=	=	3	=	1	=	1	=	=	=	=	=	=	=	3	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	1	=	=	=	=	=	=	=	3	=	=
=	=	=	=	=	6	=	8	=	3	=	5	=	3	=	=	=	13	=	15
=	12	=	=	41	=	=	49	15	13	1	41	5	=	=	13	=	20	=	32
=	=	=	=	=	=	2	3	=	=	2	5	=	=	8	14	=	=	1	1
=	=	1	=	=	2	=	1	=	4	=	2	=	2	=	2	=	1	=	1
=	=	=	=	=	1	=	1	=	3	=	=	=	4	=	2	=	2	=	=
=	24	=	=	12	=	=	15	=	18	=	17	=	10	=	=	=	9	=	4
=	3	=	=	=	=	=	=	=	2	=	=	=	=	1	=	=	1	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	2	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	3	=	=	=	3	=	=	=	5	=	=	=	2	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	1	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	150	5	40	73	56	4	171	15	105	6	148	5	101	25	130	9	92	3	85

(Fortsættelse af Nr. 13).

Kjøbstæder og Ladesteder.	Bogbindere.				Sadelmagere.				Uhrmagere.				Glasmestere.			
	Som ere i Laug.	Som ikke ere i Laug.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgerl.	Svende og Drenge.	Som ere i Laug.	Som ikke ere i Laug.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgerl.	Svende og Drenge.	Som ere i Laug.	Som ikke ere i Laug.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgerl.	Svende og Drenge.	Som ere i Laug.	Som ikke ere i Laug.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgerl.	Svende og Drenge.
Frederikshald	"	2	"	1	"	2	"	1	"	5	"	1	"	3	"	1
Frederiksstad	"	1	"	"	"	2	"	2	"	2	"	1	"	1	"	"
Sarpsborg	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	1	"	"
Moss	"	2	"	"	"	4	"	4	"	2	"	2	"	2	"	1
Hvidsteen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Soon	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Holen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Drobak	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	1	"
Christiania	"	21	1	47	"	31	11	59	"	12	1	21	"	9	"	7
Lillehammer	"	3	"	"	"	1	"	"	"	2	"	"	"	2	"	"
Drammen	"	3	"	7	"	10	"	15	"	5	"	3	"	4	2	"
Kongsberg	"	1	"	"	"	3	"	"	"	2	"	"	"	2	"	"
Svelvik	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Holmestrand	"	1	"	"	"	3	"	1	"	1	"	"	"	1	"	"
Aasgaardstrand	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Tonsberg	"	1	"	"	"	2	"	"	"	2	"	"	"	3	"	1
Sandefjord	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	2
Laurvik	"	1	"	3	"	2	"	4	"	3	"	"	"	1	"	1
Staværn	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
Skien	"	5	"	1	"	4	"	3	2	3	"	"	"	5	"	1
Porsgrund	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Brevik	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
Stathelle	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Langesund	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Krageroe	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
Osterrisoer	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	1	"
Tvedestrand	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Arendal	"	2	"	1	"	1	"	"	"	1	"	1	"	2	"	1
Grimstad	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Lillesand	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Christianssand	"	8	"	4	"	4	"	5	"	7	"	8	"	4	"	"
Mandal	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	1
Farsund	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	"	"	"	1	"	"
Flekkefjord	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	1	"	"
Soggendal	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Ekersund	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"
Stavanger	"	4	"	3	"	1	"	2	"	6	"	1	"	5	"	1
Bergen	"	19	"	28	"	6	"	8	8	"	1	11	15	"	"	7
Aalesund	"	"	3	3	"	"	1	"	"	"	2	"	"	"	4	"
Molde	"	2	"	1	"	2	"	"	"	3	"	2	"	2	"	"
Christiansund	"	1	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"	"	2	"	"
Trondhjem	"	8	1	6	"	6	1	3	"	8	"	6	"	8	1	2
Levanger	"	"	1	1	"	"	"	"	"	"	1	"	"	2	"	"
Bodo	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Tromsoe	"	2	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"
Hammerfest	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"
Vardoe	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Vadsoe	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	"	90	6	106	"	84	14	107	10	72	9	57	15	67	9	26

Farvere.				Bundtmagere.				Seilmagere.				Tømmermestere.				Bogtrykkere.			
Som are i Gang.	Som ikke are i Gang.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgerret.	Svende og Drenge.	Som are i Gang.	Som ikke are i Gang.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgerret.	Svende og Drenge.	Som are i Gang.	Som ikke are i Gang.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgerret.	Svende og Drenge.	Som are i Gang.	Som ikke are i Gang.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgerret.	Svende og Drenge.	Som are i Gang.	Som ikke are i Gang.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgerret.	Svende og Drenge.
"	2	"	3	"	3	"	5	"	"	"	"	"	3	"	"	"	2	"	4
"	1	"	1	"	1	"	1	"	1	"	4	"	"	"	"	"	1	"	2
"	2	"	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	"	"	"	1	"	"
"	"	"	"	"	3	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"	"	1	"	2
"	1	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	1	"	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	16	"	10	"	19	1	40	"	2	"	9	"	10	3	32	"	16	"	95
"	1	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	3
"	3	"	3	"	4	"	11	"	2	"	2	"	"	"	"	"	2	"	8
"	5	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"	"	24	"	"	1	"	"
"	3	"	2	"	1	"	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	2
"	2	"	1	"	2	"	1	"	2	"	"	"	"	6	"	"	1	"	1
"	1	"	"	"	"	"	"	"	1	"	2	"	"	"	"	"	"	"	"
"	2	"	2	"	2	"	2	"	2	"	3	"	"	1	"	"	1	"	2
"	4	"	2	"	2	"	2	"	"	3	"	"	"	"	"	"	2	"	6
"	1	"	1	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	2	"	"	"	"	"
"	"	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	1	"	"
"	1	"	"	"	"	"	"	"	1	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	1	"	"	"	2	2	2	"	7	2	"	"	1	"	2
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	1	2	"	"	"	"	"	"	"	"
"	3	"	3	"	1	"	"	"	5	2	9	"	4	1	"	"	3	"	7
"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	1	2	"	1	1	"	"	"	"	"
"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"
"	3	"	2	"	1	"	"	"	3	"	9	"	2	"	"	"	1	"	6
"	4	"	10	"	4	"	"	"	12	2	48	"	"	"	"	"	4	"	10
"	7	2	5	"	"	"	"	"	"	"	5	"	"	"	"	"	"	"	"
"	2	"	1	"	"	"	"	"	1	"	2	"	2	"	"	"	1	"	2
"	3	"	4	"	"	"	"	"	9	"	4	"	4	5	"	"	2	"	1
"	7	"	10	"	4	"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	10
"	1	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"
"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	5	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	80	5	70	"	51	1	64	"	51	6	105	"	45	49	32	"	44	"	163

(Fortsættelse af Nr. 13).

Kjøbstæder og Ladesteder.	Hjul- og Vognmagere.				Reebslagere.				Tobaksspindere.				Conditorer.			
	Som ere i Laug.	Som ikke ere i Laug.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgerk.	Svende og Drenge.	Som ere i Laug.	Som ikke ere i Laug.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgerk.	Svende og Drenge.	Som ere i Laug.	Som ikke ere i Laug.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgerk.	Svende og Drenge.	Som ere i Laug.	Som ikke ere i Laug.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgerk.	Svende og Drenge.
Frederikshald	"	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"
Frederiksstad	"	2	"	2	"	"	2	3	"	1	"	4	"	"	"	"
Sarpsborg	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Moss	"	1	"	3	"	1	"	1	"	1	"	"	"	"	"	"
Hvidsteen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Soon	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Holen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Drobak	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Christiania	"	6	7	18	"	"	"	"	"	"	"	"	"	14	"	10
Lillehammer	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Drammen	"	12	"	10	"	1	"	3	"	"	"	"	"	1	"	1
Kongsberg	"	2	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Svelvik	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Holmestrand	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Aasgaardstrand	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Tønsberg	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Sandefjord	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Laurvik	"	3	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Staværn	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Skien	"	1	"	"	"	"	"	"	"	4	"	8	"	"	"	"
Porsgrund	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"
Brevik	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"
Stathelle	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Langesund	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Krageroe	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Osterrisoer	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Tvedestrand	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Arendal	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Grimstad	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"
Lillesand	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Christianssand	"	3	"	"	"	"	"	"	"	6	"	"	"	"	"	"
Mandal	"	"	"	"	"	1	"	2	"	6	"	3	"	"	"	"
Farsund	"	"	"	"	"	1	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"
Flekkefjord	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"
Soggendal	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Ekersund	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Stavanger	"	"	"	"	"	1	"	9	"	"	"	"	"	"	"	"
Bergen	"	2	"	1	16	"	"	152	"	"	"	"	"	6	"	"
Aalesund	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Molde	"	"	"	"	"	2	"	3	"	"	"	"	"	"	"	"
Christiansund	"	"	"	"	"	2	"	15	"	"	"	"	"	1	"	1
Trondhjem	"	3	"	"	"	4	"	8	"	5	"	2	"	4	"	"
Levanger	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Bodø	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Tromsø	"	"	"	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Hammerfest	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Vardø	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Vadsø	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	"	38	7	35	16	17	2	196	"	28	"	17	"	28	"	12

Gjørtlere.			Dreiere.				Blokmagere.				Stolmagere.				Barberere.			
Som ikke ere i Laug.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgerskab.	Svende og Drenge.	Som ere i Laug.	Som ikke ere i Laug.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgerskab.	Svende og Drenge.	Som ere i Laug.	Som ikke ere i Laug.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgerskab.	Svende og Drenge.	Som ere i Laug.	Som ikke ere i Laug.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgerskab.	Svende og Drenge.	Som ere i Laug.	Som ikke ere i Laug.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgerskab.	Svende og Drenge.
1	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	2	=	4	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
1	1	2	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
7	2	18	=	=	=	=	=	=	=	=	=	1	=	4	=	7	=	10
=	=	=	=	1	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
1	=	=	=	3	=	1	=	4	=	1	=	2	=	=	=	3	=	3
=	=	=	=	1	=	=	=	=	=	=	=	1	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	1	=	1	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	2	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
2	=	=	=	1	=	1	=	=	=	=	=	1	=	2	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	1	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	1	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	1	=	=	1	=	1	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	1	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	2	=	2	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
8	=	1	=	7	=	3	=	=	=	=	=	2	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	1	=	2	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	1	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	2	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	1	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	2	=	2	=	2	=	2	=	=	=	=	=	=	=	=
3	=	=	=	=	=	=	5	=	=	17	1	=	=	=	=	4	=	5
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	1	=	1	=	=	=	=	=	=	=	=
3	1	1	=	2	=	=	=	2	=	=	=	6	2	8	=	3	=	2
=	1	=	=	=	1	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	1	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	1	=	=	=	3	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=
26	6	22	=	23	4	11	5	15	1	23	1	18	2	18	=	17	=	20

(Fortsættelse af Nr. 13).

Kjøbstæder og Ladesteder.	Anglemagere.				Pottemagere.				Bossemagere.			
	Som ere i Laug.	Som ikke ere i Laug.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgerret.	Svende og Drenge.	Som ere i Laug.	Som ikke ere i Laug.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgerret.	Svende og Drenge.	Som ere i Laug.	Som ikke ere i Laug.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgerret.	Svende og Drenge.
Frederikshald	"	"	"	"	"	3	"	3	"	"	"	
Frederiksstad	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Sarpsborg	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Moss	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Hvidsteen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Soon	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Holen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Drøbak	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Christiania	"	"	"	"	"	4	"	7	1	5	11	1
Lillehammer	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Drammen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Kongsberg	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Svelvik	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Holmestrand	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Aasgaardstrand	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Tønsberg	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Sandefjord	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Laurvik	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Stavern	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Skien	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Porsgrund	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Brevik	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Stathelle	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Langesund	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Krageroe	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Østerrisoer	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Tvedestrand	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Arendal	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Grimstad	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Lillesand	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Christianssand	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	
Mandal	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Farsund	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Flekkefjord	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Soggendal	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Ekersund	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Stavanger	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	
Bergen	"	13	"	17	"	"	"	"	"	1	"	
Aalesund	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Molde	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Christiansund	"	"	"	"	"	1	"	1	"	"	"	
Trondhjem	"	3	"	"	"	4	"	12	"	2	3	
Levanger	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	
Bodø	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Tromsø	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Hammerfest	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Vardø	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Vadsø	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
	"	16	"	17	"	13	"	23	1	11	14	3

Instrumentmagere.				Kunstdreiere.				Haandværkere *) af forskjellige Slags.				Tilsammen.			
Som ere i Laug.	Som ikke ere i Laug.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgerk.	Svende og Drenge.	Som ere i Laug.	Som ikke ere i Laug.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgerk.	Svende og Drenge.	Som ere i Laug.	Som ikke ere i Laug.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgerk.	Svende og Drenge.	Mestere som ere i Laug.	Mestere som ikke ere i Laug.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgerk.	Svende og Drenge.
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	24	114	"	176
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	74	11	77
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	48	4	29
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	108	36	151
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	5	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	6	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	6	9	2
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	10	28	9
"	4	1	16	"	7	2	11	"	22	2	32	229	437	257	1685
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	57	"	3
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	79	133	39	342
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	101	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	19	24	"
"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	55	5	51
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	6	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	96	10	67
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	15	8	16
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	15	66	"	86
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	33	22
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	40	59	3	106
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	43	25	25
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	6	39	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	8	"	3
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	12	3
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	35	3	20
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	37	8	21
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	24	"	3
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	54	38	5	111
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	27	3	19
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	13	"	7
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	108	177	"	246
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	77	"	41
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	51	"	19
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	48	"	20
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	6	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	35	"	3
"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	245	"	280
"	4	"	"	"	2	"	"	3	7	"	2	553	183	17	1594
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	85	141
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	69	7	49
"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	111	"	105
"	"	"	"	"	"	"	"	"	7	1	"	214	224	49	503
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	45	9	12
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	5	9	1
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	92	"	"
"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	32	8	36
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	8	"	2
"	10	1	16	"	10	2	11	3	41	3	34	1317	3044	763	6086

*) Disse Haandværkere ere: Parykmagere, Handskemagere, Væverе, Kammagere, Paraplymagere, Kardemagere, Feldtberedere, Possementmagere, Knapmagere, Lysestøbere, Overskjærere, Kurvemagere, Børstenbindere, Glasslibere og Kandestøbere.

№ 14. Op

over de i Rigets Kjøbstæder og Ladesteder ved Udgangen

Kjøbstæder og Ladesteder.	Handlende.											
	Grossererere.		Kjøbmænd.		Høkere.		Marketentere.		Værtshusholdere, Traktteurer, Restaurateurer, Herbergerere		Personer der ernære sig ved Handel i en enkelt Retning.	
	Antal.	Deraf ved anfatte Betjente.	Antal.	Deraf ved anfatte Betjente.	Antal.	Deraf ved anfatte Betjente.	Antal.	Deraf ved anfatte Betjente.	Antal.	Deraf ved anfatte Betjente.	Antal.	Deraf ved anfatte Betjente.
Frederikshald	4	4	86	61	29	"	5	"	"	"	1	"
Fredriksstad	1	"	33	11	12	"	1	"	"	"	"	"
Sarpsborg	1	4	28	9	17	1	"	"	5	"	1	"
Moss	1	"	61	41	16	"	2	"	16	"	"	"
Hvidsteen	"	"	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Soon	"	"	7	"	"	"	3	"	"	"	"	"
Holen	"	"	6	"	"	"	1	"	"	"	"	"
Drøbak	"	"	31	6	"	"	3	"	1	"	"	"
Christiania	89	6	374	381	113	13	116	13	46	7	33	9
Lillehammer	"	"	34	23	"	"	3	"	6	1	"	"
Drammen	17	12	161	117	40	"	60	"	9	"	"	"
Kongsberg	"	"	69	"	"	"	9	"	2	"	"	"
Svelvik	"	"	"	"	5	"	2	"	3	"	"	"
Holmestrand	1	"	20	19	16	"	"	"	"	"	"	"
Aasgaardstrand	"	"	2	1	3	"	"	"	1	"	"	"
Tønsberg	5	"	58	25	4	"	1	"	11	"	"	"
Sandefjord	"	"	14	5	5	"	3	"	5	"	"	"
Laurvik	4	3	55	29	27	"	9	"	4	"	"	"
Skien	"	"	54	42	28	2	10	"	15	"	7	"
Porsgrund	2	2	25	8	19	"	1	"	"	"	"	"
Brevik	1	"	21	"	6	"	4	"	6	"	"	"
Stathelle	"	"	2	4	2	"	1	"	"	"	"	"
Langesund	1	"	5	"	4	"	"	"	2	"	"	"
Kragerø	3	5	23	28	4	"	"	"	8	"	"	"
Østerrisøer	"	"	32	13	6	"	"	"	10	"	"	"
Tvedestrand	"	"	17	"	"	"	"	"	2	"	"	"
Arendal	1	1	78	58	5	"	1	"	8	"	"	"
Grimstad	"	"	26	13	"	"	"	"	4	"	"	"
Lillesand	"	"	13	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Christiansand	1	"	180	70	"	"	10	"	41	"	13	"
Mandal	4	"	60	16	10	"	"	"	19	"	1	"
Farsund	"	"	14	8	3	"	"	"	8	"	"	"
Flekkefjord	1	"	46	18	4	"	"	"	6	"	"	"
Soggendal	"	"	8	"	"	"	1	"	"	"	"	"
Ekersund	3	"	38	"	4	"	1	"	2	"	"	"
Stavanger	92	"	137	112	24	4	6	"	6	"	"	"
Bergen	33	"	503	206	"	"	"	"	56	"	3	"
Aalesund	"	"	43	28	4	"	"	"	3	"	"	"
Molde	"	"	23	15	8	"	2	"	1	"	"	"
Christianssund	"	"	69	62	19	"	"	"	8	"	"	"
Trondhjem	14	12	233	119	108	"	11	"	35	"	3	"
Levanger	"	"	22	4	7	1	"	"	2	"	"	"
Bodø	"	"	5	3	1	"	"	"	1	"	"	"
Tromsø	"	"	39	23	3	"	1	"	"	"	"	"
Hammerfest	"	"	18	20	1	"	"	"	4	"	"	"
Vardø	"	"	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"
Vadsø	"	"	14	6	1	"	"	"	2	"	"	"
	279	43	2790	1605	558	21	267	13	358	8	62	?

g a v e
af 1845 værende Handlende, Skippere m. m.

Skippere.		Personer, der have Borgerskab, uden at høre til nogen af de foranstaaende Classer.														Skatteydende Personers Antal.
		Vognmænd.		Bogtrykkere.		Brændevinsbrændere.		Skibsbygmestere.		Gartnere.		Destillatører.		Adskillige andre næringsdrivende Borgere.		
Bosatte i Byen.	Udenfor samme.	Antal.	Betjente.	Antal.	Betjente.	Antal.	Betjente.	Antal.	Betjente.	Antal.	Betjente.	Antal.	Betjente.	Antal.	Betjente.	
35	6	=	=	2	4	=	=	=	=	=	=	=	=	1	4	omtrent 1000
29	11	=	=	1	2	=	=	=	=	1	=	=	=	=	=	413
=	3	=	=	1	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	386
3	29	=	=	1	2	=	=	=	=	2	=	=	=	1	3	383
6	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	21
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	102
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	69
11	1	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	214
36	38	=	=	16	95	2	23	=	=	=	=	4	2	1	=	2668
=	=	=	=	1	3	=	=	=	=	1	=	=	=	1	1	146
49	19	=	=	2	8	=	=	=	=	3	1	1	1	3	6	1441 Byskat.
=	=	=	1	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	
23	1	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	272
10	17	=	=	1	2	=	=	=	=	=	=	=	=	1	1	308
9	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	137
34	260	=	=	1	1	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	399 i og 244 udenfor Byen.
13	34	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	1	=	221
37	25	6	=	1	2	=	=	=	=	=	=	=	=	1	2	970
19	10	=	=	2	6	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	424
40	6	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	509
19	2	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	1	=	324
2	2	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	27
6	2	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	200
42	17	=	=	1	1	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	251
43	53	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	Næringsst. 201, Fattigst. 417.
4	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	Byskat 122, Fatt. og Skolest. 100.
39	90	=	=	1	2	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	428
34	67	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	266
9	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	110
70	72	16	8	3	7	3	=	=	=	=	=	=	=	=	=	1500
52	23	=	=	1	1	=	=	=	=	=	=	=	=	2	1	498
16	63	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	251
12	9	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	251
11	12	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	64
15	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	270
119	78	=	=	1	6	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	Fattigskat 1496, Byskat 1019.
244	6	33	=	3	10	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	— 2161, — 2139.
8	7	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	278
11	=	=	=	1	2	=	=	=	=	=	=	=	=	2	1	334
37	=	=	=	1	1	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	693
55	5	39	10	2	=	=	=	=	=	=	=	2	=	4	4	1326
=	=	3	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	171
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	
13	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	535
21	11	=	=	=	=	=	=	1	=	=	=	1	=	=	=	250
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	23
=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	
936	979	97	9	43	155	5	23	1	=	7	1	8	3	19	23	

№ 15. **Forteg**

over de i Riget værende Fabriker

Amterne.	Bomuldsspinderier. Antal.	Betjente og Arbeid.	Aarligt Product.	Brænderier. Antal.	Betjente og Arbeid.	Aarligt Product.
Smaalehnenes	"	"	"	17	150	
Christiania Bye	"	"	"	17	144	2,434,880 Pot.
Akershuus	"	"	"	17	42	
Hedemarkens	"	"	"	200	250	
Christians	"	"	"	152		
Buskeruds	1	26	261 ℔ dagl.	24		
Jarlsberg og Laurviks	"	"	"	6		
Bratsbergs	"	"	"	21	39	7,393 Potter.
Nedenæs og Robygdelagets	"	"	"	"	"	"
Lister og Mandals	1	21	63,000 ℔	8	28	75,500 Pot.
Stavanger	"	"	"	"		"
Søndre Bergenhuus	"	"	"	29		
Bergens Bye	"	"	"	"		
Nordre Bergenhuus	"	"	"	61		
Romsdals	"	"	"	52		
Søndre Trondhjems	1			100		
Nordre Trondhjems	"	"	"	10	27	11,186 Tønder
Nordlands	"	"	"	"	"	"
Finmarkens	"	"	"	"	"	"
Summa	3			714		

(Fortsættelse af Nr. 15.)

Amterne.	Glasværker. Antal.	Betjente og Arbeid.	Aarligt Product.	Kobbervalseværk. Antal.	Betjente og Arbeid.	Aarligt Product.
Smaalehnenes	"	"	"	"	"	"
Christiania Bye	"	"	"	"	"	"
Akershuus	1	55	18,900 Skiver Kronglas 76,200 Pl. Tafelg. og desuden for 900 Spd.	"	"	"
Hedemarkens	"	"	"	"	"	"
Christians	1	26	1,050,000 Buteill.	"	"	"
Buskeruds	"	"	"	"	"	"
Jarlsberg og Laurviks	"	"	"	"	"	"
Bratsbergs	"	"	"	"	"	"
Nedenæs og Robygdelagets	"	"	"	"	"	"
Lister og Mandals	"	"	"	"	"	"
Stavanger	"	"	"	"	"	"
Søndre Bergenhuus	"	"	"	"	"	"
Bergens By	"	"	"	"	"	"
Nordre Bergenhuus	"	"	"	"	"	"
Romsdals	"	"	"	"	"	"
Søndre Trondhjems	"	"	"	1	20	549 Sk℔.
Nordre Trondhjems	1	25	Til en Værdie af 5 a 8000 Spd.	"	"	"
Nordlands	"	"	"	"	"	"
Finmarkens	"	"	"	"	"	"
Summa	3	107	18900 Skiver Kronglas 76,200 Pl. Tafelgl. 1,050,000 Buteiller og desuden for 5 a 8900 Spd.	1	20	549 Sk℔.

nelse
ved Udgangen af 1845.

Farverier.			Garverier.		
Antal.	Betjente og Arbeid.	Aarligt Product.	Antal.	Betjente og Arbeidere.	Aarligt Product.
1	7		"	"	"
"	"	"	"	"	"
4	6		15	27	
2	"	"	5	9	2,650 Skind og Huder.
"	"	"	4	6	
"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"
"	"	"	4	20	4,535 Skind og Huder.
3	7	6,500 Al. uldne Varer og 1,170 ℔ Garn.	11	46	11,037 Huder og Skind 91,600 ℔ Pundtlæder.
3	6	4,000 Alen.	2	3	
"	"	"	1	2	1,400 Huder og Skind.
"	"	"	45	67	30,000 Skind og Huder.
"	"	"	"	"	"
"	"	"	5		
"	"	"	1	1	180 Skind og 12,000 ℔ Læder.
"	"	"	"	"	"
1	1	500 Al. Tøi foruden Garn.	1	2	1,250 Skind og Huder.
"	"	"	1		
14			95		

Krudtmoller.			Oliemoller.			Papirmoller.		
Antal.	Betjente og Arbeid.	Aarligt Product.	Antal.	Betjente og Arbeid.	Aarligt Product.	Antal.	Betjente og Arbeid.	Aarligt Product.
"	"	"	1	4	6000 Potter.	1	21	3,500 Riis.
"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	3	300 Centner.	1	3	"	2	88	22,500 Riis.
"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	"	"	"	"	"	1	29	2,000 Riis.
"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	2	8	47,000 Potter Olie, 480 Skℓ Oliekager, 15,000 ℔ Maling.	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"
1	6	600 Centner.	1	4	25,000 Potter.	2	45	5,300 Riis.
"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	1	16	765 Riis Papir og 11,400 ℔ Pap.
"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"	"	"	"
3	9	900 Centner.	5	19		7	199	34,065 Riis Papir og 11,400 ℔ Pap.

(Fortsættelse af Nr. 15).

Amterne.	Reberbaner.			Saugbrug.		
	Antal.	Betjente og Arbeid.	Aarligt Product.	Antal.	Betjente og Arbeid.	Aarligt Product.
Smaalehnenes	"	"	"	224		
Christiania By	1	9	17 Skt. Tougværk.	3	4	
Akershuus	"	"	"	362		
Hedemarkens	"	"	"	166		
Christians	"	"	"	362		
Buskeruds	1	11	162 Skt.	164		
Jarlsberg og Laurviks	1	11	200 Skt.	228		
Bratsbergs	1	7	100 Skt.	223	423	98,232 Tylvter
Nedenæs og Robygdelagets	2	22		300		
Lister og Mandals	4	35		158	325	
Stavanger	2	16	60 Skt.	65		
Søndre Bergenhuus	7	25	4500 Skt.	215		
Bergens By	"	"	"	"	"	
Nordre Bergenhuus	"	"	"	199		
Romsdals	4	21	185 Skt.	198		
Søndre Trondhjems	3	19	215 Skt.	113		
Nordre Trondhjems	"	"	"	216	442	
Nordlands	"	"	"	96		
Finmarkens	2	9	54 Skt.	23		
Summa	28	185		3315		

(Fortsættelse af Nr. 15).

Amterne.	Teglværker.			Tobaksfabriker.		
	Antal.	Betjente og Arbeid.	Aarligt Product.	Antal.	Betjente og Arbeid.	Aarligt Product.
Smaalehnenes	43	370	4,357,000 Steen.	9	67	1250 Matter. 103,400 Tr.
Christiania By	1	16	2,000,000 —	7	93	
Akershuus	44		6,031,650 —	1	6	4 a 500 Matter.
Hedemarkens	27	107	1,154,700 —	1	6	12,000 Tr.
Christians	19		870,000 —	1	4	150 Matter.
Buskeruds	37	135	1,705,200 —	9	134	132,600 Tr.
Jarlsberg og Laurviks	32	120	1,222,000 —	12	161	186,376 Tr.
Bratsbergs	16	41	362,000 —	9	57	82,918 Tr.
Nedenæs og Robygdelagets	2	18	64,000 —	4	29	35,283 Tr.
Lister og Mandals	2	17	200,000 —	19	62	
Stavanger	2	31	205,000 —	1		1200 Ruller.
Søndre Bergenhuus	"	"	"	"	"	"
Bergens By	"	"	"	3	15	"
Nordre Bergenhuus	1			"	"	"
Romsdals	2	8	39,000 —	"	"	"
Søndre Trondhjems	8	73		6	40	65,000 Tr.
Nordre Trondhjems	6	37 a 62	3,313,000 —	"	"	"
Nordlands	"	"	"	"	"	"
Finmarkens	"	"	"	"	"	"
Summa	242			82		

Anmærkning. Foruden de her anførte Fabriker ere af Amtmændene opgivne 48 Maltgjørerier og 417 Kornmøller, hvorved formales mere end 500 Tønder Korn aarlig.

Spigerhammere[1].			Sæbesyderier.		
Antal.	Betjente og Arbeid.	Aarligt Product.	Antal.	Betjente og Arbeid.	Aarligt Product.
1	35	300 Sk℔.	"	"	"
"	"	"	1	3 a 4	200 Tønder Grønsæbe, 28,318 ℔ Stangsæbe, 688 ℔ Lys, 151 Dusin Toiletsæbe.
1	9		1	3	5 a 600 Tdr. Grønsæbe, 30 a 40,000 ℔ Stangsæbe.
4	89	11,500,000 Stykker og 330 Sk℔ Spiger.	"	"	"
"	"	"	"	"	"
"	"	"	1	5	200 Tønder Grønsæbe, 30,000 ℔ Stangsæbe.
"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"
1	19	2,400,000 Spiger.	1	2	6,200 ℔ Stangsæbe, 80 Tønder Grønsæbe.
"	"	"	"	"	"
"	"	"	1	2	150 Tønder Grønsæbe, 5000 ℔ Stangsæbe.
"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"
"	"	"	2	4	50 a 100 Tønder Grønsæbe.
"	"	"	"	"	"
"	"	"	"	"	"
"	"	"	1	2	10,000 ℔ Stangsæbe.
7	152		8	22	1255 Tønder Grønsæbe, 114,518 ℔ Stangsæbe, 688 ℔ Lys, 151 Dusin Toiletsæbe.

[1]) Heri er ikke medregnet de Spigerhammere, som drives i Forbindelse med Jernværkerne.

Væverier[1].			Ølbryggerier.			Forskjellige Fabriker.	
Antal.	Betjente og Arbeidere.	Aarligt Product.	Antal.	Betjente og Arbeidere.	Aarligt Product.	Antal.	Betjente og Arbeidere.
"	"	"	4	13		2	29
"	"	"	6	38	903,600 Potter.	6	51
"	"	"	"	"	"	39	
"	"	"	"	"	"	5	
"	"	"	"	"	"	9	
2	26	144 Dusin Troier og Strmp., 16,000Al. Kl.	"	"	"	4	
2	69		2	9	70,200 Potter.	2	86
"	"	"	1	3		2	12
"	"	"	"	"	"	1	1
1	6		3			3	8
1	26	19,369 Alen.	"	"	"	1	3
"	"	"	"	"	"	3	4
"	"	"	32	50	1571 Tønder.	5	21
"	"	"	"	"	"	"	"
"	"	"	1	1	73 Tønder.	2	
"	"	"	4	16		4	104
"	"	"	"	"	"	1	
2	3	274 Alen.	"	"	"	"	"
"	"		"	"	"	8	
8	130		53			97[2])	

[1]) Herunder ere ikke medtagne de i Forbindelse med Tugthusene og Tvangsarbeidsanstalterne satte Fabriker, derimod 2 Strømpefabriker og 1 Klædesfabrik.

[2]) Af disse 97 Fabriker vare 1 Beenmølle, 1 Blyhvidtfabrik, 1 Brisselfabrik, 2 Cementfabriker, 1 Chocoladefabrik, 3 Cicoriefabriker, 1 Chromfabrik, 3 Eddikefabriker, 1 Hampspinderi, 49 Kalkbrænderier, 1 Kobbervaltseværk, 1 Kortfabrik, 1 Krudtmølle, 1 Lakfabrik, 1 Lja- og Spigerfabrik, 1 Ostefabrik, 1 Potaskekogeri, 9 Pottemagerier, 1 Saltværk, 3 Smaaspigerfabriker, 1 Sukkerraffinaderi, 2 Talglysfabriker, 7 Tranbrænderier, 1 Vitriolværk, 1 Vaabenfabrik, 2 Vognfabriker.

№ 16.

Tabel

over Kobber- og Jernværkernes Production i Aarene 1841—45.

Kobberværker.	Arbeidsstyrke. Opsyns-mænd.	Arbeidere.	Production for alle 5 Aar.
Vinoren i Nummedal	;	20 a 110	44 Skℬ 280 ℔ Gahrkobber i 1844.
Roraas	41	468	10,984 — 2 Lℬ 2⅘ ℔ Gahrkobber.
Lokken	4	102 a 115	405 — 5 — 6 — —
Tydalen	2	46	162½ — Sortkobb., hvoraf er produceret 146⅘ Skℬ hammergahrt Kobb.
Sælbo	6	126	1,940 — 3 Lℬ 12 ℔ Kobber.
Alten	12	164 Mand, 105 Qvinder, 104 Børn.	5,398 — raffineret Kobber smeltet ved Værket, foruden 378 — forsmeltet for Qvænanger Bergværks Interessentskab.
Summa .	65	1135 a 1238	19,297 Skℬ 4 Lℬ 12⅘ ℔ Kobber.

Jernværker.	Arbeidsstyrke. Opsyns-mænd.	Arbeidere.	Aarlig Production. Rujern. Skℬ.	Lℬ.	Støbegods. Skℬ.	Lℬ.	Stangjern. Skℬ.	Lℬ.	Fiinsmide. Skℬ.	Lℬ.	Spiger. Bygningsspiger.	Skibsspiger Skℬ.	Lℬ.	Smedet Jern. Skℬ.	Valset Jern, Klip- eller Skjærejern. Skℬ.	Lℬ.	Staal. Skℬ.	Lℬ.
Moss	7	70	2000	;	400	;	1000	;	;	;	;	;	;	180	1100	;	;	;
Bærum . . .	10	161	6450	13	2824	;	2050	6	5	7	1,288,372 Stk. og 20 Skℬ 6 Lℬ.	;	;	;	;	;	;	;
Hakedalen . . .	5	46	2995	;	427	14	1400	9	;	;	;	;	;	;	;	;	;	;
Dienssø	1	1	;	;	;	;	6	10	;	;	;	;	;	;	;	;	;	;
Hassel	4	68	2244	;	914	10	1445	10	175	8	53 Skℬ 13 Lℬ.	;	;	;	;	;	;	;
Kongsberg . .	1	21	;	;	;	;	983	3	;	;	18 — 13 —	;	;	;	37	13	38	11
Fritzø	12	268	7419	8	401	;	5780	;	;	;	388,000 Stk. og 35 Skℬ.	;	;	304	;	;	;	;
Eidsfos . . .	2	92	3400	;	1900	;	;	;	;	;	85,479 Stk.	;	;	;	;	;	;	;
Holden	;	120	3236	15	4079	16	1091	7	;	;	;	;	;	;	;	;	;	;
Fossum . . .	1	102	6520	;	1568	;	3500	;	;	;	1,140,000 Stk.	31	;	;	;	;	;	;
Bolvik	2	36	2107	;	;	;	1250	;	;	;	225,000 —	;	;	;	;	;	;	;
Egeland . . .	4	35	4768	10	247	5	1263	17	;	;	27 Skℬ 5 Lℬ.	7	4	;	;	;	;	;
Næs			6179	16	1807	4	4360	8	;	;	;	;	;	;	;	;	;	;
Froland . . .	3	80	1531	13	503	;	201	11	;	;	547,150 Stk. og 24 Skℬ 3 Lℬ.	;	;	;	;	;	;	;
Mostadmarken .	3	30	;	;	28	;	420	8	;	;	47 — 6 —	;	;	;	;	;	;	;
Tilsammen	55	1130	48852	15	15100	9	24753	9	180	15	3,674,001 Stk. og 226 Skℬ 6 Lℬ.	38	4	484	1137	13	38	11

№ 17. **Opgave**

over Antallet af de i Riget værende Jordebrug og deres Matrikulskyld ved Udgangen af Aaret 1845, samt af de i Aarene 1841—1845 udskiftede Brug m. m.

Amterne.	Fogderierne.	Jordebrugenes Antal. Benyttede af Eierne.		Bortfæstede eller bortleiede.
Akershuus	Aker og Folloug	2093		242
	Øvre Romerike	2183		220
	Nedre Do.	1804		161
Smaalehnene	Mosse og Thune	1875		128
	Ide og Marker	1380		130
	Rakkestad	2500		120
Hedemarken	Hedemarken	2318		114
	Solør og Odalen	2478		119
	Østerdalen	2449		125
Christians	Toten	2171		69
	Gudbrandsdalen	2246		120
	Valders, Land og Hadeland	2548		236
Buskerud	Buskerud	3446		222
	Ringerike og Hallingdal	3005		11
	Nummedal og Sandsvær	1712		76
Jarlsberg og Laurvik	Jarlsberg	3543		311
	Laurvik	1284		447
Bratsberg	Nedre Thelemarken	1609		239
	Bamble	1436		537
	Øvre Thelemarken	2041		277
Nedenæs og Robygdelaget	Nedenæs	3223		172
	Robygdelaget	1458		284
Lister og Mandal	Mandal	3282		88
	Lister	4300		174
Stavanger	Jedderen og Dalerne	2916		368
	Ryfylke	2830		557
Søndre Bergenhuus	Søndhordland og Hardanger	3547		902
	Nordhordland og Voss	3310		1680
	Lysekloster Gods	36		464
	Rosendal	13		355
Nordre Bergenhuus	Ytre og Indre Sogn	1758		683
	Sønd- og Nordfjord	2736		1348
Romsdal	Søndmøre	1655		2016
	Romsdal	1178		223
	Nordmøre	1602		497
Søndre Trondhjem	Orke- og Guldal	3009		212
	Strinde og Sælbo	1270		214
	Fosen		1490	
Nordre Trondhjem	Stør- og Værdalen	1276		510
	Inderøen	1193		219
	Namdalen	711		456
Nordland	Helgeland		2700	
	Salten		2400	
	Lofoten		1252	
Finmarken	Senjen og Tromsø	1132		2116
	Alten	651		"
	Hammerfest	288		"
	Østfinmarken	151		"
		87646	7842	17442

(Fortsættelse af Nr. 17.)

Amterne.	Fogderierne.	Matrikulskylden. Selveiergods.	Matrikulskylden. Leilændings- og Forpagtergods.	Hvorvidt udskiftede. Ved Periodens Begyndelse laa endnu i Fælledsskabom Hjemmarken.	Hvorvidt udskiftede. I Periodens Løb ere udskiftede.	Hvormange Tdr. Land, der ere af udyrket Jord opbrudte til Ager i Periodens Løb.
		Skyldaler.	Skyldlr.			
Akershuus	Aker og Follong	7027	1547	=	=	1771
	Øvre Romerike	5973	822	87	40	2668
	Nedre Do.	5052	764	=	=	1891
Smaalehnene	Mosse og Thunø	4338	506	=	=	150
	Ide og Marker	3032	348	10	4	832
	Rakkestad	5110	369	=	=	418
Hedemarken	Hedemarken	10741	752	=	=	650
	Solør og Odalen	7566	517	352	182	950
	Østerdalen	3254	227	278	19	217
Christians	Toten	8369	498	56	24	579
	Gulbrandsdalen	7019	634	330	13	561
	Balders, Land og Hadeland	9615			12	506
Buskeruds	Buskerud	6675	550	32	3	1214
	Ringerike og Hallingdal	5761		=	=	357
	Nummedal og Sandsvær	3135	252	=	=	370
Jarlsberg og Laurvik	Jarlsberg	8213	557	16		1395[1])
	Laurvik	2563	1392			225
Bratsberg	Nedre Thelemarken	4086	721	81	5	232
	Vamble	2895	1027			57
	Øvre Thelemarken	4202	777			290
Nedenæs og Robygdelag.	Nedenæs	6042	474			614 a 620
	Robygdelaget	2652	552			222 a 241
Lister og Mandal	Mandal	3968	197	1319	155	244
	Lister	4979	297	2521	456	469
Stavanger	Jedderen og Dalerne	5045	998	1965	174	281[2])
	Ryfylke	6897	786		395	260[3])
Søndre Bergenhuus	Søndhordland og Hardanger	7771	1384			155
	Nordhordland og Vosse	6221	2650		100	124
	Lysekloster Gods	108	864	=	=	10
	Rosendal	29	745	87	17	53
Nordre Bergenhuus	Yttre og Indre Sogn	4709	1818			171
	Sønd- og Nordfjord	6314	2750			
Romsdal	Søndmøre	3421	3420	1831	234	188
	Romsdal	3185		296	11	432
	Nordmøre	3576	914	7	1	668
Søndre Trondhjem	Ørke og Guldal	3696	552			
	Strinde og Sælbo	2992	600	Næsten Alt er udskiftet.		325
	Fosen	2486				900
Nordre Trondhjem	Stør- og Værdalen	4713	2024		20	725
	Inderøen	3425	647		=	1105
	Namdalen	1410	677		142	486
Nordland	Helgeland	2603			114	387)
	Salten	2000			43	137)[4]
	Lofoten	1206			37	60)
Finmaken	Senjen og Tromsø	756	1026			172
	Alten	663 Køer 6 Faar.	=		=	
	Hammerfest	361 — 1 —	=			19 Køer 4 F.
	Østfinmarken	411 — 2 —	=	=	=	=
		177974 Skyld. 26856. 35635 og 1436 Køer 1 Faar.				

[1]) Botne og Borre Thinglage ere ikke medtagne. [2]) For Lunds, Hellelands, Ekersunds, Haa og Ly Præstegjelde have Lensmændene ikke kunnet opgive Arealet af nyt opdyrket Land. [3]) Opgave mangler for Søvde Sogn.
[4]) For 3 Præstegjelde af Helgeland, (Vægø, Alstahaug og Lurø) 2 af Saltens (Bodø og Hammerø) og 3 af Lofotens (Overberg, Buxnæs og Værø) have Opgaver med Hensyn til opbrudt Agerland ei været at erholde.

№ 18.

Opgave

over Antallet af de i Riget værende Bygdemagasiner og deres Status ved Udgangen af Aaret 1845.

Amterne.	Antal.	Beholdning i Korn								Tilsammen.				Beholdning i Penge.		
		I Oplag paa Magasinet.				I udestaaende Fordringer.										
		Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Contant.	Udlaant.	Tilsammen.
		Tønder	Tønder	Tønder	Tønder	Tønder	Tønder	Tønder	Tønder	Tønder	Tønder	Tønder	Tønder	Spd.	Spd.	Spd.
Akershuus	18	"	592	"	4646	"	1014	17	4467	"	1606	17	9113	1770	6534	8304
Smaalehnene	8	10	100	"	2434	11	248	"	1762	21	348	"	4196	162	705	867
Hedemarken	6	"	360	"	1174	"	530	"	2421	"	890	"	3595	338	1645	1983
Christians	8	"	717	145	"	"	1560	21	"	"	2277	166	"	"	219	219
Buskeruds	20									16	1952	1238	6818			12479
Jarlsberg og Laurvik	8	2	160	"	1952	"	134	"	931	2	294	"	2883	130	355	485
Bratsberg	29	"	988	"	1153	"	2489	"	2040	"	3477	"	3193	673	301	974
Nedenæs og Robygdelagets	3	"	14	"	"	"	227	"	"	"	241	"	"	"	"	"
Lister og Mandals	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Stavanger	1	"	"	"	73	"	"	"	88	"	"	"	161	"	20	20
Søndre Bergenhus	10	4	42	116	188	"	18	40	99	4	60	156	287	173	135	309
Nordre Bergenhus	4	"	264	"	361	"	226	"	"	"	490	"	361	95	"	95
Romsdals	13									"	927	"	3977	"	"	"
Søndre Trondhjems	5	"	1392	"	610	"	689	"	241	"	2081	"	581	52	223	274
Nordre Trondhjems	2	"	105	"	311	"	7	"	10	"	112	"	321	4	"	4
Nordlands	2	"	35	"	"	"	2	"	"	"	37	"	"	"	"	"
Summa.	137									43	14792	1577	35486			26013.

№ 19. **Opgave**

over Milelængden af de i Riget ved Udgangen af 1845 med Hjulredskab fremkommelige offentlige Veie.

Amterne.	Hovedveie.	Bygdeveie.	Tilsammen.	Længden af de i 1841—1845 oparbeidede	
				Hovedveie.	Bygdeveie.
	Mile.	Mile.	Mile.	Mile.	Mile.
Smaalehnenes	32½	96 13/24	129 1/24	2/3	3/8
Akershuus	31¾	97½	129¼	"	1¼
Christiania By	¼	1 1/6	1 5/12	1/30	⅛
Hedemarken	62¾	111 1/3	174 1/12	"	"
Christians	59¼	65¾	125	"	"
Buskeruds	49¾	57¾	107½	"	"
Jarlsberg og Laurviks	20⅞	48	68⅞	"	"
Bratsbergs	44⅜	36⅛	80½	2¼	"
Nedenæs og Robygdelagets	23¼	13	36¼	9	5⅜
Lister og Mandals	21⅝	40	61⅝	½	3
Stavanger	12⅔	21½	34⅙	¾	10¾
Søndre Bergenhuus	20⅜	20⅜	40¾	"	"
Bergens By	⅙	"	⅙	"	"
Nordre Bergenhuus	28¾	27	55¾	2	5
Romsdals	33¾	68	101¾	"	11⅝
Søndre Trondhjems	47¾	48⅝	96⅜	10	"
Nordre Trondhjems	36⅓	82⅙	118½	5¾	"
Nordlands	"	19¼	19¼	"	½
Finmarkens	"	¼	¼	"	"
Summa	526⅙	854⅓	1380½	30 27/60	38

№ 20. **Opgave**

over Antallet af de i Riget værende Landhandlere ved 1845 Aars Udgang.

Amterne.	Antal.
Smaalehnenes	4
Akershuus	3
Hedemarkens	23
Christians	16
Buskeruds	16
Jarlsbergs	13
Bratsbergs	3
Nedenæs og Robygdelagets	1
Lister og Mandals	1
Stavangers	19
Søndre Bergenhuus	36
Nordre Bergenhuus	47
Romsdals	34
Søndre Trondhjems	29*)
Nordre Trondhjems	36
Nordlands	124
Finmarkens	52
Summa	457

*) Heri ere indbefattede 5 privilegerede Handlende paa Roros.

№ 21.

Opgave

over de i Riget værende Sparebanker samt deres Status ved Udgangen af Aaret 1845.

I Byerne.	Naar Planen blev approberet.	Under Bestyrelse.	Sparebankens Eiendom.	Indskydernes Eiendom.	Sidste Aars Omkostninger.	Indskydernes Antal.
		Spd.	Spd.	Spd.	Spd.	
Christiania	9 November 1822	1,022,366	73,604	948,762	7,204	6,576
Bergen	6 Mai 1823	670,952	36,273	634,679	1,918	9,034
Drammen	4 August 1823	136,487	11,601	124,886	1,998	
Trondhjem	19 Juli 1823	711,039	52,653	658,386		
Christiansand	19 Marts 1825	93,014	5,610	87,404	837	1,329
Arendal	15 Juli 1825	111,330	7,282	104,048	461	786
Stavanger	25 Juli 1834	104,678	10,278	94,400	984	1,233
Christiansfund	24 October 1834	66,878	5,554	61,324	275	1,758
Østerriisøer	26 Mai 1835	4,857	1,664	3,193	86	101
Frederikshald	5 Juni 1835	53,097	3,791	49,306	373	440
Skien	9 October 1835	75,941	7,501	68,440		
Tromsø	1 November 1836	59,546	3,509	56,037	379	1,302
Flekkefjord *)	10 Januar 1837	23,799	1,673	22,126	334	316
Holmestrand	10 April 1838	42,603	2,936	38,821		
Laurvik	4 September 1838	28,940	2,152	26,788	210	497
Molde	6 April 1839	34,666	2,723	31,943		
Kragerø	29 November 1839	1,200				
Ekersund	29 November 1839	9,831	513	9,318	75	174
Mandal	26 Juni 1840	15,387	1,017	14,310	103	305
Aalesund	29 September 1840	52,796	1,406	51,090	141	
Kongsberg	27 Januar 1841	34,828	2,333	33,120	230	
Grimstad	26 October 1841	4,328	116	4,079	41	89
Lillehammer	26 October 1841	6,605	328	6,277	36	112
Frederiksværn	11 Juni 1841	24,689	1,214	23,475	144	303
Røraas	19 Marts 1842	4,273	756	3,360	34	
Farsund	8 Juni 1842	10,666	552	10,114	79	157
Frederiksstad	17 Juni 1848	13,573	384	12,689	79	234
Moss	15 Juli 1843	18,814	823	17,991	144	326
Levanger og Skogn	17 Februar 1844	11,468	520	10,948	6	170
Porsgrund	17 Juli 1844	5,944				

*) Endeel af de for denne Sparebank anførte Omkostninger falde paa Aaret 1844.

(Fortsættelse af Nr. 21.)

I Landdistrikterne.	Naar Planen blev approberet.	Under Bestyrelse.	Sparebankens Eiendom.	Indskydernes Eiendom.	Sidste Aars Omkostninger.	Indskydernes Antal.
		Spd.	Spd.	Spd.	Spd.	
Søndre Hedemarken	5 Mai 1835	12,820	1274	11,546	116	218
Ringerike [1]	8 December 1835	25,660	1793	23,867	221	415
Lands Præstegjeld	13 September 1839	10,667	214	10,453	83	112
Follaug	26 Juni 1840	6,647	437	6,210	25	185
Modum	26 Marts 1841	11,322	737	10,585	180	248
Melhuus	6 April 1841	7,354	506	6,848	40	146
Horrig	24 September 1841	1,984	97	1,887	7	12
Orkedal	26 October 1841	4,742	127	4,615	30	30
Strinde	27 April 1842	5,526	701	4,825	36	69
Eids Sogn	7 Mai 1842	1,096	68	1,028		
Sogndal	22 Juni 1842	4,996	184	4,142		
Næs Jernværk	23 Juli 1842	486				18
Næs Præstegjeld	26 November 1842	2,583			54	
Eker	11 Januar 1843	7,147	290	6,857		
Sævig	22 Februar 1843	4,334	218	4,116	168	152
Førde	22 Februar 1843	1,760	60	1,700		
Surendal	29 Marts 1843	11,173	985	10,188	44	325
Herre og Rovde	27 Mai 1843	2,559	40	2,519		104
Aker	14 Juni 1843	33,439	2430	31,099	128	203
Voss	14 Juni 1843	14,670	230	14,440	13	353
Hurdal	28 Juni 1843	1,060	1060	=	15	=
Rakkestad	23 Marts 1844	1,225	505	720		
Onsø	13 Juli 1844	3,622	162	3,460	6	79
Lier	17 Juli 1844	3,164	1058	2,106	64	58
Fenstad	4 October 1845	3,777	141	3,636	10	87
Hof [2]	22 November 1845					
Borre [2]	22 November 1845					

[1]) De anførte Omkostninger ere for Aaret 1844.
[2]) Disse to Sparebanker vare endnu ikke i Virksomhed i 1845.

Anm. Foruden de ovenanførte gives der endvidere Sparebanker i Sigdal og Ibbestad, om hvilke Sparebankers Status ved Udgangen af 1845 Oplysning savnes.

Rettelser.

Side *XVI* i Regjeringens Foredrag . . . . . 5 Linie fraoven 1841 læs 1843
— — = — — . . . . . 6 — — 1842 = 1844
— — = — — . . . . . 7 — — 1843 = 1845.
— *XXIV* = — — . . . . . 8 —franeden 143,300 ℔ = 150,958 ℔
— 279 = Rubrikken om Spigerhammerne staaer under Hedemarkens
Amt 4 Spigerhammere . . . . . = 5.

Under Jarlsberg og Laurviks Amt tilfoies 1 Spigerhammer med 2 Arbeidere og et aarligt Product af 85,000 Stykker Spiger.

Antallet af Spigerhammerne bliver altsaa 9 med 154 Arbeidere.